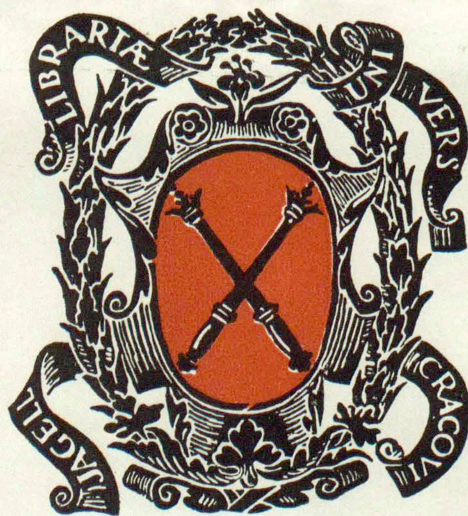

LIBRARIÆ UNIVERS
IAGELL CRACOVI

STANISLAI SARNICII ANNALES, SIVE DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM ET LITVANORVM,

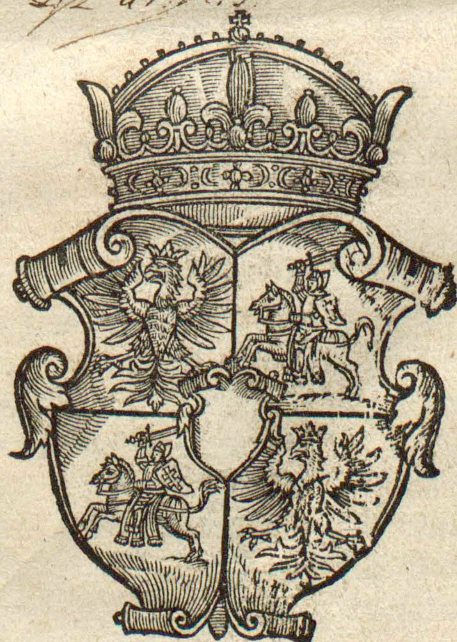
LIBRI OCTO.

Habes hîc priorem partem horum Chronicorum, hactenus omissam & neglectam ab alijs authoribus: quæ incipit ab Asarmoth conditore Sarmaticorum populorum, & continuatur ad Lechum ipsum, rerum ordine secundum temporum seriem seruato.

Et tandem à Lecho ad nostra tempora, quid in istis terris actum sit fideliter exponitur.

Cætera, quæ in hoc libro continentur, ipsius libri argumentum eidem præfixum indicabit.

Conuentus Casimiriensis Ordis Fratrum Minoru ad SS. qnq Fres Martyres

ANNO DOMINI M. D. LXXX. VII.

AD INCLYTVM ET AMPLISSIMVM SENATVM REGNI POLONIÆ, MAGNIQVE DVCATVS LITVANIÆ VIDELICET:

REVERENDSISIMOS Sacrati ordinis Præſules Staniſlaum Karnkouium Gneſnenſem, Demetrium Sulikouium Leopolienſem ARCHIEPISCOPOS: Petrum Myſkouium Cracouienſem: Hieronymum Rozrazouium Wladiſlauienſem: Georgium Radiuilum Wilnenſem & Cardinalem: Lucam Koſcielecium Poſnanienſem: Petrum Dunin Volſcium Plocenſem: Albertum Baranouium Præmiſlienſem: Melchiorem Gedrocium Samogitiæ: Laurentium Goſlicium Camenecenſem EPISCOPOS. Ad Illuſtres Spectabiles & Magnificos dominos: Andream à Theczyn Cracouienſem: Staniſlaum à Gorka Poſnaniẽſem: Chriſtophorum Radiuilum Vilnenſem: Staniſlaum Safranecium Sedomirienſem: Euſtathium Volovvicz Caſtellanum Vilnenſem: Ioannem Hlebovvicz Trocenſem: Albertum à Lasko Siradienſem: Nicolaum Chriſtophorum Radiuilum Caſtellanum Trocenſem: Ioannem Kiska Capitaneum Samogitiæ: Conſtantinum Ducem Oſtrogiæ Kiiouienſem: Staniſlaum Zolkieuium RVSSIAE: Ianuſium Ducem Oſtrogiæ Volynenſem: Ioannem Tarlo Lublinenſem: Nicolaum Radiuilum Nouogrodenſem: Nicolaum Moniuid Dorhoſtaiski Polocenſem: Staniſlaum Pacz Vitepſcenſem: Paulum Pacz Mſcyſlauiẽſem: Nicolaum Sapieia Minſcenſem: Ianuſium Zbaraſium Braclauienſem PALATINOS. Staniſlaum à Tarnovv Sedomirienſem: Ioannem à Theczyn Woynicienſem: Ioannẽ Taluoſz Samogitiæ: Ioannem Sienienium Leopoliẽſem: Martinum Leſniovvolski Podlaſenſem: Nicolaum Firleum Rauenſem: Nicolaum Pacz Mſcyſlauienſem: Pacum Minſcenſem: Nicolaum Ligeza Viſlicienſem: Nicolaum Firleum Biecenſem: Georgium Mniſek Radomienſem: Raphaëlem Leſczinium Sremẽſem: Ioannem Miskouium Zarnouienſem: Chriſtophorum Lantskoronium Malogoſtẽſem: Martinum Vroueciũ Chelmenſem: Stephanum Grudentium Naklenſem: Chriſtophorum Komorouium Oſvviecimenſem: Staniſlaum Goſtomski Sochaczouienſem:

Droicinium Lubaczouiensem CASTELLANOS. AD officiales verò Magnos: Andream Opalenium Marschalcum regni Poloniæ: Albertum Radiuilum Marschalcum Lituaniæ: Ioannem Zamoscium Cancellarium regni, & exercituum supremum præfectum: Andream Zborouium Marschalcum curiæ regni Poloniæ: Stanislaum Radiuilum Marschalcum curiæ Lit. Leonem Sapieia Procancellarium Lituaniæ: Ioannem Dulscium Thesaurarium regni Pol. Theodorum Skomin Thesaurarium Lit. AD strenuos & generosos equites Polonos quorum nomina inferius in Chorographia nostra ordine honoris & dignitatis causa expresimus, alios verò charta capere non potuit. NEC NON ad vrbium metropolitanarum Cracouienses, Vilnenses, Gedanenses, Elbingenses, Rigenses, Posnanienses, Leopolienses, Sedomirienses, Lublinenses, Torunensesque Proconsules & Consules. Hi ordines supra nominati nunc faciem Reipub. in hoc celebri conuẽtu electionis repræsentant, quibus in hoc sacrosancto actu à Deo Optimo Maximo spiritum salutaris consilii & lætum successum precamur, & obsequia nostra officiosissimè commendamus.

CVM viderem Germanos, Italos, Hungaros, atque Hispanos, ab ipso diluuio, maiorum suorum res gestas scribendo, auspicatos esse, Illustres & Magnifici domini sæpè mirabar, ac ferè stomachabar, cur nostri Historici, gentium tantarum earumq; amplissimarum, tam vile et à tam breui tẽpore exordium sumpserint. Ita enim assueuerunt, vt cum aliquid breuiusculè & raptim de ijs rebus præfati fuerint, statim ad Lechum delabantur, atque ibi desiderium suum complentes, mox studium remittunt. Quasi verò gentes linguæ Slauonicæ, quæ à Ponto ad Oceanum occidentem versus, ab Adriatico ad Glaciale Septemtrionem tendendo, antea in mundo non fuerint, et nunc primum ante hos octingentos annos, veluti ab ouo exclusæ in lucem prodierint. Negari ergo non potest nos acephalam & imperfectam historiam hactenus habuisse. Expectabamq; ego & cupiebam, vt aliquis fertiliore ingenio, & feliciore vena prodiret, qui ab hac infamia nostram Rempub. eximeret, expectaitoniq; eruditorum hac in re satisfaceret: Sed nemo apparuit, qui nobis præiret, ego quæ in meo Musæo habeo, dum vita superest, emittam. Fateor equidem magis hæc alicui ex ijs, qui in academijs & monasterijs inter Musas habitãt cõuenisse, quàm mihi; cui si quid ingenioli est, in medio laborum œconomicorum exaruit. Vtcumque tamen se res habet, tantò maiore venia apud probos & humanos iudices dignus ero, quantò plura argu-

menta

menta excusationis mihi suppetunt. Sed quòd rem tanti momenti nouamus, putabũt forsan aliqui nos sub Vaticano, aut potius Vauello monte videlicet arcis Cracouiensis, noua aliqua Chronica plumbeæ arcæ inclusa cereisq; inuoluta, vt Cicero alicubi de libris Sibyllinis inquit, reperisse. atque ita præiudicio nos grauantes clamabunt, rem impossibilem factu nos moliri. Sed isti cum perlegerint hoc nostrũ opus, rem multò mirabiliorẽ & prodigiosiorem nos ausos esse deprehendent, quàm si in visceribus terræ defossum librũ reperissemus. Nam sicuti Medeæ ossa dispersa recolligere, & vt rursus coalescant in vnum corpus cõponere impossibile videtur, ita lacinias huius historiæ cõsuere eamq; redintegrare impossibile videri potest. Nam quanta varietas hîc scriptorum est dum originem nostram explicant: alij nos ad Paphlagonas et Henetos orientẽ versus referũt: alij ad Germanorũ Tuysconẽ in occidentem: alij ad Illyrios in meridiẽ: alij ex Roxolaniæ solitudinib. arctois nos educũt. In tãta inquam turba et varietate sentẽtiarũ, cum animaduerterem natalium nostrorum originem in dubium vocari, cerneremq; patrum patriæ nostræ, Medeæ exemplo crudeliter dissecta & disiecta membra per campos æquora & montes, manibus & digitis meis reuerenter recollegi, & quæ erant malè cohærentia coaptaui, ac veluti in vnum corpus vt rursus coalescerent, feci. Non ausim quidem promittere seriatim non interrupto ordine, singulos hosce Monarchas me potuisse enumerare; hoc enim propter progressiones & multiplices migrationes gentium, variasq; mutationes Rerumpublicarum, impossibile factu videtur: Sed tamen pro virili conatus sum omnia redintegrare complanareq;, ad regulam chronologicam ac cosmographicam singula examinando, seruata interea maiestate vniuersalis historiæ, quæ veritas est. Interim eliciendæ purioris sententiæ causa contuli vetera cognomina gentis, montium, syluarum, & fluuiorum cum narrationibus Historicorum; & quæ videbantur veritati respondere, studiosè consignaui, maximè vbi circumstantiæ rebus ancillari videbantur. Adhibui narrationes maiorum, quæ videbantur per manus esse traditæ, quasq; etiam aliarum gentium extranearum autoritas suo calculo comprobare videbatur. Hos itaque tres testes elaborando huic operi cumprimis mihi deposco. Non damnantur hîc aliorum labores, quin potius laudem cuiq; suam tribuere æquum esse duco: Dlugossus materiam nobis ipsam tradidit, Miechouius rudem illam & indigestam molem in epitomen redegit, D. Cromerus veluti reginam ornatissimam ex thalamo cincinnis verborum & sententiarum vestitam, vt decuit tantum virum, in medium produxit. Sed quorsum ista omnia si fundamentum malum & ruinosum? quicquid superstruxeris corruet; di-

cebat ille. Ego igitur incunabula nostræ gentis explicans, & ante aduentum Lechi per spacium temporis quatuor monarchiarum successiuè historiam Sarmaticam texens, fundamentum solidius inueni, quod historiæ Polonicæ substerno. Ne quis autem existimet, me mordicus velle mea tueri, iudicio eruditorum omnia subijcio. Corrigant illi & meliora efficiant, postquam eis primam glaciem fregi. Interim meo instituto & laboribus faueant & admodulentur precor. Certè volui prodesse patriæ, vetustatem nobilitatemq; natalium eius & originem, non ex fabulis petitam, vt hactenus factitatum est, sed genuinam demonstraui, Maiores nostros non aduenas, nec inquilinos in terra aliena sed indigenas, à seculis regiones has incolere ostendi, Sarmatiamq; semper Sarmatiam ad montes Sarmaticos fuisse. Adhæc, historiam quæ erat deprauata, redintegraui, caputq; ei augustius cum facie venerabili adieci & applicaui, ita vt si quis hæc nostra historiæ Miechouiensis, & D. Cromeri adijciat & accommodet, vno intuitu omnes Duces nostrarum Gentium, non à Lecho tantum, sed ab ipsis primordijs, veluti exercitum speciosissimum in clypeo Achillis exsculptum, cernere queat. Hos ergo labores meos cui dedicem & offeram in hac orbitate Reipub. post ereptum mihi Patronum Stephanum sacratæ memoriæ Regem, neminem video magis idoneum, quàm vos Reuerendissimi Illustres & Magni. Domini mei, vt dum de nouo Rege creando ancipiti consilio distinemini, habeatis quo mentes vestræ occupentur, exempla interregnorum superiorum ad vsum modò reuocantes. Sed multò alia nunc facies rerum quàm fuit Lesci Primi & Secundi temporibus, cum pro adipiscendo regno cursu equorum in suburbio Cracouiensi ad Prandnicium decurrebatur. Multò nunc subtiliores cæci illi styli vafro consilio excogitati, ambiguis promissionibus conuestiti, apparatu velutiq; sabulo tecti via regia currentibus, & de salute incolumitateq; huius Reipub. deliberantibus obijciuntur. Adde quod ab orientali Monarcha adferuntur suspecta consilia, qui sub specie amicitiæ id potissimum agit, vt potentiam suam & autoritatem in septemtrionem vsq; proferat. Quare vos ô Patres magis oculatos esse decet ne quid vos lateat, ne vobis quid imponat, néue quis serò vocem illam in viro sapienti turpem exprimat: Non putaram. Dum priuata publicis anteferuntur, ruentibus publicis etiam & priuata in periculum deueniunt: dicebat quondã Hannibal ad suos Carthaginenses. Sed quid? Nec admodum mirari, nec indignari potestis ijs qui interdum talia excogitant, & in electionibus, perficiendis compendijs talibus, laborant. quandoquidem nec definitionem eligendi Regis cuias & qualis esse debeat, nec modum præscriptum nec formam ele-

mam electionis celebrandæ habet hæc Res pub. per tot centurias annorū, ex quo stetit. sine quibus necessitas ipsa, etiam bonos viros, interdum cogit ad tales artes confugere. Alioquin enim in infinitum, tempus electionis, nullo effectu, cum grandi autem periculo, extraheretur, & tot voluntates hominum ferè semper inter se variantes ad vnum scopum impossibile est sine arte reducere. Respicite, reuoluite annales nostros: vix vnum exemplum, exactè loquendo, liberæ electionis inuenietis, cui aliqua vis aut ars non admixta fuerit. Nec modò hoc in Polonia vsu venit, sed in omnibus propemodū nationibus, vbicumq; modus certus & proportio quædam certis numeris absoluta non est, tanquam ex cera efformata: at vbi hæc eadem est legibus sancita, res ista quanquam est per se perplexa & operosa, tamen citò, tutò, & prosperè expeditur; & omnes isti cæci styli, omniaq; suspecta consilia vno impetu corruunt. Collegeram ego ante decem annos exempla & formulas electionum, Pontificum nimirum Romanorum, Imperatorum, et ducum Venetorum, excusaq; typis ad hunc vsum Reipub. in lucem edideram. Non contemnatis quæso prudentissimorum virorum consilia, nec sinatis amplius casu hanc Rempub. regi, nec permittatis dubiæ aleæ res, in quibus vita & mors, salus & interitus, ad limen sedent: Aut vnam formam ex istis tribus eligatis, aut si potestis aliam accommodatiorem excogitetis, qua & vos nunc & postea successores non sine gratiarum actione pro re bene gesta, in tali casu vti possint, vestrosq; conatus collaudare, & ad sydera extollere, quòd eos magna sollicitudine & periculo toties liberastis, quoties Reges ex hac vita contingit decedere. Respicite queso ad præcedentia tempora: intra hos duodecim annos, iam tres Reges mortui, tres electiones celebratæ. Possunt autem & sæpius vel peste vel bello eripi, vt sunt hominum res instabiles. Placet ne spectare toties Rempub. in periculis versari? Placet ne dubijs fluctibus iactandam toties obijcere, quoties repetitis vicibus Reges nobis eripiuntur? Recordemini quæso vocis Regis mortui, quando in medio senatus ante biennium veluti iam supremam diem mortis sibi instare præuidens ea de re disserebat: Cohorresco inquit toto pectore, quoties mecum recogito interregnorum superiorum pericula. Respondistis vos tum de Rege viuente Rege nolle vos deliberare. Ecce ergo nunc illud tempus aduolauit, & quidem difficilius, ni fallor, quàm superiora interregna. Igitur omissis comperendinationibus, nolite amplius rem differre, nec patiamini hanc nauiculam amplius fluctuare. Sanciatis aliquam amplissimam legem, quam siue Capturum more patrio perpetuum, siue auream bullam vocare licebit, Germanos in hoc imitati, qui huiuscemodi voce talis sanctionis volentes laudes am-

plificare, nomen ei ab auro imposuerunt. Et verè aurea lex talis: nam nos à periculo absoluit, metu liberat, praeterita corrigit, praesentia confirmat, futuris prospicit: & quod maximum est, reuera liberos, facit, cum antea nomine tantùm hac in parte liberi essemus, res autẽ ipsa nescio vbi exularet. Absque quibus rebus nomen ipsum electionis liberae malè sonat, pessimèq; expetitur: ita vt feliciores esse videatur populi illi, vbi nascuntur nõ creantur reges. Sed ego forsan vlteriùs prouectus sum, quàm mihi conueniebat. Ignoscite quaeso, si iusto dolore periculorum patriae communis impulsus prudentioribus ansam vberiùs & exactiùs disserẽdi de ijs rebus praebeo. Vos ipsi dicere soletis, sub interregno licere, apud nos cuiuis nobili viro sententiam in medium proferre. Dicta igitur mea sententia de ijs rebus quas ad salutem Reipub. conducere putaui: orationem meam ad vos conuerto, librumq; hunc vnà cum Typo ipso Chorographico Sarmatiarum vestris Celsitudinibus in manus offero, & rogo vt mei meorumq; laborum & impensarum, quae certè non paruae fuerunt, ratio habeatur. Ita enim nuper promisistis in Varsauiensi conuocatione, non priùs vos ad electionis actum accessuros, antequam priuatorum grauamina sustuleritis leuaueritisq;. Testes sunt oculi caecutientes, perspicilla haec & propemodum orbitas visus quam contraxi, volens laborem mihi à Regia Maiestate impositum sedulò & gnauiter absoluere. Rex est mortuus; sed vos mihi superstites estis, quibus gubernacula regni concredita sunt. Potestis regnũ ipsum deferre cui vultis, & mihi possessionẽ aliquam attribuere non potestis? Ego vobis patriam vestram, Sarmatiam integram, hoc typo ad viuum expressam praebui, vos mihi particulam eius denegabitis? Merces detenta laborum & oppressio pauperum vtrumq; istorum est detestabile apud Deum, & vtrumq; in peccatis mortalibus & clamantibus ad coelum à Theologis reponitur. Si nunc benignitas vestra mihi deerit, postea ope vestra non indigebo. Si nunc terrae funiculum mihi non praebetis, postea non nisi vna terrae vlna in latum, & tribus in longum indigebo. Beroso, Iosepho, historicis pro merito erga Rempub. simili, quale ego Poloniae praestiti, statua aurea à suis donata fuit; vos mihi cespite terrae non respondebitis? Sed & apud nos Cadlublo, Dlugosso, episcopatus opulentissimi donati sunt pro historico opere; & vos me exhaustum seruitio quod Reipub. impendi per annos decem, ita consenescere patiemini? Illi argumentum vulgare & tritum repetierunt, ego rem à nemine tentatam aggressus expediui. Illi à Lecho h. e. à tempore Iustinani imperatoris incipiunt: ego à primordijs, ab aureo seculo exorsus seriem historiae per illa praecipitia & mutationes Rerumpub. vsq; ad haec nostra tempora continuo. illi tractationem de accisis limi-

sis limitib. Sarmatiæ, de eiusdem tributis, de conuitijs quorundam scriptorum in patriam nostram infamiam olentibus, aut sicco pede transierunt, aut leuiter attigerunt: ego depulsis maleuolorum criminationibus inopiæ, solitudinum, syluositatis, barbariei, quæ patriæ nostræ impingebantur, fines veros veteris Sarmatiæ ostendi, ac vindicaui: ego lineam originis, vt consueta apud nos ratione loquar, gentium nostrarum ostendi ac deduxi: ego maiores nostros ex densa caligine, veluti ex lymbo tenebricoso Patres veteris legis eduxi, res gestas illorum illustraui: & ita illustraui, vt cum fortunatissimis populis meritò æquari queant. Quare non miremini si complures Illustres viri inter vos pro me demissa oratione apud vos intercedunt, & ne ingratæ patriæ fumus oculos meos lædat ad antidora mihi præstanda vos cohortantur. Video hîc eos, qui strenuè se in militia gesserunt, qui legationes obierunt, qui consilijs iuuerunt, etiam extraneos, etiam plebeios, à vobis præmijs dignis affici & ornari, & rectè. Nam vbi in Repub. præmia virtuti negantur, ibi virtus languet, probitas friget. At ego, qui istarum omnium rerum officinam informatricem, & magistram trado, vitam memoriæ, lucem veritatis (sic enim Cicero vocat historiam) resq; vestras immortalitati consecro, ero ne neglectus & irremuneratus? Nunquam hoc visum in Rebus quidem pub. bene moratis. Nec sanè de vobis mihi id in mentem venit. Nam bonitas vestra me meliora sperare iubet, hilaresq; erga me vultus vestri me consolantur. Sunt enim complures hîc inter vestras Magnif. qui, adhuc viuente Rege, me ad subeundum hunc laborem & verbis & litteris suis cohortabantur: sunt qui etiam pro me apud eum intercedebant, testesq; meæ cum eo transactionis fuerunt. Iam verò cum in eorum ipsorum manibus, quibus antea voluntas non defuit benefaciendi, facultas quoque nunc posita sit, tantò meliora de illis me mihi polliceri licet, quantò plura in dies argumenta habui eorum æquitatis, bonitatis, ac beneficentiæ.

Valete quàm optimè heroes & domini mei summa cum obseruantia colendi.

ARGVMENTVM OPERIS, LOCO INDICIS, in quo vtilitates libri succinctè enumerantur.

ILLVD peculiare est autori, quòd tertia parte chronica Polonorum adauxit, recuperauitq; historiam rerum ante aduentum Lechi gestarum in istis regionibus per spacium quatuor monarchiarum, hactenus ab alijs autoribus omissam suppressamq;. Recuperatam autem esse hanc scias ex Hebraicis, Chaldaicis, Ægyptiorum, & Latinis historicis: Ex sacro codice videlicet, ex Beroso, Manetone, Metasthene, Herodoto, Xenophonte, Thucydide autoribus aureæ ætati vicinioribus: & ex Diodoro Siculo, Polybio, Iosepho, Cornelio Tacito, Plinio Dione, Iornande, Procopio, &c. Ex poetis, Homero, Vergilio, Ouidio, & alijs posterioribus probatissimis autoribus. Hæc tractantur libro primo, secundo, tertio, & quarto.

II. De vera origine Gotthorum, Vandalorum, qui cum essent propriè stirpis Sarmatarum, primi vlti sunt iniuriam totius orbis terrarum de victoribus Romanis, & ab his verissimè depressio Romani imperij incepta fuit, ferè ante 1200. annos: de qua Blondus. Habentur hæc fol. 143. 145.

III. De limitibus veteris Sarmatiæ temporibus Cyri, Darij, Alexandri Mag. Augusti, Constantini Mag. cognitio digna nobili Polono & ipso Poloniæ Monarcha. fol. 93. 96. 110. Et de vera origine Polonorum, & quòd non aduenæ fuerint, nec inquilini in terra aliena, licèt Lechus ad eos venerit à meridie, non ab aquilonari parte, fol. 169. Et quòd hæc terra iam tunc habitata, non deserta fuerit, fol. 169. 185. Nec inops signati auri & argenti, fol. 171. 303. Nec barbara, fol. 121. Vrbes habuit & arces, fol. 160. satisq; cõmodè habitauit, vt ex Cosmographorum tabulis clarè liquet, quorum descriptiones certiores sunt, fueruntq; semper annotationibus historicorum. fol. 2. chorographiæ. Hæ & aliæ inueteratæ opiniones pugnantes tamen cum superioribus propositionibus vt falsę & erroneæ confutantur. Sicut enim pertinebant ad infamiam nostrarum gentium, sic confictæ fuerunt ab ijs, qui decora nostra & res gestas suis adaptare, & nostris adimere conati sunt, fol. 169. Ibidem discursus, vt vocant, qua ratione apud nos possent esse tam celebres, & tam frequentes vrbes, vt apud Gallos, & Italos, si id ratio constitutæ Reipub. nostræ pateretur.

IIII. Opinio item noxia de veteri Germania ad Tanaim & Pontum, fol. 170. & de Transyluanis Saxonibus, quos reliquias Gotthicæ stirpis per crrrorem quidam fabulãtur, refutatur. tectè enim quidã victorias Gotthorum suis adscribunt, fol. 64. 65.

V. Quòd non ad Istulam terminabatur olim Germania 993. 95. Nec Germani hìc habitarunt ante Constantini Magni tempora ad ripas Istulæ, vbi est vmbilicus Maioris, Minorisq; Poloniæ, vt plerique etiam ex nostris litteris mandarunt: sed maximæ Gentes Venedæ (stirpis Sarmatiæ) verba sunt Ptolomæi, & post eum Procopij. Imo tota antiquitas non modò ita sensit ac scripsit, sed etiam spectandum tabulis, figurisq; in ipsos oculos incurrẽtib. exhibuit, fol. 153. Vide & in chorographia nostra.

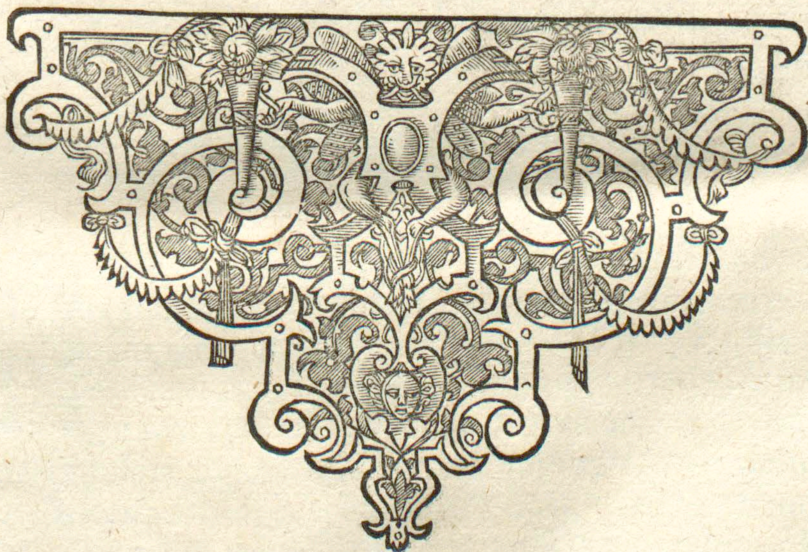
VI. Occasio controuersiæ inter Pontifices & Imperatores Romanos orta de primatu, quæ potissimum inualuerat sub quinque Imperatoribus: Carolo Magno, fol. 195. Othone Magno, fol. 215. 280 Henrycho Quarto, fol. 233. 239. Friedericho Secundo, fol. 276. Ludouico Bauaro: id quod temporibus Locticonis debet adscribi. Istis temporinus Reges Poloniæ ex Gibelinis facti sunt Guelphi. Absque autem huius historiæ exacta cognitione historia Polonica de Coronæ acquisitione, & coronæ ademptione, eiusdemq; recuperatione, & alijs sexcentis rebus nullatenus intelligi potest. Ideo per occasiones tractatio huius rei hìc breuiter inseritur.

VII. Cur ab Imperatoribus potissimùm Chobrius Rex coronari & axioma regium petere voluit. Contrà, quæ causa Pontificem Gregorium septimum impulerit, ad abrogandam ei coronam, fol. 226. 233. 276. Commentum Schafneburgensis de tributis, & lapsus Guagnini, quasi olim Polonia Imperio seruierit, & tributum pependerit, confutatur, fol. 135.

Merita

VIII. Merita nostrarum Gentium peculiaria erga Rempub. Christianam commemorantur, declaranturq́ʒ, fol. 388. & de quinque regnis institutis ante ducentos annos in ijs regionibus, qua sese extendunt fines dominij Regum Poloniæ, fol. 388. 248. Compendium historiæ Lituanicæ, & collatio ad illustrandas res vtriusque gentis magnopere necessaria, & de Columnarum Centaurorũq́ʒ huc aduentu, fol. 285.

Adiecta est in calce libri tabula chorographica Sarmatiarum non inelegans, absq́ʒ qua vir consularis de finibus regundis, cum Suecorum Rege, Moscho, Tartaro, & Valacho consilia agitare & pacta facere non poterit. Gloriari autem nobilem Polonum de latifundijs Sarmatici dominii, nec interim nosse, qua sese longitudo eius & latitudo extendit, sub quo climate & parte cœli versemur habitemusq́ʒ: nec nosse limitaneas metas patriæ suæ, quas nos Vroczyska vocamus: ignorare distantias locorum celebriorum, & portuum, vt Rigæ, Naruæ, Kaczibey, & Bielogrod: nec nosse fluminum ortus, vias Scythicas Schliag vocatus, cum turpe tum incommodum planè est. Nam nec historia patria, nec acta Postouiensia nouissima cum Moscho intelligi, nec accessiones Velisii, Liuoniæ, & aliorum territoriorum superioribus bellis partorum percipi possunt, absque adminiculo huius typi, in quo effingendo oculi mei cæcutire & caligine obduci cœperunt: Sed vobis Illustres & Mag. Domini Senatores, vestræq́ʒ fidei & discretioni, vt vocant, labores meos, & sumptus, quos in bonũ Reipub. nostræ suscepi, prouocatus litteris Regiæ Maiest. & inuitatus priuatim à multis vestrûm, humillimè commendo, & offero. Vtq́ʒ statim vsus huius historiæ cerni posit, Campiductoria ars addi debet: quæ vbi quæri & inueniri debeat, inferiùs monstrabitur.

ANNALES POLONORVM, QVIBVS AVGMENTA ET DECREMENTA REGNI: MVTATIONES ITEM ET PROGRESSIONES GENTIS EXPLICANTVR.

Liber primus.

In quo ea quæ acta sunt cum conditoribus Slauonicorum populorum ab Asarmoth (à quo Sarmatæ) vsque ad Alexandri Magni tempora traduntur.

De temporibus diuisionis gentium sub Principe Pelek & Asarmoth.

Anno ab orbe condito 1790.
Anno à diluuio, quo diuisio gentium facta est 133.
Anno ante Christi domini aduentum ferè 2210.

VIDENTVR illi bono consilio vti, qui conscripturi gentium res gestas, primò originem earum inuestigant, antequam ad vlteriora progrediuntur. Nam stirpe & origine, vnde prodiit quæque gens, malè inuestigata, necesse est historiam tota via aberrare. Ego tamen ne scrupulosa disputatione in ipso limine, lectoris delicatas aures præfationibus longis, & non rarò lectori molestis offendam, eam tractationem in alium locum commodiorem reiicio. Interim ne suspensum animo lectorem diutius teneam, in tanta varietate opinionum, dum nos alii his, alii aliis gentibus, vt adscriptitios accommodant, nil tutius esse iudico, quàm postposita pompo sa illa & fastuosa natalium suorum à diis deabusque iactatione, sequi diuinorum oraculorum testimonia longè verissima. Tradunt autem scripturæ sacræ diuinitus inspiratæ, tres fuisse filios Noë, Sem, Chamum, & Iaphet. Iapheto quidem tanquam minimo natu patria ipsa cessit, hoc est, cum Asia minore Armeniæ montes, qui

Gentium origines ex sacris literis petendæ.

 post mille

post mille pericula, quæ toto propemodum anno periclitando in vndis experti sunt, primum hospitium & recreationem eis præbuére. Adhæc omnes insulæ Epeiri, Chersonesi, Cyclades, Sporades, Symplegades, & quibus tandem vocentur nominibus, per quas Italia & Græcia cum vicinioribus regionib. intelligenda est, quod & illæ similitudinem insularum referunt: adiecta insuper Asiæ septemtrionali parte, quæ supra Meothidem iacet, & dominio mediterranei maris.

Cham accepit pro se & pro posteritate sua meridionalem plagam, in qua Africa cum vicinioribus regionibus Babylonem versus intelligenda est.

Semo cessit Asiæ maioris reliquum, hoc est, omnia campestria à Messa monte (siue Moschinos, siue Messiæ montes mediter raneos intelligas) quæ quasi spina dorsi totam carinam corporis, Asiam & Europam per medium, ab ortu ad occasum vsque diuidunt. Atque hoc fundamento posito non possumus scriptoribus plerisque Germanorum assentiri, qui gentem Sarmaticam cum Germanica, Tuisconem suum cum Asarmoth cõminiscent, & has gentes, vt appendices Germaniæ faciunt, cum lingua, moribus, vestitu denique prorsus à se differant. Expressè autem Moses dicit non semel sed ter repetendo, quòd Deus diuisit cunctas nationes secundum linguas & familias suas. Non possum etiã cum Dlugosio Hageco Boemo Illyriis eos substernere ac coniungere, ac neque ex Ionia & Paphlagonia in Europam per Henetos deducere, nisi prius de terminis temporum, & aliis quibusdam circumstantiis inter nos conueniat. Distinxit ergo & dislimitauit diuina scriptura humanum genus, regionesq́ue à regionibus dispescuit, & quid ad quas gentes pertineat, non modò verbis geographicè ad morem Ptolomæi depinxit, sed etiam signis quibusdam vnum ab alio disterminauit & distinxit. Hinc rupes ab architecto mundi fabricatæ sunt, montes, valles, maria, flumina, solitudines, sylue, quibus veluti aues in ornitoboscio parietibus & maccrie intersepte nidificarẽt, ne gens gentem, natio nationem, armis, bello, tam facilè lacesseret, sed quælibet in suo nido, veluti illa fera animalia in arca Noë concamerata sese contineret. Et hic est vsus alpium, montium, paludum. Adeò verum est philosophi dictum: Deus & natura nihil agunt frustra. Sed quid? profuit ne nobis autoris mundi consilium? Nequaquam: Ruimus in vetita, cupimusq́ue negata. Aspice quæso, alpes, montes, lunæ montes Pyrenæos, aut hunc nostrum Carpatum, qui nobis impendet, quib. veluti signis incurrentib. in oculos, Italiam à Germania, & alias nationes disgregauit, non

Vsus fluminum, alpium, & syluarum.

uit,non tamen hæc profuere. Tranſcenduntur turritæ rupes,ſuperantur lintribus & nauigiis flumina,& maris vaſtitates ſulcantur, penetrantur ſyluæ & immenſæ ſolitudines,& alter alterum ferro ac igni perſequitur,mouentur bellorum tumultus exitioſi,& alter alterum veluti anſer anſerem per cancellū impetit,ſuggillat. Hinc ilias malorum,hinc lites,hinc bella parricidalia,& periclitando armis vario Marte dubium laudis decus quæritur. Sed omiſſa deploratione calamitatum generis humani,ad noſtram hiſtoriam reuertamur. Reliquit ergo Cham ſucceſſores ſuos,reliquit Iaphet,reliquit etiam Sem poſteritatem veluti municipes portionis ſuæ,Pelek & Iactanum. Ac per Pelek quidem Principem,ſub quo diuiſio gentium facta eſt,benedicti ſeminis Meſsiæ ſtirpem enumerant diuini ſcriptores. Ab Iactan verò cum alii tum progenitor Sarmatarum Aſarmoth deſcendit. Nec ego video quo pacto ſe Europei Sarmatæ ab Aſiaticis & vtrique à neceſsitudine patriarchæ huius homonymi Aſarmoth ſeiungere dabeant,& ſi illi cum pro cōditore & autore ſuæ gentis agnoſcant,noſtri qualiter eis renuncient non reperio. Sed de hac re paulò inferius. Fuerunt ergo ſtatim à primordiis rerum Sarmatæ,in iſtis,quas nunc incolunt regionib⁹, nec in aliorum ſedes irruerunt,& alios inde vi hæredes eiecerunt, nec ſe quoque à quoquam eiici paſsi ſunt. Interim quæ ex Ptolomæo & Tacito de Henetorum huc ex Aſia cō migratione quidam adferunt non repudio, vt ſuo loco latius hac de re diſſeretur, quin potius myſterium illud diuini vatis mecum reuerenter recogito, qui prophetico ſpiritu fore prædixit,vt aliquando Iaphet manſurus ſit in tabernaculis Sem. Cum igitur Henetorū maxima gens veniens,magna ſpacia inter Boryſtenem & Iſtrum habitare cœperit,magnamq; Europæ partem occuparit,vt Ptolomæus & Procopius teſtantur,reipſa comprobatum eſt,quod antea multis ſeculis prædictum fuit,Iaphet in tabernaculis Sem habitaturum,id eſt Henetos in Sarmatarum regionibus. Hæc mihi originis ratio ſimplicior & magis natiua videtur,quàm fabuloſis & ementitis titulis ſe ornare. Cuius commenti finis & exitus huc recidit, vt detecta fabuloſitate narrationis turpiter & cum rubore aſſertam ſententiam deſerere,& apatores,id eſt,ſine certo patre & propagatore gentis remanere neceſſe ſit.

Sarmatæ à Patriarcha Aſarmoth.

Commentitiæ gentium origines.

Hæc generatim dicta ſunto : quod ſi quis rem ad calculum reuocet,& ad particularia deſcendere velit,hac via mecum procedat. Inprimis ad ſacra Biblia recurrat. Poſtea ad Babylonicam hiſtoriam, quam ſe Beroſus ſacerdos Babylonius publica fide & ſententia ſenatus conſcripſiſſe fatetur,deueniat. Iſtis duobus teſtibus

mundus nihil habet antiquius, quo res suas fulciat. Ex his duobus fontibus Diodorus Siculus, Philo, Iosephus, Eusebius, & cæteri posteriores omnes hauserunt. Quanquam autem historiam Babylonicam cum historia sacra non confero, tamen cum Iosepho historico, inter scriptores prophanos priorem ei locum hac in re tribuendum censeo.

Primum argumentum, quo demonstratur, Sarmatas esse gentem peculiarem, ex Gene. cap. 10.

Quod igitur ad Mosem attinet, is primò ponit Noë, secundò Sem, tertiò Arphaxat, quartò Selach, cuius filius est Eber, & mox addit: Ipsi quoque Eber nati sunt duo filii, nomen vnius Peleg, quia in diebus eius diuisa est terra. Hebraice sic: פלג כי בימיו נגלתה הארץ Et nomen fratris eius Ioctan, qui genuit Elmodat & Saleph & Asarmoth. Et mox eodem capite decimo. Isti sunt filii Sem, secundum familias suas, secundum linguas suas in terris suis, in gentibus suis. Istæ itaque sunt familiæ filiorum Noë per generationes suas in gentibus suis, in terra, post diluuium. Primum itaque argumentum quo probatur, Sarmatas gentem esse peculiarem, & nequaquam aliarum veluti appendicem quandam, verissimè petitur à diuisione linguarum. Nam si singulis linguis attribuitur suus Patriarcha, quomodo lingua Sarmatica aut Slauonica proprio Patriarcha destituetur vnde sit propagata? cum sit lingua copiosissima, & in tot dialectos scindatur. Manifestè autem hîc affirmat scriptura diuinitus inspirata, non semel sed ter in vno capite, diuisionem illam gentium secundum numerum linguarum factam fuisse, quæ linguæ septuaginta numerantur.

Secundum argumentum, ex Deut. 32.

Memento dierum seculi, intellige annos generationis, interroga patrem tuum, & annunciabit tibi. Quando diuidebat altissimus gentes, quando separabat filios Adam, statuit terminos populorum secundum numerum filiorum Israëlis. Ex hoc loco, secundum argumentum assumitur. Nam si illa fatalis diuisio gentium, facta est secundum numerum filiorum Israëlis, vt hîc apertè dicitur, ab Asarmoth, Sarmatas deriuare necesse est. Nam si Iauan Iones, Tubal Hispanos, Tuiscon Tudescones Germanos, Gomer Cymbros condidit, quomodo Sarmatarum origo ad Asarmoth referenda non erit? Si inquam hoc argumentum, Græcis, Germanis, Hispanis & aliis nationibus seruit, quid causæ est, vt etiam Sarmaticis populis seruire non debeat? Præsertim cum historia Babylonica

etiam Sarmaticorum populorum historiam complectatur, vt mox clarius patebit.

Tertium argumentum ex Act. 17.

Nec manibus humanis colitur Deus indigens aliquo, cum ipse det omnibus vitam & halitum & omnia: fecitque ex vno sanguine omne genus humanum, vt inhabitaret per vniuersam superficiem terræ, definitis temporum opportunitatibus, quæ præstituit, & positis finibus habitationis eorum. Inde tertium argumentum sumere licet, nempe à limitum & finium durabilitate, quibus semel ab initio circumuallatæ sunt nationes in suis territoriis: ideo addit, finibus habitationis eorum. Inhabitare fecit, inquit, genus humanum per vniuersam superficiem terræ. Quæ verba prorsus ab Apostolo deprompta esse videntur ex Mosis Deuteronomio superius adducto, vbi dicit: Quando separabat filios Adam, statuit terminos populorum, secundum numerum filiorum Israëlis, ita vt illa descriptio finium cuiuslibet regni in Strabone, Ptolomæo & aliis vetustioribus ac recentiorib⁹ scriptoribus & cosmographis, non aliquo fortuito casu constare, sed diuinis oraculis firmata esse videatur & ob eam causam certa & inconuulsa esse debet. Nam sicut Babylonica historia Sarmatiam Europeam ad Tanaim extendit: ita postea Alexandri temporib. idem repetitum est, ac demum Augusti seculo, Traiani ac Theodosii, idem confirmatum esse reperitur, videlicet, quicquid est intra mare Sarmaticum ab occidente, & Meothidem, Tanaim, Pontumque Euxinum ab oriente, à meridie verò circumcirca montes Sarmaticos, id nomine Sarmatiæ censeri debere, vt luculentius inferiùs demonstrabitur, vbi peculiaris tractatio de finib. vetustis Sarmatiarum instituetur. Ac quod in laudem diuinæ prouidentiæ in asserendis & tuendis finibus Sarmatiarum dictum est, hoc etiam de Italiæ, Germaniæ, Hispaniæ, Galliarum, aliarumque vetustarum nationum, dictum esse putemus, quas quantumuis Cæsarum vis ab animi impotentia profecta aliquoties conuellere tentauit, tamen Deus, qui est supremus regundarum finium magister & tutor, suum decretum incassum abire non est passus.

Nolo hîc molestus esse lectori illa quæstione, Semne an Iaphet fuerit maior natu, vt plerique putant, ideo quòd capite 10. ℣ 21. dictum est: Ipsi quoque Sem natus est: etiam ipse est pater omnium filiorum Eber, frater Iaphet maior. Sed alia versio magis probatur eò quòd clarius hunc nodum soluit, inquiens: De Sem quoque nati sunt, patre omnium filiorum Heber, fratre Iapheti maiore: Et *Annotatio vtilis de filijs Noë*

ſcriptura ter quaterue eo ordine eos enumerat, proinde & eodem ordine nati eſſe credantur. Quod autem Moſes primam ſortem Iapheto tribuit, trahunt hoc quidam, & non ineptè ad comprobandam & illuſtrandam illam ciuilem legem: Maior diuidat, minor eligat.

Sic & illud quod eidem Iaphet ceſsit patrium ſolum, montes inquam Armeniæ, qui eis poſt diluuii incommoditates primum hoſpitium præbuere, eò detorquent, vt herciſcundis filiis familiæ, minimo natu patrium habitaculum debeatur. Maiores enim propter maiorem ætatem magis prouidi eſſe ſolent, iuniores autem, vt imbecilliores non item.

Per Babel intelligunt Babylonem, ſed epitheton ei additur Sinear, ad differentiam alterius Babylonis quæ in Aegypto fuit. Per Sephar montem Indiæ intelligunt. Per Mes optimè poſſunt intelligi montes Sarmatici, eò quòd Nyſiis adiacent, & totam Europam per medium ſecant, quibus ſi addas Parthicos & Emodios montes, videbis quaſi cingulum, quod totam habitabilem per medium ambiens cingit. Sed iam poſito totius operis ſolido fundamento ex diuinis oraculis, ad Babylonicã hiſtoriam deſcendamꝰ.

De temporib. Seba, Nimrod,

viuente adhuc principe Aſarmoth.

Anno mundi 1810.
Anno à diluuio 157.
Anno à diuiſione gentium ad Babel 25.
Anno ante aduentum Chriſti domini 2190.

IAM ab eo anno hiſtoria Babylonica mentionem Sarmatarum facere incipit, dicitque à Tuiſcone Sarmatas maximos populos fuiſſe fundatos. Quia autem & Moſchi Sarmatæ Riphæi in eadem hiſtoria Babylonica vocantur, & eadem lingua vtuntur, etiam initia regni eorum in idem tempus reiecit, ita vt duo ſimul Patriarchæ, quaſi ex condicto, vnius dominii fundamenta ieciſſe videantur. Ita enim dicit: Moſchus dux miſſus ab eodem Saturno, fundat Moſchicum regnum. Duplicis autem Moſchouiæ meminit, Aſiaticæ & Europeæ ſicut & Sarmatiæ. Omitto diſputationem illam, quomodo Moſchi in ſeptemtrionem conceſſerint, cum antea in Capadocia vicina Paphlagonibus noſtris Henetis, tãquam gens conſimilis linguę habitationem ſibi delegerit, ibique vrbem à ſuo nomine appellarit, quæ vſque ad Claudii tempora Mazaca vocabatur. Ille enim tractus paſsim tum lingua Slauonica tam in

Moſchi Sarmatæ.

uonica tam in Capadocia quàm in Paphlagonia vtebatur. Tandem Claudiꝰ hanc vrbem Cæsaream vocauit, sed Iulianus apostata hoc cognomen eidem postea abrogauit. Hæc de initiis regni Sarmatici dixisse sufficeret, nisi plerique scriptores Germanici ad amplificandam supra modum gloriam sui Tuisconis abuterentur loco citato Berosi, ideo hîc submonendum lectorem putaui, nomen Germaniæ, Scythiæ & Sarmatiæ, apud scriptores latissimè & largè patere, ita vt aliquando nomen Sarmatiæ transeat vsque ad Germanos ad Rhenum habitantes, vnde à Beroso expressè Rheni Sarmatæ, illi incolæ ad Rhenum vocantur. Et Plinius Scytharum nomen in Sarmatas vsque & Germanos cadere affirmat. Quæ igitur Berosus de fundatione regni Sarmatici à Tuscone attulit, cautè sunt accipienda. Alioqui si quis Berosi phrasim vrget, nos vicissim ei diuina oracula opponimus, quæ expressè reiiciunt confusionem originis nationum, & asserunt diuisionem gentium secundum numerum linguarum & patrum illorum factum fuisse, ita vt singulæ gentes à singulis patriarchis deriuentur. Nec video, quo pacto sarta tecta Berosi authoritas permaneat, nisi tropicè eum per catachresin quandam Germaniam, Sarmatiam vocasse fateamur. Ferè enim est vsitatum in omnibus linguis, vicinitatis ratione alteram pro altera nominare nationem. Sic Germanos ad Rhenum multi Gallos vocauere, & vice versa. Et Sarmatas vocant Scythas, eò quòd viciniæ ratione in quibusdam altera alteri communicet. Sic & nos Radomienses & Podlasios, Masouios vocare solemus, qui etsi Masouii non sint, tamen viciniæ ratione, eos solemꝰ afficere hoc cognomine. Et cum eam appellationem indignius à nobis ferunt, per modum cuiusdam vrbanitatis solemus regerere non sine ioco: Etiamsi vestri, Masouii non sunt, tamen pro igne ad Masouios frequenter decurrere solent. Sic & Russos, Lublinenses subinde vocari nouimus. Sed & in conciliis œcumenicis generalibusq; hoc idem vsu venit, sicut in illo Constantiensi & Basiliensi aliàs seruatum esse ex actis conciliorum patet, vbi in ferendis sententiis Germanicæ nationis Episcopi cum Polonicis iungebantur, vt quicquid illi referrent, id dictum esse Germanorū nomine putaretur. Hæc dicta sint de catachresi illa, qua Berosium vsum esse etiam aliis in locis manifestum est. Et Ptolomæus montes, qui cingunt Germaniam ad Danubium Sarmaticos simili ratione vocauit. Affirmant alii Chaldæo homini non fuisse septemtrionem cognitum, aut malè versum, aut ab aliquo adulteratum, vt non raro accidere historicis, exemplo Eutropii, Iornandis & ipsorum etiam Euangelistarum probari potest, quos Erasmus Roterodamus aliquib. in locis corruptos

esse conqueritur,

esse conqueritur, quod si ne hac quidem solutione contentus esse aliquis velit, ei priuilegium illud diuinum diuisionis vniuersæ habitabilis trium fratrum opponimus. Quod si ne scripturæ quidem testimoniis stare velit, mirari nos oportebit, eos qui aliàs scripturæ authoritatem aliis scriptorib. iure anteponunt, in ea causa vbi de prærogatiuis nationum agitur, scripturæ authoritati sententiam Berosi præferre. Sed nos clarissimæ genti ornamenta & quæuis præconia libenter fauemus, modò Berosus sobriè intelligatur. Nam non desunt alii, qui quidem priuilegii istius, vtpote à Deo lati authoritatem agnoscunt, sed tamen per tyrannidem patres quosdam multa sibi permisisse prætendunt, ex quib. habetur illud, quod Tuiscon præsumpserit Sarmatarum regnum sibi vendicare. At priuilegii istius ea vis est & verborum sensus, vt Deus in eo expresserit non modò quid fieri vellet, sed etiam quid deinceps in sequentibus ætatibus accidere debuit fatidico spiritu prædixerit. Cuius prædictionis inuariabile decretum si in dubium vocatur, & reliquarum quoque prophetiarum, quæ in Bibliis extant non reperio quo pacto certitudo constare possit. Adde quod illa ipsa historia Berosi nequaquam absolutum dominium Tuisconi vendicat, quin immo eum Iani seruituti obnoxium facit, eumq; ad occidentem ab ipso missum esse prædicat, quò ibi ipsius permissu auspicaretur regnum. Viciniores autem sunt multò Sarmatæ Ioniæ, vbi Ianus sedem habuisse prædicatur, quàm ipsi Germani. Maluisset igitur Ianus eos suo imperio subiicere, si quid in eos iuris habuisset, quàm occidentem versus nescio cuius alterius dominio ipsos implicare. Sed si de reb⁹ tam vetustis licet liberè loqui, Ianus ius dominii non potuit alteri resignare, vbi ipse ne ad plantam quidem pedis possessionem habuerit.

De temporibus Nahor & Iani.

Anno à mundi creatione 1896.
Anno à diluuio 240.
Anno à diuisione gentium 108.

ITERVM eadem historia Babylonica Sarmatiæ Europeæ mentionem facit his verbis: Araxa cum filio Scytha paulò ante creato omnium gentium Sagarum rege Sabatio Saga, ipse occupauit omnem partem occidentalem ab Armenia vsque in Sarmatiam Europeam &c. Vnde liquet Beroso Asiaticam Sarmatiam notissimam fuisse. Quia ad differentiam huius vocat Sarmatiam Europeam. Hæc ideo addo, quod quidam authoritatem huius

An Beroso nota fuerit Sarmatia Asiatica.

tatem huius

tatem huius scriptoris hoc nomine cõuellere nituntur, quasi fines Europeæ Sarmatiæ ponendo ad Tanaim, ignorarit Asiaticos Sarmatas. Massagetarum etiam, qui à Mysiis & Getis Sarmaticis populis dicuntur, in id tempus origo reiicitur. *De Massagetarũ origine.*

De temporibus Nini, Beli filii
qui fuit tertius Rex Assyriorum.

Anno ab orbe condito 1910.
Anno à diluuio, 258.
Anno ante Christum 2090.

TERTIO iam & quidem magis significanter Sarmatarum mentionem facit historia Babylonica. Tuiscon, inquit, « Gygas Sarmatas legibus format apud Rhenum: & addit: « id ipsum agit Tubal apud Celtiberos & Sarmothes apud Celtas « &c. Apparet hinc ante politiam Mosis apud Germanos, Gallos, Hispanos, leges fuisse politicas promulgatas. Sed quærerem hic: Quid opus erat Sarmatis ad Tuisconem & quidẽ Gygantem proficisci, petitum leges, cum Sarmatia Europea propior fuerit multò Græcis, vbi Ianus regnabat, cui ipse Tuiscon subiectus fuit. Nã Berosus apertè dicit, Tuisconem à Iano in eas oras fuisse missum, vt veluti Vasallus quidam Iani fuisse videatur. Quod autem Sarmatæ littus Ponti tum inhabitarint, eiusq; dominii possessores fuerint, ex sequentibus liquet. Dicit enim: Barzanem Sabatii filium regnasse vsque ad Sarmaticum Ponti littus. Vnde euincitur illo tempore sicuti mare ad ostia Istulæ, occidentem versus, ita ad orientem, Euxinum Pontum mare Sarmaticum simili ratione vocari solitum fuisse, sicuti & Ouidius vocare solet. Quo fundamento posito ineuitabiliter concluditur: quicquid intra hæc duo maria est, id veteribus Sarmatiæ nomine dici. Sed quid maria dicimus? cum etiam hîc & incolæ Rheni Sarmatæ vocentur a Beroso, quos ille legib. assuefaciebat. Quod autem eò loci Sarmatas illos, Scythas nonnulli recẽtiores vocant, istud in Beroso non habetur. Nisi fortè iuxta Plinii phrasim, etiam in Germanos, Scytharum nomen cadere putemus. Nam diligentius excutienti monumenta veterum liquet, in triplici potissimum significato nomen Sarmatiarum accipi. Primò Riphæos Sarmatas vocabant, vbi nunc Moschouia est: qui autẽ Germanis permisti erant, illi Rheni Sarmatarum nomine censebantur. Porrò qui in meditullio habitabant, nimirum inter vtramq; Sarmatiam & montes Sarmaticos, illi absolutè Sarmatæ voca- *Triplex Sarmatiarum significatum.*

matæ vocabantur. Informabat igitur legibus Tuiſcon ſuos Germanos, non homines noſtros. Nam Germanorum politia toto cœlo differt à politia noſtrarum gentium, quæ Lacedæmoniorum politiæ ſimilior eſt. Quod autē quidam, appellationes illas oppidanorum ad Margemburgum, quæ patrum noſtrorum memoria abolitæ ſunt, ad confirmandam Tuiſconis in ferendis legibus, autoritatem adducunt, id ridiculū eſt. Potius ergo putarim illum morem reliquum manſiſſe ex gubernatione veterum Polonorum, qui fines ſuos ad Albim vſque fluuium quondam extendebant, ſicut à Dlugoſſo Miechouiēſi, & à D. Cromero euidentiſsimis documentis probatum eſt, & à nobis vberius infra probabitur. Cōtigerunt autem hæc, quæ dicta ſunt de legiſlatione Tuiſconis, ante Abrahamum natum, propemodum 40. annis, quando Germani adhuc rudes erant, & ad erudiendum alios minus apti, vt Strabo de eis teſtatur libro 7.

De temporibus Abrahæ.

Anno ab orbe condito 1964.
Anno à diluuio 358.
Anno ante Chriſtum 2036.

QVARTò, fit præterea alia mentio Sarmatarum in Beroſo
» his verbis: Anno 6. Semiramidis, apud Rheni Sarmatas
» regnauit filius Tuiſconis Mannus, & apud Ianigenas Ra-
» zennos, Veſta vxor Iani ſempiternum ignem cuſtodiendum tradidit, &c. Ex Diodoro Siculo transferantur huc de regno Semiramidis Reginæ Aſſyriorum, quomodo iis temporibus floruit, & quibus modis ad regni faſtigium peruenerit. Fuit hæc vxor Nini Regis, fœmina magni nominis. Et videtur ſeculum illud occulto ſidere fœminis fauiſſe. Nam eodem tempore Iſis illa regina Aegypti, quæ poſtea Oſiridi nupſit, famam ſuam mirabilibus auxerat factis. Teſtatur hoc, Epitaphium ipſius, cuius Diodorus Sicul⁹ meminit: Ego, inquit, ſum Iſis regina Aegypti à Mercurio erudita: quæ ego legibus ſtatui, nullus ſoluet: ego ſum vxor Oſiridis: ego ſum prima frugum inuentrix: ego ſum Oſiri regis mater: ego ſum in aſtro canis refulgens: mihi Buſtia vrbs condita eſt, gaude gaude Aegypte, quæ me nutris. Addendum etiam hîc putaui, quæ afferuntur de antiquitate & celebritate duarum vrbium in Europa, Treuiri & Tigurinorum vrbe, vt facilius intelligi poſsit, quis tum ſtatus Europæ fuerit, & quàm habitabilis. Marianus Scotus, qui Fuldæ floruit circa annum domini 1060. in Chronicis ſuis ad annum Abrahæ

Semiramidis regnum.

De antiquitate duarum vrbiū Europæ Treuiri inquam & Tigurinorum.

num Abrahæ 16. hæc ad verbum annotauit: Hoc anno Trebeta filius Nini à Semiramide expulsus ex regno, Treuirim condidit, vrbem in Gallia, ante Romam conditam annis 1150. Reliqua de Treuiri & Tigurinorum vrbe ex quodam Germanico scriptore adiiciam. Tigurinæ vrbis Chronica vetustissima perhibēt, primis illis seculis Treuirorum vrbem, Tigurinorum arcem ac ciuitatem vocauisse & agnouisse sororem. Etenim testantur, 30. annis à Treuirorum vrbe condita, & quidem Abrahæ temporibus extructam esse, à Principe quodam istius tractus Thurico, in colle ad Limagum fluuium, vbi è vicino euoluitur lacu, arcem insignem & munitam, quæ à conditore dicta sit, Thuricensis, & Thuricum castrum. Populos certè eius tractus constat ex historiis & geographis, temporibus vetustissimis Tigurinos fuisse. Vnde postea ipsa ciuitas ad arcem extructa, & Thuricensis ab arce, & Thuregum denique & Tigurum, vtpote quæ Tigurinorum erat metropolis, est appellata, Germanicè verò dicta Zurich, voce à Thurico, (quem Thurich etiam nominare possis) modicè deflexa. Itaque iuxta Mariani supputationem, Thuricensis arx ante extructam Romam condita esset annis 1220 aut circiter. Ante natum Christum circiter annis 1975.

De temporibus Semiramidis.

Anno ab orbe condito 2000.
Anno à diluuio 341.
Anno ante Christum 2000.

Hic Chronologi, primæ ætatis à condito orbe, finem faciunt. Iam enim 2000 anni sunt præterlapsi. Circa hæc tempora Noach exantlatis laboribus multis, visa iniquitate seculi, quod præcessit diluuium, satiatusque formidine, pauore & periculis, quæ ipsi euenerunt, periclitanti in diluuio, vitam cum morte commutauit. Hoc etiam tempore Osyris rex Aegyptiorum cum sorore adolescentula inuenit aratrum & artem agriculturæ, quam per vniuersum propagauit orbē. Hæc vera esse inscriptio columnæ cuiusdam, in Aegypto inuentæ indicat: pater, inquit, est mihi Saturnus. Sum verò Osyris rex, qui vniuersum orbem in Indorum & vsque ad Istri fontes, & alias partes vsque ad Oceanum percurri, nec fuit in orbe locus, quò non peruaserim. Diodorus libro primo. Hîc quidem expresse non fit mentio Sarmatiæ, sed quia Istri mentionem facit, additq; nullum locum in orbe reperiri, quo tunc non peruaserit ars illa agriculturæ, necessario inde elicitur,

Noah moritur.

Inuentio agriculturæ.

Osyris.

etiam in has regiones hāc artem tunc introductam fuisse, quia Ister fuit limes Sarmatarum. Agnoscant igitur nostri & recognoscant, beneficium se accepisse à meridionalibus populis, quod inde ad eos propagata est scientia agriculturæ. Sed vicissim meridionales acceptam ferre debent, septemtrionalibus scientiam currulem. Tradunt enim, quod Gomerus superiori seculo docuit suos Italos castra vel vrbem ex curribus cōponere. Et idcirco vrbs in Italia ab eis vey appellata est, vocabulo Sago, qui, veias plaustrum appellant. Notum est autem, vocabulum vus currum sonare in lingua Sarmatica. Non ergo Gomerus ab alia natione castra metandi scientiam ex curribus, accepisse credendus est, quàm à Sarmatis, qui hîc Scythæ catachristicè appellantur.

De origine œconomiæ et quæ ad œconomiam pertinent, expreßè sic Diodorus.

Osyris peragrando vniuersum orbem docuit ea, quorum inuentor fuit, tauros domesticare ad aratrum, arare, serere, plantare vineas & vinum conficere, & cereuisiam, vites adiungere palis & putare, vt Poëta

Vnciq; puer monstrator aratri
Prima Ceres ferro mortales scindere terram
Instituit &c.

Propter eam igitur subtilitatem ingenii, quod rex Aegypti domationem boum inuenit, bos Aegyptiis fuit sacratus & pro Deo cultus, quem apim vocauere. Cuius instituti æmulatione ducti Iudæi, cum in deserto essent, vitulum sibi conflauerunt, memoriale scilicet deorum Aegyptiorum, quos isthic manendo viderant & eis asueuerant.

Deus Aegyptiorum bos.

De potu cereuisiæ.

Orosius cereuisiæ Aegyptiacæ cōfectionem sic describit, vnde nostræ dissimilem fuisse constat. Vltimo inquit, omnes subito duabus portis eruperunt, larga prius potione vsi non vini, cuius ferax is locus non est, sed succo tritici per artem confecto, quem succum à calefaciendo cœliam vocant. Suscitatur enim illa ignea vis germinibus madefactæ frugis, ac deinde siccatur, & post in farinam redacta molli succo admiscetur, quo fermento sapor austeritatis adducitur. Qua de causa recitat scriptura sacra, ocium, saturitatem panis, vagas libidines hoc tempore in mundo maximè regnasse Et eam saturitatem magno prouentu prodiisse existimandum est, quòd eo tempore primùm agricultura & cultus vinearum inuentus fuit, vnde homines inpinguati & locupletati insolescere cœperunt.

Confectio Cereuisiæ Aegypt.

cœperunt. Hac etiam ætate regnauit Aralius apud Babylonios, apud Gallos Drius, à quo Druidæ illi ſacerdotes inſtituti, apud noſtros verò vicinos Tuiſcones Hermion. Hac etiam ætate Amraphel ille Aſſyrius, floruit cum quo Abraham conflixit, Lotum vindicaturus Gene. 14. Hunc Amraphalem putant eo loci ZAMEIM NINIAM vocari à Beroſo.

Poſtea Gyngæon, qui cum Sarrone Celtarum rege literarum ſtudium, ad reprimendam hominum ferociam in parte occidua primus inſtituit: hic quidem Gallos, iſte vero ſuos Tuiſconas. Peleg etiam ille ſub quo diuiſio gentium facta fuit, hac ætate moritur cum eſſet annorum ducentorum triginta nouem.

De temporibus Iacob.

Anno à condito orbe 2110.
Anno à diluuio 510.

IMperitabat tum apud Babylonios Baleus Xerxes, id eſt triumphator: apud Tuiſcones Marſus. Iam hîc deſinit hiſtoria Babylonica Sarmatarum meminiſſe expreſsè. Hoc tempore tribus in locis Italia arſiſſe dicitur, vnde de Phaëtonte fabula nata eſt, qui tum apud Ligures regnabat. Iſtis temporibus Iacob Patriarcha vixit & Iob, quem Deus laudat vehementer. Nonus rex Babylonis fuit Amatritus: decimus Belochus, quo tempore etiam Gambriuium apud Tuiſconas regnaſſe fertur, qui à corona nomen Gambri habere dicitur. Primus enim hic inter reges Tuiſconum coronatus eſſe dicitur. Vndecimus Babylonis rex Baleus: apud Tuiſconas ſeu Germanos Sueuus. Nauium vſum tunc inuentum eſſe ad maria transfretanda prædicant. Sed Noë periclitatio tempore diluuii, antiquiorem fuiſſe arguit.

De temporibus duodecim patriarcharum: ante Moſen centum annis, poſt mortem Iacob duodecim annis.

Anno à condito orbe 2269
Anno poſt diluuium 569
Anno ante Chriſtum 1701

HÎc quoque Sarmatarum nomen expreſsè non ponitur, ſed tamen princeps eius ſtirpis Vandalus nomine commemoratur. Ab hoc quidam Germanici ſcriptores Slauoni-

cæ gentis nationes deducunt. Ex quibus quidam non postremus in hoc genere, ad eum modum scribit: Vandalus apud Tuisconas regnauit hoc tempore. Hinc Vandalorum gens, quæ lingua Slauonica vtitur, denominata est, ex quib. nunc multæ maximæq; gentes diuisæ sunt, Poloni, Boëmi, Slauoni, Croaci, Vandali ad Marchiam Brandeburgensem. Hæc ille, quæ si vera sunt, iam triplici modo stirps nostrarum gentium à Iaphet deduceretur. Primò per hunc Vandalum, quem ex Tuisconis posteritate esse volunt: & hoc ante Mosen euenit. Deinde per Paphlagonas, qui secuti sunt Antenorem post bellum Troianum. Tertiò per Alanum, quem dicunt nonnulli nostratium, primum ex Asia colonias deduxisse ad nostros homines, sed tempus eius rei non asignant.

At iam aliquoties monstratum est, hanc opinionem non posse cum scriptura consentire, quæ affirmat diuisionem gentium, factam esse secundum numerum patrum, nepotum Noë, & secundũ numerum linguarum. Potius igitur dicemus, hunc Vandalum fuisse regem peregrinum, accersitum à Tuisconibus ex gente Sarmatica. Nam liquet ex Beroso, cum iam ad inclinationem spectaret regnum Tuisconum, peregrinos reges accersitos fuisse, idque iam ex Sarmatis, iam ex Græcis. Mox enim subiungit Marsum etiam, & Herculem ipsis imperitasse, quæ nomina indicant hos principes, Græcos fuisse, aut vtramque gentem Teutoncam & Sarmaticam alternatim, iam ex Teutonibus sibi reges delegisse, iam ex Sarmatis, vt ex æquo imperitare viderentur. Ad extremum propter dissidia ciuilia, Græcos extraneos accersiuisse, quæ res postea regno eorum exitium & finem accelerauit. Nam Berosus statim post commemorationem istorum, historiam huius gentis texere desiit, tacitè innuens ob exilitatem non fuisse dignos qui amplius enumerarentur.

Series principum sarmaticorũ antiquissimorum.

Huic enumerationi Tuisconicorum regum, opponunt scriptores rerum Polonicarum suum Catalogum priscorum regum Slauonicæ gentis: Philaram, inquam, Alanum, Anchisen, Pamphilum, Reasilinam & Alanum Secundum, quem primum ex Asia in Europam commigrasse ferunt, vt iam dictum est, eique quatuor filios fuisse ferunt, qui nomina gentibus certis dederunt, ita vt à Vandalo Vandalorum gens, à reliquis Rusi, Bohemi cognominati sint. Sed quid sentiendum sit de hac traditione antiquorum, inferius lectorem, admonebimus.

De Sarmatis & eorum origine.

Dixi

DIxi de Sarmaticis rebus ſparſim ſuperius, nunc earum anacephaleoſim faciam. Nullum eſt dubium populos noſtros, ac omnes eos qui Slauonica lingua vtuntur, Sarmatas vocari a veteribus. Vocis autem etymon non eodem modo omnes deducunt. Quidam Sarmatam, ducem altitudinis exponunt, quia montium iſtorum altiſsimorum legitimus poſſeſſor ſtatim ab initio fuerit, vel quia regiones ſeptemtrionales incoluerit, quibus Mathematici altitudinem ſupremam adſcribunt. Alii viperinum aſpectū ex Græco interpretantur. Græci enim non Sarmatas ſed Sauromatas vocant, σαῦρος autem eis viperam ſignificat, eo quòd terrifico aſpectu præditi erant, quodq́; perculerunt fortaſſe quondā metu & formidine belli Græcos homines. Sed Sauromatas veriùs dixerim vocari Aſiaticos Sarmatas. Nam noſtri homines iudicio omnium, nequaquam improbo aſpectu præditi ſunt, ſicuti de Aſiaticis populis vt plurimum id verum eſſe creditur. Originem autem Sarmatarum, ab Aſarmoth deducere ſacris literis cōpellimur. Sed & Ioſephus gentium origines exemplo Moſis deſcribens, affirmat ſingulas gentes è ſingulis Patriarchis cognomina ſua trahere. Et poſtea latius hoc idem explicat, tempus originis earum ſtatim ab illa fatali diuiſione & diſsipatione, quæ contigit ad turrim Babel, ediſſerens. Quæ ſi omnia ſimul conferantur, amplam materiam ſuppeditare poſſunt, encomia gentis noſtræ canere volentibus. Nam ſi tempus ſpectes, temporibus aurei ſeculi Saturno ſcilicet apud Babylonios regnante orti ſunt: ſi Patriarchæ dignitatem, ille ex ſtemmate Sem, maioris natu prodiit, per quem ſaluatoris genealogiam ducere ſpiritus ſancti conſilium fuit: ſi capacitatem & amplitudinem regionis, fluminum, & maris, portuumq́; multitudinem, certè commoditates tantæ reperiuntur in iis terris, vt cum omnibus præcipuis gentibus, certare poſſe videantur. Quod verò attinet ad cœli clementiam, certè vbi Polonia & Boëmia eſt, eam talem eſſe experimur, vt nec frigoribus ſupra modum intenſis, nec caloribus Africanis obnoxia ſit, ſed mediocritate gaudet tali, qualem ſibi & ad tuendā valetudinem, & voluptates conceſſas retinendas quiſpiam optare poſsit. Iam politiam ſi quis expendat, hæc non tam eſt ad delitias cōparata, quàm ad eum finem, vt quàm diutiſsimè durare poſsit, habeatq́; ſemper militem exercitatum, durato corpore, agilem ad tractanda arma, non deliciis diffluentem, ſed ſemper agrorum cultu & venationum ſollicitudine ita aſſuefactum, vt tēpore belli inediam, labores militares, ferre poſsit. Fuerunt in mundo Monarchæ & domitores orbis, Cyrus, Darius, Alexander, poſtmodum Romani. Nullus tamen horum

Etymon vocis Aſarmoth.

Laus Sarmatarū à circumſtantijs loci & temporis.

quicquam iuris vnquam habuit, in Sarmatiam, nullus est dictus Sarmaticus, sicuti à deuictis aliis gentibus non rarò sunt denominati. Vnde cognomina nata sunt, Asiaticus, Africanus & etiam Germanicus. Sarmaticum autem qui sese diceret, nunquam est inuentus. Rationem eius rei malo verbis Nasonis explicare, de Sarmatis Getisque ita dicentis:

Nullus Imperator Sarmaticus dictus.

Maxima pars hominum nec te pulcherrima curat
Roma, nec Ausonij militis arma timet.

Hæc ad laudem politiæ Sarmatiarum, quæ Lacedæmonum simillima est, referantur. Interim fatemur, nullam politiam in mundo reperiri posse, quantumuis laudabilem, quæ careat suis næuis. Partes Sarmatiarum, à regionibus & cognominib. possunt enumerari. Nam alia est Sarmatia Asiatica, alia est Europæa. Rursus Europeorum alii fuerũt Rheni Sarmatæ, vt Berosus vocat, alii Riphæi Sarmatæ, alii Tyrigetæ Sarmatæ, vt Ptolomęus vocat, alii Iaziges Sarmatæ, vt Strabo, alii Acarocantæ, qui in aula Cõstantini fuісserunt. Alii Regii, forsan Mithridatis. Quanquã & antiquos Sarmatas reges habuisse suos, testantur scriptores nõ obscuri vt infra patebit. Peculiariter autem quidam ex eis Sarmatæ absolutè absq; adiectione cognominis dicebantur. Qua ratione nostros, qui ad montes Sarmaticos habitabant vocatos non rarò reperias. Vtrum autem Asiatici à nostris an nostri ab Asiaticis orti sint, disserit primarius scriptor Polonicæ historiæ. Et videtur in eam sententiam inclinare, vt credat nostros ab Asiaticis prodiisse. Et rationem eius rei adfert: quia inquit, omnes coloniæ deductæ sunt ex Asia in reliquas orbis partes. Sed eius sententiæ reclamat Berosus, qui cum Tuiscone statim à primordiis eo delatas fuisse Sarmatas affirmat. Reclamat & Diodorus Siculus, qui asserit, ab Olbio quodam postea, temporibus videlicet Gedeonis, fundatam fuisse Asiaticam Sarmatiam. Vnde Ptolomæus Olbiæ mentionem facit in Sarmatia Asiatica.

Diuisio & partes Sarmatiarum.

Cromerus in Prolegomenis.

Sarmatæ Europei non sunt orti ab Asiaticis.

Sarmatas non esse stirpis Germanorum, eruditè D. Cromerus demonstrat, & euidentissimis argumentis potest demonstrari ex Cornelio Tacito, ductis argumentis à moribus, vestitu, lingua, armis, legibus, politia, sicuti ex annotatione inferius patebit.

Sarmatas non esse Germanos.

Sarmatas etiam non debere confundi cum Scythis, iisdem argumentis probari potest, ductis à moribus, vestitu, lingua, armis, legibus, politia & authoritatibus antiquitatis, finiumq; descriptione. Nam regiones à Tanai vsque ad Rhenum, Sarmatæ nõ Scythæ possidebant, vt ex Beroso & aliis historicis, & Cosmographis liquet.

Sarmatas non esse Scythas.

De tem-

De temporibus Mosis.

Anno ab orbe condito 2375.
Anno à diluuio 775.
Anno ante Christum circiter 1625.

A Principe Pelek sub quo diuisio gentium facta est, ad Mosen vsque numerantur 628 anni. Intra hoc spacium temporis, iam genus humanum multiplicatum fuerat, & coloniæ in vniuersum orbem deductæ. Iam Aegyptii auspicati erant suum regnum. Iam Nimrod ille cœperat esse potens in terra, ieceratq; fundaméta vrbis & imperii Babylonici. Iam Zoroastres princeps ex stirpe Sem filii Noë maioris natu, non modò regnum Bactrianorum sibi stabilierat, sed etiam Nino regi de finibus bellum mouerat. Huius principis mentionem libenter facio, non ea tantùm de causa, quòd vicinus fuit nostris gentilibus Sarmatis Asiaticis, & de stemmate nostri Patriarchæ Sem, sed etiam quòd fuerit inter principes ætatis illius facilè princeps. Antiquior est hic Mose, nam ferè quadringentis annis præcessit eum. Hic primus fuit Mathematicorum studiorum inuentor & doctrinarum physicarum, vt autor est Plinius. Adde quod etiam Iapheti posteritas iam regna sua dilatauerat. Nam vt cæteros taceam, de Tuiscone conditore gentis Germanicæ ferunt, quòd iam ad occidentem processerat, & vrbes aliquot in Galliis & Germania excitatæ erant. Consimilia Berosus scriptor peruetustus de Sarmatis Poloniæ inhabitatoribus prodidit, quòd iam eodem ipso tempore occidentem versus progressi erant, finesq; regni sui incipientes à flumine Tanai, Rhenum versus extenderant. Sed de Beroso, eiusque descriptionibus Germaniæ pariterq; Sarmatiæ infra luculentius suo loco dicetur. Diuini Mosis testimonium ea de re, meritò nobis maioris authoritatis quàm cuiusquam alterius esse debet. Cùm enim is nominet nepotes Noë, illos inquam heroes antiquos Heber, Misraim, Nimrod, & alios, id ita intelligendum est, ac si nominasset regna ac populos qui ab eis iam deriuati & propagati erant, & hoc potissimum intelligi velim de regnis, populisq; homonymis patronimisq; seu quæ nominibus suis referunt resonantq; Patriarcharum suorũ appellationes. Cum enim enumerasset filios ipsos, & nepotes singulos secundum cognationes suas, concludit: ab istis, inquit, diuisæ sunt gentes in terra post diluuium. Quæ, inquam verba cogunt omnino lectorem, vt sicuti Assyrii ab Assur, Chananæi à Chanaan, Iones à Ianan, Tudescones, id est, Germani ab Ascha-

Zoroastres.

Genes. 11. *Deute.* 32. *Actor.* 17.

ab Aſcanetz appellantur, ita Sarmatas ab Aſarmoth dictos eſſe fateatur,& habuiſſe incrementum regni ſui iam ante Moſen, illo inquam interſtitio temporis, à diuiſione gentium vſque ad Moſen. Neque enim Moſes ita de iis gentibus locutus eſt,quaſi antea fuiſſent, poſtea autem eſſe deſierint, ſed quarum antea ita durabiliter iacta erant fundamenta vt ad eius vſq; ætatem pertigerint,quęque erant ita conſpicuæ, vt à quouis demonſtrari digito poſſent. Et hoc præcipuè de Sarmatis intelligendum eſt, quorum & ante Moſen ſtatim Beroſus,& poſt Moſen Mantanes Aegyptius hiſtoriam complexus eſt.Atque ita iam habemus hiſtoriam continuatam de regno Sarmatico ab ipſa diuiſione gentium vſque ad Moſem per annos ſeptingentos & aliquot,qua etiamſi breuis ſit,debemus eſſe contenti. Cætera quæ ad id tempus referenda ſunt ex annotatione cognoſcentur.

Ad lectorem prologus apologeticus.

Fateor quidem, cum ab initio hoc opus ſcribere inſtituiſſem, me ex authoribus tantùm materiæ adepturum nequaquam exiſtimaſſe, quantum negotii iſtius magnitudo requirebat: ſed poſtea præter ſpem multa occurrebant, quæ ad illuſtrandum hoc totum negocium ſeruiebant, quæ mihi omittenda non videbantur. Proinde ne lectorem expectatione ſua fraudarem,per modum annotationum quædam ſubiicienda duxi. Abhorreo ab omni oſtentatione ſtyli. Proinde non elaboraui, vt me ſtylo aliquid valere demonſtrarem,ſed vt ſeriem hiſtoriæ Polonicæ tanquam filum per vniuerſas viciſsitudines temporum veriſsimè extenderem.

Annotationes.

Temporibus Moſis apud Babylonios regnabat Sparetus,apud Aegyptios Cenchres Pharao,de quo Beroſus ita dicit: in Cenchre finierunt reges magni Aegyptii, qui cum Hebræis de magica pugnauit, & ab eis ſubmerſus fuit. Eodem tempore apud Italos Blaſcon,cuius vxor Roma.

Circa eadem tempora fertur regnaſſe apud Celtas Lugdunus, à quo Lugdunum eſt cognominatum. Inachus verò apud Athenienſes,Cecrops apud Lacedęmonios.De Zoroaſte Bactrianorum rege mouent hîc quæſtionem annalium annotatores, an ſub Nino regnauerit, ac bellum propemodum primum in mundo cum eo acerbum & funeſtum duxerit, vt vult Diodorus Siculus, Iuſtinus, Oroſius & plerique: an verò cum Ninia Nini filio hoc geſtum ſit, vt vult vnus inter omnes Beroſus. Iudicium hîc lectori permittitur.Potior tamen pars cum Beroſo ſentit,vtpotè cui omnium perſpectiſsi-

Quæſtio de ætate Zoroaſtis.

ſpectiſsima erat hiſtoria patriæ ſuæ. Hoc tempore lucorum plantandorum ſuperſtitio gentilis nata eſt, Crano Ianigena primo eius rei autore, Abrahami nimirum tempore. Zoroaſtis iſtius quædam ſcripta hactenus celebrantur. Ne autem cui mirum videatur apud Scythicas gētes inſtituta hiſtoriæ prius floruiſſe quàm in aliis gentibus. Cato certè de originibus in ſecundo fragmento, affirmat Scytharum annales vetuſtiores fuiſſe, quàm aliarum nationum. Ideo Beroſus Chronica Scytharum allegat, inquiens: iuxta id in noſtra Chaldaica & primordiali hiſtoria Scythica, fideli memoria conſeruatum eſt. *Lucorum origo.*

Anno Moſis circiter ſexageſimo floruit Mercurius Triſmegiſtus Aegyptiorum Philoſophus admirandus. Extant adhuc quædam eius ſcripta, quæ fuiſſe eum diuinarum & humanarum ſcientiarum peritiſsimum demonſtrant. Sub idem tempus frutex oliuæ primum Athenis in arce, & forſan in tota Europa ortus eſſe prædicatur. *Mercurius Triſmegiſtus quando?*

De temporibus Ioſue.

Anno ab orbe condito 1495.
Anno exitus ex Aegypto 40.
Anno ante Chriſtum 1505.

IAm hîc deficit hiſtoria Babylonica, ſed tamen ex Moſe ſupplere defectum oportet ne filum hiſtoriæ rumpatur. Nam ſicuti poſt exitum ex Aegypto dixerat, diuiſionem gentium factam fuiſſe iuxta numerum linguarum & ſeptuaginta patrum, ita moriturus ſub finem vitæ ſuæ eandem hiſtoriam diuiſionis repetens inquit: Memento dierum ſeculi, intellige annos generationis, interroga patrem tuum, & annunciabit tibi. Quando diuidebat altiſsimus gentes, quando ſeparabat filios Adam, ſtatuit terminos populorum ſecundum numerum filiorum Iſraëlis, poſitis finibus habitationis eorum. *Deutero. 32.* Ad quæ verba ſi addas verba illa Dauidis: Terminum poſuiſti eis, quem non tranſibunt, tunc apparebit diuiſionem gentium & fundationem nationum duraſſe toto eo tempore, vſque ad illam metam quando Ioſue ſupremum adiit magiſtratum, adnumeratis quadraginta annis peregrinationis in deſerto, quibus Moſes præfuit populo Dei. Ergo ſicut aliarum nationum, ita & Sarmatarum limites in ſuis metis, temporibus Ioſue durauerunt. Moſes enim hæc verba protulit ſub mortem ſuam, quando ſcilicet Ioſue ad gubernandum populum Dei inauguratus fuit. Eſſe autem veriſsimam hanc demonſtrationem regni

Sarmatiæ, etiam prophanorum ſcriptorum authoritate comprobari poteſt. Scribit enim Manethon Aegyptius in ſua hiſtoria in ſupplemento Beroſi, ſub idem tempus apud Celtas Gallatam iuniorem regnaſſe, qui, inquit, Sarmatas depulit. Sic Diodorus Siculus libro ſexto eadem de re tradit, illiusq; belli rationem latius deſcribit, quod ſtatim ſub tempora Ioſue fuiſſe perhibetur, quanquam alii ad tempora Gedeonis illud reiiciunt. Sed de ſupputatione temporum fateor me minus ſollicitum fuiſſe, propter occupationes, quibus neceſſariò diſtinebar. Satis autem mihi erit, vt iam toties repetii, ſi ſeriem hiſtoriæ Sarmatiæ ac proinde & Poloniæ inueſtigauero. Sed dum Europeæ Sarmatiæ recordor, neque Aſiaticæ omnino obliuiſci poſſum, quam Diodorus Siculus hoc ipſo tempore aut paulò poſt fundatam fuiſſe ab Olbio patre Gallatæ affirmat. Commemoratur autem nomen Olbiæ in deſcriptione Aſiaticæ Sarmatiæ à Ptolomæo Geographo. Si quis autem & res addat, quæ ſub hæc tempora apud vicinas gentes euenerunt, non mediocriter adiuuabitur ad intelligendum eius temporis ſtatum rerum Sarmaticarum. Hoc etiam tempore non multò poſt, terræ iſtæ occiduæ & prouinciæ, Sarmatiæ nomen conſecutæ ſunt ab Europa illa, quæ ab Ioue compreſſa eſſe fertur. Sed non nouum eſt gentib⁹, ſcortationes, ſtupra, & alias incōceſsas libidines regum, Iouis titulo tegere. Eodem tempore apud Turenos, id eſt, Tuſcos Italos Oſcus regnauit, cuius inſigne ſerpens fuit. Inſigne eſt hoc maternum glorioſiſsimæ fœminæ reginæ noſtræ, vxoris Stephani primi, à quo Oſco forſan originem & antiquitatem ſuorum inſignium oſtendere poteſt. Hoc eodem tempore Illus regnauit apud Troianos, à quo Ilion Troia vocata. Nam tempore Ioſue regnum illud initium habuit.

Diodorus Siculus lib. 6.

Sarmatia Aſiatica.

Reginæ Poloniæ materna inſignia.

De temporibus Samſonis.

Anno ab orbe condito 2790.
Anno ab exitu 337. *Iubileo* 6.
Anno ante Chriſtum 1210.

ARgonauticam expeditionē præcipuorum principū Græciæ, omnibus ætatibus apparet fuiſſe celeberrimam. Hæc refertur ad tempora Samſonis, qui fuit coëtaneus Herculis. Eratque illud æuum ferax fortiſsimorum virorum, & ingeniorum, ad bellum & ad artes idoneorum. Nam ſub illud tempus floruit Sampſon & Hercules, viri fortiſsimi, floruit & Linus præceptor Herculis, & Orpheus clariſsimi & antiquiſsimi Poëtæ, cuius

opera & auſpiciis literas & artes tranſtulit Cadmus rex ex Phoenicia & Aſia in Græciam, adeoque vniuerſam Europam. Sic Phineas Poëta clariſsimus eodem tempore floruiſſe apud Henetos, ex quibus gens Polona originem ex parte ducit ab Apollonio prædicatur. Et erant quidem ante hanc expeditionem alia bella Græcorum, bellum nimirum Athenienſium cum Thracibus, duce Erichtæo Athenienſi: bellum Perſei cum Perſis, quo nomine & imagine cœleſti donatus eſt ab antiquitate, eò quòd Gorgonas interfecerit in Lybia. Sed hoc Colchicum fuit clariſsimum inter illa, eo quod præcipuum Græciæ robur, illhic collectum fuit, & à clariſsimo Poëta Orpheo carmine decantatum, ſicut & illud bellum Titanum, quod conforme illi eſt, quod in ſacris literis de ædificatoribus turris Babel proditum eſt. Sed de illis bellis non ita refert nos commemorare, ſicut de hoc Colchico, cuius narratio reuocat nobis in memoriam, gentes pariterq; & regiones, quæ ad nomen Sarmaticum legitimo iure pertinent. Imò & Colchis ipſa inter regiones Sarmatiæ Aſiaticæ connumeratur à Geographis. Quod autem in hac hiſtoria interdum non ex profeſſo geſta recitantur Sarmaticorum populorum Europæ, de eo iam præfatus ſum, me videlicet interdum optimo iure velle etiam vicinarum gentium, geſta attingere, vt noſtrarum rerum commemoratio inde magis eluceſcat & auribus gratior reddatur, iuxta illud: Quæ ſingula non iuuant, coniuncta multa iuuant. Quanquam in eodem carmine Apollonii duarũ etiam gentium Sarmaticarum fit mentio, Henetorum inquam, qui poſtea in ſupplementum Sarmatis ceſſerunt, & principis Moſchorum, qui eadem lingua vtuntur, qua & Sarmatæ, & fines noſtri à Mediterraneo mari vſque ad occidentale & Venedicum ſinum finibus eorum cohærent. Quin & regiones, quibus antea imperitabant, & quibus nunc cum imperio præſunt, antiquitùs teſte Ptolomæo & aliis Geographis ad Sarmaticũ nomen pertinebant. Vocatur enim illa gens Rhiphæi Sarmatæ. Nam ſicuti Germaniæ nomine includuntur multa regna, & ducatus, Francones, Heluetii, Sueui, Saxones &c. Ita Sarmatiarum nomine comprehenduntur omnia dominia, quæ intra & vltra montes Sarmaticos & mare Sarmaticum continentur. Et ſicuti ea quæ priuato nomine egerunt vel Sueui, vel Francones, aut etiam Saxones, meritò ſibi vendicant Germani, eodem iure omninò ea quæ nationes Slauonicæ linguæ vnquam in hiſtoriis patraſſe ſcribuntur, merito Poloni ad ſe pertinere & de iis gloriari poſſunt. Non video igitur, quomodo à poſſeſsione eorũ, quæ in Colchica hiſtoria ſiue de Henetis ſiue de Moſchis dicuntur excludi poſsimus.

Expeditio Colchica vnde celebris reddita.

Conſilium authoris in deſcribenda hac hiſtoria.

Moſchi cur Rhiphæi Sarmatæ dicti.

Sed est aliud, quod nos excitauit ad refricandam memoriam expeditionis Argonauticæ, nimirum, quod plures Coloniæ ex Colchis ipsis deductæ sunt in regiones Sarmaticas. Fuit quondã vrbs notissima, Nasonis Poëtæ carminibus & exilio celebris, Thomos nuncupata: non procul ab Insula Paucen in ipsis ostiis Istri, quæ ideo sic dicta, quod in eo loco Medea regina dissecuit membratim fratrem suum Absyrtum. Hæc olim à Sarmatis & Getis inter quos Ouidius exulabat, inhabitata fuit. Chilia nunc forsan vrbs eo in loco inædificata est. De hoc miserabili reguli Colchorum casu Naso carmine commemorat. Inde Thomus, (inquit) locus est dictus, quia fertur in illo, membra soror fratris consecuisse sui. Sic Polam celebrẽ vrbem in Illyrico vel Istria, ab iisdem Colchis colonias suas deduxisse historici memoriæ prodiderunt, à qua Pola tandem Polonorum ducem Lechum prodiisse, nomenq; suis dedisse pleriq; putauerunt. Sed non modò Polam vrbem, sed totam fere Istricam gentem ab iisdem ortam esse Stephanus author est. Fama enim tenet Aëtam regem ad Argonautas persequendos Colchicum exercitum misisse, qui vt à Ponto ingressi sunt Istrum, nec raptores aurei velleris inuenissent, siue tædio longioris periclitationis in mari, siue illecti amænitate loci, sedes istic suas fixerunt. At non modo prouincias & vrbes, sed etiam ipsos duces & Reges gentium Geticarum Sarmaticarumq; palam gloriatos esse se ortos ab illis progenitoribus, inferius docebitur, vbi de Amelfreda Vandalorum regis vxore, historia recitabitur.

Thomos vrbs.

Pola vrbs Colchica.

De quatuor gentium historia,

videlicet, Getarum, Illyriorum, Amazonum, Moschinorumq; & an ad Sarmaticæ historiæ negocium illustrandum commodè poßint, circa tempora Samsonis, adaptari.

GETAS qui postea dicti sunt Gothi, Sarmaticam gentem fuisse, linguaq; Sarmatica, quæ eadem est cum Slauica vsos esse probauimus certissimis argumentis, vbi de origine Gothorum tractatum instituimus adductis, argumentis tot & tantis, quæ nulla sophistica conuelli possunt. Et vnde nam error ille promanarit, quod Scandiæ populi gloriantur se non modò esse Gothos verissimos, sed etiam Gothorum progenitores ibidem declaratur, ita vt ea de re deinceps nullam fore dubitationem sperem. Sic de Illyriis, consentienter tradunt Historici, Lechum ad redintegran_

Gothi Sarmatica gens.

redintegrandas Sarmatiæ ruinas vnà ſecum colonias adduxiſſe, Venedorumque nomine illas ſicuti & nos appellari. Clarum ergo & manifeſtum eſt nos in illos, & viciſsim illos in nos aliquid iuris habere, ſicuti paulò ſuperius demonſtratum eſt, & infrà vbi tempora Mithridatis perſequemur, latius commonſtrabitur. De Amazonibus, cum hæ Aſiaticorum Sarmatarum vxores fuerint, & Capadociæ regiones, vbi Moſchinorum ſedes fuerunt, inhabitarint, nemo non videt, quod eorum commemoratio in rem hiſtoriæ Sarmaticæ plurimum faciat. Monſtrantur etiam in Boëmiæ finibus arces quædam, quæ Dzievvczyhrad, id eſt, puellares arces vocantur, vbi ſedes quoque ſuas habuiſſe feruntur: quæ mulieres ſiue veteres Amazones fuerint, ſiue veterum progenies, teſtantur ſaltem nomina illa, eas etiam in iſtis regionibus ſuas colonias habuiſſe. De Moſchis verò an in Sarmatiarum numero collocari debeant mox apparebit. Redeamus iam ad conſignationem hiſtoriæ Sarmaticæ, quæ in Getarum geſtis notior apparebit. Narrat igitur Iornandes Seſoſtrim regem Aegyptiorum bellicoſiſsimum iſto tempore Getarum regi Tannaſi bellum mouiſſe, in eiuſque regnum irruiſſe: ſed qua audacia irruerat, eadem non modò repulſus eſt, ſed etiam fugatus uſque in Aegyptum, & niſi amnis intranſmeabilis fluenta obſtitiſſent, Seſoſtris in ſuo ipſius regno oppreſſus fuiſſet. Attamen Partorum regnum & alias prouincias, quas armis Aegyptius, in poteſtatem ſuam redegerat, Getæ in reditu depopulati ſunt, maioremque Aſiæ partem occuparunt, de qua Getarum expeditione etiam Valerius Flaccus meminit. Nomen Seſoſtris latinè eſt, ponens exactores, vel direptor: ſub hoc enim rege Aegyptii regni potentia valdè creuerat. Hic multas vicinas gentes domuit & latè in Aſia regnauit, & nauigiis luſtrauit maria, inſulas & littora, quorum cognitio initium fuit doctrinæ Coſmographicæ. Quo ſucceſſu rerum geſtarum inſolentior factus, etiam reges captiuos ad currum triumphalem, vt eum traherent iungere ſolebat. Is etiam conſilium cœpiſſe narratur vt iungeret Oceanum meridionalem cum mari mediterraneo, & iam foſſam grandem ad eam rem præparare ad mare Erythreum inceperat, niſi conſilium eius temerarium Deus auertiſſet. Quam autem ſpectabilis & venerandus apud ſuos fuerit, teſtatur reſponſum illud Sacerdotis Aegyptii ad regem Darium. Nam cum Darius vellet ſtatuam ſuam collocare ante Seſoſtris ſtatuam, à Sacerdote prohibitus eſt, hac ratione, adiecta: quia Darii magnitudinem rerum geſtarum nondum adæquaſſet. Hanc libertatem Sacerdotis Darius collaudauit. Hæc ideo refero, vt quantò magis Seſoſtris

Illyriorum cognatio cum Sarmatis.

Amazones Sarmaticæ.

Tannaſi Regis Getarum bella cum Seſoſtri Aegyptio ſub idem tempus.

Seſoſtris audenda facta.

in cœlum vſq; à ſuis laudib. effertur, tantò conſpectior fama Sarmaticorum Getarum, qui eum vicere reddatur. Sub hoc idem tempus Samſonis, Argonautarum illa celebris expeditio à quibuſdam, magno argumento refertur, quę, inquam, expeditio ſuſcepta fuit cauſſa adipiſcendi aurei velleris, ac ex iſtorum ducum Argonauticorum ſtirpe originem ſuam Gothorum principes illi, qui armis ſuis Italiam attriuerant, deducebant, quo nomine Annales Hutorum cognomen ſibi indiderant, ex qua etiam ſtirpe domus Auſtriaca originem ſuorum natalium ducit. Ex Gothis enim qui in Hiſpania poſt illa Italica bella hæſerant, etiam ipſi prodiiſſe narrantur, de qua re inferius luculentius narratio hæc abſoluetur. De Illyriis iam quędam dicta ſunt, & infra vberius dicetur. Iure enim ſibi vendicant originem ſtirpis Cholchicæ, in id multis & præcipuis authoribus conſentientibus. Iam quod ad Amazones pertinet, etiam harum origo in id tempus reiicitur, de quib⁹ apud Iuſtinum multa digna notatu leguntur.

Victoria Sarmatarum de Scythis parta.

Ad eadem tempora referenda puto ea quę Diodorus Siculus libro 2. capite 11. de victoria Sarmatarum, parta de gente Scythica, eorumq; regno ſubacto refert. Cum enim de origine eorum complura attuliſſet, expoſuiſſetq; quomodo Scytha dux primus natus fuit ex Ioue & virgine quę fuit vmbilicotenus homo, reliquum verò eius viperæ ſpeciem retulit: hanc matrem Scytharum ex terra ſuapteſponte natam fuiſſe tradit. Tandem ſubiungit: Sub his inquit regibus, Saca, nimirum, & Maſſageta ex prouinciis à ſe bello ſubactis coloniæ deductæ ſunt: ſed duæ maximæ: altera ex Aſſyriis, inter Paphlagoniam ac Pontum poſita, ex Media altera ad Tanaim flumen, cuius populum Sauromatas appellarunt. Hi multis poſt annis imperio latè diffuſo, magna ex parte vaſtata Scythica, eam penitus deſertam cultoribus reddiderunt.

De Moſchis luculentior narratio.

Moſchorum nomen dicunt ſignificare extendentem arcum. Hos populos Riphæos Sarmatas ſcriptores vetuſti vocant. Et hac lege puto eorum deſcriptionem plurimum etiam pertinere ad cõplementum hiſtoriæ Sarmaticæ. Adde quòd Moſes deſcribens origines gentium etiam Moſoch filii Iaphet nepotis Noë & aui A-

De Moſoch ex ſacris literis. ſarmoth mentionem facit, cum quo forſan nepos ſcilicet cum auo ſuo occupauit has regiones. Sic in libro Paralip: eiuſdẽ men-

Paralip. 1. tio repetitur. Et lamentum Dauid in Pſalmis: Hei mihi quod exulo in Meſech, eodem detorquent quidam, ac ſi feritas gentis

his ver-

his verbis à propheta notaretur. De prophetia Ezechielis, vbi hoc nomen Mosoch quoque commemoratur, inferius dicemus. At nō modò sacræ literæ, sed & prophani scriptores huius gentis mentionem faciunt circa eadem tempora Samsonis. Apolonius enim in carmine Argonautico, cuius Orpheus poëta antiquissimus autor esse dicitur, mentionem facit Moschinorum, eosque non sine nota barbariei commemorat, innuitque eos dictos esse Moschinos à casis ligneis, quarum nomen fuit μοσσῦνοι, forsan quòd virgeas casas habitabant. Sed verbis poëtę si addas expositionem Strabonis, tunc melius vim nominis de quo dicimus intelliges. Quidam, inquit Strabo, eorum in arboribus aut turriculis habitant, quæ cum Mosyni dicantur ipsis Mosynæcorum appellatio inde obtigit. Iam sicuti Sarmatia duplex ponitur, ita Moschouia quædam septemtrionalior, & quædam meridionalior, ad fluuium Thermodontem in Cappadocia, statuitur. Hæc Mazaca dicebatur, vsque ad Claudii tempora, qui eam Cæsaream deinceps vocari voluit. Sed & hoc nomen ei iterum ademptū fuit ab Imperatore Iuliano. Meminit & Strabo & Ptolomæus montium Moschinorum, quod & in tabulis eius videre est in descriptione Cappadocię: sed quia Strabo prolixius huius gentis mores & habitacula describit, ascribere hîc eius verba non me piguit: Per hos, inquit, transit mons asperrimus Scydisses, (Ptolomæus Scordiscum vocat) qui coniungitur Moschicis montib. qui supra Colchidem sunt. Extrema eius tenēt Heptacometæ quos septem paganos vertere licet. Sequitur Pariadres, qui vsque ad minorem Armeniam à locis Sidenæ & Cappadociæ finitimis porrectus, orientale Ponti latus conficit. Vniuersi qui montana ista incolunt plane sunt feri. Sed septempaganorum feritas omnium reliquorum superat feritatem. Nam eorum quidam etiam in arboribus, aut turriculis habitant, quæ cum Mosyni dicantur, ipsis Mosynæcorum appellatio inde obtigit. Carnibus ferinis, & glandibus arborum victitant. Insidiantur autem iter facientibus, in eos de suis desilientes turriculis. Septempagani etiam tres Pompeii cohortes conciderunt cum eæ per montes istos iter facerent. Nam insani mellis crateras eis propinauerunt in itinere, quod arborum summa ferunt germina: eo poto iam mente abalienatos adorti facilè interfecerunt. Ex his descriptionib. liquet Moschorum populos habitasse in illis montanis Cappadociæ. Et quemadmodum nunc vicini sunt nostræ gentis hominibus, ita & tunc non procul à Paphlagonibus habitabant, nostris Henetis. Et vtrasq; gentes istas eadem lingua tunc vsas fuisse, sicuti & nunc, testis est Strabo lib. eodē. Paulò post autē, inquit, Henetos qui expe-

Moschinorum etymon.

Moschinorum mores.

Pompeij cohortes malè tracta te à Moschinis

ditioni nō interfuerunt Cappadoces esse factos. Ac videtur astipulari huic sententiæ id, quòd omnis Cappadocia quę appropinquat ad Halim, & pone Paphlagoniam porrigitur, vtroque sermonis genere vtitur, & vocabulis Paplagonicis abundat. Quando autem & quas ob caussas ex Cappadocum regione in Septemtrionem processerint Moschi illi, non ita ex scriptoribus liquet, sed credibile est vel furoribus Mythridatis cessisse, cum eos vrgeret diuturno bello, vel quod timerent Romanorum arma vltricia quia tres cohortes Pompei deleuerant. Ideo in intima Septemtrionis sese abdiderunt. Gloriatur nunc Iohannes Basilius dux Moschorum & iactat, antecessorem suum Augusti Cæsaris cognatam in matrimonium duxisse vt ita stirpis suæ laudes amplificet. Sed si quid tale aliquando fuit, tunc istud accidisse puto, cum adhuc in Cappadocia eorum maiores manentes Romanis viciniores erant.

Tempus quo ex Paphlagonia Moschini cessërunt.

De temporibus Saulis & *Dauidis.*

Anno à condito orbe 2840.
Anno ab exitu 387.
Anno ante Christum 1160.

Consensu Chronologorum gestum est bellum Troianum temporibus Saulis, quod etiam arithmetico calculo comprobari potest. Complexi sunt autem autores vtrumque: & exercitus Troiani conscriptionem, ex quibus videlicet gentib⁹ constitit, & reuersiones Ducum in varias orbis partes post confectum finitumque bellum. Et Homerus quidem lib. 2. Iliadum enumerat prolixum catalogum gentium quæ conuenerant oppugnatum Troiam, singulas suis coloribus depingendo, inter quos, Henetos cum suo duce hoc carmine celebrauit.

Paphlagonibus autem præerat Pilemenius, hirsutum cor,
Qui Cytorum habitabant, & Sesamum
Ex Henetis, vbi mulorum generatio agrestium,
Circaque Parthenium fluuium, inclytas domos habitasse
Cromamque Aegialumque & altos Erythimos, Flumina.

Sed & Argonautica historia, quam complexus est Apolonius eiusdem gentis & ducis mentionem facit, eumque inter principes, qui susceperant expeditionem illam, omnibus ætatibus celebrem cōmemorat, nomenque eius exprimit Euesum vocans. Atque hoc quidem nomen affine esse liquet nomini Aeneæ cuiusdam principis, qui

cipis, qui post Alanum statim inter peruetustos reges Slauorum hoc ordine à nostris enumeratur, vt primum locum obtineat Ianuanus Noë nepos, deinde hunc sequatur Iaphet filius, post hunc Philaras, inde Alanus, Aeneas, Ascanes Pamphilus, Reasilnias: hinc Alanus secundus qui primus ex Asia in Europam commigrasse fertur. Atque hæc quidem recitatio suggillatur à quibusdam ex ea causa, quod illis absurdum videtur, Aeneam illum, qui fato profugus Italiam venerat, sic retrorsum ad præcedentia secula non ita multò post Noë reiectum. Sed hæc causa non est apud me ita grauis, vt illos autores, qui secuti traditionem patriam, & vetustiores scriptores, qui catalogum istorum regum hoc ordine consignarunt, ausus sim couellere. Fieri enim potest, vt alter hic Aeneas vetustior sit illo Anchisiade Aenea, aut vitio librariorum pro Enesio duce, quem Henetorum principem carmen Argonauticum esse vult, Aeneæ nomen repositum sit. Quod autem non vsque adeo diuexandos exagitandosq; acerbiùs autores antiquos censeam, adducor primò humanitatis officio, deinde & aliis rationibus. Neque enim tam vanos illos priscos fuisse existimandum est, vt res fictas pro veris mūdo obtrudere voluerint. Nam sicuti illi bono studio ista tradiderunt, ita opinor habuisse eos in promptu vetustiores autores ex quibus talia hauserunt. Et Strabo libro quarto, in huiusmodi, inquit, rebus probabili coniectura par est esse contentū. Quod autem texentibus nobis historiam vetustam de origine & antiquitatibus gentis Polonæ sermo delapsus est ad commemorationem Henetorum, qui à Iaphet descendunt, nemini mirum videri debet. Asarmoth enim nepos Noë, fuit præcipuus author, conditor, plantator, & pater gentium Sarmaticarum: Henetorum verò gens suo honore fraudari non debet, cum ab eis non parua accessio, tum supplementum & decus profectum sit post tempora belli Troiani, sanguini Sarmatico. Quod vel ipsius principis Poëtarum Vergilii autoritate comprobari potest.

Historici Henetorum.

Antenor potuit medijs elapsus Achiuis
Illyricos penetrare sinus &c.

Antenorem autem ducem, Henetos in Europam tum duxisse autor est Iustinus historicus, Strabo & alii. Vnde Polybius, qui castra sequebatur Scipionis iunioris in Affricam, scribit suo æuo totum sinum Illiricum eiusque incolas Venetos appellatos fuisse. Et in Liuio historico occurrit sæpius mentio exercituum Venetorū, cum multis post seculis demum vrbem & Rempub. Venetorum quæ nunc floret, excitatam fuisse inter omnes constet. Siue igitur

Antenore duce,siue aliis occasionib. appulerint in Europam Heneti, certè pro multis vnus Ptolomæ⁹ grauissimus autor nobis luculentus testis eius rei esse debet, qui affirmat Henetos populos, qui iidem sunt cum Venetis, maxima Sarmatiarum spacia in Europa complexos esse. Quod autem aliis quoque occasionib. Henetos asperioribus fortunæ casibus actos in eas regiones se contulisse prædicatur,non debet absurdum videri, cùm etiam nostri historici eos cum Vandalo secundo huc venisse affirment, hoc est, ad suos populares eadem lingua vtentes. Hæc ergo omnia, quæ allata sunt ex historicis & poëtis,si in vnum conferantur expendanturq́; non debet in posterum cuiquam mirum videri, si inter maiores nostros & conditores harum gentium,non modò Asarmoth Semi nepotem, sed etiam Ionum Græcorũ principem, qui à Iaphet descendit recensuero. Si quod autem adhuc dubium hac de re lectorem malè habet,reseruet aures integras vsque ad illum locum,vbi inferius ea de re ex professo instituem⁹ tractationem. Interim nemo miretur,quòd tam numerosæ gentes, quas cernimus,ab iis duobus principibus à nobis commemoratis propagatæ sunt,cum ab vno Tuiscone littus Oceani occidentalis innumeris Germanorum populis completum esse videamus. Quanquam historici præter Asarmoth & Iauanum, Alanum quoque & Mosech nepotes Noë iis gentibus attribuunt,à quibus variæ gentes eorum nominibus conformes propagatæ esse creduntur, quæ tandem vno cognomine Sarmatæ iustis de causis,aliis non inuitis appellari cœpere.

Ptolomæus libro 3.

De Getis vel Gotthis populis Sarmaticis.

Scribit Dio historicus,persequens historiam suam cui titulum, Getica imposuit, & eandem historiam Iornandes repetit, quòd apud Getas in Mesia sub bellum Troianum Telephus regnauit. Fuit is Herculis ex Auge sorore Priami filius,vir bellicosus,procerus corpore,sed plus vigore animi terribilis,paternam fortitudinem propriis virtutibus æquans. Is igitur tum Danais bellum intulit, Thessandrum Græciæ ducem occidit,Aiacem & ipsum Achillem fudit & profligauit. Vulneratus is quoq; fuit Achillis iaculo in femore, tamen non prius è pugna discessit, quàm finibus hostes eiecisset. Hoc eodem tempore Hercules pater in morbum pestilentem incidit,& ob remedium doloris in flammas se coniecit, & ita vitam finiuit,quod in exemplum regibus in medium obiter adfero. Nam Sigismundus rex Poloniæ,vt à magnis viris audiui,cùm à medicis moneretur, vt Sedomiria, grassante ibi tunc peste, discederet, respondisse fertur : nullum regem posse adduci, qui vnquam pestilentiæ sæuitia absumtus esset.

Reges an debeant timere pestilentiale contagium.

De Cimbris.

Cimbrorum ad Oceanum occidentalem antiqua est mentio. Meminit Strabo eorum. Sed multò antiquior est historia illorum, qui ad Meothidem manserunt ad Bosphorum Cimmericum. Homerus enim de iis commemorat, quòd ipsius ætate, à Bosphoro incursiones in omnes regiones ad Iouiam vsq; fecerint. Ac non modò nominis eorum meminit, sed naturam quoque regionis, quam incolebant, situmq; eius (Strabone hunc locum eius exponente) significat. De caliginibus enim Cimmeriis sic canit:

Hos aër nebulæque tegunt, nec splendidus vnquam
Illustrat radijs illos & lumine Titan,
Sed tristes noctis sese extendere tenebræ.
Desuper.

An autem Bosphorini Cimbri à Chersoneseis occidentalibus, vel occidentales ab orientalib: orti sint, non ita facilè diiudicare possumus. Bosphoranos quidem antiquiores esse certum est. Verùm si ab occidente inprimis processerant Meothidem versus, tum in Sarmatarum stirpem tam longo spacio iam degenerasse eos oportuit. Nam à bello Traiano ad Cimbrorum expeditionem propemodum mille anni numerantur. Certum est tamen eam gentem piraticæ & rapinis intentam fuisse, vt Strabo testatur. Et vsitatum est illis populis, qui ad Borysthenem manent, in vndis spaciosi fluminis naualem fortunam tentare. Cuius generis Kozakorum Nisouiorum cohortes hactenus Cimmeriorum cōditionem prorsus referunt. Et plurimi inter eos etiamnum ex Circasiis, qui Cimmeriorum posteritas esse dicuntur, militant. Sed etiam ex Germanis hactenus, Hungaris, Polonutiis & aliis innumeris gentibus plurimi eis commilitant. Talem igitur confluxum hominum fuisse Cimbros credibile est, sed tamen auspiciis Cimmeriorum, res vniuersa ibi tum gerebatur.

De Amazonibus.

Si Themyscira sedes fuerunt Amazonum, tum eas nostræ linguæ fuisse necesse est. Nam Themyscira fluuius est Cappadociæ in Euxinum pontum sese inuoluens, nec remota regio à montibus Moschinis & à Paphlagonibus. Nam Parthenius fluuius, vbi Henetorum sedes fuit proximus est Themyscyræ. Ostēsum est autem Cappadociam fuisse sedem Moschinorum populorum, & in vtraque gente Moschinica inquam, & Paphlagonica linguæ nostræ vsus fuit: Referatur ergo in eadem tempora expeditio illa in Asiam, Amazonum & Cimmeriorum, de qua Eusebius. Referatur & illud facinus quando Ephesinum templum succenderāt, de quo Manethon

Aegyptius. Contigerunt hæc ſub annum 2825. à condito orbe: Sed & in Troiano bello eas adfuiſſe teſtatur Homerus & ducis eorum meminit. Duxit Amazones Odius & Epiſtrophus vnà. Ex Alopa pride n: vnde & Amazonidum genus extat. De ducib. autem ſtirpis earum, quæ eis præerant in bello Troiano, Maro ſic canit

Alopa prouincia ponti.

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Penthesilea furens, mediisque in millibus ardet,
Aurea ſubnectens exertæ fibula mammæ
Bellatrix, audetque viris concurrere virgo.

Amazones Sarmaticas mulieres fuiſſe teſtatur Pomponius Mela iſtis verbis: Fœminæ inquit Sarmatarum cum viris bella ineunt, atque vt habiles ſint, natis ſtatim dextra aduritur mamma, inde expedita in ictus mamma, quæ exeritur, virile fit pectus: arcus tendere, equitare, venari, puellaria penſa ſunt, ferire hoſtem, adultarum ſtipendium eſt, adeo vt non percuſiſſe pro flagitio habeatur.

De Sarmatis in genere ſub idem tempus.

Quid ſenſerit Homerus de gente Sarmatica teſtatur ei⁹ admirator Strabo, qui illud Homeri problema, cum dicit Iouem reſpexiſſe ad

Lactiuoros, ἀβίων τ' his non eſt iuſtior vlla
Gens hominum: de Sarmatis exponit, quòd iuſtitiam ſummè colerent, à fraude in cõmerciis abſtinerent, nec epulis ſumptuoſis excepto lacte delectarentur. Ad confirmandam verò Homeri ſententiam, idem Strabo Heſiodi quoque poëma illud, quod circuitum terræ inſcripſit, adducit, vbi inquit: Phineam ab Harpiis abductum in terram eorum, hominem ſcilicet prudentem & iuſti amantem. Quib. pro domibus currus ſunt, viuere lacte aſſueti. Subiicit deinde cauſam, quòd cùm exili victu vtantur, neque ſint quæſtui dediti, inuicem vitam degant iuſtam &c. Hæc Strabo in laudem Sarmatarum ex Homero & Heſiodo adfert, & apologiam facit contra eos, qui de Sarmatis contraria ſentiunt, eisq; notam crudelitatis aſpergunt. Atque alii quidem, inquit, de crudelitate eorum dicũt, quòd ſciunt animos hac terribilium narratione percelli, cùm tamen in alteram partem, neque quod dicatur deſit, neque exempla. Ex hac narratione ſtatum rerum Sarmaticarũ facilè temporibus Saulis & Dauidis intelliges, quamq; iuſtè & ſanctè vixerint, ſimplicitatis peruetuſtę exemplum referentes. Vixit autem Heſiodus centum annis poſt Homerum. Ergo cum ducenti anni exacti eſſent poſt bellum Troianum, Heſiodus iſta de Sarmatis memoriæ prodidit. Nam Homero quoque centum anni tribuuntur poſt bellum Troianum.

Strabo lib. 7. Geographiæ apologiam pro Sarmatis facit.

De tempo-

De temporib. Nabuchodnozar Regis Babel.

Anno ab orbe condito 3337.
Olympiade 38.
Anno ante Christum 663.

ANte Babylonicum imperium singulæ regiones suos principes habebant qui eis amanter vt parentes filiis imperitabant, sed malitia inualescente, cœperunt homines iugum illud excutere, & pro libidine agere quæ volebant. Itaque cum paterna & ęquabilia imperia detrectarent, Deus excitauit monarchias, id est, cum ampliore & formidabiliore potestate imperia, vt quibus paternæ admonitiones non sufficerent, eos necessitas parendi in officio contineret impelleretque. Ita diuina prouidentia tempora temporibus conferendo singulis ætatib. oportuna remedia ad sustinendam humani generis imbecillitatem optima ratione subministrat. Numerantur autem quatuor monarchiæ, quarum prima Babylonica fuit, cui sub hęc tempora Nabuchodonosor rex cum imperio præfuit, quo etiam regnante Iudæorum regnum destructum, & Iudæi Babylonem in seruitutem abducti sunt, sicuti sacræ literæ de huius principis amplitudine luculentius tradunt. Hoc etiam regnante scriptor historiarum Berosus sacerdos Chaldæus floruit, qui de initiis regni Sarmatici, tum etiam de finib. eiusdem non contemnenda reliquit, quemadmodum à nobis commonstratum est. Fuisse autem Sarmatarum populos maximos ante Nabuchodonosorem, & iam tum latè dominatos esse, contextus verborum Berosi indicat. Neq; enim Berosus de iis reb⁹ loquitur, quæ quidem ante fuerunt, at postmodum esse desierint, sed quæ à suis initiis tanquam carceribus egressæ vsque ad eius seculum pertigerunt. Quod autem quidam illa verba Berosi cùm Sarmaticas gentes à Tuiscone conditas esse affirmat, ad eleuandam & minuendam amplitudinem nominis Sarmatici detorquent, hoc minimè ex iis verbis colligi posse existimo. Nam si condere gentes idem significat, quod legibus informare, vt ex Beroso & aliis idoneis auctoribus liquet, certè isti citius ex pumice aquam extorserint, quàm id quod volunt, inde obtineant. Nam Sarmatiam appendicem Germaniæ esse, & legum instituta ad imitandum assumere, multis parasangis à se differunt. Accepimus nos à Iudæis quoque leges, non tamen hoc nomine ad ipsos pertinemus. Accepit & ipse Tuiscon leges cum iure dominii ab ipso Iano, vt idem refert Berosus, non

Berosus.

rosus,non tamen ideo fuit oriundus ex Iano ipsisque Græcis. Verùm Mosis authoritas sufficere nobis debet, qui affirmat Iaphetũ in tentoriis Semi habitaturum,non Semum in Iapheti.Citius ergo Germania Sarmatiæ quàm Sarmatia Germaniæ aliquid debere ex iis verbis intelligetur, cùm Sarmatæ ex stemmate & funiculo Sem ea quę habent habere credantur,Germania verò territorii beneficium tanquam soboles Iaphet recognoscere debeat.

Iam quia Ezechiel propheta synchronos Berosi,aut certè non longo spacio temporis ab ipso remotus fuerit,non incommode eius descriptionem, Berosi descriptioni subiiciemus, vt scilicet de hac gente,quod iudicium fuerit illius ætatis melius intelligi à quouis posit. Inquit igitur propheta cap. 38. Fili hominis pone faciem tuam contra Gog Mosoch,& Tubal,vaticinare cõtra eum &c. Eusebius Cæsariensis,Theodocion,& Symmachus per Rosch non simpliciter caput intelligit,vt aliqui volunt,sed principem. Hallucinatur tamen in eo,quòd Romanum principem notari putat.Locus enim hic non potest intelligi nisi de principibus septemtrionalibus,quia additur: qui habitant latera Aquilonis. Ad hæc Roma tunc nondum innotuerat: Nam Ezechiel temporibus Iechoniæ Regis vixit,hoc est anno mundi 3354 Olympiade quarta,ab vrbe autem condita duntaxat anno 136, iuxta supputationem quorundam. Itaque & propter vrbis nouitatem, & propter splendorem monarchiæ Babyloneæ non potuit esse ita celebre nomen Romæ, vt suspitionem cuiquam mouere deberet,euasuram ad eam potentiam. Sed & tautologia capitis seu Rosch principis esset molesta & aspera.Possibilior & amabilior expositio erit,si contextus intelligatur de aliquibus principibus septemtrionalibus, qui inhabitarunt latera ista Aquilonis. Et quia tria illa regna, Roxolanorum, Moschorum, & Colchorum celeberrima tunc erant Aquilonem versus,à quo orbi terrarum omne malum impendere solebat,ideo de Rossorum principe oportunior videtur esse expositio: Nam & ipse Strabo scribens: An autem vltra Roxolanos habitet,septemtrionem versus prorsus ignoramus, facilè indicat quàm latè tunc imperabant istæ gentes.Sed si quis cognomen Rosch eludat, certè Mosoch eludere non potest quin de principe septemtrionali prophetam loqui fateatur. Celebre est autem in scriptura nomen Mosoch. Facit eius mentionem Moses Gene. 10. Facit & scriptor libri Paralip. cap. 1. quibus etiam hîc propheta astipulatur: Sed de Moschorum origine superius, à nobis dictum est,de quorum vicinitate cum Sarmatia Lucanus meminit inquiens: sæuisque affinis Sarmata Moschis:

De Gog

De Gog & Magog.

Magog principem significat, qui nomadicis legibus viuit sub tentoriis, quà pabula inuitant, & sequentis fugientisque hostis temeritas, vt Pomponius Mela definit. Tales erant Pontici Sarmatæ, & plerique Germanorũ, quod vitæ genus Scythę hacten⁹ sequuntur.

De Roma.

Romulus tum natus est ex meretrice, cui nomen fuit Lupa, vt vult Plutarchus. Vnde lupanaria esse dicta volunt. Sed facinus tantum, fabula de Lupa animante crudeli obumbratur. Sub quali autem aspectu & constellatione hæc vrbs fundata fuit, docet Sempronius Gracchus.

Rubigalia festa.

Paulò ante instituta erant à Numa, festa Rubigalia, qualia etiam nunc plerisque in locis celebrantur circa festum Marci Euangelistæ. Nomen ipsum indicat, quòd supplicationes populus tum faciebat ad Deos, ne fruges rubiginis vitio corrumperentur.

De temporibus Cyri Persarum Regis.

Anno ab orbe condito	3400
Olympiade	56
Anno ante Christum	600

QVis fuerit Cyrus, & quàm clarus princeps, multi historici memoriæ prodiderunt. Hoc duce à Babyloniis transiit imperium ad Persas, cuius etiam famam & heroica facta compiures loci celebres, ab eius nomine nuncupati referunt. Memorantur vrbes celebres, Cyra, Anticyra, memoratur & flumen quoddam non procul à Colchide, Cyrus, ab eius clade & occidione dictum. Ibi enim cum Tomyri regina fataliter confligens interiisse prædicatur. Fuit autem Tomyris regina Massagetarum. Hi antiquitus ad nomen Sarmaticorum populorum referuntur, vt inferiùs docebimus. Et vocantur hi in crimen, accusanturque crudelitatis à scriptoribus Romanis, sicuti & ipsi Sarmatæ. Sed nescio quomodo verum sit illud dictum: quo sese fortuna inclinat, eò & fauor hominum, addiderim ego, & stylus scriptorum. Nam autores non raro gnatonisando suis Romanis, adulatorum officia præstant, & quantum septemtrionalibus populis detrahunt, tantùm se suis adiecisse putant. Cum autem Massagetas populos Sarmaticos

fuiſſe conſtet, exiſtimo eadem ratione appellatos, ſicuti & alios eorum cognatos, Getas, γείτωρ enim græcis vicinum ſignificat. Itaque qui Grçcis vicini erant, habitabantq; vltra Iſtrum verſ⁹ Thraciam, Getæ, id eſt, vicini Græcorum, qui verò ad flumen Tyram Tyrigetæ, qui ad Tibiſcum Tiſsigetæ ab Herodoto vocantur, id eſt vicini & accolæ illarum regionum, quà permeabant illa flumina. Arſigetæ, id eſt, bellicoſi. Nam Aris Martem græcis ſignificat, quem Getæ pro Deo colebant. Sic Maſſagetæ, id eſt, vicini Moſchinorum montium, vel potius populi mixti ex Getis & Myſiis, vt Strabo vult. Gelones verò videntur dicti à regionibus, vbi niue, gelu, pruinis & glacie omnia rigent, qui & picti dicuntur à Poëtis, quòd veſtib⁹ vermiculato opere acu pictis gaudeant, quarum veſtium vſus apud MOSCHOS creberrimus adhuc eſt. Cum autem Maſſagetæ vicini ſemper erant Sarmatis Aſiaticis, non deſunt autores, qui exiſtimant, quòd commigrantibus ex Aſia in Europam Sarmatis, Maſſagetæ iuncti eis ad eas regiones peruenerint, nomenq; Maſouiorum noſtrorum ediderint. Neque incredibilia admodum narrare videntur, præcipuè ſi iſta conferantur cum iis, quæ de commigratione populorum occidentalium ex Aſia, ſcriptores prodiderunt. Sicut enim Henetos ex Paphlagonia orientali, ROMANOS à Troianis, Hiſpanos ab Hyberis, Moſchos à Moſchinis Capadocibus, Myſios à Myſiis Aſiaticis, Pannonas ex Pæonia, ſic Maſouios à Maſſagetia colonias deduxiſſe, & in eas oras cum Sarmatis perueniſſe autumant. Et ſicuti iſtis in Aſia cohabitabant, ita etiam eò locorum inſimul habitaſſe, eiſque ſeſe coniunxiſſe opinantur. Certè iſti noſtri, robore corporum & virtute militari non degenerarunt ab illis, qui duce fœmina Cyrum cum innumeris exercitibus ad internecionem deleuerunt. Scio quæ noſtri Chronologi de Maſouiorum origine à Maſlao Tyranno, cuius caſtra ſecuti erant contra regem Polonorum, ſcripſerunt. Sed mihi incredibile videtur, gentem tam præclaram & animo excelſo præditam ab hoc vili homine, & quidem tyrãno nuncupationem ſuorum natalium petiuiſſe.

Getæ vnde dicti.

Gelones qui.

Moſchinorum origo.

De Mazouiorum origine.

Annotatio.

Maſſagetas olim Indiam verſus collocatos ſcim⁹, ſed ſucceſſu temporis progreſſos eſſe occidentem verſus credibile eſt. Scribunt autem autores, dictos eſſe Maſsagetas, quod ex Getis & Myſiis vnam Rempub. ſibi conſtituerint. Porro Tomyrim, cum qua Cyrus conflixit Reginam fuiſſe Getarum diſertè ex Trogo Iornandes demonſtrat, & in ſignum victoriç vrbem Thamyrim in Myſsia

ſeu Got-

seu Gotthia de suo nomine ædificasse narrat. Scribit etiam, quòd cum ad fluenta Araxis insessa ripa transitum ei intercludere potuit, tamen elegit armis eum vincere, quàm loci beneficio submouere. Meminit & victoriæ eius de Parthis adeptæ, opimæq; prædæ ab eis ablatæ. Ibi, inquit, primum gens Gotthorum serica vidit tentoria.

Sub idem tempus.

Solinus capite septimo: cùm olympiade octaua & quinquagesima victor Cyrus intrasset Asiæ oppidum Sardis, vbi tunc Cræsus latebat, Athys filius Cræsi mutus ad id vsque temporis, in vocem erupit vi timoris: exclamasse enim dicitur: Parce patri meo Cyre, & hominem te esse vel casibus disce nostris. *Athys filius Cresi.*

Aliud,

Zaleucus legumlator apud Loces, crebro sermone celebratur. Hic legem de adulteriis tulit, vt quicunque in adulterio comprehensus fuisset, vtroque oculo priuaretur, quam legem, quia filius eius violauit, pater hac pœna eum afficere voluit, sed populo intercedente pro filio iuuene, misericordem se exhibere voluit, ita tamen ne vis legis à se latæ imminueretur, itaque sibi vnum oculum & filio vnum erui iussit. Hoc exemplum rarissimum est, apud nostrates legumlatores, aut earundem custodes. Ita maiestatem legum custodierunt prisci Reges. *De Zaleuco.*

De temporibus Darii Regis *Persarum.*

Anno ab orbe condito 3453
Olympiade 67
Anno ante Christum. 547

SIcuti Cyri ita & Darii imperium non fuit tutum à gentibus Sarmaticæ stirpis. Semper enim infestis armis infundebant se in regiones Asiaticas easque vastabant ac depopulabantur. Ideo Ezechiel vehementer conqueritur, & denunciat eis malum exitum. Sed & Herodotus ab illis temporibus autor non valde remotus, quæ nam illæ gentes fuerint, quæ tum armis grassabantur per Asiam refert, & nominatim exprimit Getas vicinos Traciæ ad Bosphorum, sicut & nomen ipsum viciniam, vt supra monuimus, indicat. Nominat & Cimerios populos, nempe illos, à quibus Cimbri illi, qui Italiam inuaserant, originem ducunt. Cum

cunt. Cum his Sarmatas iungit. Apparet igitur non modò ex Berosi ac ipsi⁹ Mosis testimonio, sed etiam ex Herodoto gentem hanc plurimum consilio & armis tum valuisse. Neque enim imbellis ac mediocris fortunæ Principis fuit, non tantùm sumere arma, sed etiam lacessere tantos Monarchas, Cyrum, Darium, ad quorum nomen Græci, Aegyptii adeoque totus orbis terrarum attonitus metu & formidine concutiebatur. Nabuchonodonoser certè tam latè & longè regnum suum extenderat, vt etiam in Hispaniam vsque peruaserit, vrbesque eius oppugnarit.

Cyrus igitur obiecit se furori harum gentium, vt illarum exercitus Asiam intrare tentantes arceret. Dari⁹ verò iam ingressos & omnia tumultib. miscentes, vt eiiceret, lõgius processit. Sed Dario difficilior fuit fortuna, iam enim priore successu elati animo ob profligatum Cyrum, maiore spe & audaciore animo cõtra eum ferebantur & intumescebant. Itaq; Darius mutato consilio, metuens Cyri fatales casus, ab eis pedem retulit: cum Getis verò in reditu pacem sanxit. Ad Amyntam verò regem Macedonum cum acerbiore mandato legatos misit, imperiosè præcipiens, vt terram & aquam traderent, si pacem habere vellent. Res illa durior Regi tum videbatur, sed tempori seruiendum fuit. Nam collatis copiis suis cum Persarum viribus, Darium robore & numero militum superiorem facilè perspiciebat, proinde ad quietiora consilia decurrit, placidè respondet, legatosque illos ad conuiuium inuitat: sed legati inter conuiuandum obliti officii, minus verecundè pro ingenita Persis procacitate sese gerebant. Nam fœminis nobilioribus arridere & adblandiri inter conuiuandum cœperunt, immo vlteri⁹ prouecti etiam basia eis dare & impudicè attrectare libidinosum genus hominum cœpit, quam petulantiam cõiunctam cum insigni contumelia Rex aspiciens dolenter tulit, sed tamen iram firmius compressit, in aliud oportunius tempus vindictam differens. Interim filius regis Alexander, patrem hortatur, vt se dormitum è conuiuio conferat, quo discedente simulat hilaritatem Alexander, ac paulò post rogat legatos vt concedant mulieribus à mensa surgere, promittens mox redituras. Vbi discessissent, iubet adolescentes totidem forma venustos, & animo generoso præditos vestib⁹ mulierum induere, ac succinctos gladiis sub chlamide in earum loca succedere. Cumque Persæ nihil de solita lasciuia remitterent, attrectareque pergerent, iuuenes abditos gladios expediunt, & subito ad vnum interficiunt omnes. Hanc historiam attexere volui, quia commemorata Darii expeditione, facinus hoc quod in se complectitur lasciuiæ pœnam, transiliri non potuit,

potuit, præsertim cum hæc eodem tempore acciderint, quando transactio de pace cum Sarmaticis populis in reditu ex septemtrione ab eodem rege Persico facta fuisse prædicatur. Fuit autem hic Alexander Alexandri Magni proauus. In idem tempus refertur ab eruditis quod Herodotus refert de auxiliis, Lacedemoniis missis ab hominibus nostris, quos illi Viridomirim machimotatas id est bellicosissimos vocant. Athenienses perculsi metu ex aduentu nostrorum, detrectabant descendere in arenam.

De periculoso bello Darij.

Vbi Darius adiit periculum, dum se ad conflictum cum gentibus istis præparat, describit Strabo istis verbis. Inter mare Ponticum ab Istro Tyram versus, Getarum iacet solitudo campestris tota, & aqua carens, in qua Darius Hystaspis filius destitutus, quo tempore Istrum transgressus in Scythas duxit, in periculum venit, siti cum toto exercitu pereundi, ac serò intellecta re reuersus est.

De caussis belli Darii cum Getarum rege Attyra, quem Scytham vocant.

Darius Attyræ regi Scytharum hac maxime de causa bellum intulit, quod filiæ eius petitas nuptias, non obtinuisset. Incredibili igitur apparatu, hoc est cum 70000. armatorum Scythiam ingressus, ac non facientibus iustæ pugnæ potestatem, insuper repentinis incursibus extremas copiarum carpentibus, metuens ne sibi reditus interrupto ponte fluminis negaretur, amissis 80000. bellatorum trepidus refugit.

De causa belli Paulus Orosius lib. 2. cap. 8.

De pontibus & apparatu belli fugaque Darij.

Deinde Darius rex Persarum Hystaspis filius, Antriregiri regis Gotthorum filiam in matrimonium postulauit, rogans pariter atque terrens nisi suam perageret voluntatem. Cuius affinitatem Gotthi spernentes, legationem eius irritam reddideruut. Repulsus igitur ac furore inflammatus Darius octoginta millia armatorum contra ipsos eduxit, nauibusque penè à Chalcedonia vsque ad Bizantium instar pontium cõtabulatis, petit Thraciam & Mæsiam ponteque rursus in Danubio pari modo constructo, duobus mensibus crebris fatigatus excursionibus hostium, in Taphis octo millia perdidit armatorum, timensq; ne pons Danubii à suis aduersariis occuparetur, celeri fuga in Thraciam rediit.

De temporibus Xerxis Regis Persarum.

Anno ab orbe condito 3470
Olympiade 73

De expeditione Xerxis.

Iornandes de rebus Geticis.

POst Darii discessum iterum Xerxes filius eius paternas iniurias vlcisci cogitans, trecentis millibus armatorum, rostratis nauibus mille septingentis, & onerariis trib. millibus contra Gotthos profectus est ad bellum. Sed vt venerat, ita absque aliquo certamine suo cum rubore recesit.

Herodo. lib. 4.

Circa hæc tempora tradunt, Sarmatas elegantiæ sermonis studendo, vt aliquid supra Mysios suos Homolglottos & supra Scythas haberent, genus sermonis elegantius & magis ornatum inuenisse. Aliquid tale etiam apud Græcos Solonis tempore euenisse narrant. Hinc apparet etiam illis temporibus magnam fuisse differentiam in moribus & sermone inter Sarmatas, & Scythicam gentem. Potest & illud ad eadem tempora adiici, quod de Pausania narratur, quod propriis oculis vidit, thoracem Sarmaticum admirando opere concinnatum. Fuit is coaptatus ex vngulis equinis & squamis Draconis, & tantæ duriciei, vt nequaquam armis Græcorum inferior appareret.

Pausanias in Asiaticis.

Thorax Sarmaticus.

De temporibus Artaxerxis Persarum Regis.

Anno ab orbe condito 3520.
Olympiade 84.

TRithemius narrat, quòd Germanorum Francorum non contemnenda pars sub hoc tempus à Scythis originem duxerit, idque ex ea occasione. Antenor Scytharum ad ostia Danubii rex, à Gotthis in bello cum multis cohortibus cæsus est: huic succesit filius Marcomirus, qui populum cui præfuit in Germanorum fines ad ostia Rheni perduxit, & ibi nouum regnum inchoauit, ex quo tandem vtraque Franciæ regna propagata sunt. Regnauit Marcomirus annos viginti octo. Si cum Trithemii historia conferas Herodotum libro quarto statim ab initio, de vna re videntur loqui. Dicit enim quod tum temporis Scythę Cimmerios regione

Francorum origo à Scythis.

merios regione cedere coëgerunt. Non desunt tamen, qui dicunt hunc Antenorem non Scytham fuisse, sed Gotthicæ gentis. Neq; enim Scythæ ad ostia Danubii tum habitarunt sed Getæ. Et nomen filii Antenoris Marcomir indicat Geticam linguam, quæ eadem est cum Sarmatica, Polonicam redolens. Mir enim nostris pacem significat. Et multa nomina eandem vocem retinentia apud nos hactenus reperias. Cazimir, Wladimir, Ludomir, &c. Quod autem ad ostia Rheni consederit, existimo quod ei prior habitatio in patria ad ostia Danubii perplacuerat. Ne qua igitur parte inferiorem aut dissimilem priori locum post cōmigrationem suam capesseret, pro ostiis Istri, ostia Rheni sibi delegit, ibique gentem nouam auspicatus est, quam Germani Neümagon vocant, quod sonat, noui cognati. Vocati sunt postea Sycābri à regina quadam Britanniæ, cui nomen Cambra fuit. Vnum hîc quærendum puto, videlicet cum isti, Scythæ aut Gotthi fuerint, cur sibi & suis liberis nomina Troianorum imponebant. Ordine enim successionis reges ex illa stirpe vocabātur, Antenor, Priamus, Helen9, &c. Quod ideo commemoro, ne cuiquam absurdum videatur, quod veteres quoque, Polonorum Chronicam texentes, seriem antiquæ stirpis ducum Polonorum nominib. exoticis cognominarunt, videlicet Philaram, Alanum, Anchisen, Aeneam, Ascanium, Pamphilum, Reasniam, & consimiles. De qua re superius quoque iniecta mentio fuit. Sed hîc quoque occasionem prætermittere nolui. Nam si Getarum regibus aut Cimbris quos Scythas Trithemius vocat, licuit Troianorum nomina in vsum suum conuertere, eorumque nominibus insignire suos, non video causam, cur idem Polonorum maiorib. non licuerit, præsertim cum Iornandes testetur vsu illis temporibus, principibus venisse, vt Romani Macedonum, Græci Romanorum, Sarmatæ Germanorum, Gotthi plerumque Hunnorum nomina mutuarentur. Hæc ideo recito, quia posteriores scriptores pro summa prudentia ducunt ob eam causam propinare risui, & etiam flagellare illos bonos Dlugossos, Miechouios antiqui moris homines, quòd in seriem regum Poloniæ principes introduxerint nomina Troianorum referentes.

Marcomir.

Sarmaticæ gentes cur Troianorum nomina sibi imponebāt

Libro de rebus Geticis, ab initio.

De temporib. Philippi Regis *Macedonum.*

Anno ab orbe condito 3605.
Olympiade 105.
Anno ante Christum 406.

Ex historiis

Lingua Heneta apud Illyrios ante Alexandrum Magnũ.

EX historiis non difficulter colligi poteſt non tantùm ante octingentos annos, ſed etiam Darii & Alexandri temporibus Illyrios lingua Henetorum hoc eſt, qua Slauones vtuntur, vſos fuiſſe. Ad quam rem aſtruendam non deſunt nobis argumenta. Nam ſi Heneti præcipuas ſedes & portum ſuorum malorum quærentes cum Antenore profugerunt ex Aſia poſt bellum Troianum in Illyridem, ibique domicilium ad tempora illa, quando Polibius vixit, fixerunt, certe linguam eorum ſparſam iſtic fuiſſe nemo eſt, qui inficias eat: aut monſtrent quomodo & quando iſthinc expulſi fuerint Heneti. Relinquitur igitur eſſe verum & minimè dubitandum, illos Henetos Illyrios, cum Henetis ſeu Venetis noſtris, & vtroſque cum Sarmatis cum quibus mixti erant, cognatos & ὁμογλώττους fuiſſe. Quod cum ita ſit, res Illyriorũ ad noſtras gẽtes iure propinquitatis & neceſsitudinis merito pertinere videntur. Nec abs re fuerit, ſi bellorum, quæ cum Macedonicis regibus geſſerunt, hîc mentionem fecero. Traditum eſt ergo Amyntam regem Macedonum, paulò ante Alexandrum Magnum captum fuiſſe in prælio ab Illyriis, ſed deinde Philippus vltus eſt iniuriam fratris & talionem reddidit. Nam victis Athenienſibus Pæonas aggreſſus eſt, & Bardyllum regem Illyriorum intercœpit. Trucidata tum ſeptem millia Illyriorum feruntur, & poſt victoriam potitus eſt aliquot oppidis Illyriorum, quæ antea Macedonibus Illyrii ademerant. Hæc proculdubio digna ſunt cognitione eorum, qui cupiunt ſcire, quid cum Sarmatis Sarmatarumque cognatis in iis terris actum ſit inter illas viciſsitudines rerũ & mutationes temporum, quando Monarchæ Monarchis ſuccedebant, & quando à Perſis ad Macedones imperium transferebatur, appetentibus iam Alexandri Magni temporibus. De Philippi Macedonum regis matrimonio, quo pacto Medopam Gothilæ Getarum regis filiam in vxorem acceperit, vt tali affinitate roboratus Macedonicum regnũ ſibi ſtabiliret, lege Iornandem de reb⁹ Geticis.

Amyntas rex Macedonum.

Bardyllus rex Illyriorum.

De obſidione Vidiſitanæ Vrbis in Mæſia, ex eodem Iornande & Dione hiſtoricis.

Eadem tempeſtate Philippus inopiam pecunię paſſus Vidiſitanam Mæſiæ ciuitatem inſtructis copiis vaſtare deliberat, quæ tunc propter viciniam Tomyris, Gotthis erat ſubiecta: vnde ſacerdotes Gotthorum, illi qui pii vocabantur, ſubito patefactis portis, cum cytharis & candidis veſtibus ipſi obuiam ſunt egreſsi, paternis diis vt ſibi propitii eſſent, ac Macedones repellerent, voce ſupplici modulantes. Quos, Macedones ſic confidenter ipſis occurrere contuentes,

tuentes, stupescunt, & si dici fas est, ab inermibus tenentur armati. Nec mora, acie soluta, quam ad bellum instruxerant, non tantùm ab vrbis excidio destiterunt, verumetiam quos foris erant iure belli adepti, reddiderunt, fœdereque inito ad sua reuersi sunt. Atheas à Strabone nominatur, Rex Sarmatiarum, qui cum Philippo tunc conflixit.

De temporibus Darii, vltimi *Regis Persarum.*

Anno ab orbe condito 3630
Olympiade 111
Anno ante Christum 370

DIxi de iis, quæ acciderunt gentibus Sarmaticis sub Dario primo, dicam & de iis, quæ euenerunt sub Dario vltimo. Apparet omnino tum etiam summę opinionis viros fuisse populos Geticos, vtpotè, qui non modo ad Istrum, sed etiam vsque ad Thracas, extenderant fines regni sui. Scribit enim Herodotus, quòd Darius rex summis laudibus eos extulerit, maximique fecerit, cumque in conspectum eius venissent vocat, ἀνδρειοτάτους καὶ δικαιοτάτους θρᾳκῶν: & videtur Darius concordare cum Homero, & alludere ad illas laudes, vbi nostras gentes ex Iouis sententia vocat, Lactiuoros Abios, his non est iustior vlla, gens hominum &c. Apparet ergo eos à barbarie fuisse remotissimos, virtuteque militari plurimum excelluisse, quandoquidem tam insigni præconio eos ornat. Sed cum eos Thraces vocat, videtur Græcis potius quàm Germanis, vt nonnulli recentiorum volunt, adnumerare eos voluisse. Iam enim tum traiecto Istro & superatis Mysiæ finibus Thraciam attingere incipiebant, præsertim Alexandri Magni temporibus. Ideo & nomina Græcorum suis regibus accommodando, se genti Thracum, ab ea captando beneuolentiam attemperare cœperant. Nam Dromichetes, de quo inferius dicetur, Gręcum est prorsus vocabulum, à velocitate cursus, vel quod in rebus bellicis celeritati, in qua omnia sita sunt, studuerit, dictus. Sed & Theodoricus Græcum est nomen, illius inquam principis Gotthorum seu Getarum, qui Romam totamque Italiam temporibus Honorii armis subegerunt. Miror ergo vndenam quibusdam in mentem venerit, quòd Gotthos Germanos fuisse asserere volunt, ex eò quòd ne vnum quidē nomen Principū Gotthicorū mōstrari possit, quod aliquid commune cū lingua Slauonica habeat (verba sunt Hi-

Homeri & Darij testimoniū de gente Sarmatica.

Iliados 1.

De cognominibus Gotthorū, cur ea à Thracibus & Græcis mutuati sunt.

ba ſunt Hiſtorici Polonorum.) Poteſt autem paruo admodum negocio monſtrari, & Theodorici nomen & Dromichetis, Græcorum fuiſſe cognomina, quæ tum apud Ruſsos in frequentiſsimo vſu erant, & etiamnum eſſe non deſierunt, vt ii qui in iis regionibus verſati ſunt teſtari poſſunt. Sed & illa nomina filiorum Theodorici, Vallamir, Theodomir, & Vindemir, prorſus reſonant Slauonicum idioma. Mir enim pacem ſignificare noſtris, nemo eſt, qui neſciat. Sed & hactenus plurima oppida in Ruſsia Polonia reperias, quæ huiuſcemodi cognominibus ab eorum conditoribus appellātur, vt Wolodomir, Cazimir, Sedomir, Skarmir, Lubomir. Sed & in Germania, Viſmaria vrbs celebris, ideo ſic appellata, quod eam à Polonorum duce Viſmaro filio Lechi extructam fuiſſe inter omnes conſtat. Sicut igitur Getæ non erant Thraces, quamuis inter Thraces à Dario numerentur, niſi forte per figuram, viciniæ ratione, ita neque Vandali Germani erant, quamuis à Plinio inter Germanos vicinitatis hauddubiè & commerciorum causâ reponantur. Sed quia inferius ex profeſſo hæc quæſtio vberius à nobis tractabitur, ideo lectori hîc moleſtus eſſe nolo, ne prolixioribus digreſsionibus indulgendo continuam ſeriem hiſtoriæ inſtitutæ cum tædio lectoris, abrumpere videar. Igitur poſtquam à nepotibus Noë incipiendo, ad Alexandri Magni vſque tempora hiſtoriam noſtram perduximus, finem hîc libro primo imponamus.

Liber ſecundus

In quo ea quæ acta ſunt in ijs terris, ab Alexandro Magno vſque ad Pompeium Magnum & Iulium Auguſtum comprehenduntur.

PROOEMIVM

Titulus ipſe libri indicat cauſam cur hic ſubſiſtendum lectori, & in medio quaſi curſu reſpirandum cenſuerimus. Tunc enim Babylonicum imperium à Perſis ad Græcos tranſlatum fuit, vnde grauiſsima bella ſecuta ſunt, & vniuerſa gubernatio in orbe terrarum immutata fuit. Durauitque circiter annos 300. Vocantur autem hi Principes, Magni per excellentiam, non tantùm ob res bellicas, quanquam & hæ magnæ ſunt, ſed à rebus actis & auctis, domi, foris, pace & in bello, hoc eſt quòd excelluerunt virtutibus œconomicis, politicis, bellicis, adde & eccleſiaſticis, pietate inquam, & iuſtitia. Tales merentur dici inter Chriſtianos: Conſtantinus Magnus, Carolus Magnus, Ottho Magnus, Cazimirus Magnus Rex Poloniæ. Inter gentes verò: Cyrus, Iulius, Alexander Magnus, qui tale meruit præconium: Prouocauit, inquit vt ſtrenuus, æquiparauit vt meritus, ſuperauit melior, ſolusque ſine æmulatione clarus, adeò vt nemo virtutem eius ſuperare, vel optare ſaltem fortunam eius, auſus fuerit.

De tempo-

De temporib. Alexandri Magni Regis Macedonum & summi in orbe monarchæ.

Anno ab orbe condito 3630
Olympiade 111
Anno ante Christum propemodum 350.

Monet nos temporum series continua, vt ea quæ temporibus Alexandri Magni cum gente nostra acta sunt recitemus. Sed commemorato nomine regis Magni, forsan etiam aliquid magnum, quod ad rem propositam faciat, à nobis expectabit lector. Et hauddubiè in ea expectatione non hallucinabitur. Iam enim inde à primordiis maiora incrementa rerum ab iis gestarum, maiorem etiam & ampliorem nostræ historiæ suppeditabunt materiam, vsque quo tandem ad Vandalorum & Gotthorum res memorabiles tam in Africa quàm in Italia gestas perueniemus. Alexander igitur Magnus cum in Achaia assensu & fauore Græcorum dux belli contra Persas declaratus fuisset, dedit omnē operā vt nihil, domi aut foris prætermitteret, quod ad expeditionem Asiaticam pertinere videbatur, & quod ad augendam expectationem, quam de eo vniuersus orbis conceperat, facere iudicabat. Et quia de Getis gente vicina eorumque virtute militari increbuerat fama, audieratque eos à suo hoste Dario prensari, vtq; se ei adiungerent præmiis inuitari, cupiuit & ipse eos quacunque ratione sibi deuincire. Facilè enim prospiciebat, si se Dario adiunxissent, absente præsertim ipso ob Asiaticam expeditionem, multum damni eos Græciæ ob vicinitatem inferre, eiusque cursum victoriarum interpellare posse. Proinde Syrmum regem Getarum & insulæ Peucen, vbi Getæ præcipuum domicilium habebant, primò exquisitis artibus sollicitandum putauit. Cumque hoc nō successisset, etiam bellum ei antequam contra Persas iret, indixit. Vario euentu res gesta est, sed tandem vtrique è re sua iudicabant, ad pacis consilia decurrere. Nam & Macedo Asiaticam expeditionem in animo versabat, & Syrmus vrgente Alexandrum Persico bello, facilè magnum quid ab eo se extorsurum opinabatur. Itaque occasione viam patefaciente, & ipse pacem non abhorruit. Sancitur itaque pax, ineunt fœdus, percutiuntur victimæ. Nec regem Syrmum opinio quam conceperat, fefellit: ab vtrisque enim tum aliquid emunxit. Allata sunt à rege Persico munera & miræ pollicitationes: ab Alexandro verò præter honores delatos & virtutis

testimonium insigne, etiam finium amplissimi regni sui accessionem non paruam adeptus est. Vidi ego priuilegiū quoddam genti Sarmaticæ ab Alexandro Magno donatum, quo ei omnia regna & prouincias, quæ intra hos duos maximos fluuios, Borysthenem nimirum & Istrum, attribuit. Talemq; eminentiam iusque absolutum eis inscribit, vt omnes populos gentesque, cuiuscunque stirpis illæ fuerint, quæ in ea plaga orbis terrarum intra hos fines nominatos manerent aut mansuræ sint, eis obnoxios tributariosque decernat. Inuentum & hoc priuilegium in Archiuo Boëmorum regni, & postea in monasterio quodam non admodum procul à Cracouia asseruatum fuit. Mirabarq; ego, & sæpe ea de re cum doctis viris conferebam, quanam occasione & quo tempore ex munificentia Alexandri tantam beneuolentiam consecuti sint populi Sarmatici simul & Getici: sed verisimile est hæc sub illos tumultus belli Persici accidisse, quando Macedo profecturus ad bellum Asiaticum itineri se accingebat, & metueret ne Darii partes auxiliis missis Syrmus augeret, ideo tam liberaliter cum eo transegisse, quod ex sequenti historia belli Dromichetis cum Lysimacho gesto clarius apparebit. Non me etiam latent ea, quæ à nostris historicis memoriæ prodita sunt de bellis Lechi primi Polonorum ducis cum eodem rege Alexandro Magno, sed quid ea de re sentiam, in Lechi huius historia apparebit. Memoria etiam digna sunt, ea quæ literis Miechouiensis de stirpe Alexandri mandauit, & quòd originem eius à gente Slauonica deriuat. Hocque autoritate & testimonio Philopolensium confirmare nititur. Affirmatq; constanter eius rei non modo scripta nuda, sed etiam columnas & imagines hoc ipsum repræsentantes eosdem Philopolenses hactenus habere. Sed hæc veritati an sint consentanea, & quo pacto conueniant cum serie eius progenitorum, quæ inde ab Hercule vsque ab Herodoto deducitur, inferius suo loco dicemus. Strabo tamen refert, libro septimo, Philippum patrem Alexandri, Getarum reginam in matrimonium duxisse. Illa etiam Ptolomæi descriptio de aris Alexandri ad Borysthenem locatis, ad confirmandā narrationem superiorem de priuilegio Alexandri Magni, multum facere videtur. Si enim signis & monumentis incurrentibus in oculos fines harum gentium veluti quibusdam gadibus confirmare, & ratos habere non dubitauit, omnino nec absurdum erit relatu, etiā ad signa, hoc diploma eum addidisse. Sed quidam contrarium sentientes dubitant an Alexander illas aras erexerit, cum non appareat ex historicis, quòd ille tantùm temporis habuerit, vt illi vacaret arctoas regiones inuisere. At parum refert per se ipsum id fecerit, an per

Priuilegium ab Alexandro Magno gentib. Slauonicæ stirpis Alexandriæ datum.

Cognatio Alexandri magni cum nostris populis.

Philippi Regis Macedonum matrimonium cum Regina Getarum.

Aræ Alexandri

rit, an per quempiam alium. Iustinus tamen historicus libro tricesimo sexto affirmat eum per Zopyrona quendam illa bella septemtrionalia cum Massagetis administrasse. Quod si autem in dubium vocare aras illas licebit, licebit & de ponte dubitare, quem super fluenta Araxis erexerat, eumque Augustus Cæsar instaurare suo æuo curauerat. Vtraque enim tam ara, quam pons non longo interuallo loci à se distant.

De priuilegijs duobus Alexandri Magni.

Ad illustrandas res Slauonicarum gentium proferuntur duo priuilegia Alexandri Magni: alterum quod Bulgari producunt in suis antiquitatibus ac etiam Croatæ, cuius exemplar aureis literis in pargameno Alexandriæ scriptum, inter Thesauros Turcorum hactenus pro magna gaza asseruari constanter affirmant, dicuntque illud eo tempore in manus Turcorum incidisse, cum Mahomet eorum Imperator Constantinopolim expugnaret: huius exemplū inferius à me subiicietur. Aliud verò priuilegium, quod à me adductum iam est, ad Slauonicas nationes propriè pertinet. Ideo à Boëmis, qui etiam à Slauonibus oriundi sunt, Slauonica lingua descriptum asseruatur. Extat eius exemplar in quodam peruetusto libro Chronicorū Bohemicorum. Cogitans autem quando & quibus occasionibus emanarint hæc priuilegia donationum Alexandri, incidi in Strabonis librum septimum, vbi describit Alexandri Magni expeditionem in Triballos vsq; in Istriam, quidque rei habuerit cum Syrmo rege Sarmaticorum Getarum ibidem annotauit, quod negocium, vt melius à quouis intelligatur, ipsius autoris verbis illud explicabo.

De expeditione Alexandri Magni contra Syrmum regem Slauonicarum nationum: ex Strabone libro 7.

Alexander Magnus Philippi fili⁹ in ea expeditione quam in Thraces supra Aemum habitantes fecit, impresione in Triballos facta, quos ad Istrum vsq; & sitam in eo insulam Peucen pertingere videbat, vlteriora autem fluuii à Getis teneri, eousque progressus dicitur. Et in insulam quidem ne intraret, nauigiorum fuisse impeditum penuria (eo enim cōfugisse ante Syrmum Triballorum regem aggressoque intrare obstitisse vi) ideoque in Getas traiecisse, captaque eorum vrbe celeriter reuertisse domum. Hoc eodem tempore Celtæ qui ad Adriam incolebant amicitiæ & hospitii iungendi causa Alexandrum conuenerunt. Quos Rex comiter exceptos inter pocula interrogauit, ecquidnam esset, quod maximè metuerent, expectabat *Colloquium Alexandri cum Adriæ incolis.*

rent, expectabat enim hanc responsionem, se ab ipsis maximè timeri, ii verò responderunt, nihil sanè, nisi fortè ne cœli ruina obruerentur, interim se tanti viri amicitiam maximi pendere. Hæc quidem simplicitatis barbarorum indicia, quorum ille non passus Alexandrum in insulam venire, dona tamen misit, amicitiamque iunxit, hi nullius metu se teneri, magnorum tamen virorum amicitiam plurimi se facere responderunt.

De Perdica prorege ab Alexandro in Macedonia relicto et de bello eius cum Sitalco Gottho.

Quem dolum (hoc est Philippi, qui sub specie affinitatis prouincias Getarum Sarmaticorum inuaserat) tandem post longum tempus reminiscens egregius Gotthorum ductor Sitalcus, centum millibus virorum congregatis, Atheniẽsibus intulit bellum aduersus Perdicam, Macedoniæ regem, quem Alexander Atheniensium principatui hæreditario iure reliquerat successorem. Magno prælio cum hoc inito, Gotthi superiores inuenti sunt, & sic pro iniuria quam illis in Mæsia dudum fecissent, isti in Græciam discurrentes, cunctam Macedoniam vastauere. Circa eadem tempora Gotthi fines Saxoniæ vastarunt, vt Trithemius narrat. Existimo hoc factũ tribuendum esse nostris Gethis occiduis, qui Visigotthi dicebantur. Nam tum Gotthi orientales implicati erant bello Macedonico, quod cum Perdicca illis fuit. Adhæc nostri Visogotthi multò viciniores sunt Saxonibus, quàm Ostrogotthi. Scribit etiam Hypocrates Sarmatarum bellicosum ingenium depingens: Hac in parte, inquit, nõ modò mares sed etiam mulieres ipsorum, vsque adeò arti militari vacabant, vt etiam legibus apud eos cautum fuerit, nullam fœminam ad matrimonium admittendam, quæ tres viros in bello non interfecisset. Apparet ergo hoc seculo Sarmatarũ nomen, quod attinet res bellicas celebre fuisse. Nec immeritò Paulus Orosius de iis gentibus in eorum laudem memoriæ prodidit: Hos, inquit, Alexander euitandos pronuntiauit, Pyrrhus exhorruit, Cæsar etiam declinauit.

Iornandes de rebus Geticis.

Saxonia vastata à Gotthis occidentalibus.

Orosius lib. 1. cap. 16.

Diploma Alexandri Magni datum Illyrijs, ex Græco in latinum conuersum.

Extat in libro Dominici Cyllenii Græci de veteri & recentiori scientia militari ad Emanuelem Philibeum ducem Subaudiæ, impressum Venetiis apud Franciscum de Portonariis Anno 1550.

Nos Alexander Philippi Macedonum Archos, Monarchiæ ac Græcorum

Græcorum Imperator, Magni Iouis filius per Arthemum nunciũ Allocutor Brachmanorum, & Arabum, solis & lunæ conculcator, Persarum ac Medorum domitor, dominus ab ortu solis vsque ad occasum, à meridie vsque ad septemtrionem, Illustri prosapiæ Illyriorum populorum, Dalmatiæ, Liburniæ cæterarumque eiusdem idiomatis & linguæ gentium ad Danubium, & medias regionum sedes incolentium, gratiam, pacem atque salutem à nobis & successoribus nostris succedentibus nobis in gubernatione nostra mundi. Quoniam semper nobis affuistis veraces in fide, in armis strenui, nostri coadiutores bellicosi atque robusti, damus & conferimus vobis liberè & in perpetuum totam plagam terræ ab aquilone vsque ad fines Italiæ Meridionalis, vt nullus valeat ibi manere aut residere, seu ibi locare, nisi vestrates: & si quis alius inuentus fuerit morari, sit seruus vester, & postea sint serui posterorum vestrorum. Datum in ciuitate nostra noua Alexãdrina fundata super magna Nili flumina. Anno XII. regnorum nostrorum arridentibus magnis Diis, Ioue, Plutone, Marte & maxima Dea Minerua. Testis huius rei Achetas, Iaxis, Legatichas & alii principes XI quos nobis sine prole decedentibus relinquimus nostros hæredes & totius orbis terræ. Contigerunt hæc ante aduentum Christi saluatoris circiter trecentis annis.

De temporibus post Alexandrum Magnum, Lysimacho dominante.

Anno ab orbe condito 3650
Olympiade 116

DIrepto dilaceratoque imperio à morte Alexandri Magni, pro se quisque agebat, obuia quæque sibi vendicans. Igitur Rex Getarum Dromichetes, ne interea temporis sibi quoque deesse videretur, vnum ex successoribus eius Lysimachum qui thesauris in vrbe Pergamo ab Alexandro præpositus fuit, bello adortus est. Et aliquanto post Lysimachus à Dromichete acie victus in deditionem venit, cumque de conditionibus pacis laboraretur diligenter, non ita multò post ab eo liberaliter dimissus. Lysimachus tandem motus illa clementia Regis Getarum, gratitudinis ergò concesit vt Getæ in posterum ad Istrum sedes haberent suas, immo & filiam suam Regi in vxorem despondisse narrat Pausanias. Inde factum esse credo, quod Getæ inter Thraces ab historicis subinde connumerati sunt, nominaque propria suis regibus à Græcis

Lysimachus à nostris captus

Lysimachi filiam ducit Dromichetes.

Græcis accepta indere cœperunt. Inde etiam factum reor, vt non modò noti fuerint Græcis, sed paulatim Græciam versùs fines dominii sui protenderint. Conferantur hæc quæ de concessis à Lysimacho prouinciis, Gotthicis populis retulimus, cum illa donatione Alexandri & diplomate vel priuilegio per eum nationibus linguæ nostræ cõcesso: existimo quod & ratio postulatorum, & æquitas concessorum, habet in se magnam verisimilitudinis notam, vt illam narrationem de transactione inter nostras gentes & Alexandrum Magnum nequaquam absurdam ac minimè fabulosam esse putemus. Sunt enim quidam ita morosi, vt malint suis commentitiis narrationibus, quas ipsi sibi in suo cerebro exsculpserunt, locum dari, quàm ea quæ ex classicis scriptoribus eruta sunt, admittere.

De bello Lysimachi cum Dromichete Getarum rege, ex Strabone.

Postea autem temporis Lysimachus Getis, eorumque Regi Dromicheti bellum inferens, non discrimen duntaxat adiit, sed viuus in hostis potestatem peruenit, salutemque barbari humanitate adeptus est, vti supra commemorauimus. Duo ergo principes Alexandri Magni in deditionem nostrorum Getarum deuenerunt, Perdicas inquam & Lysimachus.

De rebus Illyriorum & de bellis Cimbricis Mitridatisque, quantum spectat ad præsens negotium.

Anno ab orbe condito 3735.
Olympiade 137.
Ante Christi aduentum 265.

IVuabit etiam non mediocriter lectorem cupientem sibi comparare notitiam rerum Sarmaticarum, nosse quid cum Illyriis gentibus actum sit ante Saluatoris aduentum. Diximus enim Illyrios duplici de causa obnoxios esse Polonis: & quod maiores nostri stirpis Henetæ, præcipuas sedes apud ipsos duce Antenore habuisse prædicantur, tum etiam quod Lechus, Czechus, Reipub. nostræ conditores ab eis prodiisse, & colonias secum duxisse in eas oras magno omnium consensu perhibeantur. Addam & ego tertiam rationem, quę me adducit vt credam, illis temporibus lingua etiam nostra vsos fuisse. Reperio enim apud veteres Geographos, Ptolomæum inquam & alios, nomina montium

Tres causæ.

mina montium & fluuiorum, quæ prorsus Polonicum idioma resonant. Sic mons notissimus, quem vocat Curuanca, qui Noricum ab Illyrico dislimitat. Sic Ocra Psari villa, vnde progenitores nostri Lech, inquam, & Czech huc aduenisse perhibentur. Postquam igitur non mediocre stabilimentum nostri homines suæ Reipub. ab Illyriis acceperunt, meritò dixi non parum conducere ad illustrandam historiam nostram res eorum, quæ illis tam cum Græcis quàm etiam Romanis intercesserunt nosse. Commemorantur autem ab vrbe condita quatuor potissima bella Illyrica. Primum, quando ab vrbe condita 525 Romani consules Fuluium & Posthumium miserunt contra Teucam Illyriorum reginam, quod bellum ab eis ob violatos legatos susceptum fuit. Secundum bellum fuit Persicum, quod cum Perseo Macedonum Rege gestum fuit. Tertium Macedonicum dictum, quod cum Gentio Rege Illyriorum gesserunt Romani. Captus tum fuit Rex Gentius & in triumpho vnà cum Perseo Macedonum Rege ostentatus. Quartum bellum Illyriorum numeratur, quod duce Cn. Casconio contra eosdem populos administratum est. Licet autem varias mutationes Illyrii experti sint, propter varia bella iam cum Regibus Macedonicis, iam etiam cum Romanis, tamen multa adhuc cognomina extant peruetusta, quæ monstrant veteres Illyrios eadem lingua vsos fuisse, qua & nunc vtuntur. Nam quod quidam eius rei causam in Russos & Roxolanos reiiciunt, quod quondam vagabundi depopulati sint eorum terram, & quod ab eo tempore linguæ nostræ vsus apud eos inualuerit, id non videtur consentaneum. Ptolomæus enim Geographus longe ante Russorum hæc bella vixit, immo etiam ante Lechi ipsius ad eas oras aduentum. Nam Mauricius & Phocas, quorum temporibus Roxolani penetrasse Europam prædicantur, multis post seculis vixerunt. Adde, quod illis Roxolanorum, quæ non diu durarunt bellis, incredibile est tam fortes impressiones factas fuisse, vt potuerint tot regna longè & latè à fundamento immutare. Longius spacium temporis & diuturnius intercessit, cum Gotthi Vandalique Italiam concusserunt, Hunni Pannonias debellarunt, Francones Gallias oppresserunt, & tamen nec linguā eorum, nec vestitus rationem poterant in illis gentibus ad nostra vsque tempora ita abolere, vt nullum vestigium patrię linguæ, morum, & lineamentorum in vultu remaneret in ipsis, sicuti in Illyricis gentibus videre est, ita vt etiamsi alia argumenta eius rei nobis deessent, vel hoc solum sufficeret, linguam hanc qua vtuntur, eis non esse adsciticiam & peregrinam, sed multis seculis hæreditario iure ab ipsis possesam.

Mons Curuanca.

Quatuor bella Illyriorum.

Annotata post, de Illyriis.

Teuca Regina Illyriorum, Romanorum legatos interfecit. Titus Liuius in sua historia prolixè hac de re.

Pleuratus Thraciæ Scerdiletus, Illyriorum Reges ac Aetoli, fœdus cum Romanis faciunt contra Philippum Macedoniæ, eiq; bellum indicunt. Liuius. Illyrii Macedoniam populantes ab Antigono victi. Polybius. Philippus Illyrios Macedonia expulit.

Ab orbe condito 2747. Paulus Aemilius Dimalem Illyrii ciuitatem vi cœpit: vrbes cæteræ in Romanorum fidem acceptæ. Illyriorum rex in Macedoniam expellitur.

Histri populi ad Illyricum Romanos fugarunt. Marcum Licinium cum suis militibus oppresserunt, hinc Manilius Regem temulentum vicit.

Liuius Decade quinta. Aepulo Istriorum Rex dum compotationi indulget, capitur, qui captiuum se esse non sensit, donec mane discussa crapula à somno expergisceretur: tota regio tandem Romanis se dedidit.

3792. Gentius Rex Illyriorum bello capt9, & in triumpho vnà cum vxore ostentatus à Luc. Amtio. Eodem tempore Illyrium subactum, Scodra capta, Liuius lib. 4. Florus 2. capite 13. Eutropius 4.

3810. Bellum cum Dalmatis vicinis eorundem Illyriorum. Martius parum prosperè primum, hinc feliciter contra Dalmatas pugnat. Tandem à Nasicca consule domiti Illyrii.

Exemplum amoris erga parentes.

Circa eadem tempora accidit insigne pietatis exemplum, quod Romæ editum est. Humilis in plebe & ignobilis puerpera, supplicii causa carcere inclusa matre, cum impetrasset aditum ad eam, & ne quid cibi inferret prohibita, deprehensa est vberibus suis matrem alere. Plinius libro septimo capite tricesimo sexto. C. Scribonius vicit Dardanos vicinos Illyriorum transalpinos, Mysiam superiorem versus, & ad Danubium vsque primus Romanorum penetrauit, ob quod factum triumphum meruit. Plutarchus in Lucullo.

Romani quando primum ad Danubium penetrarunt.

Circa hæc tempora difficilimum bellum Augusti Cæsaris cum Illyriis gestum describit Florus libro quarto capite duodecimo.

Illyrii quoque sub alpibus agunt, imasque valles & quædam quasi claustra custodiunt, abruptis torrentibus implicati. In hos expeditionem ipse sumsit, fieriqúe pontem imperauit. His se & aquis & hoste turbantibus, cunctanti ascensum militi scutum de manu rapuit, & primus tunc, agmine sequente, cum Illyricus multitudine pontem

pontem ſuccidiſſet, ſaucius manibus ac cruribus ſpecioſior ſanguine, & ipſo periculo auguſtior terga hoſtium cecidit. De iis vulneribus etiam Suetonius meminit: in bello, inquit, Dalmatico, (ſed Dalmatiam, Illyricam regionem vocat) vulnera excepit: vna acie dextrum genu lapide ictus: altera autem & crus & vtrunque brachium ruina pontis conſauciatus. Quàm ergo hoc Illyricum bellum periculoſum ac difficile fuerit Auguſto, vel hęc vulnera teſtari poſſunt. Neque enim recordor aliis in bellis ſauciatum fuiſſe. Proinde abſolutis iis bellis cum tres triumphos ſimul egiſſet, nõ immerito ſcriptores, primi triumphi cauſam aſsignant, de Illyriis, ſecundi de Antonio poſt victoriam Acciacam, tertii de Cleopatra profligata. *Vulnera Augusti.*

Dixi de rebus Illyriorum poſt Alexandri tempora vſque ad Chriſtum, dicam & de Pæonibus, Boiis, Gotthis, Cimbris, Sarmatis. Nam ad intelligendum ſtatum illius temporis, quis fuerit in iis regionibus, apprimè eſt neceſſarium cognoſcere hiſtoriam illarum gentium. Cum Romani hoc tempore negocia habuerint potiſsimum cum illis populis, & hiſtoriæ nihil memorabile hoc æuo afferunt, quod non attingat res geſtas Boiorum, Gotthorum, Cimbrorum, & aliorum quorum iam meminimus, de iis quoque vtilia adferemus ad noſtrum argumentum. *Alia tabula chronologica rerum Sarmaticarum.*

Agis Pæonum rex moritur, Pæones à Philippo ſubiugantur. Et forſan tunc Pæones ad Danubium vſque tranſierunt, ex quibus volunt Pannonas ortos eſſe. 3605.

Gotthi Sarmatici, quos Viſogotthos vocant, hoc eſt ii, qui ad Viſtulam ſedes habuerunt, fines Saxonum vaſtant. Trithemius. 3637.

Ptolomæus Philadelphus ſeptuaginta interpretes ad inſtar ſeptuaginta patrum, à quibus ad turrim Babel ſecundum ſeptuaginta linguarum genera gentes diuiſæ ſunt, congregat, iſti ſacra Biblia vertunt. Idem rex bibliothecam cui hactenus par non inueniebatur comparat. Huic præfecerat Demetrium Phalereum. 3685.

Hucuſque Roma ſcandulis tecta fuit, Plinius lib. 16. cap. 10. Hoc etiam tẽpore primum argẽto ſignato vti cœperunt Romani.

Aemilius Boiorum agrum populatur deq; Gallis triumphat. Iidem Boii in deditionem accepti. Polybius. 3740.

Harum gentium mentionem facio, eò quòd anteceſſores noſtrorum Boëmorum eſſe dicuntur, aut iidem cum eis erant, vt plerique volunt. Erant autem vicini Gallis iſtis, qui proximi erant Rheno. Ideo eis commilitant. *Boiorum historia quomodo in rem noſtram faciat.*

Gotthi ſecundò ingreſsi Saxoniam vaſtant, quod de noſtris Viſogotthis, id eſt, Viſtulæ accolis, qui non procul à Saxonibus diſtant, 2745. *Gotthi Saxoniam ingreſsi.*

ſtant, intelligendum eſt. Lucius Furius de Boiis & Gallis triumphat. Merula Boios ſuperauit. Tertiò Scipio Naſica eoſdem Boios ſuperat, & caſtra eorum capit.

Marcellus conſul à Boiis oppreſſus magnam exercitus partem amiſit. Liuius lib. 3. Si vim nominis Slauonici inſpicias, hac voce Boii dicuntur bellatores ab eis, vnde vox boiovvac, boiarin. Et certè multa faceſſebant negocia Romanis, vt videre eſt ex hac cõſignatione. Marcomirus Sicambrorum rex regnat ad Rhenum.

Gens Sarmatica cum Romanis bellum gerit.

Gens Baſtarnarum Iſtrum tranſire volens ſubmerſa eſt. Eutropius lib. 4. ſed & Oroſius eam pugnam ſic deſcribit lib. 4. cap. 20. Baſtarnarum gens ferociſsima, autore Perſeo Philippi filio, prædarum ſpe ſollicitata, & tranſeundi fluminis cupiditate, ſine vlla pugna vel aliquo hoſte deleta eſt. Nam tunc fortè Danubius, qui & Iſter, glacie ſuperſtratus, pedeſtrem facilè tranſitum patiebatur. Sed cùm improuidè toto & maximo ſimul agmine inæſtimabilis hominum, & equorum multitudo tranſiret, enormitate ponderis & concuſsione gradientium cõcrepuit gelu, & glacialis cruſta diſſiliit, vniuerſumque agmen, quod diu ſuſtinuerat, mediis gurgitib. victa tandem & comminuta deſtituit, atq; eadem rurſus fragmentis impedientib. ſuperducta, ſubmerſit. Pauci ex omni populo per vtramque ripam vix conciſis euaſere viſceribus.

Poſt Antenorem iterum Clodomirus Sicamber Gallos vicit, & ingenti clade affecit. Dum Sicambrorum mentionem facio, recordandum, quę de origine Sicambrorum à Getis aut Cimbris ſupra retulimus. Trithemius autor, & Strabo lib. 7. Baſtarnæ in mediterraneis Tirigetis confines ſunt: quod de Podgoriis quidam intellectum eſſe volunt, & quidem non ineptè, vt mox apparebit. De Baſtarnis hoc refero, quod & ipſi Sarmatica gens fuere, quamuis originem eorum ad Germanos plerique referunt, ſed iam tranſierant in gentem Sarmaticam. Cõmemorat etiam Strabo quòd ante hæc tempora Cimbri ab occidente prædones vagi venerunt ad Meothidem tympanis ex coriis humanis vſi.

De bellis Cimbricis.

Duo etiam Cimbrica potiſsima bella hoc tempore commemorantur cum Italis: alterum quando obuius eis miſſus fuit C. Papyrius Carbo conſul, qui eos fudit, fugauit, caſtris exuit: alterũ quòd duce M. Manilio Cos. geſtum eſt ad Rodanum, vbi Romani ita victi & attriti ſunt à Cimbris, vt decem tantùm homines euaſerint qui triſte hoc nuncium Romam reportarunt. Cæſa tunc fuerunt Romanorum ſupra centena millia, ſimul cum ſociis nominis Latini, tantuſque metus & luctus Romæ obortus fuit, quantus Hannibale deuaſtante omnia, vix fuiſſe creditur. Legatur Oroſius lib. 5. capite 16.

capite 16. qui fusius hæc persequitur. Primi hi fuerunt,qui viam & aditum Europeis populis ad Italiam monstrarunt. Adnumerantur in ea victoria Cimbris Teutones.Sed ex hac narratione Orosii, & Vellegii apparet,historicos voluisse simpliciter Cimbros, Germanos appellare. Nam inquirentibus gentium originem,offert se Strabo, qui Cimbris nomen fuisse inditum affirmat à Cimmeriis, quos supra Thraciam habuisse sedes, nomen Cimmerii Bosphori indicat. Horum nominis & stirpis reliquiæ, illi populi sunt, quos hactenus Circasios vsitatè vocamus. Certè hi robore militari & animi celsitudine non sunt dispares illis Italiæ vastatoribus. Nam & auorum nostrorum memoria virtus illorum & dexteritas in bellis obeundis ita enituit, vt Aegyptii principale robur, & stabilimentum sui regni eius stirpis homines esse voluerint. Longoque tempore apud illos illa lex durauit,vt nemo in regem assumeretur nisi ex Mamaluchis, hoc est bellatoribus illis, qui creti erant sanguine Circasio.Vltimus ex ea gente Rex Aegyptiorum fuit Asymbeius ille à Selimo Turcorum Imperatore crudeli genere mortis affectus. Sed inuestigatores antiquitatum accuratiores cõstanter affirmant Cimbrorum illorum veterum patriam fuisse eandem, vbi nunc Circasii nostri sedes habent suas, & ex eo sanguine cretos, tandemque in Germaniam concessisse,sedesque suas in illam regionem transtulisse,quæ modò Cimbrica Chersonesus dicitur. Sed non ita facilè inuestigari potest, quonam tempore hæc acciderint. Nam sunt complures in ea sententia, quòd tunc primum relictis prioribus sedibus à Meothide palude rectà in Italiam contenderint,ac in profectione Teutones sibi adiunxerint vnà cum Tigurinis ac Gepidis nostris,ac tãdem aucti copiis & commeatu,Romanis intulerint bellum funestum,quo demum finito reliquiæ illius exercitus attritæ, post varias iactationes in Germania in illa Chersoneso habitationis locum delegerint. Alii verò iis à Cambra regina quadam nomen impositum ferunt.Quapropter optarim ego, vt posteriores historici in euoluendis antiquitatibus veterum scriptorum integritatem imitentur,& quid cuique genti tribuendum sit,absque præiudicio tribuant. Non inuidere debemus nostris vicinis res memoratu dignas, quas ipsorum antecessores peregerũt. Sed quæ etiam Sarmaticis populis propria sunt, malignitate verò scriptorum interuersa,liceat nobis rursus vindicare. Cimbros veteres ad Sarmatas pertinuisse nemini est dubium, & nunc illas regiones pertinere ad ditionem regum Poloniæ manifestum est.Nam & præfecturam illam Dux quidam magni nominis Visnouecius summa cum laude, commendatam à Rege Poloniæ administrat.

Quod eo libentius commemoro, quia hoc anno, quo hæc scribebam vir ille strenuus duos exercitus Scytarum dissipauit, duosq; Caros, hoc est, duces belli præcipuos sanguine imperiali natos intercepit. Fuerunt isti vel fratres vel filii summi eorum Monarchæ. Hæc propter illos addenda putaui, qui hîc somniant veterem Germaniam, quà Borysthenes, Tanais, Tiras, & Danubius exonerans sese miscet ponto, de qua re inferius plura. Gepidas fuisse Gotthicos populos certum est. Habitabant ii etiam Carione attestante, vbi nunc est Scepusium ad flumen Visclam, Vislok nostri vocant. Strabo etiam vltra Danubium Gepidas collocat Istriam versus, sed nescio an isti Gepidę Strabonis iidem sint cum Gepidis Sarmaticis, qui cum Cimbris stabant in acie ad aquas sextias, de quibus modo à nobis tractatum est. Adducitur autoritas Cilicii Cimbri quòd ille affirmet lebetem æneum Augusto Cæsari dono à Gepidis in Hispanias missum, sub illud tempus, quando in Hispaniis legati regum, ei, petitum amiciciam occurrerant. Sed recordor me legisse apud Strabonem libro septimo, quòd Cimbri tum lebetem obtulerint, qui apud ipsos sacerrimus habebatur, non Gepidæ. Idem Strabo ibidem laudat Posydonii sententiam, qui coniectura colligit Cimbros fuisse homines prædones ac vagos, armisque ad eum lacum vsque progressos fuisse: ab iis Cimmerium Bosphorum denominatum quasi Cimbricum, cùm Græci Cimbros Cimmeriorum nomine afficiant.

Gepidæ.

De lebete Gepidarum Augusto oblato.

3870. Ferè centum annis ante Christum Borobista rex Gotthorum in Teutones irrumpit, contra quem conspirarunt tres reges, & coadunatis copiis eum vicerunt, videlicet Cassander, Sicamber, Arathius Saxo Dornigiorum Hamer. Hunc quoque Borobistam Visogotthum fuisse nullum est dubium.

Gotthicus rex Borobista Germaniam inuadit.

3885. Hac ætate, id est tempore Syllæ, Sitalcus rex Gotthorum, Germanorum terras depopulatus est. De qua re Iornandes in rebus Geticis ad eum modum: deinde regnante in Gotthis Sithalco Boroista Dicene⁹ venit in Gotthiam, quo tempore, Romanorum Sylla potitus est principatu, quem Diceneum Boroista suscipiens Sithalcus, dedit ei penè regiam potestatem, cuius consilio Gotthi Germanorum terras, quas nunc Franci obtinent depopulati sunt. Hæc ante Christum ferè septuaginta annis acta sunt. Diceneus hic fuit cõsiliarius & doctor, qui Philosophiam & Theologiam docuit Sarmaticos Gotthos.

Diceneus Philosophus.

Circa hæc tempora illa expeditio Thracum Italiam versus est collocanda quam Luc. Florus libro tertio capite quarto recitat. Inuaserant Thraces Thessaliam & in Dalmatiam vsque ad Adriaticum penetra-

cum penetrarant, & in mare contorta tela miserunt, quos, vbi resciuerunt, persecuti sunt Romani duces sed dispari euentu: Didius vagos, & libera populatione diffusos intra suam repulit Thraciam. Drusus vlterius egit, & vetuit transire Danubium. Minutius toto vastauit Hebro, multis quidem amisis dum per perfidum glacie flumen equitatur. Piso Rhodopen Caucasumque penetrauit. Curio Daciam tenus venit, sed tenebras saltuum expauit. Appius in Sarmatas vsque peruenit. Lucullus ad Tanaim.

An Dani incolæ Cimbricæ Cherconesi, sint Cimbri illi veteres.

Dacos occidentales non Dacos sed Danos dicendos esse ostendit Iosephus Meletius Ptolomęi interpres. Germanos autem aduenas esse in Daniam. Plebeios autem qui isthic sunt & alia quam Germanica lingua populariter loquūtur, esse stirpem antiquorum Danorum. Regem tamen Daniæ non posse plus quàm octodecim millia militum habere ad bellum. Tam angustam illam regionem esse, & ideo Cimbros illos veteres qui trecenta millia eduxerunt, non potuisse ex incolis illius insulæ tantū exercitum conscribere. *Daniæ nomen.*

Commemoratis autem Cimbris & Roxolanis è vestigio in medium se profert Mithridatis Regis Ponti historia, qui eodem ferè tempore floruit, quo Cimbri claruerunt. Præsertim cum in eius historia expresè fit mentio Sarmatarum Bastarnarum & Cimbrorum. Mouet atrox & diuturnum bellum Romanis Mithridates, quorum potentiam vt citius frangeret, à fronte & à tergo eos aggressus est. Ipse quidem in Asia sæpius cum Pompeio & aliis eorum ducibus conflixit. Sarmatas verò beneficiis & muneribus deuinctos ab alia parte contra eosdem concitauit. Hanc historiam Iustinus & Valerius tibi latius suppeditabit. Non recordor autem me legisse de alio bello Sarmatarum cum Romanis, isto pręsertim tempore, nisi hoc quod Cimbri gesserunt. Vnde colligere licet Cimbros Sarmatas vocari ab historicis. Quod ne cui mirum videatur, subire debet in memoriam, quòd Cimbri Bastarnę & Sarmatæ tum temporis confines erant, & vnam patriam, tractum nimirum littoris Ponti & Meothidos incoluerunt. Itaque non est mirum si scriptores alternatim hæc cognomina interdum confundunt. Sub hoc tempus, quæ gesta sunt in Sarmatia Pontica, differit Strabo lib. 7. describens tabulam Sarmatiæ & Thraciæ. Et optarem vt lector iterum & iterum relegat illas descriptiones Strabonis. Quis enim status & qui mores tum harum gētium fuerint, facilè ex illo loco colliget. Cum enim mores, bella, politiam eorum descripsisset, epilogum in fine *Mithridatis tempora.* 3877.

gum in fine ſubdit iſtis verbis. Talis ergo eſt vniuerſa portio Europæ extra Danubium inter Rhenum & Thanaim. Propterea hortator fui, vt relegatur hæc pars Strabonis. Inde enim non modò Sarmatarum mores Pôticorum qui fuerint, diſcet attentus lector, ſed etiam omnium gentium illarum, puta, Getarum, Vandalorum, Baſtarnarum, Gepidarum & etiam Germanorum. Dicit enim à Rheno incipiens ad Tanaim, vnam regulam viuendi & mores tenuiſſe, ita vt poſsit hîc illud vſurpari: Ex vno diſce omnes. Inprimis ergo ſitum loci deſcribit, deinde nominat gentes, quæ tum illa loca incoluerunt, nominat Getas, Roxolanos, Vrgi, quorum plerique Nomades ſunt, Iazigas, Sarmatas, Regios, forſan Mithridatis Magni, Tirigetas. Nominat & reges eorum proprios, qui littus Meothidis Tauricam vſque ad oſtia Tiræ fluminis gubernabant, videlicet Leuconem, Sagoram, Palacum, Pariſiadem. Hi, inquit, tyranni vocabantur, quanquam plerique iuſtè imperabant. Fuit hoc primùm liberum regnum, & nemini obnoxium erat. Sed Mithridates Rex Ponti cùm à principio belli Romani, vires creſcerent, eò res eorum adduxit vt ei tributum pendere cogerentur, & primo quidem perpuſillum & tolerabile, ſed poſtea laborans inopia ſumptuum in bellum Romanum, coactus eſt admodum intollerabile & oneroſum imponere, qua de cauſa primò ei bellum mouerant. Verùm ne mole negocii opprimerentur, ſeruierunt tempori, & vltrò illis prouinciis ceſſerunt: tandem victo Mithridate omnia in Romanorum venerunt poteſtatem, & Romani poſtea Regi Boſphori cuncta donarunt. Fuit illud territorium ad oſtia Tirę admodum fertile & vbere gleba. Proinde Leuco rex, Athenienſibus ex illa regione frumenta quotannis mittebat, quem morem Venetorum Reſpub. cum puer eſſem reducere ſuum ad vſum volebat, miſerantque Oratores ad Sigiſmundum ſenem regem Poloniæ rogatum, vt exemplo hoc veteri regum Sarmaticorum & etiam Kazimiri Magni ſupra ducentos annos, vellet in eum vſum terras eaſdem, & portus concedere, vt Cyprios ſuos inde ſubleuare poſſent frumento. Adhuc enim tunc Cypri regnum ſub poteſtate Venetorum erat. Tributi nomine illi veteres reges Mithridati cxxc millia medimnorum pendebant & 13. talenta argenti. Facit etiam ſalſamentorum mentionem, quæ ex illa regione in totam Græciam mittebātur, piſces forſan vſiones aut lucios quales nunc ex Ruſsia vſque ad occidentalem Oceanum paſsim tranſmittuntur. Ager, inquit, ibi quocunque foſſore ſciſſus tricuplum reddebat.

Hoc tempore rex Sarmatarum Palaco vel Polaco.

Taurica Cherſoneſus & ſeptemtrionalis ora quando & qua de cauſa et occaſione Romanis ſubiecta fuerunt, ſed nō poſſeſſa tamen

Veneti portū boryſthenicum à Regibus Poloniæ obtinere cupiebant.

Salſamenta.

Poſt montana, inquit, vrbs ſequitur Theodoſia campo prędita fertili & portu vel centum nauibus recipiendis apto. Hic olim limes fuit

Fertilitas agri ad Tiram.

mes fuit Bosphorianorum & Taurorum, sed & nostri hactenus, qui ex illis regionibus veniunt, mirabilia de illa fertilitate, & piscium copia & mellis abundantia narrant.

Facit etiam ibidem Sarmatarum potentiæ mentionem. Ostensum est, inquit, migrationes populis contingere, vbi finitimi in imbelliores impetum faciunt, sicuti qui sunt trans Istrum Sauromatæ sæpè præualuerunt, pulsisque aliis in eorum loca immigrarunt. *Potentia Sarmatarum temporibus illis.*

De frigoribus illarum regionum narrat, & pro inaudita re ponit, in Bosphoro vites sub hyemem defodi. De caloribus verò intensis, quibus interdum regiones illæ aduruntur, physicam rationem & quidem peculiarem adducit. Sed & æstus, inquit, ibi accidere tradunt ingentes. Siue id fiat quod corporibus æstus est insolens: siue quod crassus aër tanto magis incalescit. Meotidem vocat putrem paludē, & vix inquit futilib. potest nauigari cymbis. Venti enim, inquit, facilè cœnosa loca denudant, & scopulos intra aquas latentes. Talibus futilibus cymbis hactenus Borysthenici Kozaki vtuntur. Templi dicti Parthenii etiam mentionem facit, forsan phanum illud Dianæ, de quo infra. De cibis loquens facit mentionem condimenti ex lacte, quod apud nos hactenus in vsu est, & vocatur campust: acido, inquit, lacte vtuntur pro condimento, certa quadam arte præparato, ideo inquit, Homerus eos vocat galactophagus seu lactiuoros, verba sunt Strabonis: Stipēdia, inquit, non soluunt aliis regibus, viribus suis confisi. Castrant, equos, vt cò habeant eos ad equitandum mansuetiores. Sunt enim parui, verùm acres admodum & cōtumaces. Habent, inquit, etiam animal, quod ab iis Colos dicitur, magnitudine inter ceruum & arietem media, album, cursu quàm illa velocius quod naribus aquam in caput hau rit. Ego existimo Strabonem de Alcibus loqui, qui lingua nostra voce simili Los vocantur, tantùm syllaba co adempta. Nam isti naribus solent aquam in insequutores suos iaculari. Rustici ait, etiamsi humiliores vidētur, tamen latrociniis non abstinent in mari. Hoc etiam hactenus inter eos reperias. Postremò etiam bellorum ab eis gestorum mentionem facit. Primum Roxolanorum de quibus sic dicit: Roxolani etiam contra Mithridatis legatos pugnauerunt, Tasio ipsos ducente, vt suppetias ferret Palaco. Et creditum est eos esse bellicosos. Sed aduersus compositam probèque armatam phalangem quæuis barbara natio & leuis armaturæ exercitus parum habet virium &c. Vtuntur galeis de crudis boum tergoribus & toracibus, kaphtan puto. Arma iis hasta, gladius, arcus, &c. Hæc de moribus Sarmatarum ex Strabone. Secundum bellum fuit Mithridatis cum se aduersus Romanos pararet contra Scythas qui *Physica ratio cur caleant regiones septemtrionis.* *Lactis condimentum.* *Colos animal.* *Bellum Roxolanorum.* *In composita acie quantum situm sit.* *Bellum Mithridatis & Sarmatarum.*

Scyturo & Paleco fratri parebant. Etiam illo tempore immiscebant se Sarmatiis. Vocat eorum prouinciam paruam Scythiam. Tertium bellum Mithridaticum fuit ad Eupatorium vrbem, quam in memoriam nominis eius Diophantes dux exercitus cōdiderat in Chersoneso. Et optarim, vt viri bellicosi artem illam veterum expugnādarum munitionum, qua ibi Mithridatici milites vsi sunt expendant. Describit hanc idem Srabo eodem in loco. Et certè talis est, quæ conferri poßit cum recentiorum ingeniosis inuentis. Ex his Mithridaticis bellis nata puto erant illa bella Romanorum contra gentes Sarmaticas. Nam Iustinus tradit, quòd Mithridates eo tempore sollicitè Sarmatas exasperabat & concitabat contra Romanos, vt eis mouerent bellum, quo vndique eorum viribus distractis occasionem opprimendi eos nanciſceretur. De hac re supra iam dictum est.

Mithridates concitat Sarmatas contra Romanos.

Huc referatur inuasio illa Gotthorum duce Comosico, qui fuit rex & sacerdos gentis. Contra hunc cum continuis decem annis Germaniam affligeret, deuastaret, & depopularetur, coacti sunt Teutonici populi fœdus perpetuum inire, vt quęque regio, si opus esset auxilio adiutum veniret, communemque causam defenderet. Et ob eam confœderationem, ac veluti fraternitatis cuiusdam cognationem Germanos dictos esse Germanos plerique putant, cui sententiæ etiam Cornelius Tacitus & Strabo astipulari videtur affirmans Germanos à Gallis Romæ Germanos seu fratres fuisse cōpellatos, & inde origo cognominis GERMANVS deducitur. Sed aliis beati Rhenani sententia magis placet, qui Germanos dictos affirmat à vocula gar & man, quasi garman, id est ex toto vir.

Germanorum nominis etymon.

Gepides Dalmatæ Pannonii in potestatem Cæsaris tum redacti, sed Gepidarum sedem Strabo ponit ad Danubium sub Albio monte, non in Lithvvania vt quidam scripserunt. Hi, inquit Strabo, armatura Gallica se muniebant, notis compuncti corpora in more reliquorum Illyriorum & Thracum. Sed de istis inferius, vbi de Cimbris agemus, cum quibus in acie stetisse in pugna ad aquas Sextias feruntur.

Gepidarum situs illo æuo.

Strabo lib. 7.

3939 anno, hoc est, ante Christum natum triginta annis, iidem Gotthi quos Visogotthos, id est Vistulæ accolas exponere licet, vi & potentia illius confœderationis Germanicæ ex Germania expulsi erant.

De gente Gepidarum lege Procopium lib. 3. de bello Gotthico. Habitabant isti etiam Procopii tempore ad Syrmium & Dalmatiæ partem occupauerant, de qua re controuertebant coram Imperatore Iustiniano. Apparet etiam ex rebus actis post mortem

Statio alia Gepidarum.

Attilæ,

Attilæ, eos hîc alicubi mansisse, vt supra dictum est. Cum enim filii Attilæ inter se de successione circiter triennium dissiderent, Ardaricus rex Gepidarum bellum mouit aduersus Hunnos, & trucidatis triginta millibus Hunnorum & filio Attilę Ellac maximo natu, potitus est regno Pannoniæ, sed de iis inferius. *Ardaricus rex Gepidarum illo æuo.*

De temporibus Iulii Cæsaris.

FVerunt illis temporibus & paulò post complures scriptores, sed in eruenda & elicienda ex eis veritate magnus delectus adhibendus est, considerandumque quo quis eorum animo & tempore scripserit. Strabo grauis scriptor inter Geographos: sed quia describere situm orbis terrarum eiusque partes, recens argumentum fuit, nec adhuc expolitum, non ita ad amussim potuit omnia efformare: & sicuti ei vel prouinciarum præfecti Romanorum, vel oratores qui in variis partibus mundi legationes obibant, per manus tradiderunt, ita ipse suis libris memoriæ prodidit, multa posteris expolienda relinquens. De hoc paulò inferius. *Censura adhibenda legendis autoribus.*

Berosus multò vetustior Strabone, sed homo Chaldæus de occidentalibus prouinciis non potuit exactè omnia nosse, propter longissimam distantiam locorum. Proinde à scriptoribus occidentalium regionum fabulosus vocatur. Veteres tamen magis reuerenter de eo sentiunt. Vide Iosephum contra Apionem lib. I. Ego etsi non sum is, qui mihi sumam iudicium de tantis viris, tamen quia ad submouendum lectorem res est admodum necessaria, hunc scopulum transilire sine nota negligentiæ cuiusdam non possum. Dico ergo, reuerenter de hoc viro sentiendum, quia se ea quæ scripsit, publica fide scripsisse fatetur. Adhæc ne omnia acta rerum humanarum prorsus in dubium vocentur, habendos esse in honore veteres scriptores, qui de antiquitatibus mundi, tanquam de suis rebus videntur loqui: tamen sicubi eos contingat à sacrosanctæ scripturæ testimoniis aberrare, deserendi sunt. Huic regulæ & Berosi historiam subiiciendam iudico, & maximè vbi originem Sarmatarum & Tuisconum confundit. D. Cromerus cum in eo aliquid suspectum offendit, aut adulteratum aut ex Chaldęo in Gręcum malè versum esse putat. Nec mirum est interdum scriptores adulterari, quod exemplo Eutropii de legatione Philonis ad Apostolos, & aliorum historicorum probari potest. *Eutropius adulteratus.*

Diodorus Siculus iam Beroso hac in parte inferior censetur.

 bibliothecas

bibliothecas aliorum hic voluit coaceruare in suos libros, & fabulas Scythicas aspergit.

Strabo Augusti militiam sequebatur, proximusque fuit ætati Christi domini. Res ponticæ videntur ei fuisse non incognitæ. Nam subditus fuit Mythridatis regis Ponti ex vrbe Amasia, et hinc non procul natus, Tirannone grammatico vsus fuit præceptore. Vbi Polybius desiit, inde veluti à calce narrationes suas texere incipit. Fuit maximus Homerici ingenii admirator, eiusque carminibus tanquam diuinis oraculis sua scripta cohonestare nititur, eumque à criminationibus Eratosthenis Geographi strenuè defendit, in hoc tamen ab Homero dissidet, quod Cimerios Bosphoranos, qui postea cum Romanis bella gesserunt cruenta, ab occidentalibus, qui ad Chersonesum delati erant, ortos esse docet, cum Homerus antiquissimos incolas fuisse Cimerios testetur. Et scriptura sacra docet occidentales populos ab orientalibus ortos, non contra. Adde quod ipsemet ingenuè testatur occiduas regiones, quæ vltra Albim sitæ erant, sibi incognitas fuisse. Fieri tamen potest vt exercendæ pyraticæ causa etiam ex Germanis multi discurrerint vsque ad pontum Euxinum, & Cimeriis veteribus se adiun gentes in Kozakorum artibus se exercuerint, quod & hactenus factitari ab Hungaris, Germanis, Lithvvanis & aliis gentibus, quæ se eò, vsu recepto conferunt, experientia docet.

Liuius verò historicorũ princeps dicitur. Gaius tamen Cæsar sinistrè de eo sentit, neq; Liuium, sed liuidum vocandum suadet. Adhæc verbosum & negligentem: ideo ex bibliothecis publicis putauit eiiciendum. Stephanusque Rex S. Polonorum, me coram astante dixit, eum quod attinet ad instructionem exercituum, complura scripsisse, quæ nunquam in vsu erant. Sed quis est quæso historicorum cui labi & errare non contingat: securè interdum dormitat Homerus, dixit ille. Tacitus Cornelius, quia pleraque ex Beroso desumsit, etiam apud eosdem neotericos eadem nota aspergitur, quique apud multos eloquentiæ laudem obtinuit, à Tertulliano non simpliciter eloquens, sed mendaciloquentissimus vocatur. Vixit is sub imperatore Traiano, Plinii Iunioris æqualis, cum quo etiam vixisse familiariter prædicatur. Ea tamen de quibus scripsit non contigit ei propriis oculis videre, ideo non raro hallucinatur. Scripsit is Germanos aliunde non venisse, sed ibidem cretos esse. Dicit ea se quæ de Germanis scripsit, ex carminibus & cantilenis eorum accepisse, quod vnum, inquit, apud eos memoriæ & annalium genus est. De origine cognominis Germanorum cum Strabone consentire videtur. Quod si aliunde non venerunt, contrarius ergo

Iudicium de Liuio Stephani Regis Poloniæ

Germani an aliunde venerint.

trarius ergo est Cornelius sententiæ eorum, qui veterem Germaniam ad Euxinum Pontum & in Asia statuunt, ex illisque locis delatos longo spacio temporis post commigrationem Tuisconis hic consedisse. Codicem quoque Cornelii corruptum fuisse, testatur duplex lectio, quæ in marginibus annotatur.

Plinius Scythis Germanos & Sarmatas adnumerat, quod ego excusandum per figuram catachreseos iam ostendi.

Sed quid miramur istos? cùm & in philosophis hac in parte desideretur fides. Aristoteles problemate 15. scripsit & memoriæ prodidit, TRACES qui in vicinia nostra erant, ita esse rudes & nihili vt numerare etiam nesciant nisi ad quatuor. Sed quid miramur alienos, cùm etiam nostri non veriti sunt balbutire, alienis erroribus admodulantes, affirmando pro re certissima ante quadringentos annos pecuniam incognitam fuisse Polonis, sed corigio inquit loco pecuniæ vtebantur, cùm ex legibus appareat illis temporibus non modò Reges, sed etiam Episcopos facultatem cudendæ pecuniæ apud nos habuisse. Ita dum alius supra alium noui aliquid adferre vult futilia mendacia sparguntur. Non sunt immunes etiam viri graues interdum à specie quadam vanitatis, dum extollere suam nationem quisque satagit. Cum adolescens essem, & in Germania operam literis darem, quidam vir summæ autoritatis, & qui dem Theolog⁹, cùm hilarius conuiuaremur, & de Lithvvanis mentio iniecta fuisset (aderant autem tum etiam quidam qui hęc audiebant ex ducali stirpe.) Quid inquit, si eos nostri Germani non docerent, etiam liberis operam dare nescirent. Ecce vides vsq; adeo verum esse illud: Suum cuique est pulchrum.

Ptolomæus posterior istis, apparet omnibus diligentior fuisse. Similiter tamen prout alii ea quæ scripsit alienis oculis vidit. Et vocabula rerum nationibus vsitata, Græcæ elegantiæ & proprietati phrasis cum esset nimium addictus subinde corrumpit. In quod etiam vitium plerique nostratium incurrerunt, dum scribentes historiam delicatis Romanorum auribus nimium placere student, & ex Polonicis nominibus illas sissisutiones tanquam minus conditas & barbaras, vt illis videtur elidere conati, ex bonis Polonicis malè latina reddiderunt. Ita scilicet vitia quædam vitando in contraria incurrimus. Cautior hac in re Ouidius videtur. De hoc enim genere versionis peregrinorum vocabulorum prudenter ad eum modum scripsit. *Peregrina nomina elegantię causa non licet corrumpere.*

Hic ego si vitijs ausim corrumpere nomen
Ridear, & meritò pectus habere neger.

Numeri latitudinum & longitudinum in Ptolomeo corrupti, non sine maximo damno studiosorũ.

Et Augustus Cæsar testante Suetonio in vita Augusti perinde scribendum ac loquendum existimauit. Etiam & hoc eidem Ptolomæo persamiliare est, quòd describendo remotiores regiones, nomina earum propria ommittit, sed loco eorum aut prænomina aut cognomina eis imponit quæ ipsemet confinxit, vt Ichteophagi, id est piscium voratores. Galactophagi quia lacticiniis vescebantur. Sic Agatyrsi, Anartophracti, Iazyges, Tissigetæ etiam, Tirangitæ & consimiles. Neque enim credibile est eo pacto aliquas gentes vsu recepto antea vspiam vocatas fuisse: sed quia aut cibo tali, aut exercitio consimili occupabantur: vel ad flumina sic vocata habitabant, ideo ab illis locis sic dictis, & vsu rerum eis recepto nomenclaturas eis imponit. Inde factum est cur in eo autore pauca nomina Polonica & Germanica inuenire liceat, quæ posterius seculum à maioribus eis tradita constanter retinuit.

Iornandes iam de rebus Geticis certiora narrat quam alii, sed exordium eius adulteratum & suppositicium esse videtur. Non enim constat sibi, & principium cum fine non cohæret. Getas ex parua illa insula Scandia, quam vaginam gentium vocat, educit, & postea quasi oblitus sui eos bella ingentia cum Sesostri rege Aegyptiorum & postea cum Thessandro, Achylle & aliis, duce & rege suo Thelepho ex Hercule prognato gessisse. Quæ si vera sunt, vt quidem ea verissima esse series historiæ monstrat, tunc omnino etiam ipsorum transmigrationem in Sarmatias ex Scandia, ante bellum Troianum & forsan etiam ante Colchicum fuisse necesse est. Nam Sesostris ante bellum Troianum, Telephus autem tempore belli Troiani vixit. Si igitur Ostrogotthi & Visogotthi nostri ex Scandia ab occidente prodierunt, necesse esset eos ante Christi aduentum plus mille & trecentis, aut certe quadringentis annis id fecisse, quod cum temporum ratione minimè consentit. Nec autoritate alicuius historici vetustioris fulciri id potest. Et propterea dixi principium esse suppositicium, aut ab illo Ablauio historico, quem sequitur & quem allegat, hac in re deceptum fuisse puto. Sed & paulò post veluti oblitus sui, tradit eos ex Scythia ortos, & stationes eorum profectionis describit, folio sexcentesimo sexto.

Procopius Medicus, velut quidam volunt, Imperatori à commentariis. Hic quia castra Bellisarii sequebatur, dum Gotthicum Vandalicumque trahitur bellum, veriora præ aliis tradidisse creditur. Ea tamen quæ in castris acta fuerunt, melius nouisse videtur, quam illa quæ domi, & in patria illarum gentium antiquitus contigerant.

De posterioribus scriptoribus.

Schaffneburgensis ante quingentos annos vixit,
Helmodus Presbyter ante quadringentos,
Gallus & Cadlubcus ferè synchroni regi Criuoustio.

Blondus Forolimensis decades scripsit. Affirmat autem is Slauos iam dudum sedes in Polonia habuisse, indeque primùm Illyricum petiisse, & ex Illyrico iterum cum Lecho repedasse.

Dlugossum Delium, natatorem vocat D. Cromerus.

Hæc breuiter.

Ouidii Poëtæ descriptiones, quod Iulii temporibus adscripserim, etiamsi Augusti tempore exulauerit, causa est quod ei⁹ narrationes seculum Iulii respiciunt. Miror autem recentiores, qui de Getis & Sarmatis vetustioribus sententiam suam ferre, historiamque eorum complecti conantur, cur eum præterierint, cum ille solus id prę aliis scriptoribus, quos nominaui, peculiare habet, quòd in exilium ad Getas missus, ea quæ per aliquot annos familiarius inter eos versando vidit, verius narrare potuit, & literis mandare, quàm illi, qui alienis auribus, & alienis oculis percontando, ea quæ non viderunt, posteris legenda reliquerunt. Ego igitur de rebus Geticis Sarmaticisque scripturus, autorem hunc diligentius nunc examinandum perpendendumque statui. Et quia Geographi describentes aliquam regionem, hanc vt plurimum methodũ seruant: Primum tradunt situm regionis, deinde fines eius, quæ illi latera vel orientis vel occidentis, septemtrionis & meridiei vocant, tandemque ea quæ intra illos fines continentur depingunt, hoc est, vrbes, vicos, & munitiones celebriores, quæ sitæ sunt ad loca nobiliora, fluuios qui regionẽ pręterlabantur. Syluas item & paludes, quæ putantur esse notabilis quantitatis. Hæc omnia quoad fieri licebit, ex Ouidio illustrare conabimur. Ac situm quidem Sarmatiæ ponit ille ad Pontum, cuius etiam partem maximam Sarmaticum mare aliquoties vocat in carmine suo.

Ouidius.

Situs Sarmatiarum.

Crede tamen, nec te causas nescire sinemus,
Horrida Sarmaticum cur mare duret hyems

Ex hoc testimonio poëtæ demonstratur, quòd isti populi mare proprium à suo nomine Sarmaticum dictum antiquitus habebãt non modò ad occidentem quà Istula in Oceanum se Sarmaticum exonerat, sed etiam ab oriente quà patet Meotis & Pont⁹ ad ostia Istri. Ibi enim tum Sarmatæ præcipuas sedes habebant. Propriè igitur loquendo Sarmatia nobis erunt populi illi omnes qui intra

duo illa

Fines Sarmatiarum à mari ad mare Sarmaticum. duo illa maria ab occidente & oriente, & montes Sarmaticos qui meridiem respiciunt continentur. Nominat tandem & describit iis versibus præcipua flumina, quæ ad has terras pertineant. Ac de Borysthene sic.

Borysthenes.

Cumque Borysthene liquidissimus amne Diraspes

De Danubio.

Innumerique alij, quos inter maximus omnes
Cedere Danubius se tibi Nile negat.

Inter hæc duo maxima flumina veluti inter duos limitaneos fines, alios cõplures describit, quos tam frequentes memorat, vt etiam affirmet p vbertate aquarum, quibus irrigatur Pontus, immutari naturam maris illius, vt dulcedine fluuialium aquarum nitrositas & salsedo maris alteretur. *Nitrositas & salsedo maris.*

De Hypani quem Bozek multi putant.

Hunc Licus, hunc Sagaris Peneusque Hypanusque Cratesque

De Tyra quem Nestrum vocant Poloni.

Epitheton Tyræ.

Labitur & nullo tardior amne Tyras.

Sed hæc descriptto minimè conuenit nostro Niestr. Vocat enim tardissimum, cùm cõstet Nestrum celeritate sua & rapiditate multa flumina antecellere.

De mari Sarmatico, id est, de Ponto iterum.

Horrida Sarmaticum cur mare duret hyems

Et alio in loco.

Celebris mentio maris Sarmatici.

Sed non Sarmatico tingitur mari

Quòd terras Geticas, vnde Gotthi tum prodierunt, vbi et Thomos vrbs fuit, Sarmatiam vocet.

Ouidius in Sarmatia vixit.

Nec mea Sarmaticum contegat ossa solum

Inter hæc flumina varias gentes collocat, eisque sedes attribuit suas.

De Bessis.

Sarmatæ cingunt fera gens Bessique Getæque

Extant adhuc appellationes Biessi & Beszczadi mõtes ad Sambor

De Corallibus

De Corallibus.

Littora pellitis nimium subiecta Corallis,
Hic mea cui recitem nisi flauis scripta Corallis.

Manserunt autem in illis oris & Græci. Sed hi vt plurimum mercatores erant. Manserunt Bastarnæ, quos Podgorios plerique putant, & hi magna ex parte Germani erant, sicut & nunc inter Podgorios complures reperias. Manserunt etiam & Gallatæ Mysiis immixti, quos Scordiscos alii vocant. Sed hi omnes inquilini erant. Nam quia per Istrum prono flumine commoda nauigatio tum erat, ideo moris erat omnibus accolis Istri, sed & Gallis & Germanis siue militiæ, siue mercaturæ causa, ab occidente Græcos, vtpote celebriores & ditiores populos nauigationis beneficio inuisere. Submittebantur etiam non rarò & auxilia Græcis à Celtis, hoc est, Gallis & Germanis, vt ex historia Brenonis & Gallogræcorũ apparet. Et quia facilior est nauigatio prono quàm aduerso flumine, ideo post bella confecta sæpius contingebat tenuiores peregrinos ad ostia Istri desperato reditu, ius regionis capessere. Inde existimo Geticas terras & Mysias multiplici colluuie gentium illo tempore repletas fuisse, indeque Mysos vocatos, id est, mieſsancy mieszani, ex diuersis gentibus. Sed tamen apparet ius dominii penes Sarmatas Getasque fuisse.

Bastarnæ.

Scordisci Galli

Occasio cur variæ gentes ad ostia Istri habitabant.

Mysiorum etymon.

Quòd Sarmatæ frequentiores, et stabilimentum Reipublicæ illius erant.

Sarmaticæ maior Geticæque frequentia gentis
Per medias in equis itque reditque vias.
In quibus est nemo qui non Coryton & arcum
Telaque vipereo lurida felle gerat.
Vox fera, trux vultus, verißima mortis imago.
Non coma, non vlla barba resecta manu.

In hac descriptione gentium non audimus nominari Germanos, sicuti quidam veterem ibi imaginantur Germaniam, sed tantùm Sarmatas Getasque, penes quos militaris ordinis decus manebat, quod ex hac hypotyposi liquet, cum eos equis vehi, habitu & apparatu militari, & quidem numero frequentiores, aspectu truci, coryton & arcum gerentes, euntes & redeuntes equis, ob oculos ponit. Neque Sarmatas separat à Getis sed qualem nunc necessitudinem inter Podolios, Russos & Polonos esse videmus, cum Poloni isthic ferè semper militiam profiteantur & præfecturas administrent, talem quoque tunc statum inter Sarmatas Getasque & alios populos fuisse ex ea descriptione liquet.

Vetus Germania.

Temperiem cœli sic describit.

Si numeres anno soles & nubila toto
Inuenies nitidum sæpius isse diem.

Frigora intensissima & genus curriculi quod Colasam vocant, stridulum.

Nec mare concrescit glacie, nec vt ante per Istrum
Stridula Sarmaticus plaustra bubulcus agit.
Ipse vides onerata ferox vt ducat Iaxis
Per medias Istri plaustra bubulcus aquas.

Religionem eorum sic describit, et quòd Dianæ potissimum addicti erant. Et conferantur cum istis ea quæ Chronologi nostri de Dzienomæ seu Dianæ cultu veterum Polonorum scripsere.

Nec procul à nobis locus est, vbi Taurica dira
Cæde Pharetratæ spargitur ara Deæ.
Templa manent hodie vastis innixa columnis
Perque quater denos itur in illa gradus.
Fama refert illic signum cœleste fuisse,
Consortem Phœbi gens colit illa Deam.

Mores eorum in bello, & quòd soli, Romanorum arma despiciebant.

Maxima pars hominum, nec te pulcherrima curat
Roma, nec Ausonij militis arma timet.
Strimona venisti Marticolamque Geten &c.

Pax incerta apud eos.

Pax tamen interdum est, pacis fiducia nunquam
Sic hic nunc petitur, nunc timet arma locus.

Incursiones & refugia ad vrbes. Omnes consuetudines istæ in illis oris ferè hactenus durant.

Duella, lites.

Adde, quod iniustum rigido ius dicitur ense,
Dantur & in medio vulnera sæpe foro.

Sterile solum Poloniny vocant hactenus Valachi.

Sterile solum ad Istri ostia non in Podolia ipsa.

Tristia deformes pariunt absyntia campi
Terraque de fructu quàm sit amara docet.

Vestitus ratio hybernalis.

Pellibus hirsutis arcent mala bracchis
Oraque de toto corpore sola patent.

De decoratione eorum et longis capillis.

Sæpe sonant moti glacie pendente capilli,

Et nitet inducto

Et nitet inducto candida barba gelu.

Conferantur hæc quæ Chronologi nostri de tonsura capillorum, eorumque prolixitate inter gentes Polonicas commemorant. Solebant enim veteri more alere comas Poloni vsque adeo, vt etiam ad morem mulierum conuoluere eas moris erat. Quem morem etiam Sigismundum primum regem Poloniæ seruasse & in peplo ambulasse vidimus, & alii antiqui moris homines idem faciebant. Destinatum autem festum quoddam habebant primę tonsuræ capillorum, vt ex Miesconis historia liquet. Addantur huc illa quæ de Pontifice Benedicto primo referuntur, qui cum Cazimiro primo Monacho relaxasset votum, vt regiam dignitatem liceret ei adire, hanc legem genti Polonæ imposuit, vt illum morem prolixos capillos gerendi tanquam gentilem abiiceret. Sed tamen mos alendi capillos Sarmaticus non prius fuit abrogatus, quàm post quandam cladem, Buconiensem dictam, vbi complures ex Polonis inuenti erant capillis ex arboribus suspensi. Et tunc primum nauseæ cœpit esse illa comatio Polonis, quę olim decori & elegantiæ seruire putabatur. Hæc prolixius de vestitu & de decoratione Polonorum dicere placuit, vt si descriptiones historicæ non sufficiunt ad probādum, Sarmatas Geticos non fuisse Germanos, (qui ab istis consuetudinibus, omnibus ætatibus remotissimi fuerunt) at hæc sola vestitus ratio, & decorationis mos, tum denique consuetudines eorum tam in pace quàm in bello, non modò nobis ostendant, sed etiam reipsa ante oculos conspiciendos statuant primos nostros progenitores. Pinguntur nunc Lechi, Czechi & Boleslaorum imagines à pictoribus & typographis, quę prorsus referunt antiquissimam ideam veterum Polonorum. Et cum artifices illi diuexantur arguunturque à curiosis, ob licentiam fingendi quas vellent imagines veterum heroum, affirmant se hæc probare posse non modò ex traditione veterum, sed etiam Phænomenis magicarum artium: aiuntque circulatores & nigromantas veteteres ita fuisse harum rerum peritos, vt possent ex veteribus bellatoribus, quos vellent, arte malignorum spirituum, à puluerib. excitare, in proprioque habitu & forma visendos demonstrare. Quod & nostro æuo de quodam Fausto Germano Nigromanta, ab iis qui hæc viderunt certo affirmatur, quòd videlicet quodam tempore, expetentibus ab eo Norinbergensibus, Aeneam, Achillem, Hectorem ac Herculem & alios heroas equis insidentes, propriosque & natiuos vultus & vestitus habentes, spectandos in suburbio ante portas & mœnia cunctis visendos statuerit. Et quia veteres Cracouienses municipes præ aliis, his artibus dediti & implicati erant,

Festum primæ tonsuræ.

Benedicti Papæ transactio cum Polonis.

Magica Phænomena.

Faustus Nigromanta.

plicati erant, itaque constanter affirmatur de iis, quod ministerio eiusdem artis, tales euocauerint vmbras heroum Polonicorum, quales Ouidi⁹ depingit, & quales postea typis mandare, & in compitis pingere cœperunt.

De œconomia Sarmatarum et inprimis de domicilijs eorum.

Gentes hasce sparsim habitasse autor est Procopius, ob idq; Sporos, id est sparsos fuisse vocatos. Vandali iam magis cultas domos habebant. Sicuti & nunc Poloni elegantia ædium Russos & Podolios antecellunt. Ac in eo genere politiæ Procopius præfert Vandalos Slauis: sed illo æuo etiam apud Germanos idem ferè mos ædium extruendarum fuit teste Strabone lib. 7. Casis, inquit, habitant, structura in vnum diem constantibus, nomadibus quas in curru circumuehunt similes.

Oeconomica mulierum sic traducit.

——————Palladis vti
Arte Tomitanæ non didicere nurus,
Fœmina pro lana Cerealia munera frangit,
Suppositoque grauem vertice portat aquam.

De potu eis vsitato.

Nos habeat regio nec pomis fœta nec vuis.
Et fermentatis imitantur vuea sorbis.

Hoc genus potionis ex pasta farinæ subacta, & quantum satis est fermentata aqua calida, & herba aliqua, videlicet, vrsibranca, vel pampinis vitium adhibitis. Quod genus potionis in deliciis est adhuc apud gentem Russorum, at Germanis hactenus incognitum. Quod autem dicit nec vinum nec poma habere istas regiones, hoc condonandum forsan est poëtæ, qui vt citius flecteret ad commiserationem sui Romanos suos, interdum amplificat suas miserias. Nisi malimus credere, vetustioribus temporibus caruisse vitibus illas regiones ad Istrum.

Lingua Sarmatica et Getica Ouidio ita cognita fuit vt loqui ea et scribere potuerit.

Cumque ego de vestra nuper probitate referrem,
Nam didici Geticè Sarmaticèque loqui.
Ah pudet & scripsi Getico sermone libellum.
Structaque sunt nostris barbara verba modis.
Et placui, gratat e mihi, cœpique poëtæ
Inter inhumanos nomen habere Getas &c.

Qui veterem Germaniam (ea enim phrasi vtuntur) ad Pontum statuunt, & Getas

tuunt, & Getas Germanos fuiſſe affirmant, vt hoc hominibus probent, in eo potiſsimum elaborant, vt doceant Getas ſermone Germanico omnino vſos fuiſſe. Neſcio enim quomodo veriſimile videatur, vt credamus illos populos eiuſdem ſtirpis gentisq; eſſe, qui eandem inter ſe linguam communem habent. Volunt autem ſuum axioma hoc fulcire autoritate Strabonis, quam tamen non adducunt, nec locum vbi nam quærenda ſit monſtrant. Sed iam dictum eſt, in confirmandis huiuſmodi rebus, delectum adhibendum in ſcriptoribus. Qui narrata narrant, nec propriis oculis ea viderunt, tales etiam in foro ad probandas res dubias non admittuntur. Poëta hic, cum tam longo tempore inter eos vixerit, merito inter ſcriptores eius argumenti primum locum habere debet. Dicit autem hic & gloriatur ſe in lingua Sarmatica & Getica ita profeciſſe, vt poſſet non modò communia obiter tranſigere, ſed etiam Getica poëmata ad captandam apud eos hoc modo beneuolentiam, fundere. Nequaquam autem patiuntur circumſtantiæ, vt putemus Geticum Sarmaticumque ſermonem duas linguas inter ſe diſsidentes fuiſſe, ſicuti Germanicam & Polonicam diſcrepare videmus: vel ſi admittamus duas, tum ſibi admodum affines credibile eſt fuiſſe, ſicut modo Ruſsorum & noſtram, cognationem magnam habere videmus, ita vt etiamſi vna ab altera dialectis diſsideat, tamen natura vtrarumque & ſonorum ratio eadem eſt. Apud me omnino nullum dubium relinquitur, quin credam, quamuis rerum magna viciſsitudo fuerit, tamen regiones illas, quæ etiamnum lingua Slauonica vtuntur, longè ante nos retroactis ſeculis eadem vſos fuiſſe. Nimirum Myſiam inferiorem, quæ nunc Bulgaria eſt, Pæones ad Strimonē & Aenium vbi nunc Boſsini, Lyburnos vbi nunc Croatæ ac demum Illyrios & Dalmatas, adeoque omnes populos, qui Græciæ impendent, incipiendo ab Iſtro. Nam etiamſi hiſtoria teſtatur, poſtea ſubiiſſe quoſdam populos Septemtrionales in illa loca, tamen veteres colonos, reliquos aduentitios ac ſimili lingua vtentes anteuertiſſe huius ſuę linguæ vſu credibile eſt. Vbi enim poſtea & quando abolita & abrogata illa lingua iſtarum gentium fuerit, non reperimus. Et certè incredibile eſt, ex quo ſubintrarunt gentes Slauonicæ in illa loca, tam breui tempore ita adulterare potuiſſe eorum linguam vt à fundamento conuellere & ſuam de integro inuehere poſſent. Conſiderentur ſaltem celebriorum locorum cognomina, quibus vſa fuit vetuſtas. Inſula illa notiſsima antiquitus Peuca dicta. De qua Lucanus ſic libro quarto.

Getæ veteres quonam ſermone vſi ſint.

Cognomina celebriora apud veteres.

Et barbara Cone
Sarmaticas vbi perdit aquas, ſparſamque profundo

 Multifidi Peucen

Multifidi Peucen vnum caput abluit Istri.

Hæc inquam Peucen, Miedza etiam vrbs, quæ & Strymon dicta, & à Pæonibus quondam inhabitata, nonne apertè Polonicam dialectum sapit? Sic in Illyride mons quē Curuanka Ptolomæus nuncupat. Hæ, inquam, appellationes, si eas expendas, manifestè referunt sonum & inflexionem linguæ nostræ. Et adhuc in Polonia complura reperias nomina nobiliorum locorum & cognomina familiarum quæ Pelconum nomine vocantur. Vnde & peruetusta illa vocabula prodiisse credo, Svvatopelka, Iaropelkao, quibus præ aliis Pomeranorum duces non ita pridem appellari desierunt. Sed & illa prouincia propinqua Pomeranis Paluki, inde nomen traxisse putatur. Sic altiora promontoria ex quibus speculari solent aduentum hostium, Rusi hactenus Curhani vocant, quæ appellatio prorsus conuenit cum cognomine montis illius Curuanka, qui Noricum ab Illyride disterminare à Geographis veterib⁹ perhibetur. Sic Miedza vrbs, Strymon Ouidio dicta significat nostris metam, qua fundorum dominia disterminantur. Nam sicuti vrbs illa Metis à meta est dicta, quod Germaniam à Galliis dirimere dicitur, ita regio Strymonis cum suis illis altissimis montibus, Hæmo inquam & Rhodopen, has vniuersas Slauonicas gentes ab vniuersa Græcia dirimebat: vt quicquid Istrum versus vergeret Slauonum esset, & quæ ad Aegeum mare & Propontidem spectarent, ad Græcos pertinerent. Sic Besi populi antiquissimi ad eundem Strymona, ab eodem poëta toties celebrati, Polonicam quoque appellationem prorsus olent. Et nescio an montes Biesczady nuncupati, qui confinio Transyluaniæ sunt, aliqua cognatione cum illis non participent. Adde istis montes Krepak, qui ab ipso Ptolomæo Carpatus vocatur. Et multa alia iis consimilia adduci possent, sicuti inferius vbi Traiani tempora persequemur, adducentur. Ac tandem, vt meam sententiam breuius iterum declarem, mihi sanè incredibile prorsus videtur, in tam amplas & vastas regiones, quę forsan maiorem partem Europæ complexæ sunt, & ab Adriatico ad Glaciale mare extenduntur, fortuitò, aut bellorum iniuriis, vt aliqui volunt, linguam Slauicam, vt peregrinam & ascititiam à sexingentis & octingentis annis dispersam ac disseminatam esse. Cuius rei etiam paulò superius rationes à me adductæ sunt. Sed quid opus est istis hic cornutis argumentis à signis, ab antecedentibus, à consequentibus, à rei adiunctis, ab vnitate linguæ, cum autoritas Procopii historici ad dissoluendas istas omnes contentiosas concertationes sit ita aperta vt nihil apertius in ea causa dici potuerit. Eius verò hæc sunt verba: Gotthicæ gentes multæ quidem & aliæ prius fuere

Peuca insula.

Miedza vrbs.

us fuere quàm nunc, omnium maximè ac potissimum Gotthi & Vandali & Visogotthi & Gepidæ, iamdudum Sarmatæ & Melanchlæni appellati. Non igitur amplius mirabitur lector, quòd Sarmaticam historiam texentes, persequendo tempora Darii, Alexãdri, Gepidicorum & Ostrogotthicorum, ad constituendum integrum corpus historiæ mentionem sæpè fecimus, cùm omnes istas gentes apertè in nomen & titulum Sarmaticum coartarit Procopius, his enim postea subiungit: Sunt & qui Geticas has gentes vocent, quæ omnes nominib. quidem inter se differunt, cætera conueniunt. Nam & albi sunt omnes corpore, flaui, proceri quoq; & aspectu probo, legibus item eisdem vtuntur. Similiter omnes Arrianæ fidei, lingua vna Gotthica appellata vtentes, & vt mihi sanè videtur ex vna omnes gente procreati, nomina postea ab eorum ducibus varia sortiti. Ii autem populi, loca supra Istrum iampridem incoluere (nota habitationem Sarmatarum ad Istrum iampridem:) Deinde Gepides loca circa Singidum & Syrmium tenuerunt. Hactenus Procopius. Non diuersum Plinius lib. 4. cap. 12. de iis tradit. Has omnes gentes inquit aliàs Sarmatas, aliàs Getas, aliàs Scythas, aliàs Dacos, aliàs Amaxobios vocatos, variè littori, Istri scilicet, apposita tenuere. Hinc est quod Ouidius sicut & Plinius in suis Poëmatis variè has gentes nominat, iam Getas, iam Sarmatas &c. Eò quòd sicuti ad Vistulam ita ad ostia Istri mixtim & indifferenter habitabant. Quod autem Strabonis autoritatem quidam prætendere volunt, certè non contemnendum testimonium attulissent, si locum vbi hæc scripserit Strabo citassent. Sed nihil tale apud Strabonem reperio, nisi quod expressè dicit: ὁμόγλοττοι δ' εἰσὶ οἱ γέται τοῖς Δάκοις: vnilingues autem vel eadem lingua vtuntur Getę cum Dacis. Cùm autem Ouidius testetur se didicisse Geticè Sarmaticèq; loqui, nõ duas sanè linguas didicit, presertim iam senio confectus. Nec duarum linguarum tanquam diuersarum mentionem facit. Nullum ergò dubium est, Getarum & Sarmatarum vnam fuisse linguam, vt ex Procopio apertè probatum est. Non est autem paruifacienda autoritas vtriusque istorum tam Ouidii quàm Procopii. Nam etsi Procopius in istis regionibus non mansit, vt Ouidius, tamen in exercitu Bellisarii cum Gotthis & Vandalis conuersando, de omnibus rebus istis certior reddi potuit, ita vt præ omnibus aliis scriptoribus, qui narrata ab aliis narrant, isti duo in ea causa merito sibi primum locum vendicare possint. Nemo igitur deinceps obstrepat, nec cõtendat Gotthos, Germanos fuisse, nec Germaniam veterem ibi statuat, vbi antiquitus erant sedes gentis Sarmaticæ.

Getæ seu Gotthi, Vandali, Gepidæ, Ostrogotthi Sarmatiarum nomine continentur

Plinij autoritas.

Vnilingues.

Ouidius, Procopius, cunctis aliis autoribus sunt anteponẽdi.

Palynodia

Palynodia in qua Ouidius retractat, quod acerbius interdum has gentes traduxerit.

Apologia pro Sarmatica gente.

Talia ſuccenſent propter mihi verba Poëtæ
Iraque carminibus publica mota meis.
In loca non homines veriſsima crimina dixi,
Culpatis veſtrum vos quoque ſæpè ſolum.

Occurrunt quędam in lectione huius Poëtæ, quæ perperam & affectatè dicta eſſe putantur. Sed non difficilè erit ea dignoſcere. Nam vbi petit reuocari ab exilio, calamitates ſuas ſupra modum amplificando regionis intemperiem accuſare ſolet, ac interdum etiam gentis mores traducit, vt ita Auguſtum citiùs ad miſericordiam flectat. Adhæc quia perſpectos habebat mores gentis ſuæ, quod perlibenter audiebant criminari & in odiū adduci illas gentes, quæ potentiæ & dominationi eorum reſiſtere poterant, itaq; criminationibus calumniatoriis indulget aliquando. Omnibus enim propemodum Monarchis, qui virtute militari vnquam excelluerunt, quaſi ingenitum eſſe videtur, aduerſarios ſuos non modò regnis & opibus exuere, ſed quod maius eſt, exiſtimationi eorum inſidiari, famaque bona & autoritate expoliare. Cuius rei ratio in promptu eſt. Milites enim eorum in eos maximè feritate & rabie militari ferebantur, qui populariter contumeliis & probris ſupra alios apud eos traducebantur. Proinde Ouidius in omnes partes oculos circumferens, & quid quaque parte geratur, vnde cauſam ſuam fauorabilem redderet, ſollicitè circumſpiciens, nomini Sarmatico Geticoq; non parcit, & criminando mores, accuſando cœlum, vituperando terram, amplificandis ſuis calamitatibus, nimis multus eſt. Ex eo genere & illud eſt, quòd eò amentiæ interdum prouehitur, vt conuicium barbariei interdum eis impingat, & quæ ipſe retractauit reuocauitque, eis non veritus eſt obiicere. Principes ergo, ſi nomini ſuo apud poſteros optimè conſultum volunt, vel hoc exemplo moniti literatos viros maiore in pretio habeant, ne dum eos minus dignè tractant, vitreoli inelubilibus maculis ab eis aſpergantur. Vnus homo Ouidi⁹ quantum nocuit gentibus noſtris, eorumq; opinionem quantum læſit, exemplo eſſe poteſt. Sed receptui canamus. Redeundum eſt, vnde digreſsi ſumus. Si autoritatibus certandum eſt, maioris autoritatis apud quoſq; Darii Magni regis Perſarum eſſe debent teſtimonia de gentibus noſtris, quàm Ouidii, qui cum hæc effutiret, rem priuatam agebat. Retulimus autem paulò ſuperius Darium hoc teſtimonio gentes noſtras ornaſſe, ἀνδρειοτάτους καὶ δικαιοτάτους τῶν Θρᾳκῶν vocando. Similiter & Homerus ex ſententia Iouis eoſdem vocauit, Gala

Duæ cauſæ cur apologiæ ſuæ Poëta mendacia admiſcet.

Homeri teſtimonium de Ge

uit, Galactophagos Abiosque his non est iustior vlla gens hominum. Hoc testimonium de maioribus nostris nulla vnquam malignitas hominum abolere poterit: atque hoc quidem præconium Ouidio obiicim⁹, qui impatiens exilii, homo Italus lactuca & aliis condimentis palato seruientibus orbatus furiosè indignatur & subinde diis deabusque suis, in crimen vocando cunctos, non parcit. Quanquam postea furore poëtico mitescente ad se redit, & ea quæ petulantius exciderunt recantat, affirmatque se loci & regionis inclementiam potius accusasse, quàm homines ipsos, vt manifestè ex carmine à nobis citato liquet. In loca, inquit, non homines verissima crimina dixi. Et abutuntur quidem non pauci versibus istis Ouidii, sinistri nescio quid de istis gentibus sentiendo. Sed si hac in re vnius alicuius testimonio niti volunt, Germanos certè Plini⁹ inter Scythas etiam reponit. Et Ouidium etiã ipsum quamuis latinè loquentem, Getę barbarum vocabant, vt ipse de se testatur. Sed & Cato Græcis indignatur. Etiam, inquit, & nos vocant Græci barbaros & spurios. Sed quid? Dum de huiusmodi popularibus conuitiis disceptatur, eo ferè res deuenit, vt Anacharsis apud Athenienses Scytha fiat, & vice versa Athenienses apud Anacharsen. Ac barbaros quidem Romani vocabant, quicunque eis imperia præstare nolebant. Tandem vocabulum adaptatum est omnib⁹ qui vitam suam feritate, asperitate & inciuilitate morum infuscarent, teste Cicerone de claro Oratore. Tandem posterius seculum barbaros cœpit vocare omnes illos populos, qui Christiani non essent. At cum gentes nostræ multis attestantibus, humanitatis virtute permultos alios populos superent, certè barbari non nisi à barbaro & immani homine vocari possunt, vt interim non confugiamus ad legum præsidium, quæ determinant, neminem hominum, qui Christianæ professionis sit, deinceps vocari posse barbarum.

tis nostris ex sententia Iouis

Quis sit barbarus?

Humanitas Polonorum.

De Ouidij exilio.

Causam exilii Ouidii referunt editionem libelli illius de amorib⁹. Nam Romani etiamsi gentiles fuerint, tamen honestatem matrimonii coluerunt. Dicunt autem insidiatum esse thoro Augusti, sed cum exulans, fuerit propemodum sexagenarius, non puto ob ætatem, obnoxium fuisse vsque adeo illicitis amoribus, præsertim cum ei coniunx fuerit. Viuus Epithaphium sibi scripserat: & vir quidam ex Russia spectatæ nobilitatis, dixit se reperisse lapidem quendam in planicie quadam ad oppidum Asau, cui hoc carmen incisum fuit, quod venam Ouidii refert.

Epitaphium Ouidij.

Hic situs est vates, quem diri Cæsaris ira
Augusti, patria cedere iussit humo.
Sæpe miser voluit patrÿs occumbere terris,
Sed frustra, hunc illi fata dedere locum.

LIBER TERTIVS

In quo ea quæ acta sunt in ijs terris, ab Augusto vsque ad Constantinum Magnum, comprehenduntur.

PROOEMIVM.

QVOD librorum nostrorum distinctionem Imperatoribus ÿs tribuimus qui non sine præfatione honoris, Magni vocantur, causa est quòd regnantibus ipsis maximæ mutationes in mundo fiebant, quæ cursum huius historicæ narrationis abrumpunt. Ideo hinc iure auspicabimur librum tertium, cùm Pompeius Magnus statim præcessit hæc tempora. Maior tamen Pompeio fuit Iulius, qui ab eo fuit superatus: sed vtrisque Maximus est Saluator noster, quòd ille fuerit domitor cœli & terræ. Ideo ei ab angelo nomen Magni inditum fuit. Et tunc mutationem longè maximam mundus expertus est.

De temporibus Augusti *Cæsaris.*

Anno ab orbe condito 3963.
Anno Christi saluatoris, qui propter nos & propter nostram salutem descendit de cœlis, 1.

IAM peruenimus ad annum 3963, nobilem aduentu Christi saluatoris nostri. Multæ & maximæ mutationes acciderunt istis temporib. hoc est, ante & post annum natalis Christi. Nam orbis terrarum concussus bellis Iulii Cæsaris & aliorum Romanorum ducum, vnam post aliam cateruam malorum secum trahebat, & quod in annua cœli conuersione sub tempora mesis, sole ad summum apicem ascendēte fieri solet, vt mota sidera tum maximè tonent & post illa tonitrua ac tempestates serenitas vt plurimum consequi solet, sic in humani generis conuersione mundus tum intremuit bellis & rumoribus bellorum, denuntians nobis serenitatem futurorum bonorum. Nam Deus miseratus vicem generis humani mundo plus satis tot & tantis malis defatigato, donauit saluatorem, qui sua morte pacificare debuit omnia quæ in cœlis & quæ in terra. Donauit

Aduētum Christi quæ mala præcesserunt.

& principem

& principem clementia & bonitate spectabilem Augustum Cæsarem, sub quo rursus recreatus aliquo modo mundus à bellorum tumultibus requieuit. Neque hæc statim acciderunt postquam adiisset imperium. Nam vt taceam alia bella, quę ab eo in diuersis mūdi partibus gesta sunt, de iis tantùm necesse est nos loqui, sine quorum cōmemoratione enarratio historiæ nostrarum gentium consistere nullo modo potest. Tria igitur præcipua bella numerantur quæ gessit Augustus cum Vltramontanis, vt vocant, regionibus, & omnia propemodum ad Danubium. In Rhetia quidem & Vindelicis ad caput fluminis ipsius per Drusum Germanicum. In medio hoc est, Pannonia, per se & Tiberium. In inflexione verò, vbi iam Ister vocari cœpit, & ad ostia properat, quo sese exoneret in Pontum, hoc est in Mysia inferiore, per M. Crassum. Et Germanici quidem belli initia Germanis fuere lætiora. Nam tribus legionibus quas duxit Varo profligatis, & Druso ex lęsione cruris mortuo, Romani admodum consternati fuere, nisi Tiberius rursus eorum res erexisset. Cùm enim Pannonios & Noricos edomuisset, promouit castra in Germaniæ interiora, laturus suis auxilia. Et aperto quidem Marte nihil tentādum sibi duxit. Nam Harminii maximi tum Germanorum ducis fortunam reformidabat. Consilio ergo addit dolum, cōductis enim & concitatis Harminii cognatis, domi eum interfici curauit. Interim ipsemet Imperator Augustus, vbi fuerit & quid gesserit, sic Suetonius in vita eius describit: Reliqua, inquit, bella per legatos administrauit, vt tamen quibusdam Pannonicis atq; Germanis aut interfuerit aut non longè abfuerit. Erga Sarmatas autem Augustus mitiorem se præbuit. Nam cum Oratores Sarmatarum ei occurrissent, & de pace mentio fieret, facilè hanc eis annuit, & superiorum cladium acerbitatem obliuioni tradidit, adiecta tamen conditione, ne deinceps limites Istri transirent, Mysiaq; abstinerent, vnde liquet quòd initium Geticorum bellorum cum Augusto & Romanis, fuit de finibus concertatio. Cùm enim Romani in hoc semper incumberent, vt quàm latissimè & longissime proferrent suos fines, itaq; Getas Istri ripas transire prohibebant. Et vt durabili præsidio eorum conatus infringere possent, semper more suo præsidiarios in finibus illis Mysiæ tenebant. Meminit Poëta Ouidius Flacci cuiusdam pręfecti copiarum illarum, quę apud Romanos tum merebant stipendia. Habentur hæc lib. 4. elegia 9.

Transactum Augusti cum Sarmatis.

Causa belli cum Romanis defensio finium.

Flaccus dux copiarum.

Præfuit his Grecine locis modò Flaccus & illo
Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit.
Hic tenuit Mysas gentes in pace fideli,
Hic arcu fisos terruit ense Getas.

Narrat etiam de eodem Flacco, quòd vrbem Troëzen à Getis captam recuperauit, quę tamen longius ab Istro Gręciam versus distabat. Existimo autem Flaccum fuisse hunc, ad quem Valachi nostri originem suam referunt. Sed quæ narrant Valachorum historiæ, pugnare videntur cum serie vniuersalis historiæ: nondum enim tum Romani ripas Istri transcendere cogitabant, nedum vt legiones trāsmittere, vbi nunc est Valachia, possent. Quod ex hac translatione Getarum cum Augusto, cuius modo mentionem fecimus, sole clarius cerni potest. Sed de Valachis inferius luculentiùs, vbi tempora Traiani Imperatoris persequemur.

Ex sacris literis.

Quæ adferenda erant ex Poëtis & historiis, iam attulimus, veniamus iam ad sacros scriptores. Paulus dicit ad Romanos cap. decimo quinto, se prædicasse Euangelium nostris hominibus, quodque incipiens ab Ierusalem & circumiacentibus regionibus vsq; ad Illyricum impleuerit Euangelii Christi munus. Constat autem & Dalmatas Illyriorum appellatione non rarò comprehendi. Ad Titum autem capite tertio, testatur se in vrbe Nicopoli ad Danubium sita hybernaturum, eòque ad se Tichicum discipulum properare iubet, vnde etiam epistolam illam ad Titum scribit. Ostensum est autem Gotthos tum habitasse ad vtramque ripam Istri, & Sarmatas & Gepidas ad Syrmium, vt ex Ouidio probatum est, hoc est in Mysia vbi hacten⁹ Rascii & Bulgari lingua nostra vtuntur. Vbi & Philopolensium mœnia, de quibus in Alexandro Magno retulimus. Inde fit, quod Russi hactenus gloriantur, & passim iactant quod Paulus ipsis prædicauerit Euangelium, eosque illo sacro edulii genere pauerit, quod Cuthiam illi vocant. Petrus etiam Apostolus priorem suam epistolam, ante alios dirigit ad ecclesias Pontum inhabitantes, vbi primariæ Sarmatarum sedes erant. Sed & de Apostolo Andrea Græcorum historię & Russi multa prædicant, & quod sedis Constantinopolitanæ conditor fuerit, sicuti Petrus Romanorum, affirmant. De eius etiam indefesso studio in promouenda Euangelii prædicatione mira narrant, affirmantque eum zelo prædicationis ita prouectum, vt etiam Sarmatiam totamque Russiam & intima Moschouiæ penetrauerit Diuus Andreas, inuectusque ostia Borysthenis, Albam Russiam, ac tandem totum septemtrionem peragrarit, peruaseritque ad caput vsque sinus Venedici, vt etiam in picturis Geographorum passim eius imago annotatur: inde mare Botnicum, Suedicum, Liuonicum, Balticum, sinum Godanum ac denique Oceanū ipsum Germanicum

Nicopolis est Bulgariæ metropolis.

Paulus Russis an prædicauerit?

Eusebius lib. 3. cap. 1.

Andreas sedis Constantinopolitanæ fundator

manicum sulcasse, ac demum emenso illo circulo, quà Oceanus lambit Germaniam, ostia & portum Herculei freti intrasse, sicq; te nauigando vsque Eporum in Græciam rediisse, isticq; crucis morte crudeliter à rege illius oræ affectum esse, in quam sublatus tridui spatio ad extremum vsque halitum non desiit viam salutis annunciare cunctis astantibus. Hæc si vera sunt, Paulo qui gloriatur se supra alios Apostolos laborasse, videtur non fuisse inferior, exantlatis tot laboribus, vigiliis, & forsan etiam naufragiis. *Collatio laborum in ecc esia Dei, Andreæ cũ Apostolo Paulo.*

Anacephaleosis rerum quæ acciderunt inter Sarmatas & Romanos, ante & post aduentum Christi, vbi quæritur quidnam populus Romanus in regiones, quæ ex hac parte Danubij sunt, iuris habuerit.

Cogitans hac de re, & causam totam diligentius expendens, nihil amplius inuestigare potui, nisi quod Romani affirmant deuicto Mithridate Rege Ponti, iure belli omnia quorum dominus erat Mithridates ad se deuoluit. At ostẽdi potest, quod ne ipse quidem Mithridates legitimo iure aliquid hîc possederit, excepta Tauricæ parte aliqua, itaque neque Romani aliquid hîc sibi vendicare poterant. Nam cum attriuisset Roxolanos, & circumuenisset Reges Tauricæ, Palaco, Scyturumque eius filium, insinuare se aliquo modo in possessionem huius ripæ citerioris cœpit. Itaque Romani tribus ingentibus bellis superato Mithridate, felicitate Sillæ, virtute Luculli, & magnitudine Pompeii, totam Pôticam regionem credebant iam esse sui iuris. Hinc est quod Pompeius Pontum in prouincias redegit, & postea regibus Bosphori omnia attribuere voluit. Sed nihil tum nisi verbis actum est, ad rem ne deueniret negotium, totius Aquilonis conspiratione refragatum est & nostrorum viribus, ita vt tonante & fulminante septemtrione omnes nubeculæ illæ Romanorum discussæ esse videantur. Sed ex sequente cõsignatione temporũ tota hæc controuersia clarior reddetur.

Consignatio temporum sub Augusto.

3846. Lucius Cecili⁹ bellum cum Thracib. gessit. Flor⁹ autor.

3852. Porti⁹ Cato malè cõtra Thraces pugnauit & Scordiscos.

3854. M. Liuius Drusus aduersus Scordiscos gentes à Gallis oriundas in Thuria feliciter pugnauit, magnumque honorem tulit. Florus.

2892. Scribonius Procos vicit Dardanos, & ad Danubium vsque primus Romanorum penetrauit, triumphumque meruit.

3896. Hinc excitatæ gentes ſeptemtrionales, coadunato ex omnibus gentib. exercitu, ac ſicut Romani ad Danubium, ita illi ad Adriaticum mare vſque progreſsi ſunt. Diſcedentib. illis Romani illos inſecuti ſunt. Tunc Lucullus ad terminum gentium Tanaim delatus eſt, Appi⁹ in Sarmatas, Curio verſus Daciam venit, ſed tenebras ſaltuum expauit, vt ſuperius dictum eſt. De his Florus libro 3. cap. 4.

Ita exaſperatis vtrinq; animis exarſit Mythridaticum bellum. Nam Mithridates rex Ponti non amplius differendum negocium ratus, attrectari terminos ſuos à Nicomede vt cauſam belli prætendit. Spem ac fiduciam dabant ei Romanorum vitia, quod tunc ciuilia & ſocialia bella inter eos exarſerant.

3881. Primus Sylla cum Mithridate concurrit, poſt ciuilibus bellis auocatus negocium Lucullo committit. Plutarch⁹ in Luc.

3894. Lucullus ſecundus dux, fugato Mithridate Armeniam populatur, Tigranem in regnum redire cogit. Lacherem in amicitiam recepit. Fuit is filius Mithridatis rex Boſphori. Hoc bello immenſos theſauros ad illas delitias quibus poſt ſe dedidit, comparauit, Apollinemq; Capitolinum ex Boſphoro ſecum Romam aſportauit. Potuiſſet autem Lucullus Mithridatem ſuperare, ſed eum militum ſeditio retinuit.

Tertius dux Pompeius, in Mithridatem, noctu commilitante luna & lumen præbente irruit. Poſt vltimam victoriam in prouinciam Pontũ redegit, tandem Romę triumphum ſplendidiſsimum duxit. Plinius ſeptimo.

Conquieueruut poſtea hæc bella pontica, per triginta & aliquot annos vſque ad Augusti tempora, quando in Hiſpanias poſt Acciacam victoriam ſeſe contulerat. Tunc etiam Craſſus Thraciam in officium reduxit. Iam enim antea domiti deſciuerant. Interim Sarmatæ exercitum conſcribunt, iamq; ad Danubii ripas peruenerant, ſed Auguſtus ad Lentulum ſcribit, vt ad ripam Iſtri tranſitum eis impediret.

Et quia fatale Dei decretum ad pacem ſanciendam cunctas gentes orientales occidentaleſque vrgebat, vt aduentus Meſsiæ pacis beneficio clarior redderetur, etiam ipſi Sarmatæ miſsis legatis ad Auguſtum Cæſarem amicitiam abſq; numeribus, quod nemini antea contigit, facilè impetrant. Hæc pax durauit per annos 30. vſque ad tempora Tiberii, quando Myſiam prouinciam iiſdem Romanis vi eripuerunt Sarmatæ. *Florus lib. 4. cap. 12.*

Conſignatio

Consignatio locorum quæ ad intelligendam historiam rerum nostrarum temporibus Augusti multum facit.

Quidam vir doctus historicus nostri seculi pulcherrimè de Augusto ad eum modum: Deus hunc iuuenem, qui non erat præliator, mirabiliter texit,& adiuuit,& per eum imperio restituit pacem.

De limitibus ad occidentem.

Suetonius in vita Augusti, Germanos,inquit,ad Albim fluuium, summouit, ex quib. Sueuos & Sicambros dedentes se traduxit in Gallias &c.

Sabellicus in verba Suetonii sic. Albis fluuius est qui in duo spacia Germaniam disterminat, & autor est in primo lib. Strabo, qui in septimo quoque libro tradit, Romanos non transcendisse fluuium Albim. Et Lucanus in secundo *Albis Romanorum limes.*

Fundat ab extremo flauos Aquilone Sueuos,
Albis & indomitum Rheni caput.

Hæc de occidentali limite Germanorum. De orientali verò quod Danubii ripa diuidebat Sarmatas à Romanis, testatur Augusti scriptum ad Lentulum, cui præcipiebat,vt ripam tantùm defendat Danubii. Florus lib. 4. Et Ouidius de Flacco.Hoc,duce,inquit,ripa tuta fuit.De Scythis verò Suetonius: Scythas auditu modo cognitos Augustus pellexit ad amiciciam populi Romani vltro per legatos petendam. Sed Strabo non sine sale risit Scytharum potentiam, de qua tamen gloriatur:Gens Scytharum,inquit,aduersus exteros inuicti sunt,atq; inexpugnabiles, quod nihil, inquit, habeant, cuius causa seruitutem sustinere velint. Hæc ille lib. 7.

De Sarmatarum viribus,temporibus Augusti sic inquit Strabo. Berebistes natione Geta,cum imperium in suam gentem suscepisset,eam crebris afflictam bellis refecit, tantumque exercitatione,sobrietate ac diligentia profecit, vt intra paucos annos magnum constitueret regnum,finitimasque plerasque gentes, Getarum imperio subiecerit,quin & Romanis iam cœpit terrorem afferre,Istrum audacter transiens,Thraciamq; ad Macedoniam vsq; & Illyricum populans,idem Celtas Thracibus & Illyriis permixtos vastauit, Boios qui sub Critasiro erant prorsus deleuit, itemque Thauriscos,vt suæ genti tanto maiores essent facultates.

De Cotisone Rege Gotthorum tempore Augusti.

Cotisonem tanti fecerat Augustus,vt eum affinem sibi fecerit.De Cotisone Horatius lib. 2. Carminum.

Occidit Daci Cotisonis agmen,

Medius

Medius infestus sibi, luctuosis,
Dißidet armis.

Si quis autem luculentius nosse velit historiam horũ temporum & scire quid actum sit Iesu Christi temporibus in istis terris, legat de Arminio Duce Germanorum, bellicosissimo, qui solus tum opponebat se potentiæ Romanorum. Passim hæc occurrunt. Legat etiam de Marobudo rege Morauorum qui fuit gente Sarmata de stirpe Quadorum. Habentur hæc apud Cornelium Tacitum, Suetonium, Strabonem lib. 7. & Velegium Paterculum. Tẽpori tum seruiebat Marobudus hic: videbat enim fatis quibusdam Romanorum potentiam in immensum crescere. Itaque consilio magis quàm armis Augusti vires auertebat. Coluit quidem pacem cum Romanis, sed ita, vt ostenderit sæpius, si lacessitus fuisset ab eis, & voluntatem & potestatem resistendi sibi non defuisse. Ideo Romani considerata hominis prudentia & dexteritate in rebus agendis, blande cum eo egerunt. Quin potius eum contra Arminium acerrimum ipsorum hostem cõcitabant, vt ita inferendo ei arma, Germanorum vires à tergo reuelleretur. Quod vt magis strenuè ageret, auxilia etiam ei mittebant, non militum quidem, nam id ob loci distantiam vix præstare potuissent, sed magna vi pecuniæ ei missa: consiliisque suppeditatis per internuncios res gerebatur. Itaque ad Albim vsque tum fines dominii sui Marobudus extenderat. Sed in senectute eum dissidia domestica exceperunt, ita vt patria relicta in Italiam abire cogeretur, vnde postea, astutia Romanorum detentus redire non potuit. Batus Rex Dalmatarum synchronus etiam Marobudi fuit. De quo vide in Descriptione nostra Poloniæ.

Post tempora Augusti, regnante Tiberio.

Anno ab orbe condito 3979.
Anno Christi 17.

AVgusto regnãte Sarmatogetæ seruientes tempori aliquo modo conquieuerant, sed deinde succedente Tiberio ad ingenium redierunt, armisq; veteres sedes repetere cœperunt, & Mysiam quæ Pannoniæ iungitur, ad Pontumque vsque cum Danubio decurrit, infestis armis ingressi occupabant, Imperatore siue arma tam bellicosæ gentis reformidante, siue negligentiæ vitio laborante & conniuente. De qua re Suetonius ita scribit: Armeniam à Partis occupari, Mysiam à Rege, Dacis, Sarmatisque, Gallias à

Gallias à Germanis vastari neglexit &c. Hæc Suetonius. Quod autem nomen regis inculco, facio ideo vt series regum antiquissimorum, qui istis gentibus imperitabant aliquo modo instaurari & recolligi ex historicis posit. Si autem addatur hic rex illis duobus, quorum mentionem feci, persequens Alexãdri Magni tempora, habebimus iam tres reges Geticos: Syrmum primum, à quo Syrmium vrbs, celebris propter concilium illud isthic agitatum, extructa fuit, & Dromichetem, qui postea Lisimachum, ducem Alexandri Magni cœperat, & tertium hunc Varsestum, qui Augusti & Tiberii tempora attigerat, & Cotisonem de quo Horatius. Mirari autem quis posset, cur & Poëta Ouidi⁹, & hic Suetonius quoties Getarum meminit subinde & Sarmatas eis admiscet, & indifferenter hoc vel illo nomine vtrosque appellat. Si autem Sarmatarum regnum procul fuit à Getarum prouinciis, nec Getæ includuntur Sarmatis, quanam de causa Sarmatæ non necessaria sibi pericula attrahebant, & belligerando contra Romanos non necessario se implicabant bello? Vnde quæso intercesit eis cum Getis tam arcta necessitudo, vt se non dubitarint multoties pro eis eorumque iniuriis in manifesta pericula coniicere, si Geticę prouincię ad Sarmaticam Rempub. non pertinebant? Et cur Ouidius inter Getas manendo optat sibi & precatur ne sepeliatur in terra Sarmatica, si fortè isthic ei contingat mori? Est & Valachia ditionis Polonorum, arma prouinciæ eorum vel insignia sunt caput Bubalinum quod in corona insignium, quę propria sunt regni insculpitur. Adhæc semper iusiurandum conceptis verbis ex formula ad id pręparata præstant Voieuodæ eorum Polonis, promittuntque solenniter coram Rege vel Oratoribus eius, se in fide & clientela Sarmatici nominis permansuros, licet subinde hoc nomine coguntur experiri arma Turcicæ tyrannidis. Sed illo tempore Getas arctius obnoxios fuisse Sarmatis credibile est. Nam siue œconomiam respicias, agricolas Getarum Sarmatas vocat Ouidius, siue mercaturæ cõmercia, negociationes eorum tanquam inter conciues communes eis fuisse cum nostris apparet. Quid militiam commemorem? tanta alacritate tantoque ardore animorum rem gestam à Sarmatis in causa Getarum apparet, vt vnam Rempub. vnos fines, vnamque causam eis fuisse pro qua pugnare solebant, non sit difficile iudicare. Quod ex illis versibus Ouidii apparet:

Reges Getarũ veteres. *Varsestus rex.* *Argumẽtum 1.* *Argumẽtum 2.*

Sarmaticæ maior Geticæque frequentia gentis
Per medias in equis itque reditque vias:

Appendix in qua sparsim partes quædam historiæ eorundem temporum apertiùs illustrantur.

L Irruptiones

Irruptiones Sarmatarum Suetonius Tiberii temporibus, istis verbis describit: Armeniam inquit à Parthis occupari, Mysiam à Dacis Sarmatisque, Gallias à Germanis vastari neglexit: Tiberium intelligit. Eutropius verò addit, & Pannoniam à Sarmatis tum vastatam: Resolutis inquit, artibus militiæ, Armenia per Parthos, Mysia à Dacis, Pannonia à Sarmatis, Gallia à finitimis gentibus direptæ sunt. Notandum & illud quòd Helias Spartianus Getas dici Gotthos affirmat. Vnde Diasyrticus, hoc est dubius iocus emersit in Antonium Caracallam, qui cùm Getas deuicisset, & fratrem nomine Getam trucidasset, à Pertinace fuit festiuiter traductus. Etenim mordaciter Getici nomen inter alia cognomenta Antonio ascribendum esse censuit, vtrunq; innuens: & quòd Getas vicerit, & quòd fratrem Getam crudeliter necarit. Sed & Plinius lib. 4. expresè ostium tertium Istri formosissimum omnium, Calostomos nuncupatum dicit, & insulam ibidem Sarmatis tribuit, & Sarmaticam insulam eam appellare non dubitat. Enumerat Reges Gotthorum Iornandes qui intermedii sunt inter Tiberium & Domitianum. Temporibus Augusti ante Tiberium fuit Corison. De quo Horatius lib. 2. Carminum. Secundus Diceneus qui & philosophiam Ethicam & Logicam & Mathematicas artes eos docuit & Theologiam. Hæc omnia non barbarorum sunt instituta. Etiam instituit ordines sacerdotum, quorum alios pileatos, alios capillatos vocauit. Post Diceneum enumerat Comosicum, nō imparem solertia Diceneo. Tertium Corillum, qui per 40. annos Daciam, inquit, rexit, forsan vsq; ad Ducebalum, qui cum Domitiano & Traiano diuturnum bellum gessit, & ne error in Daciæ nomine versetur, describit fines Daciæ qui erant illo tempore: Hanc inquit ab oriente Roxolani (nota temporibus Tiberii & Christi Roxolanos non ꝓcul à Danubio mansisse) ab occasu Tamazithes, à septemtrione Sarmatæ & Bastarnæ (prorsus Podgorios Bastarnas nominat, vt supra quoq; aliquoties dictum est,) à meridie amnis Danubii fluenta terminant &c. Dicitque eam corona montium cingi, & duos accessus habere tantùm: vnum per Bontas, alium per Thebas. Ex qua descriptione apparet, Daciam tunc fuisse, eam quam nos vocamus Transyluaniam. Et Iornandes suo tempore, hoc est cum Gotthi vastabant Europam, Gepidas ibi sedes suas habuisse, Gepidamque illam regionem vocatam fuisse testatur.

Pannonia à Sarmatis petita illo tempore

Plinij locus de Sarmatia ad Istrum.

Series regum Gotthorum.

Roxolani illo tempore non remotè à Danubio habitarunt.

Bastarnæ.

Dacia vbi nunc Transyluania.

Temporibus Claudii fratris Drusi.

Anno ab orbe

Anno ab orbe condito 4015.
Anno Christi 50.

QVod attinet ad politica nihil tale habemus de Sarmaticis populis, sed quantum ad religionem, refert Eusebius, quòd eo tempore ad eas regiones annunciatio Euangelii Iesu Christi perlata fuit. Nam post illud concilium Apostolicum, in quo abrogata fuit circumcisio, Apostoli ex mãdato Christi, & concilii illius iussu, veluti datis dextris inuicem per vniuersum orbem terrarum dispersi sunt. Et ex eis Diuus Andreas per ostia Borysthenis ingressus Arctoas regiones, ad illam cœnam domini magnam vocat prędicatione Euangelii Roxolanicas gẽtes. Et post quinquaginta sex annos Apostolus Paulus gentilibus nostris Dalmatis, Illyriis, & Nicopolensibus ad Danubium (regia Bulgariæ illa vrbs fuit) iubileum remissionis peccatorum, gratiam & pacem, sonora tuba apostolica prædicauit vnà cum Timotheo & Tichico discipulis suis. De qua re ipsemet testatur ad Romanos 15. 2. Timoth. 4. ad Titum cap. 3. Tum temporis etiam diuus Petrus Galatis, Capadocibus, Thomas Parthis vel Brachmanis, Bartholomæus Indianis, & sic alii aliis prædicarunt. Hac de re Eusebius loco supra citato, & Sabellicus. Ab illo tempore ferunt Christianismum durare apud Pieczziborios Scythas, quos forsan Penticapeos Strabo vocat.

Galba dominante.

Anno ab orbe condito 4035.
Anno Christi circiter 73.

REgnantibus aut potius de sceptro imperii inter se digladiantibus Imperatorib⁹, trium aut quatuor gentium Sarmaticarum fit mentio, Sarmatarum inquam Alanorum, Roxolanorum & Iazigum. De Sarmatis Iosephus libro sexto capite vndecimo, consultò recitat historiam, quomodo transeuntes Danubium, in Mysiam impetum fecerint, & illatis magnis damnis præsidia cum eorum duce Fõteio Agrippa interfecerint, prædamque opimam secũ agentes abduxerint, quos postea Rubrion Gallus missus à Vespasiano dissipauit, & dispositis fortioribus præsidiis ripam Danubii aduersus eorũ incursiones tutatus est. Et hinc apparet, fines Romanis, Danubii alteram ripam fuisse, alteram verò à Sarmatis defensam. Alanorum verò Sarmaticarum gentium idem Ioseph⁹ libro septimo capite decimo nono gesta recitat, sed eos ibi vulgato errore Scythas vocat. Expeditionẽ isti fecerunt in Pacorum

Fonteius interfectus.

Sarmatæ Mysiam inuadunt tempore Galbæ Alani.

Pacorum regem Medorum cuius ditionem vsque ad fines Armeniæ deuastauerunt, vxoresque eius abduxerunt. Sed primùm Hircanorum regem attriuerunt armis, eò quòd eis transitum negauit in Mediam per illas angustias montium, vbi, inquit, Alexander Magnus portam ferream excitauerat ad arcendas gentes Arctoas & vectibus ferreis eam obdiderat. Huius loci cum rex Hircanorũ tum dominus fuit, eos illac transmittere noluit. Sic & Teridates Rex Armeniæ non minus periculum adiit eodem tempore, & parum abfuit, quin viuus in eorum manus deuenisset.

De Iazigibus.

De Sarmatis Iazigiis qui suppetias laturi Vannio regi Sueuorum iuerant, cum à Ligiis seu Syllesiis, vt aliqui volunt oppugnaretur, lege Cornelium Tacitũ libro duodecimo, vbi recitat quo pacto Claudius à Domitio fuit adoptatus. Meminit eorum & lib. 19. Et apparet magnæ tum reputationis eosdem Iazigas fuisse. Nã inter se armis disceptantibus Vithelio & Vespasiano vtrique prensant gratiam Iazigum, vt eos in commilitium adsciscant, & alter aduersus alterum eorum cohortibus se muniat. Plurimum enim vim equitum eorum reformidabant, qua, inquit, etiam illa ætate plurimum valebant.

Sarmatica gens Roxolani vocantur.

Roxolanorum verò prælia libro 10. idem Tacitus commemorat, Othonis acta persequens. Eò audentius, inquit, Roxolani Sarmatica gens priore hyeme cæsis duabus cohortibus, magna spe ad Mysiam irruperant: Nouem millia equitum, ex ferocia & successu prædæ magis, quàm pugnæ intenta. Post hanc victoriam etiam & cladis eorum meminit quæ postea secuta est & causam cur ab eis malè pugnatum sit, non in ipsos sed in aëris temperiem aduersam refert. Sarmatæ, inquit, dispersi, aut cupidine prædæ graues onere sarcinarum, & lubrico itinerum adempta equorum pernicitate, veluti vincti cædebantur. Nam mirum dictu, vt sit omnis Sarmatarum virtus veluti extra ipsos. Nihil ad pedestrem pugnam tam ignauum: vbi per turmas aduenere, vix vlla acies obstiterit eis. Sed tum humido die & soluto gelu, neque contis, neque gladiis, quos prælongos vtraque manu regunt (horum gladiorum, & nostra adhuc ætate vsus fuit) vti potuerunt, lapsantibus equis ex cataphractorum põdere, simul altitudine & mollitie niuis impediẽte.

Sarmatarum robur in qua instructione exercitus consistit.

Gladij Poloni ci veteres.

Domitiano regnante.

Anno ab orbe condito 4045.
Anno Christi 83.

Verißimum

VErissimum est vetus dictum: Bellum incipere in cuiusuis potestate est, sed finem ei imponere, non nisi eorum est, qui à Deo adiuuantur. Ita Romanorum bellum cum Sarmatis Gotthisque seu Getis sese habet. Sub Augusto quidem inceptum, sub Tiberio inflammatum, sub Domitiano verò ardere cœpit, & tandem Gotthis Italiam inuadentibus in flammas inextinguibiles vel potius cineres versum est. Hui⁹ belli apud multos historicos & poëtas descriptionem habemus. Et Suetoni⁹ quidem in vita Domitiani sic: Violatis deinde paulò post Romanis bella intulerunt. Eam iniuriam Romani duo duces Opius Sabinus & Cornelius Fuscus vltum missi, ambo vnus post alium cum exercitu & legionib⁹ cæsi sunt. Claruit tunc inter eas gentes princeps ferè omni laude superior, & in rebus bellicis Romanorum ducibus præcipuis comparandus Ducebalus, quem Orosius Diurpaneum Panorum Polonorum, id est, dominorum appellationem præ se ferentem vocat. Hoc duce potissimum hæ gentes vsæ sunt in eo bello. Alter scriptor Dion huius belli mentionem faciens in laudes eius regis tali digressiuncula prorumpit: Is erat inquit, in cognoscendis rebus bellicis perspicax, in agendo solers, promptissimusque ad inuadendum & ad regrediendum, si res ita postulabat. Nouerat enim optimè insidias facere, prælium committere, optimè vti victoria, & acceptam cladem ferre moderatè. Sed Suetonii verba ipsa de hoc bello & de Domitiano adscribere placet: Expeditiones, inquit, partim sponte suscepit, partim necessariò: sponte in Cattos: necessariò autem vnam in Sarmatas, legione cum legato simul cæsa. In Dacos duas: primam Ospio Sabino consulari oppresso. Secundam Cornelio Fusco præfecto cohortium prætorianarum, cui belli summam commiserat. Laborat hîc Iustus Decius scriptor rerum Polonicarum volens probare Getas fuisse Sarmatas. Sed hæc res labore tanto non indigebat, cum res per se sit plana. Cuius negocii euidentissima documeuta à me adducta sunt, & adhuc inferius adducentur. Ex Paulo Orosio: consimilia de eodem bello. Bellum aduersus Germanos & Dacos per legatos iussit administrari pari Reip. pernicie. Nam quanta fuerint Duirpanei Dacorum regis cum Fusco duce prælia, quantæq; Romanorum clades longo textu euoluerem, nisi Cornelius Tacitus de reticendo interfectorum numero & Salustium Crispum & alios autores quamplurimos sanxisse, dixisset. Domitian⁹ tamen prauissima elatus iactantia sub nomine superatorum hostium de extinctis legionibus triumphauit &c.

Ex Suetonio.

Orosius lib. 7. cap. 10.

Eutropius verò de iisdem expeditionibus Domitiani ad eundem modum sic scribit: Expeditiones quatuor habuit: vnam aduersus

Ex Eutropio.

uersus Sarmatas, alteram aduersus Cattos. De Dacis Cattisque duplicem triumphum egit, de Sarmatis solam lauream vsurpauit. Multas quidem calamitates iisdem bellis passus est. Nam in Sarmatis legio eius cum Duce interfecta est, & à Dacis Appius Sabinus consularis, & Cornelius Fuscus præfectus prætorii, cum magnis copiis occisi sunt. Meminit & Statius eiusdem cladis.

Rhenus & attoniti vidit domus ardua Daci,
Et coniuratos deiectos vertice Dacos.

Ex Iornande. Quia hic Statius meminit coniurationis Gotthorum contra Romanos, exponit hæc Iornandes, commemorans fœdus quoddam, quod cum aliis principibus pepigerant Gotthi: Huius confœderationis mentionem facio, ad illustrandum consilium Slauorum, qui simile fœdus aut idem contra eorundem Romanorũ potentiam fecerunt. Et tunc Slauorum nomen sibi imposuerant: de qua re Iornandem iam audiamus: Domitiano inquit, regnante, eius auaritiam metuentes, fœdus quod dudum cum aliis principibus pepigerant Gotthi soluentes, ripam Danubii iam lõgè possessam ab imperio Romano, deiectis militibus cum eorum ducibus, vastarunt, cui prouinciæ tunc post Agrippam præerat Pompeius Sabinus (de Agrippa hoc à Sarmatis occiso, supra ex Iosepho memini): & mox: *Pompeius Sabinus deuictus* Apud Gotthos autem Dorpaneus principatum agebat, quando bello commisso Gotthi Romanis deuictis Pompei i Sabini capite abcisso multa castella & ciuitates inuadentes de parte Imperatoris, publicè deprędarunt, qua necessitate suorum Domitianus adductus cum omni virtute sua in Illyrium properauit, & totius penè Reipub. militibus ductore suo prælato cum electissimis viris amnem Danubium confertis nauibus ad instar pontis transmeare coëgit super exercitum Dorpanei. Tum Gotthi haud segnes reperti, arma capessunt, primoque armati cõflictu mox Romanos deuincunt, Fuscoque duce extincto diuitias de castris militum despoliant, *Fusc⁹ deuictus* magnaq; potiti victoria, iam proceres suos quasi qui fortuna vincebant, non puros homines sed Anses vocauere.

De pseudotriumphis Domitiani.

Vera autem Dionem de eo scripsisse apparet, cò quòd constat inter omnes Domitiano Cæsari ita formidabilem fuisse Diurpaneum, vt ne aspicere eum, nedum accedere aut cõferere manus cum eo ausus fuerit. Ideo Sabinum & Fuscum magni tum nominis duces ei opposuit. Sed & ii fusi fugatique cum exercitibus toties victoribus, deleti trucidatique sunt. Veritus igitur Domitius infamiam apud suos, simulque ne adiret periculum capitis, vana & futili iactantia & pseudotriumphis negocium corrigendum sibi statuit: poëtis

tuit: poëtis dat negocium celebrandi sua bella, trophæa passim collocat victoriarum, triumphosq; de trucidatis legionibus peragit. Interim verò ne Diurpaneus victoriam prosequatur, pacem redimit, falsamque gloriam aucupatur, non modò de Getis & Dacis, sed etiam de Sarmatis. Fatetur tamen, ne in toto mendax appareat, minus se interfecisse de Sarmatis, proinde hac de causa lauream tantùm Ioui Capitolino donat, vt Suetonius tradit.

De regno Dacorum, nostra memoria excitato.

Ac eius quidem regni memores etiamnum Valachi nostra memoria ante quindecim annos, extimulati fama veteri rerum gestarũ, cogitabant hoc ipsum regnum situ iam & puluere obsitum instaurare, ac quendam Despota de stirpe veterum Despotarum, vt ille ferebat, volebant regio diademate insignire: sed tota illa res breui in inuidiam versa, tandem ipsimet Despotę interitum accelerauit. *Despota Valachiæ.* Paulò post enim à Thomsa quodam Satrapa, palatii sui magistro obtruncatus fuit, quo nomine de eodem interfectore ab Augusto Rege Poloniæ tanquam supremo Daciæ domino supplicium sumtum fuit. Leopoli enim metropoli Rusiæ in foro cunctis spectantibus præcisum ei fuit caput. Noueram ego hunc Despotam, & familiariter eo vsus sum non exiguo tempore. Et videbatur homo esse religiosus & bonus. Sed vt postea ferebatur, successu fortunæ deprauatus superbire cœperat, amicitiamq; cum Baronibus Poloniæ rescindere, quam si diutius coluisset, & ipse incolumis hactenus regnare potuisset. *Causa interit⁹ Despotæ.* Sed verè dicitur: Luxuriant animi rebus plerunque secundis: Et, asperius nihil est humili cum surgit in altum. Verius autem ad Transyluaniam gloria regni Dorpanei iure successionis pertineret, quàm ad Valachum, cum sedes Dacorum & Dorpanei præcipuę fuerint, vbi nunc est Transyluania, cuius rei à me mentio superius est facta. Orosius, vtpote latinus, regem hunc Dacicum, Diurpaneum vocat, at Græci Decebalum, sicut apud Dionem videre est.

Appendix.

Post deuictos Romanos, tanta gratulatio oborta fuit Dacibus, vt etiam suos belli duces, Anses, id est, semideos, quos Rusi Bohatiras, latini Heroas, Germani halbe gotter, vocare inciperent. *Anses vel Bohatiri.* Ex his Heroibus originem ducit Iornandes, & familia clarissima Amaleshutorum, de qua paulò post dicemus. Post illa bella existimo monetam Romanam cum imaginibus & inscriptione Traiani in Poloniam inuectam, quæ à rusticis etiamnum arantibus agros reperitur *Occasio monetæ Romanæ in Poloniam inuectæ.*

gros reperitur effoditurq;. Hæc vero eſt, alia bigata, alia quadrigata. Nam olim ab Imperatoribus pecunia cum talibus imaginibus in triumphis ſpargebatur.

De temporibus Traiani Imperatoris.

Anno ab orbe condito 4065
Anno Chriſti 105

QVia durabili præſidio Romanorum bella adminiſtrabãtur, ideo quantumuis robur exterarum gentium ſeſe eis pro tempore obiiciebat, omnes tamen aut vi aut mora, extrahendo tempus conflictus, debiliores reddebant. Sic bellum Diurpaneicum, cum ſedecim annis duraſſet, ad extremũ tandem Rege extincto debilitari cœpit, & paulò poſt ab Imperatore Traiano finitum eſt. Occaſio renouati belli, erat memoria recens interfectorum Ducum cum exercitibus ſub Domitio, & quod recens Iazigas Metanaſtas Diurpaneus vi & ferro, vt deſertores cõmunis belli & cõmunis periculi hoſtiliter perſequebatur. Manebant Iazyges in vicinia Dacum, Tibiſcum verſus. Itaque Romani vſitato eis prętextu defendendi vicinos, (pręſertim qui oppreſsi eſſe videbãtur) aduerſus vim potentioris regis, expediunt arma. Potitus victoria Traianus, ob perennem memoriam rei bene geſtæ, triginta columnas, vt eſſent veluti termini & gades imperii, in Iſtrum iniecit. Expulit & magna ex parte veteres colonos ex Dacia, illectuſque ſoli fertilitate veteranis ſuis eam attribuit, hoc nimirum conſilio, vt eſſent velut antemurale & propugnaculum cõtra vlteriores Sarmatas. Vtq; celerius & magis expeditè à legionibus, quæ ad tutandos fines Myſiæ erant iuuarentur, & ipſi viciſſim re ita exigente legiones illas iuuare poſſent, pontem admirãdo opere & impenſis magnis per Iſtri vaſtam amplitudinem excitat, non procul à Nicopoli, vbi quondam Paul⁹ Apoſtolatu fungebatur, vbi etiam poſtea copiæ Chriſtianorum quas contra Turcam Sigiſmund⁹ Cæſar ante centum annos eduxerat, à Turcis oppreſſæ ſunt. Per eam occaſionem proditum eſt memoriæ ab hiſtoricis, quòd Valachi initium ſui dominatus in illis oris iecerunt. Sed quia Valachorum obiter mentionem feci, non abs re fuerit ſi luculentius de eorum origine, quid ſentiendum ſit, ex monumentis veterum retulerimus.

De Dacorum et Valachorum vera origine.

Narrat

Narrat Eutropius, quòd profligatis Dacorum copiis Traianus Imperator illam regionem in formam prouinciæ redegerit, Romanoque Imperio adiecerit, siue vbertate soli illectus, siue eo proposito, vt haberet vnde militibus stipendia merita compensaret. Quod autem ipsi Valachi iactant se ortos à Flacco quodam Romanorum principe, non omnino hallucinantur, habentque quendam eius rei prætextum. Poëta enim Ouidius in suo carmine facit mentionem eius rei, vt supra quoque commemoratum est. Sed Flaccus hic Augusti temporibus adhuc in Mysia inferiore in vlteriore ripa Istri militabat, nec sese Romani adhuc in eam regionem citeriorem insinuare poterant. Vera ergo sunt hæc, quæ ex Eutropio adferuntur. Sed consilium Imperatoris, occupandi alteram ripæ partem, poterat ad acquirendam laudem ipsimet prodesse, sed Romanis valde triste & exitiale fuit. Traiecto enim Istro, illa finium turbatio & pontis extructio seminarium fuit postea illorum diuturnorum bellorum Gotthicorum. Nam ob illam temerariam & imperiosam Romanorum audaciam omnes hæ gentes ita exasperatæ sunt, vt totus tunc contra eos septemtrio tonare videretur. Facta enim conspiratione & confœderatione inter sese, toto animo contra eos ferebantur. Huius coniurationis Poëta etiam meminit: Et coniuratos deiecit vertice Dacos &c. Sed narrata occasione rei, ad propositum redeamus. A gente Getica Valachos primam originem ducere, præter documenta alia illud argumento est, quod vigorem animi ad eam vsque diem, eundem retinent, & bellis apprimè delectantur, ita vt eodem epitheto Marticolas cum poëta eos merito vocare possimus: aspectum trucem præ se ferunt, & in fronte hyrcum militarem gerunt. Lingua eis cum Getis quondam communis fuit. Nam Strabo testatur suo tempore vtrosque & Getas & Dacos vnius linguę fuisse. Quod autem vestigia linguę Italicæ inter eos sparsa sunt, existimatur ab illis legionibus Italicis factum esse. Sed tamen Sarmaticæ linguæ vsus apud eos quoque hactenus ita perfamiliaris fuit, vt etiam regulum suum Vaiuodam lingua nostra vocare non desierint. Quin & ipsum nomen quo gens vocatur, à nostris hominib. est eis impositũ. Nam cum nostrę linguę homines eos Valachos, hoc est à Valachis vel Italis oriundos cœperũt appellare, mox vicinę quoq; gẽtes nostro exemplo, id est Germani, Lithvvani, ac demum & ipsi Itali similiter assueuerunt eosdem cognominare. Sed & in Græcis historiis Blachos, W litera in B mutata eosdem vocari reperimus. Hi Multani etiam subinde vocantur, vocabulo ad illos saltem detorto, qui superiorem Daciam inhabitant. Sunt tamen alii quibus infe-

Eutrop. lib. 8.

Blachi.

Multani unde dicti. riorem prouinciam potius ita appellare placet. Puto autem Multanos à multitudine gentium quæ eò confluxerant, temporibus Romanorum, & varietate confusioneq; linguarum sic appellari. Ostēsum enim est præter antiquos Getas & Dacos etiam Gręcos & Italos & Slauos isthic habitasse. Et Ptolomæus Cistobocas & alias plerasq; prouincias Daciæ à Sarmatis vlterioribus inhabitatas fuisse affirmat. *Tyragitæ Sarmatæ.* Quin & ad Tyram populi Sarmatogetæ ab eodem ponuntur. Temporibus autem Honorii & Arcadii Gotthos iam post illam expeditionem Italicam hanc regionem recuperasse, autor est Iornandes & Procopius. Ab hac igitur multitudine gentium Multanos vocatos esse, sicuti Syllesiam, eandem ob caussam nomen suum sortitam res ipsa indicat. Mores gentis sunt magna ex parte ad astutiam inclinati. Ideo principes finitimi, etiamsi deierauerint millies, non admodum eorum pactis fidunt. Sed & Cornelius Tacitus aliquid simile vetustatem de eis sensisse prædicat: Nota, inquit, Dacorum gens, nunquam fida, tunc sine metu abducto ex Mysia exercitu &c. In historia Latina prima eorum fit mentio ab anno 1330. In Græca autem à temporibus Isaaci Angeli. Fuit Wnalia dux belli strenuus ex hac gente tempore Honorii. Fuit & Aetius ille popularis Valachorum, non dispar huic, q medius steterat cum suis copiis in illa grauissima pugna triduana, Vādalorum inquam, Hunnorum & Gotthorum ad Tolosam.

Appendix.

Forma ponti in Danubio. Formam pontis illius admirandi à Traiano in Danubio extructi Dion describit in Traiano ad eum modum: Eius pontis pilæ sunt 20. ex lapide quadrato, singulæ absque fundamentis, altitudine pedum 150. latitudine 60. Distant inter se interuallo 180. pedum, suntq; cum fornicibus coniunctę, cuius operis sumptus licet sit incredibilis, tamen plus admirationis habet, quod hęc in fluuio gurgitibus pleno, limosoque alueo facta sunt, quodq; fluxus eius fluminis alio auerti non potuit. Neque verò latitudo ipsius idcirco à me dicta est, quòd permagna sit: nonnunquam enim duplo triploq; magis inundat, sed quod tanta sit in eo loco angustissimo, quo tamen nullus erat ad pontes faciendos accommodatior. Quo in loco, quanto magis flumen ex lato in angustum fluit, rursumque ex angusto fit latius, tanto rapidius fertur, altiusque est, vt id pontis faciendi difficultatem augeat maximè. Ex quo Traiani magnitudo animi intelligi facilè potest.

De Buriis Sarmatis qui tunc commilitabant.

Dion ibidem.

Postquam

Poſtquam Traianus in Dacos exercitum duxit, nec longè abfuit ab iiſdem locis in quib. Burii hoſtes caſtra poſuerunt, fungus ingens ad eum allatus, in quo ſcriptum erat latinis literis: Burros ſociosque omnes à Traiano petere, vt pace facta domum reuerteretur. Sed Traianus nihilominus conflixit &c. De Buriis ſupra dixi. Erant ii populi ad ripam Iſtulæ, ferè eo locorum, vbi nunc Varka aut Varſauia. Vide Ptolomæum. Circa eadem tempora Gotthi noſtri ſeu Viſogotthi Germanorum fines attrectant: ſed à Ducib⁹ Germanis Richimero Francorum & Ermanaricho Turnigiorum reprimuntur. Germania enim toties à Gotthis vaſtata, vi confœderationis illius excîta, intenta erat ad infringendos conatus Gotthorum. In decurſu etiam eorundem temporum referunt hiſtorici Sauromatas à Traiano Imperatore fuiſſe in fidē acceptos, quod de Aſiaticis Sarmatis intelligendum puto. Nam hæc ſub tempus expeditionis illius acta prædicantur, quando Traianus in orientem profect⁹ erat cum exercitu, quo tempore magnum diſcrimen vitæ adierat. Tempeſtate enim illius terræ motus, qui Antiochiæ acciderat, parum aberat quin obrueretur, ni ſe confeſtim inde proripuiſſet. Iam quod Danos à Dacibus iſtis ſiue Valachis quidam deducunt, non videtur vero conſentaneum eſſe. Plinius enim iam ſuo tempore inſulam illā, vbi nunc eſt regnum Daniæ vocat Dumos. Ideo proprie Poloni eos non Dacas ſed Dunos vel Dunczki vocant. In qua ſententia eſt etiam Melius *Ptolomæi interpres*, qui magis propriè vocandos cenſet Danos quàm Dacas. Hos alii Multanos vocant, quod ex multis generibus hominum conflati erant, quò etiam Myſiorum nomen **od zmieſzánia iezyká** reſpicere videtur. Illa enim confuſio gentium conſtare videtur ex aduenis & indigenis, hoc eſt, potiſsimum ex Roxolanis Romaniſque ſicut & Sylleſiorum voce quaſi conuenarum globum quendam inſtar Euripi tumultuantium vocatum putant, licet alii Sylleſiorum nomen Slauonum nomen reſpicere, cum eoque cohærere putent.

Sociale bellum. *Burij qui.* *Gotthi Germaniam vaſtant.* *Terræ motus Antiochiæ.* *Multanorum, Myſiorum, & Sylleſiorum nomen.*

Poſt tempora Traiani, regnante *Adriano* Imperatore.

Anno ab orbe condito 4080.
Anno Chriſti 118.

ADrianus Traiano ſucceſsit, qui quanquum optimè conſultum nomini ſui conſobrini & patroni voluit, cuius ope ad decus imperii peruenerat, tamen cum animaduerteret eius conſiliis non reſpondere effectum, quin potius contrari

rium accidere, itaque pontis illius per Danubium machinam ſuperbè & multo ſumptu extructam deiicit. Nam cum hæc eo fine excitata & excogitata eſſet, vt magis expeditè harum gentium incurſiones à Myſia arceri poſſent, contrarium accidit. Inſtrato enim ponte & via patefacta, quoties libuit, ſilenti agmine & aperta vi infundebãt ſe & adoriebantur ditiones Romanorum prædaſq; liberius agebant, oblata & tranſcendendi flumen & redeundi tam commoda occaſione. Ita non rarò accidit mortalibus, vt quæ putant ipſis prodeſſe ſæpe obeſſe ſoleant. Pontem igitur illum primus Traianus extrui curauit, hunc poſt eum Adrianus diruit & deiecit. Rurſus eundem Iuſtinianus nouis ad hoc inſtitutum cauſis eum impellentibus inſtaurari curauit. Et hoc anno quo Sereniſſimus rex Poloniæ in Moſchouia abfuit, fama fuit ſparſa, Turcam velle omnino exemplo ſuperiorum Imperatorum denuo eundem excitare.

Traianus pontem erigit, Adrianus pontẽ diruit. Iuſtinianus reſtaurat eundem.

Occaſionem pontis illius à Traiano fabrefacti deſcribit Dion hiſtoricus inquiens, quòd Traianus pontem hunc fecerat, metuens ne Danubio cõglaciato frigoribus, Romanis qui trans flumẽ eſſent bellum inferrent, quòd ſi eueniret, vt poſſet per eum copias facilè traducere. Adrianus contra metuens, ne Sarmatæ oppreſsis cuſtodibus pontis in Myſiam facilè trãſirent, ſuperiores partes eius diſturbare iuſsit, ita vt pilæ eius tantùm oſtentationis cauſa ſupra vndas eminerent, conſtaretque nihil tale reperiri, quod humano ingenio & inſano ſumptu effici non poſsit. Meminit Oroſius belli Sarmatici cum Imperatore Adriano lib. 7. cap. 13. ante Traianum etiam pontem extructum fuiſſe legimus à Domitiano, ſed ille fuit ligneus, nauibus contextis innitens, vt ſupra etiam meminimus. Ante Domitium Darius etiam in eodem Iſtro ad Zeugma Ieron pontem erexerat. Strabo lib. 7. Cazimirus Magnus rex Poloniæ longè poſt, ibidem Seuerinum oppidum locauit, vt eſſet arx belli. Cromerus lib. 13. Vbi Iouius quoque hunc pontis locum fuiſſe affirmat.

Ante Traianũ idem pons erat ligneus.

De finibus vetuſtis et limitibus Sarmatiæ Europææ tractatio iucunda et vtilis.

Quia hîc ſæpius incidit ſermo de limitibus, quibus Sarmatiæ à regionibus Imperii Romani diſtinguebantur: Præterea quia Ptolomæus Mathematicus iiſdem temporibus floruit, qui præ aliis, luculentius de Sarmatiis earumque ſitu & finibus memoriæ prodidit, nõn potui ſicco pede tranſire hanc rem, præſertim cum ea tractatio non modo ſeruiat delectationi, ſed etiam vtilis ſit, & digna auribus

auribus Principis & cuiusuis nobilis Poloni. Est præterea res iucunda homini liberaliter educato, nosse in qua regione patria sit ipsius sita, in qua enutritus & educatus ad societatem humanam, cui etiam hoc nomine vitam & fortunas suas debeat Audiuimus autem iam aliquoties quo modo Moses diuinus, cum esset eruditus in omni genere sciētiarum Aegyptiacarum, trium filiorū Noë legiones exactè ac propemodum Geographicè distinxerit ac dislimitauerit, vt putares eum regundorum finium perfectissimum magistrum fuisse. Nam & consuetudinem mathematicorū & phrases ipsas sequitur. Sicut enim Ptolomæo est consuetudo, latera regionum primum describere, ita & Prophetæ, ductorem suum Mosen secuti, laterum aquilonis, in quibus Mosoch regnauit & alii septemtrionales principes, sæpius meminere. Existimo igitur principia artis Geographicæ ab illis sanctis patribus profecta fuisse ex quibus artem postea integram coagmentarunt insignes artifices. Babylonica ergo historia, describendo fines Sarmatiæ Europææ, affirmat hos populos illo tempore vetustissimo regnasse à Tanai vsque ad ipsum Rhenum. Nec mirum videri debet, quòd Berosus tam latè diduxerit fines Sarmatiæ. Credibile est enim etiam illo tēpore vsitatum fuisse Sarmatarum nomine vocari omnes gentes, quæcunque lingua Slauonica vtebantur, puta: Polonos, Roxolanos, Getas, Vandalos, & Moschos, & alios populos apud quos hactenus in vsu est lingua Slauonica, qui illa loca inhabitarunt. Sicut autem Babyloniorum regum temporibus, ita quoque & Alexandro Magno regnante tam longè & latè Sarmatas regnasse, tenuisseque vtramq; ripam Istri probari potest. Quod ex transactione Alexandri cum Getis, & diplomate concesso, cuius non ita pridem libro secundo mentionem fecimus, cuius probatum esse potest. Preterea locus ad Tanaim, vbi olim fuisse aras Alexandri scriptores tradunt, indicat fines Sarmatiarum eosdem fuisse temporibus Græcorum Monarchiæ, ita vt videatur ista res non modò scriptorum nudis verbis celebrata, sed etiam signis incurrentibus in oculos veluti gadibus quos scopulos vocant confirmata, id quod facere solent ii, quibus facultas regendi fines inter vicinos à suprema potestate concreditur. Hæc acta sunt ante bis mille annos. Sic post Alexandrum Lysimachus princeps & successor Alexandri, id quod summus Monarcha in orbe semel statuerat, ratum fecit & confirmauit. Quod ex secunda eius trāsactione liquet, quam cum Dromichete rege Getico peregerat. De qua re lib. 2. abundè à nobis commemoratum est, cum tempora eiusdem Lysimachi persequeremur. Sic Darius rex Persarum, post Cyrum secundæ Monarchiæ conditor,

Principia geographica à patribus accepta

Berosus lib. 4. & 5.

Temporibus Alexandri Magni dislimitatio Sarmatiæ.

Lysimacho regnante.

Darius.

chiæ conditor, non legitur fines Sarmatici regni aliquando resci-disse. Habuit autem eius rei occasionem admodum oportunam in reditu ex Septemtrione, illo nimirum tempore cum ad Amintam regem Macedoniæ cum duriore nuncio misisset. Ecce iam ostendimus consensum, qui fuit trium monarchiarum tẽporibus, ostendemus quoq; Romanorum, qui eadem quæ superiores de finibus Sarmatiarum sanxerant rata habuerunt, suoq; calculo comprobarunt. Scribunt enim historici Augustum cum in Hispania illis periculosis temporibus degeret, cum legatis Sarmatarum Getarumque pacem sanxisse, fœdusque percussisse iis conditionibus, ne ripas Istri transcenderent. Ideo ad Lucullum scribit, vt aduersus Sarmatas ripam tantùm Istri tueretur. Et de Flacco OVIDIVS inquit. Hoc duce, ripa tuta fuit Istri. Et ostensum est ex eodem Poëta Ouidio, quòd suo tempore mare illud, qua se Ister Ponto miscet, mare Sarmaticum vocabatur, ex quo irrefragabiliter concluditur, fines Sarmaticos eatenus extendi, quatenus mare Sarmaticum diffunditur. Imò & Plinius expresè fatetur Calostomum, id est tertium ostium Istri Sarmatas inhabitasse. Hæc dicta sint de limitibus Sarmaticis orientem versus. Quod verò attinet ad occidentales limites, de iis scribit Suetonius sic: Germanos vltra Albim summouit, ex quibus Sueuos & Sicambros dedentes se, in Gallias traduxit, atque proximis Rheno agris collocauit. Quæ verba Suetonii Beroaldus & Antonius Sabellicus exponens, inquit: Albis fluuius est, qui in duo spacia Germaniam disterminat, vt autor est primo Geographię Strabo, qui in septimo tradit Romanos non transcendisse fluuium Albim &c. Quod autem narrat eum Sueuos transtulisse in Gallias & ad Rheni fluenta, forsan ideo fecit, quòd eos malè tutos fore à nostris gentibus præuidebat, qui fines suos ad ripam Albis fluminis extendebãt. Itaque Sueuos tanquam alieni fundi dominos inde transtulit, ne deinceps materiam belli Sarmatis aliquam relinqueret. Sic Traiani columnarum aut pilarum in profluentem Istri iniectio, pontisque erectio quid aliud sibi vult obsecro, nisi quod huiusmodi signis Imperatores eosdem fines in omne æuum sancire voluerunt. Et quamuis postea lacessitus prætergressus sit hos limites, colonias in Daciam transmittendo, tamen Gotthici populi breui sua recuperarunt. At Adrianus successor Traiani illum ipsum pontem tanquam materiam omnium malorum deiecit, reipsa innuens se velle veteribus finibus Istri contentum esse. Iam ordo & series temporum nos monet, vt Ptolomæi quoque testimonio ea quæ diximus probemus. Scribit verò is Sarmatiam Europæam à septemtrione Oceano terminari, ab

Quartę monarchiæ assensus.

Suetonius in vita Augusti.

Florus lib. 4. cap. 12.

Occidentalis limes.

Romani Albim non transierũt

Traiani temp⁹

Ptolo. lib. 3.

nari, ab occasu parte Germaniæ, à meridie Iazigibus Metanastis. Ac quemadmodum Ouidius Ponti Euxini illam oram, qua sese Istula & Borysthenes exonerant, Sarmaticum mare vocat, ita Ptolomęus Oceanum qua Istula & Albis mari miscetur eodem cognomine, id est, Sarmaticum appellauit. Quod si istis lateribus duobus veluti parietibus addideris Carpati montes, quos etiam multoties Sarmaticos montes idem scriptor ex autoritate & consensu antiquitatis vocat, non erit difficile quę Sarmatia antiquis erat, eiusq; fines cõcipere. Quicquid enim gentium reperitur intra duo maria ista Sarmatica, id est, Põtum Euxinum ab oriente, & Oceanum ad Istulã ab occidẽte, mõtesq; Sarmaticos circum à meridie, id totum Sarmatiã appellari nemini dubium esse debet. Ptolomęus ergo si iuxta Ioachimi Vadiani sententiam exponatur, pro nobis facit. Verba Ptolomæi sunt: Ab occasu verò terminatur Vistula fluuio & parte, quæ est inter caput ipsius & Sarmaticorum montium, linea & montibus ipsis quorum situs dictus est. Quæ verba Vadianus scribens in Pomponium Melam sic exponit: Ideo Ptolomæus addit, non Istula tantùm, sed & montibus qui in Iazyges imminent, & Germaniæ parte terminatur. Sed de Ptolomæo eiusque sententia quid sentiendum sit mox accuratiùs dicemus.

Temelior geographicum.

Ex Solino.

Solinus & Mela Pomponius Sarmatarum fines non denotat, sed tamen dum Germaniæ veteris limites describit facilè patet qui Sarmatiæ fines tum fuerint. Porro de Germania sic tradit: Germania extenditur inter Hercynium saltum, & rupes Sarmatarum, vbi incipit, Danubio, vbi desinit, Rheno, perfunditur. Ergo iuxta Solinum initium veteris Germaniæ à capite Danubii incipit, & extenditur, quà Rhenus lambit mediterranea totius Germaniæ. Vbi ergo alas suas nunc Germani extenderunt, ab illa parte Gallia erat, ab hac verò Boëmia, versus Sarmatiam.

Ex Iornande

Ad Ptolomæi descriptionem & Solini, addatur etiam illa Iornandis qui Iustiniani temporib. statim sub Lechi tempora vixit. Nam & is non dissimilia de finibus Vandaliæ memoriæ prodidit: Vandali, inquit, ab oriente Gotthos, ab occidente Marcomanos, à septemtrione Hermoduros, à meridie Istrum habent. In quibus verbis tria debent obseruari: Primò quòd Gotthos, Burios, Quados, & Ossos in Vandalis reponit. Nam si cum Marcomanis vsque ab occidente fines habuerũt Sarmatici Vandali, Gotthini autem, Ossi, Burii,

si, Burii, terga Marcomanorum iuxta Cornelium Tacitum claudunt Istulam versus, tunc necessariò in Vandalorum partem non Germanorum trãseunt. Secundò, notandum quod hic à possessione ripæ Istri Vandalos non remouet suo æuo. Tertiò quod confines cis Hermunduros facit. Et notum est etiam attestante autore supplementi Carionis, Hermunduros habitasse in aditu montium Sudeti, quos Vandalicos montes Dion vocat. Ergo apparet vtrũque, Dionem inquam & Iornandem consentire in eo quod Vindæ seu Vandali iam illo tempore ad Albim sedes suas habuerunt, à quibus certè Sorabi non possunt disiungi, vt etiam mox ex Caroli Magni historia eadem res clarius illustrabitur. Affirmant autem nostri historici, Dlugossus, inquam, Miechouiensis, M. Cromerus, & luculenter declarant, Caroli Magni temporibꝰ, quo etiam Lescus tertius apud Polonos regnauit, fines nostrarum gentium vsque ad Albim & vltra Albim prolatos fuisse. Quorum narrationem etiam autor ipse supplementi Carionis, homo alioquin Germanus, & historica professione nemini secundus, suo calculo cõprobat: Cuius verba hęc sunt: Terminarunt ergo Germaniam, versus ortum & gentem Henetam Caroli Magni temporibus, Albis fluuius & montes Boëmici. Sic & autor supplementi eiusdem Carionis Marcomanos dictos esse affirmat, quòd Germaniam à Sarmatia olim disterminabant. Mark enim fines significari dicit lingua Germanica. Et Buguntas quos ad Albim ponit Ptolomæus, indicat esse colonias Burgundiorum, quos inter Sarmatas collocat, sicuti & nunc incolæ illorum locorum sunt stirpis Polonicę. Sed versus occasum non reperio &c. Sed & ipsius Theodosii temporibus (quòd iam multò ante fuit) fatetur Saxonicos & Turingicos exercitus collocatos fuisse in illis partibus ad tuendos limites contra Sarmaticos &c. Hæc temporanea defensio finium in ordinariam abiit. Nam postea temporibꝰ Carolorum, Otthonum constituti sunt Marchionatus, hoc nimirum consilio & ad eum finem, vt essent semper parati ad tutandos & defendos illos limites, non expectato illo comitiorum publico senatus consulto, quod & expositio ipsi nominis eorum indicat: Marchiones enim quasi limitanei custodes dicuntur. Nam sicut Marchionis Antuerpiensis officium erat fines aduersus Gallos, ita Tyrolẽsis aduersus Slauos, Austriaci aduersus Pannonas, Duringici aduersus Danos, Saxonici verò & Mysnici aduersus Sarmatas defendere. Vel igitur ex hac sola Marchionatuum ordinatione, officioque eorum qui hunc magistratum gerunt, ac ex ipsa vi nominis liquet, qui fines olim fuerint Germaniæ, & qui Polonorum. Nam si Germania vlterius ad septem-

Consensus Iornandis & Dionis Historici et neotericorum.

lib. 4. à principio.

Buguntæ Burgundiones sunt

A distinctione Marchionatuum argumentum.

ad ſeptemtrionem protenderetur, vtique iſti marchionat⁹ nequaquam ad Albim & Salam, ſed ad Viadrum & Viſtulam conſtituti fuiſſent, ſicuti poſtea fatiſcentibus viribus Polonorum ob direptum & diuiſum regnum per principes Regię ſobolis, Brandeburgēſis inſtituta eſt vltimò noua Marchia. Quod ſi autem aliquibus adhuc iſta quæ attulimus non ſatis faciunt, ſaltem cōſiderent ſcripta eorum, qui etiam tempora conſignarunt, quando & à quibus illæ Slauonicæ prouinciæ Poloniæ detractæ ſunt. De Luſacia enim vtraque chronicon Germanicum ſic annotat: Sub Henricho inquit, Boëmia Luſaciæ acceſsione vtriusque aucta in fidem & clientelam contulit ſe Cæſaris. Et mox: Hæc res cauſam dedit, vt principes Sylleſię orti à Ladiſlao, vt dixi, dolore repulſæ & cōtemptus ſui, à Polonis diſcederent. Et poſtea: Mox ſeſe duces Sylleſiorum ex certa & tuta libertate in ſeruitutem coniecerunt, priore duriori conditione infeliciter mutata. Inuitati enim & conuerſi his diſsidiorum domeſticorum occaſionib⁹, ad concupitam iamdudum & tentatam ſæpe Sylleſiam Boëmici reges, Ioannes patre Henrico 7. Imperatore natus, vir aſtutus, & Carolus filius, auctis inter diſsidentes principes odiis, non magno negocio perfecerunt, vt aliqui ſpontè, aliqui expugnati minis vel pretio, plurimi blandis capti pollicitationibus, liberè colla obuio iugo ſubdiderint. Hoc inteſtinarum diſcordiarum motu redacta ſub iugum Sylleſia, paruit deinceps regibus Boëmiæ. Et paulò poſt: Hoc nuptiarum fœd⁹, hoc eſt Iagellonis & Hedugis reginæ Polonorum, inter vtramque gentem Polonicam & Lithvvanicam bella diremit, & Polonia adaucta acceſsione Lithvvanię ac finitimę Ruſsię, iacturam auulſæ Sylleſiæ compenſauit. Eadem ſcripſit Dlugoſſus Polonus, & Martinus Cromerus de occaſione ademptæ Sylleſiæ, Luſatiæ, Pomeraniæ & aliarum prouinciarum Albim verſus, à regno Poloniæ. Sed malui non meę gentis hominis teſtimonium adducere, ne de re per ſe manifeſta poſtea quiſquam ambigat. Ad eandem rem facit teſtimonium illud cuiuſdam hiſtorici recentis: Huius rei, inquit ille, non modò ſcripta hiſtoricorum, ſed etiam vrbium populorumque nomina & cognomina nobis argumento eſſe poſſunt. Sunt ibi populi qui adhuc noſtra lingua vtuntur, Luſacii, Vindæ, Sorabi, cum quibus contigit mihi lingua noſtra ſæpius loqui. Et cum aſsiderem menſæ, hoſpita dixit ad puellam: Golyca náhulay bánku pyvvá, id eſt, famula adfer amphoram cereuiſiæ. Sic & vrbes ſuis nominibus teſtantur, cuius nunc ſunt & cuius ditionis antea fuere, Zgorzelecia, Miedzibozum, Wiſmaria à Lecho ipſo condita, Luna & ipſa Lubeka, quæ adhuc ab incolis illius regionis, qui

Luſacia & Sylleſia quando auulſa à Polonia et per quos ante 200 annos

Vltimi & poſtremi Sudnicienſes à Polonis auelluntur, Cromerus autor.

gionis, qui sunt nostrę linguæ Bukouecia dicta. Amplissimum emporium illud est quod nobilitate famæ & opibus cum Gedanensium portu certare videtur. Has diuiserat Lescus secund⁹ inter filios suos, & quid cuiq; filiorum cesserat, non est mei instituti nunc commemorare, cùm autores nominati toties ante me id fecerint, & ex professo hoc argumentum tractarint. Cōmemoratur etiam hîc de contributione Lebusensis episcopatus, quam vocant numum sancti Petri. Hic numus hactenus in ærarium cleri Poloniæ confertur, vt inde veteri more ante defectionem illarum prouinciarum nomine huius regni Pōtifici Romam mitteretur. Quo argumento M. Cromerus episcopus Varmirgensis probat illas prouincias fuisse ditionis Polonorum. Nam eundem episcopatum à Boleslao fundatum postea Cazimir⁹ Vratislauiā transtulerat. Quę demum acta sunt temporib. Caroli Magni & paulò post in negocio finium quib. Germania & Sarmatia distinguntur exposuimus. Sed & temporibus Chobri regis Polonię, quo Otho tertius Germanię imperio præfuit, vt hæc ipsa altercatio de finibus semel tolleretur, & inter reges inuicem amātissimos, Othonem, inquam & Boleslaum eius nominis Chobri, amicitiæ fœdus Gnesnæ in illo celebri regum conuentu ictum, floreret & magis ac magis augeretur, eosdem fines, qui sępius materiam dissidiorum pręebebant, renouare decreuit Bolesla⁹ & perfecit. Namq; sicut antea orientem versus columnas ferreas, & tubos perpetuo sub aquis resonantes, vt Russi tradunt, in cōfluentem Borysthenis & Zulæ iniecerat, vt dirimerent Sarmatiam à barbarorum prouinciis, sic etiam in ripa Salæ post celebrem victoriam, vt disterminarent eandem Sarmatiam à Germania simili consilio immiserat alias tres statuas. Sed & inter populos septemtrionales & fines Polonię, vt extaret monimentum limitum perpetuorum idem præstare nequaquam neglexit. Similiter enim magno prælio profligatis Prussis iniecerat alias ferreas columnas in Ossam flumen mille passus ab oppido Rogosno, qui locus ab accolis illius territorii hactenus monstratur. Quod attinet ad meridiem nihil tale factum legimus. Nam Carpatus mons Sarmaticus sua altitudine arduus & conspicuus à longè fulget, & vix non ad prætereuntes clamando fatetur se esse terminum, qui custodiat & perpetuo tueatur territoria & limites Sarmatiarum. Hoc ergo Boleslai istius memorabile factum, si quis cōferat cum aris illis Alexandri magni & Iulii Cæsaris, & consilium veterum illorum Heroum perpendat, qua ratione illi suas prouincias à Sarmatarum regionib. dislimitare voluerint, omnino perpusillam differentiam inter illos antiquiores limites & istos posteriores reperiet.

Contributio quæ vocatur numus sancti Petri.

Chobri regis temporibus.

Limites & columnæ Boleslai temporibus.

riores reperiet. Accisos tamen Sarmaticos aliquomodo & ab oriente, res ipsa fatetur. Vt vt tamen se res habet, hoc fundamentum vniuersæ rei nemo conuellere potest, Sarmatiam Europæam esse & vocari debere quicquid ad Sarmaticos montes est & duo Sarmatica maria, nimirum Pontum Euxinum, & Oceanum Sarmaticum, quem contiguum esse Oceano Germanico nemini dubium est. Vbi sunt ergo nunc illi maritimarum vrbium incolæ, qui subinde mussitare solent & inter gregales suos spargere, regem Polonorum non habere dominium maris, nisi quoad equus adaquandus mergi non potest. Sed iam receptui canamus: Hos ergo fines & pacem inter vicina regna, Germaniæ inquam, & Poloniæ, vt Deus Opt. Max. sempiternis temporibus magis ac magis conser uet precandum est. Nam quanta commoda prodeant generi humano ex concordia & pace istorum duorum regnorum, nemo est qui non videt.

Chorographia Ptolomaica.

Quatuor latera primò seu limites Sarmatiæ Ptolomaicæ, explicantur ab hoc autore, deinde insigniorum locorum mediterraneorum cognomina recitantur: gentes videlicet quarum triplicem gradum facit, maiores nimirum, minores, & mediocres: sic postea & montes, syluas, solitudines, flumina describit. LATERIS quidem septemtrionalis loca sic consignat Ptolomæus: Oceanus Sarmaticus, sinus Venedicus, Chronos fluuius, vbi nunc Regius mons, Rubon flumen, id est, Duina, vbi est Riga &c. Et Istula. Sic igitur Oceanum Sarmaticum primo collocat, quo multa particularia maria comprehenduntur, videlicet: Venedicum, Cimbricum. Vnde colligitur quòd Sarmatic⁹ Oceanus vltra Pomeraniam & Cimbricam Chersonesum vsq; ad Vismariam & ad ostia Albis extenditur, vt eum quoq; D. Cromer⁹ ex sententia antiquitatis terminat. LATERIS autem MERIDIONALIS angulum videtur incipere Ptolomęus ab ostiis Tyrę fluminis, tandem flexionem facit ad ipsam aciem & angulum montium Sarmaticorum per Dacicos montes, quos à Thraciæ montibus Tatros nominatos puto, donec emergit ad montem Carpati, à quo lineam mathematicam ducit vsq; ad mare Sarmaticum. Quam lineam D. Cromerus ducendam putat à capite Istulæ, quam ex Sarmaticis ditionibus oriri nemo negare potest, vbi nunc est Strumenum oppidum, à scatu rigine ex qua Istula prosilit, dictum. Nam lingua Polonica scaturigines riuorum strumen vocare solemus. Hanc ergo Ptolomaicam lineam D. Cromerus incipiens à montibus Sarmaticis ducit

Triplices gentes.

Tatri montes.

Strumem oppidum.

per ſummitates fluminum Iſtulæ, Vartæ, Viadri vſque ad conterminiũ Oceani Sarmatici & Germanici. Alii verò non cõtemnendi autores dirigunt hanc lineam ab extremitate mõtium Sarmaticorum per ditiones antiquorum Gotthorum, Oſſorũ, Buriorum,

Linea Ptolomana.

qui iuxta Cornelium Tacitum, Marcomanorum Quadorumque terga claudunt, ſeptemtrionem Iſtulam verſus tendendo, & applicant ad iugum Boëmicorum montium hiulcum deſcendens, quos Dion Seueri Imperatoris temporibus viuens Vandalicos vocat. Dicit enim expreſsè Albim oriri ex Vandalicis montibus, alii eam poſſeſsionem Hermunduris tribuunt. At Iulius Capitolinus non modò Marcomanos ſed etiam Hermunduros vocat, quos Dion Vandalos vocare videtur. De Quadorum ſedib. lege Amianum Marcellinum, non pœnitenda ibi reperies. Vt igitur hanc rem in pauca conferam: Hanc lineam Ptolomaicã eruditi ducunt à iugo Boëmicorum montium hiulco, deſcendente per loca metallica vſq; ad Sarmaticos montes. Et nominant loca & oppida, vbi hodie metalliferæ vrbes ſunt. Cremnicium, Semnicium, Sala vetus & noua. Ptolomę⁹ loca illa vicina σιδηρωρυχεῖας vocat, quod ferrum nobile territoria illa tum ſuppeditabant: ſed nunc non modo ferraria, ſed etiam auraria, argentaria, æraria & plumbaria iſthic inueniuntur. Et exiſtimo temporibus illius belli funeſti Romanorum, quod in iis locis cum Sarmatis & Quadis, Marcoma-

Cauſa belli ab Antonio ſuſcepti contra Sarmatas ad montes Carnutanos.

niſque duxerunt, Duce Antonio Pio, cauſam præcipuam fuiſſe theſauros metallicos, quorum vena admodum diues illo tempore iſthic reperiebatur. Neque enim in tam remotas regiones legiones Romanorum ex ſtationib. ſuis progreſſæ eſſent, ſi de lana caprina actum fuiſset. Sed quia de auro & argento res agebatur, quorum inexplebili cupiditate ardebant Romani, ideo tam remotum tamque periculoſum bellum ſuſcipere eos non piguit. Sed ad

Quę in Ptolomæo cautè legenda ſunt.

propoſitum reuertamur. Monuimus iam cautè hic Ptolomæum legendum, nec per omnia eius topographica probanda. Nam vt Daciam recenter ablatam Romanis ſuis vendicet, adiungit eam & confundit cum Myſia, recedẽdo à tranſactione illa Auguſti Imperatoris, videturque eam ad Tyram detrudere. At notum eſt ex Ouidio, quòd Tomos vrbem & alias regiones illas Sarmatarum maior pars tenebat. Et Plinius oſtium Iſtri Caloſtomon dictum expreſsè dicit Sarmatas poſſediſſe. Quin & ipſi & Getæ & Daces Sarmaticæ gentes erant. De Iazygib. nullum eſt dubium. Nam & ii cum Iazygib. Sarmatis iidem erant, niſi quòd montes Sarmati-

Metanaſtæ Iazyges vnde dicti.

cos tranſcenderant & Danubii ripam citeriorem Tibiſcum fluuium verſus poſſederant. Ideo Metanaſtæ à Ptolomæo vocantur.

Niſi igitur

Nisi igitur Ptolomæus Traiano, Adriano suis principibus complacere voluisset, propriè & legitimè limitem meridionalem cum Iornande ducere debuisset ad ripam Istri, & tandem montes Sarmaticos & Marcomanos & Quados versus. Cornelius Tacitus, etsi etiam Romanis suis adblandiebatur, tamen non ausus fuit dicere, quòd Istula Germaniam à Sarmatia dislimitet, sed satis ei dixisse fuit, Germaniam à Dacia & Sarmatia separari montibus Sarmaticis & mutuo metu. Ex quibus verbis liquet tum maximos & incredibiles motus fuisse excitatos inter istas gentes ob violatos limites, ad id extimulātibus Germanos Romanis, qui posteaquam ademissent Germanis nobilissimas regiones, detrudebant eos ad ditiones Sarmatarum qui ibidem habitabant, ad Istulam nempe vbi & nunc habitant. Rectè igitur Monsterus hæc verba Cornelii exponit: Illo, inquit, tempore non lingua Germanos à à Sarmatis diuisit vt nunc, sed mutuus metus, nam ac si in horas vēturi essent, ita omnes timor occupabat. Et certè si septemtrionalem ripam Sarmatę tenuissent, Germanos non ita metus distinuisset. Nam antequam fluenta Istulæ transirent, fama velox eos præmonuisset. Sed de istis rebus per occasionem necesse erit reiterare sermonem.

Magis probanda fides Cornelij Taciti quàm Ptolomæi.

LATVS OCCIDENTALE. Etiam hîc Ptolomæus cautè legendus. Nam sicuti describendo latus meridionale Daciam Sarmatis detraxit, ita hîc sedem ferè recentioris Sarmatię carpit. Nam quia illis temporibus in iis potissimum duobus locis maxima bella gesserunt Romani cum gentibus nostris, in angustum eas redigendo, vt mox apparebit ex descriptione belli Quadorum, Vandalorum cum Antonio, ideo fines Romanorum proferre nititur, spatia illa maxima Istulam versus, Germaniam vocando. Magna ex parte enim tum Romani Germaniam inferiorem accisam reddiderant. Itaque quantum eis ad Rhenum ademerant, tantùm Istulam versus ablata compensando damnum præstare voluerunt. Facile enim est, vt ille dicebat, ex alieno largiri. Verùm si quis termi nos Sarmaticorum montium & Oceani Sarmatici inter sese comparet, & à margine vnius ad marginem alterius lineam ducat, facile apparebit quàm magna spacia regionum Sarmatiæ obuenient Viadrum versus & nouam Marchiam. Non igitur probandi sunt illi, qui sub prætextu Ptolomæi descriptionis, alteram ripam Istulatenus, vbi est Cracouia, Germaniæ vendicant, ac de ripa identidem occinendo vltra Istulam Sarmaticas gentes deturbant, Germanis verò Maiorem Poloniam imo & vmbilicum ipsum totius Poloniæ vbi est Petricouia attribuunt. Hoc prætextu Ptolomaicarum pi-

carum picturam etiam nostri historici, (dico de recentioribus quibusdam) lapsi sunt, affirmantes Germanos in Polonia habitasse ante tēpora Constantini Magni. Ac posset sane concedi, eos hîc mansisse vt inquilinos iure precario, non autem iure hæreditario. Notum est enim per se, quanto tempore, & quàm immania bella gesserint Romani cum Germanis, itaque veteribus sedibus exuentes eos necesse erat magnam vim hominum retrocedere, & opem hospitiumq; à vicinis Sarmatis petere. Ita magis credibile apparet Germanos in Sarmatarum sedes tum successisse, quàm Sarmatas & Slauos in Germanorum, prout quidam nostratium non veriti sunt talia asserere. Alter error est tabularum Ptolomaicarum, quòd gentes Sarmaticas collocat ad ripam septemtrionalem Istulæ, quod nullo modo rerum natura patitur. Sunt illa loca vt plurimum inhabitabilia, sterilia, inculta, arenosa, syluosa, & lapidibus ita referta vt mirentur prætereuntes vnam aristam solum illud producere posse, vt credibile non sit tot & tantas gentes illud territorium alere potuisse. Verisimilius est ergo eos habitasse & coluisse alteram partem ripæ meridionalem. Nam & nomina gentium minorum, quæ isthic hactenus manent valde respondent, & sunt conformia nomenclaturis Ptolomaicis. Nam Carodunum respondet Cracouiæ, vt quidam volunt, ita Auarini, vbi est Varka, Burii vbi est Varsauia, B litera in V more vsitato versa. Sic Sobocii vbi est Sobota, Geitones Gedanenses, vt doctis nostri seculi placet.

Tertius error Ptolomaicarum typographiarum est, quòd Germaniam describendo Istulam non è montibus Carpati deriuat, vt res ipsa testatur, sed ex Gabreta sylua vel Sudeti montibus aut nescio quibus locis qui Danubium magis respiciunt. Itaque non est mirum, quòd populos Germanicos, qui illa campestria inhabitabant, incolas Istulæ facit. Nam vno dato inconuenienti alia inconuenientia subsequi necesse est. Sed si à iugo vltimo Carpati montis Sarmatici ad terminum maris Sarmatici lineam duxisset, omnino ex Sarmatia non effecisset Germaniam. Etenim ꝑ principio Geographico tenendum est semper, quicquid est intra vtraque maria Sarmatica, & montes Sarmaticos, tanquam legitimos & vetustos terminos, id totum autoritate scriptorum, qui floruerunt ante controuersiam excitatam inter Romanos de finibus Germaniæ & Sarmatas, ad Sarmatiam pertinere. Cur autem Ptolomæus & secum ipse & cum aliis dissideat, eiusq; picturę Germanię cum picturis Sarmatiæ pugnent, inuenio duas causas, alteram quod ipse narrata narrauit, & prout ei ex Romanorum castris topographia missa

Disconuenientia tabularum Ptolomæi.

phia missa fuit, ita eam œcumenicæ descriptioni accommodauit. Alteram quod hac in re à suis dominis Romanis dissentire tum difficile tum periculosum ei fuit. Nam Imperatores quòd Sarmatis tam remotis à se populis, nihilque vnquam malè de se meritis bella mouebant, hoc prętextu excusabant, quòd se dominos totius Germaniæ iure belli profitebantur. Itaq; cum penes illos summa rerum esset, non erat eis difficile ex non Germania Germaniam facere, vt quantum eis detraxerint à Rheno, tantum adderent à septemtrione.

LATERIS ad PONTVM descriptio sic se habet: Borysthenis ostia, HYPANIS fluuii ostia, (nō Bozek, quia ab illa parte Asiam versus ponitur.) NEMꝰ DIANĘ, quod Sagori, id est, sanctꝰ mons dicitur, gora enim montem Polonis significat. Nam prisci Sarmatæ Dianam præcipuè coluerunt, quam Dzienoniam vocabant. In cuius honorem templum hoc erectum fuit, & nemus quoddam consecrarant, & promontorium ei dedicarant. Existimo id factum ab eis ad imitationem templi illius Asiatici, quod olim Magnę Dianę dicatum fuit. Mysaris promontorium fuit Mysiam versus. Carciniti ostia, credo Kazibemiū portum esse. Ostia Bycen Buges à Plinio. Agarum Sagarum vocat. Quod autem Ouidii lacum Vidoue iezioro quidam esse volunt, fieri potest, at non propterea, quòd ibi locus exilii eius fuerit, sed quod aliquo fortuito casu eò delatus fuerit.

Lateris ad Pō tum.

Hypanis non est Bozek fluuii iuxta Ptolomeum.

Sagarum, id est swieta gorá.

Appendix

De iis quæ cautè legenda sunt in Ptolomæo breuius.

In vocabulis & nominibus locorum prima difficultas est. Nam quædam nomina de industria Romani in suam linguam conuerterunt, vetera abolentes. Putabant enim in omne æuum suam monarchiam duraturam. Quędam verò ipsi autores corruperunt, vide & expende tecum solùm nomen Vistulę quomodo in eo autores varient? Mela Vistulam vocat, Plinius Vistillum, alii Iustulam alii Vandalum fluuium. Sic Boëmiæ regnum, Velegius Boiohemum, Strabo Bubienium, Tacitus Boiemum. Præcipue verò Ptolomæus homo Græcus elegantiæ sermonis studēdo remotissimè omnium discedit à veteribus nominibus & prænominibus. Retinuit tamen quædam veterum Sarmatarum vocabula, vt Carodumum, vbi est Cracouia, Sidones vbi nunc Szidlovviec, Szidlovv, Burii vbi nunc Varká, Varszauia, Sobociū Sobota, Geitones, Gedanenses, Calissium Calisz, Carpatus Krepak, Calusium flumen Albim versus, à cáluza, quod cœnosum puteum & lutulentum significat. Hæc

Ptolomæꝰ longius præ aliis discedit à natiuis nominibus locorum.

ficat. Hæc reperiuntur in Ptolomæo, quæ adhuc veluti ſcintillæ micant inter rudera abolitorum nominum Sarmaticorũ & nouorum introductionem. Tertiò numeri altitudinum & latitudinum, magna ex parte corrupti in eo ſunt, non ſine maximo damno ſtudioſorum, quod experientia per inſtrumenta aſtronomica comprobauit. Quartò inſtituens Germaniæ tabulam intra ſuos fines deſcribere, pergit & euagatur vſq; ad regiones ſeptemtrionaliſſimas, forſan vſque ad Elicen vrſam & ipſum polum. Exiſtimo autem hoc conſilio eum feciſſe, vt vna expeditione vel occaſione & Germanici Oceani ripam, & Sarmatici Balticique maris ſpacia trãſulcaret. Hinc eſt quod illam phraſim repetit: Extenſio prima, extenſio ſecunda, ſicut in deſcriptione quoque Danubii fecit, flexiones & diuertigia illa Danubii enumerans, quæ cum ſimpliciores legunt, putant Germaniam euſque extendi debere, & ad orientem prouchẽdo credunt eum impinxiſſe eius fines in Pontum, & vnà cum Danubii profluente in ipſius Euxini Ponti ripas immergi. Sunt alia in quibus attentus lector cauere debet ne aberret, quę ęgrè defendi poſſunt. Verbi gratia: Montes altiſsimos Venedicos ponit, vbi nunc eſt Lithvvania vel Samogetia, qui nunc non viſuntur, forſan terræ motu dehiſcuerunt. Alios quoq; montes ſtatuit, ex quib. Boryſthenes oriri deberet, quos Peucinos vocat, & iſti quoq; euanuerunt. Nam conſtat ex illorum teſtimonio, qui habitarunt in illis locis, Boryſthenem ex ſtagnis iiſdem oriri, ex quibus & alia maxima flumina, Duna, Narua, & aliquomodo Volha Latinè Rzda dicta. Sed quid miramur veteres, cùm Cornelius Tacitus tradat quendam celebrem locum in ſeptemtrione reperiri, ex quo orientis ſolis ſtrepit⁹ & fragor veluti rotarum inter ſeſe colluctantium exaudiatur. Hunc locum Sueciam quidam putant eſſe. Taceo reliqua miracula ſeptemtrionalia quæ Latinos quoſdam ſcriptores poſteritati tradere non piguit. Sed illud eſt nocentiſsimum quod Ptolomæ⁹ tradens Germaniam Iſtula tenus finiri, mox tamen vltra Iſtulam progreſſus, Scandias, Dacias, Nordugias, Chedinas, Phænonas reponit, quæ an à paraphraſtis Ptolomæi, an verò ab ipſo aurore aſperſa chartis ſint, non ita liquet, ſed magnam partem exiſtimo adſutam eſſe à Neotericis. Cautè enim Ptolomæus dicit, nec vocat iſtas inſulas Germaniam, ſed Germaniæ inquit adiacent inſulę, iuxta Albis fluui oſtia &c. quas tandem enumerat. Sed quantaſcunque autoritates autorum quis obtendat, ego in eo argumento certius puto, eſſe plus tribuere experientiæ & rationibus quàm teſtimoniis ſcriptorum. Verè enim & ſobriè dixiſſe videtur Anius Witerbienſis ſcriptor eruditus & vetu-

Ptolomæus latera Germanię deſcribens prouehitur vſque ad extraneas gentes, vt euitet reiterationes.

Error Ptolomæi de ortu Boryſthenis.

tus & vetustatis indagator non contemnendus: Autores, inquit, quandoque fallunt & falluntur, non autem nomen impositum. Ideo argumentum à nominibus vetustis gentium & locorum est validius quocunque autore. Et mox exemplo id comprobat. Ideo, inquit, Liuius in quinto ab vrbe condita, quanquam multos haberet autores asserentes Thuscos imperasse toti Italiæ, solo tamen nomine Turreno imposito toti circa Italiam mari, pro validiore quàm autoribus argumento vsus est dicens: Mari supero & & infero quibus Italia insulæ modo cingitur, terra marique Thusci quantum potuerint, nomina sunt argumento, quod alterum Thuscum vocabulo gentis, alterum Adriaticum vocauere Italicæ gentes. Existimo ex supra dictis attentum lectorem optimè intelligere posse, quid ei hac in re sequendum sit. Obtendant alii prætextus quosdam autoritatum, apud me illud principium Geographicum toties à me repetitum plus pôderis habet. Quod quicquid est terrarum inter duo maria Sarmatica, Euxinum, inquam Pontum & Oceanũ Sarmaticum, & montes Sarmaticos id totum nomine Sarmatiæ censeri oportere. Huc addãtur nomina linguæ Slauonicę, quibus vsus est Ptolomęus in describendis regionibus sitis ad Vistulæ ripam meridionalem, quæ paulò ante à me recitata sunt. Non repudio interim & testimonia scriptorũ, sed eorum potissimum, qui res sibi probè cõpertas tradiderunt, nec linguam venalem habuerunt. Audiuimus iam ex Procopio & Iornande, & adhuc audiemus, Vandalos Gotthos fuisse gentes stirpis Sarmaticæ, & ad Istulam habitasse, nostraque lingua Polonica vsos fuisse. Hi verò vbi nunc est Cracouia, Maior & Minor Polonia, habitabãt. Quid ergo nostra refert, quòd Romanorum ducum scriptores interdum loquuntur ea quæ intelligunt ipsis profutura ad extendendam famam maiorum suorum. Falluntur certè qui existimant Romanos solo ferro armisque & non etiam scriptorum fauore eruditorum profecisse, peruenisseque ad summum culmen & fastigium opinionis in mundo. Habebant illi multos strenuos milites, sed certè non laborabant inopia virorum eloquentissimorum, quorum opera & famam & imperii sui fines pariter volebant immortalitati consecrare. Ita vtroque stylo, ferro nimirum & penna tantùm valuerunt, vt ad eam diem res eorum immarcessibiles esse videantur. Quare cum agitur de fama & de finibus, non admodum nostri scriptores Ptolomæis & Corneliis fidant, aliàs à scopo aberrabũt. Historia Babylonica Rheni Sarmatas ad Rhenum vsq; prouehit, & nostri scriptores vltra Istulam & forsan ad Roxolanos eos detrudunt, ex patria sua Germaniam faciendo.

Qui scriptores esse debent suspecti in talib. causis.

Romani armis & ope scriptorum eloquentissimorum emerserunt è tenebris.

Sed nihil facilius est, quàm ex alieno liberalem esse. Liquet autem ex scriptoribus, Bructeros seu Brunsuingos & Zenones fuisse quōdam accolas Rheni, sed bellorum iniuria à Germanico Duce Romano fuisse reiectos ad interiora Germaniæ. Necessitas igitur adegit eos, vt quantùm eis isthic adimeretur, tantùm hinc eis accederet. Præterea, quòd Romani gloriabantur de Germaniæ possessione, id tam apud suos quàm apud extraneos profuit eis, vt ex Germania Europam ferè facerent, & vt deuicta ad tempus Germania pro dominis toti⁹ septemtrionis sese vēditarēt. Noti sunt Domitiani Imperatoris Romani de Sarmatis & Dacibus pseudo triumphi, qui cum deuictus esset, & turpiter se dedisset, tamen victorem se palam non est veritus gloriari. Sic & Commodus Imperator de Germanis nondum victis triumphum egit. Hoc sane & aliis forsan vsu venerat, sed res sæpius malè gesta scriptorum bonorum eloquentia corrigebatur. Quod si maiores nostri tales & tam facundos adepti fuissent aduocatos, hauddubiè res suas illustres multò illustriores clarioresque reddidissent.

De temporibus Antonini Pii.

Anno ab orbe condito 4102.
Anno Christi 140.

ANte mille & quadringentos annos Antonin⁹ successit Adriano qui princeps multis laudibus à scriptoribus celebratur. Hic etiam Dacorum & Alanorum armis lacessitus fuit, nullum tamen memorabile prelium tum factum fuisse memoratur. Satis enim fuit ei si quoquo modo à limitibus Romanis eos amoueret & propulsaret. Nam irritare animos bellicosæ gentis nequaquam è re & vtilitate Reip. iudicauit. Dicere enim hic solebat, malle se vnum ciuē seruare, quàm mille hostes interficere

De temporibus Aurelii Antonini.

Anno ab orbe condito 4125.
Anno Christi 163.

DIxi paulò superius, & meminerunt etiam mediocriter versati in historiis, in eo limite, Minorem Poloniam versus, quà itur Vienna Cracouiā, bella difficilia Romanos gessisse cum populis Sarmaticis, quod vel ex bello Marci Antonii, quod biennium durauit, contra Sauromatas & Germanos finitimos manife-

mos manifestum esse potest. Malo autem rem gestam ipsorum historicorum verbis exprimere, cum ea de re non modò scriptores historiarum, sed etiam ecclesiastici Tertullianus,& Eusebius memoriæ prodiderint. Marcus Antonius,inquit,cum in Germanos & Sarmatas expeditionem mouisset, & exercitus siti affligaretur, in rerum desperatione fertur fuisse. Milites verò legionis quam Melitinam vocabant, genua in ipsa acie contra hostes ad terram vsque curuasse, sicut & nobis orandi consuetudo est, & ad supplicandum Deo esse conuersos. Cum autem hostibus spectaculum hoc insolens appareret,ferunt aliud quiddam insolentius subsecutum,fulmen videlicet,quod hostes in fugam impulerit,& imbrem ad refocillandum exercitum, qui iam totus siti affligaretur: Addit Apollinarius, quòd legio illa cuius precibus factum fuerat hoc miraculum, ex eo tempore peculiarem appellationem ab Imperatore obtinuerit,vt Romana lingua fulminea Græcè κεραυνοβόλῳ vocaretur.Hoc exemplo probatur vtrumque,& quod militia sit concessa à Deo Christianis,& quòd infidelibus propter religiosos & Deum timentes supremus moderator rerum opituletur, qui est exercituum dux,& vltimum refugium mortalium.Notum est autem Melitenses fuisse ex insula vicina Siciliꝫ pro cuius possessione cum Turcis etiam nostra ætate Christiani atrocia bella mari & terra gesserunt.Isti erant Christiani apud quos Paul⁹ Apostolus dum nauigaret Romam, dicturus causam coram Cæsare,prædicabat Euangelium, eiusque opera ad fidem Christianam fuisse conuersos non sine graui coniectura multi credunt.Cui⁹ rei quoque superius mentio facta est. In eadem historia fit quoque mentio Squadorum & Marcomanorum,qui etiam Romanis cum Sarmatis sese opposuerant.Qui autem fuerint Squadi & vbi locorum tunc habitarint,variè de hac re doctiores sentiunt,nec tamen multum inter se differunt. Sunt in Maiore Polonia quæ Quidzinum & Squidzinum vocantur,cognomine admodū proximè ad Squadorum appellationem accedente. Est etiam in Prussia Quidzinum oppidum ad flumen Ossam, non procul à Rogozno. Iam Quadi, Ossi, Gotthi contermini sibi erant olim.Forsan igitur reliquiæ eorum illic consederant.Alii ex eleuatione altitudinum & latitudinum Geographicarum deprehendunt locum eorum incidere eò vbi nunc est Petricouia.Sed non cohærent ista cum Taciti descriptione, qui dicit Ossos,Burios claudere terga Marcomanorum & Quadorum. Citius ergo crediderim Ossos ibi mansisse. Expressè autem Eusebius dicit gestum hoc bellum fuisse cum Germanis & Sarmatis: at Sarmatis sane nihil negocii cum Romanis

Melitenses qui fuerint.

Squadorum locus & sedes.

fuiſſet, ſi vltra Iſtulam, Rußiam verſus habitaſſent, vt picturæ Ptolomæi indicant. Sed quia hoc prælium ad fines Boëmiæ fuiſſe ſcribitur, ad ſyluam Gabretam & montes Sudeti, fines igitur Sarmatiarum contiguitatem quandam iſthic habuiſſe credibile eſt. Nam & appellatio mõtium Sudeti omnino dialectum Ruthenicam ſonat, ſicut & ſylua Gabreta, qui inquam montes non multò poſt Vandalici ſunt appellati Dione autore. Ponuntur etiam populi Sudini in Sarmatia à Ptolomæo, in illa ora vbi eſt Pruſsia. Verùm illuſtrãdi hui9 negocii cauſa adhuc Oroſium de eodem bello ad eum modum ſcribentem audiamus: Nam cum inſurrexiſſent gentes immanitate barbaræ, multitudine innumerabiles, hoc eſt Marcomani, Qualii, (ſecundùm alios Quadi,) Vandali, Sarmatæ, Sueui, & omnis penè Germania, & in Qualos vſq; progreſſus exercitus, circumuentusque ab hoſtibus eſſet, & propter aquarum penuriam potius ſitis quam hoſtium periculum ſuſtineret, ad inuocationem nominis Chriſti, magna fidei conſtantia quidam milites conuerſi ſunt, ſubitòq; tanta vis pluuiæ effuſa eſt, vt Romanos quidem largiſsime ac ſine iniuria refecerit, barbaros autem crebris fulminum ictibus perterreret, complures eorum occideret, in fugamq; cogeret, quorum terga Romani vſque ad internecionem cædentes glorioſiſsimam victoriam, & omnibus fere antiquorum titulis præferendam, rudi paruoq; militum numero, ſed potentiſsimo Chriſti auxilio reportarunt. Hactenus Oroſius. Eutropius locum pugnæ nominat: Ingenti ergo, inquit, labore & moderatione cum apud Carnutum iugi triennium perſeueraſset, bellum Marcomanicum confecit.

Mõtes Sudeti.

Ex Oroſio.

Pugna Carnutana & cauſa eius.

Nominat hic Oroſius locum pugnæ in finibus Squadorum, quorum domicilia erant hìc alicubi inter Cracouiam & Wratiſlauiam, vt doctiores tradunt, regio tamen & fines eorum protendebantur Morauiam & Boëmiam verſus. Et quia Sarmatis Vandalos coniungit, venio in eam ſententiam, vt putem Ptolomæi temporibus partem Vandalorum ibidem prope Sudeti montes habitaſse. Nam Dion hiſtoricus, qui ſtatim eſt Ptolomæum ſubſecutus, Sudeti montes Vandalicos vocat. Si autem Vandali, etiam & Sorabi eis coniungendi erunt. Quod ſi Sorabi, ergo & Sarmatæ. Fatentur enim Germanici ſcriptores Sorabos gentem eſſe Sarmaticam, nomenq; Soraborũ & Sarmatarum non lõgè ſyllabis etiam à ſe differre ſcribũt. Mores autem, ſtudia ſimilima & lingua etiam teſtantur Vindas illos & Sorabos ex vna ſtirpe proficiſci, & pariter iunctos in illis oris ad Albis ripam conſediſſe. Hæc de Antonii temporibus, qui poſt eam pugnam in Pannoniam caſtra promouerat,

Sorabi & Sarmatæ iidem erãt autore ſupplementi Carionis.

mouerat, ibique vitam cum morte commutauit. Sæpius autem in illis limitib⁹ bella fuisse agitata, vel illud documento esse potest, quòd Romani isthic coacti sunt tres legiones continuò asseruare, quarum stationes & territoria annotat Ptolomæus. Legio Germanica decima ad Passauiam. Legio Germanica 14. ad flumen Rab. Legio prima auxiliaria ad Salam flumen Aenipontis. *Stationes legionum Romanarum.*

De Squadis populis appendix clarior.

Quia hoc bellum fuit stupēdum & miraculo insigni cœlitus confirmatum, ideo ab omnibus scriptoribus, præsertim verò Christianis celebratur. Præterea duo Imperatores Romani illud administrabant, cum Antonio Aurelius Commodus. Ideo terror tantus vicinos reges ob Romanorum apparatum formidabilem incesserat, vt cum ad Aquileiam exercitum promouissent, plerique reges pœnitentia moti belli ducti, tumultus autoribus cæsis veniam deprecarentur. In hoc bello quia Quadorum mentio fit crebra, ideo operæ pretium est nos aliquid de eis dicere, vt stirpe & loco habitationis eorum cognito, circumstantię historię clariores redduntur. Designat patriæ locum Quadorum Ptolomæus lib. 3. cap. 11. Sub sylua, inquit, Hercynia sub Orcino nemore Quadi. Sub quibus ferri minera & lunæ syluæ. Syluam autem Hercyniam denotat. Inprimis nominat montes Sudeti Bambergensis, nunc sub montibus Sudeti ponit syluam Gabretam, prorsus è regione montium Sarmaticorum vltimi iugi. Inter ergo prædictam syluam & Sarmaticos montes syluam ponit Hercyniam, id est, resinæ abundantem, piceam. Sub sylua hac statim Quados ponit, Sidirorichias ibidem, id est, ferri mineras. Si nunc altitudinum & latitudinum numerum inuicem conferas, locus non remotè capitis Oderę aut paulò superius veluti digito designatur. Nam Cornelius Tacitus affirmat Gotthinos populos claudere terga Marcomanorum & Quadorum Istulam versus. Quæ descriptio prorsus respicit Bregam vel Wratislauiam. Nam ibi Gotthorum sedes fuisse apparet. Ideo Oderam Gutalum Plinius vocat, à Gotthis puto dictum, sicuti à Varta Varinos vel Burios à Vandalo flumine vel Vistula, Vandalos, Sueuos à Sueuo flumine, quæ nunc Sprea dicitur, & in Odram non remotè à Stetino incidit. Et expressè Strabo dicit: Gotthorum fines cum finibus Sueuiæ coire: Getarum, inquit, fines à finibus Sueuiæ porriguntur. Sed diligentissimè obseruandum & notandum, quod dicit Cornelius Tacitus: Gotthini, inquit, tributa patiuntur, partem tributorum Sarmatę, partem Quadi vt alienigenis imponunt. Ex quibus verbis liquet, illam totam

Bellum Carnutanum quam celebre fuerit & formidabile.

Locus pugnæ inuestigatur.

Fines Getarũ iuxta Strabonem.

Cornelij sententia verior.

regionem Sarmatiã fuiſse,& ditionis Sarmatarum. Cur enim Gotthos alienigenas vocat,ſi indigenæ iſthic Sarmatę non eſsent. Cur imponunt tributum & exigunt Sarmatæ à Gotthinis,Oſsis, & Buriis, ſi domini & hæredes non ſunt illorum locorum, vbi Gotthi metalla effodiebant? Dicit enim Tacitus: Gotthini quo magis pudeat ferrum effodiunt. Cur denique pręcipuè molem belli iſtius contra Antonium Marcomani & Sarmatæ & Quadi ſuſtinent, ſi non pro patria pugnabant? Atque hîc iam clauſos manibus tenemus Ptolomæum & Ptolomaiſtas q̃ vltra Iſtulam Sarmatas ex patria ipſorum expellunt,qui Germaniam ex Polonia faciunt,qui deniq; cum Ptolomæo Germaniam Iſtula tenus terminari fingũt, & inde vbi eſt & fuit ſedes & vmbilicus Maioris & Minoris Poloniæ,Polonos vt exules in exilium eiiciunt. Cur enim alienigenas Gotthos faceret Tacitus ſi indigenæ non eſſent Sarmatæ? Cur tributum imponunt Oſsis, Gotthis, vt inquilinis? Cur Vandalos Sarmatas ab occidente cum Marcomanis limites habuiſſe Iornandes narrat? Cur tam difficilimi belli aleã ſuſtinent? Cur idem Iornandes dicit Gotthos in Vandaliam quondã ſe inſinuaſſe cùm venirent aliunde? Cur Iulius Capitolinus Hermunduros, qui ad caput Albis habitabant & Marcomanos Sarmatis adnumerat? Cur Dion dicit Albim ex Vandalicis montibus oriri,ſub quibus hoc bellum geſtum prædicatur? Nam Vandali tum propriè Sarmatæ vocabantur,quos Ptolomęus maximas gentes vocat Sarmatiam incolentes. Ante ergo bella Vandalica & Gotthica illas regiones occuparunt Boëmi,Vandali ad Albim,vbi nunc Vendę & Sorabi manent. Sed de Vandalorum & Gotthorum origine paulò inferius dicturi ſumus, ideo ad illum locum reliqua reiicimus. Anius ſcriptor refert Quados primò ad confluentem Danubii & Narrabonis,qui Rab hodie dicitur manſiſse. Et ex Eutropio lib. 6. apparet eoſdem etiam in Heluetia aliquando habitaſse, aut ſaltem eis commilitaſse. Strabo etiam libro 7. dicit: In illo tractu ad Danubium Boëmorum regem Marobudum regiam ſuam habuiſſe, illucque Marcomanos ὁμοεθνεῖς, id eſt gentiles & conterraneos ſuos trãſtuliſse. Iam quia Marcomanos Sarmatis iungunt ſcriptores plerique, non eſt difficile coniectarē Boëmos illos veteres ſicut & Quados cognatos ſibi inuicem fuiſſe.

Ptolomæi ſententia.

Fortiſſimum argumentum.

Quãdo proceſſerint Boëmi & Vandali ad Albim.

De temporibus Pertinacis & *Seueri Gordiani Philippi Arabis Imperatorum.*

Anno ab orbe condito 4034.
Anno Christi 225. & 247.

Pertinax

PErtinax nihil memorabile cum iis gentibus gessit, nisi quod mediocri cum laude Mysiam & Daciam rexit. Vsu autem iam receptum fuit eo tempore Romanis, lectissimos viros ac ferè ab Imperatoribus secundo loco habitos Sarmaticis gentibus opponere. Itaque aut per seipsos aut per viros opinione sibi pares incepta bella cōtinuare cogebātur. SEVERVM Imperatorem, quod post Pertinacem posuimus causa est: Reminisci enim debemus eorum quæ ex Dione de Vandalis & Vandalicis montibus supra retulimus. Nam Dion hic qui ista memoriæ prodidit vixit imperante Seuero. Gordiani verò tēporib. iterum bella hæc Gotthica recrudescere cœperunt, inualescere tamen non poterant, quod vtrinque leuioribus prælìis periculo virium facto, ad pacificationem deuentum fuit. Philippi Arabis temporibus, qui post Gordianum imperabat, primusq; religionem Christianam cum magna animi humilitate amplexus erat, iterum ad ingenium reditum erat. Nam Gotthorum sollicitationib⁹ tota Sarmatia excita vnà cum Dacibus & aliis ferocibus populis petiuit Romanos bello, ac exercitu trecentorum millium conflato & cōquisito Mysiam Traciamq; multis seueritatis exemplis editis, nulli sexui parcendo clade maxima affecit. Interim Decius cum exercitu, maximi tunc nominis Dux promouit castra, & paulò post cū imperii honores adiisset, ab Imperatore Philippo eis oppositus fuit. Sed aliquot prælìis superatus & victus, infecto bello, nulloque operęprетio facto reuersus est. Administrabat is tunc prouinciam in Illyrico, ac interfecto tandem Philippo machinationibus Decii, illi bellorum tumultus excitati deferuescere cœperunt. Habemus iam Sarmaticæ historiæ seriem deductam post aduentum Christi ad annum 250.

Philippus Imperator Christianus.

Decii Imperatoris temporib.

Anno ab orbe condito 4215.
Anno Christi 282.

IOrnandes eius temporis sic texit historiam: Cuius, inquit, secessum Decius Imperator cognoscens, & ipse vrbi subsidium ferre gestiens, iugo montis transacto ad Beroam venit. Ibique dum equos, exercitumque lassum refoueret, illico Cuina dux cum Gotthis in modum fulminis ruit, vastatoque Romano exercitu Imperatorem cum paucis, qui fugere quiuerant ad Thusciam rursus trans Alpes in Mœsiam proturbauit, vbi tunc Gallus dux limitis cum plurima manu bellantium morabatur. Collecto

Cuina dux Gotthorum.

tur. Collectoque tam ex inde, quàm de hoste exercitu, futuri belli reparat aciem. Cuina verò diu obsessam inuadit Philopolim, prædaq; potitus, Priscum ducem qui ibi erat, confœderauit, quasi cum Decio pugnaturum, venientesq; ad conflictum, illico Decii filium sagitta saucium crudeli vulnere confodiunt. Quod pater animaduertens, licet ad confortandos militum animos dixisse fertur: Nemo tristetur, perditio vnius militis, non est Reipub. diminutio: tamen paternum affectum non ferens, hostes inuadit, aut mortem aut vltionem filii exposcens, sed circumseptus à Gotthis & ipse interficitur, imperii finem vitæque terminum faciens.

Imperator Decius cum filio perit.

Sub Valeriano Gallieno & Claudio Imperatoribus.

Anno ab orbe condito	4217.
Anno à Christo	256.
Ante annos	1400.

Copiis Decii in Illyrico per Sarmatas attritis, Romanorũ ille ardor & libido mouendorum bellorum mitescere & fatiscere cœpit. Et conquieuerunt illi aliquantisper, & fœd⁹ cum Gotthis eodem tempore renouarunt. Sed Sarmatæ fortunam sequuti Pannoniam populabundi vastant, ac tãdem exercitu transportato in Asiam, Nicomediam propemodũ deleuerunt, Bithiniam vastarunt, Macedoniam & Thraciam longe lateque populati sunt. Non parum autem conatus eorum adiuuit calamitas Valeriani Imperatoris. Is enim tum anno imperii sui quarto in orientem contra Persas expeditionem susceperat, tandem victus captusq; à rege Persarum Sapore in extrema senecta à ceruice ad pedes excoriatus est. Multa etiam alia crudelitatis in eum exempla edidit. Nam ad maiorem Romani nominis contumeliam, quoties equum conscendit, pedem ceruici Valeriani imponebat, ac pro scabello eo vsus est. Tanta est humanarum rerum vicissitudo, vt ille qui in culmine rerum sedebat, humi repere & conculcari se, caputque subiicere cogatur, & rursus alternante fortuna, qui fortunæ successu exultare videbatur, ad extremam miseriam redigatur. Interim Gallienus Valerii filius voluptatibus deditus Bacchanalia viuebat. Adde quòd triginta illi Duces, qui à suis exercitibus creati, pro Imperatoribus se gerebant, partim inter se dimicando, partim ab aliis extraneis petiti, imperii vires non mediocriter tum labefactarunt. Hæ tres causæ Sarmatarum Getarumque successus in vastandis illis regionibus non mediocriter adiuuerunt. Verùm

Asiam Sarmatæ vastant.

Imperatoris Valeriani calamitas.

Triginta tyranni.

runt. Verùm cum aliquantiſper eis fortuna indulſiſſet, liberiusq; ſoluta diſciplina militari per Achaiam agendo prędas vagarentur, à Machario quodam diſsipati oppreſsique ſunt. Altera verò pars exercitus eorum Aſiatici, qui vt dictum eſt, Bythiniam & Nicomediam occuparat, promouit caſtra Epheſum vſque, illicque templum celeberrimum, quod totius Aſiæ ſumptib. extructum, & longo temporũ æuo locupletatum fuerat, vno momento ab eis igni abſumptum eſt, forſan æmulatione quadam ad hoc inducti, qualis animos religioſorum pari ſtudiorum propenſione inter ſe certantium, ſuaui quodam delirio non raro afflare ſolet: vel potius ita perſuaſum habebant, ſuæ Deæ Tauricæ templum non poſſe ad eam celebritatem & famam emergere niſi Diana Aſiatica æmula eius ab ipſis è medio tolleretur. At Deus qui ſacrilegis eſt fuitque ſemper infenſus, ampliùs illam eorum inſolentiam coniunctam cum auaritia non tulit Claudium namque vt cum copiis eis obuiam iret concitauit, qui cum numeroſiorem exercitũ haberet (trecentis enim ferè millibus conſtabat) eos conſequutus partim cædit, partim capit, claſſesque eorum diſsipat, & nauium ad duo millia alias mergit, alias ad deditionem cogit. Fuit hoc prælium ad flumen Tyram, quem Neſtrum vocamus, ferè in conſpectu Dianæ ipſorum & templi Taurici, quod forſan ſpoliis ditare cogitarant. Quanto in metu & trepidatione tum fuerint Romani, detexit eorum gaudium incredibile in quod eruperunt, cum de Claudii ſucceſſu & victoria reportata audiſſent. Viuentem enim adhuc præconio admodum fauorabili ad eum modum ornarunt: CLAVDI AVGVSTE, tu frater, tu pater, tu amicus, tu bonus ſenator, tu princeps. Mortuo verò aliquantò poſt, clypeum aureum, in quo imaginem eius exſculpſerant in Capitolio collocant. Acciderunt hæc ante mille & quadringentos circiter annos.

Templum Dianæ Epheſinæ combuſtum.

Locus pugnæ Claudij ad Tyram.

Aureliano Imperatore regnante.

Anno ab orbe condito 4235.

POſt illam dimicationem quieuerunt aliquantiſper Getę & Sarmatæ, ita tamen vt ſemper de vlciſcendis iniuriis & vindicandis finibus, pellẽdisque ex Dacia legionibus cogitarent. Tandem ſub hoc Imperatore, duce Canabo regeque ſuo Romanis bella intulerunt, ſed re male geſta, Rege amiſſo fortunæ ceſſerunt, ſeruantes ſe melioribus temporibus. Deſiderati

Canabus dux Sarmatarum.

sunt multi ex eis, ita vt Danubium cum quinq; tantum millibus traiiciendo domum dilapsi sint. Habuit Aurelian⁹ Imperator summam peritiam bellorum Sarmaticorum Geticorumque, quam sibi comparauerat tempore Claudii, à quo præcipuus dux belli & magister equitum contra Gotthos designatus fuerat. Cum igitur multo vsu habitum sibi acquisiuisset, nil eum latebat, quicquid etiam machinarentur hostes, & in promptu occurrebant ei artificia, norat quid sequendum, quidue vitãdum ducenti bellum cum gente bellicosa. Narrat Iostus vir clarissimus qui compendium quoddam historiæ Polonicæ paulò ante nostram ætatem conscripsit, quòd in ea pugna quædam fœminæ bellicosæ interceptæ à Romanis & in triumpho ostentatæ fuerint, quas ex numero Amazonum antiquarum fuisse creditum sit. Videtur autem ad Zenobiam illam Palmirorum reginã alludere. Sed hæc fuit ex veteri stirpe Ptolomæorum oriunda, non ex Sarmatico sanguine. Hæc inquam cum aliquoties fœliciter signa cum exercitu Romano contulisset, tandem ab Aureliano capta fuit, dum inter crepitus gladiorum ad securiorem locum se recipere pararet. Perducta demum Romam in quodam admirando ornatu, stupentibus cunctis in illa pompa præ admiratione maiestatis, in fœmina lectissima. Hęc vnà cum filiis & filiabus ante triumphalem currum Imperatoris ostentata fuit. Felicior certè Cleopatra Antonii tum reputabatur, quę pręuidens hunc euentum, serpentibus vberibus admotis perire maluit, quàm se asseruare ad triumphorum & triumphãtium ludibrium spectaculorumque se prębere materiam. Hîc iterum vicissitudo rerum cogitetur. Quæ fuit victrix regis Saporis & triumphatrix clarissima, ipsa demum ludibrium fortunæ experta est, dum Romanæ plebis etiam vilissimis quibusque spectanda ꝓponitur. Creditum est à multis alteram Semiradem fuisse, dum in se oculos cunctorum conuerteret. Nouitas hæc Imperatorio triumpho magnam & raram accessionem fecit. Fuit & aliud bellum Aureliano ab altera parte occidentem versus cum gentibus stirpis Sarmaticæ, Boëmis inquam & Marcomanis, qui nunc Morauі vocantur. Hi ingressi Italiam, similem Cimbrico, vrbi Romanæ terrorem incusserunt, multiq; vtrinque trucidati sunt. Sed tamen fortuna à partibus Imperatoris stetit. Scio doctorum sententiam de gente antiquorum Boëmorum, qui Ptolomæo Boii dicuntur. Sed sicuti Germanis parum detrahitur, eò quòd ii qui nunc Germani nominantur, olim Celtæ vocabantur, ita Boëmi licet Czechorum accessione, aliqua ex parte renouati sunt, tamen ideo, id quod antea fuerunt esse non desierunt. Adiecta autem illa

Mulieres Amazones.

De hac re lege Lucium Florũ.

Boëmorum origini à Boÿs veteribus nihil detrahitur, etiãsi postea Czechi eis admisti sint.

obseruatione

obſeruatione de Vandalis & Vandalicis montibus, quod iam ante Aureliani tempora, illa ſpacia, vbi eſt Boëmia occuparint, omnino nullum abſurdum reſtabit, ſi Boëmos illos & Morauos qui Italiam inuaſerant, & contra Aurelianum in acie ſteterant, progenitores horum Boëmorum, qui gẽtiles noſtri ſunt, vocauerimus.

Imperante Probo Auguſto.

Anno ab orbe condito 4240.
Anno Chriſti 281.

SVb hoc Imperatore Romani denuo exercitus duxerunt in regiones tranſalpinas, & Germaniam Galliasque vaſtando hominum ad 40. millia trucidaſſe feruntur, de qua re Oroſius legatur. Et quia Sarmatis minimè formidabilia erant arma Romanorum, iam enim multo vſu eis aſſueti erant, ideo nõ expectando dum ad fines eorum pertingerent, illos auerterunt, tranſmiſsisq; exercitibus intima Illyriæ petiuerunt, legiones Romanas ad arma prouocantes: pugnatum eſt vario Marte, tandem repreſsi ceſſerunt. Irritati Romani à Sarmatis, furorẽ ſuum in Getas populares Sarmatarum effuderunt, ad detionem eos cogentes. Vnum eſt quod notandum venit. Illis temporibus inter alias pœnas, quibus victores victos multabãt, illa non poſtrema fuiſſe memoratur, quod Pannoniis interdictum fuit, vt à vinearum cultu prorſus abſtinerent. *Vinearum cultus interdictus Pannonijs.* Et videtur quidem in ſpeciem res iſta minoris momenti, ſed tamen beneficiis Dei quæ exhilarandis mortalium animis ſeruiunt, fruſtrare humanum genus, & pariter ægrotos cum ſanis, bellatores cum imbellib. incommodo tanto indiſcriminatim afficere, videtur iniquum. Liquet igitur edictum hoc ab impotentia animi profectum fuiſſe. Fertur etiam nunc, Turcam Chriſtianis quibuſdam regionibus, quæ quondam generoſiſsima vina producebant, vinearum cultum interdixiſſe, ſed alio reſpectu, nimirum, quod id ex præſcripto ſuperſtitioſæ religionis facere ſe prætendit. Sed Probus Imperator nequaquam improbè fecit, quod edictum illud relaxans, iterum militibus in Sirmio vites plantare permiſit. *Sirmienſia vina.* Vnde vini origo eſt, quod noſtri Seremskie vino vocant. Hæc Eutropius.

Sub Carolo Narbonenſi
Imperatore.

Anno ab orbe condito 4248.
Anno à Chriſto 286.

QVoad Probus vixit, virtutis eius & dignitatis habuerunt rationem gentes nominatæ, at illo in Asia fato horribili præter opinionem, cum se iam accingeret bello Getico, sublato, Sarmatæ rursus Pannoniam repetierunt, Thraciamque irrumpentes inuaserunt. Hos Caius repressit multis captis aliisque trucidatis, quorum 20. millia fuisse creduntur. Mirandum est, tot funesta & atrocia bella has gẽtes cum Romanis reintegratis viribus gessisse, multoties vtrinque exercitibus concisis, & tamen recollectis viribus, & resumpto animo denuo noua & continua bella ciere potuisse. Miramur Veientum, Samnitum bella Liuium legentes, toties repetita & toties sopita, cumque infinitæ myriades ex ea gente à Romanis iugulatæ tradantur, quomodo vel vna anima post illas clades ex illa stirpe superstes manserit. Sed si res Samnitum sunt admirationi, conferantur cum eis prælia Sarmatica Geticaque vsque ad vastatam captamq; ab eis & Vandalis vrbem Romam, & inuenientur tot trucidata cadauera, vt eorum molem & numerum vix ipse orbis terrarum supportare posse videatur. Incipiendo enim ab Augusti temporibus vsque ad vastatam Italiam per annos 400. hæc laniena durabat. Et vocatur quidem Thybris flumen fatalis Romani Imperii limes, quod ibi Crassus, Carus & alii complures clarissimi duces Romanorum ceciderunt.

Collatio bellorum Samnitum cum bellis Sarmaticis & Gotthicis.

Compendium Chronologicum rerum Sarmaticarum per hos sexaginta annos gestarum ad Constantinum vsque Magnum.

Anno 240. Maximus patre Gottho Mecca, matre Alana, quæ Ababa dicebatur natus. Is cum esset stupendæ & ferè plusquã Herculeæ fortitudinis, in Imperatorem Romanum fuit electus. Scribit de eo Iornandes, quòd solus sedecim milites superauit. Imperatorem in equo variè flexus rotantem & procurrentem cursu adæquauit, ita vt equus fatigaretur, ipse interim ita infatigatus remanserit, vt statim in gratiã Cęsaris septem lectissimos recentes & valentissimos milites certando, luctando superaret. Multa etiam alia de eius fortitudine vide ibidem.

Maximi Imperatoris stupenda fortitudo.

Anno 252. Decius Imperator vnà cum filio à nostris profligatus, filius sagitta traiectus, pater mortem filii vlcisci volens in Abricio flumine Thraciæ submersus, Iornandes de rebus Geticis, Cassiodorus, Orosius, Eutropius. Iornandes ad Philopolim locum pugnæ illius fuisse scribit.

Decius.

Anno 254. Gallus Hostilianus cum nostris gentibus fœdus icit, non sine Romani nominis ignominia tributum eis pendens, sicuti olim

Romani tribu-

ſicuti olim quoque hoc idem tributum pendebant, vſque ad Traiani tempora. Pomponius & Blondus. *tarij Gotthis.*

Anno 257 Gotthi in Aſiam irruperunt, omnia longe lateque igne ferroque vaſtantes. Et Epheſinæ Dianæ templum incendunt. Iornandes.

Anno 261. Regilianus à Mœſis Imperator factus: is cum Sarmatas viciſſet tandem à Roxolanis Sarmatis occiditur.

Anno 262. Græciam, Macedoniam, Pontum, Aſiam, & alias prouincias noſtræ Gentes deuaſtant, hæc Caſsianus, Blondus, Trebelius, Iornandes.

Anno 266. Sarmatę & Quadi Pannonias occuparunt, Euſebi⁹. Et reuocandæ hîc in memoriam expeditiones Sarmatarũ pro obtinenda Pannonia. Prima ſub Tiberio. Secunda ſub Antonio Philoſopho, tempore belli illius famoſiſsimi ad montem Carnutũ. Tertia hæc ſub Gallieno, tandem ſub Conſtantino & Valentiniano de quibus poſtea. Hîc videant illi qui dicunt Germanos habitaſſe, vbi nunc eſt Polonia, ante tempora Conſtantini Magni, cum Sarmatæ tunc non modo vbi eſt Polonia, ſed etiam vltra Danubium regnum ſuum extenderint, vt liquet ex iſtis tribus eorum expeditionibus in Pannonias. Trita autem eis via fuit, quod Poloni Slak vocãt, Pannoniam verſus, per vallem ad flumen Sola, Vag, Rab, quem Ptolomæus Narbonem vocat. Illac traiectus eis fuit trans Danubium. Ergo regio illa ex ea parte Danubii, vbi eſt Caſſouia & Peſtum, pro Pannonia non reputabatur à veteribus, ſed fuit regnum Marobudi regis Marcomanorum, de quo ſupra ex Strabone & Cornelio Tacito.

Sarmatarum expeditiones in Pannonias quot fuerint et quanto tempore.

Traiectus Sarmatarum & via trita in Pãnoniam.

Marobudi regia Buda.

Anno 271. A Claudio Gotthi victi cum Illyricum vaſtarent.

Anno 273. Sarmatæ & Sueui à Valeriano victi in Pannonia, & Canabus dux Gotthorum trans Danubium interemptus. Quaſi enim ex compoſito inter iſtas gentes res gerebatur, Oſtrogotthi Illyricum, Viſogotthi Pannonias vaſtabant, Marcomani verò Mediolanum, quo etiam tempore 15. millia Germanorum ad lacum Benacum cæſa eſſe prædicantur, lege Vopiſcum, Trithemium.

De tranſitibus Oſtrogotthorum Viſogotthorum et Romanorum.

Oſtrogotthi ſeu Gotthi per Myſiam ad pontem Traiani tranſmittere exercitus ſolebant: Viſogotthi ſeu Sarmatæ ad confluentem Danubii & Narbonis, quem Rab hodie dicimus per prouincias Marobudi regis Marcomanorum: Romanis veteribus trita via fuit per mare Adriaticum, flumen Benacũ,

stagnum Scutari dictum, & tandem per Sauum & Drauum. Aut ex Thracia rectà in Mysiam inferiorem penetrabant.

LIBER QVARTVS

In quo ea quæ acta sunt à temporibus Constantini Magni ad tempora Caroli Magni comprehenduntur.

PROOEMIVM

HOC tempore commigrante Constantino Constantinopolim, à Romanis ad Græcos imperium translatum fuit. Vnde eo tempore maxima mutatio secuta est. Ergo hinc librum quartum auspicabimur. Quidque secum hæc commigratio attulerit mox apparebit.

De Constantini Magni temporibus.

Anno ab orbe condito	4270.
Anno Saluatoris	310.
Ab hinc anno	1275.

Constantinus Magnus ad tantum fastigium honorum euectus, inuenit imperium non modò turbatum, sed etiam Sarmaticis Geticisque bellis ita languefactum, vt etiam Imperatores Romani Scythis pēdere tributa, pacemque ab eis redimere cogerentur. *Romani tributarij.* Ideo Constantinus Magnus coactus fuit Roma Constantinopolim sedem imperii transferre, vt ibi arcem belli erigens contra Sarmaticas gentes (nominatim enim hi exprimuntur) propiore oportunioreq; loco eorum insultus commodiùs reprimere posset. Nam toties in Græciam ire, Romam redire & rursum reuerti, quoties buccina ex specula signum hostilis aduentus daretur, secumq; tentoria, machinas & alia impedimēta bellica trahere, minimè ex re & vtilitate Reipub. Romanæ iudicabat. Sed res comprobauit consiliū illud fuisse minus salutare, & medicinam illam morbo fuisse deteriorem. Nam cùm cernerent Vandali & Gotthi aliæq; gentes Sarmaticæ exhaustam Italiam ducibus belli & milite strenuo propter illam Imperii translationem, quam præcipuus flos nobilitatis Romanæ secutus erat, nacti hanc occasionē, vniuersam belli molem exemplo Hannibalis in Italiam transtulerunt, vt ita hostem suum tanquam beluam in

ſuam in ſua arena & latibulis citius conficere poſſent. De quibus rebus inferiùs locupletiùs dicetur. Narrant & aliam cauſam eius inſtituti Conſtantino fuiſſe, nimirum vt ex vna fidelia vtrumque parietem dealbaret, hoc eſt, vt ipſemet vtroque Imperio tam orientali quam occidentali potiretur. Nam quantas difficultates & pericula illi faceſſeret illa diſtractio Imperii, abundè teſtatur exẽplum ſocialis belli cum Licinio, cum quo aliquoties admodum periculoſe dimicauit. Quænam autem aliæ cauſæ occultiores Imperatorem mouerint impulerintq; ad eam commigrationem, cùm omnis mutatio ſit periculoſa, curioſè non diſputo. Satis tamen cõſtat, quòd locus ille Boſphori inſtar portæ fuit ſeptemtrionalibus & orientalibus gentibus, quo ſuperato intima imperii penetrare, prædas agere, & ſingula excutere quoties libuit ſemper poterant. Ideo in illis anguſtiis durabile præſidium collocare ad perpetuandam firmandamq; maieſtatem Romani Imperii plurimum referre intelligebat, & hac ſpecie conſilii oblata ad perficiendum inſtitutum animum adiecit. Sede autem tranſlata Conſtantinopolim, non ſtatim Conſtantinus ab initio, ſicuti nouus hoſpes, volebat vicinos aſperioribus bellis aggredi aut fatigare, ne videlicet concitatis in ſe animis omnium, omnium etiam ſimul arma experiri cogeretur, itaque prius conſiliis quàm armis rem conficere tentat, & Scythas quidem primo legationibus manſuefacit, deinde vbi iam ſatis deuinctos ſibi intelligebat, cum Sauromatis eos inuicem committit, vt ſcilicet inter ſe digladiando mutuis vulnerib⁹ labefactati citius conciderent. Tale conſilium olim Romanis & nunc Turcis non inuſitatum in difficilibus arduiſque rebus fuit. Euzebii verba ſunt. Cum Scythæ contra Sauromatas inſurgerent, Sauromatæ domini ſeruos ad vlciſcendum hoſtes ſuos Scythas armarunt, qui cum victores euaſiſſent, inflati ſucceſſu, ſcuta ſua contra dominos leuarunt, ac cunctos à ſuis ſedibus pepulerunt, ita vt expulſi & deſerti in fidem & clientelam Imperatoris Conſtantini confugere cogerentur. Scribit deinde Euſebius quod Imperator eodem tempore magnam partem Sarmatarum in milites delegerit, aliis verò agros ad colendum diuiſerit. Hoc conſilium prudentiſsimi inquit, principis benè eis ceſsiſſe & ipſi fatebantur. Nã poſtea ſiue beneficentia illa Imperatoris manſuefacti, ſiue metu perculſi, præſidia armata contra ſe Conſtantinopolim adducta ceruicibus ſuis ſemper parata cernentes, intra fines ſuos ſe continuerunt, fœduſque cum Imperio renouatum annis ferè ſeptuaginta vſque ad tempora Valentiniani inuiolata fide tenuerunt & cuſtodierunt. Subiiciam & hypotipoſim, in qua deſcribit habitum, veſtitum &

Artes regiæ in Conſtantino Magno.

ſtitum & ordinem quo ante Imperatorem ſtare ſolebant, vt ex ornatu etiam externo progenitores noſtros cognoſcere queam⁹: Ex ordine, inquit, ſtantes coram Imperatore videres, quibus ſtola erat peregrina, ac varię habituum ſpecies, & coma cùm capitis tum barbæ admodum prolixa, ac aſpectus facierum rigidus &c. Corporum etiam ſtatura excellenter magna, & alii vultu erant rubricundi, alii niue candidiores, alii colore temperato.

Habitus Sarmaticus.

Appendix hiſtoriæ Sarmaticæ ſub Conſtantino Magno.

Anno Chriſti 336. Romani Gotthos in Sarmatarum regno vicerunt. Hæc tradit Hieronymus, Pomponius, Eutropius, & Eccleſiaſtica hiſtoria. Sed ex Oroſio huius belli deſcriptionem adſcribam: Mox, inquit, Gotthorum fortiſsimas & copioſiſsimas gentes in ipſo barbarici ſoli ſinu, hoc eſt Sarmatarum regione deleuit Conſtantinus &c. Ex quibus verbis liquet, quod aliquoties iam monſtratum eſt, Gotthos in Sarmatia manſiſſe, iamque in eorum ſtirpem tranſiſſe. Nam de Viſogotthis hoc intelligendũ puto, qui hîc ad Cracouiam & Gedanum habitabant. Nam quidam eorum metallicas mineras ad Sarmaticos montes effodiebant, vt ex Cornelio probatum eſt, quidam verò electrum ex mari Baltico colligentes inter Germanos diſtrahebant, vt ex Plinio quoq; mõſtrauimus. Quo nomine Tacitus eos Sarmatis & Quadis tributarios fuiſſe apertè teſtatur. Sed tempore Conſtantini iam eos in tantum excuſsiſſe iugum Sarmatarum liquet, vt etiam ferro cum eis decernere non dubitarent. Forſan inflati fiducia theſaurorũ, quos ex metallicis rebus apud ſuos benefactores ſibi compararant, de viribus ſuis tantùm præſumpſerant. Huius victoriæ de Vandalis ſeu Sarmatis partæ hiſtoriam Iornandes latè proſequitur libro de rebus Geticis. Deſcribit primò Geberichum regem, ex patre Ouida prognatum, id eſt, ex linea hæredibusque aurei velleris. Deſcribit & Viſimirum regem Vandalorum, quem ex ſtirpe quoque non minus clara Aſdingorum proceſsiſſe affirmat. Fuit etiam poſtea rex Polonorum Lechi filius Viſimir, quo nomine apparet delectatum eſſe Lechum, quòd id meminerat in vſu fuiſſe apud maiores ſuos Vandalos etiam bellicoſiſsimos. Deſcribit & locum illius pugnæ, in ſedibus ſcilicet Gepidarum ad flumen Mariſsiam non procul à Viſcla, exiſtimo vbi nunc Scepuſium. Subiungit tandem diu duraſſe illud prelium inter Gotthos & Vandalos, ad extremum tandem à partibus Gotthorum ſtetiſſe fortunam, quo caſu attriti Vandali reliquię eorum in Pannoniã cõmigrarunt, quam à Conſtantino Imperatore tunc impetrarant. In cuius etiam poſſeſſione po-

Lib. 7. cap. 28.

Rebellio Gotthorum contra Sarmatas.

Viſimirus Vandalorum rex.

Mariſsia flumen nunc forſan Maruſſa dicitur, non remotè ab eo loco vbi oritur Viſcla.

ſione poſtea fuerunt, vſq; ad tempora Honorii & Arcadii, per annos nimirum centum triginta, & ex illa prouincia tãdem euocati à magiſtro militiæ in Galllias & Hiſpanias abierunt. Annotat etiam Iornandes inter alias cauſas tranſlatæ ſedis ex Italia Conſtantinopolim, hanc non poſtremam fuiſſe, nimirum, quòd mirè delectabatur Conſtantinus habitatione loci talis, qui nondum vlla gentili Idololatria prophanatus eſſet, ſicut fuit noua Conſtantinopolis.

De Valentiniani temporibus.

Anno à condito orbe	4330.
Anno à Chriſto	368.
Ab hinc anno	1300.

POſt hos 70. annos Sarmatæ beneficiis & prudentia Conſtantini deuincti, ſanctæ fœdera pacis retinuerunt vſque ad Valentiniani tempora. Quanquam autem Conſtantium Imperatorem filium Conſtantini cum Sarmatis quoque dimicaſſe commemorant, ſunt tamen illla prælia quaſi obiter facta nec digna, vt cum ſequentibus bellis cõparentur, quæ partim ad Conſtãtinopolim, partim ad vrbem Romanam, vtriuſq; ſcilicet imperii ſedes occidentalis & orientalis, geſta ſunt. Sarmatæ enim cum quibus ſopita & non extincta erant ſemina belli, ruptis Romanis finibus Pannoniam iam antea aliquoties tentatam, & à Conſtantino Magno donatam inuadunt, quam iniuriam Valentinianus vindicaturus, raptim negotiis in Gallia compoſitis cum exercitu occurrit, & ad Brigionem oppidum conſedit. Sarmatę audito Imperatoris aduentu, & quod magna contentione apparatuque ingenti adminiſtrandũ hoc bellum decreuiſſet, vt eius primos impetus quoquomodo eluderent, Satrapas ſuos viros animi magnitudine & corporis proceritate cõſpicuos mittunt, qui eum hortentur vt depoſitis armis meliora de ipſis ſperet, & ad pacis ſtudium eum inclinent, quos ille ad ſe ingredi iubet. Cumque præter opinionem ſpectatæ grauitatis vultu oculos eius perſtrinxiſſent, Imperator ipſorum auguſto aſpectu motus interrogat, an cuncti Sauromatę tales eſſent: Illi mirati procacius interrogatum, quod tempori & Imperatoriæ Maieſtati minus conueniens apparebat, ad eius interrogata directè reſpondẽdum non cenſuerunt, ſed tantùm dignitatem ſuam tuentes, & Imperatoris leuiuſculam percõtationem perſtringentes, quadam ſuffulti animi præſentia grauius reſpondent, Optimates Sarmatarũ ad ipſum venire, nec amplius. Quibus quatuor verbis ita animum eius pupugerunt, vt præ iracundia Imperator in furorem propemodum verſus vociferando ſeipſum lacerarit, &

Legatio Sarmatarum ad Valentinianum

rarit, & venam ruperit, & paulò poſt exagitatus intemperie affe-ctuum, ebulliente ſanguine, vitam cum morte commutarît. Oratores verò illi cùm ſe ita deſpicabiles & contemtos cernerent, ea quæ viderunt & audierunt, ad ſuos renunciant. Ita vtrinq; animorum exacerbatio illa propemodum fortuita, occaſio fuit illorum fatalium bellorum, quæ Gotthica vocantur, eaque tam orientem quàm occidentem verſus. Cōmonefaciendum hîc lectorem putaui de Sauromatis tum temporis Pānoniam vexātibus, quos nonnulli diſsimulato eorum nomine Quados vocant, ſpeciem pro genere ponentes. Sed qui ſint populi Squadi, quæ regio & fines eorum, & quòd Sarmatis omnino adnumerandi ſint, libro 3. cùm ſententiam Ptolomæi de finibus Sarmatiarum & Germaniæ explicaremus, puto me abundè docuiſſe. Si autem alicui adhuc ea in re minus ſatisfactum videtur, fruatur opinione ſua. Interim eius opinioni tres ſacræ hiſtoriæ ſcriptores opponimus, Rufinum, inquam, Socratem, & Sozomenum, qui bellum hoc deſcribentes, legatos hos Sarmatas fuiſſe, & bellum illud à Valentiniano tum directè contra Sarmatas inſtitutum fuiſſe demōſtrant. Vnde irrefragabiliter id quod ſupra quoque oſtenſum eſt, ſequitur Squados, illos, qui de finibus cum Antonio bellum geſſere, Sarmatas fuiſſe. Hæc acta ſunt ante mille & 300. annos.

De Valentis Imperatoris temporibus.

Anno ab orbe condito 4344.
Anno à Christo 382.

Nterim dum hîc ab occidente futuri belli ſemina iaciuntur, ab oriente aliud emergit, quod præſens exitium Romanis copiis attulit. Et ſi res humanas æſtimare licet, nihil eſt eſſeque poteſt in Rebuſpub. mortalium tam elaboratum, & tam ſublime tamq; firmum, vt fatis viam ſibi inuenientibus vitrices pœnæ ingenii humani conſilia non ſuperent. Getæ ſeu Gotthi Sarmatici populi, dum in Thracia & Pannonia militiæ vacant, ab Hunnis gente ſeptemtrionali ſedib. antiquis ſunt pulſi. Res apud multos admirattioni erat, quòd genti bellicoſæ & præpotenti ea acciderent, quæ imbellibus tantùm metuenda ſunt, cumque veluti ludibrio fortunæ expoſiti aliquantulum ſecum quid eſſet agendum in eo caſu, quodue conſilij genus arripiendum deliberarent, vicit plurium ſententia, qui ſuadebant, potiùs Imperatores Chriſtianos placādos, quàm cum hoſtibus gente bellicoſa, iam ad prælium parata, & dimicationem expoſcente, Marte iudice, ferro decernendum

Gotthi ab Hunnis patria pulſi.

Tempus primi aduentus Hunnorum ad eas regiones.

cernendum & de possessione littoris Pontici, in vnius diei fortunam summam rei conferendam. Nec malè consilium illud eis cessit. Nam præter expectationem, id quod optabant, Valens Imperator eis concessit, & votis eorum annuit, habitareque eos siue in Mysia vellent, siue in Thracia permisit. Illi gratitudinis ergò religionem Imperatoris nempe Arrianam se amplexuros recipiunt & reipsa amplectuntur, qua re Valentem ita sibi deuinctum reddiderunt, vt eorum virtutem in bellicis rebus, Romanis suis præferret. Iamque complures milites Romani quasi despici se cernentes vacationem militiæ ab eo petebant, & abiectis gladiis, manus buri & vomeri applicabant, agriculturæq; se totos tradebant. Interim verò Getæ strenuam operam in arcendis hostibus defendendisque finibus ei liberaliter & prolixè promittunt. Imperator eis ita fidit, vt neq; fœdus cum eis sanciret, neque adimeret arma, vt in tali casu antea moris fuerat: quicquid verò liberet & placeret eis magno suo & imperii toti' malo permitteret. Militabant tum inter eos duo duces, quorum alteri Athalarichus, alteri Phritigires nomen fuit. Ferunt & Turingicos quosdam ex Germanis tum inter Gotthos militasse. Et vt ego existimo, tunc temporis primùm, per illam conuersationem, Getarum vetus cognomen in Gotthorum transformatum & germanisatum, hoc est, iuxta dialectum Germanicam deprauatum fuit, vt postea pro Getis Gotthi passim appellari cœperint. Omitto hîc quæ de ecclesiis Gotthicis & earum Episcopis, deq; Gotthicarum literarum inuentione scriptores tradiderunt. Apud scriptores ecclesiasticos talia legendo lector desiderium suum implere poterit. Redeo igitur ad bella eorum. Gotthi tunc duorum maximorum ducum ciuilib. bellis implicati erant. Sed Athanarichus, maiorem potentiam acquisiturus auxilia Imperatoris implorabat, itaque adiutus eius copiis Phritigerum superat, solusque regno potitur. Fuerunt tandem aliquantisper eorum res in pace. Sed cum non longè post Romanorum Ducum auaritiam cernerent, subindeque improperiis eorum & contumeliis irritarentur, pax eorum quo magis diuturnas ferias habuit, eò maiorem in flammam semel violata amicitia erupit. Nam aliquoties increpati, cum imperia eorum ferre nō possent, præsidia eorum adoriuntur ac Lupicinum simul & Maximum duces eorum obtruncant. Nec contenti hoc facto, maiora aggrediuntur: Mysiam & Thraciam armis sibi subiiciunt, subactisque tributum imperant: ad extremum cunctis Romanis qui tunc istic erant formidolosi esse cœperunt. Susceperat tum expeditionem Valens contra Persas, quibus repressis contendebat Antiochiam,

Valens Gotthis concedit in Thracia sedes.

Valentis securitas & credulitas malè cessit.

tiochiam, sed sæpius querulis Thracum & Græcorum vocibus euocatus ac propemodum extimulatus, relicta Antiochia in Europam duxit. Gotthi aucti Sarmatarum copiis, quas in Pannonia tẽpore Valentiniani militasse superius diximus, aduentanti occurrunt, nec pugnam detrectant, tandemque signis collatis equites Romanos proturbant, & loco dimouent: ita legiones nudatæ prȩsidiis nullo negocio soluuntur, & in fugam præcipites vertuntur, quib. sese Imperator ipse fugiens immiscet, mutatoq; vestitu cùm sese euoluere conaretur in potestatem hostium deuenit. Nã cùm inclusus turri aut domunculæ cuidam, euentum negocii sollicitè expectaret, à prȩtereuntibus qui equis vehebantur, agnitus obiter fuit, cumque prodire nollet, igne circumiecto combustus. Hic fuit finis bellorum magno ardore animi susceptorum, Romanis fines imperii sui proferre satagentibus, & Sarmatis Getisque patrios fines propugnare annitentibus. Accidit hæc clades ante annos mille triginta. Quæ autem in occidentali imperio acta sunt interea temporis, postea dicetur.

Gotthi cum Sarmatis.

Valentis Imperatoris tragicus casus & tristis euentus

De temporibus Theodosii

Primi Imperatoris.

Anno ab orbe condito 4345.
Anno à nato Christo 383.
Anno ab hinc 1181

TEmporibus etiam Theodosii motæ erant lites non paruæ de finibus inter nostros populos & Germanos. Proinde Saxonici exercitus & Turingici collocati erant inter Albim & Viadrum ad defendendos limites & arcendas gentes Sarmaticas. Rursus cum Gotthis, qui iam relictis prioribus sedibus Mysiam & Thraciam inhabitabant, acerbiores erant controuersiæ. Nam licet obnoxii iam cœperant esse orientalibus Imperatoribus ob beneficium recens acceptum, tamen cum regem & regimen proprium haberent, viresque eorum indies assurgere viderentur, tam propinquum semper impendere ceruicibus eorum hostem molestè Romani ferebant, præsertim cum mors Valentis recordatioque præteritorum bellorum cruciaret Imperatores. Gotthos autem ad cauendum sibi in posterum ob recens patratum facinus, conscientia exacuebat, itaque vtrisq; venenum alentibus conflatum fuit denuo bellum. Cumque ad arma conclamatum esset, & Gotthi non per omnia paratos se animaduerterent, præeunte Athalaricho rege ad pacis se studium confestim conferunt. Ad quam rem

Præsidia ad Albim.

Controuersia de finibus cum Saxonibus.

quam rem duo eos inuitabant: primò incommodum belli quoddam nuper acceptum, quodq; de clementia Theodosii omnia læta audiebant, alterum quod ipsemet, vt ad se venirent, eos inuitabat. Nec fefellit Gotthos coniectura. Theodosius enim prospiciens turbulentum vndique rerum statum, pericula ad orientem, pericula ad occidentem quæ Romano imperio impendebant, & alia maiora metuens (nam ex Italia ad eum quotidie perferebantur noui rumores) summo iure cum Gotthis non egit, quin potius ad clementię & facilitatis consilia decurrit, Constantinum Magnum imitatus pientissimum pariter & prudentissimum principem, qui paulò ante absque gladio Sarmatas & Gotthos consimilibus consiliis mansuefecerat. Accidit interea, vt Athalarich⁹ postquam rediisset in gratiam cum Imperatore, moreretur ibidem: hunc Theodosius honorificentissimo apparatu & pompa funebri exportari iubet, multis ducibus Romanorum & præfectis copiarum fun⁹ eius deducentib⁹. Gotthi cum ordinem gubernationis, seriem Senatorum & ducum, deducentium funus viderent, principisque iustitiam mansuetudine summa temperatam perspexissent, qui vi & ferro perrumpi non poterant, bonitati & pietati cedunt, libenterque se victos fatentur, dixeruntque se agnoscere hoc Imperium à Deo esse ordinatum, nec fore felices qui illud euertere conarentur. Itaque fœdere icto cum Imperatore fidem & operam suam ei promittunt, militiamque professi sub eius signis militarunt. Erant autem ferè ad viginti millia, ac Romanorum res deinceps tantùm abest vt turbarent Gotthi, vt etiam quantum in eis fuit, auxerint. Cumque Imperator pacatis rebus orientis ex Thracia in Italiam rediisset contra Eugeniũ & Arbogostum ducens exercitum, Gotthorum quoq; decem millia sibi adiungit, quorum magna ex parte, virtute & constantia Gallorum exercitus in illis angustiis bello difficillimo & valdè periculoso expugnati fuerunt. Stetissetq; integrum & inuiolatum illud pacis fœdus quod Theodosius magis necessariò, quàm optato consilio cum ea gente pepigerat, nisi Stiliconis artibus, à Gildone filiis Theodosii trucidatis, interuersum fuisset, & stipendia merita cum cõmeatu eis dari solita denegata fuissent, vnde noui motus statim orti sunt. Nam iterum hac iniuria recenti Gotthi exasperati Thraciam superantes Pannoniæ interiora inuaserunt, de qua re luculentiùs dicere necesse erit. Iam enim Gotthorum erga Romanos & Romanorum erga Gotthos ita inflexi erant animi, vt Imperator Gratianus prętorianorum cohortem, ad custodiam propriæ salutis ex eis sibi adlegerit, qui honor & prærogatiua ab Europëis regibus hac nostra ætate solis po-

Virtute Gotthorum inter Alpes Theodosius victor.

Filij Imperatoris trucidãtur

Fidelitatis honos Germanis habitus.

tiſsimùm Germanis deferri ſolet. Quod autem & Theodoſius eis plurimum fiſus ſit & eorum viribus opera non pœnitenda peregerit, inde apparet, quòd Stilico cum eſſet ſtirpis Sarmaticæ, dux magni nominis præcipuos honores apud ipſum conſecutus eſt, ita vt præcipuus dux belli ab eo ſit deſignatus, penes quem ſummam rei totius eſſe voluerit. Quin & illud quod ſupra de præſidiis ad Albim ſyluasq; Hercynias diſpoſitis, ad defendendos limites contra Sarmaticas gentes diximus, eius inſtinctu eiusque conſilio factum fuiſſe prædicatur. Nouerat enim Stilico mores gentis, cum & ipſe eſſet eorum conterraneus & popularis, & ne quid à milite contra diſciplinam militarem deſignaretur, ipſemet legiones quæ ab eo diſpoſitæ erant obequitabat, in præuaricatoresque edictorum à ſe latorum grauiter animaduertebat.

Compendium Chronologicum hiſtoriæ rerum Sarmaticarum à Valentiniano ad Theodoſium, per annos circiter triginta.

Anno 362. Imperator Gallus, vt exiſtimo, qui ad orientem electus erat, Sarmatas, & Quados ſuperat, illisque Zizam vel Dziezam, vt Polonicè loquamur, præfecit.

Anno 363. Honoratius primus, Conſtantinopolitanus Imperator Sarmatas rebelles fertur domuiſſe. Amianus libro 19. Ego exiſtimo intelligendum hoc de illis Sarmatis, qui Pannonias occuparant, non de vniuerſa gente. Hoc enim circumſtantiæ nequaquam patiuntur. Nam quantum negocii Valentiniano, ipſi poſtea dederint, mox annotabimus.

Anno 367. Hunni vaſtata Alanorum regione Gotthos aggrediuntur. Amianus lib. 22. 23. 24. Habebant ergo tum Gotthi à tergo & à fronte hoſtes, & quidem potētiſsimos, hinc Romanos inde Hunnos. Nō eſt igitur mirum eos ab aduerſa fortuna indigniùs tractatos.

Anno 368. Ermanarichus Gotthorum rex potentiſsimus, ille quem Alexandro Magno comparat Iornandes. Hic 20. ferè nationes ſubiugarat, in quibus & Germanos numerat idem autor. Et exiſtimo Hunnos, vbi audirent de ſucceſſu aduerſarii, inuidia incitatos eius patriam à tergo aggreſſos eſſe & vaſtaſſe.

Anno 370. Vandali noſtri æmulati hanc Gotthorum ſuorum cognatorum laudem, etiam ipſi ad ripas Rheni conſederunt, qui poſtea Burgundiones dicti. Nominat Ptolomæus inter Venedicas gentes Phrugundiones à Septemtrionali ripa Iſtulæ. Iſti itaque qui

que qui ad Rhenum consederunt, hac de causa & Vandali & Burgundiones dicti sunt. Crantius autor.

Anno 371. Gotthi Istrum transeuntes Thraciam peruastarunt. Tripartita historia & Amianus libro 31.

Anno 378. Sarmatæ Pannoniam vastant. Et hoc tempore Valentinianus præ iracundia mortuus, vt supra narratum est: eodem anno Ermanarichus rex Gotthorum nobilissimus à duobus nebulonibus interfectus, Bomfinius autor.

Anno 380. Hunni iterum Gotthos aggressi patriam eorum occuparunt, ita vt coacti sint nouas sedes trans Danubium à Valente Imperatore in Pannonia petere. Orosius lib. 7. cap. 31. Tripar. histor. lib. 8. capite 12. Hoc tempore Thorismundus Ostrogotthorum, Atanarichus Visogotthorum rex vixit.

Anno 381. Gotthi ob auaritiam Maximi annonæ pręfecti, fame coacti rebellant, Thraciam, Thessaliam, Epirum vastant. Iornandes, Diaconus, Orosius.

Dion historic⁹ de Diurpaneo illo Gotthorũ rege dicit, quòd cum á Romanis interrogaretur, cur fœdera cum Traiano inita violarit, respondisse fertur: Quia auaros mitterent præfectos. Eandem causam rebellionis Gotthi optimè poterant reddere Valentiniano. Non enim amplius ferentes Maximini annonæ præfecti auaritiam, ad extrema remedia confugerunt. *Responsum Diurpanei Traiano.*

Anno 382. Vandali sedibus suis relictis terras alienas inuadere cœperunt, rege Modigilo, qui eis triginta annis præfuit.

Anno 383. Longobardi ex Scandia insula Oceani septemtrionalis egressi Vandalos qui remãserant duce Iborea & Alone vicerunt. Prosper in Chronico. Non Roxolani ergò in Vandalorum sedes successerunt, vt quidam volunt, sed citius Longobardi, (si vera dicit Prosper.) Apparet & ex hoc loco, non ita ex his regionib. Vandalos populariter egressos fuisse ante aliquot annos, vt ex eis ne vnus homuncio in patria tum remaneret. Quidam enim affirmant Roxolanos Vandalorum vacuas sedes occupasse discedentibus ipsis in Hispanias, sed falsò.

Anno 384. Theodosius Gotthos multis prælijs superat, & ex Thracia pellit, cum Athanaricho eorum rege fœdus icit. Blond⁹ decade prima lib. 9. Is Athanarichus Cõstãtinopolim venit, ibique post paucos dies moritur.

Anno 398. Gotthi sine rege sub imperio Romano stipendia faciunt annis octodecim, post Athanarichi mortem. Commemoratur hic illud Theodosii prælium in angustiis Alpium, quando miraculosè ventus excitatus in faciem hostium puluerem impulit, atque *Theodosij victoria miraculosa*

lit, atque ita viam ad victoriam Theodosio patefecit. Laudatur ibi virtus Gotthorum. Ac de hoc bello Poëta Claudius:

O nimium dilecte Deo cui militat æther
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Gotthorum tunc erāt decem millia in exercitu Theodosi, in quorum vexillo depingere iusserat Imperator istas literas, X. P. Σ. quæ significant nomen Christi. Accidit hæc victoria miraculosa ante annos 1181. Septemb. 17. die, annno Imperii Theodosiii 17.

DE GOTTHIS ET EORVM REPVBLICA.

GOtthorum gens quia fama rerum gestarum alias nationes non paucas supergreditur, & prima omnium cunctarum gentium vlta est & vindicata iniuriam aduersus Romanos, & vtrumq; Imperiū, videlicet, orientale & occidentale debellauit, Romam aliquoties cœpit, vastauit, in thronoq; Imperiali prima sedit, Valentem viuum igne combussit, Decium aquis submersit, filium sagitta traiectum interfecit, & alia infinita patrauit, ideo multę nationes eam sibi vendicāt, sicut & Vandalos, ꝓpterq; rerum amplitudinem ab vtraque gente gestarum & stupendos ausus, eos sibi tanquam consanguineos adiungunt. Eoque res deuenit vt sicuti olim duodecim vrbes Græciæ inuicem rixabantur & iure contendebant singulę, sigillatim sibi Homerum vendicantes, quælibetq; earum apud se natum fuisse iactitabat, propter famam celebrem diuini vatis. Simili modo Vandalos Gotthosque multæ nunc nationes tanquam suam progeniem sibi appropriant propter famam nominis & magnitudinem rerum gestarum, quas ante mille annos vtrique isti populi ab vna stirpe & vna gente, ediderunt. Quapropter operæpretium me facturum putaui, si de eorum origine & rebus gestis ex professo tractationem instituerem, eorumque historiam magna ex parte deprauatam extricarem, & in apertum producerem. Iam quidem complura sparsim de eis à nobis dicta sunt, sed tamen si rem in pauca conferam, vtile erit lectori. Tradit autem Helias Spartianus, & rerum gestarum series indicat, Getas & Gotthos vnam gētem fuisse. Antiquiorem tamen appellationem Getarum esse quàm Gotthorum constat. Et appellatio videtur ex re ipsa sumta. Nam γείτων Græcis vicinum significat. Ideo celebriorum fluminum & aliorum locorum vicini aut potiùs incolæ Getæ vocabantur. Nam qui ad flumen Tyram Sarmatæ habitabant, Tirigetæ vocabantur, qui ad Tibiscum Tisigetæ, qui ad montes Moschinos Massagetæ seu Samogetæ, qui ad flumen Istrum

Homeri et Gotthorum comparatio eadem.

Getæ vnde dicti.

men Istrum Istrogetæ, vnde Ostrogotthos vel Ostgotthos postea dictos esse puto ab eo, quòd ad ostia Istri seu Danubii inhabitabant. Et Ptolomæus iam Arsigetas iam Gyngiuonenes, vbi nunc Polonia est, ponit. Qui verò vltra Istrum habitabant propinquiores Græciæ Gitonas absolutè vocat. Inde factum reor vt postea Getarum nomen obtinuerint. Ne quis autem hos Sarmatas fuisse ex eorumque stirpe originem suam ducere dubitet Ptolomæum consulat. Is certè lib. 3. cap. 10. Tyrsigetas Sauromatas expresse appellat. Non desunt qui etiam Ostrogotthos ab vrbe nobili in Volinia Ostrog dicta, patria ducum Ostrouiorum cognominatos esse putent, indeque illas gentes oriundas & postea progressas affirmant. Sed illi forsan ad Alanos potiùs veteri more referuntur. Quæ omnia si in vnum conferas, ad eundem sensum, & vocis significatum de quo iam diximus, & nomen Getarum nos ducũt. Regia autem vel metropolis Getarum quæ fuerit, non ita facilè est colligere, credibile tamen est eã quam Zarungetussam vocant fuisse. Zarum enim lingua Heneta principem vocat, Getussæ autem nomen gentem illam Getarum indicat. Sed illud est dignum consideratione, quòd cum appellationes Tyrigetarum Tisigetarum inueniamus, quo autem cognomine in vniuersum eorum patriam vocemus non ita liquet. Nam vbi Germani habitant Germaniã vocamus, vbi Galli Galliam, Gotthiæ autem nomen non ita frequens imò insolens reperitur: Causam eius rei nullam aliam reperio, nisi quòd in vniuersum Sarmatiæ nomine istæ prouinciæ omnes appellabantur. Quando autem & quibusnam occasionibus vox Getarum in nomen Gotthorum cõmutata sit, superiùs dum Theodosii tempora prosequebamur diximus. Nam illo tempore quando ex bonis gentib⁹ mali Christiani facti fuerunt, sacramentoque baptismi ab Episcopis initiati, existimo istam permutationem vocum factam fuisse, Germanis ad eam rem ansam præbentibus, qui iam tum Getis admixti communem causam contra Romanos defendebant, iunctisque viribus non modo iugum eorum excutere, sed etiam par pari reddere satagebant. Gotth enim & bonum & Deum significat, qui autem lauacro baptismi irrigantur sacrisque initiantur iam quasi diuini facti videntur. Alii verò eos fataliter Gotthos vocatos arbitrantur, quod instar flagelli Dei Romanis fuerunt. Itaque historici inflexo nonnihil vocabulo ad sonum & dialectum Germanicam pro Getis paulatim Gotthos appellare cœperunt. Erant enim reuera Romanis eorumque prouinciis flagellum durissimum, ita vt contuso & fracto eorum Imperio vrbi non pepercerint, imò deuastata & propemodum deleta, etiam

Ostrogotthi.

Ostrog arx sedes ducis Basily in Volinia.

Regia Getarũ.

Zarungetussa vrbs Daciæ in Ptolomæo.

Ex Gotthis Getæ quando.

ta, etiam nomen ipsum Romæ Adulphus filius Alarici abolere & in Gotthicum conuertere commutareque decreuerit, nisi vxoris intercesione crebrisque & demisis obsecrationibus Deus institutum eius auertisset. Hoc verò facinus exemplo Romanorum ipsorum facere volebat, qui hunc morem habebant, vt deleto regno aliquo & in prouinciam redacto etiam veteres appellationes abolerent, & antiquarent, nouas verò è sua lingua tribuerent. Hinc est quod in Ptolomæo ægrè inueniuntur cognomina prisca tam in descriptione Pannoniæ, quàm etiam Mysiæ vtriusque. Ideo nata sunt cognomina in Hungaria, Corona, Alba regalis, Prætoria, Augusta &c. Et in Germania Colonia Agrippina, Augusta, Argentina, Basilea, Spira, Aquisgranum & alia infinita huiuscemodi. Liberum enim eis hoc erat, semel Germania in suam potestatem redacta & subiugata auita nomina pro libidine abolere & quadrata rotundis miscere. Generatim de Gotthis iam aliquid diximus, ne quid tamen sicco pede transisse videamur, neue quispiam nos aliquid lectorem celare voluisse opinetur, methodicè rem eandem ex probatisimis autoribus trademus.

Mos Romanorum in commutandis nominibus vrbium.

De nomine Getarum caput primum.

De nomine Getarum iam supra diximus. Addam tamen rem dignam notatu de nominibus istis ex Dione historico qui sic dicit. Porrò eam gentem Dacos appello nam ita se ipsi nominant, eodem nomine à Romanis appellantur. Etsi non ignoro eos à quibusdam Græcis Getas esse dictos, quod an rectè factum sit, nescio. Helius Spartianus, Dion, Orosius, Iornandes, & alii Getas Gotthos esse dicunt. Sumunt alii encomia suarum gentium, Saxonas à Sais deriuando, & Dacos à Dais, quarum gentium laudes ex Xenophonte libro 5. in Pædia Cyri recitantur. Sed perpusilla admodum accesio laudum inde petitur. Nam si tanta vis est argumenti ab etymo vocis, possent etiam Dani à tribu Dan Iudæorum deriuari. Possent & Poloni à Pelek illo patriarcha, abnepote Noë deriuari, aut ab Apoloniis, aut etiam à Palaco illo rege, qui ante tempora Christi vixit, & cum Mithridate conflixit. De qua re superius ex Strabone nonnulla allata sunt.

Ab etymo cognominum non semper valent argumenta.

De origine Gotthorum, caput secundum.

De origine Gotthorum duæ sunt sententiæ authorum. Alii eos ex Scandia nauibus profectos & ad Istulæ flumen delatos esse affirmant, interque Vandalos vi & armis sedes sibi parasse. Alii à Mœothide palude profectos ad Istrum & Danubium consedisse memoriæ prodiderunt: sed siue hoc siue illo modo de illis sentiamus, v-

traque

traque ratione Sarmatę erunt. Nam & Scandia & alii insulares populi septemtrionem versus à Sarmatarũ iure secerni non possunt. Siquidem in Sarmatico mari illæ insulæ innatant, & vltra Istulam exporriguntur. Magis tamen consentaneum esse videtur, eos ex Asia sicut & alias omnes gentes occidentales, colonias post illam diuisionem gentium deduxisse. Nam quod Iornandes eos ex Scandia venisse cum rege Beria affirmat, hoc iam superius est confutatum libro 3. nec potest cum Chronologica ratione consistere, & à Biblica veritate alienum est, quin & sibi ipsi hac in re contrarius est, aut principium eius adulteratum est, cuius rei supra mentio facta est.

In quas gentes propriè diuidantur Gotthi.

Alii vocantur Ostrogotthi, alii Visogotthi, alii Gepidæ, alii Daces Tirangitæ, alii Gitones, alii simpliciter Getæ vel Gotthi. Ostrogotthorum nomen Gothos indicat, & etymon vocis respicit cognomen Istri. Ergo Ostrogotthos dicemus Gotthos illos ad Istrum habitantes, id est orientales. *Ostrogotthorum nomen.* Nam & Ister ipse ad orientem vergit, vbi in Euxinum mare illabitur. Quapropter quod Auentinus de Osterse meer, & de Vuesterse meer, id est orientali & occidentali mari tradit prætereo. Alii Visogotthos dictos putant à fest Goth, quasi ipsissimos Gotthos, quòd ab iis alii vt à patribus processerint. *Visogotthorũ nomen.* Visogotthos Iornandes vocat Gotthos, qui occidentem spectant, hoc est, qui ad Vistulam manebant. Nam & Vistula è Sarmaticis montibus exurgens, vt Iornandes tradit, in Sarmaticum Oceanum sese abscondit, occidentem versus. Vocat autem Iornandes apertè Vestgotthos parentes Ostrogotthorum: Gepidarum nomen significat Gotthos, qui ad Visclam manebant (nostri illud flumen vocant Vislok,) vbi nunc Scepusium est. Et etymon vocis Iepida, exponit Iornandes pigrum, Iepanda enim Geticè significat tardum ingenio. Quoniam igitur isti tardioris ingenii reputabantur, ideo eos afficiebant cognomine hoc Gepidarum. *Gepidarum nomen.* Daces à latinis sic Gotthi appellabantur, sicuti à Græcis Getæ, à Germanis Gotthini: inde flumen Gutallus à Plinio vocatur, quòd per eorum ditionem permeat, & apud illos oritur. Tyrangitæ, Tisigetæ à fluminibus accolæ Gotthorum appellantur. Qui ad Tyram habitabant Tyrangitę, qui verò ad Tisam Tisigetę, qui ad Raban, vbi est Bochna Arsigetæ, quin & Tanaitæ à Ptolomæo ad Tanaim ponuntur. Piengitas eosdem puto à Ptolomæo vocari, quos modo Gepidas diximus. Post quos Biesi, à quibus hactenus montes Biesczadi vocantur. Procopius vsque adeo dilatat

nomen Gotthorum vt etiam Alanos & Elios homines nostræ linguæ Gotthinos vocet, & hos vnius stirpis fuisse prædicat, vt verè Gotthia idem ei sit quod Sarmatia, sicuti rursus Sarmatia pro Gotthia non raro accipitur.

De stationibus Gotthorum, caput quartum.

Post illam diuisionem gentium primam stationem eorum fuisse ad Mæothidem & ad montes Sarmaticos tradunt, secundam in Thracia, tertiā in Pannonia, quartā in Italia, quintam in Hispania, postquam expulsi erant ex Italia opera Bellisarii, & vltima vice Narsetis Eunuchi. Nobilissimi erant isti duo duces Imperatoris Iustiniani. Ostrogotthorum sedes fuit Zarmigetussa, & Thomos vrbs ad Istrum, Peucen Insula Istri, qua de causa Ostrogotthi dicti sunt. Regiones illas, vbi colebant agros Getæ Besarabiam à duce vocant nostra ætate. Et quanquam illas legiones Italicas, quas Traianus in Daciam olim introduxerat, Aurelianus postea reduxit, tamen coloni & alii qui œconomiam iam auspicati erant istic remāserunt, qui linguam Slauonicam corruperunt vsu linguę latinæ introducto qua Valachi corruptè hactenus vtuntur. Visogotthos ad fōtes Gutali suum domicilium primarium habuisse iudico, quanquam per vniuersam Sarmatiam sparsos fuisse Cosmographi annotant. Vbi est Gedanum Ptolomæus Gitonas ponit. Sicuti autem ad Istrum Sarmatæ & Getæ mixtim habitabant, vt ex Ouidio apertè liquet, ita etiam ad Istulam & Sarmaticos mōtes sparsim inter Sarmatas degebant, erantq; veluti prouincia ipsorum. Notum est vbi ponat Ptolomæus Sidirorichias. Ibi eos metalla effodisse Cornelius Tacitus testatur. In eadem sententia sunt & Neoterici scriptores, Eberstemus Tilemanus, & Carion ipse, qui disertè dicit, quòd Gotthi ad vtramque ripam Istulæ habitabant.

Visogotthorū sedes.

De finibus et limite Gotthorum.

Limites minorum gentium, sicuti Gotthos, Ossos, Burios Ptolomæus sic vocat, difficilius est dignoscere ob nomadicam consuetudinem. Nam hodie hîc erant, & post aliquod tempus alio commigrabant. Sicuti de hôc genere vitæ nomadico Strabo dicit: Rebus inquit suis curribus impositis facilè cum pecore suo abeunt quo visum fuerit. Gotthorū tamen vtpote nobilioris gentis Strabo regionem sic describit: Latus autem Germaniæ meridionale Sueui tenent. Post hos Getarum regio arcta primo, quà iuxta Austrinam partem secundum Istrum protenditur, & è regione finium Hercynię syluæ partem montium ipsa quoque complectens. Deinde versus septemtrionem dilatatur vsque ad Tyrigetas. Et mox:

Hi Getæ

Hî Getæ ad vtramque partem Istri accolebant, &c. Ideo Iornandes plurimos sin⁹ maris Pontici & plurima flumina in illa eorum regione fuisse commemorat. Similiter Cornelius Tacitus regionem Visogotthorum describens ait: Gotthini, Osi, Burii terga Marcomanorum Quadorum claudunt. Omnesque hi populi pauca campestria, cæterum saltus & vertices montium iugumq; insederunt. Dirimit enim scinditq; Sueuiam continuum montium iugum, vltra quod plurimæ gentes, ex quibus Ligii &c. Guthones quo magis pudeat & ferrum effodiunt. Similiter & Orosius de iis. Ex quibus descriptionibus liquet, Gotthorum seu Getarum, vt Strabo ipse ista nomina coęquat, fines incipi à limitib. Sueuorum. Sueuorum autem sedes indicat fluuii nomen Sueu⁹, qui nunc Sprea à quibusdam scriptoribus Germanicis vocatur. Sed veterum sententia magis placet, Albim versus Sueuos habitasse. Ideo rectius ille amnis qui prope Calusium flumen est Sueuus vocatur, hoc est inter Albim & Viadrum, Cimbricũ Chersonesum versus. Hunc Plinius Gutalum vocat à Gotthis, qui sedes suas isthic tenebant, & extendebantur vsque ad montes Sarmaticos, ex quibus hic quoque Gutalus oritur, & tandem montes Sarmaticos insederãt, nonnihil in campestria descendentes Cracouiam & Niepolomiciam versus. Nam illæ syluæ Niepolomicianæ etiam Hercyniæ vocantur à Ptolomæo. Ideo Strabo dicit: E regione, inquit finium Hercyniæ syluæ, ac ita demum omnes montes Daciam versus occuparant, & tandem vsque ad Istri Ostia & Tyræ, vbique permixtim cum Sarmatis habitantes, vt Strabo eodem à principio eiusdem libri dicit. Et cogitanti mihi quæ causa sit, cur potissimum in Cracouiensi terra & apud Podgorios non eodem modo nobilitatis nomina finiantur, nam alia in ski desinunt, & hos puto de stirpe Vandalica originem ducere. Aliqua verò simpliciter, prout casus fert, hos Gotthorum sanguine cretos intelligo. Nam tales potissimum hucusque sedes suas ad radices illorum montium tenent, quorum nomina & catalogum per ordinem Alphabeti hîc placet adiicere.

Sueuorum sedes.

Sylua Niepolomiciana.

Strabo lib. 7.

Fines Sueuici contigui erant cum finib. Gotthorum.

Series Gotthicorum nominum.

Bal	Klosas	Tárlo
Barzy	Kula	Talaphus
Dembrodes		
Dersniak	Niemsta	
Ciolek	Czurylo	
Firley		Zarebá
Fredro	Plázá	

 Frykacz

Frykacz	Rozen
Fàrurey	Szary
Gámrath	Száfrániec

Gutthouie forsan & nomen ipsum à Gotthis habēt.

Gutthonum familia in terra Sedomiriensi & Premislien si sedes habet suas.

Gárnisz	Svvidvva
Hárinek	Smolik
Hinek	Strzala
Herboth	
Iaxa	
Iordan	

Hos omnes ex stirpe Gotthorum prodiisse, vt diximus, credibile est. Dembrodes significat gentis Debno progenitorem. Nam Debno signi eorum militaris est nomen. Rod vero seu rodzay patria lingua significat genealogiam. Quod autem quidam hunc Dembrodem Scytham fuisse prædicant, inde factum esse reor, quòd Getæ ipsi à plerisque per abusum Scythæ vocantur. Quomodo autem successu temporis Dembroti posteritas in Sedomiriensem terram venies fidem Christi sub Chabrio susceperit & monasterium Calui montis fundarit postea dicetur. Szafarach etiam Gotthi strenui militis & ducis mentionem facit Iornandes ante mille annos. Hic cum Fritigero & Alateo Theodosio Cæsari se opponebat, & forsan ipsorum opera Valens Cæsar ille viuus igni combustus fuit & victoria gloriosa de eo parta. Fuit & Balta dux Gotthorum. Nescio si Barsonum gens & Balorum aliquid commune cum eis non habeant. Virtute certè militari, & togatis virtutibus nequaquam ab eis degenerauit Stanislaus Safranecius, qui modo agit summa cum laude Palatinum Sedomiriensem. Sed ad propositum redeamus.

Száfrach Gotthus.

Balta Gotthus

De moribus et vestitu Gotthorum.

Gotthi non erant ea leuitate præditi, vt in gratiam Italorum, vbi tunc manserant mutarent patrium morem sese vestiendi. Nam & crinigeri & pelliti incedebant, de qua consuetudine eorum Claudianus Poëta ad eum modum:

Crinigeri ferè patres, pellita Getarum
Curia, quos plagis decorat numerosa cicatrix,
Et tremulos regit hasta gradus, & nititur altis
Pro baculo contis, non exarmata senectus.

Apparet ex iisdem carminib. Getas ad extremum vitæ hastis longis quibus gradum fulciebant vsos fuisse, quibus quasi symbolis significare voluerunt, se ad vltimum halitum militiam profiteri, in eaque professione se mori velle. Ideo dicit Poëta non exarmata senectus.

ſenectus. Hæc de veſtitu ſenatorum. Militum verò cõſuetudinem ex Ouidio depinximus, qui eos vſos fuiſſe corito & arcu teſtatur. Scribit Tacitus Oſtrogotthos equitatu potiſsimùm valuiſſe. Et alibi inquit: Omnium harum gentium inſigne rotunda ſcuta erant & breues gladii, quos nos ſchabla vocamus.

De lingua Gotthorum veterum caput ſextum.

Cornelius Tacitus videtur Gotthis Gallicum ſermonem tribuere, aut ſaltem accentu Gallico vſos fuiſſe. Non deſunt enim, qui ita Cornelium Tacitum exponendum putant. Et probant Gallos olim alio ſermone vſos fuiſſe, quàm nunc vtũtur. Et credibile eſt. Nam hunc qui eſt latino ſermoni affinis, quo nunc vtuntur, Iulii Cæſaris temporibꝰ inuectum fuiſſe hiſtoriæ prædicant. Porrò antiquos Gallos Græcis characteribus vſos fuiſſe ad tempora Caroli Magni, lingua autem Celtarum veterum locutos oſtendunt autores. Plinius cõmemorat aliquot voces Celticas ex quibus marcha equam vel equum vilem & valdè malum macilentumq; ſonat.

Gallos olim alia lingua & alia ſcribẽdi forma nempe Græca vſos.

At iſtis qui ſiniſtrè Cornelium exponunt opponimus tres autores Inprimis Strabonem, qui dicit Getas cum Dacis ὁμογλώττους fuiſſe. Et Ouidium qui gloriatur ſe intra paucos annos didiciſſe Geticè Sarmaticèque loqui. Sed & Procopius de bello Vandalico ſtatim ab initio libri, fatetur Gotthos, Vandalos & Melanclienos, quos nos Czern vocamus, eodem ſermone vſos fuiſſe, vnamq; gentem fuiſſe, licet nominibus diuerſis, cætero inquit conueniunt. Nam & albi ſunt omnes corpore, flaui coma, proceri quoque & aſpectu probo, legib. item eiſdem vtũtur, ſimiliter & Arrianæ omnes fidei, voce vna Gotthica appellata vtentes. Hæc Procopius apertè. Eſt autem teſtimonium iſtorum trium maioris faciendum quàm aliorum complurium. Nam iſti vt vocant oculati ſunt teſtes. Ouidius inter Sarmatas & Getas manſit aliquot annis ibique mortuus eſt. Procopius caſtra Belliſarii ſecutus multoties cum eis conuerſatꝰ. Strabo etiam non procul à Gotthis natus fuit in regno Mithridatis. Meminerunt ſcriptores Oroſius & Procopius aliquot nominum Gotthicorum, Radagiſus Polonica lingua eſt, co rad byvva goſciom, id eſt hoſpitalis. Arbogoſtus, Dobrogoſtus, & conſimilia. Sed non miror quoſdam recentiores Germanicam linguam Gotthis tribuere. Nam dato vno inconuenienti alia inconuenientia ſequuntur. Quia ab ea parte auſtrali Iſtulæ, vbi eſt ipſa Polonia Germaniam fuiſſe affirmant, ideo ratione concomitantiæ compulſi GOTTHOS & QVADOS dixerunt fuiſſe Germanos. Quia autem Germanos fecerunt, neceſſariò tertium commentum

Getica Sarmaticaq; lingua eadem fuit.

Ouidij, Procopij, Strabonis teſtimonia veriora.

mentum eis affingere oportuit, vt eos lingua Germanica vſos fuiſſe comminiſcerentur. At Quados Sarmatas fuiſſe iam demonſtratum eſt. Sed quia Regulis Sarmatarum poſt mortem patrum ſors illa ceſſerat, itaque dominio diſtracto, vt fit, aliam Rempub. ſibi erexerant, ſed non aliā ſtirpe aut origine. Quod autem Iornandes ex Scandia ortos prędicat, non videtur conſentaneum. Nam mox idem veluti ſibi contrarius ex Scythia Ouida ortos narrat. Affirmat autem Scythas Ouim vocare terram Scythicam. Et neſcio an vox illa ovvczina inde non deriuetur, aut certè aurei velleris occultam ſignificationem repræſentat. Gotthorum enim principes Anſes & Amatæ & Ouidæ dicebantur, eò quòd ad raptores aurei velleris ſuam originem referrēt. Et etiamnum Auſtriaci principes aureum vellus ſymbolo ouis repræſentant, quia ſtirpem originis ſuæ ad Gotthos referunt. Sed iam ordine reges inde à Syrmio recitemus. Vetuſtiores qui fuerunt ante & poſt bellum Troianum iam ſuperius commemoraui.

amatæ.

Reges gentis Getarum.

Syrmvs rex, qui cum Alexandro Magno conflixit, Peucen inſulæ rex nominatur. Ponit autem Ptolomæus populos Sarmaticos Peucinos ad montes Peucen Sarmatiæ, iſthic alicubi ad montes Boryſthenis. Neſcio an nō Polocenſes illi ſint aut vbi eſt Smolensko. Nam πεύκη pinum pinguem ſignificat, nos Smolna vocam⁹. Prorſus autem Boryſthenes alluit Smolensko, & inde oritur non procul, eſtque locus pinetoſus. Et ſunt vicina loca illa à quibus coloniæ deductæ ſunt ad illam Inſulam Peucen quæ eſt obiecta Iſtro. Fieri quoque poteſt, vt Paluki populi ab iiſdem oriundi ſint, cum Boruſcis vicinis, & ſicuti iſthic inſimul manſerunt, ita poſtea progreſsi inſimul in confinio conſederint. Syrmi autem appellatio non remota deriuatione cum Sarmatarum cognomine congruere videtur. Condiderat Syrmus Rex vrbem nobiliſsimam Syrmium, vbi concilium illud Syrmienſe dictum, Nicœno contrarium ab Arrianis celebratum fuit.

Dromichetes. Hic poſt Syrmum cum Lyſimacho ſucceſſore Alexandri dimicauit, eumque cum cœpiſſet, abſque redemptione dimiſit, cuius beneficii memor, & habitandi facultatem in Myſsia & Thracia ei conceſsit, vtq; magis ſolida ſpes pacis in poſterum inter eos fieret, filiam ſuam in matrimonium ei deſpondit. Pauſanias narrat.

Vareestvs. Hic temporibus Auguſti cum Romanis bellum geſſit. Meminit eius expreſsè Strabo. Bellorum autem ducis Flacci ex parte Romanorū ad Danubium Ouidius de Ponto meminit. Nam ibi tum quoque exulabat.

Cotison fuit rex Getarum, etiam temporibus Augusti tantæ opinionis, vt Augustus filiam suam Iuliam ei desponderet, & rursus eiusdem filiam in matrimonium sibi copularet. De hoc lege Suetonium in vita Augusti. Meminit & Horatius huius Cotisonis: occidit inquit, Daci Cotisonis agmen &c.

Dziurpaneus quem alii Ducebalum vocant. Sedecim hic integros annos, incipiens à Domitiano vsque ad Traianum, produxit bellum cum Romanis. Idem aliquoties Romanorum maximos exercitus fudit. Fuscum consulem vnà cum legionibus trucidauit, & amplissimas victorias retulit, ita vt ab eo Domitius pacem redimere cogeretur. Donec tandem artibus Traiani Imperatoris & indefessa perseuerātia superatus furori aduersæ fortunæ succubuit. Mirificè hîc laudatur à Dione.

De veteri Germania ad Pontum, Borysthenem et Tanaim.

Quanquam autem Dziurpaneus rex Dacorum vocetur, tamen & Getis imperitabat. Nam Getę & Daces gētiles sibi erant. Hoc fundamēto posito non difficile erit inuestigare, Sarmaticę ne genti an Germanicæ debeant adnumerari. Quod commemorare placuit propter quosdam recentiores qui secuti autorem supplementi Carionis, hîc ad Istrum & Borysthenem, quà patet littus Ponticum, vbi Getas & Dacos Ptolomæus ponit, Germaniam veterem sibi fingunt & imaginantur, ex qua Danos, Gotthos & alios Baltici maris accolas, itemque Mysios Saxonas oriundos, eosque Germanica lingua vsos etiam tum, firmiter asseuerant: quin etiam ad Constantinopolim & in Taurica etiamnum inueniri prouincias, vbi reliquiæ priscorum Gotthorum passim Germanicè loquantur. Et Transyluanos Germanos quos Siebenburger vocant, affirmant, eorum Gotthorum posteritatem esse. Hæc in nouo Carione apertè leguntur. Qui liber, quia est omnibus ob reconditam in eo eruditionem gratus, & ab omnib. passim manib⁹ territur, multis Germanis, Gallis, & aliis nationibus rem ita se habere persuadet. Res profectò ista magna est, & digna cognitione etiam maximorum virorum, qui Reipub. gubernationi præsunt. Nam huiusmodi disputatione non modo possessio & fines Sarmatiæ petuntur, sed etiam fama & res fortiter feliciterq; gestæ pro salute & incolumitate patriæ ab vna gente in aliam transferuntur. Existimo igitur me rem dignam nobili Polono facturum, si hæc posteritati discussa enucleataque relinquam. Et si verum vetus illud dictum est, quòd bona fama est alterum patrimonium, certè vbi hæc euicero, & propugnando declarauero, tam me promeritum gratiam

Germani in Transyluania an sint Gotthorum reliquiæ.

apud patricios Polonos totamque Rempub. putabo, acsi pro finibus patriæ dimicando aliquid laude dignum patrassem. Inprimis ergo quod attinet Transyluanos Germanos, ex eorundem testimonio res sciri potest, qui interrogati de origine sua, de Gotthis nihil respondent, sed se Saxones dicunt, quemadmodum etiam ab Vngaris aliisq; vicinis ita vocantur. Et si ingenium militare Gotthorum & mores, linguã, vestitum spectes, nihil in istis reperies, quòd veteres Gotthos repręsentet. Probabilior ergo prior editio Carionis, quæ sensit eos esse reliquias exercitus Caroli Magni. Et miror cur nouus Carion à veteri Carione ea in re desciuerit, sibique ipsi non constet, præsertim cùm non solus Carion, sed etiam cum eo complures de hac gente in ea sententia sint. Quòd verò ad Tauricanos & alios accolas Ponti attinet, ego quæsiui à plurimis nobilibus, qui legationes regis Poloniæ in Turciam obeunt, & ab Armenis Leòpoliensibus, qui in illis regionibus continenter negociantur, & illis isthic omnia perinde nota sunt, atque in Polonia, an aliquid tale istic reperiant, sed nihil tale affirmant, quin potius fatentur tàm in illis littoribus, quàm in aula Turcici Imperatoris passim vsum esse linguæ nostræ, quam Slauonicam vocari vsus obtinuit. Et Polonutii illi & Alani ad Constantinopolim hactenus eadem lingua vtuntur. Quare ista missa faciamus. Qui hîc veterem Germaniam temporibus Romanorum fuisse somniant, obliti sunt quòd Cęsar ex professo commentarios suos scribẽdo, de rebusq; Germanicis prolixè tractãdo, nullam mentionem Germanię alicuius facit: quod omnino prętermissurus non erat: si quidem iam illo tempore Getarum Sarmatarumq; mentio celebris erat, & iam de finibus Istri cum eis contentio oriebatur. Secundò qui hîc Germaniam statuunt, prorsus limites Sarmatiarum à fundamento conuellunt, & ea quę Babylonii, Cyri, Darii, Alexander Magnus, Lysimachus, Augustus & alii monarchæ de distinctione horum dominiorum decreuerũt, & scriptis, signis, columnis, arisque consignata esse voluerunt, illi quantum in eis est irrita & cassa esse volunt. Præterea Ptolomæus ipse describẽs has regiones cùm minima quæque excuteret, peculiariterque Sarmatiæ limites depingeret, nullam tamen huius veteris Germanię in istis oris mentionem facit. Sic & Strabo & Ouidius, sic & alii, qui eius tempora sunt secuti. Commemorantur quidem Alani, Corales, Getæ, Daces, Paziriacæ, Roxolani, Hunni, (nam & hi inter Sarmatas ponuntur) commemorantur Antæ, Massagetæ & Cimbri, quos Strabo inter Sarmatas ponit & alii, sed Germanorum hîc nulla fit mẽtio. Nisi forte Bastarnas nobis obiiciant, quos Germanos fuisse Strabonis sen-

Vetus Carion probabilius de Transyluanis.

Argumẽtum 1.

Argumẽtum 2.

Argumentum 3. ab autoritate.

bonis ſententia cõfirmare volunt. Eſto verò Baſtarnas fuiſſe Germanos,at illi ſuam prouinciam vt inquilini poſſederũt,non vt hęredes.Arauerunt hîc agros,vaccas mulſerunt,equorum greges pauerunt, aliaque œconomica adminiſtrarunt, ſicuti & nunc Pedemontanæ regionis incolas,quos Podgorios vocamus, ingenium, mores, originem veterum Baſtarnarum prorſus referre videmus. Et oras illas incolunt,vbi Ptolomæus Baſtarnas ponit,& œconomicisſimum eſt genus, & lineamenta ingeniumq́ue priſcæ gentis referunt. Tribuitur autem hoc Baſtarnis, quòd præ aliis gentibus œconomiam accuratiùs exerceant. Nam & Baſtarnarum nomen idem quod Feſt arnen innuere videtur,vt volunt Germanici ſcriptores. Sed quid ſunt iſta ſi conferantur cum iis, qui pompoſo & ſublimi orationis genere veterem neſcio quam hîc Germaniam comminiſcuntur? Aliud eſt coloniam aliquam ex Germanis huc deductis conficere, aliud Germaniæ fines vſq; ad ipſum Pontum proferre,ex Sarmatia Germaniam facere,& omnia confundere. *Baſtarnarum gens.*

Scriptores veteres & hiſtorici ꝓ magno miraculo narrant, quòd tempore quodam,duce Brennone Gręci viderint Celtas ſeu Germanos, ſulcantes mare mediterraneum, Athenienſibus fortè contra Philippum ſuppetias laturos. Hæc inquam pro miraculo à veteribus narrantur. At ſane miraculum nullum hîc eſſet, ſi iamdudum in vicinia cum Thracibus, Myſiis & Macedonibus hîc conuixiſſent, & tempore longo eis immixti fuiſſent. Quod ſi autem ea ratione Germanię fines anguſti videntur,ſi à capite Danubii ad Rheni profluentem & oſtia in Germanicum cum Solino extẽdat, rixari debent cum Romanis & Ptolomæo, eiq́ue litem cum Bilibaldo conſiliario Cæſareæ maieſtatis intendere, quòd Germanis Germaniam tanquam iniquus regundorum finium magiſter acciſam reddiderit, dum conniuentibus oculis, Germaniæ Vltrarhenanæ Galliam verſus, quam Belgicam Galliam vocant oblitus, tantùm à ripa Rheni Germaniam reſpiciens extendit. Sed quod Germaniæ fecit,idem quoque Poloniæ facere non neglexit,dum Germaniam Iſtula tenus terminat, vt quantum ei à meridie Galliam verſus amputauit, tãtùm ei à ſeptemtrione in Sarmatiam intendendo curſum redderet. Sed de his rebus nolo eſſe prolixior, cùm etiam lib. 2. ſub finem mentio ſit iniecta,vnde ſi quæ adhuc deſiderantur,petet lector. *Argumentum 4.* *Bilibaldus in libro de vocibus regionum Germaniæ.*

CANABVS. Is contra Aurelianum Imperatorem mouerat bellum. Cumque Gotthi primi imperii fines inuaſiſſent, à Romanis vltra Danubium erant reiecti, in quo prælio fuſa eſſe quinq; millia Gotthorum dicuntur, ipſumq́; cæſum eſſe regem. Neceſſe autem eſt,

tem eſt, vt ſcriptoribus Romanis eorumque teſtimoniis nitamur, quandoquidem hæ gentes propriis hiſtoricis carent, quos ſi haberent, multa poſſent corrigi, quæ in hiſtoria latinorum deſiderantur. Quid enim Græci præter fabulas de Sarmatia ſcripſerunt? Romani verò quoniam vbiq; ferè propriç laudi ſtuduerunt, non tam geſta ſua maximis extulerunt laudibus, quàm incommoda, quç à Sarmatis, Getis & Vandalis acceperũt callidè ſuppreſſerunt.

Ob inopiam ſcriptorum Sarmatis multum decedit.

Atanarichvs: qui cum fratre Fritigero inteſtinum bellum geſsit, & à fratre ope Romanorum auxiliorum, quæ impetrauerat, ſuperatus fuit. Quo fratrum diſsidio audito, Hunni eos armis aggrediuntur, ambosque ſedibus patriis pellunt. Confugiunt tandem ad Valentem Imperatorem, qui eis Myſiam cum Thracia attribuit, iſtucque eos commigrare facit. Paulò poſt irritatis vtrinque animis bellum acerbum motum fuit. Conſtantinopolis ab eis obſeſſa, ſuburbia flammis abſumpta, & ipſe Imperator incendio conflagrauit, de qua re ſuperius iam dictum eſt. Tandem Athanarichus cum de renouandis fœderibus ageret, euocatus Conſtantinopolim, ibi moritur, vbi & ſepultus eſt, multis eum deſiderantibus & collachrymantibus.

Alarichvs. Hic ſe Theodoſio in Italiam ducenti exercitum adiunxerat, præfectusq; fuit copiis Gotthorum, quæ decem millibus conſtabant. Tandem confecto bello cum exercitum domum reduxiſſet, ob non ſoluta ſtipendia occupandi Pannoniam autor fuit, & deinde à Radagiſo accerſitus, cum exercitu qui bis centena millia armatorum continebat, in Italiam contendit. At cum magna pars exercitus illius ob rem à Radagiſo malè adminiſtratam, virtute Stiliconis diſsipatus & fame confectus eſſet, Alarichus reliquias militum in Pannoniã reduxit, vbi poſtea à Gotthis in regem electus eſt, & adiunctis Sarmatarum & Dacorum viribus denuo in Italiam expeditionem molitus eſt, vt poſteriorib9 factis priorem ignominiam aboleret. Cumque iam fines Italię ingreſſus eſſet, cum Stilicone ingenio & viribus pariter decertauit. Et Stilico quidem, vt eum ab oppugnatione Romæ auerteret, ductare eum perſuaſionibus, & falſa ſpe maioris commodi cœpit, vtque in Gallos nouandis rebus ſtudentes iret hortatur. Cui9 ille ſimulat ſe conſilio acquieturum, confeſtimque Gallias ingreditur, cumque iam ad Alpes perueniſſet, quidam Iudęus Saul dux copiarum, inſtinctu Stiliconis in eum irruit magnoque detrimento eum affecit. Sed ille inſtaurato exercitu rurſus ſuperior euaſit. Ac detecta fraude, cum didiciſſet á quo illa conſilia conſuta erant, dedit operam, vt artem arte vlciſceretur, illæq; machinationes in caput autoris

Expeditio Alarici in Italiam

put autoris reciderent. Itaque statim Honorio Imperatori persuadet Stiliconem ambire imperium, olere regem, vtq; sibi ab eo caueret & per literas & per legatos monet, indicatque eum omnino de abrogando ei imperio, & ad se transferendis honoribus cogitare, hocque quibuscunque documentis potest ei probatum facit. Et quia suspicio ex media rei natura deprompta solet esse persuasibilis, maximè quando de summa rerum agitur, itaque iuueni adhuc imbecilli iudicii, id quod vult facile persuadet. Nec potuit Honorius vlterius præstolari, vt inuestigaret, veræne an confictæ essent illæ criminationes. Sed iubet, Stiliconem vnà cum filio Eucherio interfici. Ita Gotthus perducto consilio eò quò volebat, cum videret Italiam tanti nominis duce orbatam, erectus animo, sublatis signis Romam liberè pergit, omissaque Gallia cum biennio vrbem obsedisset, Calendis tandem Aprilis anno Christi 410, anno ab vrbe condita 1166. eam capit. Ita Roma cum esset caput mundi dominaque orbis, corruit & mundi desiit esse caput. Hanc cladem Sybillæ ante multa secula prædixerant. Quin & vultures illi 12. qui Romulo fundamenta vrbis iacienti præteruolando apparuerant veluti τοπικῶς hosmille & 200. annos, quibus durauit, id est 12. centurias annorum innuisse videntur, vt Varro ex sententia antiquitatis hoc mysterium exposuit. Hæc acta sunt ab hinc anno 150. supra millesimum. Sęuitum deinde est in vrbe, & miles nihil omisit, quod fieri solet in tam lugubri & miserabili casu, nisi quòd multitudini, quæ in Christiana templa confugerat, parsum est, præcipiente Alaricho. Nam Gotthi religionem Christianam, quam semel amplexi erant semper reuerenter coluerunt. Inter prædam quæ ex templis thesaurisque publicis & priuatis congesta erat, (fuit autem maxima) Placidia Galla, soror Imperatoris Arcadii & Honorii fuit, quam tandem filio Adulpho iuueni Alarichus despósauit. Nam Alarichus ipse iam senex erat: Post eum successum rerum non quieuit Alarichus, sed prosecutus est victoriam, duxit exercitum vlteriùs, vt Italiam occuparet, peragratisq; celebriorib. locis, Campaniam, Lucaniã, & Brutios, Siciliæ quoq; regnum depopulatus est, ac in vltima Italię ora, vnde & Hannibal vale vltimum Italiæ dicens soluerat anchoram, mortuus est. Eodem tempore tradunt quidam scriptores, extructam in Italia fuisse à gentib⁹ nostris vrbem Asindonem, quanquam alii eam iam antea destructam, à Sidonibus verò nostris paulò post sub Desiderio Longobardo restitutam tradunt. De hac gente Sidonum autor Anius Italus diligens antiquitatum inuestigator, sic scribit libro de antiquitatibus Ethruriæ: Sidones, inquit non procul à Vistula fluuio

Alij ad deuastationem quę sub Totila accidit Sybillę prognosticon detorquent.

Vultures duodecim excidium Romæ denotant.

Placidia capta ab Alaricho.

stula fluuio Poloniæ ii vocantur quos nunc Polonos dicimus, quorum metropolim CRACOVIAM idem influit fluuius Vistula, quem Viselani vocant. Hi victis Lögobardis Italiam occuparūt, & sub Desiderio Cossas reparantes seu Asidoniam prolatione sua Prosidoniam dixerunt. Nomen Sidonum veterum in Polonia videtur hæsisse in illo territorio, vbi est Szidlovv & Szidlovviec oppida. Nam & nomen non longè degenerauit à prima nomenclatura Sidonum, & situs loci quem Ptolomæus ponit videtur conuenire cum situ istorum oppidorum.

Asidone seu Cossæ vrbs in Italia à Polonis extructa.

ADVLPHVS filius Alarici & nouus gener Imperatorum Honorii Archadiiq; rex creatus est & patri succesſit. Is Romam reduxit exercitum hoc consilio, vt eam deleret. Sic enim ei Duces Gotthique consulebant, sed tandem vxoris Placidiæ humilimis precibus placatus sentētiam mutauit, ac potius inito fœdere cum Honorio, in Gallias abiit, & inde in Hispaniam. Ibi cùm Vandalos offendissent, quomodo se erga suos populos gesserint, & inuicem ab Italicis ducibus commisſi quàm horribiles conflictus fecerint, suo loco enarrabimus, cum ad illam metam perueniemus. Inde iam Chronologi Polonorum, historiam nostræ gentis texere incipiunt. Sub istud enim tempus Lechi & Czechi aduentus ad istas regiones cadit, vt docet Vapouius, D. Cromerus, & Boëmorum quoque scriptores. Et iam non sine quadam voluptate attentus lector oculos suos delectatione satiabit, cùm seriem Gotthicorum & Vandalicorum regum cum serie Polonorum regum veluti ad confluentem duorum amplisſimorum fluminum prospiciet in vnum coincidere, & tempora Lechi cum vltimis regib. Vandalorum coalescere. Res enim ipsa testabitur siue reges Gotthorum siue Vandalorum in frōtispicio regum Poloniæ in chronicis præponas, vtrumque mirificè quadrare, ac inuicem ita coalescere, vt postea ne vestigium cicatricis apparere posſit. Cùm enim vtræq; hæ gentes, hoc est tam Gotthi quàm Vandali assueti essent aquam nostræ Vistulæ bibere, & pecora sua inde adaquare, certè tam de Gotthis quàm de Vandalis nulla gens iustiùs potest gloriari præ ipsis Polonis. Vt etiam Iostus Decius idem, licet & ipse Germanus fuerit, fatetur. Redeo ad hunc Adulphum regem Gotthicum, qui quàm gratus gener fuerit affinibus Honorio & Arcadio exitus mox docebit. Nam cùm Vandali & Gotthi vario ingenio de Hispaniæ posſesſione disceptarent, misit Honorius cum exercitu ducem quendam insignem Constantium Patricium Romanum, qui vt tantò fideliùs & magis strenuè cōtra vtramq; gentem, Gotthorum inquam & Vandalorum rem administraret, benè eum sperare iusſit

Gotthica & Vandalica historia quomodo in harmoniam reducatur.

Adulphi regis historia continuatur.

rare iusſit, promiſsis onerauit, animoq; erexit, adiecta hac conditione, vt ſi Placidiam vindicaret ab illo mœſto matrimonio, ſanamque reduceret, eam omnino ſe ei nuptum traditurum, quodque maius eſt, etiam conſortem imperii effecturum. Pulchrum erat brabium, & dignum tanto athleta & etiam ipſo agonotheta. Proinde Conſtantius vt voti compos fieret, ſumma diligentia & fide in illo negotio verſabatur, præſertim cum ad eius inſtitutum viā ei fortuna patefeciſſet. Adulphus enim interea cum tres annos in Hiſpania degiſſet, interficitur, itaq; ſubmotis Vandalis ex Narbonenſi Gallia Placidia ei reddita fuit. Cùm autem partim propter religionem Chriſtianam, quam Gotthi ſequebantur, partim propter cupiditatem adeundæ Hiſpaniæ inter Vandalos & Gotthos grauis contentio inſurgeret, Conſtantius cum Gotthis ſimulat amicitiam, ſeque cum eis ſentire non obſcurè ſignificat, idque ob duas potiſsimùm cauſas: tum quòd Chriſtiani eſſent & ipſi, tum quòd metuebat ſi eos offendiſſet, ne recenti ſucceſſu victoriarum in Italia partarum inflati, & gloria rerum geſtarum bullientes, iterum patriæ maiora mala accumularent. Nec eum iudicium fefellit vt ex ſequente hiſtoria patebit. Itaque Conſtantius ex animi ſententia negotio confecto Romam reuerſus vtrunq; conſecutus eſt, & ad gubernacula imperii admiſſus, & viduam Placidiam in vxorem duxit, ex qua tandem ſuſcepit filium Valentinianum tertium. Vltimus hic fuit Imperator occidētis. Quanquam alii vltimum Auguſtulum eſſe volunt, quòd ita in fatis erat, vt imperium quod virtute primi Auguſti ab initio partum eſſet, hoc idem in Auguſtulo eius nominis vltimo deſineret. *Auguſtulus vltimus occidentalis Imperator.*

De Theodorico Gotthorum rege.

Theodoricus rex Gotthicus, qui Pannoniam poſsidebat miſſus à Zenone in Italiam quam tenuit annos triginta, cùm adhuc adoleſcens eſſet fuit loco obſidis apud Martianum & Leonem. Ibi Romana diſciplina inſtitutus eſt, & poſtea ad paternum regnum remiſſus, ſoci⁹ Romani imperii fidelis fuit. Hic habuit tres filios, Walamir, Theodomir, & Widmir. Inter hos prim⁹ regnauit Walamir maximus natu, cumque Attilæ filios aliquot prœliis ſuperaſſet, ipſe deinde in prœlio, quod cum Sueuis fecit, in ea regione, quę nunc eſt Auſtria, periit. Deinde regnauit Theodomir. Hic pater Theodorici huius, quem nominamus Veronenſem fuit, & victores Sueuos & Alemanos è Pannonia depulit. Tertius frater Widemir duxit exercitum in Italiam, ibi mortuus eſt. Quia verò Theodoricus abſente patre Sarmatas qui Gotthorum & Romanorum terras populati fuerant, repulerat, Zeno Imperator eum ad ſe vocat & facit eum *Walamir, Theodomir, Widmir.*

cit eum patricium & consulem. Ac misit eum in Italiam contra Odoacrum Rugianum. Potit⁹ Italia vrbem Romam senatui regendam commendauit. Theodoricus habuit sororem vxoris suæ Amelfredam, quam despondit regi Vandalorũ in Africa. Nondum enim ex vtrorumque animis necessitudinis priscę, & amicitiæ vinculum prorsus exoleuerat. Habuit & filiam Amaloshutam.

Odoacer Rugianus.

De nominibus Amelfreda et Amaloshuta.

Id nomen fuit familiæ Theodorici, quæ sic à vellere Iasonis dicta est. Gotthi enim olim ex Colchica in Europam progressi fuerãt. Amalosunthæ autem nominis etymon esse volunt quasi Amalorum schönbeit. Hanc Theodoricus despondit Eutarico Widerici Hispanici regis filio, qui etiam ex familia Amalorum fuit. Sed recordandum est eorum quæ ex Iornande attulimus, quod illo seculo vsus obtinuerat apud Gotthos, nomina Germanorum sibi imponere.

THEODATVS regnauit duos annos post necatam Amalosuntham, auarus, insolens in rebus secundis, in aduersis timidus. Cùm bellum ei inferret Iustinianus propter Amalosunthæ necem, initio trepidus Italiam se ei traditurum promisit. Sed cùm in Illyrico dissipatus esset Iustiniani exercitus, elatus noua spe legatos Iustiniani retinet inclusos carceri.

VITIGES quartus rex Gotthorum regnauit annos quinque. Huius temporib. moles totius belli Gotthici Italiam attriuit, ad quam liberãdam cum Bellisarius missus esset ab Imperatore, multa perseuerantia & maximis conatib. adnixus est reprimere Gotthorum potẽtiam, sed exercitus Vitigis cõstabat centum & quinquaginta millibus Gotthorum, robore & peritia rei militaris excellentium. Hi quodam tempore cùm vidissent Bellisarii copias egressas ad spectanda hostium castra, contempta paucitate prælium cient, & quòd cognoscebatur equus Bellisarii ex colore quod giluus esset, & albo capite, Gotthi non ineptè iudicantes, duce interfecto facilem victoriam fore, itaque se cohortantur, vt quàm primum conglobati impetu facto in vnum hunc irruerent: ac vbi emicando eis sese in conspectum obtulisset, sublato clamore hac voce Gotthica eum iam adesse insonant: Vala vala. Itaque omissis cęteris in Belisarium solum tela coniiciunt, ac eum acrius consectantur, lanceis ensibusque petunt, ita vt præferuidi animo iam eum comprehensuri erant, nisi armigerorum illius & satellitum opera, inprimisque veri Dei prouidentia liberatus fuisset.

Vala quid.

Narratio

Narratio de quodam casu in ea obsidione, qui ostendit lusum puerilem sæpe ominosum esse.

Dum hæc agerentur, bellumque acre indies inualesceret, res memoratu digna contigit. Samnites pueri nonnulli cùm pec⁹ pastum educerent, per lusum, vt assolent, duos inter se deligunt corporis habitudine ac specie præstantiores, quorum alterum Belisarium vocitant, Vittigem alterum, & hos colluctari inuicem iubent. In ea colluctatione, qui Vittigis nomen fuerat sortitus, in terram victus prolabitur. Hunc statim puerilis illa & inconsideratior turba, illudendo simul & increpando, de proxima arbore suspendunt. Lupo deinde interueniente conspecto exterriti omnes fugam capessunt: qui verò suspensus pendebat, à cæteris destitutus interiit: Quibus de rebus certiores facti Samnites, pueros quidem missos fecere, sed ex his, quæ acciderant coniectando collegerunt, victorem omnino Belisarium fore. In hunc Vittigem adductum Constantipolim Iustinianus nihil asperè constituit, quia perfidia suorum captus erat. Ideo propter reuerentiam regii nominis fecit eum patricium.

Totila penultimus rex Gotthorum, regnauit annos 10. Res Gothicas singulari virtute & fœlicitate rursus erexit, etsi tandem ipsius etiam fortuna conuersa est, sicut & Benedictus Abbas ei prædixerat inquiens: Multa mala facies, Romam ingredieris, 9. annis regnabis, decimo morieris. Ac flexisse eum Benedicti adhortatio dicitur, vt min⁹ crudelis in victoriis fuerit. Initiò ad Placentiam vicit Romanum exercitum duplo maiorem suo, insigni strategemate. Cum intellexisset Iustinianus Gotthos iterum superiores viribus in Italia, secundò misit Belisarium, sed neque accedere ad vrbem obsessam Belisarius potuit, nec exercitum parem habuit hostibus. Durauit illa obsessio Romæ biennium, simul & alibi multæ vrbes iam à Totila iam à Belisario alternante fortuna occupabantur. Placentiæ tanta fames inualuit, vt pater qui multos filios habebat, spectantib⁹ multis sese de ponte in Tybrim præcipitem dederit videns filios petentes cibum se sequi. Maluerunt itaq; Romani Gotthos in vrbem intromittere quàm extrema incommoda pati. Gotthi ingressi vrbem passim obuios interficiunt, direptiones, incendia ædificiorum spectantur. Iubet & Totilas muros dirui, totamque vrbem deleri, sed Pelagius Pontifex cùm demissè intercederet, Totilas, cædes, & incendia prohibuit, subinde tamen Romanos conuiciis incessit, proditionem ipsis obiiciens in seipsos & patriã, & quod à Gotthorum maximis virib⁹ discedendo ad Græculos homines, qui ipsis præsidio esse nequeant confu-

D. Benedicti prædictio.

Fames in obsidione grauissima.

Totilæ expeditio contra Romanos formidabilis.

ant, confugerint, cum antea ex Græcia neminem in Italiam viderit aduentantem, qui eis auxilio esset, præter Tragædos & Mimos & Nauticos quosdam prædones. Ad quam exprobationem nemo ex Romanis ausus est ei quicquam respondere. Etsi autem fuit Roma ab Alarico & Genserico Vandalo capta & direpta, tamen ita miserè destructa non fuit, sicuti in tertia hac expugnatione. De qua etiam Sybilla prædixit. Ῥώμη μὲν ῥύμη ἔσεται καὶ δῆλος ἄδηλος. Hæ pœnæ erant sæuitiæ Romanorum aduersus Christianos. Acciderunt hæc anno Romæ 1296. Anno Christi 546, iam post finitum regnum Vandalorum in Africa. Anno ab Augusto 504. Anno post destructionem Carthaginis 700. De hac vastatione etiam Scipio ille incendium Charthaginis aspiciens ac illacrymans dixisse scribitur, Se cogitare simile fore aliquando excidium Romæ: & augurium duodecim vulturum in ea desolatione completum fuisse quidam tradunt.

Teias vltimus rex Gotthorum à Narsete victus. Eunuchus is fuit in aula Iustiniani, tãta verò industria eius fuit, vt postea summus dux in Italia factus sit. In Campania vterq; exercitus confixit, vbi magno prælio ad Nucenam victi sunt Gotthi, posthacque vires Gotthorum planè collapsæ sunt. Teias ipse prĕlians interfectus est. Reliquiæ prĕsidiorum quĕ Cumis erant, dimissæ quidem sunt, & vita concessa, ea tamen conditione adiecta, vt reliquiæ Gotthorum ex Italia discederent.

De reliquijs Gotthicæ gentis post Vittigis captiui abductionem.

Iornandes cùm descripsisset captiuitatem Vittigis regis Gotthorum, & quo pacto proditus à Belisario Constantinopolim perductus esset, tandem elegiam canens cum dolore intrinseco finem sermonis sui ita facit: Hucusque, inquit, Getarum origo, & Amalorum nobilitas, & virorum fortium facta, ac laudanda progenies laudabiliori principi hoc est Iustiniano Imperatori cessit. Narrat etiam reliquias Gotthorum in suas terras abiisse, agminaque illa vrsi signa in vexillo prætulisse. Idem narrat in quas regiones abierint gentes, dissipato exercitu. Mortuo Attyla, Gotthorum, inquit pars, Hunnorum terras in Pannonia occuparunt, Sarmatæ & Cemandri in Illyrico ad castrum Martenam sedes datas coluerunt: alios verò, quos iuniores Gotthos vocat, dicit cum suo Pontifice Valtzila Mœsiam petiuisse. Scyri quos Alamicam gentem facit, inferiorem Scythiam minorem & Mysiam petiuisse. In quib. locis & nunc ab iis qui Constantinopolim ire solent visuntur. Mie-

Scyri cum Gotthis.

fiuntur. Miechouienfis etiam Polonutios reliquias Gotthorum facit,quos in illis partibus hucufque ad fuam ætatem permanere affirmat. Rugios verò etiam cum Gotthis rediiffe dicit Scandinopolim vfque. Hæc vrbs forfan ab infula Scandia dicta, ad oftia Iftulæ,vbi quoq; vetus eorum domicilium fuiffe dicitur. Ideo Rigam in Liuonia vrbem à Rugiis iftis quidam dictam effe putant. Gotthorum verò partem poft cōmigrationem illam,nomen infularib. populis in Suecia dediffe non malè quidam opinātur. Nam veteres infulas libenter occupabant.Ac tantò magis credibile videtur,hos qui multum terris iactati & alto,multaq; perpefsi, portum fuorum malorum & quietem quærentes eò cefsiffe. Hæc hiftoria de regibus Gotthorum ex Iornande allata eft. Sed fcriptor hic extremum actum & interitum regis Teiæ & cōmigrationem Gotthorum ex Italia non eft complexus. Nam hiftoria eius finitur in Vitige. Procopius vlteriùs progreffus etiam Totilæ & Teiæ bella defcribit, & iter quod arripuerat illud agmen Gotthorum,quod mille viris conftabat,non pretermifit defcribere, ad eum modum inquiens:Dum hæc agerentur,mille numero è caftris abeuntes,Ticinum ad vrbem locaque cætera huic circumiecta trans Padum fluuium agmine vno contendunt. Ex qua directione itineris credibilius eft eos rediiffe ad prifcas fedes à feptemtrione Iftulam verfus,vt ibi nouum regnum Lechi, de quo haud dubie audiuerant,fuo aduentu ftabilius redderent. Nam illa via per Padum vfitatior eft arripientibus iter in Poloniam. Et nefcio fi hìc alicubi non hæferint,vbi eft Chelmenfis prouincia,cùm hactenus hæc pars Poloniæ pro figno authentico infigne vrfi præferat, quo & Gotthi illi vtebantur. Hoc eodem figno vrfi & Kiouienfes hactenus vtuntur, & forfan in vno comitatu tunc focii erant. De Hifpanicis Gotthis, qui iamdudum antea poft Vandalorum in Africam emigrationem in eorum fedes fuccefferant, fuis locis per occafiones in ea hiftoria mentionem faciem⁹. Florebat enim & durabat eorum regnum vfque ad Caroli Magni tempora, & vlteriùs,recitanturque ferè 30. Gothicæ ftirpis reges in hac ferie.

Rugij cum Gotthis abeunt.

Chelmenfe fignum Vrfi.

Miramur autem fcriptorem Italicum Carolum Sigonium virum eruditum, quòd cùm hiftoriam ordine per reges Romanorum ab inclinatione Imperii Romani texere incœpiffet, cur præteritis regibus Gotthorum noftrorum qui in Italia plus quàm 70. annis,ordine regnarunt, primique iniuriam totius orbis vlti funt, cur inquam ab Albuino, & aliis Longobardis regibus inceperit hiftoriam fuam. Notum eft autem primam inclinationem Romani imperii inceptam fuiffe à Gotthis. Facilè fuit victos vincere

 Longobardis.

Lõgobardis. Adde quòd & hoc æuo nostro qui in reges Romanorum creantur ex eadem gente Gotthica de qua dicimus originem suam deriuant. Ideoq; signum aurei velleris ꝓ symbolo quodam gerunt, significantes se ab illis Gotthis lineam originis suæ ducere qui descendunt ab Amaleshutis, id est, raptorib. aurei velleris. Post expulsos enim Gotthos ex Italia, in Hispaniis ceteri longo post seculo vsque ad Caroli Magni tempora regnarunt, ad quos Hispani ac proinde & Austriaci originem suam referunt.

DE VANDALIS ET EORVM REPVBLICA.

RES à memoria hominum remotissimas commemoraturus sententiam tantùm autorum aperiam, quam tamen præstat sequi quàm coniecturas & nouas opiniones fingere, præsertim cùm illi autores quorum testimoniis nitimur, in ea causa rationibus & maxima verisimilitudine non destituantur.

Magnitudo gentis.

Gentes Vandalorum maximas fuisse non modo series historiarum, sed & numerus exercituum qui trecentorum millium fuisse narratur argumento esse potest. Vandalicæ autem gentis conditorem Vandalum nepotem Noë affirmant fuisse. Commemorant & ex autore carminis Argonautici, quòd sub tempus expeditionis Argonautarum, hoc est ante Dauidem temporibus Samsonis, Phineas vates Tirius floruerit inter Henetos, ad eosque anni definitionem eiusq; computandi rationem ex Tiro & Sidoniis, qui vicini erant Iudæorum, attulerit. Quod omnino verisimile est. Quia & Græci scriptores affirmant sub illud ipsum tempus, hoc est quando Cadm⁹ apud Phœnicas regnauit, ad Græcos fuisse characteres literarum ex Asia translatos. Adducunt & ex Homero, quod illi ipsi Heneti militabant in Troianorum bello, de qua re superiùs lib. 1. à nobis luculentiùs est tractatum, nunc summam rei tãtùm proponimus. Addunt etiam & confirmant eadem autoritate antiquitatis, hoc est, Herodoti, Vergilii, Polibii, Iustini & aliorum, quod iidem ipsi populi post Troiam vastatam cum Antenore in Europam transiuerint, repleuerintq; littus Adriaticum in Illyrico, vnde & Henetum mare illud à quibusdam vocatur. Et postea quoq; multos alios eiusdem gentis homines subsecutos comitatosque fuisse varios duces in Europam, variis causis eos impellentibus, Ex quibus memorant nostri Chronologi Alanum secundum. De hac cõmigratione etiam & posteriores autores meminerunt. Narrat Cornelius Tacitus inter Borysthenem & Istrum gentes quasdam vagas

Phineas Vates.

Herodotus & alij autores Henetos ex Asia venisse affirmant.

Strabo lib. 7.

vagas oberrare,Henetos intelligens.Plini⁹ etiam lib.4.& 13. Vandalos Sarmatas vocat, & dicit eos ad Vistulam cum Scyris & Hyris populis habitasse suo tempore.Et Dion scribit Albim fluuium oriri ex montibus Vandalicis.Polybius etiam scribit suo æuo totum littus Adriaticum Venetias vocatum fuisse.Scribũt etiam Antiochi Hieracis temporib. Galatas occupasse in Asia patriam veterem Henetorum:Ptolomæus quoque libro3. capite 5.iis verbis scribit:Habitant autem Sarmatarum maximæ gentes Venedę per totum Venedicum sinum.Si igitur Vandali tum ibi habitarunt, etiam & Sorabi illi qui sunt ad Lubecum,cùm vnam gentem statim ab initio fuisse Vandalos cum Sorabis,mores, cognatio,& lingua eadem indicet.Adde istis Ptolomæi sentẽtiam & picturas,& montes Vandalicos & mare Vandalicum & populosVandalicos,quos ibidem ferè ponit, vbi & Plinius, vlteriùs versus septemtrionem sedes eorum dilatans. Vistulam etiam veteres appellasse Vandalum testantur, affirmantque à flumine Vandalo fuisse appellatos. Et rursum flumen Vandalum à Regina Venda quæ se ad Cracouiam de ponte pręcipitem dederat exoluẽdi voti causa, appellatum esse. Sed verisimilius est flumen à populis Venedicis fuisse appellatum,& non modo flumen ipsum,sed etiam illud mare & montes illius prouinciæ,eò quòd istic consederant. Venetos verò dictos ab illis Henetis Asiaticis qui huc commigrauerant, & ipsa cognatio appellationum & vocis similitudo indicat. Exigua enim mutatione,vsuq; recepta litera h.pro v. Venetos ꝓ Henetis appellare cœperunt.Et tandem à vicinis Germanis paulatim ad sonum linguæ Germanicæ voce,vt moris est, inflexa, pro Venetis vel Vandis, Vandali sunt nuncupati, Wandeln enim Germanicè est peregrinari. Istę enim gentes sæpius vagatæ nouas sedes quærere solebant.Et certè res ipsa & verisimilitudo indicat, vtrumq; vocabulum tam Gotthorum quàm Vandalorũ esse à Germanis ad eorum Grãmaticam deflexum. Nam Germanis sicuti ex Getis Gotthos, ita ex Venetis Vandalos facere non est difficile,nec violentum. In appellatione tamen sin⁹ Liuonii maris antiquum & incorruptum vocabulum permansit. Non enim Vandalicum Dialectico Germanica sed Venedicũ sicut olim ita & nunc appellatur.Quod propter illos addendum putaui,qui differentiam quæritando inter Vinidas Venedosque, Vandalos hîc ad ostia Istulæ statuunt, Vinidas verò Męothidem versus & pone montes Sarmaticos transferunt. Cum iuxta eorum ratiocinationem potius hîc Vinidas, vt vicinos Venedico mari & Vandalos istic Męothidem versus ponere oportebat. Id verò faciunt propterea, vt se non dissentire à sen

A Getis Gotthi à Venedis Vandali sunt, vtraque voce à Germanis detorta.

tentia Iornandis, quam ipſimet adducunt, ea ratione teſtentur. Ita enim inquiunt,& iſtis verbis ex cunctis vetuſtioribus autoribus epilogum de origine & progreſsionibus Vandalorum illorū qui Romam & Romanas prouincias dilacerarunt elicere volunt: Facile, inquiunt, eſt deprehēdere ex Iornande, Procopio & aliis ſcriptoribus quid de Vandalorum ſedibus ſentiendum, qui à Mæothide profecti verſus occidentem ſolem ad Viſtulam in extrema ora Germaniæ conſediſſe & Germanos & Francos vexaſſe dicuntur. Deinde verò ad meliores ſedes in Pannoniam indeque in Galliam, Hiſpaniam & denique Africam commigraſſe. Hæc illi de patria & origine & progreſsione Vandalorum tradiderunt. Et poſtea quaſi obliti ſui ſecumque pugnantes, tradunt Vandalos illos orbis debellatores Germanos fuiſſe, habitaſſeque ad ſinum Venedicum. Quæ ſi vera ſunt, quomodo à Mæothide ſuperius prodiiſſe eos aſtruunt? An verò Germani vnquam ad Mæothidem habitarunt? Aut qua de cauſa, cùm eſſent Germani, gentiles ſuos tam crudeliter perſecuti ſunt? aut cur ad Venedicum ſinum habitarunt, cùm Iſtulam limitem Germaniæ ipſimet faciant? Cùm igitur hæc ſententia pugnet cum conſenſu hiſtoricorum, & ſibi ipſi cōtraria ſit, quærēda eſt nobis alia verior & ſolidior, quæ cum teſtimonio antiquitatis & traditione veterum, & circumſtantiis rerum conueniat, & quę non inuitè coaleſcere poſsit cum teſtimoniis claſsicorum autorum. Si igitur ex autoribus recitatis in vnum conferantur expendanturque ritè ſententiæ, colliget lector quatuor locos celebriores illo ſeculo à Venedis inhabitatos fuiſſe: ad Pontum & Mæothidem, ad Iſtulam ad eiuſque oſtia, & Venedicum ſinum, ad Albim, & ad Iſtrum quoque in Pannonia, vnde expeditionem illam pararunt in Hiſpanias. Et omnes iſtos Sarmatas fuiſſe, ex eademque ſtirpe originem ducere mihi nullum dubium remanet, niſi quòd illi Venedi & Vinidæ, priſca appellatione non vſq; adeò deprauata, iſti verò vt Germānis viciniores, Vandali à Germanis appellabantur. Quod autem tam magna ſpacia compleuerint, vt ferè eoſdem fines ſi non maiores, quàm Polonorū prouinciæ ſunt, occuparint, nemini mirum eſſe debet. Ptolomæus enim eos deſcribens, Maximam gentem Venetorum fuiſſe vocat, nec fruſtra. *Ptolo. lib. 3.* Ideo enim à Gręcis Spori, id eſt ſparſi vocantur. Nam ſicut illę inſulæ, quæ Sporades dicuntur, ab eo quòd hinc inde ſparſæ mare cōpleuerint, ita & huius gentis homines prouinciatim alii ad orientem alii ad occidentem hinc inde habitarunt. Ideo Procopius à Mæothide prodiiſſe eos, Iornandes ponè montes Sarmaticos habitaſſe, Dion ad Vandalicos montes in Hermunduris cōſediſſe

memoriæ

memoriæ prodiderunt. Ptolomæus verò vsque ad sinus Venedici oras eorum fines protendit. Sed nescio sane vndenam hæc illi acceperint, qui scriptis prodiderunt, quòd Gotthi irati ob stipendia à Theodosio non soluta, relicta Thracia Pãnoniam inuaserint, eamque Vandalorum manib. eripuerint, cùm à Constantino Magno donatam hactenus possederint. Scio quæ ex Iornande adferuntur de Rege Geberricho Gottho, quòd Vandalos profligarit, cùm ad paucitatem redacti, à Constantino Magno in Pannonia nouas sedes impetrassent, vnde postea in Hispaniam & Africam concesserint. Sed ista dum mecum reuoluo, incidi in illam historiam apud Eusebium de Sarmatis, quomodo temporibus eiusdem Constantini lacessiti bello à Scythis seruos suos contra eos armarint, & tandem serui victoria potiti contra dominos suos arma sustulerint, ac sedibus propriis pepulerint, qui tandem necessitate compulsi ad Constantinum Christianum Imperatorem confugerunt: quos, inquit, tanquam saluandi gnarus omnes in Romanorum terram suscepit, & ex illis sibi idoneos milites collegit, &c. Et mox: alios ad colendum agros diuisit, ita vt calamitatem à seruis acceptam benè sibi cessisse confiterentur. De hoc inquam genere Sarmatarum mihi cogitanti, quinam fuerint, & per quam occasionem in gratiã Imperatoris se insinuarint, res verissima apparuit eos Vandalos intelligendos esse, ad quos postea & Gotthi ex Thracia tanquam ad suos populares accesserunt, quiq; sicuti olim ad Pontum, ita & nunc cum iisdem littora Istri in Pannonia inhabitarant. Tandemq; cunctis viribus suis recollectis, & ex vniuersa Sarmatia corrogatis auxiliis, & adiunctis Sueuorum vicinorum aliorumque Germanorum copiis, ex quorum re erat communem causam communibus auxiliis excutiendæ seruitutis gratia, cõtra Romanorum potentiam tutari, ex Pannonia soluentes anchoram bipartito agmine prouincias hostiles aggressi sunt: Gotthi, inquam in Italiam abierunt, Vandali verò in Gallias, Hispanias, & vsque in Africam peruaserunt, rursusque ex Africa Romam petiuerunt, cuius historiæ summam hîc quoque methodicè absq; longis ambagibus enarrare statui, sicuti de Gotthis quoque paulò superiùs feci.

Conciliatio autorum.

Sarmatæ Caragnini dicti à Constantino excepti.

DE VANDALIS METHODICA TRACTATIO.

De origine Vandalorum et cognominis ratione, caput 1.

Alii Vandalos à rege Tuisconum Vandalo deriuant, quem dicunt vixisse Altadis tempore, regis Babyloniorum, longè ante natalem domini, & isti hoc consilio id faciunt, vt progenitores nostrarum

gentium in arbore consanguinitatis Germaniæ ponant, sic ut nos quibusdam conditionib⁹ & parentelæ ratione iuris sui faciant. Alii verò vt Orosius, à Gallis Venetos huc venisse affirmant. Sed verior est & solidioribus nititur fundamentis Virgilii sententia, qui vult dicere post bellum Troianum Antenorem cum Henetis profugisse, Achiuos per Illyricos sinus, vt supra meminimus, in qua sententia est & Plinius, & autorem eius rei grauissimum citat Catonem: Venetos inquit ille, à Troiana stirpe ortos autor est Cato: verba Catonis sic se habent: Venetia est omnis ora circum sinum maris post Histriam vsque ostia Padi. Et mox: Venetis cunctis prima origo Phaëtontea est, quæ Græcis occasionem mentiendi de Phaëtonte & Eridano præbuit. Posteriùs mixta his nobilis stirps Troiana à quibus Patauia suo conditore inclyta. Vixit autem Phaëton Iacobi & Esau temporibus 2102. annis ab orbe condito. Post quem Vandalus apud Tuiscones 160. annis regnasse dicitur. Omnia hęc sunt antiquissima situ & puluere obsita. Meritò igitur dixi sententiam illam nobis sequendam esse, quæ nobilissimorũ autorum nititur fundamento, videlicet Catonis, Virgilii, Strabonis, Iustinii, Plinii & Sempronii, qui dicit, Venetias primò Phaëtõtei postea Troiani eisdẽ mixti coluerunt. Fieri autem potest vt post illam cladem Heneti duces & alii veluti ex communi incendio sese eripientes in eas oras deuenerint, sicuti nostri historici Alanum secundum ex Asia stipatum cohortibus venisse in eas oras tradunt. Apertè autem Ptolomæus sic dicit: Tenent Sarmatiam Maximæ gentes Venedæ, per totum Venedicum sinum. Huius rei nobis fidem facit etiamnum appellatio sinus Venedici maris ad Prussiam & vlteriùs. Iornandes verò Vandalorum sedes describens dicit per vniuersam regionem, vbi nunc colonia eorum est, sparsos fuisse. Ita enim Vandaliæ limites describit: Vandali inquit ab oriente habent Gotthos, ab occidente Marcomanos, à septemtrione Hermunduros, à meridie Istrum. Et alio in loco: Ad Vistulam flumen Vinidarum natio populosa consedit. Quorum nomina licet nunc per varias familias & loca mutentur, principaliter tamen Sclauini & Antes nominantur. Ne autem aliquis in nominib. Vandalorum, Vinidarũ, Venedorum ludat, Procopius nobis suo testimonio luculento omnẽ scrupulum eximet, Gotthicæ inquit gentes multæ quidem, & aliæ prius fuere quàm nunc, omnium autem maximæ ac potissimæ Gotthi & Vandali & Visogotthi, & Gepides, iam dudum & Sarmatę & Melanchleni appellati. Sunt & qui Geticas gentes has vocent, quę omnes nominibus quidem inter se differunt, cętera conueniunt. Nam & albi sunt omnes corpore,

Tres sententiæ de origine Venedorum.

Cato, Plinius, & Virgilius de gente Veneda.

Lib. 3. Cosmo.

Plinius lib. 4. cap. 13.

omnes corpore,flaui coma,proceri quoque,& aspectu probo, legibus item eisdem vtuntur, similiter & Arrianæ omnes fidei &c. Plinius etiam Vandalos Sarmatas expresse vocat:quidam, inquit, hæc habitari ad Vistulam vsque fluuium à Sarmatis, Venedis,Scyris & Hyris tradunt &c. Ideo Vandali fortiter lege Symmachiæ cum Quadis contra Antonium Imperatorem in illa pugna dimicarunt,quę accidit centum & aliquot annis post Christumnatum. Quod si autem alicubi,remotè sub arctoa regione habitassent Sarmatæ, non video causam,quæ eos ad pugnam tam asperam impulisset cum Romanis.

De nominibus Vinidarum,Venedorum,et Vandalorum, et stationibus eorum, caput secundum.

Illa subtilis distinctio, in qua rima quæritur,vt elabantur contrarium sentientes, iam superiùs est à nobis discussa. Autores Græci & Latini diuersis vocalibus istarum gentium nomina exprimunt, consonantes tamen easdem retinent. Iornandes dicit Vesogotthos, Procopius Visogotthos.Quos Græci Getas vocant,Germani Gotthos, Plinius Gutones, Ptolomæus Gitones, alii Gutas: sicuti nunc alii Polakos, alii Polonos, alii Lechitas nostram gentem vocant.Sic & illo tempore alii Venetos,alii Vinidas nostram gentem vocarunt, Germani verò Vandalos. Quos Vendilos Procopius vocat, hos Iornandes Vandalos.Certum est tam Procopium quàm Iornandem de vna gente loqui.Nam eandem historiam texens illorum bellatorum Vandalorum,sedem eandem eis tribuit. Et quos à Męothide progressos Procopius dicit,eosdem & Iornandes ad fontes Istulæ ponit. Puerile enim est cogitare in tanto exercitu trecentorum millium, tantùm Cracouiense territorium fuisse & Sedomiriense.Hauddubiè ibi etiam à Męothide & ab occidentali mari populi erant, vt de Alanis expresse annotatur, qui eis commilitarunt.

De progressionibus et stationibus Vandalorum ac exercitus conscriptione, caput tertium.

Sicuti Vandali cum Quadis, Gotthis, lege Symmachiæ steterunt multoties in acie,contra communes hostes:ita in illa maxima expeditione Vandalorum in regiones meridionales,hauddubiè etiam eędem nationes eos non deseruerunt.Et forsan hîc conscribebatur exercitus ad Istulam,qui fuit transmissus ad illos qui iam Pannoniam antea per centum annos possederant.Prima igitur statio eorum fuit,hîc in Polonia,quò populi à Męothide & mari Bal-

tico accurrebant, alii spontè, alii fame pulsi, vt Procopius de Vindilis à Mæothide procedentibus tradidit. Affirmat autem Alanos in vicinia Vandalorum habitasse. Secunda statio fuit in Pannonia, vnde soluentes in illas regiones contenderunt. Iam autem ad Rhenum, illi Vandali quos & Burgiones Ptolomæus vocat, consederant antea, forsan vt veluti anteambulones sedem belli istic eis in tempore præpararent. Tertia statio eorum fuit in Hispania, vnde per fretum Gaditanum cum lectissimis traiecerunt. Quarta Charthagini in Africa, vbi regna opulentissima nacti nonnihil quieuerant, de qua re inferiùs. De illis autem qui ad Albim sunt, Vandalis, inquam, & Sorabis & Vuiltzis aliud est iudicium, illos enim ego cum Borobista rege Gotthorum processisse puto circa annum ab orbe condito 3870. quando contra hunc regem Gotthorum tres reges Germanici coadunatis copiis conspirarant, videlicet Cassander, Sicamber, Arathius Saxo Doringiorum Hamer. Quanquam & ante aliquoties in mediam Germaniam progressos fuisse Gotthos ante Iulii tempora ostendi. Et quia Vandali Gotthi, Sarmatis Symmachiæ nexu semper deuincti erant, credibile est eos illo tempore in illis regionibus hæsisse. Et nisi hoc concedatur non video quo pacto Dionis locus ille saluari posit, cum dicit Albim oriri ex Vandalicis montibus. Dion autem vixit Seueri tempore ante annos 1383. Sed de his superiùs iam dictum est & forsan per occasionem adhuc dicetur.

Vandali ad Albim.

De lingua Vandalorum caput quartum.

Vergilius decimo Aeneid. de suis Mantuanis sic canit:

Mantua diues agri, sed non genus omnibus vnum,
Gens illi triplex, populi sub gente quaterni
Ipsa caput populis, vires de sanguine Thusco.

Quod inquam Vergilius de sua patria dixit, hoc & mihi explicanti originem gentis Polonæ dicere licet. Nam sicuti illi triplices populi in quarto, videlicet Mantuanorũ consummantur, ita hîc Vandali Gotthi & Quadi in Sarmatarum tanquam protopatorum nomine coaugmentantur. Quod Procopius ferè totidem verbis explicans sic inquit: Gotthicæ gentes multæ quidem, & aliæ plures fuere quàm nunc. Omnium autem maximæ Gotthi, Vandali, & Visogotthi Gepidesq;, iamdudum & Sarmatæ & Melanchlæni dicti. Quare hæc carmina Vergilii possent ad eos eo modo detorqueri & accommodari.

Lechiua diues agri, sed non genus omnibus vnum,
Gens illi triplex, populi sub gente quaterni
Ipsa (id est Sarmatia) caput populis, vires de sanguine Vandlo.

De Vandalorum consuetudinibus in bellis ducendis.

Vsitatum

Vſitatum fuit Vandalis omnem ſpem victoriæ in campeſtri pugna locare. Ideo vrbibus non delectabantur, exceptis fortioribus aliquot locis, reliquas munitiones diruebant. Hunc quaſi ingenitũ morem à maioribus Vandalis, hodie quoque Poloni in vſu habent, eumque ſpecioſis verbis iactant. Quod inſtitutum an laudandum ſit, Vandalorum ipſorum exemplo cum eſſent in Africa patebit. Quam hiſtoriam malo Procopii verbis explicare: Gizerichus, inquit, poſt hæc ad Africæ ſtatum conuerſus, ciuitates omnes præter Charthaginem mœnibus nudauit, vt neque ipſi Afri Romanorum agentes prædas, haberent quò ſe reciperent, neque Romani ſi ab Imperatore in Africam mitterentur, diſcedentes, munitas pręſidiis relinquerent, negotium pręterea Vãdalis facerent. Quod quanquam benè ab initio ſuccedere videretur, tempore tamen procedente Beliſarius loca ſic diſcincta & immunita paruo negotio cœpit: ex quo Gizerichus ridiculus eſt viſus, qui quod optimum ei videbatur conſilium, in ſtulticiam damnumq; verſum vidit. Sicuti autem in curulibus caſtris eorumque munitione Poloni nunc multum præſidii collocant: ita etiam olim. Nam quatuor menſes Beliſarius in caſtris abditos oppugnauit. Vſque adeo ars caſtrorum metandorum antiquitus in ea gente floruit.

Quæſtio. An vrbes multas munitas habere ſit vtile?

Refutatio eorum quæ contra hanc ſententiam adferri poßent, caput ſextum.

Sed quia de cognominum Vandalicorum vocibus iniecta eſt mentio, non alienum fuerit à re, ſi eorum rationem paulò plenius examinemus. Non enim deſunt, qui probare conantur Vandalos illos Germanos fuiſſe origine, ex eo quòd duces & principes ipſorum nominibus Germanicis appellabantur. Quod genus ratiocinii an in ſe aliquam vim & efficaciam habeat diſpiciendum venit. Inprimis autem negatur, illa nomina Vandalicorum ducum fuiſſe Germanica. Nam Genſerici nomen prorſus idem eſt, quod Poloni vocant Gaſiorek, vt iam dictum eſt, quanquam in huius appellatione variant. Nam alii Honorichum, alii Honorificum, ſecundum Procopium, vocãt. Ideo vel ex hoc exemplo patet, in ea cauſa ſyllabis cognominum non eſſe vſque adeò fidendum, Traſimundi nomen magis Gręcum eſt, audaciã inſignem in duce deſignans. Thraſos enim audaciam ſignificat. Sed largiamur reperiri inter eos quædam nomina Germanica, non tamen ſtatim obtinebunt, quod volunt. Nomina enim Principibus viris ex occaſionib. nouis imponi nemini dubium eſt: vel ab euentibus, vel quia ſic cognatis arridet, vel vicinis ſeſe accommodando, vel quia apud com

Nomina Vandalorum.

militones suos hac re captant beneuolentiam. Sic nomen Theodati Imperatoris orientalis compositum est ex Græco & Latino, vt ea ratione exercitui qui potissimùm ex Græcis & Romanis constabat commendabilior redderetur. Inter nomina regum Poloniæ varii generis nomina reperiuntur. Inuenias Italica, Gracchus Popilius seu Popiolus. Plurima Germanica, vt Henrich⁹, Lodouicus, Conradus &c. Euocantur etiam interdum extranei reges, qui secum & peregrina nomina inuehere solent. Sed ex Iornande hunc nodum dilucidè soluere placet, dicit enim hoc pacto: Nec quis dicat, hoc nomen à lingua Gotthica omnino peregrinum esse. Nemo est qui nesciat vsu plerumque nomina gentes amplecti, vt Romani Macedonum, Græci Romanorum, Sarmatæ Germanorum, Gotthi plerunq; Hunnorum. Ficulneum itaque argumentum est eorum, qui Vandalos Germanos ideo facere volunt, quòd pleraq; Germanorum cognomina inter eos reperiatur, cùm hîc expressè dicat Iornandes tantum studium inter vtramque gentem, Germanos nimirum & Sarmatas fuisse, vt etiam Sarmatæ nomina Germanorum passim assumerent. Et ob hanc necessitudinem puto plerosque scriptores lapsos esse, quòd Vandalos Germanis connumerandos duxerunt, vt Plinius & Cornelius Tacitus. Plini⁹ quidem Vandalos inter Germanos ponere quodam in loco videtur. Cornelius autem Tacitus coætaneus eius dubitat, inter Germanos ne an Sarmatas eos reponere debeat. Autor autem Cario Plinii sententiam quæ fuerit explicans affirmat eum non de Vandalis loqui, qui ad Vandalum siue Istulam habitabant, sed de illis qui ad Albim & Vandalicos montes sedes habuerunt. Nam quia altercatio vetus fuit inter istas gentes de finibus, Sauromatis Vandalicos montes & Albim tanquam limitem suum defendentibus, Germanis contra resistentibus, itaq; possessoribus inter se discordib⁹, necesse est scriptores quoque discordes dubiosque fieri. Negari sane non potest veteres scriptores dum septemtrionales prouincias describere volunt, subinde errare. Nam idem Plinius Germanos inter Scythas connumerat. Iulius Cæsar in commentariis flumen in Germania Scaldam in Mosam dicit influere. Strabo Lupiam & Visurgim in Amasim deferri refert, sicut Pomponius Mela in Istrum Istulā influere affirmat. Ptolomæus ipse de ortu Borysthenis hallucinatur. Quin & de Istula secum dissentit. Nam in tabula Germaniæ ortum eius propè Danubium ponit. Itaque censeo non admodum esse fidendum passim in omnibus rebus scriptoribus antiquis. Et multi inter illos mentione facta vltramontanarum regionum Germanos tantùm velut vicinos & sibi magis notos intel-

Sarmatæ peregrina nomina sibi imponebāt

Errores cosmographiæ Latinorum.

notos intelligunt cæteros ignorant. Quin & nunc multos reperias inter Gallos, Italos, qui Polonos Germanos esse credunt. Imò in conciliis superioris ætatis Constantiensi inquam & Basiliensi, quoties autoritate quatuor nationum, videlicet Italicæ, Græcæ, Germanicæ, Polonicæ, patres illi aliquid decernere volunt, ferè semper Polonos cum Germanis coniungunt, & amborum suffragium pro vno reputant. Quare & illa Methodii epistola, in qua se Vandali Germanos profitentur vel ficta est, vt alia pleraque eius generis, vel de Vandalis, in quorum exercitu Germani complures militare consueuerant, intelligenda. Nam sicuti nunc Poloni rarò militiam exercent absque Germanis, ita & olim, præsertim cùm communem causam tutabantur contra Romanos: vel per tropum catachriseos, ratione viciniç, vt supra demonstratum est, exponenda. Hæc de autoritate Methodii & Papæ Gregorii. Sed quia rem cominus agunt, nobis quoque argumenta contra eos expedire liceat. Ptolomæus autem Venedos inter Sarmaticas gentes ponit, & in tabulis pingit, nec ad lacum Mysianum diuersos esse ab istis. At occidentaliores Venedos insigniores fuisse celebrioresque orientalibus credibile est, & ideo inde exordium illius expeditionis magnæ factum fuisse testantur scriptores, quòd ibi regiam forsan habere consueuerant, & comitia sua celebrare. Nam rebus florentibus in Græcia, ipsi etiam conferebant se ad Ponti ripas: rursus occidentem versus translato imperio ipsi quoque libentiùs ad confluenta Istulæ commorabantur. Imò successu temporis & regiam huc transtulerunt. Adde quod Iornandes sæpius Slauos, Antas, Venedos, ex vna stirpe Venetorum prodiisse, triaque nomina edidisse fatetur. Ergo non ex Germanis. Nec illa distinctione proficient, qua alios Venetos & Vinidas faciunt à Vandalis, cùm hos Germanos fuisse, illos verò Sarmatas fateantur. Nam si se ita res habet, tum declinando vnam plagam, alteram grauiorem accipient. Nimirum illos qui duce Genserico admirãda gesserunt, Germanos non fuisse, siquidem Vandalos in Germania collocant vltra Istulam: qui verò Romam vastarunt à Mæothide prodierunt, & Vinidç Venetique appellabantur non Vandali, & inde prodiisse dicuntur. Hæc apertè fatentur scriptores. Hic est finis litis, dum alterum extorquere voluerunt, vtrumque amiserunt. Commonstratum autem est à nobis, melius ea de re Crancium & Ireneum, qui Vinidas, Venetos, Vandas Vandalos vnam gentem fuisse docent, ac licet syllabarum accessionibus & detractionibus voces istæ differant, re tamen ipsa eas minimè differre tradunt, quod Iornandis autoritate comprobari potest. Vinidarum, inquit, natio

Methodij epistola.

Cur Sarmatæ Germanis admiscentur sæpe

Autores qui nobiscũ sentiunt.

populosa consedit, quorum nomina licet nunc per varias familias & loca mutentur, principaliter tamen Slaui & Antes nominãtur. Ego existimo eum de hac mutatione & deriuatione nominis lo qui, quòd ab aliis Vandali Vindæ & Veneti tum vocabantur. Sic & nunc à Germanis hę gentes partim Vindæ, partim Venden & Vinden vocantur. Nec modò istos qui ad Albim manent, ita vocant, sed etiam Illyricos incolas, vt Melius in Ptolomæum annotat. Quod propter eos addo, qui quasi obliti sui, fatentur quidem Slauos illos ad Albim à Germanis Vindas dici, sed excipiunt non esse hæreditarium nomen, sed priscarum gentium Germanicarum, quarum sedes post Gregorium Magnum occuparint: idque vsitato more aliis quoq; gentibus, sicuti Czechi Boëmos se quoq; appellari volunt, quòd Boiorum sedes occuparunt. Fuerit autem ita vt ipsi volunt. At si non stirpis sed nationis nomen esse volunt, qua de causa ergo Slauos Illyrios, totamque illam oram Germani Vindas vocant, si illius regionis Germanicæ in Lusatia tantùm nomen est, & non stirpis totius, quæ vsque ad Venetos refertur? Mihi sanè vsus cognominandi has gentes Vindas ad Germanos demanasse videtur ab illa consuetudine peruetustissimi illius seculi, quando Polybius vixit, qui fatetur omnes illos populos ad mare Adriaticum suo ęuo Venetos fuisse appellatos. Adde quòd Germani non modò populos, sed linguam quoque nostram Vandalicam vocant. Quod si ita est, non ergo eo respectu Vindas suos vocant Vandalos, quod Vandalorum sedes occuparunt, & in eorum sedes successerint: Sed quòd prognati ex Vandalis Vandali, ipsa lingua patria & hæreditaria, Vandalica nimirum vtantur. Nec temerè puto obrepsisse illam consuetudinem Chronologis Polonis peruetustis, adeoque toti generi, vt se Poloni ipsimet Vandalos esse glorientur, cùm ea res etiam ad sacra & templa ex traditione peruetusta peruaserit. Citat enim & allegat ad eam rem cõfirmandam non ineptè Miechouiensis peruetustam formulam orationis publicæ quæ antiquitùs in templis huius regni in festo Alberti à sacerdote cantari solebat ad hunc modum: Benedic dominum regem cunctorum conuersa gens Vandalorum. Quod cùm ita sit, mirum non est Polonos in defendendis antiquitatibus & prętrogatiuis gentis suæ pertinaces esse, vt potè quæ non modò ex scriptis patrum accepta, sed etiam per manus tradita sunt. Malè igitur illi, qui ista in dubium vocant contra tot historicorum autoritates, non modò Græcorum, Latinorum, sed ipsorum Germanorum etiam, ac denique ipsarum ecclesiarum ac templorum authentica testimonia, quæ instar oraculorum habenda erant.

Vinden appellant Germani non modò istos ad Albim, sed etiam Illyrios.

Autoritas ex ecclesiasticis monumentis.

Decem et nouem argumenta confirmantia de Vandalis veterem traditionem et auitam sententiam.

Ea quæ prolixius narrantur, non ita à rudibus mente concipi possunt, ideo breuiter & distincte rem vniuersam comprehendemus. Refutauimus argumenta impugnantia traditionem patrum de origine Polonorum à Vandalis, nunc rursus argumenta, quæ pro affirmatiua propositione faciunt recitabimus.

PRIMVM argumentum sit ab authoritate scriptorum, quos in tres classes diuidemus: vetustiores primò, deinde recentiores, qui autem in media ætate floruerunt, in medio etiam collocabimus. Ex vetustioribus qui dilucidè de istis rebus scripserunt, est Ptolomæus qui dicit: Tenent autem Sarmatiam maximæ gentes Venedæ &c. Plinius verò: Quidam verò hæc habitari ad Vistulam fluuium à Sarmatis, Venedis, Scyris-Hyris tradunt. Ablauius historicus antiquus Gotthorum, ex quo Iornandes suam hausit historiam, dicit Gotthos in Vandalos impetum fecisse, eorumque sedes ad Vistulam occupasse. Mediæ ętatis scriptores sunt Iornandes & Procopius, cuius autoritates pagina superiore iam produximus, nec opus est iterum eadem repetere. Tertiæ ætatis recentiores autores sunt præcipuarum nationum, Italiæ, Hispaniæ, Germanorum, Boëmorum & Polonorum. Italus Anius Viterbiensis non ignauus antiquitatũ indagator, multoties fatetur Vandalos esse Polonos. Sic & historia Hispanica cuius testimonium Miechouiensis citat in ipsa præfatione. Ex Germanis plurimum Carioni tribuo. Is multoties hoc idem fatetur, sed ex commentario in Cornelium Tacitum, verba eius producam: Equidem suum cuique iudicium permitto, inquit: sed tamen Ptolomæi descriptione moueor, & ipsa appellationis vetustate, vt Vandalos gentem Sarmaticã esse existimem, quos vocamus Venden. Et Funcius: Vandalorum gens quæ lingua Sclauonica vtitur, nominata est die Wenden, è quibus nunc multæ & maximæ gentes diuisæ sunt, Boëmi, Poloni, Sclauoni, Croatii &c. Et Melius enarrans Ptolomæi scripta, fatetur Germanos in vniuersum vocare gentes Slauonicas, die Wenden.

Ablauius autor historicæ Gotthicæ.

SECVNDVM argumentum ducitur à nomenclaturis vetustis montium, fluminum, vrbium, gentium, quod fortius argumentum esse volunt quàm authoritates historicorum. Montium item nomina huius postremæ ætatis, quæ in Ptolomæo reperiuntur: mimirum Carpatus, Biesczady, Vandalici montes &c. Vavvla, Lasotinum. Rckavvka, Nogavvka. Horum posteriora in Ptolomæo non reperi-

non reperiuntur, sed antiquissima esse liquet. Tertiò fluminum, vt Vistula, quam alii vocant, Vandalum, Vartam. Gutalum Chalusam: Affirmant autem scriptores, fluminum nomina omnium maximè durabilia esse & retinere primęuam appellationem vetustatis. Quartò oppidorum & gentium, puta Calis, Sobocii, Carodunum, Gutones vbi est Gedanum, Variorum vbi Varca, Varssauia, Sidonum vbi Szidlovv, Ducleotæ vbi Ducla, Starogardia siue Starigrod. Credibile igitur est veteres incolas harum regionũ fuisse nostræ gentis, & nostræ stirpis, quandoquidem nostra ætas & gens hactenus vocabula ista retinent. Et prorsus naturam Polonici sermonis sapiunt.

TERTIVM argumentum à proprio linguæ nostræ vsu. Contrà cognomina locorum nobiliorum nihil Germanicum redolent, nec syllabæ illæ veluti sunt, Rad, Hart, Bring, Mund, Old, Win, Rich. Ergo Germanos hîc hæredes fuisse olim non est credibile. Extarent etiam vestigia hîc politiæ, œconomię & morum Germanicorum, sed nihil tale reperies.

QVARTVM argumentum. Si Roxolanici populi nationes in Illyrico, Boëmiam & Poloniam, Russiam, & alias inundassent, vnde tot & tanti inhabitatores venissent, & quis locus antea eos capere potuisset? Hunnorum erant aliquot centena millia, & tamen vix Pannoniam replere potuerunt: qui verò tanta latifundia implerent, vnde quæso prodiissent?

QVINTVM argumentum. Non agant coniecturis, sed ostendant apertè ex historicis, quando post tempora Vãdalorum, Gothorum, terras Polonorum Roxolani occuparint. Si hoc præstare non possunt, ergo figmenta sunt & imaginattones quæ narrant.

SEXTVM argumentum. Ab impossibili ducitur argumentum, quo probatur nequaquam Germanos fuisse cunctos illos populos qui ante mille annos processerunt in perniciem Romanorum. Nam si Vandalorum exercitus constabant trecentis millibus, Gotthorum similiter, Longobardorum, Sueuorum non paucioribus, item Francorum in Galliis: cùm Odoacer etiam Rugianus magnas copias habuerit, quas in Italiam duxit, quomodo credibile est ex vna natione eodem tempore potuisse educi tot & tantos exercitus, tantamq; vim populorum. Nunc Germania est magis habitata, & magis dilatata, & tamen centum millium exercitum Carolus Quintus vix potuit ex ea conficere, quando ad Viennam duxit exercitum contra Turcos ante quadraginta annos.

SEPTIMVM argumentum. Cùm historici res Germanorum & Vandalorum referunt, cur eos sibi inuicem opponunt diametraliter: Vandali,

liter: Vandali, inquiũt sic, & Germani sic: Fecerunt hoc Germani, fecerunt hoc Vandali: si non sunt diuersæ gentes. Et cur Vandali in Germanos & rursus Germani in Vãdalos tam inexplebili odio ferebantur, vt alii alios occiderent cùm possent, terras etiam alii aliis eriperent, & iuris sui facerent? Quod nequaquam tam infestis animis nec ita durabili odio fecissent, si vtrique stirpis Germanicæ essent.

Octavvm argumentum. Si Vandali Germani erant, cur extra limites Germaniæ manebant, hoc est alii ad Mæothidem vicini Alanis, alii ad Venedicum sinum in Sarmatia vt Ptolomæus inquit. Nam scriptores illos populos qui montes Italicos transcenderant, apertè dicunt fame pulsos à Mẹothide discessisse.

Nonvm argumentum. Si Vandali Germani erant, cur diuersa vtebantur lingua, Sarmatica nimirum, quam & Gotthicam Procopius vocauit, non Germanica sicuti Procopius ab initio libri de Vandis apertè testatur. Sed & Ouidius vnam linguam intelligens, dicit se didicisse Geticè Sarmaticèque loqui.

Decimvm argumentum. Cornelius dubitat an Venetos Germanis adnumerare debeat, tamen eos discernit politia, moribus, & vestitu, & inde probat gentem aliam fuisse Germanos à Sarmatis, hoc est Vandalis. Nam Sarmatæ inquit, sub plebeia libertate viuebant, Germani sub arctiore disciplina. Sarmatis & Vandalis coniugia mixta erant, Germanis non. Sarmatæ laxa veste vtebantur, Germani sago & veste stricta, & singulos artus exprimente. Quem morem etiam nunc Germani seruant, nec ex eo quicquam remiserunt.

Vndecimvm argumentum. Vandali ex Paphlagonia in eas regiones peruenerunt. Germanos autem Cornelius Tacitus indigenas ac propemodum autochtonas fingit, minimèq; aliarum gentium aduenas, & hospiciis mixtos, quæ in Vandalos cadere non possunt.

Dvodecimvm argumentum. Cæsar cùm Germaniam describit nullam Vandalorum facit mentionem, quòd nequaquam ommissurus erat, si Vandali ad Germaniam pertinuissent.

Decimvm tertivm argumentum. Si Vandalia est Germania, vbi quæso erit Sarmatia meridionalis? vbi Slauonia? Siquidem regiones montium Sarmaticorum Vandalis adscribit Iornandes.

Decimvm qvartvm. Consensus Chronicorum Boëmicorum, Polonicorum, Russicorum veterum & recentium non est contemnendus. Nam pro deposito quodam veluti per manus tradito hæc

dito hæc narratio in gentib. istis durauit & permansit ad hunc vsque diem, nimirum quòd Vandali sint Poloni. Si autem Germani hîc ante Constantinum Magnum habitarunt, cur montes isti supra Cracouiam non sunt dicti montes Germanici? Vocantur autem ab omnibus scriptoribus Sarmatici montes.

DECIMVM QVINTVM argumentum. Annotamenta quæ in ecclesiis hac de re reperiũtur sunt magnifacienda, præsertim cùm etiam in publicis precibus hæc res exprimatur. Memini autem superiùs testimonium ecclesiasticum, & precatiunculam publicam adieci, quę sic se habet: Benedic regem cunctorum conuersa gens Vandalorum.

DECIMVMSEXTVM argumentum. Germanorum cognomen temporibus Cæsarum primum natum fuit attestante Strabone lib. 7. & Cornelio Tacito de Germania. Sarmatarum autem nomen & Venedorum longè antiquius est. Et si Germani Celtæ vocabantur, certè Vandali Sarmatæ Celtæ non erant.

DECIMVMSEPTIMVM argumentum. Affirmant quidam Roxolanos Vandalorum vacuas sedes occupasse dum Vandali in Hispaniis bella gererent. At Prosper historic⁹ affirmat post discessionem Vandalorum Longobardos nihilominus hîc vbi est Polonia dimicasse cum Vandalis. Non igitur ita populariter inde emigrarunt Vandali, vt multi ex eis hîc non remanerent.

DECIMVMOCTAVVM argumentum. Adhęc experiẽtia comprobat, vbicunq; aliquando vi aut consiliis in potestatem redactę sunt aliquæ gentes à monarchis, ibi duas linguas in vsu esse, alteram penes consulares & militares viros, alteram inter plebeios & agricolas, vt in Dania, Russia, Prussia, Italia, Græcia, & etiam in Vngaria: veteres enim coloni patria lingua in villis vtuntur: in aulis verò & prætoriis exotica lingua, quam secum fortior pars attulit, publica tractantur negotia. Huius rei ne vestigium quidem in Polonia apparet. Sed omnes ad vnguem vna lingua patria vtuntur tam in aula & prætoriis, quàm in templis. Quod ita strictè seruatur vt ne quidem in mõtibus, fluuiis, syluis signum aliquod extet mutationis. Ex quo liquet aborigines esse gentes Polonas & linguam Sarmaticam antiquitùs retinere, quæ nec in prolatione nec in constructione vllam contaminationem adulterationemue passa sit.

DECIMVMNONVM argumentum. Sarmatæ etiam vocantur à veteribus Moschi, Roxolani & Iazyges. At isti nostra lingua vtuntur. Ergo & istæ terræ ad Sarmatiæ complementum pertinent. Sicut & Lucanus poëta testatur *Sæuis affinis Sarmata Moschis*. Prudenter autem ab

tem ab

tem ab eruditis deprehensum est, nullam esse gentem sub cœlo quæ priscam simplicitatem, mores & linguam inde à temporibus patriarcharũ per illos bellorum tumultus fideliùs seruarit quàm Moschos. Nam ad illas terras niue & glacie rigentes nec Darius, nec Alexander Macedo, neq; Iulius, neque Augustus armis penetrare potuerunt. Ac ne quidem id forsan optabant etiamsi potuissent. Proinde Moschi non poterant esse obnoxii causis illis quę alterationes gentibus inducunt.

De Gandaricho Principe *Vandalorum*.

Anno ab orbe condito	4374.
Anno à nato Christo	412.
Ante annum	1150.

GAndarichus corrogato exercitu ex Vandalis Alanis, alisque Sarmaticis populis quorum numerus ab aliis centies quater millium, ab aliis trecentorum millium refertur, relictis suis sedibus ducit exercitum vnà cum patre suo Modigilo sene admodum per Germaniam Rhenum versus, quo superato Treuirim vrbem Galliarum petit. Et quia istic paulò ante Francones consederant, maximamque partem Galliarum in suam potestatem redegerant, ideo hos, consilium ei prębente Stilicone Romanorum duce, cuius persuasionibus ex Pannonia euocat⁹ erat, aggreditur, & fatigatos armis ex Galliis abire cogit, quos vbi submouisset, liberè tandem longè lateque nemine prohibente Galliam vastat, & populabundus quoquo versus discurrit. Ac vbi iam cædibus & prædis satis indultum esset, & à gentibus extraneis vindicata Gallia ac Romanorum desiderio & irę satisfactum esset, ipsi in Hispanias vlterius cõtendunt, Burgiones verò populares eorum, qui & ipsi tum ad Vistulam in vicinia cohabitabant, ac etiam Sueui, illecti amœnitate regionis & cœli clementia sedes ibi figunt, prouinciasque Heduorum, Lingonum, Vesutiorum, Cabilonensium sibi vendicant, quam postea Burgundiã à suo cognomine appellarunt. Vandali tamen nihilominus Burgundis & Sueuis commilitonibus destituti non quieuerunt, sed superatis Piræneis montibus interiora Hispaniarum petierunt, & istic Beticam armis subactam à suo nomine Vandaliam, sicut ab Alanis Catalaniam cognominarunt. Sed quid accidit? Cum ad summum culmen fortunæ peruenerunt, Gandarichum ducem suum amittunt. Subita is tum morte eis ereptus videbatur, nõ sine suspi-

Modigil⁹ rex.

cione grandi irati numinis, quòd templum thesauris & celebritate pernobile Hispalis vrbis, quam interea temporis vi cœperat, diripere statuisset. Hæc acta sunt ante 1150. annos.

Gensericus II. Princeps Vandalorum.

Anno ab orbe condito 4390.
Anno Christi 428.

MOrtuo Gandaricho successit Genserichus filius, quod nomen Polonicum esse apparet ex sono & dialecto sermonis nostri, significatq; idem quod nostri Gąsiorek, id est, anserem vocant. Et si conferas vocem Gensericus & Gąsiorkus exilis admodum differentia relinquetur. Romanos interea diuersi affectus ac velut contrarii raptabant, & propter successus Vandalorum in diuersum agebant. Quod prosperè gentes Romano nomini infestas ex Galliis Hispaniisque expulerant, gratum eis erat: quòd verò vires & fama eorum in tantum crescebant, vt vix à Romanis si maiora auderent, retrahi possent, hoc eos malè habebat. Proinde ad artes solitas confugiunt, vtque vtriusque gentis, hoc est Gotthorum & Vandalorum robur diminuerent, vtrosque Stiliconis opera inuicem committunt, & de Hispaniæ gubernatione armis disceptare faciunt. Sed Deus Romanorum consilia, fortuna eorum ad imum ruente, alio diuertit. Cùm enim vario Marte inter se dimicassent, ne vlterius sociale bellum inter eos cresceret, noua res emersit. Regebat tum quidam Bonifacius Africam, dux Valentiniani, quem cum Imperii hostes armis vndique vrgerent, nec auxilia ad compescendos eorum furores ei restarent, Gensericum ex Hispaniis quamprimum precibus & muneribus inuitat, multa spe eum onerando, vt ei præstò adsit. Nec ille detrectat, eò quòd iam bellum sociale in Europa cum Gotthis perosus esset: morem igitur ei gerit, & quinquaginta millia lectissimorum virorum transportat per illud Gaditanum fretum, primoque Hyponem, deinde Carthaginem contendit. Ac vrbe in potestatem redacta, Aphrica vniuersa ab eo pacem petit, fasces que Imperii defert. Animo erectus Gensericus magna cum tentasset, maiora adhuc meditatur. Cõfecta tunc variis bellis Italia ingemiscebat & à tyrannide Maximi oppressa suis minimè confidens auxilio exterorum indigebat, itaq; opem Genserici, qui tum fama rerum gestarum spectabilis erat, implorat, eiusq; fidem sequitur. Gratum tum Genserico hoc nuncium fuit, ac quod duas gentes

& duas vrbes

& duas vrbes Romam & Carthaginem dominas videlicet orbis terrarum, Imperio suo adiungere easque armis sibi subiicere, ad nominis sui gloriam, plurimum referre iudicabat, itaque rebus in Aphrica ex tempore compositis, primò Corsicam, deinde Siciliam, via Hannibalis petit. Cumque Hetruriam armis tentaret, ab Eudoxia Romam accersitur: ille plenus animi mox se sistit, & de Maximo Tyranno supplicium capit. Digna tunc mors Tyranno iudicata est, vt ille qui omnium libertatibus insidiatus fuerat, ab omnibus quoque lapidibus obrueretur: hoc decretum ab eo latum fuit. Ne verò & sibi interea deesse videretur, Eudoxiam & filiam eius Eudociam vnà cum Placidia secum in Aphricam auehit, & paulo post matrem sibi, quod senex iam erat, & filiam Honorio in matrimonium desponsat. Nec diu matrimoniũ illud stetit. Nam breui ipse moritur, filio Honorio in Imperio relicto. Fuit Gensericus vir astutus, & ad varias fortunæ occasiones intent9, didiceratque cum hoste non tantùm viribus, sed & industria certare. Volebat ille pactorum conuentorumque custos fidelissimus videri, sed euentus non semel docuit, eum pro temporis opportunitate fœdera & seruasse & violasse. Cumque aduerso Marte aliquoties pugnasset, iterum se arte & consilio erexit, & cum in profundum delapsus esset, iterum ad summum emersit. Proinde Sertorio ob eam causam à quibusdam non ineptè confertur. Fuit tam elato & excelso animo, vt si vitam ei superi prorogassent, etiam Babylonem petere, & exemplo Alexandri Magni Orientis Imperium sibi armis vendicare cogitaret. Videbatur enim se hoc nominæ fortuna Alexandri Magni conferre, quod sicut Alexander 40. & aliquot millibus orientem sibi subegerat, ita ille pari numero copiarum, 50. nimirum millibus, Aphricam domuerat, quodque fata Alexandro negauerant, Romam, Senatum videlicet orbis terrarum, vt Cicero loquitur, in suam potestatem redegerat.

Carthaginem & Romam duas mundi dominas Vandali capiunt.

HONORICVS II.

Anno ab orbe condito 4437.
Anno Christi 476.

SEcundus rex huius ætatis Vandalorum numeratur Honorius Genserici filius, cuius natura & mores erant ad tyrannidem compositi. Namque vtriusque sexus homines tam viros quàm mulieres persequebatur. Et viros quidem igne ferro & aqua è medio tollebat, virginum verò corpora admotis facibus vrebat, mammillisque & brachiis præcisis ad Arrii dogma amplectendum cogebat. Fuit quoque Augustinus Episcopus Hy

ponensis spectator aliquomodo harum calamitatum, sed Deo illi parcente, septimo mense post Hyponem à Vandalis obsessam mortuus est. Huiuscemodi crudelitatis exempla secutæ sunt pœnæ. Afflixit Deus illam gentem fame & grauissima pestilentia, & ipse rex phtiriasi consumptus non sine grauissimis doloribus & tormentis decessisse scribitur. Eudoxia filia Valentiniani Imperatoris, & mater Hilderici pii regis, vxor verò huius regis Honorici, prætextu religionis & voti suscepti adeundæ Hierosolymę, à marito se eripuit, nec postea, auersata illam mariti sæuiciam ad eum rediit, sed in precationibus lachrymisque, & aliis quæ ad exercitia Christiana pertinent, magnam partem sui æui transegit. Regnauit hic annos octo.

Eudoxiæ pietas & crux.

GVNDABVNDVS.

Anno ab orbe condito 4446.

HVit & hic Gundabundus Arrian⁹ & sæuiit aduersus Christianos, nec fuit filius Honorii, sed frater & Gonsage patruo ipsius & Germano fratre Genserici: Ideo Gundabundi nomine patronymico fuit appellatus. Puto hunc Gonzagen Gonzagarum nomen in Hispaniis reliquisse, quorum hactenus clarissima familia in Hispaniis extat.

TRASIMVNDVS III.

HIc 27. annos regnauit, vir præclaræ indolis & sapiens, omnesque maiores suos animi magnitudine excelluit, vt Procopi⁹ de eo tradit. Erga Christianos astutè se gessit, non pœnis corporis, aut suppliciis velut alii, sed præmiis & honoribus ad suam fidem eos inuitans. Erat enim Arrianus. In gratiam huius Fulgentius rogatus, de mysteriis fidei Christianæ scripsit. Et ab eo emollitus postea non ita sæuiit in Christianos.

ILDERICVS V.

SVnt qui Ilderichum hunc antecessisse Trasimundum scribunt, de qua re litem alicui mouere non est mei instituti. Fuit is Genserici nepos, Honorici verò filius, quem ex Eudocia susceperat. Eratque non malè institutus in religione Christiana. Nam sacramento adactus, vt quoad viueret inimicum se præberet orthodoxis, promissis non stetit, nec in re natura turpi fidem datam fallere turpe putauit. Omnes enim orthodoxos in exilium missos reuocauit, eisq; fauit, & ecclesias orthodoxorum in Africa restituit, quo nomine suis fuit inuisus & contemptus. Et

quia minus idoneus videbatur ad bella gerenda, à Gilimero è viuis sublatus est.

GILIMERVS VI.

Gilimerus fuit abnepos Genserici, cuius etiam magna ex parte mores & naturam retulit. Fuit enim valdè rei militaris peritus: sed fortuna & successu in rebus gerendis dispar, quòd exitus eius mox declarabit. Concitata multitudine per seditionem Ilderico regi insidiæ struuntur, & pericula creantur. Erat enim plebi inuisus hac de causa, quòd nihil commune cum Arrianis habere volebat. Itaque eum cum filiis & eis qui ei addicti erant in vincula coniiciunt, ad extremum & necant. Sed Deus vindex scelerum non diu tulit hoc detestandum facinus. Cùm enim sæpius querulæ voces Aphricanorum ad aures Iustiniani Imperatoris deferrentur, defensionemque contra crudelem regem Gilimerum ab eo peterent, misit Imperator exercitum in Africam cui Belisarium præfecit virum impigrum, ingenio tali in quo nihil ex quatuor illis virtutibus defuit, quæ in duce belli omnibus numeris absoluto requirūtur. Nam siue peritiam rei militaris, siue felicitatem coniunctam cum modestia, & opinionem quæ requiritur in bono duce spectes, nihil in eo desiderabatur. Proinde cum veteribus Imperatoribus, Scipione inquam, Paulo Aemilio, Fabio, merito confertur. Is vbi cum exercitu Africanis apparuisset, castraque castris contulisset, Gilimerus conscientiæ metu perculsus trepidare cœpit, ac primo prælio victus erigere se deinceps nec animum resumere potuit. Tandem Belisarius profligato hoste cum castra contra Carthaginem promouisset, ciues se ei dediderunt, vltroque vrbem aperuerunt, & ipse Gilimerus fame compulsus, cum se de vno loco in alium transferret & iam vix sustentare vitam posset, nec ei per solitudines vaganti spatium respirandi daretur, ad manus eius deuenit, quando se & omnia sua Bellisario dedit. Confecto bello Belisarius victor Constantinopolim deuenit & in triumpho Regem captum ostentat. Fertur cum extremam suam calamitatem videret, in ea verba prorupisse: Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Hic fuit regni Vandalici in Africa exitus postquam durasset annos quinq; supra nonaginta. Causas commutationis fortunæ Vandalorum varii varias referunt. Dicuntque ab illo tempore collabi eorum res cœpisse, postquam virtus Vandalica & indoles, quam secum ex Europa attulerant, in eis degenerare cœpisset. Et est quidem aliquid quod isti dicunt. Gilimer enim iam Afer erat, & exercitus eius non iam ex Vandalis

Belisarij laus.

Cur aduersa paßi Vandali.

Vandalis constabat, quorum vix eo tempore vnus ex iis qui ex Europa venerant, superstes erat. Sed verius ratiocinantur illi, qui deletos eos ob crudelitatem affirmant. Nam Deus Tyrannos detestatur & vehementes motus in homine deprimere solet. Sed quia Vandalorum gens in Afros transiens Sarmatarum esse desiit: adhæc Afrouandalorum regum finis incidit in exordium principum Polonorum quando Lechus & Czech' ex Illyride vel Croatia in eas oras peruenit, ideo Vandalicis rebus quas in Africa gesserunt valere iussis ad Polonicas bono omine iam accedamus.

Finis regni Vandalorum & initium regni Polonorum.

LECHVS.

Anno à diuisione gentium 4512.
Anno Christi 550.

CVm igitur hæ gentes de exitu tristi suorum cognatorum Vandalorum in Africa audissent, & Getarum etiam popularium suorum in Italia res ad interitum spectarent, (Belisarius enim dux belli tum quoque Vittigem regem eorum captum Constantinopolim secum abduxerat) valde mœsto animo faciem & statum miserabilem Reipub. suæ contemplabantur. Metuebant sibi à Romanis, ne filiorum rebus collapsis in patres animaduerterent, & in Italia & Africa conuersis rebus Gotthorum Vandalorumque, de vltione in eos à quibus emissi erant ne aliquid durius statuerent. Sicuti morem hunc Romanis fuisse non vno exemplo comprobari posse meminerant. Itaq; vt se aduersus futuros casus melius munirent, de alia forma Reipub. suæ cogitare cœperunt, præsertim cùm se oportunos & aliarum quoque gentium incursionibus cernerent, eo quod iam Vandalicis Gotthicisque expeditionibus satis milite opibusque exhausti essent. Accessit huc noua difficultas, quod hactenus veteri more gentis sub polycratia viuentes, non habebant vnum principem, cui salus Reipublicæ curæ esset, quique eis cum imperio præesset, resque eorum turbatas moderaretur. Itaque de accersendo principe secum deliberant. Mittunt igitur in Illyricum accersitum Lechum & Czechum, quod ii tunc magni nominis duces essent. Accessit & persuasio quædam quod præ aliis cunctis gentibus, ipsis vtiliorem fore principem iudicabant ex illis nationibus, quæ ob veterem cognationem, & vnius linguæ vsum, ab vna stirpe Venetorum eandem cum ipsis originem agnoscerent. Præterea opinionem prudentiæ de eis concipiebant, quia viciniores erant Græcis & Italis, & terras inhabitabant quas solis radii magis perpendiculares serenant & illustrãt. Sed quò meliùs res intelligi queat,

Occasio aduentus Lechi & nouæ gubernationis.

quonam

quonam tempore hæc acciderint perpendendum est. Status denique regni Poloniæ ex statu Reipub. Europææ, qui tunc erat metiendus est nobis. Imperabat tum Iustinianus Iustini ex sorore nepos, in oriente. Occidentale verò imperium primò per duces quos in Italiam mittebant Cæsares, demum per Exarchas administrabatur. Seuerus Campanus Pontifex tunc sacris Romæ præerat, qui fuit in exilium missus ob eam causam, quòd occultè cum Gotthis sentire putabatur. Constantinopolitanam verò sedem tum Antemius regebat. Desierat iam regnum Vandalicum in Africa capto Gilimero rege eorum. In Italia etiam Gotthicum nutabat. Paulò ante partim propter Vandalorum & Gotthorum vastationes, partim propter Attylę Hunnorum ducis violentas irruptiones, viginti & aliquot oppida antiquorum Venetorum, qui cum Vinidis & Vandalis Anthenoridæ, id est ab Anthenore orti vno nomine iure vocari possent, vrbis Venetiarum in toto orbe admirandæ fundamenta in maris Adriatici sinu iecerunt. Et post illos bellorum motus veluti post diluuium quoddam Respub. eorum, sicuti & Polonorum instaurari cœpit: Vt sicuti quondam gentes Venetæ cum gentibus Vandalicis vnum principium habuerant, ita & instaurationis eorum periodus veluti ab vna meta & carceribus suæ felicitatis initia sumeret. Tempore iam certo definito, & domicilio Lechi antiquo reperto, iam velum ad nauigãdum & vlterius prouehendum explicabimus, methodum aliorum ea in re secuti. Viuentibus igitur istis gentibus sub polycratia & libertate populari, ac ducum imperio contentis qui ferè singulis regionibus, sicuti adhuc apud Russos fieri videmus imperitabant, vnius principis creandi, qui ex æquo omnibus iura daret, cunctorum animos studium inuasit. Creabant quidem & illi antea vnum principem, sed tantùm tempore belli, exemplo veteri Lacedæmoniorum. At nunc ex illa pluralitate dominorum summis incommodis acceptis, & ad huc maiora metuentes, vnum euocandum, vnum creandum LECHVM, penes quem & pacis & belli tempore summa rei esset, vno ore conclamant. Qui cum ad eas oras multis laboribus exantlatis peruenisset, inuenit quidem solitudines, ruinam munitionum, & magna ex parte syluas, non tamen ita, vt plerique putant, quod tantum à Satyris hic locus inhabitatus fuerit. Liquet enim ex Ptolomæo, populosam fuisse hanc regionem, inhabitasseque eam Gitones, Burios, Burguntas, Arsigetas, Auarinos &c. Quin & Carion docet ex sententia Plinii, Vandalos tunc habitasse in Pomerania ad Megelburgenses. Et licet multi Genserici signa & fidem secuti, non modica agmina ho-

Status rerum christianarum Lecho adueniente quis fuit.

Polonorum et Venetorum Respublica.

An habitabilis fuerit Polonia tempore Lechi

gmina hominum secum primò in Pannoniam, deinde ex Pannonia ad meridionales regiones eduxerāt, tamen senes, agricolas, sacerdotes, fœmineum sexum cum paruulis q; Sarmatici sanguinis veterem originem cōseruabant, hîc remansisse credibile est. Attamen Lech⁹ exercitu iustę magnitudinis secum abducto, & colonis quibusdam deductis ea quæ deserta erant repleuit, diminuta auxit, & quę ruinam minabātur instaurauit. Regiam etiam in aliquo loco natura munito vt erigeret, absq; mora cōsilium cœpit. Proinde Gnesnam, olim iuxta quosdam Lemisaletum dictam ad hoc deligit, cui & Vismariā adiungit. Gens Illyrica ad mare Adriaticū valdè amœnum locum iamdudum possedit, quod & nomen eius Græcū vt puto indicat, & nauigationi maris assueta fuit, & spacia illa oræ maritimæ ad mare Sarmaticum Germaniam versus, quà situs Cimbricæ Chersonesi patet, ad flumen Caluzam, adiuncto sinu Venedico, vbi Ptolomæus veteres Venetos ponit, longè latèque complexa est. Et gentes quidem Sarmaticæ iamdudum veteri more patrum recepto, non admodum illis superbis & ad luxum comparatis ędificiis delectabantur: totum suę Reipub. stabilimentum non in murorum celsitudine, sed in dextris & robore militum exercitatorum collocātes. Sed tamen complura oppida excitant, vbi mercatoribus tantùm & opificibus eorumq; officinis locum tribuunt: ipsimet vt commodiùs venationibus ac agriculturæ laboribus tempore pacis corpora militum durare & exercere possint, in pagis habitare malunt. Attamen & ipsi aulas satis splendidas habent, vt cuiq; videre licet. Et si Græcorum & Italorum more, equestris ordinis homines prouinciatim in vnum locum cuncti aulas suas comportarent, hauddubiè multas etiam Florentias, multas Basileas, multas Norimbergas in Polonia haberemus. Et fatendum est eos qui in vrbibus habitant, vinum lectissimum, carnes recentes, poculenta, & alia id genus quæ seruiunt voluptati & gulæ, citiùs habere posse: sed maiores nostri deligentes militi habitationem, non quid magis voluptuosum, sed quod ad retinendum robur & vigorem militarem magis conduceret, Lacedæmoniorum exemplum secuti, quæsiuerunt. Illud etiam obseruandum puto, quod quando Persarum, Græcorum, Romanorum monarchiæ & Respublicæ ad orientem magis florebant, regiam quoque Sarmatæ suis principibus ad Istrum & Pontum, sedesque sibi deligere malebant. Ideo Ouidius potissimum orientalium Sarmatarum mentionem facit. Quia tum florentibus rebus Romanorum & ipsi eodem oculos suos dirigebant. At rursus quando occidentales monarchię & Respub. transferri cœperunt, & ipsi à Mæothide ad Ocea-

Regia Gnesna.

de ad Oceanum occidentalem, sedes suas vnà cum regia transferre maluerunt. Quo consilio & Lechus maiorum exemplo innixus domicilio suo locum hîc deligit, vrbes ædificat, regiamque excitat, quam Gnesnæ nomine, id est, nidum appellauit. Namque sicuti nidi sunt auibus in refugium tempestatis tempore, ita & illi Gnesnam veluti nidum id est refugium & arcem belli esse voluerunt. Namque quod aliqui originem aquilæ, quod est amplissimum huius regni insigne, magis concinnè explicare volentes, Lechum eò loci cùm venisset, multos aquilarum nidos reperisse tradunt, indeque ominis boni auspicio accepto, pro signo authentico aquilamque albam expansarum alarum diducto rostro, vsurpare cœpisse, mihi omnino verisimile non est. Nec puto tantum principem re tam exili ad tam sublimem cogitationemque tum excitatum fuisse. Fruantur tamen qui volunt hac sua contemplatione. Mihi victricia signa Polonorum eorumque mysterium explicare volenti magis probabile videtur, Polonos hac in re Romanos veteres imitatos fuisse, quibus aquilæ signum in bello præferebatur. Notiùs est quam vt à me commemorari necesse sit de argenteis aquilis in vexillo temporibus Iulii & Augusti portatis. Aut igitur Romanorum est, vt dixi imitatio, aut Gensericus Vandalorum rex Gratiano duce in Africa victo, aut vrbe Romana capta thesauros excutiendo Romanos, inuentum banderium, vt vocant, cum tali imagine vt esset memoriale victoriç, ad proceres qui hîc remanserant in eius veteri patria transmisit: vel posterioribus temporibus, quando Romani Pontifices ecclesiasticam Hierarchiam, hoc est concatenationem & consensum regum Reipub. Europæç sancientes, dato & accepto iureiurando cum axiomate regio, etiam vexillum cum insignibus veterum Romanorumque transmiserunt regibus Poloniæ eo fine vt firmius recordarentur se esse & debere manere propugnatores defensoresq; catholicç fidei, & dignitatis Reipub. Christianæ aduersus barbaras gentes. Iudicium tamen hic liberum cuiuis de hac re permitto. Iam quod attinet formam Reipublicæ, moderato & æquabili imperio Lechus ab initio cōtentus fuit: sed quod quidam ita simplicem & deiecto animo tam Sarmaticum populum quàm Vandalicum sibi imaginantur, vt opera rustica regi suo nauasse, & pecuniæ ignaros fuisse affirment, mihi id non videtur verisimile, nec existimo hoc cadere potuisse in illos qui orbem terrarum peragrando, commoda aliorum regnorumque decerpserant, & marsupia plena auro & argento Gallico retulerant. Sed & nunc non rarò videm⁹ in variis Poloniæ partibus purissimi argenti monetam cum imaginibus Iulii, Traiani, Vespasiani, & aliorum

Vide Ciceronē contra Catilinam.

Insignia regni aquila & eius origo.

Forma Reipub Polonicæ sub Lecho.

Imperatorum in catinis æneis defossam reperiri sępe & exarari. Vnde ratiocinari licet non vanis argumentis illud priscum seculum non fuisse indigum pecuniæ. De bellis Lechi cum Germanis & Danis non est mei propositi prolixiorem narrationem instituere, ne ea quæ Martinus Cromerus eleganter memoriæ prodidit, videar retexere. Quæ Vapouius prodidit memoriæ de duello, vel singulari certamine Lechi cum quodam regulo Germanico non sunt in dubium vocanda. Neque enim hæc scripsisset ille, nisi autores eius rei habuisset. Illud, quod quidam tradiderunt, tunc primum regni fines Bremam vsque & Visurgim prolatos fuisse, mihi non videtur per omnia cum serie vniuersalis historię quadrare. Ostensum est enim supra ex Dione & Plinio, illis temporibus iam Vandalicos populos istic ad Albim habitasse. Nisi fortè quæ negligentia maiorum amissa erant, Lechus tum bello illo recuperare voluerit, aut tantùm de possessione illius regionis, quæ Albi & Visurgi interiecta est dimicarit.

Fines regni Lechi.

VISSIMIRVS.

LEchi posteritas, vt ab autoribus magno consensu annotatum est, post mortem eius ad annos centum quinquaginta durauit. Ferè hoc idem ęuum compleuit, quod domus Iagellonidarum postremo hoc seculo in Polonia feliciter regnauit. Attigit ergo posteritas Lechi tempora Leonis eius nominis secundi Imperatoris. Condidit Vissimirus duas vrbes maritimas, vnam Albis ostia versus, quam à suo nomine Vismariam vocauit, & alteram Gedanum, quæ quia ex Dacibus vel Danis constabat, vel Getis vel Gitonibus, Gedanum est appellata, vt placet doctis. Nam Ptolomæus ad illa ipsa ostia Vistulæ Gitones Sarmaticam gentem, quæ cum Gotthis eadem est, collocat. Reliquias autem Dacorum isthinc traiectum in Daniã habuisse affirmant. Sed alii tradunt Danos à Lecho & Vissimaro eius filio, nauali prę-lio ita fuisse attritos, vt tributum etiam pendere Vissimaro cogerentur. Quia enim Illyrii naualibus præliis assueti erant, cùm ad mare sedes suas haberent, ideo Dacis qui nondum vsum earum rerum ita acquisiuerant, Lechus & ii qui eius fidem secuti erant, terrori fuerunt. Confecto autem bello illi Dani qui à Vissimaro Rege capti erant, ciuitate tum donati sunt, vtque confidenter Gedani habitarent & negociari possent, cõcessum est eis. Ex hac accessione vrbs illa non mediocriter fuit aucta & locupletata, ita vt nunc autoritate regum Polonorum suffulta, & commerciis Polonorum adiuta, splendore & opibus certet cum emporiis præcipuis in Europa

Posteritatis Lechi cum posteritate Iagelonis eadem periodus.

Supputatio chronologica cur ad annum 550. refertur aduent⁹ Lechi.

Dani attriti à Vissimiro.

Gedanensium vrbs.

is in Europa. Cætera de hoc filio Lechi apud alios autores inquirito. Sed tamen illud de significatione nominis Visimiri hui9 prę tereundum non putaui, nomen Visimir cum nomine illorum Visogotthorum, qui ferè circiter eadem tempora in Pannonia belligerarunt, admodum cōforme esse, & significare iuxta nostrum sermonem studiosum pacis. Mir enim pacem apud nos significat. Cōsimile quid etiam Saiphrid apud Germanos denotat. Commemorantur autem tres fratres illi Visogotthorum in Pannonia, Theodomir, Widmir, & Wladimir, quorum vnus fuit pater illius Theodorici Gotthi qui Rauennas dicitur. Cuius virtutem & res gestas admirata est Italia, laudauit Gallia, scriptis etiam poëmatis celebrauit Germania. Horum ergo principum nomina si expēdas, & cum nomine huius Visimiri filii Lechi componas, videbis gentile nomen illo æuo vsitatum, indicare Lechi posteritatem, & cum illis Visogotthorum principibus vnam gentem fuisse, & ab vna stirpe demanare. Adde quod ex eadem ratiocinatione elicitur, Polonicam linguam illo seculo in Polonia in vsu fuisse. Siquidem nomina ista Visimir, & Wladimir Visogotthica ad vnguem dialectum & sonum Polonicum resonant. Quod propter illos addendum putaui, qui affirmant temporibus expeditionis illius Gotthorum & Vādalorum, Germanos in Polonia habitasse, vsum vero linguæ qua nunc vtimur, cum Roxolanis postea intro ductum fuisse, cum iam sole clariuis demonstratum sit, & Lechum ipsum Slauicæ gentis hominem ante Roxolanorum expeditionem, quæ ad tempora Mauricii refertur, iam ad eas regiones habitatum appulisse, quod etiam ex illorum commentariis euidenter monstrari potest.

Nomina Gotthica.

INTERREGNA.

SI ab ea meta, id est ab anno domini quingentesimo quinquagesimo per annos centum 550. Lechum cum sua posteritate regnasse in Polonia præsupponimus, vt quidem præsupponere nos necesse est, tunc subducta ratione temporum ad calculum Chronologicum, aut paruum aut nullum tempus istis interregnis relinquetur. Et puto nostrates historicos (de vetustioribus dico) interregna hæc excogitasse, quod eos parum exercitatos in Chronologica supputatione apparet fuisse. Nam si anno quinquagesimo supra quingentesimum initium regni Polonorum statuimus, eisque annos centum quinquaginta, quibus posteritas Lechi regnauit addiderimus, exurgent anni septingenti. Restant ergo tantùm centum anni ad Lescum secundum syn-

Obseruatio supputationis interregnorum

chronum Caroli Magni Imperatoris, qui inquam centum anni quinque regibus Polonorum, Graco videlicet, Lecho secundo, Vendę, Pręmislo, & Lesco secundo tribuuntur. Quia tamen Chronologi veteres propiores erant illis seculis, dandum est aliquid eorum autoritati, quia veluti de suis rebus & quidem probè cognitis loqui videntur. Sed vt dixi, breuia illa interregna fuisse credibile est. Eorum autem hanc occasionem fuisse existimo, quod graue erat assueta relinquere. Assueta erat hæc gens teste Procopio sub plebeia & antiqua libertate viuere. Itaque forsan seuerioribus mandatis vel potius iniuriis superiorum principũ oppresi & grauati, tanto alacrius recordabātur secum libertatis qua olim vsi erant in polycratia, ideo iam laudando vnius principatum iam vituperando hæsitabant: quid fugiant non ignorantes sed quid sequantur addubitantes. Ad extremum tamen necessitate compulsi duodecim Palatinos, quos nos Voieuodas vocamus eligunt. Sed propter ademptam à Germanis Syllesiã & Lusaciam puto iam vix septem aut octo Palatinatus veteres restare ex illis duodecim. Suppletus est tamen eorum postea numerus, & etiam auctus. Sed termini eorum prisci sunt mutati. Significat autem nomen Voieuoda seu Palatinus idem acsi tu diceres belli dux, & ęquipollet prorsus cognomini Hethman quod à Germanis petitum est. Hoc tempore nondum Episcopi in Senatu locum habebant. Quia nondum Poloni Christiani erant facti.

Creandorum Palatinorum 12. causa.

Anacephaleosis historiæ Vandalicæ per annos 380. hoc est, ab illo tempore quando armis Europam et Africam concusserunt, vsque ad Lechi in Poloniam aduentum.

370. Vandali ad Rheni ripas consederunt, primò ii Burgundiones dicti. Ponit autem Ptolomęus Phrugundiones ad Istulam. Sunt ergo isti ex gente Vandalorum. De hac re Albertus Cranz. Sed meminisse hîc oportet quòd ante hanc expeditionem annis 130. donata fuit eis à Constantino Magno posesio Pannoniæ. Serui eorum post victos Scythas arma in ipsos conuerterant.

378. Sarmatæ Pannoniam vastant. Amianus lib. 30.

382. Modigilo duce Vandali terras alienas inuadere cœperunt, sedibus suis relictis. Præfuit autem eis annos 30. Nomen Modigili in vsu adhuc fuit apud Lithuanos non ita pridem.

382. Longobardi ex Scandia insula Oceani septemtrionalis egresi Vandalos Iborea duce & Alone vicerunt. Prosper in chronico. Non fuit ergo Polonia penitus deserta à Vandalis, etiamsi potior pars eorum abierat in Hispaniam & Galliam, quandoquidem sequente

dem ſequente anno conflixerunt ii qui hîc remanſerant cum Longobardis.

411. Vandali & Alani Gallias intrauerunt, biennio ante Gothicam obſidionem Romæ, Honorii anno 16.

412. Gandarichus Vandalorum rex Hiſpaniam occupat. Regnat annis 16. Cranz lib. cap. 26. Ibidem in exercitu apud eum Modigilus pater moritur.

413. Franci Rhenum tranſeuntes à Vandalis Burgundionib. repelluntur ad ſua. Blondus.

414. Quindecimo anno Honorii Carolus Vandalorum rex aſſenſu Germanorum cum magna multitudine Gallias inuadit, multas vrbes populatur. Anno altero captus & extinctus eſt & ſuccedit ei Gotgiſich rex. Tripartit. Chronicon Polo. Iſti fortè Germanicè loqui didicerunt, vnde Gregorius & Methodius occaſionem ſumſerint vt Germanos eſſe exiſtimarent.

426. Conſtantinus cum exercitu aduerſus Vandalos Hiſpaniam vaſtantes miſſus.

428. Genſericus Vandalorum rex annis 48. belligeratur. Genſericum ſuiſſe dictum putant Polonico ſermone, acſi dicas Gąſiorek. Cotiſonem verò Getarum regem Kotek.

431. Vandali euocati à Bonifacio Africæ præfecto Hiſpaniam relinquunt, in Africa ſedes figunt. Cigaineros illos vagos populos per Poloniam, nonnulli putant eſſe reliquias Vandalicæ gentis ex Africa redeuntis poſt illa bella.

433. Viſogotthi eam Hiſpaniæ partem occupant, quam Vandali reliquerant. Iornandes.

434. Genſericus Hyponem obſidet. Genſericus dolo Carthaginem capit.

439. Genſeric⁹ pacem cum Valentiniano Imperatore facit, fineſque imperiorum ſuorum conſtituunt. Vbi poſtea Vandali 95. annos regnant.

444. Genſericus Siciliam affligit. Sebaſtianus Africam inuadens Giezericum retrahit vt cogatur Carthaginem redire.

445. Theodoſius Imperator bellum in Vandalos mouet: ſed longis cunctationibus negotium differens Siciliæ magis oneri quàm Carthagini auxilio fuit. Procopius & Diaconus.

446. Cum Giezerico pax à Valentiniano Auguſto confirmata, & iterum Africa certis ſpaciis inter vtrumq; diuiſa eſt, Hæc Caſſianus.

459. Roma duce Genſerico à Vandalis capta, omnibus opibus & ornamentis Imperatoriis in Africam tranſlatis. Certò certius eſt

tius est aquilas eius imperii signa fuisse, quæ forsan huc transmissa occasionem Polonis dedere vt eodem signo vti inciperent.

472. Marcelinus vir potens in Illyrico, dum Sardiniam & alias maris insulas iussu Leonis Imperatoris à Vandalorum iugo liberare conatur, in Sicilia occiditur.

473. Vandali ab Heraclio ad Tripolim incommodum accepere. Procopius de bello Vandalico lib. 2.

474. Gensericus in Italiam traiicere volens a Basilio incom modo affectus est.

476. Honoricus Vandalorum in Africa rex annos 7. regnat. Victor Episcopus de persequutionibus.

484. Gundabundus Vandalorum rex annos 12. persequitur Christianos.

492. Gundabundus Burgundiorum rex qui etiam ex Vandalica stirpe erat, intrat Italiam, & magna præda onustus domum redit. Blondus autor. Affirmant autem Polonos signa gentilicia à Burgundionibus suis popularibus accepisse.

495. Thrasimundus Vandalorum rex in Africa 27. annos rerum potitur.

505. Bulgari Slauonica gens Thraciam vastant, eo tempore quo Trasimundus Vandalis in Africa imperat. Iamque confœderatio illa symmachię inter gentes Slauonicas emergere & patefieri cœperat.

523. Hildericus Vandalorum in Africa rex annos 7. Pius hic fuit ac orthodoxus, & à patre in exilium pulsos reuocauit.

523. Prima mentio Slauorum in historiis, etiamsi antea gens ista fuit.

524. Annus hic notandus, quo bellum sociale inter Antas & Slauos ad Istrum fuit cum Hildibio illo bellicoso principe. Nomen Antarum natum esse tradit Procopius libro 3. de bello Gotthorum, ab eo quòd anteriorem partem ripæ fortiter dimicando in conspectu Romanorum occuparint.

530. Gilimer Hilderichum captum carceribus inclusit, regnumque ei eripuit fraude.

534. Octauo anno Iustiniani Belisarius finem Vandalicis bellis in Africa facit.

550. Hic annus nobilis aduentu Lechi ex Croatia in Poloniam. Accidit hoc 26. annis post finitum regnum Vandalorum in Africa, adhuc Totila Gotthorum regnum in Italia acriter defendente, quod postea decem annis sequentib. cum Teia extinctum est. Qui euentus tristis gentes Slauonicæ linguæ ad confœderationem illam

nem illam excitauit, præbuitque occasionem Polonis accersendi Lechum ex Slauonia ad eas regiones.

CRACVS.

Anno à condito orbe 4662.
Anno Christi 700.
Anno ab hinc 885.

VSu edoctos Polonos quantum malorum occurrat Reip. vbi eam absque ordine multi regunt, veluti pœnitere cœpit consilii. Rursus igitur vt vnus eis cum imperio præesset consilium inierunt. Et erat quidem graue, præsertim antiqui moris hominib⁹, libertati cui assueuerant valedicere, cumque modo singuli sibi reges videbantur, honorem tantum in vnum conferre, & ad vnius nutum deinceps viuere. Erat, inquam, graue, sed necessarium, & propter intestina dissidia coercenda, & propter repellendos hostes, qui celatum benè ad eam diem odium ac dolorem amplius dissimulare non poterant, nomenque Sarmaticum deletum cupiebant. Itaque post varias consultationes, virum opinione virtutis clarum, opibus & clientelis benè munitum eligunt, cui summam belli & pacis committunt. Craci nomen huic erat. Habitauit is tum ad radices montium Sarmaticorum, vnde Istulæ flumen demanat cum ingenti strepitu, euomens fontes aquarum: decem & tribus milliaribus à Cracouia ab incolis monstratur locus. Fuerit iste Romanus an Sarmata non disputo. Et licet Tiberius Gracchus ante aduentum Saluatoris 140. annis fuit, tamen cum in summam acerbitatem odiorum gens illa Gracchorum apud suos Romanos incurrerat ob leges illas agrarias non suo ordine, nec suo tempore latas, ita vt ne conspectum quidem patriciorum ferre posset: fieri potuisse arbitror, quod huc subducendo se ab illo incendio odiorum commigrarunt, eorumque posteritas ad eam diem latuerit. Nec mihi ignotum est à Ptolomæo vrbem hic quoque statui, vbi nunc est Cracouia, aut non admodum remoto istinc spacio, quam CARODVNVM ille vocat, voce non remota ab appellatione Cracouiæ: sed vt iam dixi conuellere veterum scriptorum sententiam, qui quasi de suis reb⁹ & probè compertis videntur loqui, non arbitror esse conueniens. Apparet sane prudentissimum virum fuisse, qui tam idoneum, tã pulchrum, tam munitum natura locum, tamque omnibus rebus ad victum necessariis refertum, ædificandæ tantæ vrbi delegerit. Huic, pergendo ad septemtrionem par non reperitur vrbs. Itaque sedem regiam Crusficia transtulere maiores nostri ad eum locum. Huius

Cracus an Romanus fuerit vel indigena.

Figura mœniorum vrbis Cracouiensis.

cum. Huius vrbis figuram testudinis musicalis formæ quidam comparant. Nam si mœniorum versus occasum rotunditatem oualem spectes,& postea quomodo Istulam versus ad orientem instar manubrii strictius sese contrahit, ac tandem assurgendo veluti caput erigit, & attollit ea parte, vbi est mons Vauelo,supra quem arx admirando opere excitata est,non ægrè omnino figuram testudinis repræsentabit. Verùm qui concinnius vrbis huius effigiem exprimere vellet, magis scitè eam aquilæ expansarum alarum,quod est insigne regni huius comparauerit,vt corp⁹ vrbis per circumferentiam corpori alitis conferatur, suburbia ab vtraque parte alas expansas repræsentent.Caput verò alitis excelso monti seu rupi Vauelo quod paulatim assurgit conferatur. Ex hac figura vrbis primariç veluti archetypo vrbs Lublinensis & Posnaniensis postea exemplum & formam sumsit distinguendarum platearum & arearum suorum mœniorum,ita vt trium istarum vrbium conformitas tanquam sororum Germanarum similima esse videatur.Bella gessisse Cracum complura memoriæ proditum est. Et habent quidem Poloni alias voces,quibus hoc genus promontoriorum appellare solent,puta,gura, gurka, pagorek, curhan. Sed quia Romanus fuit Cracus, igitur Romano more suum funus peragi voluit,& collem illum paucis litteris immutatis Mogilam pro molle latina voce appellauit, vnde postea exaggerata promontoria appellari mogila cœperunt.

De Olofago ex Chronico Miechouiensis.

Erexit arcem habitationis suæ in expedito colle Vauelo,supra fluuium Istulæ sito,& ei ciuitatem adiecit atque fundauit,de suo nomine Cracouiam appellando,felicem agris & rebus secundis, nisi Olofagus quædam belua, (vt aiunt Draco)plurima impedimenta intulisset. Rapiebat è specu montis egressa,iumenta & homines incautè oberrantes,rictibus horridis voracissimè deglutiendo. Gracus afflictæ Cracouiæ condolens tria corpora iussit quotidie Olofago exponi. Nam his contenta, alia non requirebat.Sed & hoc onerosum erat,propterea suapte industria excogitauit vt corporib.quæ obiicienda erant,sulphur & cauma ignitum ex cera & pice includerentur atque occultarentur. Cumque belua tum naturali rabie,tum voraci esurie exagitata sine delectu oblatam prædam raperet atque voraret,sensim debilitata & tandem extincta est.

De origine Craci ex Cromero.

Aeneas Sylvius,& Hagecus,non hunc sed alium Cracum,siue Crocum tunc

cum tunc apud Boëmos regnaſse volunt, & Cracouiam ſiue Crocoueciam arcem in Boëmia extruxiſse, morientemq; eo ferè tempore, quo noſter regnare cœpit, tres filias reliquiſſe, è quibus vna Libuſſa ſaga paternum regnum ſuſceperit, aſſumpto ſibi in ſocietatem thori & principatus Premiſlo ruſtico homine, quem miſsi equites in ferrea tabula, hoc eſt, in vomere aratri prandentem repererant: eorumque poſteritatem longa & perpetua ſucceſsione per multa ſecula Boëmis præfuiſſe. *Libuſa.*

LECHVS SECVNDVS.

INcidit Lechi regnum in illa tempora, quando inter principes Romanos creuerat illa laniena crudelis. Ita enim conſuetudo obtinuerat, vt rarò aliquis Imperator dignitatem adire poſſet, niſi prius anteceſſorem ſuum è medio ſuſtuliſſet. Sic Mauricium cum vxore & liberis Phocas, Phocam Eraclitus. Iuſtinus auribus diſſectis naſoque in Cherſoneſum relegatur. Leontinus ſimiliter ab Abſimaro naſo mutilatus (ſicut & nunc apud Valachos conſuetudo inoleuit) ineptus ad capeſſendos imperii honores redditur, & tandem cuſtodiæ mandatur. Rurſus Iuſtinianus vocatus ad imperium Leontium & Abſimarum educens è vinculis ſpectante populo interfici curat. Ac deinceps Philippic⁹ Imperator factus vtrumque & patrem Iuſtinianum & filium eius Tiberium, vt liberius dominaretur ſuſtulit. His ferè temporibus Lechus Secundus natu minor, curato patris Graci funere, in regnum ſuffectus eſt: & quia maiorem natu fratrem obſtare ſibi ad retinendum regnum putabat, vitæ eius inſidiatur, eumq; per ſpeciem venationis obtruncat, imitatus videlicet Romulum gentilem ſuum, (nam & Gracus Roma oriundus erat) vel potiùs corrupti illius ſeculi tot exemplis parricidiorum deprauat⁹, vt iam meminimus. Sed Deus iuſtiſsimus iudex, qui exerta manu parricidis minatur, tantum ſcelus non tulit. Non quidem derepente eum è medio ſuſtulit, ſed quò longiores ei ferias indulſit, eò magis tarditatem grauitate pœnæ compenſauit, vt diutiùs cùm ſuis ærumnis luctando grauiùs torqueretur, lenta morte eum excarnificando. Detecto tãdem ſcelere, regno eſt deturbatus, & in exilium miſſus, ac tandem intus pauore, foris ſollicitudine eum excruciante, paulatim contabuiſſe fertur, nulloſq; liberos poſt ſe reliquiſſe. *A Lecho ſecundo interficitur frater.*

Ex Cadlubk Vincentio de parricidio Lechi in fratrem.

Viuente adhuc patre parricidium ab eo patratum, ſed mortuo demum patre, & iam ipſo regnante ſcelus patefactum eſt.

VANDA.

Anno à diuisione gentium 4712.
Anno Christi 750.

Lex Salica.

LEge quidem Salica cautum est, ne ad tale fastigium honorum fœmineus sexus admittatur. Sed Slaui partim opinione virtutis moti, partim quòd recordabãtur meritorum Graci erga Rempub. ipsorum, magno consensu Vandam ad hoc culmen honorum euehunt, eique regium officium committunt. Forsan etiam non immemores erant exemplorum antiquorum. Nam Semiramidis quondam, Tomyris & Zenobiæ fœminarum bellicosissimarum gubernatio salutaris fuit Rebuspub. quibus præerant. Quanquam nostra hoc nomine illis anteferenda est, quòd laudem victoriæ non sibi nec suæ industriæ deberi, non modo verbis nudis sed etiam sacrificio inaudito testata est. Nam cum Rithigerus Dux Germaniæ hac de causa ei mouisset bellum, quod in nuptias iuuenis intempestiuo amore accensi non consentiret: illa commisso prælio & victoria ex eo parta stupenda morte in victimam seipsam Deo veluti triumphans immolauit: ex ponte Cazimiriensi in profluentem Istulæ se præcipitem dando. Cuius corpus vorticibus aquæ ablatum, à principibus regni ad confluentem duorum amnium Dlubniæ & Vistulæ, quarto ab vrbe lapide sepelitur, in cuius rei fidem & sempiternam memoriam ingens tumulus ferè è conspectu vrbis excitatur. Nam mons Vauello, cui est arx inædificata, & ab altera parte Istulæ collis Graci, collatus cum mole sepulchri Vandæ, quod nos Mogilam voce semilatina vocare solemus, fere triangulum æquilaterum efficiunt. Disputationẽ illam omitto, recténe virgo fecerit, quòd sibi mortem consciuerit, Republica sine gubernatore relicta. Sed Heroum facta non semper cadunt sub regulam iudicii communis, præsertim si iuxta normam religionis, in qua vixit, factum hoc examinetur. Quæritur etiam hîc de hoc Rithigero cuias fuerit. Borussus esse non potuit, vt vult Hagecus, cum & ipse Ptolomæus Venedicas gentes istic collocet, & appellatio sinus Venedici hoc idem attestetur. Borussi autem subiecti tum erant Vandæ Reginæ. Quæstio etiam illa, an Vanda à Vandalo flumine, vel Vandalus à Vandæ hoc stupendo facto denominatus sit iudicio lectoris decernenda relinquitur. Acta autem hæc sunt anno ab hinc circiter octingentesimo tricesimo tertio: De imaginibus tollendis controuersia tum Rempub. exercente & Pontificibus cum Gallis de Imperio transferendo consilia agitantibus.

Locus sepulchri Vandæ.

Oratio

Oratio dehortatoria subditorum ad Principem suum Rithigerum, vt à bello Vandico abstineat.

Renunciant Oratores duci suo eximiæ puellę pulchritudinem & sapientiam, & animum ad belli dimicationem quam ad nuptias paratiorem: adhæc permagnas & instructissimas armatorum copias. Quibus auditis labascere Teutonum animi cœperunt, & monere & orare ducem suum non destiterunt, ne se exercitumque suum propter intempestiuum amorem, atque cupiditatem suam coniiciat in periculum. Inglorium esse viro cum fœmina certamen, etiamsi exploratam habeat victoriam.

Epitaphium Vandæ Reginæ, statuæ incisum quæ in tumulo collocata fuit à morte eius.

Hic iacet in Tumba rosa mundi non rosa munda,
Non redolet sed olet, quæ redolere solebat.
Graci regis nata, benè Vanda fit vocitata.
Vt nam hamus piscem trahit ab æquore captum,
Vanda sic formosa omnes traxit speciosa
Illius in amorem, & in fauoris vigorem.
Hæc per decorem Almani vicit furorem,
Nam eò quòd spreuerat hominum connubia cuncta,
Cœlibem hæc obtulit Dis mersa flumine vitam,
Quam mox arripuit Deorum non floridus hortus.

PREMISLVS.

Anno ab orbe condito 4722.
Anno Christi 760.

SApienter institutam hanc Rempub. fuisse etiam illis priscis temporibus inde liquet, quod ad vtrumque casum siue moriente siue viuente rege, optimè ei prospectum fuit. Ac superstite quidem rege gubernatio solet esse facilior & magis expedita, sed priuato principe bono, omnib. periculis obnoxia relinquitur. Proinde maiores nostri illo æuo ad eos casus in promptu habebant Senatum duodecim Palatinorum, qui tempore interregni munus regium obibant. At insurgentibus bellis difficilior fit regiminis ratio. Verum est enim Philosophi axioma: Vbi pariter omnes Rempublicam curant, pariter omnes negligunt, dum nō apparet vnus aliquis in quem culpa reiiciatur. Non libenter tum inferiores parent superioribus: non libenter se periculis obiiciunt, nec libenter contribuunt ad vsus Reipub. cum diuersorum studiis occupata & obfuscata, vbi nam eius facies lateat, vbi caput, discernere non sit facile. Proinde ille duodecim-

Interregnorũ status miserabilis.

viratus inter bellorum tumultus vnum aliquem insigniorem vi rum è medio sui eligebat, quem vniuersis copiis veluti dictatorem præficiebat. Sic Vanda fatis erepta, Palatini contra Morauos & Hunnos infestis armis fines Poloniæ diuexantes Premislum eligunt ac hostium conspirationi opponunt. Ducem hunc fuisse animo excelso & industria singulari nomen ipsum indicat, & stratagema peculiare quo vsus est tempore difficili testatur. Cum enim sentiret imparem numero se habere exercitum, non desperat de victoria, sed artē adhibet, galeas benè defricatas litargirio inungit, easque è cōspectu hostium in locis syluosis appendit, vt repercussione splendoris & micatione crebra oculi hostium perstringantur & inopinatò ingentem aliquem exercitum adesse cum apparatu bellico inusitato suspicentur. Sic rebus extempore præparatis, intentus ad omnes occasiones, quid facto opus sit sollicitè considerat. Si hostes pergerent, ille paulatim relato pede è conuallibus & densis rubetis hosti insidiabatur. Si verò consternati retrocederent, tergoribus eorum cædendo è vestigio insiste bat. Nec fefellit eum iudicium. Cum enim hostes minimè suspicarentur, subito eos prima vigilia inuadit, cumque contectis galeis litargirio illitis appropinquarent, & splendore noctis tenebras discuterent, speciem densissimarum phalangum hostium oculis exhibuerunt. Interim ipsemet ab alia parte, qua minimè putabatur, cum suis prætorianis, & aliis delectis equitibus latus eorum aggreditur. Hostes consternati trepidare & mox soluere acies cœperunt. Contra ille tergoribus instare & victoriam persequi non prius desiit, donec se victos faterentur. Fuit hæc victoria Premislo & ad illustrandam famam valde oportuna & hostibus formidabilis, præsertim cum illucescente die cernerent se & viribus & ingenio superatos. Premislus autem sopita controuersia de finibus, ad instaurandam disciplinam, & œconomiam dominii sui reparandam se conuertit, ac tandem foris & domi prosperè rebus compositis fatis concessit.

Stratagema regis Premisli

DE ORIGINE, INCREMENTIS, ET DECREMENTIS REIPVBLICÆ SLAVONICÆ GENTIS.

INuestigaturi nomen & originem Slauorum methodo vsitata & quidem ex media rei natura deprompta procedemus. Notum est nominari gentes à quatuor causis, vel occasionibꝰ, vt in prẹliminari prẹfatione diximus. Aut à ducibus, vt Sarmatæ, Tuiscones. Secundò à situ locorum nominantur gentes, vt

Nomina imponuntur gentibus quatuor modis.

tes, vt Pomerani, Ciſalpini, Pædomontani, Tranſalpadani &c. Sed neq; hac ratione Slauorum nomen explicatur, cum id nobis nihil tale denotet. A prioribus etiam incolis non raro reperias quaſdam gentes vocari: ſic Troiani, Itali ſunt dicti, eo quòd ab Italis hoſpitio ſunt excepti. At in iis regionibus ante Iuſtiniani tempora, gentem quæ Slauorum nomine vocaretur non reperimus. Non igitur mutuare nomen poterant ab iis qui in rerum natura non erant. Quartus modus reſtat quo etiam gentes cognomina aſſumunt, nempe ab euentu, & à ſtudiis, vt Nomades dicti ſunt illi, qui ad morem paſtorum vitam ducebant, ſæpius vertendo ſolum. Hîc attentus lector nobiſcum ſubſiſtat. Nam cum Slaui noſtri, neque à ducibus dicti ſunt, neque à ſitu locorum, neque à prioribus incolis, conſequens eſt, eos à ſtudiis & euentu rerum ſic dictos. *Inquiritur vnde dicti Slaui.* In his omnibus conuenit nobiſcum hiſtoriæ Polonicæ ſcriptor præcipuus. Sed nondum finem adepti ſumus, nec rem acu tetigimus. Varia enim & multiplicia ſunt ſtudia & rerum euentus. Ille enumerat victorias Roxolanorum partas ex Dacibus, Pannoniis, Dardanis Lyburnię populis, Illyriis, Dalmatis, Thracibus. Ad extremum & Græciam eos ita potenter diuexaſſe narrat, vt etiam linguam Græcorum, ſæpius eos armis exercendo, penitus corruperint, rebusque tam feliciter geſtis Slauorum ſiue Slauinorum nomen à gloria ſibi ſumſerint. Hæc ille. At hæc ſententia non poteſt & ſecum ipſa & cum ſerie hiſtoriæ vniuerſalis cohærere. Si enim ab earum rerum claritate ſibi nomen impoſuerunt, quas enumerat, tunc nomen Slauorum poſterius oporteret iſtis omnibus factis eſſe, quæ enumerauit. At Slauorum nomen longè ante Græciam armis Slauonicis attritam, & ante linguam Græcorum immutatam, Iuſtiniani temporibus emerſit. Alius ergo euentus & alia ſtudia eorum nobis quærenda ſunt, à quibus Slauini & Slaui, ideſt, celebres dicti ſunt. Scriptor quidam Chronicorum Germanus ex ſententia Trithemii & beati Rhenani Germanorum nomen ex confœderatione quadam prodiiſſe affirmat, vnde tempore Auguſti, vt Strabo & Cornelius Tacitus docent, Galli eos fratres ſeu Germanos, id quod nobis *pobrátym* Germanis verò bruder ſignificat, à ſimilitudine morum vocarunt. *Germanorum nomen vnde ortum.* Ita ſane eodem exemplo Sarmatici populi, id eſt, reliquię Vandalorum & Antarum Alanorumque quæ poſt expeditiones illas Aphricanas in iſtis oris remanſerant, ſymmachia inter ſe ſancita initoque ſolenni fœdere nomen Slauorum quod eſſent ὁμόγλωττοι, id eſt eiuſdem linguæ & loquelæ ſibi imponunt. Cum enim audiſſent Romanos eis minitari, eò quòd Vandalorum exercitus ſobolem ſuam, veluti

ti examina apum, in eos & eorum prouincias paulò ante ex suo gremio emisissent, ne imparati ac veluti scopæ dissolutæ inter se dissilientes inuenirentur, omnes in vnum conspirant: ad quam rem eis calcar non mediocre addidit fama de Vandalis Africanis ad eos perlata, quod eorum res ad inclinationem interitumque non obscurè spectarent. Nec nouum est hoc gentibus in extremis casibus ad simile remedium confugere. Sic olim contra Gotthos, tres principes Germaniæ præcipui coadunatis copiis fœdus inierant, Cassander nimirum Sicamber, Arathius Saxo, Hamer Doringiorum. Sic postea contra Romanos Getæ, Daces, Burii coniurant. De quo & Poëta: *Et coniuratos deiecit vertice Dacos*. Sic & nostra memoria contra Turcas, Itali, Germani, Hispani vnà cum Venetis eadem ratione fœdera inierant. Ne verò altera natio præ altera aliquid ea in re priuatim aucuparetur, non iam nomen quod partis erat vel vnius nationis toti multitudini imponunt: nec iam Polonos, Boëmos, Bulgaros, Bosnēses, vel Rascios Croatasue aut Roxolanos se vocant omnes. Hoc enim inuidiam intestinam concitaret. Sed nomen tale quod exæquo omnibus quadrat, & de energia initi fœderis cunctos semper cōmonefaciat magno omnium consensu sibi adaptant: Slauos se cognominantes, hoc est, populos multos & varios, sed tamen ex vna stirpe originem ducentes. De quo fœdere Romani cum audissent pauore turbabantur. Tamen ne trepidationem suam coram vulgo proderent, vimque illius confœderationis apud plebem suam, quantum in eis fuit, eleuarent, extenuarentque, non iam Slauos, id est, maiorum suorum studiosos sed Sclauos, id est, seruos per antiphrasim eos appellauerunt. Sed an Romanos hæc subtilitas & cauillatio in vocibus iuuerit, tempora sequentia patefecerunt, & effectus monstrauit. Cum enim eos maxima clade toties affecissent, imperiumque eorum dilacerassent, senserunt postea reipsa Sclaui ne an Slaui fuerint illi, quorum ferro & sagittis petebantur, quosq; non sine contumeliæ nota ꝓ Slauis Sclauos id est seruos appellare voluerunt. Non assentior illis, qui à conditione loci, ab vrbe seu ciuitate noua vel stagno Roxolaniæ dictos esse putant Slauinos. Non enim tam exile nomen tamque angustum titulum gentes tam celebres passæ essent, nec inde illi qui ex æquo nomen hoc sibi veluti certatim adaptarunt materiam aliquam tantopere gloriandi habuissent, non modo reges Polonorum inquam & Boëmorum sed etiam Constantinopolitanorum sicuti est Ziemiska Imperator. Aut quæ regiones tam spatiosæ esse poterant, quæ tot & tantas gentes quas vix maior pars Europæ sustentat, alere potuisset? Si à loco veteris

Zemiska orientalis Imperator.

loco veteris habitationis sic nuncuparentur?

Non assentior illis etiam, qui ad Lechum ita originem Polonorum astringunt, vt ab eo quasi Adamo totum gen⁹ Polonicum prodiisse putent. Confirmauit Lechus res Polonorumque, non autemque ipse eas fundauit, stabiliuit, non primus instituit, dissipatos vt aquila sub alis suis recollegit & recreauit, non quasi antea non fuerint in mundo, produxit, nec in noua radiceque, vt Iurisperiti loquuntur, vnquam fundamenta regni iecit, sed eis qui multos antea Regulos sparsim habebant, vnumque se regem cunctis præbuit. Vocatus enim huc erat ex Croatia. Quod si vocatus, erant igitur hîc incolæ qui eum vocabant consilio inter se inito. Turba autem illa, quæ illum secuta erat, non potuit alterationem in tota gente talem facere, quæ deleret & aboleret auitum eorum nomen, Vandalorum aut Sarmatarum. Venit & nunc cum non contemnendo comitatu ad capessendum regnum Poloniæ Stephanus rex, ex Vngaria, nec tamen alterare potuit hic manipulus hominum gentis veterem stirpē. Ac talis videtur esse istorum opinio, ac si quis cogitaret vna gutta aquę fluuialis in mare immissa totamque maris naturam posse transmutari. Verè igitur concluditur, nostramque gentem non aliunde venisse, sed hîc iamdudum vt hæredes mansisse. Nam licet Lechus & Czechus aliunde cum suis venerit, tamen vt dixi plures hîc, quàm secum attulit, incolas veteres, Vandalos inquam, & Sarmatas inuenit, quorum respectu & intuitu nos non esse aduenas prædicare possumus. Laudo certè Mathiam Miechouiensem, licet antiqui moris hominem, quòd vehementi percitus zelo, vt verus & ingenuus Polonus, insurgit contraque illos, qui ad Germanos & Roxolanos sub prætextu defensionis nostri, transferunt auitos Poloniæ honores. Cùm enim cōpluribus verbis hac de re disputasset, tandem ita concludit: Cùmque multis testimoniis huiuscemodi sentētia vallata sit, Polonos & Vādalos eosdem esse, & quidem ex antiquissimis, quique ante Christum propaginemque duxerunt: erubescat insulsus oppugnator, temerariè & non verè suas chartas non probatas ostentans. Tu autem mi Andrea Crici, (Episcopum Cracouiensemque alloquitur) antiquitatum diligens perscrutator tales aggredere & confuta. Nam quia Polonorumque & Boëmorum historia ab initio hui⁹ operis posita in toto discrepat, reiicienda & salua reuerentia tanti historici pro non vera habenda est. Hæc ille. Tertiò non probo etiam illorum sententiam qui Slauorum gentem temporibus Iornandis vel potiùs Iustiniani prodiisse in lucem affirmant. Negari forsan non potest primam mentionem nominis Slauorum factam esse in historia Procopii, il-

Apostrophe Miechouiensis ad Cricium.

lis nimirum quibus vixit temporibus: sed quòd antea hæ gentes non fuerint in iisdem prouinciis quas & nunc incolunt, hoc certe probare non possum. Relegatur historia Augusti Cæsaris, quam superius consignauimus. Relegantur & illa, quæ à Cornelio Tacito in Othone Syluio, qui octauus post Caium Cæsarem apud Romanos numeratur, de Slauorũ Roxolanis scribũtur: Roxolani, inquit ille, Sarmatica gens priore hyeme cæsis duabus cohortibus magna spe ad Mœsiam irruperant. Proinde nec Grammaticum Saxonem, nec Blondum tam seuerè obiurgandum censerem, eò quòd Cassubios & ipsam gẽtem Slauicam ante Christum natum extitisse, bellaq; cum quibusdam Germanis gessisse memorię prodidere, ac etiam cum Danis & Suecis eorum finitimis signa contulisse. Quo etiam respectu existimo quòd Dlugossius sequutus eundem Grammaticum & Blondum historicum, Odoacrum Rugianum, Slauum Sarmatam facit, qui Italiam, inquit, ingressus magnum terrorem eodem tẽpore quo & Gotthi in Italia regnarunt Romanis incussit. Rugiis enim à Ptolomæo ea regio & locus natalis assignatur vbi nunc Cassubii degunt. Rectè & Miechouiensis exemplũ Hieronymi adfert, qui fuit homo nostrę gentis Slauonicæ, & literas quæ a Russis Buiunica vel Asbuka vocantur, genti suæ reliquit. Rectè & de diuo Martino adfertur ab eo exemplum, qui cum esset Slauus, stipendia merebat in exercitu Iuliani Cæsaris. Iulianus autem fuit statim post Constantinum Magnum longè ante Iustiniani tempora. Sic & Diuus Cyrillus non minus appositè in exemplum adducitur, qui erat Slauus & Slauicas literas inuenit quas Czurulica vocant. Testatur autem Cario, in bibliotheca Reuchlini Erfordiæ hactenus reperiri librum Cyrilli scriptum contra Iulianum apostatam lingua & characteribus Slauonicis. Quapropter merito potest probari Miechouiensis sententia cum ea moderatione quę superius à nobis relata est. Non enim pugnant hęc: nominis Slauorum primam quidem mentionem factam esse à Procopio & Iornande, & tamen hanc gentem iamdudum antea suis gestis satis conspicuam fuisse. Sed quo res Polonorum in Slauorum historia magis conspicuę reddantur, sicuti supra de Gotthis fecimus, ita nunc Slauorum res gestas chronologicè & breuiter percurremus, vt postea lector recurrendo ad autores citatos latius ibi omnia cognoscat.

Cassubij ante Christum.

Anacephalæosis historiæ Slauonicæ cuius prima pars est à Christo ipso ad aduentum Lechi in Poloniam: secunda à Lechi aduentu ad Caroli Magni tempora per annos ducentos quinquaginta.

Non commemorabo vetustiora. Incipiam ab Augusti temporibus, cuius ætate Strabo scriptum reliquit: Vltra Roxolanos an aliquis habitet nescio.

50. Quæ Paulus scripsit gentium nostrarum faciens mentionem, hoc loco in memoriam reuocentur. Vide supra cum Augusti tempora describeremus.

73. Othonis Sylui temporibus cohortes & duces Romanorum à Roxolanis cæsos esse meminit Tacitus.

360. Iulianus vixit, in cuius exercitu Diuus Martinus militabat. Hunc fuisse Slauicæ gentis tradunt. Et Cyrillum tradunt scripsisse contra Iulianum lingua & characterib9 Slauonicis, quod exemplar aiunt reperiri adhuc Erphordiæ in Bibliotheca Reuchlini. Ego tamen vereor ne hoc scriptum sit illius Cyrilli qui cum Methodio longè post Bulgaros prædicauit Euangelium. Moueor tamen ea re quòd cõtra Iulianum dicitur scripsisse. Nam in operibus Cyrilli illius antiquioris extant scripta nobilissima contra Iulianum.

386. Diuus Hieronimus vixit hac ætate, quem hominem nostræ linguæ fuisse affirmant, & quod Biblia nostra lingua verterit ex Hebræo, & genus literarum quod Bucuuica vocant primus tradiderit, sicut illas alias à Cyrillo czirulica.

420. Nostri antiquitatum indagatores adferunt historiam, quòd Slauicæ gentes duce Bardilo Dacos expulerint ex Dacia.

Iam venio ad illos ducentos quinquaginta annos ab aduentu Lechi ad Craci tempora, quos scriptores nostri tantum Lecho & Vissimiro tribuunt: reliquum gubernationis tempus Palatinis & aliquot regibus. Videtur igitur hîc aliquomodo hiare historia, quem hiatum vt supplere queam9, historia Slauonica nobis vtendum erit. Abolitis enim rebus Vandalorum, Gotthorum, Antarum, Burgionum, nomen hæserat in Slauonibus, idque potissimum ob confœderationem illam populorum istorum de qua in præfatione præliminari & modò diximus. *Secunda pars historiæ slauonicæ ab aduentu Lechi.*

528. Prima mentio expressè fit circa hæc tempora à Iornande de reb9 Gotthicis. Introrsum, inquit, Dacia est ad coronę speciem arduis alpibus emunita, iuxta quorum sinistrum latus, quod in aquilonem vergit, ab ortu Vistulę fluminis per immensa spacia Vinidarum natio populosa consedit, quorum nomina, licet nunc per varias familias & loca mutentur, principaliter tamen Slauini & Antes nominantur. In quo testimonio Iornandis vtrumq; notare licet: Et quòd Slauini origine Vinidæ seu Vandæ sunt ipsissimi, & ex ipsis nati, & quòd pręcipuas sedes habuerint ad caput Istu

lę ab vtraq; ripa, vbi nunc est Cracouia, nec aliunde à septemtrionali astro huc venerint vt quidam tradiderunt.

Agnoscunt autem contrarium sentientes à Iornande ipsos Slauos Vinidas seu Vandalos dici, sed arte quadam plagam declinare volunt. Regerunt enim, ratione sedium, quas post Vandalum occuparunt, Vinidas ideo dici. At Iornandes significanter hîc dicit: Vinidarum natio ad Vistulam consedit, & eosdem qui consederant, non qui in eorum loca successerant Slauos dici. Adde quòd Vandali nostri ex Pannonia, vbi antea diu manebant, abierant in Hispaniam, non ex Polonia, licet hîc supplementa exercitus eos accepisse credendum sit. Non igitur Roxolani hîc vacuas sedes poterant reperire. Nam & cum Longobardis postea isti, qui hîc remanserant dimicarunt, vt supra ostensum est. Sed addatur hîc locus ille nobilis ex Procopio de bello Gotthico statim ab initio: Gotthicæ, inquit, gentes multæ quidem & aliæ prius fuere, quàm nunc, omnium maximæ ac potissimæ Gotthi ac Vandali & Visogotthi, & Gepides & Sarmatæ, & Melanchleni appellati (paulo autem inferius & Alanos Gotthicam gentem vocat.) Sunt & qui Geticas has gentes vocent, qui omnes nominib. quidem inter se differunt cætera conueniunt. Nam & albi sunt omnes corpore, flaui coma, proceri quoque & aspectu probo. Legibus item eisdem vtuntur, & vna lingua Gotthica appellata. Et vt mihi sane videtur, ex vna omnes gente procreati. Sic ex vtroq; autore ambobus locis collatis rem planam habes lector.

Gotthicæ gentes vocantur Vandali, et lingua nostra Gotthica appellatur

532. De Slauorum veterum ingeniosa & insidiosa arte intercipiendi captiuos, quod nostri vocant *ięzyká dostáć*, quæ industria hucusque in hac gente viget, ex Procopio quædam adiiciam. Cùm Belisarius inquit, sollicitus esset, vt adipisci posset aliquem ex Gotthis nobilem virum, qui ei posset patefacere consilium Gotthorum, cuiusnam rei fiducia tam grauia bella tolerarent: id Valerius intelligens ex Imperatore, operam ei mox ea in re pollicetur. Esse namque sua in cohorte Slauinorum quosdam, qui vel angustiore rupe arbustoue delitescere consuessent, eoque pacto, ex hostibus quem vellent arriperent, cuius rei cum ad Istrum flumen, vbi sedes ipsi haberent, tùm Romæ in barbaros alios periculum factitassent. Belisarius itaq;, cùm sibi hæc dicta perplacuissent, Valerio statim iniunxit, id vt negocii diligenter curaret. Tum ille delectum ex Sclauinis aliquem, qui corporis magnitudine multis præstaret ac robore, virque acerrimus esset, & ad eam rem peridoneus, ex hostibus aliquem comprehensum ad se vt deduceret misit, promissisque hunc onerauit, si modo factis id e-

xequeretur. Sclauinus itaq; ille mox abiens antelucano tempore, eum in collem euadit, in quo pro pabulo desecando quotidie certabatur, ibique humi prostratus ruboque & sentibus obtectus delituit. Tum simul ac dies illuxit, vir Gotthus quidam eodem adueniens herbas mox legere, nec ex rubo quicquam suspicari, quo ille integebatur, sed identidem subiecta in castra despicere, cauereque item, ne quis in se hostium aduentaret. Tum repente Sclauinus exortus barbarum à tergo inuadit, complexusque medium & simul elatum Romanorum in castra mox intulit, Valerianoque in manus tradidit.

Ars & astus Slauorum in comprehendendis hostibus.

Addatur hîc & illa legatio Iustiniani ad gentes Slauonicas, qua hortatur eos, vt sedes veteres incolerent in Histria ad vrbem Turrem Traiani dictam. Ex quo loco apparet, dudum gentes nostras habitasse in Illyrico ante Iustinianum. Sed vocatos fuisse non Slauos, nam nondum confoederatio illa fuit ita celebris, sed Sporos. Expresse enim dicit, Antas illos & Slauos vnam gentem fuisse, sed inquit, à priscis vocatos fuisse Sporos. Verba sunt Procopii: Quod quidam Rossos non inepte, id est, dispersos exponunt. Habet ne adhuc de quo dubitet aduersarius? Et describit tandem capita religionis eorum & politiam: Certe hæc sunt non nouorum hospitium: dicit enim libro primo statim ab initio: Is autem inquit, populus loca supra Istrum iampridem incoluit, qui Antitani ab Appiano Alexandrino vocantur, & inter gentes vetustissimas & Illyriorum Dardanos & Lyburnos nominatur.

Ad Turrem Traiani sedes vetus Sclauorum.

Sporus cognomen Russorum

530. Alia mentio Slauorum fit in historia, vbi pugnam describit Slauorum & Antarum ad flumen Istrum cum Hildibio illo bellicoso principe, qui in illa ipsa pugna cadit & Romanorum res collabuntur, vt postea nostri libere Istrum flumen traiicere & Romanos insanabilibus malis afficere inciperent. Verba sunt Procopii. Hæc acta sunt quarto anno Iustiniani.

Conflictus Slauorũ cum Hildibio.

547. Slauini Illyrios vsque ad Epidaurum vastant. Epidaurus est in Græcia cuius Homerus vites laudat.

530. Slauini iterum Illyricum & Thraciam vastant. Procop.

565. Liuba & Lymba Gotthorum rex in Hispania regnat, & fratri postea regnum tradit. Hæc ideo addo, vt quis fuerit status Gotthorum post accersitum Lechum in Poloniã, intelligi melius possit. Istis etiam temporibus ille Belisarius victor iã senex & pre senio incuruatus Hunnos Græciam infestantes vicit & cecidit.

585. Hoc tempore, id est anno regni Lechi tricesimo quinto Sclauini instinctu Hunnorum regis Chaiani, quem Caganum alii vocant, Thraciam diripiunt.

Slauorum iam dudum cum Hunnis amicitia.

594. Blondus dicit: Altera Sclauorum pars Mauricii temporibus in Dalmatiam Illyricumq; migrasse dicitur: qui verò manserunt, paulò post mutarunt nomina, & partim se Polonos, partim Boëmos nominauere. Hæc Blondus libro primo Deca. prima historiæ. Ex quo testimonio liquet, duas causas cōfœderationis Polonos habuisse: Primam, quòd potentiores erant: Secundò quòd hîc Slauorum domicilium erat, qui postea in Illyricum commigrarunt. Liquet & ex eodem loco istis gentibus vsitatas tum fuisse commigrationes ex Polonia in Slauoniam, & rursum ex Slauonia in Poloniam, quod & Czechi Lechiq; ad eas oras aduentus comprobat.

Eodem anno Christi, Lechi verò quadragesimo quarto, Priscus dux Mauricii Sclauinos cædit. Musacium regem eorum (muzik nostri vocant) temulentum cœpit in regia fratris funus peragentem.

595. Sequenti anno Slauos Sorabos qui cum Czecho fratre Lechi Boëmiam occupauerant, Thasillo Bauarus vicit, Trithemio id referente. Hæc iam propius accedunt ad res Polonorum & Boëmorum.

600. Gregorius cognomento Magnus, eius nominis prim⁹, Pontifex maximus qui aliquanto post Iustiniani tempora Mauritio imperante post sexcentesimum annum à Christo nato Ecclesiæ præfuit, ita scribit ad Episcopos Istriæ: Equidem de Slauorum gente, quæ nobis imminet & affligor vehementer & turbor. Affligor in his, quæ in vobis iam patior, conturbor, qui per Istriam iam in Italiam intrare cœperunt. Hoc etiam tempore controuersia illa de titulo principatus in ecclesia inter Gregorium Magnum & Ioannem Constantinopolitanū Pontificem excitata fuit. Nam Ioannes cum audisset Gregorium dici vocariq; Magnum, ipse se primatem supremumque voluit nominari.

610. Slauini Boëmici & Polonici Garibaldum filium Thasilonis, qui iam mortuus erat, ad Moguntum vicerunt & regnum eius vastarunt. Diacon. scriptor. Hæc acta sunt Visimari filii Lechi temporibus anno septuagesimo post aduentum Lechi & Czechi in eas regiones. Phocæ verò Imperatoris septuagesimo.

641. Slauini regnum Austrasię (sic enim tunc Austriam vocabant,) infestant, & Sigibertum eorum regem profligant. Sed postea anno sequenti à Dagoborto nostri Slauini & Vinidæ seu Vandalorum reliquiæ victi sunt. Saxonum enim exercitu adiutus erat Austriacus. Ob rem prosperè gestā quingentos boues eis loco stipendii remisit. Thrithe.

650 anno,

650 anno, hoc eſt, temporibus Craci, Slauini Italiam inuadunt & cum Aione principe & Rodoaldo Samnite vario Marte dimicant.

658. Conſtans Imperator nepos Heraclii contra Slauinos orientales exercitum ducit, eosque magnis incommodis afficit. Annalium.

680. Bulgari Slauicæ gentes, quarum & Iornandes iam ſuo æuo meminit Thraciam inuadunt, & Imperatorem tributa dare cogunt. Hos Vulgaros magis propriè debere dici quidam tradunt, eo quòd à flumine Volga orti prodierint.

680. Anno Chriſti, ſtatim ante Craci tempora, in ſexta Conſtātinopolitana ſynodo celebris Slauorū mētio fit, in ſuggeſtione actionis quartæ: Expectauit, inquit, totius concilii ſeruilis noſtra ſuggeſtio omnes adiuuare, ne ſi tantum pars, quod ageretur, agnoſceret, partem lateret. Maximeq́; quia in medio gentium tam Lōgobardorum quàm Sclauorum plurimi cōfamulorum noſtrorum eſſe noſcuntur, qui de hoc curioſè ſatagere non deſinunt, &c. Apparet ex hoc loco Slauos adhuc illo tempore auerſatos fuiſſe imagines. Nam ad illud concilium quod pro imaginibus plurimum elaborabat, verebantur accedere, ne ad ſubſcriptionem cogerentur. Hæc ſub ipſum tempus Craci & vrbis Cracouienſis fundationem acta ſunt. De prærogatiua illa, quod intercedente Cyrillo & Methodio Slauis Slauonica lingua ſacra peragere conceſſum fuit, annotant & Chronologi noſtri.

689. Iuſtinianus ſecundus Bulgaros alioſque Slauos bello aggreditur, & cum alias gentes Slauicas profligaſſet, à Bulgaris fugatur, ac vix fuga ſalutem acquirit.

707. Iuſtinianus auxilio Bulgarorum regis Terbellini imperium recepit & regnat. Iornandes autem Bulgaros Slauos vocat. Et Suidas de Sclauis. Σκλάβηνον ἔθνος τὸ περᾶθεν τοῦ ἴςρου. Ibi enim & Bulgares tum erant.

713. Bulgari totam Thraciam populantur, Conſtantinopolim ad auream portam vſque omnia deprædantes. Securi tandem domum redeunt. Rectè ergo recens Chronologus Polonicus exclamat: Tunc, inquit, verè dicebantur Slauaci ob res præclarè geſtas, at nunc inquit, Slabaci potius poſſunt dici, id eſt, imbecilles, minimeq́; potentes. Annal.

718. Circa hæc tempora defecit regnum & nomen Gotthorum in Hiſpania, & Auſturum regnum cœptum eſt vocari, occaſionem præbentibus ad eam rem moribus obſcœnis & turpibus regum Gotthicorum. Iam enim in Hiſpania mores degenerarant. Vnde

rant. Vnde Redericus vltimus Veſtgotthorum noſtrorum in hiſpania rex, Iuliani comitis & legati filiam cum ſtupraſſet, à Mauris à Iuliano ſollicitatis bello in acie occiditur. Hoc etiam tempore Muchauia Saracenus Chriſtianorum prouincias infeſtat.

Reges Gotthorum defecerũt hoc tempore, id eſt, regnante Craco apud nos.

744. In Pannonia cum Suatoplugo rege Poloni ſedes fixerunt. Inde Panorum nomen eſt nobilitatis Polonæ. Rectè autem Carion de Pannonibus dixit: Pannonia olim Pæonia dicta. Eſtque nomen hoc, inquit, vetuſtæ nobilitatis indicium. Circa eadem tempora Hunni ſeptem itineribus, totidemque exercitibus è Scythia egreſsi Pannoniam Attylæ titulo repetunt.

Hunnorum aduentus.

748. Vuratislaus Boëmiæ rex circa hæc tempora regnauit. Nomen eius à Slauis eſt dictum, ſicuti & Polonici reges affectabant omnium maximè ſic vocari. Inde nomina regum Poloniæ Boleſlavv, Chabriboleſlavv, Waclavv, Wladiſlavv. Alii verò heroes Polonici, Zaliſlavv, Iaroſlavv, Bretiſlavv, Miroſlavv, Boleſlavv, Przybiſlavv, Zaſlavv &c. Nam Polonici principes præcipui tutores confœderationis illius eſſe volebant, ideo honoris cauſa illo nomine libenter ſe inſigniebãt, à qua dictione etiam nobiles Poloni *Slachčice* vt quidam volunt vocantur. Sicut enim Carion de Pannonia dicit: Pannonia eſt vetuſtæ nobilitatis indicidicium: ita quoque noſtræ nobilitatis decus in Polonia florebat. Vnde *Slachčic* ab eadem Slauorum denominatione veteribꝰ eſt dictum. Slauaci autem dicebantur, quòd famam maioris facere ſoliti erant quàm aurum, argentum, & quæque precioſiora: vel quod pactorum cōuentorumque cuſtodes erant fideliſsimi. Hinc phraſis eſt vſitata noſtris *Aʒa ia Cʒech slowo dʒierʒeć.*

759. Conſtantinus Slauinos penes Macedoniam ſubegit. Dicunt autem Oratores regum Poloniæ qui ad Turcam mittuntur, multoties audiuiſſe ſe à Slauis illis qui circumcirca Conſtantinopolim degunt, quòd affirment, ſe non aliunde eò veniſſe, ſed ibi antiquitùs manſiſſe. Ideo narrant ſe eſſe Venetos, vel Paphlagonas veteres. Indè fit quòd in Turcica domo lingua Slauonica paſſim hactenus vtuntur. Sicuti olim apud Aegyptios Soldanos temporibus Malmaluchorum eadem vſi ſunt Aegyptii.

760. Conſtatinus à Bulgaris victus nobiles multos amiſit.

763. Bulgari occiſis principibus Zeletim ducem faciunt, qui graui bello à Conſtantino victus à ſuis occiditur, & Paganus ei ſufficitur. Annal. Conſtant.

774. Imperator dolo Bulgaros inuadens magnam in eis cædem facit.

775. Imperator Bulgaros claſſe inuadens naufragium paſſus

inglorius

inglorius recessit Annal. Eodem anno Thelericus Bulgarorum rex, astu proditores suos ab imperatore expiscatur, quos vbi cognouit, medios secuit.

784. Stauratius Patricius Slauinos in Thessalia & Græcia subegit.

789. Carolus nondum Magnus nec Imperator dictus Slauis Bohemicis, qui Vilzi dicebantur, bellum infert, eosq; conditionibus quibusdam iuris sui facit. Abbas. Hic idem paulò ante Magdeburgum Germaniæ nobilem ciuitatem ampliat, & hoc nomine donat, cum antea Parthenopolis diceretur. Ferè etiam istis temporibus Leo coronam Imperatoriam ex ecclesia Cōstantinopolitana cum raperet, & capiti imponeret, subito in capite eius enati carbunculi, & mox febre accedente valida, morte moritur. Hæc in annalibus Constantinopolitanis narrantur, qui ad annum hunc 814. perducti desierunt. Ex hac igitur historia aliquomodo interregna illa in historia Polonica possunt sarciri. Nam istæ narrationes collatæ cum historia regum Poloniæ, statum rerum nostrarum qui tum fuerit tam cum orientalibus, quàm cum occidentalibus Imperatoribus, illustrat & declarat.

LIBER QVINTVS,

in quo comprehenduntur ea quæ acta sunt in ijs terris à temporib. Caroli Magni, ad Otthonem Magnum.

PROOEMIVM.

Continetur in hoc libro historia Regum Poloniæ, qui interiecti sunt inter Caroli Magni & Otthonis Magni tempora. Dixi autem supra, hunc omnium aptissimum ordinem ad memoriam iuuandam & fastidium ex lectione leuandum. Imperatoribus enim regnantibus qui Magni dicti sunt, magnæ aliquæ mutationes in Rebuspublicis eueniebant, vt iam dictum est. Sic Carolo Magno imperante, Imperium Romanum translatum est à Græcis ad Gallos vel Francos, quod sanè absq; magnis motibus fieri non potuit.

LESCVS SECVNDVS.

Anno ab orbe condito 4765.
Anno à Christo nato 804.

Comprehendere volens in compendio historiam Lesci Secūdi, primò dicam de eius electione & inauguratione, mox quomodo se gesserit in bello, tertiò quis fuerit tempore pacis: quartò de eius exitu & morte,

Methodus in describendis rebus gestis singulorũ regum.

quintò mores, & ingenium eius exponere vtile erit. Hanc enim methodum hactenus seruaui, & deinceps seruabo. Lesco igitur mortuo eius nominis primo, ad præcludendas occasiones rixarum de principatu, inuentum fuit nouum genus electionis, nouum quidem genti nostræ, sed apud exteros non inusitatum. Nam apud Persas cum Cyri regis stirps defecisset, inter Satrapas septem pactum fuit, vt cuius equus primùm hinniret, is in regem eligeretur. Itaque Dario ex præfixa lege regnum obuenit, eò quòd equus eius primò hinniuisset. Cum enim suo magistro equorum modum futuræ electionis narrasset, eumque, vt arte & industria se iuuaret, hortatus esset, astutus Persa in eodem loco huic rei destinato de nocte equum equæ admisit. Ita dilucescente die equus Darii cum candidati processissent in campum, desiderans equam, primus hinniuit. Hoc forsan exemplum Poloni imitantes inter se sanciunt, vt duo equi duorum candidatorum in campum educantur, & vtrius equus cursu alterum superet, ille in regem eligatur. Res quidem periculosa initio visa est, negotium tanti momenti fortunę et aleę committere, sed tamen ad sedandos & sanandos ambitiosorum animos valde apta. Itaq; ad condictam horam & locum educuntur equi extra vrbem, Pradnicium versus, vbi & meta procurrentibus designata fuit. Agminatim spectatum vtriusq; sexus homines vrbe sese effundunt. Incitati sunt à carceribus equi. Sed Lescus consilio

Lesci dolus.

dolum adhibuit. Stylos namque ferreos sabulo inspergens, quà equus antagonistæ currere debebat, abdiderat, vt quamuis cursu velocior esset, inter procurrendum subinde impeditus retardaretur. Ipse prudentem insessorem habuit, quem ante submonuit, patefacto consilio, vt via, quæ libera erat à stylis, equum duceret. Arrisit ergo fortuna Lesco, vt equus eius prior, metam attingeret. Sed mox subdolum consilium in eius caput recidit. Nam, detecta fraude, statim trucidatur. Non enim antiqui moris Poloni vafros ingenio, regali fortuna dignos existimabant, sed qui probitati prudentiam fortitudini animi iustitiam aptè cõiunxisset, hunc demum tantis honoribus aptissimum statuebant. Ne autem plebiscitum illud, in quo electionis illius formula continebatur, prorsus irritum fieret, eligunt regem quendam, cui nomen etiam Lesci imponitur, hominem plebeium & priuatum, qui tantum spectaculi causa vrbe exiuerat, cumq; illud par candidatorum cursu equorũ decertaret, ipse quoq; per iocum pactus cum socio, vter ipsorum rex esset, pedum cursu incitatus apud proceres obequitantes decertabat. Commmendabant hunc Lescum dotes corporis, videbaturq; eis alter Hercules aut maxim⁹ Imperator. Nam non modò

pedum

pedum cursu socium cum quo pactus erat vicerat, sed etiam equites illos seriò contendentes cursu pedum adæquarat, præterea opinio probitatis, prudentiæ, & animus nequaquam vilis & humi repens eum cōmendabilem reddebant, quæ omnia accuratè contemplantib⁹ vel ipsa lineamenta corporis in eo significabant. Adde quòd ipse primus dolum illum alterius Lesci deprehendens, nihil tale subesse putantibus detexerat. Igitur magno consensu & applausu cunctorum ordinum, sed potissimum plebis, quòd ex plebeiis oriundus erat, res salutatur, Lescusque vt dictum est, nominatur. Euectus ad hos honores, dedit omnem operam ne opinionem de se conceptam falleret. Nam iustitiam cum probitate coluit, adeuntibus facilem, egentibus liberalem se prębuit, & si quos potentiorum vi & iniuriis premi audiret, statim se acerrimum vindicem, nisi ad saniorem mentem redire vellent, interponebat. In cultu & victu corporis non fuit nimius, nisi si quando in publico dare aliquid splendori atq; maiestati cogebatur, maximè exterorum hominum causa. Vt tamen prioris fortunæ non obliuisceretur pannos illos fœlices & lacinias tunicæ, qua olim vsus fuerat, præ oculis sibi appendi iussit. Quid multa? Nihil iuris in eum prorsus habuit illud vetus dictum. Asperius nihil est humili, cùm surgit in altum. Cumq; durius bellum sibi instare cum magno Imperatore, & peritissimo rerum bellicarum præuideret, omnem dedit operam, vt militem sibi exercitatissimum peritissimumq; rei militaris redderet. Proinde quando ei aliquid ocii à rebus seriis dabatur, id in exercenda iuuentute consumebat. Martium campum exemplo Romanorum instituit, ibiq; varios ludos militares & simulachra conflictuum, qui in bello accidere solent, edebat. Quoq; hæc maiore cum alacritate animorum agerentur, decertantibus honorifica pręmia proponebat, quæ ipse in medio residens veluti agonotheta liberali manu singulis pro meritis distribuebat, neminem suis laudibus defraudando. Intelligebat enim optimus princeps fundamentum rei bene gerendæ in eo potissimùm esse situm, si militem legionarium, non tyronem neq; gregarium, aut agrestium turbam in aciem produceret. His igitur eius virtutib. planè regiis, Bohemi etiā inuitati, honores ei regios, modò non dedignetur, decernunt, precibus etiam additis. Quibus de rebus vbi ad Carolum Magnum perlatum est, audiens tantam huius regis virtutem, tātaq; Bohemorum erga eum studia, veritusq; eius potentiam, bellum ei ad Saxoniæ fines confestim indicit, contraq; eum Carolum filium cum exercitu præualido mittit. Sed Carolus cum reperiret, hostes & ducem exercitatum, & exercitum

Lescus secundus.

Lescus memor prioris fortunæ.

Expeditio Caroli Magni contra Polonos.

instructißimũ habere, non ausus est prælio decernere req; infecta peruastatis modò finibus, inglorius domum rediit. Referunt quidam Lescum hunc in ea expeditione occubuisse. Sed isti nullius autoris idonei testimonio id probant, nisi Abbatis. At Lechonem ille vocat, qui iam dudum mortuus fuerat. Refert tamen Sabellicus Slauorum, Polonorum, & Bohemorum legatos Imperatori cum muneribus Aquisgranum tum occurrisse. Nam maiores nostri hauddubiè ea prudentia & modestia præditi erant, vt licet fines suos constantißimè propugnarent, tamen Imperium Romanum Dei opus esse agnoscerent. Nec iudicabant fœlices illos futuros, qui temerè manus nouandis rebus iniicere vellent. Interim potentiorum principum, si quando arrogantiùs impeterentur, vim vi repellebant, Marobudi illius, regis Marcomanorum ex Quadis seu Sarmatis oriundi exemplum imitati, qui Augusti temporibus florebat. De quo sic Velleius Paterculus memoriæ prodidit: Marobudus genere nobilis, natione magis quàm ratione barbarus, finitimos omnes domuit bello, aut conditionibus iuris sui fecit. Disciplinæ militaris exemplum ad formam Romanorum retinebat. Aduersus Romanos sic se gerebat, vt bello eos non lacesseret, sed tamen ostenderet si lacesseretur superesse sibi vim, voluntatem & facultatem resistendi. Hæc acta sunt ab hinc annos circiter 787. postquam Imperii honores ad Gallos seu Francos transferri cœperant. In eadem enim tempora incurrit ingressus Caroli Magni Romam qui à Pontifice ad templũ euocatur. Cumque in illa solennitate ducibus comitibusq; astantibus in throno consedisset, ad orandumq; se comparasset, à Pontifice Leone nil sperante tale Carolo, renunciatus est Imperator Romanorum, choro acclamante: Carolo Augusto à Deo coronato Magno, & pacifico Romanorum Imperatori, vita & victoria. Dicitur Imperator offensus ea re respondisse: Si hoc sciuissem, nunquam in templum venissem. Volebat enim Imperator testatum, se ius imperii adeptum esse, non liberalitate Pontificis, sed iure belli, & quod per transactionem cum Imperatoribus Græcis ius omne in eum deuolutum esset, Græcis omne ius suum, quod in Imperium occidentis habuerant, Carolo concedentibus.

Polonorum propensa voluntas erga Romanos Imperatores.

LESCVS TERTIVS.

Anno ab orbe condito 4722.
Anno à Christo 810.

LESCVS Tertius filius Secundi Lesci in nomen patris & regnum succeßit. Multa hic bella cum finitimis gesit, ac cum Imperatore Carolo præsertim. Qui cùm audisset, quòd

quòd ex pactis & formula confœderationis, cuius supra meminimus, gentes linguæ nostræ veluti conspirantes contra eum adornarent bellum, ipse quoque pro remedio ad idipsum, quo petebatur, confugit. Ideoq; inter illa tria regna celeberrima, hoc est Italicum, Gallicum & Germanicum, fœdus similiter conficit, vt ita conspirationi conspirationem, & confœderationi confœderationem opponeret. Itaque in tribus locis ferè eodem tempore grauissimum exoritur bellum, sed omnium maximum in Pannonia, quod octo annis durauit, ita vt Caroli exercitus isthic consenuisse dicatur: ad extremum reliquiæ eius in Transsyluania domicilium sibi delegerunt, ibiq; sedes fixerunt. Horum esse posteritatem Germanos illos, qui in Transsyluania visuntur, pleriq; putant, vt affirmat prior editio Carionis, sed recenter editus Carion negat, potiusque eos esse posteritatem Gothorum illorum vetustorum ex coniecturis docet. Sed eo consilio hoc facere videtur, quòd priorem sententiam mutauit, vt videlicet cunctis probatum faceret, id quod de veteri Germania ad Pontum Euxinum promulgare voluit. At omnes scriptores quicunque Gothos à Getis ortos esse tradunt, contrarii sunt huic sententiæ. Sed dè rebus istis iam superius aliquoties disseruimus. Redeo iam vnde digressus sum. Dum igitur vtrinq; magno animorum ardore administratur bellum, aduenit & ipse Lescus adiutum suos gẽtiles Slauos, collatisq; signis, vt Dlugosus refert, prosperè dimicauit. In istis enim bellis semper nomen Polonorum cæteris celebrius fuit, quos velut præcipuos in hac confœderatione alii socii esse volebant. A celebritate autem huius fœderis manauit mos ille, vt Polonorum reges, Boleslaui, Meceslaui, Venceslaui ab istis Slauis nomine composito denominarentur. Secundum bellum Carolo Magno fuit cum Sorabis ad Albim & Salam gente Slauica, quòd vario Marte administratum fuit, nec tam facilè finitum. Huc enim spectant peruastationes & depopulationes, quę secutæ sunt, quarum meminerunt scriptores. Blondus dicit & Bonfinius, eo tempore Albi & Salæ fluuiis præsidia contra Sorabiẽses Slauos (sic enim loquitur) à Carolo Caroli Magni filio imposita fuisse viuente adhuc patre. Vitichundus etiam bellorum meminit, quæ Francones Turingii & Saxones cum Slauis eius regionis incolis eodem tempore gessere. Sic & Crantius & alii. Einhardus autem Caroli Magni alumnus scribit, quòd tum temporis Sala fluuius Turingios à Sorabis qui & ipsi Slaui erant, diuidebat. Carion verò volens ostendere Sorabos reliquias esse Sarmaticę gentis, etymon nominis Saborum à nomine Sarmatiæ deriuat. Videntur igitur Vendæ isti Sorabi, &

Caroli confœderatio contra confœderationem Slauonicam.

Prima editio Carionis cum posteriore pugnat.

Secundum bellum Caroli Magni.

rabi, & Vilci adhuc cum Gothis ante Augustum eò procesſiſſe, & oram illam ad Albim ſubegiſſe. Vide Trithemium de bellis Gothorum ante Christi aduentum cum Saxonibus, aut cum Marobudo qui fuit genere Quadus, qui Senones, Augusto regnante, & alias nationes ad Albim armis & conditionibus iuris ſui fecerat, interim Rhenum verſus Sueuis, vt Suetonius narrat, ab Augusto translatis. De Marobudo vide Strabonem & Tacitum & Paterculum. Nam cur Dion Vandalicos montes vocaſſet ex quibus Albis oritur, ſi negatur Vandalorum iſtic fuiſſe ſedes? Tertium bellum eiuſdem gentis Slauorum exortum fuit eodem regnante Carolo Magno, ad Orientem cum Nicephoro primo, Orientis Imperatore, quo tempore etiam Bulgari & ipſi Slaui Myſsiam deuaſtarunt, exercitus deleuerunt, Imperator ipſe necatus eſt, & amputato eius capite, cranio pro poculo ad bibendum vſus eſt Bulgarorum princeps. Miſſa erant etiam eò auxilia à Polono. Nam certatim cuncti Slaui tum temporis contra Imperatores laturi ſuppetias, tanquam ad extinguendum commune incendium vndique accurrebant. Non deterruit eos itineris longitudo, ac perinde eis erat ex Pannonia Constantinopolim ducere exercitum atque Occidentem verſus ad oſtia Albis, vbi Sorabi intrepido animo Carolo ſe opponebant. Redeo iterum ad res Polonorum. Leſcus complures filios reliquit, exq; legitima vxore Popielum ſuſcepit, penes quem ſummam rei eſſe voluit, nec prius cæteris poſſeſsiones attribuit, donec ſacramento adacti promiſerint ea omnia, quæ pater de Popielo & vniuerſa herciſcunda ſua familia ſtatuiſſet rata & firma ſe habituros, nec nouis diſsidiis eius regnum turbaturos aut interpellaturos. Quod vbi illi fecerũt, ad hunc modum inter eos partitus eſt prouincias cum vrbibus.

Leſcus diuidit inter filios regnum.

FORMA DIVISIONIS PROVINCIARVM INTER FILIOS LESCI TERTII, QVÆ DIVISIO RVINAM FECIT MAXIMAM SARMATICI DOMINII.

Serbia ceſsit Iaxæ. Myſsia Vladiſlao. Zgorſeletia, quæ nunc Brandeburgum eſt, Præmiſlo. Bogdano, Rugiani, Pomerani cum Caſſubiis. Viſsimiria Viſmaro, olim à Lechi ædificata filio.

Lipa nomen arboris cum ſit, prorſus miramur, quomodo flumini illi quod Rhenum eſt verſus, inditum fuerit. Sed & Myſsiæ vrbs celeberrima, quam noſtri Lipsko vocant, eandem cognominis ſui naturam & originem referre videtur. Si autem hæc incredibilia eſſe videntur, etiam illa videri debent quæ de Dais, Sais & Carmanis à ſcriptoribus Germanis memoriæ prodita ſunt: pari enim fundamento nituntur. Nam ſi ideo veterem Germaniã ad Euxinum

Saie, Daie, Carmani.

Aſiam

Asiam versus excitare licet, quòd ab Herodoto ea de ora loquente mentio fit istorum nominum, certè Lechus Lecho & Lipa Lipę ita syllabis & literis est cõformis, vt Dani Dais, Saxones Sais, Germani Carmanis, nec vtrisque fucus historicorum deerit, cùm Berosus Sauromatarum fines vsque ad Rhenum, cuius ostia Lech vocant Germanicè, proferat. Sed quæ in statu coniecturali versantur, non sunt commiscenda cum iis, quæ de limitibus Imperii Sala & Albi temporibus Caroli Magni Blondus, Bonfinius, Vitichundus, & istis antiquior Einhardus Caroli æqualis memoriæ prodiderunt.

Argumenta quæ ab etymo nominum petuntur quo in loco sunt habenda.

LESCI TERTII CONSILIVM IN DESIGNANDO SVCCESSORE, EX DLVGOSSO.

Ex filiis Popelum in spem principatus liberaliter educatum successorem sibi viuens designauit, cæteris sacramento vt Popelo parerent adactis. Occidentalem et maritimam oram omnem inter Albim & Habelam fluuios ad Oceanum Sarmatias spectantem inter eos partitus est (alii vocant Oceanum hunc Germanicum) illud verò mare ad Iodanum, Oceanum Sarmaticum: sed quomodo Oceanum hunc vocent ipsi viderint. Nam Oceanus, qui non ambit continentem, Oceanus non est.

POPELVS SENIOR.

Anno ab orbe condito	4780.
Anno à Christo	815.

HÆ autem prouinciæ quomodo postea Germanicæ ditionis esse cœperint, & quo pacto à Polonorũ regno auulsæ & abreptæ sint, inferius per occasiones dicemus. Sed certè ignauia successorum in causa fuit, quod Popeli filii Lesci exemplo mox comprobatum est, qui de se iudicio patris & expectationi minimè satisfecit. Nihilq; memorabile prorsus præstitit, nisi quòd sedem regiam Cracouia Crusficiam transtulit. Oppidum illud est situm in ora Cuiauiensi inter paludes ad lacum Goplo. Cuius instituti multæ causæ referri solent. Sed illa potissima fuisse creditur, quòd homo meticulosi & desidis animi quæsiuit antrum, vbi remotior ab Hungaris & Germanis, remotior à fratribus, à quibus sibi cum primis metuebat, securius viueret, & à negotiis Reip. alienatus indulgeret ventri, & iis, quæ sub ventre sunt. Sed non diu animi proposito frui concessum ei fuit. Priusquam enim ad illam amplitudinem honorum euectus est, & fratribus visendi sui copiam fecit, in morbum incidit, ac ita demum non longè post lenta ægritudine & solicitudine conseruandæ vitæ consumtus est.

Sedis regiæ translatio.

tus est. Vsque adeo nihil est durabile in hac caduca & mortali vita. Verè igitur eum alloquitur Poëta noster.

Succeßisse etiam patris te laudibus æquum,
Non tantùm vitijs Imperioque fuit.

DE MORE POPELI SE EXECRANDI, EX MIECHOVIENSIS HISTORIA.

Morem se execrandi habuit Popelus vt sæpissimè huiusmodi verba pronuntiaret, ô vtinam à murib⁹ corroderer; quod quanquam non ipsi, filio tamen eius accidit, vt referunt scriptores.

POPELVS IVNIOR.

Anno ab orbe condito 4792.
Anno à Christo 830.

IVstis funeri Popeli senioris persolutis, iunior concordi optimatum suffragio & patruorum assensu in regem eligitur ac inauguratur, datoque & accepto iureiurando rerum potitur, cunctis ipsi se subiectos fore promittentibus. Et verè quidem dictum est: Non domus dominum, sed dominus domum cohonestare debet. Sed Popelus Crusficium ignobile oppidum inhabitans vita sua etiam ignobili⁹ reddidit. Statim enim primum iuuentutis florem nequiciis contaminauit & ingluuie. Designati ei eranr tutores, sed puer perditissimus arbitratu suo viuendo iugum eorum mox excussit. Nihil iuuit eum autoritas procerum ei adiunctorum. Hæc conciliauit ei vxorem, sed remedium cessit ei in deterius. Nam quæ ante vitia contraxerat permanserunt, & quorum adhuc expers fuit, veteribus noua adiecit: compotatio, choreæ, crapula, amplexus puellarum, cum æqualibus consilia capere, in multam diem stertere, hæc iamdiu ei in vsu erant: porrò auaritiam, fastum, crudelitatem hæc ab vxore Germana primùm didicit. Adeoque prioribus suis quasi priuatis vitiis publica etiam addidit. Decreta & honores vendere, distributiuã iustitiam susq; deq; habere, quos videbat conformes suis morib. magistratus commendare, dignos & idoneos preterire, crudelitate principatum sibi stabilire moresq; isti in vsum ita iam abierant, vt, qui secus sentiret, ab assentatoribus aulicis pro turbatore haberetur. Hæc autem omnia faciebat, vxore in eo vitia alẽte & quotidie nutriente. Cum autem in eo præter has animi labes, etiam deformitas corporis appareret. (Fuit enim distorta facie, raro capillo, imberbis, improbo aspectu) ipsa vxor eo despecto ad augendam rem priuatam sese conuertit. Omnia munia regia ad se callidè & sensim attraxit, ita vt maritus rex quidem nominaretur, & pro rege se gereret: sed iustitiæ

Popeli iuuenilis ætas.

Priuata eius vitia.

Publica.

Persona Popeli distorta.

iustitiæ administratio, fisci potestas penes vnam mulierem esset. Ideo vsus iam obtinuerat in aula eius, vt emergere nemo posset, qui vera virtute niteretur sed adulatores, mimi, histriones, compotores, lenones, vnicè abeo colebantur. Indies autem iis vitiis in ea muliere inualescentibus cum Popeli patrui & alii boni viri ægerrimè talia ferrent, eiq; sese opponerent, creauit eis pericula, quodq; peius est, nouum & adhuc in Polonia inauditum consilium de tollendis eis aggressa est, vinumque veneno medicatum eis propinat ac ita eos enecat, idq; non modò consentiente, sed etiam adiuuante, proh scelus, marito.

Mores aulæ Popeli deprauati.

DE MORTE POPELI ET VXORE EIVS A MVRIBVS ABSVMPTIS EX ALIQVOT HISTORICIS.

Quanquam autem liuores corporum, & effusa præcordiis viscera, manifestum veneni indicium faciebant, nemo tamen indignum optimorum principum interitum apertè deplorare ausus est, metu tyranni. Sed non sinit inulta esse diu diuinum numen scelera. Nam ex cadaueribus putrefactis enati mures inusitatæ magnitudinis, impium parricidam cum scelerata vxore atq; liberis fugientem cum horrendis sibilis quoquo versus per aquam flammamq; persequuntur: nec claustra prosunt aut abigentium satellitum præsidia. Ad extremum diffugientibus omnibus absumptis prius filiis, deinde vxore, postremus ipse infœlix miserabiliter lenta morte consumitur in arce Crusficia. Ita non in cassum ceciderunt patris eius imprecationes. Iuxta illud Poetæ.

Nam ter iniecto igne propellere eos volebant aulæ serui, sed non poterant.

Narrat Miechouiensis Arnolphum regē Galliæ consimile quid olim passum fuisse.

Est Deus est scelerum vindicta & pœna malorum
Vnde putes minime posse venire venit.

Hæc euenerunt circiter annum 830. Vt autem priuata illa delicta priuatæ pœnæ, sic publica publicæ sunt secutæ. Non enim hæsit in iis, quæ commemorauimus vltio Dei, grauiora sunt secuta: pestis fames & istis adhuc deterius interregnum turbulentissimum, quo non modò res Polonorum in deterius verti cœperunt, sed vniuersæ Reipub. Slauorum status à summo illo culmine ad imum procumbere & labi cœpit. Nam mox deinde orientalium Slauorum exercitus trecentorum millium, vnà cum duce vel rege eorum Suedislao victus est, & rex ipse à Bossinis oppressus fuit. Bulgari quoque, qui & ipsi Slauorum gens erant, per id tempus, aut non ita multò post à Basilio Orientis Imperatore magno prælio debellati sunt, & nouo crudelitatis exemplo, si modò in historico fides non desideratur, quindecim millibus captiuorum oculos eruit, in singulis tantùm centuriis vno monoculo relicto, qui sociis reuertentibus ad suos vnde venerant, dux itineris & monstrator viæ

Slauonum Respublica quando cœpit collabi.

Basilij Imperatoris crudelitas in Slauos.

tor viæ

tor viæ eſset. Hæc in oriente acciderunt. Ad occidentem verò, Hiſtorico Mutio referente, inter duces Polonicæ ſiue Slauonicæ gentis, filios exiſtimo Leſcii Tertii, quibus ad Albim flumen poſſeſsiones pater attribuerat, ciuilia bella ſecuta ſunt, ita vt poſtea de principatu contendentes cum ſumma infamia Slauicæ gentis arbitrio extranei principis Ludouici Pii Caroli Magni filii rem totam ſubiecerint, coramq; eo ſtrepitum iudiciorum experiri non erubuerint. Sed illa, quæ dicta ſunt de Slauorum calamitatibus ad orientem poſteriora fuiſse exiſtimo. Tempore nimirum interregni, de quo mox dicemus, aut regnante Piaſto, hoc eſt circa annum 860.

Slauorum occidentalium diſsidia.

INTERREGNVM.

INterregnum hoc longius fuiſse prioribus exiſtimo. Duraſſe enim illud ſupra vigeſimum ſextum, vel ſeptimum annum opinor. Nec difficile eſt coniectare deficiente rege, quæ & quanta mala ſtatim obrepſerint. Nam præter alia detrimenta, quibus hæc Reſpub. affecta eſt, illud ſane non poſtremum fuit, quòd inter ſe neminem inuenirent cum autoritate, cui concrederent controuerſiæ illius decidendæ munus, quæ inter Principes ſuos Germanos oborta erat. Igitur Francofurtum vſq; proficiſcuntur vtq; cauſam cognoſceret, Imperatorem appellant. Interim Germani ipſi nacti occcaſionem dum pro ſe quiſq; ageret, fines carpere, prædas agere ex ipſis non deſierunt. Quibus malis fatigati ac ferè non conſumpti Poloni indicunt Cruſficiæ comitia, ac tandem vt modus malorum illorum inueniatur, inter ſe deliberant. Sed ambitioſis magnas poſt ſe trahentibus factiones, vtque diutius interregni licentia poſſent abuti, rem totam corrumpentibus, infecto negotio diſceditur. Duplicatur igitur malum, & prioribus maiora damna accumulantur. Quib. viſis ii qui melius ſentiebant, penè obſtupefacti diutius hæſerunt, donec ab infirmis mediocres, & à mediocribus ſublimiores partim probris, partim minis impellerentur, & extimularentur, vt priuatorum compendiorum obliti de creando quamprimum rege abſq; mora conſultarent. Itaq; neceſsitate compulſi comitia rurſus eodem in loco id eſt Cruſficiæ indicunt. Non deerant & tum maleuoli peſtes Reipub. qui obliti communis parentis ſuæ, Reipub. inquam, ſecum minimè expendebant, quòd publicis commodis neglectis, etiam priuata ægrè ſuſtentantur. Et perrexiſsent haud dubiè iſti vlterius inflare ſimpliciores, & extendere in longum conſultationes, quæ in medium adferebantur, niſi Deus præter opinionem ad eligendum Piaſtum

Priuata ſtudia tempore interregni.

dum Piastum hominem plebeium mentes fluctuantium extimulasset. De qua re iam nobis dicendum erit. Quod autem non ita cito, vt boni viri desiderabant, electus fuit rex, haud dubiè irascentis peccatis supremi numinis potentia obstitit. Sed alia propior causa non latebat, prudẽtiores, nimirum, quòd modum eligendi futuri regis in promptu non habebant, qui modus quoniam hactenus per septingentos hosce annos non est inuentus, licet aliquo modo delineatus, profectò peccatis nostris imputandum est. Et sæpius bonos viros audio querulis vocibus deplorare hanc nostram incogitantiam & securitatem, qui experientia edocti sapere tamen nolumus. Nec videmus grauissimam iram Dei nobis hac de causa impendere, quam veluti in vagina patientissimè diu reconditam habet.

Causæ cur tardè & difficulter regum electiones perficiantur & absoluantur.

PIASTVS.

Anno ab orbe condito 4804.
Anno à Christo. 842.

REbus Polonorum laborantibus & ad interitum spectantibus Deus Optimus Maximus succurrit, datq; regem illis oppidanum illius ciuitatis, nempe Crusficiæ, cui nomen fuit Piastus. Pater eius fuit homo tenuis fortunæ admodum, nec reperiebatur quisquam hominum, qui crederet, aliquando limen ædium eius tantos honores potuisse intrare. Et certè quicquid euenit, Deo est imprimis acceptum referendum, sed si vlteriora respicias, hospitalitas cum liberalitate ei viam patefecit, vt sententia cunctorum idoneus ad capessendos fasces amplissimi regni iudicaretur. Cum enim esset homo priuatus non modò obuios quosq; placidè & peramanter in ædes suas prensando recipiebat, sed etiam optimatibus ædes & penus eius patebat, hoc verò cum alias tum maximè, quando comitia causa eligendi regis celebrabantur, faciebat. Comprobauit autem Deus tribus signis eius regnum: PRIMVM signum fuit miraculum non vulgare. Nam cum ex ingenita bonitate cunctis è penu suo & cella largiretur affatim, nullum tamen detrimentum nec diminutionem vasa & penus eius senserunt, quinimo quò largiore manu cuncta cunctis depromebat, eò largius ei omnia affluebant plenaq; nihilominus vasa reperiebantur, & mactra depsita pasta redundabat.

Liberalitas Piasti.

Secundum est documentum regnum eius ex Deo fuisse, quòd posteritas eius semel amplexa religionem Christianam durauit fere quingentis annis vsque ad Cazimirum Magnum, quin ad extremum reliquiæ eius micant ad huc in progenie Tesnniensium Ducum in

cum in Sylesia & Bregensium, Legniciensiumq;. Fuit non ita pridem hic in medio nostrûm Anna filia Conradi Ducis Masouiorum, cuius filia nupsit primò Ioanni Tarnouio, deinde Kostkæ Palatino Sedomiriẽsi qui ex ea duas suscepit filias. Fœmina hæc fuit lectissima religionisq; cumprimis studiosissima, omnibusq; bonis meritò laudata. Diu ergo durauit posteritas Piasti, sed & ipse ad multos annos produxit vitam & regnum suum. Nam pro certo affirmatur, eum vixisse viginti supra centum annos, sapienterque ac clementer subiectos sibi populos imperio rexisse. Quæ res nobis pro tertio documento esse potest, eius regnum diuino fauore & auxilio cœptum & ad extremum defensum fuisse. Fuit homo staturæ mediocris, vasti tamen corporis, figuræ vt loquuntur, quadratæ. Mores eius simplices, compositi tamen & amabiles. Hic sedem Crusficia parricidiali sanguine à Popelo defœdata Gnesnam iterum transfert, ibiq; domicilium suum figit. Finis eius regni in annum 895. incidit, quo anno Slaui orientales, Vararius, Ruricus & Tubor iecisse fundamenta Kiouiæ amplissimæ vrbis dicuntur. Porrò eodem Piasto regnante Lodouicus secundus Imperator ad occidentem sedem tenuit, quo imperante Lodouicus Balbus contra Slauos bellum gessit, eorumque ducem Rasdlie dictum, vt H. Mutius refert, excęcauit. Imitatus scilicet tyrannide Basilium Imperatorem orientis, qui simili quoq; pœna exercitum Slauorum, vt supra retulimus, affecerat. Hæc de Slauis solemus ascribere, vt exordium & progressus regni Slauici, & quibus in rebus regno Poloniæ conferri possit, melius conspici queat.

Reliquiæ posteritatis Piasti.

ZIEMOVITVS PRIMVS.

Anno ab orbe condito 4857.
Anno à Christo nato. 897.

Piasto filius successit Ziemouitus, qui antea patri supra modum senio confecto veluti socius regni adfuit. Hic cum esset impigro animo, ea quæ erant Popelonum negligentia amissa, recuperare satagit. Nec eius conatibus fortuna defuit. Slaui enim tunc meridionales duce Suatoplugo ex Pannonia & Morauia progressi Germaniam vehementer afflixerant, contra quos Arnolphus Imperator Hungaros euocat, qui Slauos profligarunt, & Suatoplugum regem eorum, qui recens Christianam religionem amplexus erat interfecerunt. Sed rursus cum eis merita stipendia Imperator non persoluisset, cõuersis animis iram suam in Germanos effundunt, magnaq; clade afficiunt. Dum igitur isti vario Marte inter se decernunt, Polonus occasione nacta, sua de

Suatoplugi mors.

sua de Morauis facilè recuperat, præsertim cum Suatoboius filius Suatoplugi per ætatem rebus labentibus succurrere non posset. Atq; hic est ille Suatoboius, qui Methodium Slauorum primum apostolum supplicio affecerat, & ob id Diis & hominibus inuisus in auia & syluas concesserat, tandem in monasterium se abdens, pœnitentiam agendo, finem vitæ suæ & regno Slauonico in Pannoniis & Morauia imposuit. Lætus hoc successu Ziemouitus rursus ad occidentem exercitum contra Prussos & Popelonidas, qui iam magna ex parte ad Germanos defecerant, exercitum duxit, iisque domitis, & à Prussis rebus & prouinciis vindicatis, placidè animam efflauit. regnauitq; triginta duos annos. Habemus iam historiam complectentem finem regni Slauorum Pannonicorum. Sub idem etiam tempus Constantinus Monomachus Orientis Imperator dicitur Roxolanos Slauos nauali prælio vicisse, & reliquiis eorum Bosnæ domicilium dedisse. Bohemici etiam regni conuersio facta est sub illud tempus in Thasillo rege. Vandali etiam & Sorabi occidentem versus ad Germanos magna ex parte transitionem fecerant. Soli Poloni Dei beneficio, qui erant præcipui tutores illius confœderationis Slauonicæ, intrepido animo vsq; ad eam diem ac deinceps permanserunt. Et licet res eorum Germaniam versus accisæ sunt dissidiis Ducum, qui primo à Lesco Tertio, deinde à Boleslao Criuoustio oriũdi erant, tamen postea cum fœnore septemptrionalibus prouinciis aucti detrimentum acceptum resarciuerunt.

Suatoboi exitus & regni Pannonica periodus.

Bosnenses sedes fixerunt.

Slauonicæ cunctæ gentes attritæ, Polonia excepta, quæ fuit præcipua tutrix Slauonicæ confœderationis.

LESCVS QVARTVS.

Anno à condito orbe 4854.
Anno Christi 902.

HIc princeps merito inter bonos gubernatores numerari debet: sed oblitus superiorum regum antecessorum suorum, qui Slauonicæ confœderationis præcipui tutores videri volebant & reuera erant, principibus Slauonici nominis, qui ripas Albis spectabant, cum grauissimo vrgerentur bello ab Imperatoribus Romanis, ferre auxilia neglexit. Itaq; à rege & tutoribus cum opem frustra implorassent, seruientes tempori tributum pendere coacti sunt, vnde factum est vt Sgorzelecia siue Brandeburgum in Germanorum ditionem cesserint. Commemoratur hìc à quibusdam atrox prælium ad Lachninum, in quo gentis Slauonicæ ad bis mille periisse dicuntur. Commemoratur & aliud Lesci bellum sociale contra Pomeranos. Nam etsi Lescus fuit princeps ocii quàm bellicæ gloriæ amantior, tamen ne dominio ma-

ris prorſus excluderetur, cum alias prouincias viciniores Germaniæ defendere neglexiſſet, hanc tamen negligere nequaquam voluit. Vſq; adeo tum Poloni magnifaciebant poſſeſsionem maris,& nauigationum commoditates, vt mallent multorum ducatuum, qui regno conferri poſſunt, & infinitarum vrbium & vicorum iacturam pati, quàm ſe à maris dominio excludi & nauigationis commodis priuari. Tenebant enim omnium veterum hominum conſilium, q insulas & littora maris libentiùs occupabāt: quod à Germanis vicinis noſtris ſedulo obſeruari hactenus videmus. Nunc malum⁹ campeſtria curare, agros ſtercorare, arare, occare,& quæ magno ſudore & labore congeſsimus, aliis diſtrahenda cum magno damno & infamia noſtra, permittere. Maximi tunc motus in tota Europa inſurrexerunt. Nam tranſlatio Imperii à Francis & Gallis ad Germanos magnos ſecum tumultus & bella trahebat. Sub id etiam tempus, Bohemis regnum abrogatum, Slaui vicini Albis ripæ ad Germanos defecerunt. A Germanis præfecturæ limitaneæ inſtitutæ ſunt. Marchia Brandeburgenſis Henetis oppoſita eſt. Contra Sorabos Marchia Landsburgenſis. Contra Polonos Syllesios Marchia Myſnenſis, contra Danos, Marchia Schleuicenſis in Cymbrica Cherſoneſo. Neceſſe eſt igitur Leſcum fuiſſe ſynchronum Ludouici quarti,& Conradi vltimi, qui prodiit ex proſapia Caroli Magni. Ac fortaſsis etiam attigit annos temporum Henrici Saxonis q Auceps dictus eſt, cui hoc inuentum inſtituendorum Marchionatuum tribuitur. Feſſa enim Germania continuo bello cum Slauis, cum de defenſione limitum deliberaret, minus incomodum viſum eſt defenſores limitum ſeu Marchiones conſtituere, amplis prouinciis eis attributis, quàm, vbi datum ſignum eſſet de aduentu Polonorum, totum Imperium commoueri, aut ſaltem ſumptibus totius Germanię ingentes exercitus in finibus contra illorum incurſiones alere.

Dominium maris plurimi faciebant veteres Poloni.

Marchionatuum inſtitutorũ finis.

ZIEMOVITVS SECVNDVS.

Anno à condito orbe 4883.
Anno à Chriſto 921.

PAuca admodum de rebus geſtis huius regis traduntur,& ferè omnia in hiſtoria Miecislai filii eius comprehendi poterant. Vt tamen filum hiſtoriæ non abrũpatur,& chronologica ratio dilucidiùs explicari poſsit, non piguit huic etiam principi ſuam paginam attribuere. Hoc enim vel ob id iure à nobis illi debebatur, quòd nobis procreauerit filium Miecislaum illuſtrem prinicipem, cuius auſpiciis Polonia Chriſto nomen ſuum dedit.

dedit. De cuius miraculosa à cæcitate sanatione, in qua natus erat, historiam prætereo. Neque enim mei instituti est, ea, quæ alii prolixè & eleganter tradiderunt, repetere, aut cum eis stylo contendere. Satis me functum officio putabo, si originem veram nostrarum gentium explicauero, huicq; explicationi ex subsequenti historia, quam tradiderunt Chronologi nostri eiusque circumstantiis lucem adiecero, præteritaque cum consequentibus quàm aptè & concinne sibi cohæreant, demonstrauero. Ideo & vicinorum res sæpe cõmemoramus, & quæ interea tam ad occidentem quàm ad orientem euenerunt, attexímus, vt compositis componendis, totum corp⁹ historiæ quàm solido fundamento nitatur cerni queat. *Institutum autoris.*

Anacephalæosis historiæ Slauonicæ.

Resumens res actas à Lescone Secundo vsque ad Miesconem, sub quo Polonia Euangelio nomen suum dedit, hoc est, à Carolo Magno vsque ad Otthonem Magnum Imperatores Romanorum per 140. annos.

805. Lescus Secundus cum exercitu Caroli Magni dimicat, & in pugna illa occumbit, vt quidam affirmant: sed id nullius idonei autoris testimonio comprobant, nisi Abbatis, qui tamen non Lescum sed Lechum hunc Slauum nominat. Notum est autem ex historia, quæ præcessit, Lechum ducentis annis ante morte naturali ex hac vita decessisse.

807. Hoc anno cum Chumoid dux Rhodum vastaret, asserunt eum à diuo Nicolao naufragio punitum, vnde mos canendi inoleuit: Sancte Nicolae, tu nos ad portum trahe. sed hoc tempore de nullo sancto Nicolao quidquam legimus. Forsan igitur hæc reiicienda sunt in aliud tempus.

809. Hoc anno, mense Augusto, Nicephorus Constantinopolitanus Imperator, contra Persas bello infeliciter gesto, in Bulgaros mouet, emuncturus ab eis argentum, quo pactam pecuniam dissolueret. Sed acie victus & cæsus est, cùm imperasset annos nouem. In eodem prælio Stauratius Nicephori filius vulnus accepit.

810. Bulgari ad Strimonem fluuium Romanos vincunt, multosque eorum duces occidunt, Sardicam capiunt. Volunt autem Bulgaros dictos à flumine Bolga, quasi Roxolanos Volgę accolas

810. Hoc tempore in Polonia Lescus Tertius regnabat. *Lescus tertius.*

812. Michäel Curoplates cognomento Rangabe Imperator rem infeliciter aduersus eosdem Bulgaros gesit; ita vt postea desperatione ductus in monasterium se abdiderit vnà cum filio. In eo prælio robur exercitus Romani periit, qui auxilio Græcis vene-

rat. Periit & Asbaldus dux copiarum viuus igni crematus ab hostibus. Qui tunc etiam Bosnam, Dalmatiam, & alias regiones vsq; Iustinopolim metropolim Istriæ Italicæ prouinciæ, quæ nunc Venetis paret, dominio suo subiecerunt. Volebat tum Algimundus rex Lõgobardorum illa vrbe eos depellere: sed & hunc cum exercitu ad internecionem propemodum deleuerunt, ipsumq; interfecerunt. Vnde postea Epeirum (Albaniam nunc vocant) totamq; maritinam illam oram Imperio suo adiecerunt. Vocantur nunc illæ vrbes, Iablaniec, Suuatigrod, Iaice, Lysa, Mokra, Bielogrod, Dobra, Kroia, &c.

814. Leo Armenius Imperator Bulgaros magnis cladibus affecit. Iam hic annales Constantinopolitani deficiunt.

Finis annalium Constantinopolitanorum.

821. Michäel cognomento Balbus Imperator ex Amorio Phrygiæ oppido veritus fortunã Bulgarorum cum eis triginta annos inducias pepigit, eorumque opera Thomam, qui affectabat imperium, profligat, captumque brachiis & pedibus truncatum interemit. Hæc & sequentia acciderunt Popelo seniore in Polonia regnante.

Popelus Senior.

823. Hoc anno H. Mutius refert duos fratres Slauonicæ gentis de principatu paterno coram Lodouico Pio Imperatore Francofurti contendisse, quodque is minori natu regnum detulerit, subditis hunc præferentibus, & ad regnum inuitantibus. Conqueruntur hic scriptores Germanici de difficultate historiæ temporibus Caroli Magni & laborant in inuestiganda annorum supputatione; sed & Polonicis idem accidit. Dubitant enim quot annos Lesco primo & secundo tribuant. Tandem ex autoritate H. Mutii finem vitæ Lesci tertii in annum 823 reiiciunt. De qua re consule D. Cromerum in historia eiusdem Lesci tertii. Aliud dissidium emergit de ætate Suatoplugi illius clarissimi Pannonum regis. Quidam enim ad annum 744. referunt, quidam verò eum circa annum 808. periisse tradunt. Sed de hac re in Ziemouiti historia lati⁹

Historiæ difficultas & perplexitas istis temporibus.

824. Hoc anno Bulgari ad Lotharium Lodouici filium Imperatorem occidentalem Aquisgranum comitia habentem veniunt rogatum vt inter Francones & eorum ditiones terminos definiat. Abbas autor.

828. In Vasconia in Galliis quiddam pluit de cœlo frumento simile. Annotant autem scriptores Vasconiam olim Rutheniam vocatam fuisse, esseq; Vascones reliquias Russorum qui cum Gothis & Vandalis Galliam & Hispaniam penetrarunt. Sed alii negant Russos Ruthenos debere dici. Hoc verò eo consilio faciunt, vt hominibus probent Russos nouam gentem esse in his regionibus, nec an-

bus, nec antecesisse illa tempora, quando ex Roxolania in Poloniam huc venisse Slauos, Germanis pulsis, persuadere volunt. Hactenus indiscriminatim Ruthenos & Rusos Rascios vocarunt. Sed de iis rebus postea.

840. In hunc annum incidit interregnum illud post obitum Popeli iunioris regis Poloniæ, quando aliquoties comiciis habitis ob priuata studia & domestica odia, nouo rege non creato, proceres discessere. Et nisi Deus collabenti Reip. adiutricem manum suam supposuisset, actum fuisset de rebus nostris.

845. Michäel Theophili Imperator cum Bulgaris pacem facit reddita regi sorore, quam bello Græci ceperant. Hæc cum esset in Christiana religione rectè instituta, persuasit fratri vt pro ethnica Christianam fidem amplecteretur. Hac occasione Bulgari peruenerunt ad cognitionem Christi. Et mirum est quo pacto ad eam rem adiecerunt animum inter illa dissidia acerbissima de imaginibus, quæ maximè hoc tempore vigebant. *Dißidia ob imagines in tēplis.* Nam quas Theophilus Balbi Imperator qui hunc præcesserat confringendas curauerat, easdem filius eius Michäel Theophili restituerat, reuocatis ab exilio Episcopis qui pro imaginibus retinendis pertinacius patri sese opposuerant.

856. Rusi classe ad pontum Euxinum comparata, primùm in limites Græci Imperii irruerunt, sed res eis non successit. Hæc ex historia Constantinopolitanorum annotantur. Nam quæ Russorum Annalistæ annotant, de tempore non conueniunt, vt suis locis annotabitur. Hoc tempore etiam annotant Russos inita pace cum Imperatoribus, regionem illam occupasse, vbi Triballorum sedes erant. Hæc demum Rascia est appellata. Nostri vocant Racouic.

860. Annotant hoc tempore, hoc est sub finem regni Piasti, Lodouicum Lotharii filium prosperè pugnasse cum Slauis, principemque eorum Rastiz ob rupta fœdera exoculasse. *Rastiez princeps Slauorum* Nomen ipsum Rascia Germanisatum indicat fuisse vnum ex illis posteris Lesci tertii, qui iam ad Germanos defecerant ob eam causam, quòd circa inaugurationem Popeli eorum ratio non fuit habita, sicuti sperabant.

859. Nicolaus Pontifex plurimum elaborauit, vt Bulgaros ad fidem Christianam orthodoxam & obedientiam Romanæ ecclesiæ missis legatis viris idoneis, reduceret. Qua in re morem gesserunt Pontifici. Nam eiectis Græcis sacerdotibus qui vocabantur Fortiniani, à quib⁹ antea in eorum sententiam pertracti erant, partes Romanæ Ecclesiæ secuti sunt. Ac eorum conuersionem re-

centem Deus gloriosissima nomini Slauonico victoria obsignauit, statim enim post suam conuersionem, cùm audissent Saracenos Gallias vastasse, Hispanias debellasse, iamque in Italiam pedem inferre & Garganum montem in Apulia tanquam arcem belli occupasse; illi nil morati classibus & copiis comparatis voluntariè terra mariq; eos aggrediuntur & oppressos contrucidant. Scribunt ad triginta millia iugulatos fuisse ex Saracenis. Nam euadendi occasio eis præcisa fuit, cum eorum triremes & naues antea mirando artificio, igne Græco aquas nihil timente eis imimisso, absumptæ fuissent.

Slaui Saracenos vincunt.

861. Ab hoc anno Russorum gens annales suos de conditoribus suis auspicatur.

861. In hunc annum etiam expeditio Russorum illa, de qua multa magnificè prædicantur, refertur. Ferunt, tunc eos classe instructissima comparata, Constantinopolim Duce Olechone petiisse. Vbi post obsidionem vrbis arctissimam Imperator auxiliis subsidiariis destitutus in gratiam Olechonis confugit, euisque fauorem ingentibus donis aucupatur. Placatus igitur Olechus mutato consilio obsidionem soluit, ac in memoriam eius expeditionis, arma sua, equum currentem clypeo insculptum, quo hactenus pro insignibus Magnus dux Moschouitarum vtitur, ad portam appendit, qui hactenus depictus in eadem porta, quam Galatinam vocant Constantinopoli visitur, & à Constantinopolitanis inter antiquitates vrbis illius aduenis monstratur. Originem signi istius ad equum, quo plurimum hic Lechus delectabatur, referunt, dicuntq;, fatidicos Russorum Kiouiensium huic Duci paranti se ad bellum denunciasse, eum eousque superstitem mansurum, quo ad equus ille superstes esset, sed equo mortuo, & caluaria eius ad pedes abiecta cum vatum illorum artem friuolam traduxisset his verbis: Vtinam verò Sagis idem fatum accidat, quod meo equo: Ecce interim, dum cranium pede protrudit, dira vipera ex eo prosilit, & pedem eius lædit, quo vulnere accepto, breui contabuit & expirauit. Hæc Annalistæ Russorum annotant, quos Latopisos illi, id est per annorum seriem historiam ducentes lingua sua propriè admodum vocant.

Origo equi quẽ pro insignibus Moschorum Dux gerit.

Annalistæ Latopisi dicti.

862. Circa hæc tempora Slauis etiam in Morauia Euangelium à Cyrillo annunciatur, autore Michäele Imperatore Cõstantinopolitano, adhuc superstite Piasto, sed sene iam tum admodum. Non est autem existimandum hęc dici de illo Cyrillo Hierosolymorum episcopo, qui aliquot ante sęculis Iuliani Imperatoris temporibus floruit, seu de illo Alexandriæ episcopo, qui Theodosio iuniore impe-

iuniore imperãte vixit,& aduersus eũdem Imperatorem Iulianum scripsit,sed de quodam alio, de quo magna erat opinio,gentili Slauorum, quem Pontifex vnà cum Methodio Romam euocauerat, quò eos moneret, quo pacto erga gentem istam se gerere deberent. Ac inter colloquendum cum Pontifex quodammodo expostulasset cum eis, quòd absque ipsius consensu lingua vulgari Slauonica sacra tractarent,Cyrillus respondisse fertur adducta sententia ex Psalmis Dauidicis:Omnis spiritus laudet dominum, & omnis lingua confiteatur ei. Ac cum multi multa in hanc & in illam partem disputarent,atque eam quæstionem sedulò versarent, tandem communi assensu itum est in hanc sententiam,vt Slauicæ gentis hominibus, ob linguæ illorum latissimum per varias nationes & dialectos vsum, patria lingua liceret sacrum peragere. Cuius moris vestigia paulò ante patrum nostrorum memoriam in suburbio Cracouiensi in templo sanctę Crucis extabant,sacerdote istic populari lingua sacrum peragente. magistratu id non modò ferente, sed etiam autoritate sua & legibus illam institutionem protegente. De hac re lege Æneam Syluium in Chrono.Polon.libro primo, capite decimo tertio. Permanserunt nostræ gentis homines in fide Christiana ad hunc vsque diem.sed Bulgari offensi quibusdam institutis ecclesiæ Romanæ prætulerunt Constantinopolitanam sedem, cui vnà cum Russis hactenus parent, & obediunt.

Disputatio Cyrilli cum Pontifice de vsu linguæ Slauonicæ

869. Basilius Macedo Imperator Orientis Russis iterum nutantibus in religione Christiana persuasit, vt penitus valere iusso Ethnicismo,religionem Christianã sanctè & constanter colerent.

886. Leo Philosophus dictus Bulgaros, cum pace violata deficere cœpissent, suis & Turcorum armis confisus repressit.tamen postea eundem licet Philosophum simulatæ pacis conditionibus delusum ex improuiso circumueniunt, & magna clade afficiunt. In hac historia fit prima Turcorum mentio.

Prima Turcarum mentio.

906. Ziemouito apud nostros, Constantino Leonis f. in orientali Imperio regnãte, Bulgari quaternis expeditionibus vrbem Constantinopolim obsederunt. Adrianopolim bis cœperunt, & diripuerunt. In vltima expeditione,Thracia peruastata,in Macedoniam vsque penetrarunt.

Habes hîc historiam Slauonicam per annos centum quinquaginta, ex qua & res gestæ Polonorum illustrari possunt,& interregna, quibus historia nostra claudicat,suppleri. Ad hæc quæ gens stirpis Slauonicæ vbi hæserit, & quo tempore, cognosces. Nam alio tempore Croatæ, alio Rascii, Bulgari, Sorabi, ingressi variis occasionibus, occuparunt terras sub cognatis suis, aut Pannoniis

aut Dalmatis aut Illyriis. Quod si cui plus ocii & virium suppeteret, posset eam historiam, nostram methodum sequendo, locupletare. Et faceret hoc plurimùm ad illustrandas res nostrarum gentium. Probatur autem mihi illud argumentum eorum, qui affirmant Slauos non esse dictos ab vna gente aliqua, aut ab vrbe, aut à stagno, vt quidam scriptis prodiderunt. Neque enim ex æquo omnes hoc modo se eodem cognomine appellari passi fuissent. Multò minus audiendi sunt illi, qui verbositatis vitium genti nostræ ex hoc cognomine Slauorum affricare volunt; quorum vanitatem hac in patre irridere, est satis confutare.

Slauorum nomen non esse ab vna gente vel vrbe, nec à stagno deductum, vt quidam putant.

LIBER SEXTVS,

in quo comprehenditur historia regni Poloniæ, à temporibus Otthonis Magni vsque ad Cazimiri Magni Regis Poloniæ tempora.

PROOEMIVM.

ASsignaui & posui terminos Historiæ huius præstantissimos illos sex Principes, qui Magni sunt dicti. Etiam confecimus historiam Regum, qui interiecti erant inter tempora Caroli Magni & Otthonis Magni. Restat perficiendum à temporibus Otthonis Magni ad Cazimirum Magnum, hoc est, per annos 290. Tunc enim rursus Imperium à Gallis ad Germanos translatum fuit, tunc Hungari duce Geisa magnos motus ediderunt, tunc Poloni & cum his Pannonij aliæque Slauonicæ nationes religionem Christianam sunt amplexæ. Iamque appetit finis millenarij ab aduentu Saluatoris.

MIECISLAVS SENIOR.

Anno à condito orbe	4924.
Anno Christi	962.
Anno post aduentum Lechi in Poloniam	415.
Anno post Cracum & Cracouiam restauratam.	265.

VEre dictum est: Conueniunt rebus nomina sæpe suis. Miecislaus enim iuxta nostræ linguæ proprietatem perinde sonat, quasi dicas Gladio laudem acquisiturus. Atqui hic reuera gladio sibi laudem quæsiuit. Nam & pri-

Nam & primus nostrorum regum & summo animi ardore amplexus est verbum Dei, quod gladius à spiritu Dei vocatur præacutus, & suscepta fide Christiana, è vestigio hoc ipso gladio omnia idola gentilicia iugulauit, confregit ac ex fanis ethnico more instructis eiecit. Meritò igitur hoc nomen est sortitus. Commeruit profectò hac de causa laudem immortalem, & inter omnes reges Poloniæ, quotquot erunt, veluti sidus radians refulgere debet, ac vt Cicero de Poëta Homero dicebat, quod ille Græcos & Troianos Achillem, Aiacem, Hectorem, Æneam dimicantes prælian-tesque ita viuis coloribus depinxerit, vt cum ipse esset cæcus & visu orbatus, nos qui videmus, & oculis præditi sumus, videre fecerit, idem de hoc rege merito dicere possumus. Nam cæcus & hic erat natus, sed ita, vt nos, qui videmus, & oculis præditi sumus, videre fecerit arcanum Dei consilium de gubernando & liberando genere humano. Nec modò ipse tam masculo animo hoc gladio contra Satanam dimicauit, sed & subditi eius, (vt verè dictum sit: Regis ad exemplum totus componitur orbis) exemplo domini moti, & testimoniis verbi eruditi ita in Euangelio profecerunt, vt inter sacra sacerdote Euangelium clara voce recitante strictum gladium è vaginis educentes sursum attollerent, nec prius reconderent, quàm recitatio eius finiretur, quo ritu proculdubio innuebant se & totam gentem Slauonicam ita acres defensores Euangelicæ professionis futuros, vt mallent quiduis perpeti, vitam & opes suas profundere, quàm sinere vnum apicem ex mandatis Euangelicis sibi è manibus eripi. Hinc est quod Bulgari & ipsi Slauones circa annum octingentesimum quinquagesimum nonum, baptismo iam accepto, cum audissent triste nuncium, Christianos eorumque loca à Saracenis in Italia ferro & igne absumi, atque vastari, statim coacto exercitu in Apuliam transfretarunt, & in Gargano monte cum Saracenis ita atrox prælium commiserunt, & sua pectora pro incolumitate fidei ita opposuerunt, vt triginta millia interfectorum prostrauerint, exceptis iis qui fuga dilapsi erant. Sic & Poloni post susceptam religionem primo duce Mieciſlao deinde filio eius Boleslao Chobri multa insignia facinora ediderunt. Nam Borussi, Pomerani, Iazyges, Samgitæ, Liuones & aliæ gentes armis eorum edomiti nomen suum Christianis adiungere coacti sunt & quod postea Cruciferorum ordines introducti, & expeditiones Principum Germaniæ, Regum, & Imperatorum ipsorum cum magnis impensis dubio Marte belligerando præstare vix potuerunt, hoc illi officium summo cum ardore pro Christianis adimpleuerunt. Ex hoc ergo eorum feruenti animo ap-

Homero cæco confertur Mieciſlaus.

Circa Euangelij recitationẽ inter sacra gladios euaginabant Slaui.

ti animo apparet ipsos fuisse verè asseclas Christi domini, meritoque Euangelicos appellari debere, quandoquidem eos non puduit Euangelii, ita vt & signis, id quod erant, designare, & quod signa significabant, re ipsa præstare contenderint. Hæc ideo libentius recito & commemoro, quia hodie proh pudor & dolor, pessimo exemplo, Christiani populi inter se diuisi ita infestis animis de quæstionibus legis dimicant, vt putes fideles cum gentibus, circumcisos cum incircumcisis, Turcos cum Christianis de summa rerum dimicare. Et cum vtraque pars magno consensu vnam confessionem fidei retineat & confiteatur, hoc est, tria orthodoxa symbola, tamen ita implacabili odio alii contra alios feruntur, vt Euangelici Catholicos, & Catholici Euangelicos conuiciis mutuò afficere, & non sine opinione quadam contumeliæ, nominibus ipsis Catholicorum & Euangelicorum alteri contra alteros abuti non desinant. Et tamen sicut Catholicorũ nomen quod hæresi opponitur, fuit & est maximi faciendum, ita Euangelicorum etiam in pretio semper fuit. Apparet certe maiores nostros, veteres inquam Polonos, hoc nomen adeo non erubuisse, vt etiam, dum à sacerdote Euãgelium recitaretur, omnes se nudato capite erigere, & quemadmodum dictum est, gladios è vaginis expedire pro magna laude duxerint, imitati scilicet exemplum Constantini Magni, qui codicem Euangelii sibi præferri publicè voluerit. Et Paulus Apostolus vas electionis palam de hoc cognomine gloriatur, inquiens: Non pudet me Euangelii. Sed iam ad historiam redeo. Cum igitur Miecislaus ad Deum se conuertisset, Deus etiam ad eum se conuertit, eique successum in rebus gerendis dedit. Nam & Russos cum ei bellum ciuile mouissent (pro cognatis enim à nostris agnoscebantur) coërcuit, & Bohemos regem suum agnoscere nolentes, quod esset puer, ad officium reuocauit. Regnauitque triginta quinque annos prosperè & satis fœliciter. Ergo hic princeps verè gloriam Slauonici nominis consummauit, dum non modò regna & prouincias ad eorum imperium adiecit, sed & Satanam, ne tantum sibi contra eos virium sumeret, repressit. Tunc enim regnum Dei vim magnam patiebatur, iam Bulgaris, iam Pannoniis, iam denique Bohemis & Polonis regnum Dei intrare contendentibus certatimque fidem Christianam amplectentibus.

Euangelici qui.

Dissidia in religione Christianorum deplorantur.

35. annos Miecislaus regnat.

HISTORIA DE HOLHA IMPERATRICE RVSSORVM.

Ad Miecislai tempora referendum puto ea quæ Russorum Chronicarii de sua Holha vel Helena narrant. Fuit hæc fœmina lectissima, & mari-

ſima, & mariti ſupra modum amans. Cum enim Dreulanii, id eſt populi qui Syluestrem regionem inhabitabant, maritum eius trucidaſſent, hanc iniuriam ſtupendo auſu vlta eſſe fertur, cuius ſtratagematis nec in Gęrcorum nec in Latinorum hiſtoria quicquam ſimile legimus. Primò igitur quos potuit comprehendit & viuos terra defodit, alios igne circumiecto cum in balneis ſe lauarent, combuſsit. ſed nondum ſatiata tali vltione, vrbem eorum admodum arcta obſidione cinxit, & preſsit. Cum autem ea potiri non poſſet, erat enim partim natura loci & rerum opportunitate, partim induſtria humana inſigniter munita, ad fœmineam aſtutiam decurrit. Miſit in vrbem tali cum legatione oratores ſuos: Iam inquit ſatis indultum eſt iræ, iam ad ſacietatem ſatis ſuperq; vlta ſum mariti necem, à veſtris tamen munitionibus ſtatui non diſcedere, donec tributum mihi contuleritis, quod quidem perexiguum erit; nimirum vt vicatim detis mihi & ad caſtra mittatis ternos columbos & ternos paſſerculos ad redimēdas vitas veſtras, & vt hoc pacto teſtemini me eſſe legitimam Imperatricem oræ ſeptemtrionalis. Suſcipiunt conditionem obſeſsi, nec mora mittunt ei aues, quas expoſcebat nomine tributi. At illa ellychnia pice illita & ſulphure, inſuper fomite adiecto iuſsit illis columbis & paſſerculis alligari & rurſus in äera dimitti, quod vbi factum eſt, quælibet auis ad ædes vbi nidum & domicilium habuit è veſtigio reuolauit, exitium toti vrbi ferens. Nam vbi in ſuis nidis conſedere, ignis ſtatim & incendium vrbis in mille locis ſimul & ſemel ab ellychniis illis alligatis exortum eſt, atque ita tota vrbs intra paucas horas in cineres & fauillas redacta eſt. Mox igitur auditur clamor ciuium & eiulatus mulierum & lactentium, diſcurritur paſsim per vrbem, & an incendium extinguendum, an verò hoſti armis occurrendum dubii per vrbem diſcurrunt. Interim Holha militem in vrbem introducit, & paſsim occurrentes contrucidat nulli ſexui parcendo, ita mariti necem vlta fama tanti facinoris non modò Ruſsiam ſed & vniuerſum orbem impleuit, tandemque plenam victoriam adepta, Kiouiam cum triumpho rediit. Quomodo autem eadem Conſtantinopolim cum valido exercitu adierit eamq; obſederit, ac demum cum Ioanne Ziemiſzka Imperatore Orientis induciis factis in gratiam redierit, hæc in annalib. Moſchorum, Ruſſorum & Polonorum abundè deſcribūtur. Illa ſanè expeditio per occaſionē hoc effecit vt & ipſa Holha & tota Ruſsia baptiſmi ſacramento accepto religionem Chriſtianam amplecteretur. Iſte fuit exitus illius expeditionis & attrocis belli.

In eiuſdem Mieciſlai ætatem incidit victoria vel potius tyrannis Baſilii

nis Basilii Imperatoris Græcorum qui dicitur deuictis Bulgaris quindecim millia eorum exoculasse, in singulis centuriis vno tantùm monoculo relicto qui eis dux itineris domū redeuntib. esset. Sed Russorum annales referunt Imperatorem istum aut eius successorem à Suetoslauo Russorum Monarcha, qui fuit Holhę filius, acerrimè profligatum, totamque Græciam debellatam. Post illam gloriosissimam victoriam ferunt præcipuos Gręcię duces ad Russorum castra confugisse ferentes munera, auri magnam vim, argentique signati & non signati, pacem & veniam rebellionis deprecantes. Sed Suetoslauus omnia illa munera spreuit solis armis, hoc est gladiis, hastis, iaculis & alia ex ferro suppellectili bellica, quam Rutheni ci scriptores Panadocmi, vocula Græca appellant, pro se retenta. Qua animi celsitudine & heroico facto ita se comendabilem toti Græciæ fecit, vt eum sibi palam pro principe deligi poscerent, & qui armis vix debellari poterant, virtute illa bellica delectati subditos se ipsius libenter faterentur, poscerentque sibi gestiendo, talem Principem dari, qui magis armis, quàm auro, delectaretur. Hæc in annalibus Russorum habentur.

Ingressus Romam Otthonis Magni. In eadem tēpora incidit ingressus Romam Otthonis Magni. Commemorantur hic transactiones eius ab historiis, quas habuit cum Ioanne eius nominis duodecimo, atque etiam cum Leone Octauo. Nimirum de iure conferendi iuris patronatus Episcopatuum per annulum & baculum, vt vocant. Mittebant enim olim Imperatores hæc insignia iis qui Pontifices fieri volebant. Fecitq; idem Imperator tunc Ordinationes quasdam quæ ad modificandam potestatem Pontificum pertinebant. Sed antequam ea perfecisset intercesserant antea non parui tumultus, & etiam captiuitates durissimas Pontifices pertulerant. De quibus rebus Platina & alii scripsere.

DE RELIGIONE VANDALORVM ET SLAVONICARVM NATIONVM INTER QVAS ET POLONORVM.

Quæ scriptores rerum Polonicarum in hoc argumento attulerunt, non vitupero, nec obseruationes eorum contemno, tamen meas quoq;, ad illustrandum hoc negotium perpaucis adscribam. Dixi superius his vocibus, Sarmatæ, Vandali, Slaui, & Poloni vnā gentem indicari, quæ tamen variè mutabantur iuxta rationem euentuum & temporum vicissitudines. Ideo Blondus Foroliuiensis sic ait. Populi isti non diu Slauorum nominationē tenuere: sed cum eorum pars Mauricii Imperatoris temporib⁹ in Dalmatiam Illyricumq; immigrassent, qni manserunt domi paulòpost mutarunt nomina

runt nomina,& partim se Polonos,partim Bohemos nominauêre. Cùm igitur Sarmatæ vocabantur impense Dianam colebant, de cuius templo quod habebant in Taurica Chersoneso, superiùs dixi, dum Iulii Cæsaris tempora complecterer. Postea persequens Claudii tempora dixi quædam de eius templi celebritate, nimirum quòd ex spoliis Ephesini templi illud locupletare voluerunt. Hæc si coniungantur cum iis, quæ D. Cromerus attulit de cultu Dianæ seu Dzieuoniæ Ephesinæ à Polonis exhibito, non parum altera res alteram illustrabit. His addantur ea, quæ attulimus Augusti tempora persequendo de diui Pauli Apostoli & D. Andreæ laboribus in conuertendis ad Deum istis gentibus. Tandem de D. Martino & D. Hieronymo viris summis; qui cum essent homines eiusdem generis, fieri non potuit, quin & ipsi laborarint de promouendo euangelio apud suos populares. Nauauit etiam operam suam eis Cyrillus & Methodius & Theophylactus, qui in Mæsia, id est inter Bulgaros docuit. Extant Slauonica lingua opera eius. Fecit autem is Chrysostomi operum compendium. Sic ex duplici literarum Slauonicarum figura, quarum altera Bukouica, altera Cyrulica apud eos vocatur; et ex epitaphio Romæ Reginæ Bosnensium, quod extat in sacello templi magni, characteribus magnis descriptum. Ex iis (inquam) omnibus apparet, plerasque prouincias Slauonicæ gentis statim post tempora apostolorum amplexas fuisse religionem Christianam. Neque enim temere gloriari puto clerum Russorum magnoque consensu affirmare, se operâ Diui Pauli Andreæque Apostolorum conuersos esse ad fidem Christianam. Reuocanda autem sunt in memoriam, quæ superiùs ex actis Apostolicis & ex Epistolis ad Timotheum & ad Titum de iis rebus adduximus. De Gothis constat, quòd ante expeditionem illam Italicam amplexi erant Euangelium. De Vandalis etiam liquet ex Vigilii ad Trasimundum Regem Vandalicum, & ex plerisque scriptis Diui Augustini, quòd iam tum Vandali connumerari se volebant inter fideles. De Slauis etiam, qui sunt propago Vandalicæ gentis, constat ex concilio Constantinopolitano sexto, quòd & ipsi iam tum ecclesias suas & Episcopos habebant. Legatur subscriptio synodi illius, quam suggestionem vocant. Fuit autem hæc synodus celebrata anno sexcentesimo octuagesimo. Ante verò D. Albertum annis 320. Quæ igitur de Bohemorum Pannoniorum duce Suatoplugo, Polonorum Bossinorum Miecislao & aliarum gentium Slauonicarum ab historicis conuersione ad Christianismum referuntur, intelligenda puto de publica & vniuersali ab omnibus ordinibus doctrinę Christianæ suscepti-

Dzieuonia, Dzieuoia Dianæ etymon respiciunt.

Paulus Apostolus de Russis bene meritus.

one. Interim negari non poteſt eos lõgè antea habuiſſe initia non contemnenda Chriſtianarum inſtitutionum. vt ex hoc epilogo rerum à me commemoratarum liquet. Iam verò cum ſub ethnica religione vixerunt, non admodum abſurdè ſenſiſſe videntur. Vnum enim DEVM vt colerent, legibus ſancitum apud eos fuit, quod ex Procopio de bello Gothorum liquet. Slauinorum inquit idem, nationes nõ ab homine aliquo vno reguntur, ſed ab antiquo plebeia communiq; libertate viuunt, & idcirco res omnes, quæ vel vtiles ſunt, vel forte difficiles in commune conſilium deducunt. Iſta hactenus à Polonis ſanctè ſeruantur. Vnde legem illam ſæpius allegant. Nihil in nos abſq; nobis rex ſtatuere poteſt. Apparetq; hinc non nouiter eos iſthic conſediſſe temporibus Iuſtiniani: quandoquidem vetera eorum Reipub. inſtituta non ſine quadam admiratione recitat. Ideo addit: Sed ab antiquo plebeia communique libertate viuunt.

Slauis ſemper nil pretioſius libertate fuit.

DE BOHEMORVM CONVERSIONE.

D. Cromerus ex ſententia Blondi Bohemorum conuerſionem in annum 990. reiicit. Et ego eius ſententiæ ſubſcribo, licet pleriq; poſt Boriuoium annum 929. huic rei aſsignent.

DE POLONORVM CONVERSIONE.

Polonorum conuerſionis annum aſsignant 965. Antiquiora ſunt quæ de Slauorum conuerſione adhuc tempore concilii Nicæni ſecundi retulimus. Antiquiora etiam ac vetuſtiora ſunt quæ de Vandalorum Chriſtianiſmo in Africa diximus. Omnibus autem antiquiſsima ſunt, quæ de Myſsiorum, Dalmatarum, & Illyriorum conuerſione ex ſcriptis Diui Pauli attulimus. Hi omnes ad cognationem Polonorm pertinent.

DE RVSSORVM CONVERSIONE.

Etſi Zonaras hiſtoricus Græcus ſcribit, Ruſſos amplexos fuiſſe dugmata chriſtiana temporibus Baſilii Macedonis, hoc eſt anno 863. tamen credibile eſt eos poſtea reſiliiſſe. Nam de clariſsima Imperatrice Ruſſorum Holha, ſeu Helena conuerſa ad Chriſtianiſmum referunt id factum eſſe circa annum 963. Quare prior illa Ruſſorum couerſio fortaſſe publica non fuit. Quod verò Lambertus Saffnaburgenſis circa annum 960. affirmat Ruſſos ad Otthonem miſiſſe Oratorem, vt ſibi Epiſcopus chriſtianus mitteretur ab eo, hunc Oratorem exiſtimo vnum fuiſſe ex illis quos Wladimirus in omnes partes mundi miſerat exploratum quæ religio eſſet poſsibilior ad credendum. Aut de Rugiis non de Ruſsis id exponendum, vt D. Cromerus demonſtrat. Sed & ipſe ita ſentio certiora eſſe illa de Ruſſorum conuerſione quæ ipſimet memoriæ prodiderunt, nimirum eos circa annum à creatione mundi 6497. ſecundum

Wladimirus per Oratorem inquirit, quę religio in mundo optima.

cundum verò nostrum calculum 4940. suscepisse euangelium. Numerant enim Rusi, Græcos secuti, à creatione mundi annos circiter 1550. præter eos, quos nos numeramus. Sed si ab anno Christi aduentus tempus conuersionis eorum numeres consentient ipsi anno 980. id accidisse.. In ea enim sententia sunt plures & potiores autores, quòd præeunte eis Wladimiro ipsorum principe publicè amplexi sunt religionem christianam. Hic Wladimirus fuit filius Suatoslai illius bellicosi principis, nepos verò Helenæ, qui subacta Russia tota orientali, occidentali, meridionali, septemtrionali interfectisq; deniq; omnibus fratribus Monarcham se Magnum totius Rusię voluit dici. Quo titulo magnus dux Moschouiæ hactenus vtitur, eumque ab isto Wladimiro accepit. Et, si Sauromatæ cognomen ex Hebræo exponatur, DVX altitudinis, vt doctiores volunt; tunc isti duo tituli, Sauromata inquam & Magnus dux eodem respicere & idem innuere videbuntur. Nam quam nunc Moschouiam vocamus Ptolomæus & alii Sarmatiam Asiaticam vocant. Quod etiam linguæ Slauonicæ idem apud Moschos qui apud Polonos vsus indicat. Hic etiam Wladimirus ex Nouogrodia magna, sedem Kiouiam transtulit. Hic primò legatis exploratum missis, quę sit religio in mundo, quæ melioribus fundamentis nitatur, amplexus est dogma christianum ritusque & ceremonias ecclesiæ Constantinopolitanæ, in qua sententia hactenus gens ista perseuerat. Tradiderat autem mihi quidam ante aliquot annos exemplum literarum, quas Oratoribus suis tradiderat ablegans eos per varias nationes exquisitū de religione, vt iam dictum est, & certò affirmauit se ista descripsisse ex antiquitatibus Monasterii Præmisliensis. Has literas in Polonicum exemplar inseram, vbi Deo volente hoc opus patria lingua versum fuerit.

DE HVNGARORVM CONVERSIONE.

Ante annum quidem 1009. Hungaros conuersos fuisse ad fidem Christianam tradunt; sed certum est Stephanum regem paulò antecessisse hoc tempus. Is autem bellum gessit cum auunculo Dziula ob susceptam Christianam religionem.

SCHEMA QVOMODO SVCCESSIVE ISTARVM GENS ALIA POST ALIAM CONSENSIT IN CHRISTIANAM FIDEM.

Bohemi anno 900		ante annos 683.		
Poloni anno 965		ante annos 618.	Post Boemos 65.	
Rußi anno 980	Ergo	ante annos 603.	Post Polonos 15.	
Hungari anno 995		ante annos 598.	Post Rußos 15.	

CAPITA RELIGIONIS SLAVONICARVM NATIONVM ANTEQVAM SVSCEPISSENT REGVLAM CHRISTIANÆ FIDEI.

DE DEO.

His præterea (inquit) in lege cautum est & à suis maioribus proditum, inter Deos aliquem vnum, qui fulminis fabricator est, rerum omnium dominum ac solum esse vt credant, illique boues & hostias mactent, &c. Verba sunt Procopii. Hunc Deum fulminum Pyoranum fuisse vocatum à veteribus Polonis Chronicarii nostri ferè omnes scribunt, quem Pyorunum à Moschis etiamnum maximi fieri, coli, & iugiter ei ignem accendi testis est Sigismundus Eberteius & Guagnimus de Moschouiticis rebus. Habent enim Idolum quoddam & delubrum celebre in Nouogrodia magna, quod ciues illius vrbis præ aliis summè suspiciunt, de quo sic Guagnimus. Hoc idolum à Nouogrodiensibus præcipuo cultu latriæ adorabatur. Habebat autem formam hominis lapidem ignitum manu tenentis similem fulmini. Nam Perun Ruthenis & Polonis fulmen significat. In huius laudem & honorem ignis ex quercubus, qui perpetuo die nocteq; ardet construebatur. Quòd si negligentia ministrorum ad hoc officium obeundum designatorum ignem extingui contingeret, tum capitis pœna plectebatur &c. Existimo huius ignis eos morem ex Mose traxisse, per quem Deus iuge sacrificium instituit. Ignis meus, inquit, semper ardebit in altari, in Leuitico.

Fortunæ nihil tribuunt.

De prouidentia verò Dei sic Procopius ibidem tradit Slauos credidisse: Fortunam verò inquit, nec sciunt quidem nec alias vim aliquam in homines habere fatentur. Sed postquam sibi siue domi morbo correptis, siue in prælio constitutis è propinquo mors imminet iubentur quidem si incolumes fortè euaserint Deo confestim pro anima sacrificium facere. Vnde quàmprimum mortis illud discrimen desugerunt sacrificium ex voto & promissis absoluunt, & putãt fermè hoc pacto salutem sibi per sacrificia redemisse, &c. Habitant autem incondita tuguria & longo inuicem interuallo, callidi tamen siue malefici minimè sunt, sed in populando ac rapiendo Hunnicam seruant consuetudinem &c. Verba sunt Procopii: Dicit mox, vtramq; gentem tam Antas, quàm Slauos, vnam gentem esse, quos, inquit, Sporos prisci vocabant &c. Ideo Russorum nostrorum nomen idem significare putant. Nam Rossia idem est quod Græcis σπείρειν. Sparsim enim hinc & inde, id est, sporadis habitabant, casasq; habitant plerumq; virgulteas plectili opere confectas.

Habitãdi mos & tuguria.

Antæ qui. Spori.

DE LITERIS

DE LITTERIS ET SIMVLACHRIS SLAVORVM.

De literis Hlaolicis, quòd à Bulgaris eas acceperint,& Bulgari à Græcis cautè est legendum. Nam Græci non modò Slauonibus sed & Romanis gloriantur se litteraturam tradidisse. Sed Cato refutat eorum sententiam, vociferaturque contra eos. Ostendunt Galli litteraturam introductam fuisse apud ipsos ante Cadmi in Europam ingressum, idq; opera Druidarum sacerdotum Gallicorum qui antiquitùs floruerunt apud Gallos & Germanos. Nā & Germani ostendunt litteraturam ad se inuectam adhuc ab illis Regibus qui post Tuisconem enumerantur in historia Babylonica. Ideo in Diodorum Siculum & Laërtium inuehit Annius, quòd sparserint illā narrationem de Gręcis, quasi ab eis ad Latinas & alias Europeas nationes literę allatę essent. Propterea dixi cautè esse talia legenda. Vereor enim ne eodem modo glorientur Græci se Hlaoticas literas Bulgaris misisse. Constat enim ex historia quòd Zamolxis olim Magus vel Pytagoric⁹ ad Getas literas attulit. Meminit & Strabo Berebistem regem Getarum tēpore Christi & Ceneum Magum sicuti olim Zamolxē artes ad eos liberales attulisse. Getę autem iisdem in locis, vbi Bulgari postea dicti, sedes habuerunt. Fuit autem hic Ceneus philosophus tantæ autoritatis apud has gentes, vt cùm suaderet vites excindendas, ei paruerint. Ideo Ouidius cōqueritur, se in illis regionib. viuere, vbi vites non coluntur. Vide ea de re Strabonē libro 7. Berebistes rex vsus est oraculis Dianæ quæ ex antro edi aiebat, vt ita sibi dicto audiētes subditos redderet. Strabo etiam libro 7. montes sacros fuisse ipsis pro templis & delubris testatur. Inde Sagori mons à Ptolomæo in Sarmatia nominatur, id est, **swieta gura**, eò quòd Dianæ illi dicatus fuerit. De religione Naharualium Elysiorum quos Syllesios esse volunt sic Cornelius Tacitus memoriæ prodidit. Apud Naharuales antiquæ religionis lucus ostenditur. Præsidet sacerdos muliebri ornatu, sed Deos interpretatione Romani Castorem Pollucemque memorant. Eius numinis nomen Alcis, nulla simulachra, nullæ peregrinæ superstitionis vestigium, vt fratres tamen venerantur,&c. Hęc ad verbum descripta ex Cornelio Tacito. Hos fratres Castorem inquam & Pollucem Poloni cum summa alacritate & tripudio in conuiuiis & compotationib. inuocabant, de quo ritu & consuetudine sic Martinus Cromerus Episcopus Elpergensis scribit: Hi Polonis Dii fuerunt. Sunt qui his addunt Lelum Polelum, quos in conuiuiis & commessationib. appellari adhuc audimus eosque Castorem,& Pollucem esse autumant. Hæc verisi-

Litteræ apud Gallos ante Cadmum.

Viri literati apud Slauos ante annos 1000.

Dianæ cultus Slauis.

Simulachrum Alcis apud Syllesios.

Castor, Pollux

milia esse videntur. Et descriptioni Cornelianę valde conformia, vbi traditur Elysios vel Syllesios, qui pars Poloniæ erant, plurimùm oblectatos esse memoria Castoris & Pollucis, vt iã audisti.

Carmen de Polonorum conuersione ad fidem Christianam.

Christe sub hoc ad nos venisti principe ab hoste,
Possessas stygio commiseratus oues.
Cesserunt idola tibi, Mars, Leda, Gemelli,
Cynthia, Pluto, Ceres, Iuppiter, Aura, Venus.
Fœmina te nobis ostendit prima, Bohemo
Sanguine, prima crucem nos docuitq; tuam.
Sis tu prima quidem nobis est caussa salutis
Ipse Deus, mulier caussa secunda fuit.
Illa tuo tingi Miesconem fonte maritum
Effecit, terra est tota secuta ducem.
Plurima tunc data sunt tibi templa nouemq; Cathedræ,
Et quos sacrifici dilapidamus opes.

An Berebistis regis Getarum factum laudandum.

Sed quia Berebistæ Regis nostrorum popularium Getarum mentionem feci, eiusque astutum factum in moderandis populis dominio eius subiectis commemoraui, non abs re fuerit per digressionem de hoc facto inquirere. Nimirum rectene vetustas senserit, Magistratibus ad retinendum vulgus in officio conducibile iudicans, fabulis ad astutiam compositis & in vulgus sparsis conscientiis mortalium cõpedes iniicere, vt ita videlicet ad parendum Imperio commodiùs trahi, duci & reduci posśint. Videtur sane res plausibilis & speciosa sine gladio & armis homines effrenes & indomitos veluti vrsum circulo in rostrum iniecto, quò lubet ducere & pertrahere. Et exempla non desunt. Nam complures legiferi ita fecerunt: apud Græcos Pisistratus, apud Romanos Numa cum sua Nympha Egeria &c. Quin & autoritates complures ad eam rem comprobandam adduci possunt. Nam Plato & ante Platonem Pythagoras aliique Italicæ philosophiæ sectatores Rempublicam legibus tanquam ex cera formantes, hoc idem suaserunt. Sed animaduertendum est in ea quæstione discutienda, non omnia omnibus ætatibus conducere. Multa nunc obsunt quæ olim profuerunt.

profuerunt. Multæ medicinæ prosunt in ætate iuuenili, quibus si in senecta vtare plurimum obsunt & interitum minantur. Iudicabant olim rei militaris periti pro re vtili clypeis vti oblongis in bello & loricis, at nunc contenti armis ferreis in aciem prodeunt etiam contra sagittiferos Scythas. Ita & seculo illo rudi & tenero quando adhuc sapientia omnis inter reges & paucos quosdam eorum necessarios ac familiares sedem & domicilium suum habuit, facilè fuit plebi imponere, superstitiones alere. At nunc quando tot Collegia doctrinarum sunt instituta, scholę oppidatim erectæ, typographiæ denique priùs ignotæ passim tandem receptæ, & alii mille modi inuenti sunt quibus inter homines omnis generis scientiæ propagatæ sunt, & mortales vsu rerum maiore edocti ad arcem scientiarum vsque peruaserunt, alia nunc sunt tempora, alii mores. Dies diem docet, vt est in prouerbio. Nunc quid sit Deus & quomodo in hæc inferiora agat, etiam & pueri volunt scire. Pro re certa narrāt non obscuri autores olim in Polonia tota, tantùm tria bibliorum volumina reperta fuisse; apud Regem inquam apud Archiepiscopum & Ostrorogorum familiam. Itaque si nunc Plato à mortuis resurgeret & videret non in sua Academia tātùm, sed etiam in compitis & plateis à quouis de Deo disputari, certè illam suam sententiam retractasset, & alio modo de Repub. scripsisset, & alio modo cum plebe agendum suasisset, quàm olim rudi illo seculo suaserat. Nam si nunc diceret, vt dixit in libro de Iusto: fingamus inquit, nos fratres esse quia nos vna mater terra progenuit. Ideo alii ex hominibus sapiunt naturam ferri, alii naturam auri, alii argenti, alii inquam sunt nobiliores naturæ, alii non ita, & occurrens tacitæ obiectioni inquit: At homines narrationi simplici non credent? Ac respondet: Si hoc nunc non credent verum esse, at posterius seculum, quod nobis succedet, credet. Iubet tandem vt per obstetrices & prudentes didascalos talia puerorum animis à teneris annis instillentur. Omninoque suadet vt Principes alant superstitionem in populo. Certè si nunc inquam talia Plato doceret, palam ab omnibus exsibilaretur. Propterea alia nunc ratione dixerim persuadendum hominibus vt morigeros obedientesque se præbeant magistratibus. Præterea oracula sacra inquiunt: Non eget Deus vt pro illo loquamini dolos. Itaq; vt verum fatear, mihi magis huius seculi philosophia hac in parte placet quàm Græcorum. Præstat enim syncerè cum populo agere. Nam semel in suspicionem magistratu apud plebem adducto, semper insidias sibi strui putabunt. Sunt enim alii modi & argumenta non decurrendo ad mendacia, quibus plebi certò persuadere pos

 sumus vt

ſumus vt placidè magiſtratui obtemperet. Primò quia Dei volun tas eſt: ſecundò quia turbatores ordinis deſtruit Deus, nec fore fe lices ſtatuit, qui ordinem politię petulãter & temerè turbant. Ter tiò ab honeſto, ab vtili & à neceſſario. Sed longiore inquiſitione omiſſa, ad hiſtoriam noſtram redeamus, poſtquam lectorem defa-tigatum continua lectione hiſtoriæ tædio iam leuauimus.

BOLESLAVS CHOBRI.

Anno ab orbe condito 4960.
Anno Chriſti 1000.
Abhinc annos 585.

MAximum decus gentis Polonę regem Boleſlaum Chobri fuiſſe apparet. Nam ex regibus qui præceſſerunt alii fue-runt bellatores, alii autem œconomi, alii in prudentiæ laude excelluerunt. Hic autem omnia in ſe vno coniunxiſſe vide-tur. Bellatorem quidem eum fuiſſe teſtantur bella Ruſsica. Cùm enim hæc gens ante quingentos annos prætextu Slauonię confœ derationis veluti adiutum ſuos gẽtiles ad eas regiones peruaſiſſet, & tandem ſucceſſu elata bellorum geſtorum contra Græcos & Boſnenſes duce Wladimiro, regiones Polonorum occupaſſet, nec ſatis ei eſſet, quòd intra fines veteris Sarmatiæ ingreſſa Vandalo-rum patriam depopularetur, Kiouiam quoque vrbem prorſus in vmbilico ipſo regionis extruere cœpiſſet, & maiora aggreſſa inti-ma Poloniæ ſcrutari cœpiſſet, Rex certior factus ad Axiacum flu-men, quod nos Bog vocamus, contra eos ducit exercitum; ſed Ia-roſlaus eorum Princeps ſeu Rex, cùm vim exercitus Polonici æ-grè ſe ſuſtinere poſſe perſpiceret, receptui canere iubet, & intra pa ludes ſe recipit. Boleſlaus caſtra caſtris admouit, eaq́; diripit: cum-q́ue Ruſſos pugnam detrectare animaduertiſſet, Kiouiam vrbem eorum primariam atque eximiam obſidione cingit. Fuit Kiouia vrbs tunc ampliſsima, id quod ruinæ, ſolitudines & rudera eius hodie teſtantur, ibiq́ue Ruſſorum duces regiam ſuam eſſe volue-runt. Hanc Polonus cum arctiore obſidione preſsiſſet, per dediti-onem capit, & tandem Boryſthenem verſus contendit, ibiq́; exem plo Herculis fines veteres Sarmatiarum occidẽtem verſus ad con-fluentem Zula fluuii, & Boryſthenis trib[9] ferreis columnis erectis firmauit. Iniecit & Tubos quoſdam flumini æneos artificioſiſsimè ad hoc præparatos, vt ſono ſuo perenni nomen eius reſonarent, & vt in omne æuum duraret, ſtabiliuit. Alii propter cauitatem quan dam quæ in rupibus eſt, gigni illos ſonos qui à longè audiuntur, prædicant. Confectis iis rebus, Boleſlaus domum eſt reuerſus tri-umphans, vbi pro victoria reportata vota exoluit, complura ſplen dida templa

Wladimirus princeps Ruſſorum Kiouiam aggreditur.

Columnæ Boleſlai.

Sonitus quidã in Boryſthene à longè exauditur.

dida templa in honorem Dei omnipotentis erigens, quibus adiecit & peculiaria dona quædam ex manubiis de hoste partis. Fuit secundum eius bellum non minus celebre contra Saxonas & Bohemos aliasque Germanicas gentes, adeptaq; ex eis victoria pari successu, vt in Rusia fecerat, tres columnas locat ad confluentem Albis & Salæ ad confirmandos limites veteres sui regni, quo tempore & Budisinum ab eo combustum fuit. Tantus tunc metus & formido cunctam Germaniam inuaserat, vt ne custodes quidem limitum quos Marchiones vocant, auderent in conspectum eius se offerre, aut quicquam hiscere. Nec multò post siue necem Diui Alberti vlturus siue patrias sedes recuperaturus (nam vbi nunc sunt Prusi, Venetos Ptolomæus ad sinum Venedicũ & Chronum flumen ponit, quos Moschi Venetos, Varingos, & mare ipsum Balticum Variuskoie mare vocant.) in Prutenos expeditionem facit, eoque tertiis aut quartis castris peruenit. Cumque pauore perculsi nemo ex eis ad pugnam prodiret in Ossam flumen nemine repugnante simili modo tres ferreas columnas quarto à Rogozno lapide iniicit. Locus ab accolis hactenus monstratur. De limitibus meridionalibus nulla tunc controuersia fuit. Nam flumen illud in Morauia non longè ab oppido Granice, quod limitem nostra lingua significat, pro limitib. Sarmatiæ habebatur. Atque ita prouinciarum maxima parte recuperata, quę neglegẽtia amissę erant, vniuersisque controuersiis sopitis ad studium religionis se, vt decet probos Principes, conuertit. Extiterat per id tempus Diuus Albertus vir zelo pietatis illustris, & amore sedulitateque in prouehenda religione Christiana admodum celebris. Is in Pannonia feliciter ministerio suo defunctus baptizato aut cõfirmato, vt aliqui referunt Stephano rege Hungarię, in Poloniam se contulerat, qua peragrata, in Prusiam perrexerat annuncians euãgelium & remissionem peccatorum credentibus. Sed homines idolis dediti surdis auribus hæc audiuerunt, eumque crudeliter obtruncarunt. Cuius constantia & indefessum studium in propagando regno Dei cùm Romam relatum esset, absque vlla dubitatione in numerum diuorum fuit relatus. Audiuerat ea de re Otho tertius Imperator; itaque fama sanctitatis eius & miraculorum celebritate motus voti exoluendi causa, quo se obstrinxerat, periculoso morbo laborans in Poloniam ad eius sepulchrum contendit. Quod autem aliis diuis prætermissis ad hunc se contulit, existimo hoc ei calcar addidisse, quòd eius subditus fuit. Nam Magdeburgensem fuisse tradit Helmoldus presbyter, qui ante quadringentos annos Slauonicam historiam conscripsit. Et credibile est eius operâ potissimùm fuisse

Aliæ tres columnæ ad confluentem Salæ & Albis.

Tertiò columnæ tres ad flumen Ossa.

Boleslaus fine imposito bellis ad religionem se conuertit.

mùm fuisse apud Pontificem effectum, vt hic vir sanctus cùm esset eius popularis in album diuorum referretur. Nam tum temporis Romæ Imperator sedandis Crescentii seditionibus commorabatur. Fuit illa commoratio Romæ Cæsari huic exitiosa. Sublato enim Crescẽtio cum eius vxore consuesse dicitur, ad extremumq; eam sibi vxorem fore, fertur ei promisisse, quod quia non præstitit venenum ei in chirothecis, quas Roma discessuro donauit, mulier ista obiecit. Aculeo igitur veneni læsus Imperator confidebat se opem à Diuo Alberto tanquam suo populari & domestico numine citiùs relaturum. Itaque Gnesnam, vbi erat sepultus, contendit, de cuius aduentu Boleslaus cum audisset, ipsemet amplissima procerum frequentia stipatus ei obuiam it. Mira Posnanienses ciues, cum istîc iuuenis agerem de hac pompa ingressus Imperatorii narrabant, quomodo videlicet viæ ad septem vsque miliaria Posnania Gnesnam instratę erant, qua Cæsar nudus pedes ob reuerentiam Diui Alberti gradiebatur, quem rex ipse summo cum honore deducebat. Ibi cum satis esset datum religioni, secretiora consilia habituri conclaue intrant, ibique de multis rebus, quæ pertinebant ad salutẽ Reipub. Christianæ inter se cõferunt, reliquum tempus conuiuiis destinatur. Ac tandem, cum satis indultum esset cibis, potui, & aliis ludicris ad recreandum tanti hospitis animum honoratum amplissimis donis in Germaniam dimisit. Quod autem rex tam exquisito apparatu & solenni pompa accepit Imperatorem, id factum puto vel exhibendę modò humanitatis causa, quę innata esse huic genti prædicatur, vel vt grati animi signis, tantam erga se regnumque suum propensionem adæquaret Imperatoris, qui nouos honores, regium videlicet decus, in Boleslaum conferendo secum in Poloniam attulerat. Iam si quis conferat ea, quæ dicta sunt, cum iis, quæ autor supplementi Charionis hoc loco narrat de tributo ab Othone imposito Polonis minimè gentium hæc inter se cohærere animaduertet. Nam Principem tanti nominis, tot victoriis planè gloriosum pro exhibita illi nuper beneuolentia tributo onerasse, nequaquam verisimile videtur. Misseris hæc belloq; attritis conueniunt non victori, qui Rusis formidabilis, Germanis reuerendus, Bohemis & Borussis metuendus, Pontifici verò summo ita charus & spectatus erat, vt eum in numerum diuorum ob insigne pietatis studium retulerit. Fuerit sanè hæc causa quædam externa vel potius prætextus aduentus Imperatoris in Poloniam; nimirum vt inuiseret sepulchrum Diui Alberti, sed ex circumstantiis apertè liquet, aliam latentem & secretiorem causam fuisse. Videlicet vt bellicosum virum, quem ferro

Venenum obiectum Othoni tertio.

Commentum de tributis refellitur.

auertere non poterat dum in Saxonia bella gerit beneficio aliquo placatum sibi redderet deuinciretq;. Nam non temere in historia additur, quòd, absoluta ceremonia coronationis, conclaue secreti oris consilii intrauerunt. Ibique multa de iis, quæ pertinebant ad salutem Reipub. Christianæ inter se contulerunt. Sepultus est Boleslaus in Basilica Posnaniensi in medio templi, cuius sepulchro Epitaphium est inscriptum, paruum quidem, sed ob reuerentiam antiquitatis valde iucundum. HAC IACET IN TVMBA REX PIVS GLORIOSA COLVMBA BOLESLAVS CHOBRI. Literæ sunt vetustate penè consumptæ sicut & ipsum sepulchrum, vtcunque tamen possunt legi. Est autem dignum obseruatu, quòd & Germanorum imperii, & trium regnorum, hoc est, Polonorum, Hungarorum, & Bohemorum in vnam fermè eandemque ætatem exordia incidunt. Nam translato à Gallis ad Germanos imperio circiter tempora Othonis Magni, non ita multò post reliquæ tres prouinciæ ad hoc culmen regii honoris euectæ sunt, Imperatoris ne autoritate, an verò Pontificis non disputo. Illud tamen pro certo historia Calui montis astruit Pontificem Romanum Benedictum eodem tempore iam tum in suo Senatu decreuisse vt DVX Poloniæ Chobri in Regem coronaretur, & iam coronam ex purissimo auro paratam ad hoc habuisse, vt si forte Boleslaus vellet, eam ei mitteret, sed vbi audiuit Boleslaū maluisse ab Imperatore quàm à Papa coronari, admonitus ab angelo STEPHANO diuo Regi Hungariæ eandem misit. Hæc leguntur vt dixi in historia Calui montis.

MIECISLAVS IVNIOR.

Anno ab orbe condito 4987.
Anno à Christo. 1025.

In frequenti procerum & equestris ordinis conuentu Miecislaus regiam dignitatem iamdudum sibi decretam adiit. Erat tum triginta annorum & quinque cùm Gnesnæ vna cum vxore Rixa die Pentecostes coronaretur. Et quia præsidiorum Polonicorum, quæ arcibus Russicis imposita erant à rege Boleslao, ad nouum regem de Russis querelæ subinde adferebantur, quòd inquieti nouos motus cierent, Kiouiensesque lenta, sed tamen molesta obsidione premerent, tandem contra eos ducit exercitum, nulloque negotio, eorum insolentiam reprimit, & captiuos, qui in deditionem venerant, per arces custodiendos distribuit. Sed vix hoc sopito bello, aliud cum Bohemis erupit. Infestabant ii Morauiam, quæ ditionis Polonorum tum erat, præsidiaque nostra munitionibus exturbabant, ac tributa sibi à Boleslao imposita pendere *Bellum Russorum.*

Bellum Bohemicum ob tributa negata, & fines violatos, de quibus supra in Chobrio lege.

sita pendere recusabant. Hęc instinctu Vlderici, qui Bohemis tum præerat, eos fecisse ex certis coniecturis non obscurè apparebat. Negabat ille quidem, seque minimè conscium esse istorum probatum facere volebat, sed circumstantiæ rei eius vafrum animum ad astutiamque compositum detegebant, & res ipsa loquebatur, eum filium suum Prædislaum impigrum iuuenem clam coucitasse ad violanda pacta conuenta. Itaque Rex vlturus hanc perfidiam contra eum conscribit exercitum & obuiam ei procedit. Oderat quidem rex bellum, semel eius incommodis degustatis, cùm esset in expeditione Rusica, tamen extimulatus multitudinis conuitiis, qui pusillanimitatis probrum obiiciebant, officio deesse non potuit. Cumque iam se in conspectum hostium dedisset. Bohemi primò causam denegati tributi prætexunt, quòd auxilio Polonorum destituti pecuniam debitam in sumptus belli erogarint. Sed deinde regis tenero animo & imbecilli iudicio perspecto, apertè rebellionem faciunt. Itaque vario Marte inter eos decertatur. Bohemorum exemplum Lubecenses & Camenesenses secuti similiter Polonorum iugum excusserunt. cum iis & vrbs Lubeca hoc idem facit. Et cum solita stipendia denegarent, pensionem tamen quam vocant S. Petri, vsu iamdudum recepto, ad ærarium ecclesiasticum in Poloniam mittunt, vt deinde vna summa cōgesta, summo Pontifici nomine Polonici regni mitteretur. Quo solo argumento reuinci possunt ii, qui negant, illas terras vnquam fuisse ditionis Polonorum. Secundiore & feliciore deinde successu contra Pomeranos administratum est bellum. Nam & isti ad defectionem spectabant. Cùm ergo, recollectis suorum viribus, Hungarorumque auctus copiis, quas Bella frater Stephani secum adduxerat, in campum Miecislaus prodiisset, non segniter Pomerani conferunt signa. Sed mox funduntur & profligantur, & dux eorum in prælio occūbit. Multi in potestatem tum deuenerunt. Defectionis suasores capitis supplicium pertulerunt; at multitudini parsum est Ita ignonimiam acceptam rex ex Bohemicis certaminibus posterioribus successibus absterfit, & præterita damna cum fœnore compensauit. Anno autem millesimo tricesimo quarto vita defunctus Posnaniæ sepelitur. Confutationem falsarum narrationum, quas hîc historici affinxerunt, vltro prætereo. Nam res commenticiæ seipsas quales sunt produnt. Qualis hic fuerit Princeps & quales spiritus pectore habuerit non est difficile ex historia recitata colligere. Synchroni Miecislai erant in occidente Conradus Imperator in oriente Romanus. Hoc etiam tempore duæ illæ factiones Guelphorum & Gibellinorum institutæ in Italia erant, Guelphus

Defectio Vandalicarum prouinciarum ob tributa negata.

Contributio S. Petri.

Bellum Pomeranum.

Guelphis dignitatem Pontificiam defendentibus, Gibellinis verò Imperatoris celsitudinem protegentibus. Nam de suprema dignitate retinenda tam Pontifices quàm Imperatores solicitudo versabat. Magna deinde Ilias malorum ex harum factionum conspirationibus consecuta est. Nam Germani Imperatores in Italia assiduè degere non poterant. Ne igitur Pontifices Imperatores absentes proscinderent, eorumque vitæ famæ & facultatibus insidiarentur, omnino videbatur è re Imperatorum esse aliquem globum hominum in Italia habere ibique relinquere, qui, siue adesset siue abesset, Imperatoris partes tuerentur, atque hoc consilio Gibellinorum quasi ordo institutus est & stipendia eis ex redditibus Imperatoris sunt destinata, aliis certos fundos, aliis portoria & census donatos possidētibus. Ex horum stirpe ii, qui nunc vocantur Columnæ, Scaligeri, & alii prodierunt.

Factiones Guelphorum & Gibellinorum.

Columnæ, Scaligeri, Vrsini, ordines imperij

INTERREGNVM.

Capita tantùm consignabo, vt saltem series historiæ non interrupto ordine ab omnib. legi possit; & tamen lector, quæ per id tempus euenerunt, non ægrè intelligat. Motus in Repub. futuros prædixerat viuens Rex Boleslaus. Sed & terræ tremor insolens, qui tum acciderat, idem portendebat. quorum motuum causa fuit regina Rixa, quæ omnia exactionibus permiscebat, & contemptum gentis cum nequaquam in se celare posset omnia susque deque habebat. Ad extremum cum thesauris regno profugit, quibus cum venisset Brunsuigum & Magdeburgum, sibi possessiones emit. Ad ea mala accessit deterius, nimirum rusticorum cōtra ordinem equestrem tumultus, qualem etiam Constantini Magni temporibus inter eas gentes fuisse supra meminimus. At etiam ecclesiasticis non fuit parsum. Plebeii enim recordati prioris status cum viuerent in gentilismo, & conferentes cum eo mala, quæ eis acciderant tempore interregni, beatiores se fuisse cum idolis seruirent, non obscurè prædicabant. Inde factum est, vt Episcopis manus ferè iniicerent. Accessit Maslai Pocillatoris regii tyrannis à quo Masouios dictos esse quidam affirmant. Non desunt autem qui eos à veteribus Massagetis oriundos putent. Russi deinde ab oriente, Bohemi ab occidente, vt lacerarent Poloniam nihil omiserunt. Cum enim ipsi imperio se obnoxios reddidissent, in manifestamque seruitutem coniecissent, facilè apparebat eis summè cordi fuisse si socios pœnarum sibi adiunxissent. Hæc fusè ab historicis nostris commemorantur. Rixa interea profugiens non cessauit Cōradi Imperatoris animum sollicitare, iam

Rusticorū cōtra equestrem ordinem tumultus

Calamitas publica redundauit in ecclesiasticos.

Maslaus.

licitare, iam muneribus, iam blandiciis in suam sententiam pertrahendo, vt iunctis viribus Polonos persequeretur, illatamque ipsi iniuriam, vt ipsa putabat, armis vindicaret. His malis fatigata Polonia de Comitiis habendis tandem cogitare incipit, vtque de creando nouo rege decretum promulgetur, sollicitè vrget. Nec mora, indicitur conuentus Gnesnæ; vbi cum sententiæ aliquantulum variarent, communi tandem consensu in eam sententiam decurrunt, vt in Gallias mittant ad Cazimirum reuocandum. Viuebat iste Cluniaci inter Monachos voto sacerdotali iam obstrictus. Itaq; proceres, electis oratoribus, èis mandant, vt si aliter fieri non possit, ne in Galliis cessent, sed Romam contendant, & Pontificem Benedictum rogent, vt vicem huius regni commiseretur, votumque futuro regi Cazimiro relaxet; quod & obtinuerunt. Educitur ille monasterio, & ad regnum adducitur potissimùm ea in re adiutus Henrici Imperatoris eius nominis tertii autoritate, qui sexcentos cataphractos, honoris & securitatis causa, eum Cracouiam vsq; regiam gentis, aut quò maximè ipsi videretur, deducturos ei adiunxerat. Quàm autem hilari & læto animo à cunctis ordinibus exceptus sit, vix dici potest.

Cazimirus inter monachos.

CAZIMIRVS PRIMVS.

Anno à condito orbe 5005.
Anno à Christo 1041.

GNesnam igitur tanquam ex alio orbe venienti & quasi rediuiuo Cazimiro cuncti obuiam procedunt; vbi etiam omnibus ei impensè gratulantibus & legatis exterorum celebritatem illam cohonestantibus, patrio regno inauguratus est; gubernationisque suæ initium à depositione suadenda intestinarum simultatum est auspicatus, quibus fœliciter sublatis, externa circumspexit. Et quia cum Russis acerbissimum bellum sibi instare præuidebat, gentem, quæ ferro vinci non potuerat, consilio edomare aggressus est. Inprimisque fœdus societatis contra quosuis hostes cum eis pepigit; vtque ea res stabilior & firmior esset, Iaroslai principis sororem in matrimonium ducit. Fuit hæc ex stirpe Constantinopolitanorum Imperatorum progenita, ex sorore inquam ipsius Imperatoris nata. Mox contra Maslaum tyrannum exercitum ducit, eumque assecutus superat. Nec iuuerunt Maslaum copiæ Masouiorum, neq; auxilia, quibus confidebat, Prussorum, & Iazigum. Fuerũt autem Iaziges populi sparsi hinc inde per Sarmatias, & à Mœotide incipiendo extendebantur Prussiam versus, medii inter Poloniam & Lituaniam; ad quorum differentiam illi, qui ea loca incolebant, vbi nunc est Transsyluania, & Tibiscus flumen,

Iaziges qui?

flumen, Metanastæ vocabantur: hos verò qui à Cazimiro fusi fugatique fuerunt, inter Masouios mansisse & Lituanos, credibile est. Ab hoc Maslao Masouios & Plocenses appellatos quidam asserunt; sed mihi nequaquam credibile est gentem tam generosam à latrone, quem Iaziges in crucem gratificaturi Cazimiro egerant, cognomen sibi quęsiuisse. Potiùs mihi probatur sentētia illorum, qui eos & originem & nomen à Masagetis antiqua gente traxisse affirmant. Referunt hîc scriptores bella Henrici Imperatoris cum Bohemorum populis, quos tunc debellatos ab eo tradunt. Referunt etiam eodem tempore regem Bohemię dignitatem electoratus adeptum esse ad eum scopum re detorta, vt si aliorum sententiæ in eligendo Imperatore minimè conuenirent, sed bifariam numero pares diuiderētur, vtri parti ille veluti censor astipularetur, hæc ipsa præualeret suffragio. Verùm hîc desideratur fides historicorum. Nam Bohemorum gens nondum regiam dignitatem adepta erat. Ac bella tam cruenta cum Imperatore gerere, & tamen honores ab eodem hoste sibi infensissimo consequi, videntur secum pugnare. Ad Cazimirum nunc redeo, qui domi forisque negotiis aptè compositis, rebus humanis exemptus est, desiderium sui non modò apud suos, sed etiam apud extraneos relinquēs. Ante mortem ritè sacris procuratus fuit, & certis quibusdam proceribus, tanquam tutoribus fidelibus, filios commendauit. Fuit Cazimirus procerioris staturæ, forma liberali, neruosus, & robore militari præditus, capillo denso, promissa barba, litteris mediocriter eruditus; hoc nomine tamen gratus. Quod verò D. Cromerus nouiter hæc tunc contigisse regibus Polonorum prædicat, ego quidem Boleslaum Chobrium illitteratum fuisse nequaquam existimo. Hic fundauit Tinecense monasterium ordinis eiusdem societatis, apud quos in Galliis vixit.

Masouij an à Maslao.

Regnum Bohemiæ electoratum adipisci- tur.

Cazimirus prim° inter reges Poloniæ litteratus.

BOLESLAVS SECVNDVS.

Anno ab orbe condito 5030.
Anno à Christo. 1068.

HIC magno applausu & fauore populi in sede patria consedit, & à principio speciem boni viri & regis boni præbuit: sed adultior factus, secundisq; rebus & successu continuarum victoriarum elatus, impotentiùs dominari cœpit. Primum bellum eius fuit cum Wradislao Bohemo, qui infesto exercitu Poloniam intrans, cuncta flammis & ferro repleuerat; cui Boleslaus tumultuaria manu celeriter occurrit, eumque superat. Secunda expeditio eius contra Prussos fuit, quos cum securos & nihil tale opinantes aggressus esset, confestim trucidat opprimitque. Fu

 it hoc ad

it hoc ad Osſam flumen Pruſsiæ poſterioris limitem. Nam antiqua Pruſsia nullos limites Sarmatiam verſus habuit, cum eius pars olim fuerit. Tertiùm progreſsus eſt contra Andream Hungariæ regem; quem vbi ad portas Moſouienſes aſſecutus eſt, ita attriuit, vt eum mori cogeret; cæteros ei confœderatos diſsipauit, ex quibus Wladiſlaum Bohemiæ ducem excæcauit, Germanorum verò duces partim necauit, partim comprehēſos detinuit. Poſt victoriam hanc partam Bellam Hungarum Albæ Regiæ in ſede regni collocauit, victoremq; exercitum pro nauata opera à Bella & aliis proceribus Hungaricis, remuneratum proſperè domum reduxit. Narrantur & alię victorię eius de Ruſsis reportatę; ſed illa quæ ſeptem annis durauit, quò diuturnior eò celebrior fuit. Tunc enim ferè vniuerſam Ruſsiam in poteſtatem ſuam redegit, ampliſsimamque victoriam de Veſſolodo reportauit; Kiouiam etiam obſedit; ac tandem arctioris obſidionis incommodis cum eorum pertinaciam fregiſset, in deditionem accepit. Boleſlaus igitur magni nominis tunc & bellator egregius magnam gloriam cõſecutus eſt. Sed vna re vniuerſum fructum laborum ſuorum eliſit; quòd præſulem digniſsimum diuum Staniſlaum ad moderatiora conſilia eum retrahere conantem interfecit. Vnde factum eſt, vt à Pontifice ſummo excommunicatus cum aduerſus infortunium diu obluctaretur, tandem cunctis inuiſus & à fortuna deſertus in Illyricum profugerit. Quòd autem apud Illyrios ſe citiùs recreandum ſperaret, quàm apud alias gentes, exiſtimo hac ratione adductum fuiſse, quòd apud ſuos gentiles & populares, ex quib. maiores ipſius Cechus nimirum & Lechus prodierant, nondum memoriam excidiſſe ſuorum cognatorum facilè diuinabat, ſeq; tantò gratiorem hoſpitem ibi futurum perſpiciebat, quantò ipſum fœdiùs à fortuna depreſsum, & à ſummo faſtigio ad imum tam repente decidiſse intelligerent. Nec arbitror ab innata aliqua malicia hanc ferociam ei inhæſiſse, ob quam truculenti carnificis nomen mereretur; ſed adulatorum & aliorum ſycophantarum aulicorum delationibus exaſperatum fuiſse contra ſacratum virum reor. Aut ſanè fatis vrgentibus ad eam amentiam prolapſus eſt; iuxta dictum: Vehementes motus animorum odio habet Deus. Videtur autem & ſuperius ſæculum, occulto quodam ſidere, admodum infenſum fuiſſe clero. Nam vt complures ſuperiores Pontifices partim in captiuitate mortuos, partim veneno ſublatos, partim alia ratione miſerabiliter extinctos hoc loco non commemorem; quæ hoc eodem tempore Henricus Quartus Imperator cum Gregorio Septimo Pontifice egerit, & quis finis illius tragœdiæ fuerit, omnes norunt.

Victoriæ Boleſlai de Bohemis, Pruſsis, Hungaris, Germanis, & Ruſsis.

Kiouia obſeſſa.

Cur ad Illyrios Boleſlaus maluit confugere

Eccleſiaſtici ordinis calamitates huius temporis.

Non est igitur mirum, si vir sacratus Stanisla9 à Boleslao tunc temporis tam grauia est passus. Nulla enim re animi mortalium citiùs deprauantur, quàm pessimis exemplis, quæ tantò magis agunt, quantò superiores sunt illi, qui ea edunt. Cùm igitur inter Pontifices prerogatiuas suas defendentes & Cæsares iura imperialia propugnantes tam immania & atrocia exempla parricidiorum homicidiorumque passim ederentur, non est mirum si hoc contagium etiam Poloniam peruasit, animumque regis corrupit, qui forsan Episcopo iniiciens manus nequaquam putauit, talem nubem tanta tonitrua edere posse, quanta postea edidit. Visus fuisse fertur rex in tollendo Episcopo opera Iastrzebiorum Srenauiorum, qui propterea milites Boleslai etiamnum à quibusdam vocantur. Miror tamen cur Vincenti9 Cadlubkus, qui non ita multò post vixit temporib. videlicet Kriuoustii, eiusq; historiam conscripsit, hoc adeò insigne factum adhuc recens non scripserit, nec vllam mētionem eius rei fecerit, vel si Vincentius, qui Episcopus Cracouiensis erat, laudem hanc antecessori suo Stanislao inuidebat (sunt enim non pauci, quorum cor inuidia laborans in arctum contrahitur, cum vident æquales suos presertim populares opinione probitatis, vel aliqua eruditione ipsis anteire) Gallus tamen quidam rerum Polonicarum nec non Lampertus Saffnaburgensis rerum Teutonicarum scriptor, qui per hæc tempora vixit, rem tam dignam notatu & pupillam oculorum omnium maximè sua fama ferientem sicco pede præterire non debuit. Sed interim dum hæc scribo, oblatus est mihi liber historiæ Polonicæ domini Mathiæ Stricouii, in qua cōmemorat nobilem quendam virum Polonum D. Valentinum Kuzborzki affirmantem, quòd in Carinthia in quodam monasterio Osiæ non procul ab vrbe Feltkirchen repererit sepulchrum huius regis Boleslai Audacis, vbi post ante dictos exantlatos labores monach9 vixit; nec priùs à sodalitio, quis esset, agnitum, quàm post mortem inter suppellectilem ipsius repererint litteras quasdam, quibus maximæ res continebantur, & alia insignia regalia. tunc veluti stupefacti vehementer mirari cœperunt, eiusque corpus summa reuerentia sepelierunt, superq; caput statuam marmoream instar equi ephippia gestantis collocarunt, addito hoc epitaphio, seu inscriptione: BOLESLAVS REX POLONIAE OCCISOR SANCTI STANISLAI EPISCOPI CRACOVIENSIS, &c. Hæc si facta fuisse reperiuntur, non absurda videri debent cætera, quæ hæc historia de D. Stanislao complectitur.

Iastrzebiorum gens.

Epitaphium Boleslai Audacis.

Est & alter scrupulus, quem inter colloquia multi solent iniicere. Quærunt enim, quæ caussa tanta fuerit, quidue pontificem

ſummum Gregorium eius nominis ſeptimum impulerit, vt iram & indignationem ſuam non modò in patratorem criminis regem Boleſlaum ſed etiam in vniuerſum regnum effuderit, & regnum Polonis abrogarit. Sunt qui dicant, vehementer fuiſse motum regis vita ſceleſta, & atrocitate quadam ipſius homicidii; quippe cum non ſolùm viro innoxio violentas manus iniecerit, verùm etiam eum membratim diſſecandum iuſſerit. Alii referunt, motum fuiſſe ſanctitate tanti viri, qui tanto zelo præditus erat & timore Dei, vt cum videret Archiepiſcopum Gneſnenſem, cuius plus intererat, quaſi per tranſennam regis fœdam vitam aſpicere, ipſe ſe acerrimum cenſorem interpoſuerit. Magnæ ſunt hæ cauſæ & vtraque probabilis. Sed videtur mihi tertia addenda, quæ licet à ſcriptoribus, aliiſue commemorata non fuerit, tamen circumſtantiæ illius temporis produnt, eam non poſtremam fuiſſe. Vehementer tunc ſtatum rerum Chriſtianarum perturbabat illa controuerſia exorta inter Pontifices & Imperatores de conferenda dignitate regia. Imperatores enim iactabant, Imperatorum eſſe reges creare, Pontificum verò ſanctos canonizare, vt vocant; contrà Pontifices nitebantur exemplis Politiæ veteris teſtamenti, vbi Pontificum erat eos confirmare, qui ad munus regium ſubeundum aptiſſimi viderentur. Notæ ſunt controuerſiæ & bella Henrici quarti Imperatoris cum aliquot Pontificibus; qui ita tum illa ætate afflictus erat ob huiuſmodi controuerſias, vt multi iam faſces Imperii aliorum periculo deterriti ſuſcipere detrectarent. Iam verò quia Otho tertius decus regium Poloniæ paucis ante diebus contulerat, ipſeq; Gneſnam veniens, vt ſupra narrauimus, Boleſlaum Chobri regem Poloniæ, inuito, aut ſaltem inconſulto Pontifice, coronauerat, ideo Pontifices exaſperati ſemper occaſiones quærebant hanc Imperatorum poteſtatem minuendi, aut certè irritam reddendi. Et quia Boleſlaus audax ſuo enormi facto feneſtram & aditum ad perficiendum vetus hoc conſilium Pontificibus patefecerat, idcirco nulla mora interpoſita Gregorius ſeptimus fulmen hoc ignitum primò in Boleſlaum torquet, eumque de regni ſolio deiicit; deinde ſancit nouo edicto propoſito, ne Epiſcopi quemquam iniuſſu ſuo regem inungant, aut coronent. Quamquam Lampertus Saffnaburgenſis res imperatorias cohoneſtans, ait Imperatores Romanos ita fuiſſe commotos contra reges Poloniæ anno Chriſti 1070. vt eos dignitate regia priuarint, & cauſam tantæ indignationis annectit: Quia, inquit, dux Polonorum qui per multos annos Teutonibus tributarius fuerat, cuiuſque regnum olim Teutonum virtute ſubactum atque in prouincias redactum fuit, repente in

Cauſa occulti diſſidij inter Imperatores, & Pontifices.

Cur regia dignitas adempta eſt Polonis hoc tempore.

it, repente in superbiam elatus regiam dignitatem, regiumque nomen sibi vsurpauerat, diadema imposuerat, atque ipso die Natalis domini à quindecim Episcopis in regem fuerat consecratus. Desideratur hîc fides huius historici. Primùm enim Poloni nūquam obnoxii fuerunt Germanis Imperatorib⁹, vt non minùs verè, quàm solidis rationibus, euincit D. Cromerus. Deinde quindecim Episcopi in Polonia tum non reperiebantur. Adde quòd Poloni circiter octoginta annos ante hoc temp⁹ regem habebāt, & quidem fauore Othonis tertii Imperatoris. Quem etiam absoluisse Polonos ab omnibus tributis & obsequiis Guagninus affirmat. Qui tamen dum, maximè se fauere Polonis testatum vult facere, tum maximè peccat in Polonos, affirmans videlicet eos absolutos fuisse ab obsequiis & tributis ab Othone tertio, tempore inquam illius inaugurationis ad regnum. At Poloni nulla vnquam obsequia ex pacto, multò minus tributa Imperatorib. pependerunt. Nulla itaque absolutione ab eisdem indigebant. Cæterum hîc Saffnaburgensis, & Monachus Herueldensis imposuerunt Seba. Munstero, qui autoritatem istorum secutus labitur in eundem errorem, iuxta dictum: Cæcus cæcum ducit, ambo in foueam cadunt: O nos miseros, siquidem ita est, vt affirmat Saffnaburgensis. Idem enim nobiscum agitur, quod Poëta inquit: Si fortuna volet, fies ex Rhetore consul, Si volet hæc eadem, fies ex consule Rhetor. Verba Munsteri sic se habent: Otho secundus sublimauit Ducatum Poloniæ in regnum. Sed rex eius paulo post, cum rebellis esset Romano Imperio, iterum degradatur, & ex rege fit dux sub tributo seruiens. Hæc ille. Obseruet lector quomodo scriptores isti scindunt sese in contraria. Qui res Romanas illustrare volunt, Papæ id attribuunt, quòd offensus Boleslai crudelitate ob cædem diui Stanislai regnum ei abrogarit. Isti contra, qui in partibus Imperatoris sunt, sibiipsis Polonos regios honores vendicasse, tributaq; denegasse aiunt; pinde, degradatur inquit, ab Imperatore, & ex rege fit dux. Sciebant probè Imperatores & eorum scriptores, regios honores Polonos non sibi priuata autoritate vsurpasse, vt dicit Saffnaburgensis. Sed cum ad Pontifices confugerent recuperaturi denuo regium decus, Imperatores ea re offensi nolebant eos pro regibus legitimis agnoscere. Eò quòd derelictis ipsis Imperatoribus, à quibus ab initio autore Othone id consecuti erant, ex manu Pontificum id obtinere annitebantur. Itaque exasperati crimen læsæ maiestatis eis impingebant. Hanc puto causam ea in re dissidium inter historicos illos peperisse.

De dignitate regū Poloniæ dißidium historicorum.

Munsterus.

WLADISLAVS PRIMVS.

Anno ab orbe condito 5044.
Anno à Christo 1082.

POloni Wladislaum Hermanum fratrem Boleslai regem designant; quod munus ipse diu subire detrectauit: cunctis tamen instantibus recusare non potuit. Tergiuersationis huius duæ causæ referuntur: altera quòd fratrem adhuc rediturum sperabat: altera quòd interdictum illud Pontificium aliquid noui propediem editurum suspicabatur. Recens enim exemplum seueritatis in Henricum à Pontificibus editum cunctorum regum animos vehementer pupugerat. Itaque cum esset Princeps pacis, quàm belli, amantior, dubiumque decus armis periclitando quærere nequaquam volebat. Sed vbi vrgeri se Pomeranorumque incursionibus vidit, ope diuina confisus expeditionem contra eos adornat, signisque aliquoties collatis, ipsos ad deditionem compulit. Tradunt autem eum fuisse religioni ita deditum, eiusq; cerimoniarum ita pertinacem, vt certis diebus festiuis, more Machabæorum, pugnam inire detrectaret, malletq; quoduis periculum subire, quàm solennitatem festi contemerare. Qua tamen in re animi potiùs pius affectus quàm ipsum factum laudandum videtur. Inter reges porrò felices Wladislaus numerari posset, cum propter victorias celebres, tum propter filium Boleslaum Criuoustiumque, cui vix parem inter reges Polonorumque reperimus, nisi ad extremum instabilis fortuna ciuili bello eum implicasset. Nam cum aliud consilium ei non restaret, nec multorumque cohortationes & admonitiones quantumuis humilimæ profuissent, cumque filio suo Sbigneno ad Crusficiam populosam tum vrbemque & celebrem ita cruento bello conflixit, vt aqua vicini lacus sanguine tincta propemodum rubesceret. Victus filius & postmodum patri reconciliatus vtcunq; in fide permansit: sub finem tamen vitæ suæ simulatam iram suam celare non potuit. Pomeranos etiam idemque rex ad Drzuuaczam fluuium profligauit. Habuit autem tunc Sieciechum virum impigrum manu & consilio, quem copiis præficiebat. De cuius moribus D. Cromerus multa tradit. Tandemque Wladislaus placida morte anno 1102. quiescit, & in basilica Plocensi sepelitur. Quod attinet res exteras, Huius ætate Constantinopolis suburbia Turcę primùm inuadunt; quos tamen Iohannes Imperator cumque præda reuertentes vnà cumque Bulgaris excipit & opprimit. Huius quoque ætate Croatæ gens Heneta, sicut & Bulgari, progressi vsque ad regiam vrbem populabundi, prędas agunt ac tandem in Liburnia sedes

Bellum cum Zbigneno.

Vladislai mors & sepultura Plociæ.

burnia sedes

burnia sedes suas figunt. Quod ideo commemoro, vt series historiæ Slauonicæ & conuersionis dominii eorum in Europa continuari & melius animo concipi posit. Alexius etiam orientis Imperator à Bosinis bello petitus & victus, fœdus cum eis pepigit pacem mercatus: parteque ditionis ad Moglennam eis concessa mulctatur. Alani etiam eiusdem stirpis Henetæ populi consederunt eadem ætate ad Constantinopolim, vbi ad hanc diem manendo reliquias ecclesiæ Christianorum, & ipsum Patriarcham ita sustentant, vt meritò soli patroni eius prædicentur ab illo clero Græcorum. Ita imperium orientis Henetorum armis attritum & Turcorum subdolis artibus labefactatum ægrè se tum intra muros sustentabat.

Croatæ in Liburnia hæserunt, quando.

Bosini ad Moglennam.

Alani ad Constantinopolim.

Annotatio.

Hic rex Wladislaus Henrici quarti Imperatoris Romanorum, qui cum Pontificibus Romanis vario euentu plus satis conflictatus est, filiam viduam (nam antea Hungariæ regi Stephano desponsata fuit) duxit, ex qua filias tres suscepit. Hæc propter illos addo Historicos Germanorum, qui hac ætate Germanos Imperatores duriùs se gesisse, quàm antea vnquam erga Polonos & Poloniæ reges memoriæ prodiderunt; quod nequaquam circumstantiæ rerum patiuntur. Nam hic Henricus supramodum implicatus tunc erat discordiis cum Romanis Pontificibus. Præterea cum affine viro præclarisimo non est verisimile eum inimicitias quæsiuisse.

Wladislaus gener Henrici.

Refutatur; qui Polonos obnoxios imperio faciunt.

De initio, & origine regni Bohemiæ, nam & hi Slauones sunt.

Wratislaus primus Bohemiæ rex coronatus est 17. Calendas Iunii ab Eugelberto Archiepiscopo Treuirensi in Ecclesia Pragensi, anno 1086. quinto verò huius Wladislai regis Poloniæ. Æneas Syluius vno anno variat. Liquet igitur, regnum Bohemicum longè posteriùs Polonico cœpisse, idq; Pontificia auroritate extitisse, non autem Imperatoria, vt Polonicum.

BOLESLAVS CRIVOVSTVS.

Anno à condito mundo 5056.
Ano à Christo nato. 1193.

OB celebritatem & amplitudinem nominis tanti regis cuperem, si modo possem, omnia acta eius clarius comprehendere; sed vt dixi non est mei instituti singulis immorari. Tamen nequid reticeatur ex eius preclarè factis, imitabor methodum

thodum Suetonii, qui, vt exactiùs describeret historiam suorum Imperatorum, singulis ætatibus, & insignioribus eorum gestis, suum caput, & paragraphum attribuit. Hoc igitur & ego faciam in describendis rebus gestis huius Boleslai.

De nomine Boleslai Kriuoustii.

Boleslaus nomen, vt similia alia, declarat veterem conatum & institutum regum Poloniæ, qui cum præcipui tutores essent Slauonicæ confœderationis, eò quòd præcipuam arcem belli in Polonia Slaui sibi erexerant, & ex hoc loco meridiem versus, attestante Blondo, ad alias remotiores regiones processerant, Slauorum appellatione ita delectabantur, vt ab illa, nomen sibi & suis liberis libenter imponerent. Hinc igitur nomen quoque Boleslai originem ducit. Diutiùs autem huius parentes absq; posteritate, ac matrimonii fructu permanserunt; ita vt iuxta persuasionem priscorum ad Ægidii Abbatis subsidia recurrere, ad illudque monachorum sodalitium donaria afferre impetrandi huius nati causa coacti fuerint. Tum demum eorum pias & deuotas preces exaudiuit Deus, huncque filiolum eis donauit. Quod verò Kriuoustius vocatur, ferunt eum aliquomodo retortum os habuisse, eiusq; Symptomatis vlcus quoddam causam fuisse.

De puericia Boleslai.

Anno decimo tertio regni Wladislai decretum est bellum contra Bohemos, qui nouo titulo regio elati, quem ante nouem annos adepti erant, iam obliuiscebantur cognationis & stirpis veteris Polonorum, pleraq; vetera pacta conuenta violabant. Rex ipse Wladislaus ob aduersam valetudinem ad eam expeditionem proficisci non poterat, sed Sieciechum vniuersis copiis præficiens mandata, iam adornanti iter, quo pacto se gerere deberet, dabat. Aderat Boleslaus filius nonum agens annum, attentoque animo omnia hauriebat, & in leonini catuli morem, qui teneris etiamnum vnguibus laniatu tamen iam gaudet, generosum pueri pectus belli gloriæque cupiditate impendio exardescebat; neq; diutiùs animo conceptam flammam ferens, genua patris amplexus, & collo eius implicatus, vix magnis precibus, osculis, & blandiciis eum exorat, vt cum Sieciecho ad id bellum mittatur. Sieciecho itaque pueri cura mandatur. Vbi ad exercitum ventum est, puer singula quæ fiebant curiosius obseruare, versari inter ordines, omnibus arridere, vigilias cum Sieciecho obequitare, aliaq; multa præter ætatem facere, ferreque, ita vt indoles illa, studiumq; pueri futuram eius

Indoles Kriuoustij.

turam eius magnitudinem non obscurè portenderet. Cum esset duodecim annorum iuuenis patrem obnixè cum lachrymis sollicitat, vt sibi copias ad arcem quandam recuperandam committeret, cuius audaciam prouidentiam animositatemq; rex admirans, legionem vnam, certis adiunctis rectoribus, illi commisit; cætero exercitui Sieciechum Palatinum Cracouiensem præfecit. Arcem itaque obsessam fortiter oppugnarunt; sed quia in loco munitissimo sita erat, ideo incassum laborabant. Qua de causa dux exercitus obsidionem soluere suadebat; sed Boleslaus regius filius à proposito eum retraxit, & militibus confirmatis domos & tuguriola circa arcem hyemis tempore imminente, erigere iussit, vt videretur arcem per hyemem oppugnare velle. Qua re conspecta, Pomerani obsessi ad Boleslaum cum muneribus supplices veniunt, se & sua ei offerentes, quos ille liberos dimittens arcem recuperat, prudentiaq; sua omnia damna à Pomeranis illata resarcit, ad patremque cum ingenti præda ouans reuertitur.

De adolescentia Boleslai.

Anno 1103. ætatis verò eius decimo octauo post mortem Wladislai Hermani patris regni gubernandi habenæ ipsi traduntnr, quem statim bella Morauica & Bohemica exceperunt. Et vix Bohemicis sopitis, Pomeranica aggressus est; de eius autem pugnaci ingenio & animo strenuo scriptores multa tradunt. Ex quibus Guagninus ad hunc modum: Accidit autem, dum post insignem victoriam in festo dedicationis templi apud quendam nobilem conuiuium celebraret, recreationis gratia centum duntaxat equitibus cinctus venatum processit, vbi in tria millia Pomeranorum insidiantium incidit, in quos ipse rex veluti leo rugiens primam impressionem fecit, tribusque interfectis, suos animosiores reddidit. Quidam verò Pomeranus in ipsum regem collimans equum sub eo transfixit, attamen à persequendis hostibus altero equo nacto haud destitit, donec multo cum labore à tam obstinata audacia vix retractus fuerit, victorque ad suos conuiuantes profligatis hostibus redit.

Bellicosum ingenium Boleslai.

De bello Germanico quod à Boleslao Kriuoustio cum Henrico Imperatore eius nominis quinto, Anno Christi 1109. gestum esse prædicatur.

Nostri histo-

Nostri historici causam istius belli explicantes narrant, quòd Poloni Hungaros hostes tunc Imperatoris auxilio & commeatu iuuabant, militesque Bohemos ei obstrictos ad sua castra pelliciebant: sed hæc occasio belli potiùs dicenda est. Ipsam autem causam veram tam funesti belli aliam fuisse rerum circumstantiæ detegunt: nimirum quòd reges Poloniæ contra Henricos Imperatores in illis dissidiis cum Pontificibus Romanis non obscurè sentire videbantur. Vehementer igitur Imperatores ringebantur & Polonis indignabantur, quòd tam cito, veluti obliti beneficii accepti ab Othone tertio Imperatore, qui hanc gentem regni titulo patrum eorum memoria insigniuerat, ad Pontificum partes transissent, ab eisque ex eorum manibus restitutionem dignitatis regiæ tanquam à legitimis dispensatoribus tantorum honorum, duce Wladislao Hermano, præteritis & posthabitis Imperatoribus Romanis, mendicassent. Propterea H. Mutius referens causas huius belli, primam narrat fuisse quod tributum Imperatori debitum dare recusauerint, regemque sibi elegerint, ipsique coronam imposuerint. At Poloni vt ante dictum est, nulla vnquam tributa Imperatoribus pependerunt. Coronam etiam non ipsimet sibi, vt ait Mutius, sed Otho tertius eis imposuerat. Necessariò igitur hæc intelligenda sunt de illa repetitione & recuperatione regiæ dignitatis, quam Wladislaus Hermanus magno sudore & sumptibus à Gregorio septimo Pontifice consecutus est. Exercebat igitur dolor status Germaniæ, sibi ius hoc & prærogatiuam quasi è manibus eripi & regium decus ab iis & adimi & restitui, quorum minimè intererat se huiusmodi rebus implicare. Hinc est quòd post modum prædictus Mutius addit. Qui, inquit, summus contemptus erat Imperatoris. Vtrùm autem hoc deliberato consilio fecerint Poloni, non est meum tanta de re iudicium ferre. Addam tamen deplorationem & querelas cuiusdam Germanici scriptoris neoterici, ex quo quilibet intelligere poterit, quàm valde offensi fuerint & etiamnum sint Germani depositione eius amicitiæ, quã cum Othone tertio & gente Germanica ante 600. annos Poloni inierunt. Eleuata est, inquit ille scriptor, & in contemptum adducta apud vicinos reges autoritas Imperatorum, & incitati sunt hi, vt illis cum rabie Pontificum conflictantibus paulatim sese ab obedientiæ & veterum pactorum legibus subducerent, & ab Imperio auellerent, cui certis conditionibus ita paruerunt hactenus, vt annua tributa subiectionis testificandæ causa pendere sint coacti. Hæc tributa Imperatoribus detracta, & controuersias omnes inter vicinos reges, Pontifices ad se, tanquam supremum Christiani orbis iudi-

Causa cur Imperatores infensi Poloniæ Regno.

Mutius refutatur.

Causa dißidii inter Imperatores & Pontifices.

Controuersiæ inter Reges.

ani orbis iudicem transtulerunt, quod non solùm opum causâ, sed multò magis autoritatis Romanis profuit & regibus libertatis nomine gratissimum. Imperare enim regibus Monarchæ, & consensum atque coniunctas vires orbis Christiani augescenti potentiæ Pontificum opponere ampliùs non poterant. Addit postea, Sed & regibus noui compedes & noua sunt vincula iniecta, qui quærentes, vt metu Imperatorum essent soluti, in grauiora pericula inciderunt. Nam & postea iidem reges commissi sunt cum Imperatoribus, & vt secum ipsi digladiarentur effectum est. Nam extenuata & eleuata Imperatorum autoritate, reges cum non haberent quem reuererentur, autores fuerunt bellorum intestinorum. Sed & solutio hæc Hierarchiæ elisit multoties conatus optimos Imperatorum, qui magno apparatu belli studebant infringere potentiã Turcorum, &c. Sed digreßiuncula hac omissa litteras Henrici ad Boleslaum, & Boleslai ad Henricum priùs præfigemus, vt ex eis intelligi poßit vera causa sequentis belli ad quod describendum mox accedemus.

Literæ Henrici Cæsaris Glogouia ad regem Boleslaum missæ.

Henricus Cæsar Boleslao Duci Poloniæ gratiam & salutem; Tanta probitate comperta meorum Principum consilio adquiesco, & trecentas marcas recipiens hinc pacificè remeabo, hoc nisi satis sufficit ad honorem, si pacem simul haberemus & amorem. Si autem tibi placuerit hoc approbare in sede Cracouiensi. Cito me poteris expectare.

Ad hæc ita ei respondit Boleslaus.

Henrico Cæsari Boleslaus Dux Polonorum, Pacem quidem sed non in spe denariorum, vestræ quidem Cæsareæ potestatis nutu consistit manere vel redire, Sed apud me præ timore vel conditione nullum potestis vilem obolum inuenire. Malo enim oram Poloniæ regni salua libertate perdere, quàm semper pacificè cum infamia retinere. Ex iis litteris apparet Henricum nouo exemplo & antea inandito tributum à rege extorquere voluisse. Quod antequam concederet Boleslaus, extrema quæque pati paratum se declarat. Iam ad ipsum bellum explicandum veniam. Henricus ergo Quintus coniunctis viribus cum Suatoplugo rege Bohemiæ validissimas copias contra Boleslaum in Syllesiam duxit Lubasaq; ciuitate expugnata Glogouicen vrbem frustra acerrimè oppugnauit magna suorum militum strage. Boleslaus autem, *Pugna ad Glogouiam.*

cum ad eum expectata auxilia confluxissent, propiùs hostem accedit; nec tamen pugnandi copiam, quamuis flagitantibus suis, faciebat, sed è latebris & insidiis hostilem exercitum carpebat, pabulatores & alios quauis causa egressos per submissos milites excipiebat ac trucidabat. Sæpius intempesta nocte cum clamore & clangore tubarum hostium castris adequitabat; excubias aut opprimebat aut è stationibus depellebat, nonnunquam prandentes aut quiescentes tumultuariè adoriri, persequenti hosti cedere, recipientem se rursus persequi. Exurebat etiam circumiacentes villas; obsidebat itinera; sæpe reuertentibus prædam excutiebat. Celebre his rebus erat Boleslai nomen inter hostes, totaq; castra laudes & virtutes eius compositis etiam ad id carminibus personabant. Angebatur Cæsar, cumq; vndiq; vrgeretur, obsesso quàm obsidenti similior erat. Tentata fuit per legatos pacificatio, sed Cæsarem præposteri affectus trahebant. Cum enim conditiones, quas Cæsar proponebat, vt indignas nostri auersarentur, ille, arca aperta, thesauros suos eis monstrabat, additis his verbis: Hic, inquit, Polonos perdomabit. Cui Scarbicus vnus ex Oratoribus regiis, notans iactantiam Cæsaris, respondit, annulo, quem in digito gestabat, in illum ipsum thesaurum proiecto. Auro, inquit, adiiciam aurum. Quo scommate Cæsar intellecto, gratias egit, inquiens lingua Germanica, Hab danck/ quod significat Gratias ago. Vnde familiæ nomen Habdanckorum mansit, & insignia eorundem, quæ hanc figuram referunt, W, adhuc Hab danck à Polonis vocantur. Cum igitur Cæsar nec periculis nec conditionibus iustis ad tranquilliora consilia perduci posset, Boleslaus instructa acie in diluculo ei occurrit, collatisq; signis, impetum in eum facit. Committitur atrox pugna quæ ab ortu solis vsq; ad horam pomeridianam durauit. tandem, cuneo iuxta militarem scientiam instructo, cum latera Cæsarianorum inuasisset, subitò solui eorum acies cœperunt. dilabebantur demum cuncti, nequicquam eos Cæsare reuocante. Qua re animaduersa & ipse Imperator sibi consulens salutem quæsiuit, vno duntaxat seruo comitatus. Ita Poloni exultantes, & exuuiis interfectorum ditati, victoria ouantes receptui canunt. Fuit hæc pugna commissa in campis Vratislauiensibus miliare vnum ab ipsa vrbe; quem locum hactenus accolæ caninum campum vocant, eò quòd isthuc post cladem illam multitudo canum ad cadauera confluxerat; & longo tempore ob eorum rabiem vix prætereuntes tuti transire poterant. Redit tandem Henricus ad mentem meliorem. Nam commissurus se itineri Romam versus Boleslaum demisse & perblandè rogat, vt, certis

Scarbina.

Hab danci.

Caninus campus.

Expeditio Henrici in Italiam.

conditionibus

conditionibus, habita Imperatoriæ dignitatis ratione, animum suum ad pacem faciendam flectat. Conuentum est Bambergam; mutant animos hostiles; scribuntur conditiones pacis. Obseruabant tunc prudentiores in Cæsare, an post illa sæuissima bella & tonitrua irarum animus eius integrè placatus esset, an signo aliquo animi dolorem testaretur, anq; externa membra sensibus interioribus in eo obtemperarent; sed omnia integra reperta sunt, omnia sanata. Impetator enim prorsus amicum se Boleslao declarat; sororem suam Adleidem ipsi, filio verò eius filiam suam Christinam in matrimonium despondet. Ita post bellorum tumultus omnia læta esse, omnia serenascere cœperunt.

Finis belli matrimonium & auxilia exprimere.

De bello Rusico.

Meminerant Rusi paulò ante à Rege Boleslao, non sine maximo probro, strategemate quodam plagiario Iaropelcum ducem Haliciensem opera Vlostouocii Comitis Xaznensis abreptum & ad regem vsq; in Poloniam deductum. Igitur, vt par pari referrent artemq; arte compensarent, sollicitè quærebant. Mittunt igitur cum perblanda & verisimili narratione nuncium inuitatum regem, vt in Rusiam quamprimùm veniat reducturus restiturusq; ad sedes suas principem Haliciensem, qui gratitudinis ergo pollicetur se deinceps in potestate eius permansurum. Additi sunt alii colores, quibus veluti fuco postulata sua, vt verisima viderentur colorarunt. Rex Boleslaus, vt erat natura apertus & credulus, dictis fidem adhibet, aliquotq; cohortibus stipatus venit ad condictum locum. Interea Rusi obuiam procedunt tamquam cõgratulaturi honoris & officii causa. Interim regem cum eius comitatu circumfundunt & hostiliter inuadunt. Rex autem astutiâ Russorum animaduersâ, milites suos, qui pauci erant, ad resistendum hosti fœdifrago facunda oratione confirmauit. Sed Palatinus Cracouiẽsis admonitione regia minimè mot⁹, cum præcipua ala equitum, cui præfectus erat, inter primum tumultum aufugit. Rex verò aliter fieri non posse videns, strenui militis & Imperatoris officium agit. Primò cum suæ aulæ equitatu Hungaros aggressus est, quos strenuè repressit & prostrauit. Viribus deinde resumptis, cum validis Ruthenorum copiis manus acriter conseruit; iamq; Ruthenorum acies inclinabantur, cum recentes copiæ auxiliares validiores, Polonos vndiq; circumdederunt, viresq; eorum perfregerunt. equus sub rege ipso ita confossus est, vt intestina ex eo profluxerint; alium tamen equum, qui ipsi aderant suppeditant, sicq; vix, à suis non tam persuasus quàm compulsus, illæsus

Bellum cum Rußis.

Credulitas Boleslai.

Fuga Palatini

 sus, illæsus

ſus,illæſus euaſit. Quapropter mœſtus animo angebatur,non tam Ruthenorum fœdifragorum inſidias,quàm Palatini Cracouienſis perfidiam turpiſsimã execrans; cui rediens pelliceum leporinum & colum,id eſt inſtrumentum,quo mulieres fuſo fila ducunt, liniq; faſciculum & reſtim miſit, indicans eum lepori in fugiendo ſimilem fuiſſe, & quòd non dignus eſſet pro viro ſed pro muliere haberi,resq; muliebres non autem viriles tractare, ſuſpendiumq; quod reſti indicabat eſſet commeritus. Palatinus itaque iſte deſperatione adactus,in campanili vbi oratorium ſuum habuit, fune campanæ ſeſe ſuſpendit; cuius nomen ad poſterorum dedecus vitandam in Chronicis reticetur. Attamen poſteriores hiſtorici nomen eius inueſtigarunt; vocatumq; fuiſſe Wſebor ſcriptis iam patefecerunt.

Erga religionem quàm fuerit propenſus.

Quietem igitur nactus Boleſlaus Baſilicam Cracouienſem humilem etiamtum & neglectam in auguſtiorem formam redegit, excitatis altius muris eius,ac duabus turribus ad latera eius adiunctis. Supellectilem quoque eius veſte pretioſa, auroque & argento facto maiorem in modum auxit. Poſthæc quamuis magnis in ornatum templorum & in alimenta ſacerdotum, atq; egenorum impendiis atque donationibus, iugique precatione & lachrymis, & aſpero tenuique victu & cultu corporis, cilicio pro veſte vtens, & cinere ſeſe aſpergens, ægrotorumq; mendicorum pedes ſubinde manibus ſuis abluens, admiſsum in Sbignenum fratrem facin' ſedulò expiaret,aliiſque ſatisfaceret,tamen ipſe ſibi minimè ſatisfaciebat, niſi & laborem longæ & moleſtæ peregrinationis voto conceptæ adiiceret. Itaque ſolenne Chriſtianis quadraginta dierum ieiunium, pane tantùm & aqua guſtandis,cilicium indutus, cum exegiſſet,paucis ſacerdotibus & aliis piis hominibus comitatus,ad Ægidii tutelaris diui ſui ſepulchrum peregrinationem priuati hominis habitu ſuſcepit, atque id iter magna ex parte nudis pedibus cõfecit;nullum templum, nullum monaſterium, nullum egentium domicilium, nullum deniq; ſacerdotem aut mendicum præteriens,quin liberalitatem & munificentiam ſuam in eum declararet. Quindecim dies apud diui ſepulchrum ieiuniis & ſupplicationibus vacans commoratus, cum in Poloniam reuertiſſet, & reliquum illius anni temp' quieti dediſſet, vere proximo in Hungariam ad diui Stephani ſepulchrum alteram peregrinationem ex eodem voto

Liberalitas Boleſlai erga eccleſias.

Signa pœnitentiæ.

D. Ægidius pro patrono habetur.

eodem voto instituit, eaque religiosè & pedestri item itinere peracta, & quidem non sine molestia, propterea quòd splendidè & supramodum honorificè contra animi sui sententiam à Stephano rege genero suo, & à primoribus Hungaris acciperetur ac deduceretur, Gnesnam etiam eiusdem voti exoluẽdi causa adiit, vt videret diui Alberti reliquias, quas paulò ante Iacobi Archiepiscopi operâ in propatulum prolatas è latebris sciuerat. Nam diu post captum & vastatum à Bohemis id oppidum, paucis rei consciis, delituerãt. Adhæc octoginta pondo auri & multas gemmas in vrnam eiusdem diui tunc simul contulit.

Moriturus ecquonam modo disposuerit domi suæ.

Vbi mortem appropinquare sibi sensit, conuocatis procerib⁹ qui officii causa vndique conuenerant, & quatuor filiis astantibus de concordia apud eos verba fecit, partitusque omnia, quæ tunc erant Polonicæ ditionis, inter quatuor filios, principatum & summam rerum penes Wladislaum natu maximum cõstituit, cæteros eius autoritatem sequi iussit. In partitione quintum filium, qui superiore anno natus erat, præterierat. Id proceres eum obliuione fecisse existimabant. Itaque admonent, vt ne illum exortem patrimonii relinquat. Respondit princeps: Iam illi quoque portionem suam esse designatam. Admirantib. cunctis, non aduertitis inquit in curru inter quatuor rotas quintam esse partem currus cui homines insident, & onera imponunt, quæ quidem à rotis sustentatur atque portatur? Eum igitur locum inter quatuor fratres quintus obtinebit, illisque suo tempore succedet. Diuinitus ne id quod futurum erat, præsciuerit, an vt solent homines instante morte alienati mente diuinare, an verò discerpere in plures principatum voluerit, dicere non habemus. Nec ita multò post sacris Christianorum mysteriis ritè procuratus vita excessit, maximo totius Poloniæ desiderio, cum regnasset post patrem annos triginta sex, vixisset quinquaginta tres. Funere Ploscum solenni pompa elatus est, & iuxta patrem sepulcro conditus. *Kriuoustius in Plosco tumulatus.*

De habitudine corporis eius.

Fuit autem Boleslaus hic habitudine corporis satis firma, vegeta & laborum patiente, colore fusco, statura mediocri. os ei carbunculus ab ineunte adolescentia distorserat, atque inde Kriuoustii cognomentum habuit. Animo verò excelso fuit, & periculo-

rum contemptore; iusti & æqui obseruantissimus: ad iram, gratiam, misericordiam ex æquo pronus: ad credendum perfacilis, quæ res ei multarum aduersitatum, & ad extremum exitii causa fuit. Ad beneficentiam & liberalitatem cum in omnes, tum præsertim in eos, qui in re militari præstabant, promptus: modestia & clementia singulari, laudis & gloriæ cupidus, pacis artium non expers, verùm belli studiis longè præstantior: ad quæ à teneris, quod aiunt, vnguiculis toto animo ferebatur. Itaque omne ferè sui regni tempus bella gerendo exegit, miles strenuus & audax, dux prouidus, solers, animosus, & felix.

Res notatu digniores exterarum gentium, quæ incurrunt in eius seculum.

Lotarius Imperator eodem anno est mortuus aut certè vno tantùm anno anteuertit Boleslaum. Eodem tempore CaloIoannes orientis Imperator, memorabili exitu vitam finiuit, manu in venatione ad digitum minimum venenatæ sagittæ illapsu leuiter læsa, quam vnà cum aliis aper ab eo sauciatus subito iusultu pharetra excusserat; ex læsa parte veneno celeriter in omnes corporis partes discurrente. Vir hic eximius fuit, qui aliquo modo Græcorum nomen instaurauit, & celebrius reddidit. Tartaros, qui hac ætate Europam vastabant, submouit. Hunnos ad Istri & Saui confluentem profligauit. Locus ille Francis etiam fatalis fuit, eos enim Hungari ibidem deleuerant vnde φραγκοχώριον in historiis, ob Francos in eo profligatos is locus dicitur. Eiusdem Boleslai temporib. Suatopelcus Monarcha Russorum Kiouiensium, socer Boleslai mortuus est anno 1112. Multas & præclaras victorias per id tempus Russi ex Polouuciis, qui Gothorum reliquiæ esse censentur, reportarunt. Sed omnium nobilissima illa prima censetur, in qua ad viginti duces Polouutiorũ interfecti sunt. Accidit autem hoc anno Christi 1103.

CaloIoannes Imperator.

Phrancochorion.

Eiusdem regis nobilissimi temporibus tres non minùs claræ, quàm nobiles gentes in Polonia efflorueruut. Labeciorum, qui pro insigni cycnum gestabãt, ob fidem & summam animi propensionem erga Poloniam & Poloniæ reges, cum ipsi essent origine Dani. De his lege latiùs in historicis Polonicis. Secunda stirps, quæ honoribus est aucta, fuit Habdanckorum, ob legationem ad Henricum Imperatorem, quam tum summa cum dexteritate & gloria nominis Polonici ei⁹ stirpis princeps obiuit. Tertia ea est, quæ vocatur Woynia ob bellicam virtutem, quòd regem Boleslaum à Rusis

Tres gentes nobilitatæ hoc tempore.

um à Rusſis circumſeptum cum ſummo diſcrimine vitæ ſuæ planè è faucib. hoſtium liberarit. De qua re eſt ſuperiùs annotatum. Inſigne huius gentis eſt compoſitum ex cruce & anſa aheni.

De ceſsione iuris Imperatorii ab Henrico quinto.

In huius tempora incidit Henrici quinti ingreſſus Romam, vbi veniens duos Pontifices vi cepit, & cum Cardinalibus ſede deiecit. Sed tandem excommunicatus cum fulminis vim ſuſtinere ampliùs non poſſet oneri ſuccubuit. Iura enim Romanis remittit,& patrimonium ſancti Petri concedit,vt Carolus Sigonius in ſua hiſtoria refert. Adhæc iurat Pontifici idem Imperator, vitam, membra,honorem,regalia ſancti Petri tueri.Hæc cum Vormatiæ in magna hominum frequentia publicata eſſent 1122. Anno. Nono Calendas Octobris magnꝰ applauſus conſequutus eſt in plebe ob ſpem futuræ tranquillitatis.Sed epiſcopi valde territi erant.Timebāt enim,ne qui per baculum & annulum inueſtiti erant,beneficiis priuarentur.

Hunc caſum ſcriptor hiſtoriæ Germanicæ iſtis verbis ita deplorat.

Ita ergo conſtituta ſancitaque à Carolo Magno iura Imperatorum,& annos trecentos conſeruata ac defenſa,ſeditio domeſticorum & Pontificum cōſpiratio vno momento eliſit & euertit, &c. Alius etiam Germanicus ſcriptor Ioannes Leuenclaius de bello Moſchouitico ſcribens inuehitur in Pontifices,vocans eos non ſacros ſed execrandos, quòd æmulatione laborantes paulatim tum temporis reges & maximè Poloniæ regem ab obedientia Imperii abduxerint:vt ita eos obedientię ſuæ ſubiicerent,conditionibusq́; quibuſdam iuris ſui facerent,legibus certis circumſcribendo.

Hic quinquaginta pugnauit prœlia, ſignis
Collatis, caſu non variante fidem
Pugnauit quoties toties & vicit eorum
Nomina, quos vicit quod breue claudat opus
Cæſaris Henrici magnas fudiſſe cohortes
Sat ſibi, deeſſent cætera, laudis erat.
Mœrore interiit,quod prorſus inermis ab hoſte
Fœdifrago victus fraude doloq́; ſemel
I modo,Pompei numera mihi Roma triumphos,
Nos Boleſlai prœlia,maior vter?

Pompeium Cæsar bello prostrauit aperto:
Fraus potuit nostrum vincere sola ducem.

WLADISLAVS ET BOLEslaus Crispus.

Anno ab orbe condito 5101
Anno à Christo 1140.

BOleslaus cum quinq; filios reliquisset vni ex eis Wladislao regnum cessit. Verùm is, cum sibi arrogantiùs in reliquos fratres sumeret imperium, pecuniamque eorum subditis imperasset, & mel, oua, anseres, & triticum eos ad sua granaria deferre cogeret, nec se à quoquam ac ne à Senatoribus quidem à suo instituto deduci pateretur, vnà cum uxore Christina motus est regno, cumq; aliquantulum restitisset Senatusque consultum spreuisset, profligatus mox in perpetuum abiit exilium. Egit posthæc apud Conradum Imperatorem, egit & apud Barbarossam, vt quam sibi illatam putabat, vlciscerentur iniuriam, regiæq; sedi ipsum restituerent. Sed oblata capita accusationis facilè qui successerat Boleslaus, diluit, & Imperatoribus satisfecit. Fuit postea regnum Polonorum tranquillius vsq; ad annum 1171. Iam quæ domi & foris euenerunt, dum isti fratres regni gubernacula tenebant, non abs re fuerit paucis consignare. Istis temporibus increbuit & inclaruit fama illius in toto orbe terrarum celeberrimæ expeditionis quæ vocabatur Pro recuperatione terræ sanctæ. Qua fama excitatus Henricus dux Sedomiriensium frater regis Boleslai, etiam ipse se Germanicis & Gallicis Argonautis illis adiunxit, excitatusq; & expergefactus paternis virtutibus vnà cum eis ire perrexit. Hunc secutus est quoq; vir magni nominis Iaxa de gente Gryfiorum, qui postea principatu Pomeraniæ potiti sunt. Qui cum in bello strenuum militem se præbuisset, domum quoque reuersus non minorem laudem pietatis & moderationis meruit. Ne verò nudis verbis, qualis esset ostenderet, etiam rebus ipsis id testatum fecit. Duo cœnobia erexit: alterum Miechouiæ, cuius oppidi situs persimilimus Hierosolymitano prædicatur, alterum Andreiouiæ. Iure quidem suo gloriari possunt Germani & Galli ob recuperatam terram sanctam, sed non soli: Aderant ibi & nostri, qui pars magna laborum fuerunt: Proinde suis meritis fraudari non debent. Hos autem conatus Christianorum adiuuit etiam Boleslai Proceri virtus. qui etiam Fridericum Barbarossam Imperatorem cum aliàs, tum circa oppugnationem Mediolanensem sub signis eius militando non mediocriter adiuuit.

Wladislaus motus regno.

Expeditio pro terra sancta.

Iaxa.

Boleslai. Proceri virtus ad Mediolanum.

Laudatur

Laudatur Friderici ipsius factum, quòd armatus & equo insidens flumen ad Mediolanum traiecerit, meruitque ob id ῥυψοκίνδυνος vocari. Laudetur, inquam, Fridericus. Sed & Boleslai Proceri factum non est dissimulandum. Nam cum eques quispiam vasto corpore, gigantea mole, prodiens vrbe Mediolano identidem Cæsarianos ad singulare certamen vociferans, contumeliosis verbis prouocaret, & cuncti propriæ cuti, vt dicitur, cauendo, post principia starent: ipse non ferens totius exercitus ignominiam, inconsulto licet Imperatore, prouocatorem aggreditur, in oculisque cunctorum, qui ab vtraque parte spectatum prodierant, vt euentum duelli viderent, equo deiecit, desiliensq; confestim obtruncauit. Redit tandem ad suos spoliis, quæ hosti detraxerat, sibi impositis, & ab omnibus cum summa gratulatione & applausu, vt fieri solet in tali casu, excipitur, vniuerso exercitu Boleslai virtutem ad sidera efferente. Quo quidem eius heroico facto Cæsar ita fuit delectatus, vt eum Torquato illi Romano, qui primus hoc nomen inuenit, perblandè compellans comparauerit. Ex eo autem tempore magno in honore iuuenem apud se Imperator habuit, & cum alia documenta suæ beneuolentiæ erga eum dedit, tum in restitutionem eius, reconciliationemq; cum fratribus, maiore studio, confecto Mediolanensi bello, incubuit. Et quando egressus syluis vicina coëgi, vt Poëta inquit, Petri quoque Dunini probitas & calamitas simul, quam expertus est fortuna aduersa, commemorandæ essent. Verneri etiam Episcopi Plocensis mors miraculis quibusdam insignis enarrāda esset, nisi leges breuitatis, quas mihi ipse semel imposui transilire nollem. De Syllesiæ etiam nomine cum alii hoc loci inquirant, mihi quoque aliquid dicendùm esset, nisi superius iam hoc præstitissem. Addam tamen hic annotatiunculam quandam ex Chronico Wratislauiensi, quam cum ibi hospes essem, in summo templo inueneram descripseramq; Valterus inquit nonus Episcopus Wratislauiensis, ordinatus est anno domini 1148. & tempore huius Episcopi Poloniæ Canonici, & sacerdotes habuerunt vxores legitimas. Et facti sunt generi & soceri nobilium. Et erat magna inter clerum & nobiles concordia. Tempore dicti Episcopi ædificata est murata ecclesia sancti Iohannis Wratislauiæ. Hæc ad verbum bona fide descripta sunt.

Vernerus Plocensis Episcopus.

Status Ecclesiæ sub hoc rege.

De regno Bohemorũ sub annum 1154.

Fridericus Barbarossa, pace facta cum Polonis, anno sequenti expeditionem in Italiam persequutus est (vbi cum Alexandro tertio Pontifice, quid negotii Venetiis habuerit, passim tradunt autores) Bohemorum & Polonorum auxiliis adiutus. Ratisbonæ autem in ipso

tem in ipso procinctu Wladislao Bohemorum Principi regium diadema imposuit,& pro nigra aquila,leonem album duplicata cauda, vt posthac hæc insignia eius essent,dedit. Erant antea Reges Bohemi coronati, sed à Pontifice. Innouatio autem coronationis & insignium mutatio respiciebat eò, vt Pontificibus adimeretur ius coronandi Reges. Id enim sibi proprium vendicabant Imperatores,& hæc fuit non postrema causa belli & dissidiorum inter Pontificem Alexandrum & Imperatorem. In hæc tempora incidit illud bellum atrox in Bauaria & expugnatio oppidi Vaisberg, vbi cum Imperator Fridericus edixisset,vt Velphus cæteriq; equestris ordinis viri,vincti in custodiam traderentur, oppidum à militibus diriperetur, ciues vitam ac libertatem redimerent: tunc mulieres quæ fuerunt in vrbe,antequam portæ aperirentur,petiuerunt vt sibi saluis abire liceret,portantibus de suis reb⁹ quantum vnaquæque posset,quod cum à generosi animi victore facilè impetrassent, capiunt consilium pium & memorabile. Nam cum hostes aurum eas ac gemmas mundumq; muliebrem,aut pecuniæ aliquid secum ablaturas putarent, illæ omnibus his rebus militum prædæ relictis, maritos suos in humeros sublatos, & paruos liberos in sinu atque amplexu tenentes,vrbe asportarunt. Imperator ingeniosa pietate mulierum mirifice delectatus, omnibus côiuio exceptis, clementer ignouit.

Mulieres viros [illegible] ... [handwritten margin note]

De transitu Conradi Imperatoris per Poloniam,cum exercitum duceret in Asiam pro recuperatione terræ sanctæ, ex Miechouiensi.

Antiquitus humanitas maxima in regibus Poloniæ.

Boleslaus Crispus cum Germanis Mieczlao & Henrico,in metis ei personaliter occurrentes,cum magna veneratione prefatum Romanorum regem & ipsius exercitum per Poloniam conducentes,omnes sumptus & expẽsas liberaliter tribuerunt,pontes & passagia refecerunt, ad extremumque Constantinopolim versus deduxerunt. Henricus autem vnus ex filiis illis Kriuoustii, dux Sedomiriensis & Lublinensis, refutatis nuptiis, quoniam celibem vitam elegerat, cum voluntariorum militum delectu,in pulchro apparatu ad tuendam terram sanctam (quoniam illa tempestate à regibus Christianis ipsius quærebatur recuperatio) profectus est.In profectionis articulo,ecclesiam parochialem in villa Sagosc,ad fluuium Nida cum bona dote fundando,& terras Sedomiriensem & Lublinensem Boleslao Crispo ad gubernandũ commendat,postq; vnius anni

vnius anni lapſum, ſoſpes in patriam rediit, militibus ſuis nonnul lis morte & periculis abſumptis. Ducibus Poloniæ aliquot annos tranquillè & ſine bellis vitam agentibus.

Quo pacto Emanuel Cõnenus Imperator orientis Conrardum Imperatorem occidẽtis cum toto exercitu Chriſtianorum hoſpitio exceperit.

Fuit Emanuel affinis Conrardi, propterea fiducia amicitiæ ſecuriùs ſe, tranſmiſſo Helleſponto, Aſiæ commiſit. At ille inſigni perfidia, penè grauiùs hoſtibus ipſis, afflixit eius exercitum, ferro, fraude, ad extremum & veneno copias eius populatꝰ eſt. Magnam enim partem militum eius perdidit, ſubmiſsis panibus, qui parati erant ex farina, cui gypſi tenuiſsimus puluis commiſtus erat. Sed hanc perfidiam Rogerius Siciliæ Rex cito vltus eſt, Corcyra, Ætolia, Acaruania, Corintho, Acrocorintho, aliisque locis ac prouinciis, Emanuelem exuendo. Poſtea claſſem regiæ vrbi admouit, & impetu in eam facto, ſuburbia flammis iniectis exuſsit. Ægrè ſeſe cum Imperii titulo intra mœnia, Imperatore conſeruante, quin & ipſe non ita multò poſt, fatis conceſsit, cum attigiſſet annum trigeſimum octauum Imperii ſui. Imperii finem hoc verſu prædictum ei tradunt.

ἀλλ' ὑστάτη σὲ κερδαίνει λαβὴ λόγου. *quem verſum ego ſic verterem,*

Verùm rapit te nominis pars vltima.

Poſtremæ enim literæ nominis εμανουηλ Græcis triginta octo ſignificant. Multa de curioſitate eius naturæ diſſerunt hiſtorici: Cum enim ingenio valeret & eloquentia, delectabatur monſtroſis opinionibus, & oſtentatione ingenii, in diſputationum conflictibus. Conrado mortuo, Fridericus Barbaroſſa Imperator in Poloniam eſt ingreſſus, vt ita ſubſidiaria auxilia à Boleſlao extorqueret. Quia verò videbant Poloni inſtitutum Friderici eſſe honeſtum, nequaquam difficiles ſe in ea re præbuerunt. Statim enim Boleſlaus, dictus proceræ ſtaturæ, qui filius Wladiſlai maioris natu erat, ſe ei adiunxit: & præclarum illud virtutis ſuæ ſpecimen quod ante commemorauimus in exercitu ipſius apud Mediolanum edidit, exercitu Boleſlai virtutem ad ſidera efferente.

Emanuelis nomen.

1162. Bellum Vandalicum cum Danis, in quo Henricus Leo Danis auxilio fuit, Crantius quinto & octauo capite.

1165. Item Vandalicum bellum cum Danis renouatur. Belli Vandalici cum Danis meminit etiam Cromerus.

MIECISLAVS SENEX.

Anno ab orbe condito 5076.
Anno Christi 1174.

SEnatus cunctique ordines cum persoluissent iusta Boleslao Crispo ad Miecislaum regnum deferunt, partim eam ob causam quòd maior natu esset, partim quod morum peculiari quadam grauitate apud eos commendabilis erat. Sed is iudicium senatus & opinionem cito fefellit. Nam grauitas morum, quæ præter ætatem in adolescentibus elucere videtur, sensim in tyrannidem vt plurimum degenerare vertiq; solet. Hoc verum esse exemplo quoque Miecislai experientia docuit. Nam cum omnia sibi permitteret, monentes contemneret, & omnia pro libidine agere cœpisset, redargutus est priuatim à Gedeone Archiepiscopo. Sed illa admonitione deterior factus, in vitia Reipub. noxia indies magis ruebat. Proinde cum priuatis admonitionibus nihil profecisset, publicè etiam expostulare cum eò aggressus est Gedeon; assistentibus & gestu annuentibus cæteris: modestè is quidem, vt is, qui quomodo erga reges sese gerere cum regibus agere deceat, probè nouerat, sed tamen non absque aculeis. Materiam orationis ei subministrauit occasio Mulieris cuiusdam, quæ contra priuignum coram Rege querelas protulerat. Aderat enim tunc forte Gedeon, & exemplo Prophetę Natan, qui ficta narratione de oue erepta, Dauidem criminis conuicerat: ipse quoque vt sese Rex agnosceret, & resipisceret, efficere est conatus. At meliore euentu Natan id confecit. Is enim effecit, vt Dauid pœnitentiam seriam ageret. Sed Miecislaus nullum fructum receptæ admonitionis edidit: imò in vetita magis ruebat, negataq; concupiscebat. Itaque cum neq; priuatis, neque publicis admonitionib⁹ quicquam profecissent, lege Traiani Imperatoris contra eum agunt. Electus hic ad imperium, strictum gladium Romanis porrexerat, vt si male imperasset, eo contra ipsum vterentur. Et iurisconsulti quidem illam legem magis castrensem esse volunt, vbi dux in tyrannidem ita notoriam prolaberetur, vt res nec probatione nec vllo teste indigeret. Nam in castris in puniendis admissis comperendinationes locum non habent. Vt vt tamen se res habet, exponaturq; lex vt lubet, certè Senatus amplissimus regni huius, satis prudenter & longanimiter se gessit erga Principem suum, præeunte Archiepiscopo Gedeone. Quamquam postmodum cum seditiones & bella ciuilia metuerent, & admonitionibus nihil planè profici viderent, ad consilia acerbiora eos decurrere necesse fuit: Miecislaum igitur regem summo magistratu mouent, & Cazimirum

Lex Traiani Imperatoris fuerit ne castrensis & an tenenda.

Sedomirien-

Sedomiriensem fratrem iuniorem,licet inuitum,& moras nectentem in locum eius surrogant, ac per Stephanum Palatinum Cracouiensem regem nominant. Ita Miecislaus cum vniuersum negotium proteruia sua coniuncta cum ferocia corrupisset, regno priuatus est. Libertas hæc senatus Polonici prudentiâ temperata,eò magis est laudanda, quòd adhuc sub illa seruitute viuentes, cum auenam pendere regi, & gallos gallinaceos,ouaque apportare annuatim cogebantur,apertè tamen se pro Repub. opponere non reformidauerint,maximè cum nullum aliud remedium eis restaret, contra hominem,obfirmato animo,in præceps ruentem: Diligentissimè tamen cauendum est ea in re, nequid nimis. Extremum enim hoc debet esse remedium.

Nominatio regis noui per quem.

CAZIMIRVS SECVNDVS.

Anno à condito orbe	5140.
Anno Christi	1178.

CAzimirus,fratre exautorato,nequicquam exterorum auxilia implorante, rerum potitur: Defectio autem à Miecislao, qua magistratu supremo summotus, & ex rege extorris factus fuit,à filio maiore natu Othone initium sumpsit. Labentibus enim rebus parentis, Otho ne sibi deesse videretur, inuaserat in possessiones patris, maioremq; Poloniam occupauerat. Vtque potius ei sic esse liceret,missis ad Cazimirum legatis,se fore in potestate eius & deinceps imperata facturum promittit. Obtinuit à patruo rege id quod optabat, maiorisque Poloniæ principatum adipiscitur,Gnesna excepta, quam ad retinendam amplitudinem nominis, autoritatemque tuendam, vt pote priscorum regum domicilium antiquius & augustius,sibi vtilem fore iudicabat. Othonis exemplum Pomerani secuti, similiter se Cazimiro dedunt, quos in fidem & clientelam recepit,eisque Boguslaum de gente Gryfiorum præficit, cuius opibus & clientelis posteri confisi, excusso iugo nomen sibi principis vsurpauerunt,cum antea præfecturæ nomine tantum imperitarent.Nunc pro clientibus regum Poloniæ aliqua ex parte se gerunt, tantùm ratione Bithomiæ arcis & Lemburgi. Conatus est Miecislaus recuperare priores fortunas, & regi Cazimiro magna ex parte persuadet. Iamque aliquoties infrequenti senatu mentio horum facta fuit, instinctu Cazimiri, sed nullo profectu. Ipse demum rex cum acrius intercederet pro eo, oratio eius à senatu non obscuro murmure excepta fuit. Cum ergo apertè nihil profecisset,clam ei per internuncios indicat,se non aduersaturum, si aliquomodo saltem se posset insinuare absq; magno rerum tumultu. Nec moratur ille, primoque Posnaniam paucis post die-

Otho filius Miecislai defectionis principium capit.

Boguslaus Gryfius,non à rege tantùm, sed à regno deficit.

Lemburgum et Bitomia.

Cazimirus non syncerè agit cum Senatu.

cis post dieb⁹ ipsam Gnesnam intercipit. Interea Cazimirus de legibus quibusdam, quæ abrogandis quibusdam moribus barbaris seruiebant, ad Senatum & ordines rogationem facit. quam rogationem cuncti ratam faciunt, vtque in maiore autoritate leges illæ haberentur & retinerentur firmius, etiam à Pontifice summo Alexandro illo qui Barbarossæ Cæsaris Venetiis ceruicem pede pressit, eas comprobari petit & impetrat. Commemorantur hîc Cazimiri victoriæ de Russis partæ. Expugnauerat tum is Chelmensem Belsensemque & Brestensem, Droiciensemque tractum, & in prouincias redegerat. Primus hic Russis talionem reddidit pro illa perfidia, qua vsi sunt erga Boleslaum Kriuoustium, cum eius exercitum toties victorem non virtute sed fraude vltimò dissipassent. Hæc apud Vincentium Cadlubkum eius synchronum, nam ei à commmentariis fuit, latiùs reperies. Sicut enim Polybius Scipionem, Procopius Bellisarium, sic Cazimirus secundus Cadlubkum voluit esse rerum à se gestarum, à commentariis. In hæc ferè tempora incidit expeditio Barbarossę, quam susceperat Hierosolymā, ad vindicandam terram sanctam. Nam hæc causa, huic instituto prætexebatur. Sed qui intimos eorum sensus explicare poterant, aliam occultiorem huic rei subesse obseruabāt: nimirum regnum & prolationem regni & imperii, videlicet vt Cæsar & Pontifex Romanus recuperata Hierosolyma, in Asia non modò occidentis, sed etiam orientis deinceps reuera vocaretur hic Pontifex, ille verò Monarcha. Nec amplius duo Imperatores, sed vnus, non quatuor patriarchæ, sed vnus & summus Pontifex diceretur, cui vtrumque imperium pareret. Et hæc est causa cur Græci Imperatores aduersabantur huic expeditioni. Non quod nollent barbaros à Christianis quàm longissimè arceri, sed quod defendenda Hierosolymâ se per latus peti, sibiq; ipsis pericula creari ægerrimè ferebant. Hinc est quòd aliquando Gallos, & Germanos, Italosq; cruce signatos orientem petentes, vi & armis adoriebantur, quod gypsum farinæ immiscebāt, fontes veneno intoxicabant, vt si videlicet aperto Marte non possent, occultè tamen eorum quàm maximè institutum impedirent. Nostri tamen Poloni syncerè Christianos in eo consilio adiutos cupiebant. Nam eodem tempore imperata pecunia, ex decimis colligebatur, mittebanturque subsidia. Sed quod nostri pio consilio factitabant, instar eleemosynæ liberrimæ ad eum vsum pecuniam contribuentes, hoc illi & eorum scriptores sinistrè interpretati sunt. Affirmant enim, tum Polonos ex pacto tributum Imperatori solitos fuisse pēdere. Quasi verò Princeps felicissimus Cazimirus, qui aliis tributa imponere solebat, tributum sibi imponi passus fuisset. Vixit Cazimirus annos quinquaginta sex,

Statuta regni Pontifici confirmanda offeruntur.

Expeditionis pro Hierosolyma recuperanda aliquot causæ.

An Polonia ex necessitate subsidia Christianis Imperatorib⁹ mittebat.

ginta sex, regnauit septemdecim. Post illa bella reliquum vitæ tempus legibus, & emendādis ciuium moribus insumpsit. Fueruntque isti Cazimiri, & ille primus, & hic posterior principes salutares Reipub. & homines frugi. Testantur hoc bella vtriusque & opera pietatis, quæ dum viuerent, erga indigos exercuerunt.

Res exterorum quæ hoc tempore contigerunt.

1181. Alexius Comnenus alter orientis imperio præerat, sed hunc Andronic⁹ patris frater patruelis oppresit, cum vix annum attigisset decimum quintum, neruo arc⁹ gutture eliso immaniter strangulans, impositumq; arcæ plumbeæ in mare demersit, acclamantib. cædis sociis illud Homericū: Imperitare malum multos, rex vnicus esto. Vltus est autem De⁹ breui tantum scelus atq; iniuriam Alexio illatam. Nam à Wilhelmo Siciliæ rege vindicante iniustam cædem, prælio victus est Andronicus. Et cum ob immanem sæuitiam publico flagraret odio, dum fugam parat, à multitudine comprehensus est, abscissaq; altera manu & oculo effosso camelo insidens, facie ad caudam versa, per vrbem circūductus, vulgiq; vncis & harpagonibus, frustulatim concerptus fuit. Ita pœnas dedit parricidii. Hæc euenerunt quinto ferè anno regni Cazimiri.

Supplicium per neruum arcus.

Andronici Comneni tyrannis.

De Pontificij legati aduentu in Poloniam ex Miechouiensi, lib. 3. cap. 4.

1189. Iohannes Cardinalis cognominatus Malabranka, à Clemente Papa tertio missus, in Poloniam venit. Et habita synodo Cracouiæ propter reformationem cleri, tam Episcopis, quàm vniuerso clero pro recuperatione terræ sanctæ decimam imposuit.

Malabranka Legatus Pontificis.

De origine Cruciferorum ordinis Teutonici.

Friderico primo Imperatore in Asia pro recuperāda terra sancta bellum gerente, & Ptolemaidem obsidente, ciues Lubecenses & Bremenses multa pietatis officia præstiterunt militib⁹, qui aut telis icti, aut alia ratione vulnerati ab hostibus erant, aut relicti à sociis in castris oberrabant. Horum enim opera isti sub papilionibus ex velis nauium in terra expansis, reficiebantur ac recreabantur. Accidit verò vt Imperator Fridericus deambulans per castra hanc eorum beneficentiam cum pietate coniunctam videret, qui

collaudata

collaudata eorum virtute,ſuſpiriis ex imo corde ductis,dixiſſe fertur: Ciues hi beneficentia & pietate omnes principes,qui adſunt, longè ſuperant. Hoc enim officium erat omnium,qui alios facultatib. antecellunt. Arreptaq; inde occaſione rem totam ad comitia caſtrenſia defert.Fuitque autor,vt ordo Germanorum militum ex nobili proſapia electorum inſtitueretur, quorum officium inprimis eſſet curam pauperum in terra ſancta exiſtentium gerere.Erant tunc confirmati Templariorum & Ioannitarum ordines. Ex horum inſtitutis medium quiddam eligitur, vt eſſet norma addicentium ſeſe huic regulæ.Placet hoc cunctis Imperatoris conſilium, conceditúrque eis ex regis largitione domus hoſpitalis Hierosolymis. Effectumq; eſt, vt Pontifex Celeſtinus tertius,qui nuper Pontificatum inierat, hoc inſtitutum ordinis huius confirmaret, qui dedit eis veſtem albam,nigra cruce inſignitam, vt dignoſcerentur. Conceſsit etiam eis facultatem creandorum equitum Auratorum,vt vocant,qua autoritate ipſis quodammodo regib.ſunt comparati. Hi quomodo in Pruſsiam fuerint delati, quidue negotii cum noſtris gentibus habuerint,ſuis locis annotabimus. Georgius etiam Sabinus mihi quondam coniunctiſsimus, iis de rebus aliquid conſcripſit. Hic autem ordo inſtitutus eſt anno quarto ante mortem Cazimiri Iuſti regis Polonorum.

Modus inſtructionis exercitus Cazimiri contra Ruſſos ad Haliciam.

Cazimirus vt milites ad prælium ineundum incitaret, commemorat breuiter ante paucos annos,in iiſdem locis ad Haliciam cæſos milites patris Kriuouſtii non virtute, ſed dolo ac proditione,quib. vt perfidioſorum hoſtium ſanguine parentare velint, hortatur & monet.His animatos verbis in aciem educit,& ſiniſtro cornui Palatinum Cracouienſem præficit, ipſe verò dextrum adminiſtrandum ſuſcipit. Nec mora,ſigno dato, pugnandi poteſtatem facit. Explicant & Ruſsi ſuas acies,concurritur infeſtis armis & animis, ac durum prælium committitur. Premebantur noſtri in ſiniſtro cornu à ſagittariis,nec iam ſatis ſuos ſeruabant ordines. Ibi Cazimirus re intellecta, ſubſidium ſuis laborantibus ſubmittit. Atque adeo ipſemet, vt ſcribit Vincentius, magno ſuæ vitæ periculo ſuccurrit, & inclinatam aciem vix reſtituit. Reprimuntur ergo feroces Ruſsi,& mox, commutata fortuna, pedem referre incipiunt. Inſtant noſtri acriùs turbatis & trepidantibus, & cohortati ſeſe mutuò in fugam eos coniiciunt. Quo animaduerſo, cæteri,qui dextrum cornu noſtrum adhuc ſuſtinebant, terga vertunt &

tunt & ipsi. Persequuntur nostri, maiorem longè in fugientibus, quàm dudum in resistentibus stragem edunt, permultos viuos capiunt, duces hostium commutando equos euasere. Deinde reuersi nostri castra opulenta diripiunt. Halicienses mox deditionem fecere. Cazimirus autem magnam rationem habuit expeditionis Hierosolymitanæ, nec summo iure est vsus cõtra suos hostes Hungaros ad Haliciam, sic enim Platina in Clemente tertio. Poloniæ autem rex saluti Christianorum cõsulens, Hungaris pacem dedit, quò omnibus faciliùs proficisci ad tantam expeditionem liceret.

De morte Cazimiri ex Cromero.

Ad quartum nonas Maii anniuersaria diui Floriani celebrabantur. Ibi Cazimirus totum eum diem rei diuinæ in æde diui & piæ in egenos & afflictos largitioni dedit. Quod ferè omnibus festis diebus facere consueuerat, neque temerè eos lusibus & conuiuiis contaminabat. In sequenti die grande conuiuium instruxit, proceres omnes, qui tunc aderant, inuitauit. Feruente conuiuio, exhilaratis conuiuis, & multa de præteritis atque periculis inter se conferentibus, & principis res gestas & felicitatem celebrantibus, ipse nonnulla de immortalitate animæ, atque cœlitum beatitudine nõ ineptè in medium protulit. Erat enim ab ineunte ætate non pessimè educatus & institutus. Deinde hausto mediocri poculo, subitò concidit, & paucis horis animam exhalauit. Subitusne morbus eum inuaserit, an venenum à muliercula, quam deperibat, præparatum hauserit, incertum est. Nam & hoc sermone hominum diuulgatum fuit.

Conclusio.

Habent apud scriptores suas laudes Chobrius & Kriuoustius reges Poloniæ; sed Cazimirus secundus, etiamsi laudatur, tamen cur non ita alacriter commendetur à nostris historicis, valde miror. Pomeranos siquidem hic in ordinem redegit. Podlasios domuit, Prutenos gloriosè subegit, Russos potenter bis debellauit. Cum his quatuor hostibus illi duo bellatores cruenta bella gesserunt; non tamen eorum maxillis fræna ita iniecerunt, vt rebellare postea non possent, quod omnino præstitit hic iustus, hic pius princeps, exteris admirabilis, suis reuerenter amandus. Et si Kriuoustium cum Cazimiro, patrem cum filio componere licet: Kriuoustium compararem Iulio Cæsari, vi & robore militari conspicuo. Cazimirum verò Cæsari Augusto conferre possem. Hic enim forsan natura non fuit bellator, sicuti & de Augusto referunt; sed tamen fortuna vbique à partibus eius stetit. De hoc enim propriè dici potest, quòd

test, quòd solus suo æuo post illas victorias celebres, cum finitimis pace firmata & longa quiete stabilita Iani templum occluserit.

LESCVS ALBVS.

Anno ab orbe condito 5157.
Anno à Christo. 1195.

POloni meritorum Cazimiri patris memores, Lescum eligunt in regem. Aderat quidem Miescus senex, aderant SYLLESII, & Opolienses duces, qui iure quodam suo ad principatum adspirabant. Sed tantus amor patricii regis tunc cunctos tenebat Polonos, vt non dicam Germanum aut Italum, sed ne Syllesium quidem, ac neque Miesconem ex maiori Polonia vellent eligere. Cunctorum enim tum persuasio hæc occupauerat animos, nequaquam ex re atque dignitate Cracouiensis & Sedomiriensis conuentus fore aliunde sibi principem accersere. Licet autem lex naturæ atque etiam diuina suadeat, ex sua gente eligendum principem, tamen exemplo hoc demonstratum est, electionem domesticorum regum ciuilia bella facilè concomitari, maximè si candidati complures sint, qui æquum ius suæ ambitioni prætexentes per factiones & inconcessa media rem agant. Cum enim audiuisset Miesco, se neglectum esse, statim accurrit, corrogatoque vndique exercitu, ita atrox ciuile bellum & mox prœlium ad Mozgauam flumen, septem à Cracouia, quatuor verò ab Andreiouia miliaribus distans, excitat, vt de salute Reipub. admodum dubitaretur. Et iam fusi fugatiq; Miescouiani erant, cum, superuenientibus Wratislauiensibus, Opoliensibusque, denuo instauratur pugna. Fuit hoc cruentum & funestum prœlium. Periit in eo Boleslaus Miesci senis filius: ipse saucius domum lectica reportatur. Ab altera parte Romanus Russus, pluribus vulneribus acceptis medio è prœlio excedit. Palatinus verò Sedomiriensis Gonoricius viuus capitur. Dum æstuat Polonia ciuilibus bellis, venerat huc Cardinalis Capuanus, elaborauitq; sollicitè in abrogando rescindendoq; matrimonio sacerdotũ, quod ad eam diem in vsu retentum fuerat, Autor est Dlugosius, Pambertus Saffnaburgensis, ac etiam ipse Martinus Cromerus id multis verbis adstruit. Miechouiensis id de concubinis intelligi vult, sed dominus Cromerus & de vxoribus legitimis adiecit, idque ex sententia Dlugosii, q expresse vxores nominat. Quod verum esse chronicon Wratislauiense comprobat superiùs à me adductum.

Ad Mozgauam ciuile bellum.

Cardinalis Capuani aduentus in Poloniam.

Miesco quarto postquam apud Mozgauam malè pugnauerat, anno Christi 1195. Anno ab orbe condito, 1195. Cuiauiensem oram Lesconi

ram Lesconi tum iuueni eripit, mox maiora ausus, vbi pollicitationibus credulæ matris Helenæ animum expugnat, & proceres in suam sententiam pertrahit, regiam ipsam vi & armis occupat, nec tamen ea, quę liberaliter promiserat, exoluit. Trāsactionem enim cum Helena & proceribus huiusmodi fecerat: Si regem se nuncupari paterentur, filio Helenæ, vbi adoleuisset, regni habenas rursus se daturum. Cum autem animos Cracouiensium sæpius offendisset, nec vlla spes restaret, eum pactis conuentis, quæ cum matre Lesci sanxerat, staturum, cuncti veluti signo sublato contra eum conspirant, Lescoque debitum & olim destinatum ac delatum regnum arcesque deferunt. Miescus vbi minimè rem ioco agi vidit, ad solitas artes confugit, instructusq; variis verborum blanditiis Helenam accedens, eamque affinem suam carissimam appellans, non tam mihi inquit est hoc imputandum, quàm tuis clientibus, &c. Atque ita crimen hactenus ei non præstitæ fidei amouere à se nititur, totamque culpam in Nicolaum Palatinum Cracouiensem reiicit, quem seditiosum hominem vocat, eiq; notam illam inurit, quòd illi vsitatum sit principes pro libidine instituere, & rursus destituere; vtque ipse sub alieno nomine dominaretur, hoc semper spectare. Vbi finem sermonis fecisset, mulierem suis artibus pedetentim ab instituto deducit, seque ad regnum iam tertiò insinuat. Nicolaus Palatinus considerata leuitate mulieris insanabili, profectus Posnaniam ad Miescum regem, tempori se accōmodat, transitionemque facit. Interim rex vario successu fortunæ defatigatus, cum iam ageret septuagesimum tertium annum, inopinata morte opprimitur, Calisiæq; sepelitur in templo Pauli Apostoli. Verùm postea vrbe in alium locum translata, sepulchrum ei⁹ in suburbio relictum est. Ita qui viuus variis tempestatum casibus iactabatur, etiam post mortem desertus, & ludibrio fortunæ expositus remansit, dum sepulchrum eius ab iniuriis cœlestibus minimè liberum, tecto concamerato, more aliorum regum, non dignatur. Commisereri eius sane debuit vel ipsum Vagrouiense monasterium, quod ipse erexit & opibus locupletauit. Res admodum exilis erat, sui patroni ossa, si non exornare, at saltem contegere, vt se memores beneficiorum acceptorum hac ratione testarentur. Temporibus huius regis historia mentionem facit quoque regum Polocensium, ex quibus celebratur Volodomir. Quod ideo annotaui, quia creberrima hodie fit mentio Polocensis expeditionis, quando rex Stephanus summa vi & virtute militum illam arcem expugnauit, & totam prouinciam in potestatem suam redegit.

Helena credula.

Miescus blanditijs Reginam circumuenit.

Mors Miesconis.

WLADISLAVS LASCONOG.

Electio Lasconogi præ aliis est admirabilior, quippe in qua non armis, non technis, sed virtutis & mansuetudinis excellentia inter principes decertatum est, dum singuli regios honores cum iniuria alterius capessere detrectant. Nicolaus Palatinus leuitatem Helenæ iamdudum auersatus, etiam ad eius filium Lescum Album principatum deferre tergiuersabatur primò, tandem, reliquis consentientibus, & ipse in eorum sententiam concedit, ea tamen lege, vt priùs Gonoricium Palatinum Sedomiriensem æmulum suum in exilium mittat. Fuit enim ei ita infensus, vt licèt aliquoties reconciliatio inter eos tentata & in speciem perfecta fuerit, tamen eum nunquam, quoad vixit, amare potuit. At Lescus, cum vidisset sibi leges præscribi, & quasi compedes iniici, potiùs quàm Gonoricium fidum consiliarium & sibi amicissimum prodere velit, ipsos regios honores suscipere dedignatur. Contra Gonoricius, qui vnicè Lescum suum dominum diligebat, ne sua commoda negligat hortatur, se licet senem imbecillum libenter in exilium iturum, & quidem alacriter, modò occasioni ipse ne desit, regnumq; sibi debitum in alienam familiam transferri non patiatur, non commotus est Gonoricii oratione Lescus, sed quantò efficaciùs documentum beneuolentiæ ipsius erga se considerat & admiratur, tantò pertinaciùs in priore sententia persistit; proinde alium sibi Cracouienses Proceres istis legib⁹ regem quærant, denunciat. Quem nuncium ab animo excelso Lesci profectum dum Proceres examinant, Wladislaum Lasconogum regem renunciant. At is quoque se declarat non esse ita regnandi cupidum, vt principatus causa ius & vinculum consanguinitatis violare velit, debitumque regnum fratri interuertere. Interim Lescum de Senatuconsulto Cracouiensium certiorem facit, nihilq; se aduersus animi ipsius sententiam pacturum promittit, modò sibi deesse nolit; id quod non modò hortatur, sed etiam iubet. Vides priscos homines de re tanti momenti, vbi non datur bis errare, rarissimo exemplo sinceritate & integritate decertantes. Quod si nunc aliquid tale eueniret, certe à nuperis hominibus is, qui ita se gereret, tanquam intempestiuus virtutis cliens irrideretur, & nisi fallor etiam exibilaretur. Enimuero pro honoribus non satis est, hac tempestate igne & ferro decertare; confugitur ad illicita media, propinantur & toxica, obiiciuntur venena sensibus tactus, gustus, visus, superstitibus & adhuc spirantibus, qui aliquo munere præfecturarum funguntur, iam noui gregales, non secus ac vultures de successione solliciti, conuolant. Talem tantamque animi in

Lescone mo-

Lescone modestiam Deus comprobauit illa victoria celeberrima ci concessa, de principe Russo Romano, quem ad Zaichostiam de bellauit. Monstratur insula illa, vbi est traiectus nobilis in flumine à nautis, vbi pars exercitus Rusforum dissipati & compulsi sese receperat, plurimis post pugnam desideratis. Regiam etiam dignitatem, cuius adipiscendæ spem sibi iam ipse præcidisse videbatur, iterum recuperat. Commemoratur hoc Lasconogi tempore, Liuonum conuersio ad fidem Christianam, de qua in nostra historia rerum ecclesiasticarum fusiùs tractatur. Commemoratur & victoria eius Rusforum de Lituanis parta.

LESCVS ALBVS.

Lescus tertiùm rex creatur. Cadlubkus primus scriptor historiæ Polonorum præmium laborum & eruditionis Episcopatum Cracouiensem consequitur. Fuit autem synchronus Innocentii Papæ, qui decretalium libros promulgauit. Eodem tempore Haliciæ in Podolia, seu Galatiæ regnum instituitur, cuius regem idem Cadlubkus primus inaugurat. Sed euentus breui docuit, hoc regnum non bonis auspiciis institutum fuisse. Rex enim Colomanus victus à Rusfis cum Salomea vxore, sorore Lesci capitur, & annum in custodia asseruatur. Qua re Poloni audita, indignabundi vndiq; confluunt, & mox talionem reddunt, de Rusfis insigni victoria reportata. In ea pugna decem Duces insignes Rusfi capiuntur, & adducuntur ad regem Lescum viui. Incidisse etiam in hæc tempora narratur primus Tartarorum in Rusfiam aduentus, & clades ab eis illa recitatur, quam Cometes inusitatæ magnitudinis prænunciauit. Libertates etiam & immunitates, exemptionesque ecclesiastici ordinis tum auctæ sunt: elaborante ea in re maximè omnium Henricho Archiepiscopo. Hoc etiam tempore Cruciferorum nomen in his oris innotuit. Vocati erant hi ad ferendum auxilium, tandem pro dominis se gerere cœperunt. Imitati sunt forsan in eo facinore Turcos. Nam & isti eadem prorsus occasione vocati à Marco orientis Imperatore, nimirum vt ipsi opem ferrent, mutato cõsilio Græciam occuparunt. Lescus hic à Pomeranis dum balneat securiùs, interficitur, exemplum relinquens mortalibus, quàm verum sit dictum Philosophi: μέμνησο ἀπιστεῖν.

Regnum Galatiæ.

Libertates Ecclesiasticæ.

Cruciferi.

Turci à Marco Imperatore euocati.

Anacephalæosis historiæ chronologica, vsque ad Boleslaum Pudicum.

Quia hîc series historiæ perplexa est, ob Miesci senis & Lesci Albi

trinam, aut quaternam resumptionem principatus, ideo seriem hi storiæ in ordinem chronologicum hoc modo redegimus.

1185. Valachi Isaaco Orientis Imperatori rebellant, cum qui bus is infeliciter congreditur. Prima hic mentio fit Valachorum, quos Græci scriptores Blachos vocant. Dixi autem Traiani acta persequens de Valachorum origine. Sed non desunt, qui potiùs à Genuensibus Italis, qui ad ostia Danubii consederant in vicinia, vel in ipsa sede Valachorum, eorum linguam immutatam esse putant. Cuius rei tres rationes non contemnendas habent: Primò, quòd Valachi in sua lingua non tam Latinorum quàm Italorum sermonis corruptelas habent. Verbi gratia: Passa pro trãseas, Curciani pro cortigiani, id est aulici, & consimilia. Quorum omnium expers erat ætas Traiani, quę adhuc incorruptam linguam habuit. Secundò, quòd illæ coloniæ Traiani Romanorum, ab Adriano, & aliis reductæ rursum fuerunt ex Dacia in Italiam. Tertiò, quòd, si reliquiæ essent exercitus Traiani, non obliti fuissent historiæ Romanæ scriptores, eos vocare ex corrupto nomine Italicorum, Valachos seu Blachos. Sed nusquam per mille annos fit mentio Blachorum, nisi ab illo tempore, quando Genuensium coloniæ Kiliam, quæ Achyleæ etymon redolet, occuparunt. Cõpone hæc, quæ nunc dicũtur, cum illis, quę in Traiano à me sunt commemorata, & rem planam habebis. Nec desunt, qui eiusdem generis Italos hac via in Litvvaniam ab ostiis Danubii per Valachiam transiuisse affirmant, & tales paruifaciunt illam narrationem de Libone, qui in Litvvaniam aduenisse dicitur. De Columnensium autem aduentu ad illas regiones inferiùs dicemus.

Causæ cur non à latinis sed ab Italis qui post corruptam linguam latinam in iis regionibus versati erant Valachi oriundi.

1194. Nicolaus Palatinus cum fratre Episcopo Cracouiensi in tutorem Lesconi Albo designatus, iuramentum ab ordinibus Poloniæ eiusdem modi, sicuti & regi præstare solent exigit. Metuebant enim fluxam fidem plebis, suspectamq; habebant leuitatem multitudinis, ne ab eis aliquando vel ad Miescum senem, vel ad Opoliensem Ducem deficerent.

1195. Mozgauiense bellum ciuile sic Miechouiensis describit lib. 3. cap. 27. Habet enim interdum gratiam antiquus stylus, quo vsus est Miechouiensis. Ad Mozgauam fluuium à cœnobio Andrzeiouiensi quatuor milliaribus distantem, cum Sedomirienses, Lublinenses, Brestenses, supra Bug, Mazouitæ, & Romanus Mscislauicz princeps Wladimiriæ, quæ Lucensis appellatur, sororinus Ducis Kazimiri nouissimè mortui, ad Mozgauam applicuerunt, progressum Mieczlao impedituri. Ordinatisque aciebus anno domini 1195. Nicolao Palatino Cracouiensi dextrum cornu, Romano duce Wladimiriæ sinistrũ tenente, & Gonoricio Palatino Sedomiriensi

Ciuile bellum ad Mozgauam ex Miechouiensi.

no Sedomirienſi in ſubſidiis relicto cum Mieſcon e ſene conflixerunt, mutua ſe cæde obtruncando, perinde ac ſi inter infeſtiſsimos & perpetuò diſsidentes bellum gereretur, neutraq; parte gradum referente, ſtrages horrenda cadauerum vtrinque edita eſt. Ad duces quoque ipſos clades peruenit. Boleſlaus ſiquidem filius Mieſconis ſenis in conſpectu patris lancea traiectus, ex equo delapſus occubuit. Mieſco ſenex à quodam milite gregario impetitus, morti deſtinabatur frequēti ictuum ingeminatione, ni magno clamore ſe ducem Mieczlaum aſſeruiſſet, & caſsidis detractione veneranda canicie militem terruiſset, quapropter miles educens illum ex acie, ne ab aliis violaretur, fugere conſuluit.

1198. Wladimiro Halicienſi mortuo, Romanus memor meritorum ſuorum, quo pacto Polonis, & Leſco Albo implicatis ciuili bello ad Mozgauam inter maiores & minores Polonos nauaſſet operam, Halicienſem principatum ambit, cumque depoſcit. Abhorrebant autem Halicienſes à Romano, crudelitatem eius veriti. Itaque decreuit frequens ſenatus, vt Romanum Nicolaus cum exercitu eò deduceret. Ibi Leſcus orare, vt ſibi cum exercitu proficiſci illo liceret. Pertæſum ſe iam eſſe mollis & ocioſæ vitæ, quam hactenꝰ inter cœtus muliebres apud matrem exegiſſet. Cupere ſe, deinceps armatum inter armatos viros verſari, & quæ principis eſſent munera, vſu condiſcere. Si adhuc nequiret alium, tamen eum ſe vſum in exercitu præſtiturum, quem ſigna ſua præſtarent. Quod ſi non impetraret, tamen vel cum vno comite caſtra ſecuturum ſe eſſe.

Leſci Albi alacritas ad bellum.

Educatio muliebris.

1199. Quarto anno Mieſco ſenex, poſtquam malè pugnauerat ad Mozgauam, vt ſibi præſtrueret viam ad principatum Poloniæ, Cuiauiam Caziniri filiis præripit ac præoccupat. Ita primum, terrore iniecto, tandem cum Helena matre, & cum iis, qui ei fauebant, vulpina induſtria tractat de conditionibus pacis. Negat Leſcum principem ritè creatum, aut ſe inuito, certum ſtabilemque principatum obtinere poſſe. Non deeſſe ſibi conſilia, & auxilia externa. Leſcum puerum eſſe. Curatores eius inuidia laborare: Bonam nobilitatis partem clam ſecum ſentire. Verùm ſi ſibi principatum concedat, redditurum ſe eſſe Cuiauiam filiis eius. Se ſane ſenem eſſe, nec diu viuere & regnare poſse. Interim Leſcus fieret princeps, ſe in ordinem, & politiam meliorem redacturum regnum.

Mieſco ſenex Cuiauiam occupat.

1200. His inducta & perſuaſa credula mulier, annuentibus tutoribus, cum eo tranſigit: iure iurandoque die Diui Bartholomæi memoriæ dicato tranſactione confirmat. Deinde vnà cum filio Sedomiriam ſecedit. Mieſco potitur rerum. Tunc ſecundò regnaſſe dicitur.

1220. Quod attinet res exterorum, Anglia & Hybernia insulæ Romano Pontifici tum vectigales factæ sunt. Alexius orientis Imperator pulsus, Haliciam ad Romanum, qui Polonorum opera princeps factus fuerat, confugit. Hic, credo paulòpost ab Alexio Duca cognomento Murziphlo, ob coniuncta ac veluti oculis imminentia supercilia, sic dicto, plebi insanienti obiect⁹, periit tumultu. Tyrannus autem ipse Murziphlus deinde alibi comprehensus, post effosos oculos, Constantinopoli de turri præcipitatus fuit, promiscua plebs in cadauer sæuiit.

Alexius Murziphlus.

1201. Monachi Cistercensium è Portensio monasterio euocati in Poloniam, delicatum genus malorum secum attulerunt, quæ etiam nunc deporta vel deporti vocantur.

Cistercienses Monachi.

1201. Miecislaus promissa non seruat, cumque Lesci mater importuniùs instaret, fidemque datam in eo requireret, & iusiurandum præstitum ei obiectaret, nihil dissimulans, respondit, pactis & iureiurando contra ius gentium se minimè teneri. Ita Helena dimissa, ingenti animi sui dolore, crudelitatem suam damnare, procerum suorum dicta & consilia, licèt serò, probare cœpit. Offenderat iam Miecislaus non leuiter animos procerum, & equitum, propterea quòd nonnullos possessionibus certis & antiquis deturbarat, easque quibusdam è maiore Polonia asseclis donarat; quodq; eisdem magistratus mandabat, indigenas præteriens. Itaque quasi conspiratione facta, Miesco cum suis principatu deiicitur. Nicola⁹ omnia ad matrem & pupillum iure tutorio transfert.

Honores præposterè distribuit Miecislaus.

1202. Irrequieto animo Miescus existens, tertiò molitur dolos, & quidem propius admotis technis rem agit: Quòd promissa non impleuerit, dicebat non per se, sed per Nicolaum Palatinum stetisse, qui subolfaciens, quòd filios Cazimiri adoptare in animo haberet, se à tutorio munere excludendum ratus, nihil omisit, vt eum in suspicionem adduceret. Cæterum illum vt seditiosum hominem amouendum; vtpotè qui se erga teneram Lesci ætatem pal ponem aulicum, & erga se, qui paterno animo & matri & filio faueret, iniustum censorem præstaret. Probè enim intelligebat Miecislaus, eum fuisse maximum obicem & aduersarium consiliis suis, quem reliquus conuentus Cracouiensis sequeretur. Itaque his artibus elidere eius consilia satagebat. Nec in cassum cadere conat⁹ eius videbatur: Iam enim labefactauerat animum mulieris, maximè inuidis æmulisque Palatini animum eius irritantibus. Itaque, re tota intellecta Nicolaus Posnaniam ad Miecislaum, quamuis in sensum sibi hostem magnis itinerib⁹ contendit, ac saluti incolumitatiq; suæ prospecturus, vlturusque ingratam mulierem, ei omnia, quæ prodesse, quæue obesse eius instituto videbat, aperit. Qua re erectus ani-

Nicolai Palatini consilium & transitio.

erectus animo senex ad solitas artes suas refugit,& apertè iam postulata Helenæ refutat,seque opera Nicolai adeptum esse principatum gloriatur. Toto autem negotio iam in hanc, iam in illam partem titubante, Miescum inopinata mors opresit, cum ageret annum septuagesimum tertium. Inter fundationes (quas vocant) eius, illud inuentum fuit ipsiꝰ magis peculiare, quod Wagrouiensi monasterio instituto, sanxit, vt non nisi Germani, iiq; Colonienses, in illud cooptarentur. Causam instituti addunt, quòd quondam honorificè habitus esset à Coloniensibus, cum eò adolescens religionis ergò venisset. *Mors Miesci.*

1202. Comitia Cracouiensia eligendi regis gratia indicuntur; in quibus detecta sunt vana studia hominum & contentiones potissimùm inter Nicolaum,& Gonoricium Sedomiriensem,Palatinos,interq; Lescum Album, & Lesconogum regulos. Et illud quidem par, maleuolentiâ,istud verò reuerentiâ & honestate inter se decertabat. De qua re in historia nostra iam dictum est. Ad extremum Wladislaus Lesconogus eligitur;quem à gracilitate pedum sic dictum esse putant. Laudat hunc Miechouiensis à peritia artis pugillatoriæ: peritissimumq; in ea arte ab ineunte ætate fuisse ait,dum in Germania commoraretur. *Lasconogi corporis dotes.*

1205. Lesconis Albi ætatem ac principatum,plurimùm ornauit victoria,de Romano duce Russorum parta,quam Miechouiensis ita describit. Itaque ingressus Romanus cum copiis pugnatorum,primo æstatis tempore Lublinum obsedit,& cum non prosperaretur, probè enim à Polonis defendebatur, in terras Sedomiriæ grassando descendit, & flumine Istula superato, circa Zaichost consedit. Principes verò Lesco Albus & Conradus,ex omnibus terris suis Sedomirieñ. Lublineñ. Mazouia,& Cuiauia bellatores ex nobilibꝰ & plebeis circa Sedomiriam collegerunt, & eis Christinum Comitem Palatinum Plocensem præfecerunt,qui industria et astu,decima nona Iunii oriente,appropinquauit Russorum exercitui. Romanus verò vix tumultuariè suos ordinauerat. Sagittarii Polonorũ in necem ducis Romani fidefragi conspirarunt, globoq; militum facto, in ducem Romanum,& eum protegentes insiluerunt: equo igitur sub ipso telis confosso, & eum deiicere satagentibus, ad ripam Istulæ per medias acies cucurrit,dextrarioque cadente,ac fœta equa sibi administrata, Istulam tranauit. Et gratus equæ de salutis ministerio,inter alios dispersos & fugientes,pedes promiscuus cucurrit. Ab insecutoribus Polonis miles gregarius existimatus, occisus est, in Sedomiriamque relatus, à duce Lescone fuit sepultus. Vnde post à Ruthenis & proceribus Wladimiriæ mille marcis argenti & restitutione omnium captiuorum Polonorum redemptus, in Wladimiriam ductus est,ibi tumu- *Lesci albi victoria de Romano ad Zaichostum*

est, ibi tumulandus. Cromerus autem libro septimo hæc scribit: Fertur item, idem Romanus nocte ea, qua prœlium consecutum est, somniasse, multitudinem passerum à longe minore numero acanthidum, ab ea parte, quæ ad Sedomiriam vergit, aduolantium dilaniatam esse. Idque somnium cum amicis manè narraret, senioribus atq; prudentioribus triste & mali ominis visum esse. Dies, quo apud Zaichostium pugnatū est fuit 13. Cal. Iulii. Miechouius causam isti⁹ belli refert, quòd Romanus Lesconi dare negarit tributum; aitque suscepturum eam expeditionem in Poloniam, copiisque ex vniuersa Russia contractis, ad suæ religionis Episcopum, quem Wladicam vocant, dona misisse, vt sibi in Poloniam inuasuro, eamque treiennio vastaturo, autoritate Pontificia benediceret. Qui, spretis eius donis, benedictionem, tanquam ad iniquum & execrabile properanti facinus, denegauit, inquiens, Iniusta bella mouentes, in patriam non redire viuos. Comminatus autem ei erat Romanus tyrannus concussionem, si ei benedictionem denegasset, &c.

Somnium Romani.

1205. Hoc tempore Litvvani à Russis victi. Quam victoriam Cromerus sic describit: Post hoc tempus Litvvani, gens syluestris & obscura Russorum agros prædis agendis infestare cœpit, cruento prœlio victi, subera, restes, & fasces frondeas, quibus ea gens in balneis sudorem prouocare solet, tributi nomine deinceps pendere iussi sunt.

1205. Hoc anno ordo Gladiferorum fratrū in Liuonia cœpit, autore Alberto Rigensi Episcopo. Vestem albam, rubenti gladio cum stella insignitam, gerebant. Regula eis cum templariis communis erat. Priuilegia à Papa innocentio adepti, vt omnes, quas in Liuonia & circum circa, terras subigerent, possiderent. Horum virtute magna pars Liuoniæ subacta. At, cum Cruciferi fratres ordinis Teutonici in Prussia potentes fierent, deposita sua regula, Pontifice annuente, Teutonicis sunt vniti (chron. ord. Teut.) Apud Plescouienses tum Vuoldemarus regis munere fungebatur, cui etiam Liuones tunc parebant, & tributa pendebant.

Ordo Liuoniensium.

1206. Lescus Albus ad principatum reuocatus, Wladislao modestissimè id non modò ferente, sed etiam, cognito consensu conuentus, discessione sua Posnaniam, approbante. Hoc anno & Nicolaus Palatinus mortuus est. Ideo Lesconis negotia, tanquam obice sublato, prosperiùs succedere cœperunt. Eodem anno Fulco seu Pelka Episcopus Cracouiensis vita excessit, qui sibi, & suis successoribus prærogatiuam loci, & suffragii secundùm Archiepiscopum Gnesnensem ab Innocentio tertio impetrauit.

Mors Nicolai.

1206. Eodem tempore sacrum collegium, liberam Episcopi liberis suis suffragiis electionem principibus non immiscentibus sese

huic rei, à

huic rei, à Pontifice per Iohannem Archidiaconum impetrat: Et hoc modo Vincenti⁹ Cadlubkus genere Roseus, vir doctus, vt tunc tempora ferebant, electus est à collegio quamuis ipse præsens non adesset. Hic primus, cum regeret ecclesiam Cracouiensem, Polonicam historiã gentis suæ conscripsit. Quam ita incipit: Tres tribus ex causis theatrales edere solennitates, &c. Hæc ita non sine traductione quadam Miechouiensis, vt is, qui elegantiorem se scriptorem esse putabat, refert. Moxque de eius stylo iudicium fert: Plura, inquit, de exteris, quàm Polonorum gestis, nodosè & inuolutè in primis libris perstringens, &c. Præfuit is ecclesiæ aliquot annis: tandem abdicans se episcopatu, in monasterio Andreiouiensi professus, ex bono factus est optimus: sic autem de eo Miechouiensis. Tandem post quinque inquit, annos ergastulo carnis solutus, in domino quieuit, in monasterio Andreiouiensi sepultus est.

Roseus.

Cadlubcij historia.

Iudicium Miechouiensis de stylo Cadlubcij

1206. Colomanus Andreæ regis Hungarorũ filius, Haliciensem principatum adeptus est; vbi & solenni pompa inunctus est, coronatus, & rex Galatiæ seu Haliciæ appellatus à Cadlubco Episcopo Cracouiensi, assistente ei Iuone Cancellario Poloniæ, gente Odrouasio. Quid verò isthic egerint isti duo, disserit Cromerus ibidem.

Coronatio Regis Haliciensium.

Circa eadem tempora Concilium, Lateranense septimũ celebratur, in quo 412. Archiepiscopi, & 1300. Episcopi congregantur. In eo Concilio, cum immensa multitudine monachorũ mund⁹ laboraret, & in dies nouorũ monasteriorum fundationibus, insanisque ob eam causam profusionib⁹ Respub. exhaurirentur, marsupiaq; locupletiorum exinanirentur. Itaque statutum fuit, Canone 13. Ne quis de cætero nouam religionem seu regulam monachalem institueret, sed quicunq; voluisset ad religionem conuerti, vnam de approbatis assumeret. Præuidebant enim tum Patres, si seculũ diutiùs staret, & quoties nouæ hæreses, sicuti domin⁹ eas futuras ad finem mundi prędixit, orirentur, nouæ quoq; societates monachorũ profligandis eis instituerentur, facilè futurũ, vt per eam occasionem maior pars orbis sub potestatem & ditionem ecclesiasticorum deueniret. Atq; ita medicina morbo ipso esset deterior. Ideo non ita multò post istud Concilium Conrardus Dux Mazouiorum, autoritate huius sacri conuentus, & disputationib⁹ illius seculi, quę tum passim ea de re ferebantur mot⁹, cautè & circumspectè Culmam, Toruniam & alias possessiones suas, Cruciferis donat: nõ quidẽ videlicet iure sempiterno, ne quid menti Concilii derogaretur, sed ad temp⁹, quoad nimirũ, hostes Christianorũ septemtrionales debellarentur, quibus sublatis, alia ratione cũ ipsis Cruciferis transigere ei liceret: hoc min⁹ est adhuc quàm ius feduciarũ, seu fæudi. Huic exemplo, ii quibus nũc cordi est nouas regulas monachorũ introducere, deberent insistere. Nam si idcirco eas introductas fuisse vo-

ductas fuisse volunt, vt hæreses subingressæ confutarentur, conuictis & resecatis hæresibus gladio verbi DEI, possessiones illis datæ, ad priores possessores deberent iterum redire, aut ad alios publicos vsus conuerti, iuxta alium canonem, illi autem professioni alicui iam antea receptæ se addicere. Si inquam, hoc incommodum euitare vellent, quod solerter tum illud Concilium præuidebat.

1211. Circa hunc annum Hungari à Rusis victi, Colomanus rex cum vxore captus. Poloni quidem, qui Hungaris commilitabant, Russos primò superarunt; sed cum onusti præda domum redirent, à Rusis excepti sunt & trucidati. Nam cum nostri cedere cœpissent, Rusi vexillum nostrorum captum erexerunt, ad quod conuersi Poloni acurrebant. Interim Polouucii cum Rusis prosiliunt, obuios quosque interficiunt.

1211. Elati victoria Rusi, adiunctis etiam sibi Litvvanis, crebris incursionibus Poloniam vexarunt. Quo facto motus Lescus Sulislauum cum expeditis copiis mittit, qui, collatis castris, Russos magna clade profligarunt. Et quinque duces captos bello ad Lescum adduxerunt. Ita cōpensata fuit Hungarorū & nostrorum clades superior.

Tartarorum prima incursio in istas terras. 1202. Secundum alios 1188. Tartari Scythica gens cum antea vltra Caspiū mare habitassent, in eas oras primò peruenerunt. Et Rusis Polouuciisq; bellum intulerunt, sed Rusos, quos Tartari non dissiparant, Polouucii ipsi excepere. Disserunt hîc, Miechouiensis, & *Polouuciorum origo.* Cromerus de Polouuciorum origine, & consentientes tradunt, fuisse eos Gothorum veterum reliquias. Et mox Cromerus de lingua Polouuciorum disserēs, asserit eos locutos fuisse Rusorum lingua non valdè diuersa à Polonica. Hæc refert libro 7. in Lescone Albo. Quæ si ita sunt, argumentum haud leue habemus, Gothos veteres lingua Slauonica vsos fuisse, quandoquidem Polouucii, eorum scilicet posteritas, eadem hactenus vtitur. Hæc adieci ad illustranda ea, quæ superiùs de Gothis à nobis dicta sunt. Sigismundus verò Eberstinus Polouucios à Poloczko, vbi sedes habuerunt, vocatos esse putabat.

1204. Post hanc cladem Rusi debellati & subacti sunt, ita vt non modò tributa penderent, & iussa facerent, sed etiam seruis prædæ essent. Hæc Cromerus.

1227. Inuisente Lesco cunctas regiones ditioni suæ subiectas Pomeranis, ne longiùs à principe dissiti, quererentur se patrocinio destitui, Suetopelcum præficit, & amplissimam potestatem & iurisdictionem, etiam in Palatinos, qui tum duo erant, nempe Gedanēsis & Suecensis, & in cæteros magistratus concessit. De redditibus autem totius Pomeraniæ, mille pondo siue marcas argenti quotannis fisco principis Polonorum, vt penderet, constituit.

1220. Cum ageret duos de triginta annos, rogatu procerum vxorem

xorem duxit Grimoslauam Russam, ex qua Boleslaum Pudicum in arce Corcinensi editum, deinde Salomeam, suscepit. *Pudicus & Salomea Lescina ti.*

1220. Circa eadem tempora Henrichus Barbatus Dux Wratislauiensis ex Heduigi vxore filia Bertholdi, Ducis Carinthiæ & Marchionis Morauię, Henrichum & Conradum suscipit. Hæc Heduigis postea inter diuos relata est.

1221. Hoc anno Balaklei Soltanus Princeps Zauologensium Tartarorum, inuitatus dissidiis domesticis Ducum Russiæ, eorum terras inuadit. Cecidit etiam tunc Olha, atauus Ducum Prunsciorũ, quorum origo descendit indubitato tramite à Iaroslauo, qui fuit vnus ex duodecim filiis Wladimiri monachi dicti, quos Russi augusto nomine Bohatiros, id est heroas vocitant. Et tunc arces illæ tres Czapczakley Oslam & Balakley de nomine ipsius Ducis dictę à Tartaris ad Borysthenem & Bohum excitatæ sunt. Harum fundamenta tantùm hodie visuntur. Vlti sunt, non ita multò post Russi, eam iniuriam vnà cum Skirmuto Duce Litvvaniæ, fuso, fugatoq; ipso Balakleio ad Koidanouum. Cui⁹ belli causa fuisse narratur, quòd Litvvani legatos Scythicos tributum eis nomine Ducis volentes imponere, amputatis nasis & auribus, non sine grauissima cõtumelia, ad dominum ipsorum remiserunt. *Origo Bohatirorum, qui vere Bohatiri ob susceptam Christi fidem & heroica facta vocari debent.*

1222. Ærarium Basilicæ Cracouiensis tactum de cælo conflagrat; vbi & supellex vniuersa Cadlubci absumitur. Itaque Episcopatu Cracouiensi se abdicat, aduersante Principe, & dissuadente collegio sacerdotum (incompatibile tum fuit, vt annnotant, monachum & Episcopum esse) & in Andreiouiensi monasterio reliquos quinque suæ vitæ annos exegit. *Aerarium ecclesiæ Cracouiensis conflagrat.*

1222. Diuus Hyacinthus inter diuos relatus. Iuo Episcopus parœciam Cracouiensem ad templum primarium in foro vrbis fundat. Nam antea Trinitatis templum loco parœciæ erat. Sed eâ translatâ, cum sodalicio Dominici commutatio illa facta fuit.

1226. Idem Iuo Kacicense monasterium Cistercienſium, Mogilam paternum rus, locum Vandæ reginæ sepulchro nobilem transfert, & magnificè locupletat. Eodem tempore ptochodocium sancti spiritus dictum, fundatur.

De immunitatibus, & libertatibus ecclesiastici ordinis.

Henrichus Archiepiscopus Gnesnensis, Theodorici ducis Bernensis ex Eudoxia Polona filius, bonam & ipse in hoc pietatis studio nauauit operam. Perfecit enim diligentia & autoritate sua, vt Principis, atque omnium ducum, procerumque Polonorum consensu, &

vniuersi conuentus constitutione, sacer & ecclesiasticus ordo omnis cum ascripticiis etiam & subditis suis, ab omnium profanorum iudicum, etiam ducum, atque adeò ipsius summi principis iurisdictione prorsus liber esset, ita vt ne per exceptionem quidem vllam, aut reconuentionem pertrahi ad vllum profanum siue laicum (vt vocant) forum possent. Eamque constitutionem Pontificis maximi & sedis Apostolicæ autoritate confirmauit. Sacerdotes verò omnes ex decreto Synodi à se conuocatæ, vxores & concubinas, quas retinebant adhuc plerique, post edictum legati Pontificii abdicare coëgit, iureiurando ab eis exacto. Hic etiam obtinuit à sede Apostolica Archiepiscopis Gnesnensibus perpetuæ legationis munus. Hæc ex Miechouio, qui idem sic scribit, Wladislaus ergo inquit, Othonis, tota maiori Polonia possessa, diuinam miserationem & sui sublimationem recolendo, libertates, & priuilegia binis cathedralibus ecclesiis suis principatus, Gnesnensi, & Posnaniensi contulit, villas ecclesiarum, & earum incolas ab omni seruitute & contributione, quæ olim cameræ Ducis soluebatur, absoluendo, & ab omni iurisdictione ordinaria & extraordinaria Palatinorum, Castellanorum, & cæterorum officialium. Donauit item vtrique Pontifici autoritatem in bonis ecclesiæ venandi, & monetam fabricandi. Præterea donauit Paulo Posnaniensi Episcopo & eius successoribus villas: Sulkouam, & Krobiam, ratione suæ & patrum suorum sepulturæ. Hæ libertates ferè se æquant Ducum potestati. Sed quò maiores libertates consecuti sunt ecclesiastici, eò res tota magis in odium & inuidiam tunc fuit versa, Miechouio sic referente: Occasione itaque inquit, harum libertatum edax liuor corda nobilium maioris Poloniæ peruasit, & clandestinis contra Wladislaum Othonis qui & Plvvacz dictus est, machinari cœperunt insidias.

Laicum et pro fanum forum opponitur ecclesiastico.

Cælibatus inuectus.

Si moneta à sacerdotali ordine cudebatur, quomodo quidam pecuniam tunc incognitã fuisse Polonis dicunt?

1220. Punitiones Dei epidemicæ consecutæ sunt. Fames intolerabilis, pestisq; acerrima quæ ferè triennio grassata est. Anarchia quoque & bella ciuilia, in quibus & ipse Lescus princeps periit. Creditumque est à multis hæc accidisse ob illa diuortia & diremptiones matrimoniorum in statu ecclesiastico, cum mariti cogerentur abdicare coniuges legitimas, iureiurando de non repetendis vnquam illis per vim præstito. Ita diuulsi à parentibus filii, & matres abiuratæ, lamentis omnia implebant. Fieri enim non poterat hæc discessio ac separatio absque lachrymis & suspiriis ab imo pectore profectis.

Commendatur hîc summè pietas Iuonis Episcopi Cracouiensis, qui in illis pestis & famis calamitatib. memor, se non dominum, sed dispensatorem esse bonorum concreditorum, plurimos subleuauit, multisque eius liberalitas saluti fuit.

Liberalitas Iuonis Episcopi Cracouiensis.

1222. Conradus Mazouiorum Dux, cum Pruthenorum excursionibus

ſionibus cohibendis per ſe ipſe par non eſſet, cruce ſignatos Teutonici ordinis, quos noſtri Cruciferos nominant, per quendam monachum ſectæ Ciſtercienſium, vndique in ſubſidium euocat, Pruſsiſq; opponit, datis & conceſsis eis poſſeſsionibus in finibus Mazouiæ & Pruſsiæ. Hoc tempore Torunia ab eis excitatur olim Tarnouia dicta, Quidzinum, quod illi Riſſenberg poſtea dixerũt, Papouia item quod Dobrinum. Atque ita illa ora prorſus eis conceditur, quæ interiecta eſt inter Mazouiam & Pruſsiam, vt eſſent, ſi diis placet, defenſores aduerſus incurſiones.

Occaſio introductiorum Cruciferorum. Cruciferi per monachos introducti. Torunia, Tarnouia.

1227. Comitia habentur Ganſauiæ in maiore Polonia propè Znenum (villa eſt Abbatis Tremeſenſis) quorum cauſa prętexebatur, vt componerentur inteſtina diſsidia Ducum maioris Poloniæ. Re uera autem ideo habebantur, vt Suatopelcum præfectum Pomeraniæ, qui tributa negarat, horum occaſione euocatum, ſine armis & bello opprimerent. Sed ille, conſilio principum explorato aliud cogitat, occaſionemque rei gerendæ obſeruat, vt id, quod animo propoſuerat perficere poſſet. Itaque, cum poſt illas graues deliberationes Leſcus, & Henricus ſe ad balneum conferrent, ipſe cum expedita ſuorum manu adeſt, & in diuerſoria tentoriaque proxima irrumpens, obuios quoſque rei nouitate attonitos, facilè aut obtruncat, aut propellit, & ad balneum, vbi eos eſſe acceperat contendit. Reſciuerat iam Leſcus de hoſte, itaque exilit, equumq; nactus cum paucis fugæ ſe mandat, ſed hoſtibus eum aſsecutis, cum aliquandiu inermis cum armatis, vnus cum multis contendiſſet, fortiter dimicans apud Marcinouum pagum occubuit. Henricus autem, qui ætate grauis fugam deſperauerat, ſauciatur in balneis, & niſi eum aulicus quidam, cui Peregrino cognomen fuit, ſupra eum proſtratꝰ protexiſſet, idem, quod & Leſconi, ei hauddubiè accidiſſet. Sed vtcunq; reptans ad ſuos euaſit, ac in lectica Wratiſlauiam delatus eſt. Ex eo tempore Suetopelcus pro Duce ac domino Pomeraniæ ſe gerere cœpit. Chronologus quidam Germanus non poſtremæ autoritatis, deſcribens hunc caſum principis Leſconis, Suatopelcus inquit, Pomeraniæ præfectus defecit, Pomeraniæ ducem ſe conſtituit, regeq; bello occiſo, ducatum confirmauit, qui hodie à Poloniæ regno auulſus. Mirari ſatis non poſſum hominis leuitatem. Comitia, ô bone, tum rex celebrabat, non bellum. Adde, cum præfectum eum ipſemet nominet, quodnam bellum inter regem & præfectum, inter dominum & ſeruum eſſe potuit? In balneisne bellum geritur? Aut quem autorem eius commenti de hoc bello habuit? ſed breuitatis cauſa iam miſſum hoc faciam.

Leſcus in balneis.

Aulicus cui nomen Peregrino Henricum ſeruat.

De Suatopelci ducatu commẽtum cuiuſdam hiſtorici.

Epitome Chronicorũ Lituanicorum, Rusſiæ, Prusſiæ, Mazouiæ & Liuoniæ, vbi diſcutiuntur quædam dubia occurrentia in eis. Ita autem res vtriusque gentis collatæ interſe melius, vt purpura iuxta purpuram, dignoſcentur.

SCriptores belli ſacri pro liberando ſepulchro domini, expeditiones omnes Chriſtianorum Principum quæ decem fuerunt, enumerant: Optimè ſanè illi, ſic & ego hîc enumerans eorundem militum expeditiones in Pruſsiam, Lituaniamq; contra gentes ſeptemtrionales, in re ſimili operæprecium me facturum putaui. Quum regnum Polonicum nondum diuulſum inter filios regum eſset, totam molem belli contra Pomeranos, Pruſsos, Lituanos, Iazygas, Tartaros, & alias idolatricas gentes quæ in circuitu erant, ſuſtinebat, vt teſtantur bella regum Kriuouſtij & Chobrij, qui vindicaturus cædem Diui Alberti, grauiter in Pruſsos animaduertit. Quo nomine apud populos Chriſtianos valde ſe comendabiles reddebant, & meritò quidem. At regno hoc diuiſo, & in aliquot tetrarchias & ſatrapias ſciſso, vires eius fatiſcere cœperunt. Unde & Conradus Mazouiorum Dux, deſtitutus ſolito præſidio & auxilio, coactus eſt Cruciferos in has regiones euocare. Iam enim gens Boruſsa patriam eius Maſouiam ita vaſtauerat, vt Plockam etiam ſedem eius ſæpius tentaret atq; adoriretur.

Prima expeditio.

Conrardus igitur per Ciſtercienſem Monachum Chriſtiernum Cruciferos vndique conuocat, quibus Ducem Sylleſiorum Henrichum & Wratiſlauienſem, Lubeſenſemq; Epiſcopum adiungit & præficit. Commiſum eſt atrox prœlium. Sed eo remoti, non ſublati ſunt hoſtes è medio. Hic ergo procinctus expeditio prima à nobis vocabitur.

Secunda expeditio.

Vt durabili ſtabiliq; præſidio bellum illud duceretur, accerſitur ex Liuonia & aliud genus Cruciferorum, quos Albertus Archiepiſcopus miſerat. Commiſsum eſt prœlium acerrimum, quod duobus diebus durauit: &

uit: & fusi profligatiq; sunt Liuonij Cruciferi, & ad paucos ita redacti, vt ex illis tantùm quinque domum repedauerint.

Tertia expeditio.

Post illam cladem appulerunt huc & alij Cruciferi Mariani dicti, Roma vsque à Gregorio nono missi, duce Hermano de Salicen, quibus Culma, & Torunia cum amplissimis territorijs, iure propemodum fæudi, ad tempus tamen, attribuuntur. Sed conditiones certè non absurdæ huius donationis apud scriptores reperiuntur quæ si cum alterius generis Monachis seruatæ fuissent hoc seculo à nostris, non ita oneri Reipub. illi essent. Tunc duæ arces illæ ad Toruniam Rogouia, & alia eo in loco, vbi Catedralis est ecclesia, à Prussis extructæ erant. Sed Pipinus Dux eorum extractis intestinis atque exenteratus, crudeli morte necatus fuit à Cruciferis.

Torunia Mazouiæ prouincia fuit tum, Episcopoq; Plocensi parebat.

Quarta expeditio.

Hac Marianorum inaudita in Pipinum crudelitate, præsertim in ipsis initiis eorum aduentus commissa, fortuna mutata est, & exasperatæ vicinæ gentes: Curlandi, Lituani, Samogitæ & Prussi (omnes tum gentiles, & ab eadem stirpe orti, vt quibusdam placet) atrox bellum excitant ad S. Georgij arcem in Curlandia. Mindocus tunc apud Lituanos regnabat, qui Pontificis Romani autoritate in regem creatus erat. Nam spem fecerat se religioni Christianæ adhæsurum. Sed cum promissis non stetisset, perfidiæ pœnas non ita multò post luit. Noctu enim dormiens nihilq; tale prorsus suspicans à Troinata filio suo oppressus et iugulatus fuit, hauddubiè quòd res diuinæ lusui & ludibrio ipsi essent. Mariani igitur confisi auxilijs regis Daniæ, & Liuoniensium Cruciferorum copijs, quas sibi tum recenti fœdere, & imitatione rituali vestis, insigniq; permutatione adiunxerant, contra tot gentes procedunt, sed aliquoties fusi, fugatiq; de retinendo suo statu valde desperant. Tunc etiam Lituani post victoriam, Hirchum illum militem strenuum Magdeburgensem, in oblationis hostiam Diis suis armatum, ita vt in equo vitali (vt vocant) in prœlium descenderat, captusq; ab eis fuerat, igni flagranti subiecto, equo subsultante & hinniente, viuum vnà cum armis ipsisq; calcaribus cremant: Valdè tum luctuosum tempus fuit Cruciferis. Nam præter alia quæ amiserunt, illud fuit damnum irrecuperabile, quòd opinionem virtutis militaris, de qua tantopere gloriabantur, prorsus apud vicinas gentes perdiderunt. Vnde illa verba Dursburchij qui res illorum conscripsit: Tres inquit, vel quatuor hostes centum Christianos tum, cum magna verecundia, fugabant. Proinde fracti

inde fracti animo ingeminabant orantes illa verba Psalmi, veluti cum Deo expostulantes: Ecce domine quomodo confortati sunt inimici nostri, &c.

Simili quoque genere oblationis paulò post Sambiensem præfectum, viuum, pariter equo feduciali (vt loquuntur) insidentem, iidem Lituani post victoriam combusserunt. Simile quid de Germanis ipsis apud Cornelium Tacitum legitur, sicuti eis Locticus rex Poloniæ descensurus in prœlium cum eis ad Plawno, pagum exprobrat: Humanas hostias, inquit, quondam Diis offerre soliti. Ecce tibi legem Radamanthi. Si quis, inquit, talia patitur, qualia fecit, pœna iusta putanda est.

BOLESLAVS PVDICVS.

Anno ab orbe condito. 5190.
Anno à Christo nato. 1226.

TVtorium (vt sic loquamur) regnum seu potiùs interregnum quindecim annos durauit. Quæ autem mala interuenerint interea, per annorum seriem enarrare magis commodum erit. Septem ferè annorum erat Boleslaus, cum est patre orbat⁹, ideo principatus eius gubernationem ad se rapiebant propinqui. Vnde bellum ciuile inter Henrichum Barbatum Wratislauiensem, & Conradum Mazouium exarsit. Conflictus fuit primus ad Skalam, in quo Conradi filius Præmislus cecidit, itaq; Conradus receptui iubet canere, & pro victo abit. Secundus ad Wrocyrisum pagum. Sed & ibi profligatus Conradus, cessit ad syluas proximas, & inde Mazouiam. Paulò pòst Henrichum in villa Spitcouiensi diuinæ rei vacantem capit. Sed Heduigis Henrici pia coniux eum liberat, & parricidiale illud bellum sapientiâ componit. Henrichus tutela, & regni administratione se abdicauit, iureiurando interposito.

Bella Conradi ad Skalam. Ad Wrocyrysum alter conflictus.

1228. Boleslaus Pudicus adoptatur à Wladislao Duce maioris Poloniæ, quamquam incertum an à Lesconogo potiùs, vel Sputatore sic dicto, qui multas possessiones & illas prærogatiuas ecclesiæ Gnesnensi & Posnaniensi donauit. Vacationem nimirum omnium laborum, immunitatem pensionum, facultatem cudendi monetam, venandi in syluis. Ad hæc, ab omni quarumuis personarum præfectorum, Palatinorum, atque adeo ipsorum principum iurisdictione. De hac re D. Cromerus libro octauo.

Monetæ cudendi facultas.

Non ita multò pòst, cùm Conradus Dux Mazouiæ, &c. concedente & abdicante se Henrico, quemadmodum superiùs narrauimus, pro tutore & primate se gerere cœpit, IVO EPISCOPVS CRACOVIENSIS siue Henrici voluntate, siue sua sponte, & metu odioque Conradi, cui aduersatus erat, sedulò profectus ad Pontificem maximum Gregorium eius nominis nonum, cum quo adolescens in Aca-

lescens in Academia Parisiensi coniunctè & familiariter vixerat, acceptusque ab eo Parisiis honorificè, relaxationem per vim exacti iurisiurandi Henricho impetrauit. Et proxim⁹ iam erat pubertati Boleslaus & à Cōrado patruo alienus, in Henrichum prono studio pariter cum matre ferebatur: atque adeo iam iuris sui esse cupiebat. Hæc vbi ex obscuris indiciis & signis intellexit Conradus, Boleslaum vnà cum matre per speciem colloquii capit. Cirskumque quæ arx est in Mazouia, asportat, ac de necando puero cogitat. Deinde, mutata sententia, suasu Wladislai Sputatoris, & Marci Palatini Cracouiensis operâ, in Seciechouiense monasterium, quod in tractu Sedomiriensi supra Vistulam situm est, eos transtulit, & asseruari iussit. Thuronium & Colima Prussiæ vrbes primum fundantur à Cruciferis. Conradus Prussiam longè & latè igni vastat.

1234. Fratres Cruciferi cum Henricho Marchione Misnensi Pruthenos ad fidem compellunt. Et Gregorius Pontifex Polonos ad delendos Pruthenos instigat.

Circa hæc tempora Boleslaus Pudicus cum matre Grimaua, inebriatis & sopitis custodibus, effugerat: quem Henrich⁹ Wratislauiensis reducit, Sedomiriensemque ei Palatinatum attribuit. In loco vbi templum diui Andreæ est, munitionem castelli statuit Conradus, & arcem Cracouiensem obsidet.

Henrichus Barbatus maritus D. Heduigis, dum curam agit Boleslai Pudici, Opatouiam Lubussensi Episcopo donat, Borcumque, & Cazimirium. Iuonis Episcopi Cracouiensis de loco cum Laurentio Wratislauiensi Episcopo, qui postea ex rosarum odore decessit, contentio exorta. Basilica Cracouiensis, fortuito incendio in turri, quę ex testamento Iuonis plumbo tecta erat, excitato, conflagrauit, quā Vislaus postea instaurauit, & aliam turrim excitauit.

1237. Fratres Gladiferi Liuoniæ cum fratribus Cruciferis Teutonicis vniti, Hermanus Balbi primus Liuoniæ Magister. Elblina etiam Prussiæ ædificata.

1238. Henrichus Barbatus rediens ab obsidione Gnesnensi Crosnæ grauiter ægrotare cœpit. Nec multò post, hoc ipso anno diem clausit extremum. Cuius corpus ad Trebniciense monasterium ab Henricho filio, cui Pii cognomen, datum est. Nam Heduigis vxor in ipso monasterio degens, neque ægrotum visere, neq; mortui funus deducere, aut ei obuiam prodire voluit, ne quo rerum humanarum commercio animus eius à diuinis auocaretur. Quinetiam, cæteris viris iuxta ac mulieribus plangentibus & lamentantibus, sola moderatè coniunctissimi mariti mortem tulit, impium esse voluntati diuinæ aduersari sæpius affirmans. Ac ne viuentem quidem, illum sæpe adiit, nisi fortè, vt egenis & iniuria affectis opitularetur. Communi enim

muni enim consensu totos ferè triginta annos disiuncti, & continentes vixere. Ex quo tempore Henrichus barbam promisit, atque inde Barbatus vocitatus est. Eodem anno dissidia inter Pontificem & Imperatorem Fridericum secundum arsere. Pontifex voluit eum regno exuere, ille Cardinales, Episcopos, & Abbates, qui petebant Romam, itineribus præclusis, cœpit, & alios mari immersit, alios in carcere detinuit.

1239. Boleslaus Kunegundam Belæ filiam in vxorem ducit, puellam moribus & sanctimonia vitæ nobilem. Dos eius quadraginta millia marcarum fuit. Tali autem coniugio beatus Boleslaus, tamen primis nuptiarum diebus eam non attigit. Imò, confirmata religione, postea mutuo consensu ambo perpetuam vouere continentiam, hinc Boleslao Pudici nomen inditum fuit.

1240. Circa hæc tempora Ioannes Czapla Scholasticus Polocensis iuris peritus, Wratislauiensis atq; Ducalis Cancellarius, & moderator pueri Conradi, quasi aliquorum consiliorum conscius, à Conrado Mazouiæ Duce in patibulum actus vnà cum Dominicano monacho. Excommunicatus ab Archiepiscopo Gnesnensi, Louitium ei sempiterno iure donat, ea conditione adiecta, vt libram siue marcam auri Duci Mazouiæ eorum bonorum nomine quotannis penderet. Atque ita à Gregorio vndecimo absolutus est. Hoc eodem tempore diui Francisci Asisiatis nouo tunc instituto viuentibus monachis cœnobium Cracouiēse à Boleslao Pudico fundatur. Per eadem tempora illa fatalis controuersia reuixit de dignitate Pontificali & potestate Imperatoria, inter Pontifices Romanos & Friderichum 2. Imperatorem. Scripsit Petrus Vinea tum librum pro potestate Imperatoris, cui respondet Innocentius quartus. Lege Volater. post lites verborum etiam ad strepitum armorum recursum est. Nam factio Guelphorum pro Pontifice, Gibelinorum pro Imperatore sese opponebat acriter.

1241. Tartarorum sexcenta millia, duce Bathi, in Poloniam, Russiamque venientes, vtramque regionem crudeliter vastabant, ciuitatibus villisque succensis, indeque captiuos educebant. Rex igitur Boleslaus, cum & Henrichus Dux maioris Poloniæ, cæteriq; principes contra Tartaros vnanimiter progressi, prœlium cum eis acre commiserunt. Iamque Tartarorum inclinabantur acies, sed quidam Vexillifer Barbarorum cum vexillo processit, in quo erat scripta græca littera tali modo X. superiùs verò in cuspide hastæ erat caput quoddam terribile infixum, arte magica confectum & efformatum, ore fumum vaporemque sordidum in Polonos euomens, quo velut peste quadam & incantationum infascinati, vires amiserunt. Sicque funditus à Tartaris, non secus atque à grandine segetes prostrati sunt.

Pugnæ huius

Pugna huius rationem & instructionem amborum exercituum qui volet scire, inueniet inferiùs in libello camppiductoriç graphicè rem descriptam. Pugna hæc fuit acerrima: Nec incruenta Tartaris victoria cessit, ita vt fracti viribus pedem retulerint, nec vlteriùs progredi ausi sint. Atque ita fortitudine Polonorum ducum Germania defensa fuit, vt incolumis remaneret. Sicut olim Græcia à trecentis Lacedæmoniis aduersus exercitum Xerxis. Periit in eo prœlio Henrichus Pius Heduigis & Barbati filius: quem deductum ad alterum arcus iactum à loco conflictus, incondito clamore sublato Barbari capite plectunt. Corpus eius agnitum fuit ex sexto pedis digito. Nam caput fuit abcissum à Tartaris. Periit ibi & Magister Cruciferorum Prussiensium, & alii quàm plurimi.

1243. Boleslaus Pudicus rerum potitus, ex Hungaria, quò ob Tartarorum irruptionem fugerat, reuocatus eo anno. Ita enim Miechouiensis dicit: Quapropter vox & clamor tribulatorum ascendit, quòd post miseras Tartarorum clades miserabiliùs & grauiùs à propriis opprimerentur, à Conradi videlicet exactoribus. Missique ex templò in Hungariam & Morauiam crebri nuncii, vt Boleslaum Pudicum quærerent quò afflictæ patriæ subueniret, tanquam hæres, qui non est reuersus vsque anno Domini millesimo ducentesimo quadragesimo tertio, &c. Heduigis eodem anno moritur. Cromero sic referente: Altero post maritum anno obiit Heduigis, qui à Christo nato 1243. Septimo Idus octobris. Corpus eius, quod croceum, dum vixit, propter rationem victus duram atque tenuem, assiduaque ieiunia fuerat, post mortem insolito splendore coruscasse fertur, Deo perhibente testimonium sanctimoniæ, & pietatis eius.

1246. Daniel Russorum dux filius Romani, qui ad Zaichostium perierat, à legato Apostolico coronatus, in sede Colomani Hungari sedet.

1248. Litvvani victi à Cruciferis cum Mendaco eorum duce, qui postea rex creatus fuit. Et Curetes populi auxiliares pariter cum eis conciderunt. Eodem ferè anno Svvatopelcus Pomeranus ille Gryfius occisor Albi Lesci, Prussis se ducem adiunxit, & omnes Cruferos potestate exuit. Hic etiam vt stabiliret suum principatum Bohemiæ principis filiam duxerat. Magister tunc prouincialis vel Marsalcus, vt illi vocant, Cruciferis præfuit. Eodem tempore Magdeburgum à Cruciferis arx in Prussia excitatur munitissima & admiratione digna, quanquam Annales Cruciferorum & Miechouiensis ad annum 1280. id referunt.

1247. Conradus Dux Mazouiorum prœlium cum Boleslao ad Iarosinum commisit, in quo Boleslaus, & Sedomirienses in magna trepidatione erant. Mox prosequens victoriam Conradus Cracouiam ducit exer-

am ducit exercitum. Cumq; copiam pugnandi Boleslaus ei non dedisset, arcibus duabus excitatis, vna ad Thinec, alia ad Lelovv, domum reuertitur. Atque ita, cum multas turbas in vita sua excitasset, & bella non necessaria cum cognatis, extremum vitæ diem clausit. Hoc anno hic, vt dictum est, Cruciferos in suam & totius Poloniæ perniciem primus, animalia inquam, illa in iis terris nondum visa adduxerat, cum quibus quàm atrocia bella gesserit Locticꝰ rex, Wladislaus Iagello, & Cazimirus postea dicetur.

1250. Guelphorum & Gibellinorum factiones, à Pisis initio facto, in singulis ferè vrbibus excitantur. Nam altera pars sequebatur Pontificem, altera Imperatorem. Ita magna laniena secuta est, sed hoc Chronicarii Germanici in annum 1238. reiiciunt. Sensit & Polonia huius dissidii incommoda. Venerat enim legatus Pontificis Innocentii in Poloniam, habitaque Synodo Wratislauiæ, imperauit Episcopis quintam partem redituum dari Pontifici, quò iam debilitatas vires suas aduersus Fridericum Imperatorem inde confirmaret. Pro hac verò intempestiua humanitate, vt vocant, Polonorum relaxauit eis ieiunii magni vinculum. Nam, cum nouem hebdomadis, veteri Pontificum instituto, vulgò seruaretur (& à Russis hactenus seruatur) indulsit, vt esset deinceps hebdomadarum tantùm sex & dimidiæ. Hinc natum est nomen, Stáry mięsopust, sicuti & nunc post reformatum anni cyclum vetus natale, & vetus Pascha vocatur, abscissis nimirum decem diebus currentis anni 1582. quo hæc accidit Kalendarii reformatio.

Vetus quadragesima.

1252. Salinæ Bochnenses repertæ. Id beneficium Kingi vxori Boleslai pietatiq; eius acceptum referunt. Ex inde damna sarciit, quæ ei Tartari intulerant.

1252. Sacer Stanislaus inter diuos relatus, reclamante Hostiensi Cardinali, & in Fastis seu Martyrrologio exinde connumeratur.

1255. Mindacus dux Litvvaniæ magno astu à Cruciferis persuasus, ad religionem Christianam perducitur. Cum enim armis ab eis esset attritus, vt etiam domesticis inuisus redderetur, ob nouam videlicet religionem, eum (si sic loqui fas est) in Christianisant. Vt ita foris & intus conuulsis eius viribus, magis obnoxius eorum iniuriis redderetur. At non ita multò post, re animaduersa, ad sua idola resiliit. Meminit tamen historia, Litvvanos iam tum ante Iagellonem aliqua initia habuisse religionis. Iamque ante aliquot annis Episcopi Litvvanorum, Gerardus, inquam, & Vitus, in illa festiuitate aderant, quando D. Stanislaus in numerum sanctorum ascribendus promulgabatur, hoc est septuagesimo & quinto anno post eius mortem. Anno autem Christi 1253.

1556. Poloni Morauiam & Opoliensem terram vastant. Hageki errorem

geki errorem hîc nostri scriptores confutant. Vide D. Cromerum. Othocarus Bohemorum dux (nec dum enim diadema regium acceperat) Prusiam perdomuit. Tum Kinisberga, id est Regius mons ad sinum maris Balthici excitatur, & à regis nomine, Othocari videlicet, sic est dictus. Detegit etiam hîc triplicem errorem D. Cromerus Æneæ Sylui, qui, vt captaret beneuolentiam apud Bohemos, fingit, contra consensum historicum, hunc Othocarum debellasse has regiones inter Bohemiam & Regium mõtem. Secundò quòd dicit, ab eodem Tartaros debellatos. Tertiò, quòd asseuerat id suis viribus eum confecisse. Aut, inquit Cromerus, ostendat quando Bohemi eas terras amiserint, tunc credetur ei, quòd eas subiecerit. Sed si hoc non potest ostendere, neq; igitur eius narrationi relinquitur locus. Brandeburgũ etiam in Prusia in memoriam Marchionis Brandeburgensis excitatum fuit sub idem tempus. Eodem seculo fit mentio oppugnati Raciązy oppidi à Svvatopelco illo defectore, qui primus in eas regiones artificium inuexit veterum Romanorum, testudinis ex clypeis cõficiendæ, vt milites sub tali propugnaculo tutiùs possent versari, & mœnia aggredi atq; subire. Et hoc artificio in expugnando Naclo vsus est. Ibi ei exprobatum fuit defectionis illud scelus. Tum ex arce audita fuit vox, quæ ad aures eius vsque peruenit: Plures, inquit, adsunt, qui à fraudulentis victoribus pœnas expedituri sunt.

1257. Richardus rex Angliæ, rex Romanorum pronunciatus, priuilegium Teutonico ordini conficit. Hyacinthus etiam hoc tempore ab exilio huius vitæ in domum cœlestem commigrauit. Verba sunt historici. Eodem tempore Boleslaus Caluus excommunicatus, ob captum & ad subuculam vsq; exutum Thomam Episcopum Wratislauiensem. Describunt hîc historici nostri modum cruciatæ emittendæ, hoc est diplomatis, qua cruce signatis permittitur reges ac duces vnà cum eorum regnis diripere, sicut acciderat huic Boleslao Caluo. Ad hunc videlicet modum. Scripsit inquiunt, Pontifex maximus, Alexander quartus, ad Archiepiscopum Gnesnensem, vt coadiuratis Cruciferis Polonis, concitaret eos contra Boleslaum. Eodem modo traditur ad Magdeburgensem Archiepiscopum mandatum dedisse, vt à Germanicis quoque Cruciferis idem curet fieri. Ita Boleslaus Caluus distractus, dum in hanc & in illam partem oculos dirigit, à fratre per dolum capitur.

1258. Bella ciuilia in maiore Polonia inter duces, qui 24. tunc numerantur fuisse. Prædicatur Boleslai Pii, ducis Calisiensis audacia, quomodo cum aulico comitatu, exercitum magnum hostium dissipauit ad Opatkouicam. Extremis enim perturbatis & primos impellentibus, omnibus maior, quàm erat, visus est numerus copiarum.

propterea

propterea quòd ſylua lõgiorem proſpectum adimebat, clamantium verò hominum ampliorem ſonitum reddebat. Daniel etiam Ruſſorum Dux arcem Lublinenſem capit, & monaſterium Zaichoſtenſe, vbi pater eius perierat diripit, Sedomiriam incendit, vnà cum Tartaris, quibus ſe ducem præbuerat. Cracouia ab eiſdem incenſa, ita vt Boleſlaus iterum cogeretur profugere in Hungariam. Sed alii hanc Sedomiriæ incenſionem in annum 1260. referunt. Ideo Sedomiriæ ad eum vſq; diem illa martyrum ſtrages anniuerſaria celebritate po ſtridie Calendas Iunii magno populi cõcurſu recolitur. Ita Daniel, ſe illa perfidia vltum eſſe cladem Romani patris, quam ad Zaichoſti am acceperat, gloriabatur.

1260. In hoc etiam tempus noſtri ſcriptores (quanquam in viginti annis circiter diſcrepant) Danielis Romanidis coronationem referunt. Dicuntque eum, poſtquam ſatiatus eſſet cædibus & effuſionibus ſanguinis Polonorum, quas Tartari paſsim ediderant, ſubiugaſſetque magna ex parte Ruſsiam Auſtralem, ſpe erectum ab Opiſone legato apoſtolico in Polonia tum agente per nuncios petiiſſe, vt ſibi & ſucceſſoribus ſuis titulum regium impetraret; ipſum verò ſanctè promiſiſse, ſe cum vniuerſa gente ſua ad Romanæ & eccleſiæ catholicæ ſocietatem ſiue vnitatẽ acceſſurum, & chriſtianas regiones aduerſus Tartaros, qui iam ingentem formidinem omnibus principibus chriſtianis incuſſerant, defenſurum. Diſsuadebat id Opiſoni legato Predota Epiſcopus Cracouienſis, & nonnulli alii, ſed nihil pro fecerunt: obtinuit Daniel quod petebat. Sed quod contrà promiſerat, non ſeruauit, quin potius fidei & iuriſiurandi religionem violauit, & priſtinæ religioni pertinaciùs poſtea adhæſit, chriſtianos verò non modò non defendit, ſed etiam cum Tartaris, pariter infeſtauit. Cum Litvvanis etiam contra noſtram gentem ſenſit, eiſque commilitauit. Cur autem Pontificibus vltra Poloniam tot reges creare in mentem venerit, nunc non diſputo. Quidam dicunt, hac ratione voluiſſe eos ſedis Romanæ maieſtatem condecorare, tribus regibus ſimul adiectis præter eos, qui iamdudum regum nomine appellabantur. Alii dicunt hæc facta eſſe in barbam (vt vulgò loquuntur) Imperatoribus occidentalibus. Negabant enim Imperatores, Pontificem habere poteſtatem creandi reges. Contrà, Pontifices vt & reipſa & verbis demonſtrarent, ſeſe & velle, & poſſe reges creare, tres breui tempore inaugurant, Halicienſem videlicet, Litvvanicum, Mindacum, & Polocenſem Wladimirum; quorum nunc regna à rege Poloniæ tenẽtur, & in prouincias redacta ſunt. Et, ſi multitudine regnorum gloriari liberet, vt plerique Monarchæ faciunt, certè Polono non deeſſent occaſiones titulum ſuum augendi, & infarciendi regnorum nominibus, vt ita Rex quinque magnorum regnorum: Poloniæ nimirum,

Daniel Romanides.

æ nimirum, Lituaniæ, Haliciæ, Pólociæ, Kiouiæq; diceretur. Cuncta enim hæc dominia à Pontificibus regiis titulis sunt cohonestata insignitaq;, ceremoniis solennibus adhibitis, & priuilegiis ad id traditis. Sed quis tandem effectus fuerit multiplicationis tot regum, non est difficile cognitu. Barbaræ quidem gentes, Scythæ, inquam, & Turcæ, qui iam satis exasperati erant, ita vt istas regiones vastarent, & cateruatim sæpius sese in eas infuderent, certè regum ista institutione non parum commoti sunt ad res nouandas. Timebant enim, ne istæ duæ res nouæ, nimirum cruce signatorum exercitus, qui orientem versus sæpe procedebant, & regum nouorum inauguratio aliquod ipsis exitium accelerarent.

Principatus Poloniæ quinque regna.

Malus exitus consilij de augendo numero regum.

Dixi, circa hæc tempora, quando videlicet differunt historici de clade Sendomiriensium & coronatione Danielis, discrepare inter se in 20. circiter annis. Quod accidit puto propter bella & turbulenta tempora illius ætatis. Vnde fit vt & historia eius æui plerisque in narrationibus erroris suspicione laboret. Conqueritur etiam hic domus amplissima Sienieniorum, Olesniciorum, Pozovviorum & aliorum, qui signo vtuntur Debno nominato, de Monachis sodalicii illius, qui vitæ institutum sequuntur cœnobii S. Crucis. Nam volentes historiam suæ societatis speciosiorem magisque figuratam reddere, multa confinxerunt, quæ pugnant cum historia familiæ eorum, quam per manus à maioribus suis traditam accepere. Certum est autem, & pro confesso tenendum, Dembrotem, qui signum sanctæ Crucis reduxit, Polouucium fuisse; qui Polouucii ab illis Gothis Italiæ vastatoribus originem ducunt: habitasseque in eadem plaga Russiæ, vbi nunc est solitudo, & coloniæ nonnullæ ipsorum. Et credibile est, ideo ipsum ac Polouucios omnes Tartaros vocatos fuisse, non quòd Tartari essent: sed quia cum Ducibus Russorum Leone & Romano, qui vindicaturi clades superiores venerant à Polonis acceptas, duces itineris Scythis in Poloniam se præbuerant. Inde, inquam, factum esse reor, vt per inuidiam Tartari vocarentur. Præsertim cum etiam in vicinia Tartariæ habitarent. Non minùs autem scitè, quàm verè, à Ptolomæo dictum est: Finis vnius rei participat de appellatione alterius. Quam ob causam, confinii videlicet ratione, Sarmatæ, atque etiam Germani interdum ab autoribus Scythæ appellantur, de qua figura sermonis luculentiùs libro primo huius operis à nobis disputatum est. Sed & aliæ coniecturæ non desunt, quib' docetur eadem res. Neque enim alioqui, si Dembrotes Tartarus seu Scytha fuisset, signum sanctæ Crucis per eum remissum fuisset. Nam ad primum conspectum à Sendomiriensibus fuisset discerptus, & illi, qui cognatos suos nō ita pridem crudeliter ab eo trucidatos meminerant, cupiditate vindictæ, sanguine eius suis parentassent: Sed

Origo Dembrotiorum inter quos frequentiores Sienienij habitāt.

quia eum & generis Gothici antiquitas, & religionis vnitas, linguæque Rusicæ vsus cõmendabilem apud nostros, vt ipsius populares, reddebant, ideo hunc præ aliis idoneum putabant, qui tutò & commodè ad suos veluti contribules sacrum istud signum ferre posset. Et virgo Adleida Debniades ideo in nuptias eius faciliùs consensit, quòd hominem suæ religionis esse, nec ita multum à se dissidere perceperat. Præterea (pace sodalitii illius dixerim) apparet hanc historiam minimè secum consentire. Nam si anno 1260. sub Boleslao Pudico, fuit crux relata, & rursus sub Cazimiro magno, anno 12. vbi latebát, demonstrata, quomodo ab eodem reportata & demonstrata credetur, quandoquidem prius tempus à posteriore propemodum 100. annis differt? Per quod temporis spatium tres reges intercesserant: Præmislus nimirum rex, Venceslaus Bohemus, & Wladislaus Locticus, & bona pars regiminis Cazimiri magni. Iam autem, cum Sendomiria vastaretur, dux cohortum nuncupatus est, & agmen ducebat. Ideo 40. aut paulo minus annos is tunc natus fuisse coniicitur. Sed coniectura hac omissa, ad institutum reuertamur.

Circa hæc tempora vrbs Cracouiensis iure Teutonico, quod & Sredense vocatur, vti cœpit. Condonet lector, quòd breuiter & succinctè capita rerum enumeramus, neque enim nostrum propositum est ea, quæ alii prolixè tradiderunt, largiùs prosequi: satis est, quòd primam partem historiæ nostræ ab aliis neglectam tradidimus. Porrò capita rerum in hac secunda parte tantùm proponere sufficiat, vt saltem complementum historiæ habeat lector.

1260. Circa hæc tempora Michaël Palæologus Græcorum Imperator auxilio Guilelmi ducis Genuensium occcupat Byzantium; inde inuasit imperium Orientis, Balduinumque cum Gallis expulit. Huius progenies Constantinopolim obtinuit annis ferè ducentis. Interim Bulgari, Rascii, Seruii, & aliæ gentes Slauonicæ suis parebant regibus, & Despotis. Et qui antea amici aut confœderati Constantinopolitanis erant, mox hostes facti, assiduis incursionibus Thraciam & Macedoniam infestant.

1265. Boleslaus Pudicus, cum videret Iazygas, gentem ferocem, sæpius ipsius terras infestare, regionem eorum agmine composito semperque instructo, 22. mensis Iulii ingreditur. Sciebat enim, gentem indomitam, atque aut mori, aut vincere animo obfirmatam, ad pugnam quamuis iniquissimam accursuram. Nec eum opinio fefellit. Nam statim, illucescente sole, vbi se nostri in conspectum eis obtulerunt, magna alacritate ad eos contendunt. Producit Boleslaus suos in aciem; Concurritur infestis armis. Cumq; aliquot horis Marte dubio pugnatum esset, tandem instantibus nostris, ad paucos rediguntur Barbari, ducemque ipsum Cunhatum inter primos pugnantem amittunt,

tem amittunt, & tamen pedem non referunt. Ita fortiter dimicantes occidione occisi sunt,&,qui remanserant ex militari ordine, religionem Christianam, capitali pœna proposita,suscipere sunt coacti. Tametsi autem de Iazygum origine plerique hæsitant, tamen Sarmatas fuisse nemini dubium est; Sarmaticaque lingua eos locutos, vel inde euinci potest, quòd hactenus tam hi, qui in Podlasia habitant,quàm illi, qui ad Tibiscum in Hungaria hactenus manent,lingua Slauonica, licet paulo difficiliore, quàm Rußi,vtuntur. Et hic dux eorum Cunhatus de quo modò diximus,nomen prorsus Rußicum habuit. De iis autem quum iam aliquoties dixerimus,superuacaneum est de iisdem luculentiùs differere. Tapia eodem anno in Prussia excitatur. *Iazygum origo.*

1263. Ecclesiam parochialem Mariæ Magdalenę Posnaniæ fundatam Miechouiensis tradit.

1264. Monasterium in Brzescie Cuiauiensi fundatur.

1264. Rußi & Tartari fusi & profligati à Polonis ad Pietã campum. Dux autem Rußorum erat Suarno. Nam Daniel Romanides paulò ante mortuus erat, licèt Miechouiensis mortem eius in annum 1266. referat. Victoria hæc accidit Iunii mense eadem die,qua antea ad Zaichostiam à nostris prosperè pugnatum fuerat. Res primò eminus scorpionibus, & arcubus gerebatur, sed dum Scythæ in eo genere pugnæ exercitatos se declarant, inuehuntur nostri in acies eorum,& cominus hastis atque gladiis res geritur. Referunt pedem hostes; instant nostri. Nitebatur Suarno restituere suorum aciem. sed, cum nihil ageret, in fugam se coniicit, atq; ita vniuersa acies hostium conuertitur, & mutuò sese impellit & impedit:Ita nostri plena potiuntur victoria. Existimatum est tum piis precibus principis Boleslai, & religiosæ coniugis Kunegundis, impetratam fuisse illam victoriam, magis quàm humanis viribus, cum numero hostes quadruplò nostros excederent. Nam certò narratur, Kingi Reginæ astitisse tum duos candidatos angelos, qui futuri belli euentum ei prædixerint. Vnde videre licet, vt iam aliquoties dictum est, regna primordialia magis peculiari cura tutellaque à Deo cœlitus defendi, quàm ea, quæ proximis seculis suppullulasse creduntur. Numerantur autem iuxta Mosem à Lyrano 73. vt sunt Iberorum, Celtarum, Tuisconum, Sarmatarum,& consimilia.

1264. Hoc anno Cometes dirus & Luridus arsit,in occasum sese porrigens, durauitque tres menses, quo etiam tempore Vrbanus Papa, vt Miechouiensis refert, festiuitatem corporis Christi instituit. Eodem tempore Boleslaus Dux Calisiensis, atauus Cazimiri Magni priuilegia & libertates indulsit Iudæis, quas scriptores historiæ Polonicæ & Priluzius, vt legibus contrarias, reprehendunt. Quod cum ego senioribus Iudæorum aliquoties obiicerem; ad hunc mo-

 dum respon-

dum responderunt: Si hæc ita se haberent, vt Prilusius dicit, certè nos non tulissent Reges, non modò per hosce trecentos annos, sed ne per tres menses quidem. Adieceruntque, se habere confirmationes suarum libertatum & priuilegiorum non solùm à regibus Poloniæ, qui ordine alter post alterum vixerunt, sed etiam ab Imperatoribus, ipsisque denique summis Pontificibus Romanis, quorum exemplo Dux Boleslaus maioris Poloniæ & Cazimirus Magnus, cæteriq; Reges easdem confirmarunt, corroboraruntque.

Quinta expeditio.

1263. *Dux Brusfingæ, & Margrauius Morauiæ cum filio, & Landgrauius Turingiæ magnam vim militum contra Prussos adduxerunt, vt vlciscerentur mortem Helmerici Magistri, quem in Lubusouiensi terra cum exercitu ferè occidione occiderant. Superiore autem anno Wilauum arcem, à Regio monte triginta millibus passuum sitam, Lituani, adhibitis varijs bellicis machinis, magna contentione oppugnant.*

1266. Predota Episcopus Cracouiensis mortuus est.

1266. Arcem Cracouiensem, totum montem complectendo, Boleslaus Pudicus restaurat. Circa eadem tempora Salome Haliciensis Regina, Boleslai Pudici soror, vxor verò Colomani in Zaichostiensi monasterio vixit, deinde in Skalensi vitam exegit. Funus eius Cracouiam ad D. Francisci templum illatum est.

Sexta expeditio.

1266. *Nec minus etiam celebris fuit Otthocari regis Bohemiæ expeditio in Prussiam hoc anno. Erant enim in illo exercitu Poloni, Bohemi, Syllesii. Sed & Russi eodem tempore Nadrouitas, & Scalouitas, annis 60. ante aduentum Marianorum, ex veteribus ipsorum sedibus, vbi est nunc Ragenta, eijcere contendunt. Cumq; isti arctiore obsidione in arce quadam premerentur, interrogati, quonam pacto inediam tam diu sustinerent: responderunt, se viuarium quoddam in area arcis habere, quod illis piscium copiam suppeditet. Subiungit Dursburchius historiæ illius scriptor atque exclamans: Mirum est, inquit. Cum gentiles possessores illius arcis essent, viuarium illud tantam copiam piscium illis affatim producebat, nunc postquam Christiani potiuntur isto loco, tantùm ranis illud viuarium scatet. Sed tandem inquit, iudicia Dei sunt inperuestigabilia. Demonstrauimus autem in chorographia nostra, illius regionis antiquissimos fuisse possessores Slauinos, ideo etiã nunc Slauonia illa prouincia vocatur, vnde & Ptolomæus Venedicum sinum mare illud appellat. Ideo à Nadrouitis Prussis Russorum Principes tam enixè eam*

tam enixè eam vindicare contendunt. Hoc tempore etiam Regiomontana arx fuit excitata, & ad conseruandam memoriam huius expeditionis Otthocari regis Bohemiæ Mons regius est vocata. Hoc quoque tempore apud Lituanos regnabat Troinata, qui Mondocum patrem vna cum duobus filijs Rukla & Repikascha auxilio Doumantis iugulauerat. Sed & ipse non ita multò post à Woysilkone comprehensus in venatione excarnificatus fuit. Fuit Woijsilko filius etiam Mondoci, sed monasticam vitam professus in Vronscensi monasterio ad Pinsko priuatim vitam religiosam ducebat. Hunc proceres Lituani diu renuentem cunctantemq́; precibus & inuitationibus sollicitantes, ad gubernacula Reipub. suæ, in tanta rerum perturbatione, euocauerant. Kiernoniæq́; solenni ceremonia inaugurauerant. Euectus ad eam dignitatem, nihilosecius voti sui memor, vestem ritualem monasticam seu cucullum supra Ducalem habitum superinduebat: Sed hunc non ita multò post, Leo Dux Russorum per speciem comitialium consultationum ad interiora Russiæ, Wladimiriam illam vicinam nobis in Volihnia, euocatum post conuiuium quoddam manu sua interficit. Iam enim à conuiuio Leo & reliqui conuiuæ Duces ad sua diuersoria abierant, cum mora parua interiecta, Leo ad curiam Woysilkonis rediens in cubili dormientem excitat, & quasi adhuc comessatiunculæ indulgere volens, elicere conatur. Bibemus adhuc Kumie, sic enim Russi affines suos blandiusculè vocitare solent. at vbi non pareret ille, euaginato acinace, caput eius dissecuit, ita vt cerebro paries proximus aspergeretur. Ita Woysilko miserabili morte vitam, simulq́; posteritatem perfidi Mendoci patris, adeoq́; stirpis antiquæ Centamorum ab insignibus auitis dictæ, finiuit: continuataq́; tamdiu successio in principatu, in aliam familiam Columnarum dictam, electo Vithene, & sede ducali Nouogrodiam translata, isto tempore transiit. Delati ad commemorationem istarum duarum familiarum celeberrimarum Lituanorum, paucula hîc, historicos Lituanicos submonituri, adijciemus. Germani scriptores viri eruditi, & in historica lectione versati, Columnarum, Vrsinorum, Scaligerorum, & aliorum consimilium familias à Germanis non à Romanis veteribus deriuant: Romanos quidem esse fatentur, sed posterioribus temporibus ab Imperatoribus Germanicis Romæ collocatos iusq́; ciuitatis adeptos, in eum finem, vt isthîc manentes, tanquam Imperatorum clientes, & alumni (nam redditibus certis & portorijs ab ijsdem aucti erant) autoritatem ipsorum aduersus indignationem Pontificum, si quando oboriretur, tuerentur. Hac igitur ratione familiæ Lituaniæ Columnarum & Centamorum à Romanis originem suam trahere potuerunt.

Woysilko interfectus crudeliter.

Origo Columnarum Vrsinorumq́;.

runt: Sed hæc transmigratio vt longè posterioribus temporibus acciderit, necesse est. quando nimirum Guelphorum, & Gibellinorum factiones extiterunt & per Italiam Germaniamq; sunt sparsæ. Ex prædictis igitur causis & per prædictam occasionem has gentes ex Germania in Italiam traductas fuisse tradunt. Neque hoc absurdum videri potest. Nam rerum Romanarum antiquiores scriptores Columnarum ac Vrsinorum nullam mentionem faciunt. Fieri autem potest, vt cum Cruciferis, qui expeditionibus frequentibus, terra mariq; viam ex Italia septemtrionem versus aperuerunt, & ab vrbe Roma veteri ad Romam nouam, ad litus Balthicum sitam (sic enim portus ille Curlandicus ad imitationem comparationis Romæ Romuleæ cum Roma Constantinopolitana, quæ etiam νεά ῥώμη vocabatur, antiquitus nominatus est, & ibidem Pontifex etiam gentilis, Kriuei Kriueto dictus, sedem suam habuit primariam) huc aduenerint. qui demum insinuantes se in amicitiam Lituanorum, primò socij, demum & domini gentis esse cœperunt. Hanc verisimiliorem originem Columnarum Lituanicorum esse puto. Nam et Dorsprungij nomen & Prosperi magis est cognatum sono Germanicis nominibus, quàm Italicis. De Libone Nauarcho Pompeij speciosior narratio videtur. Sed ego de rebus vetustis iudicium hîc cuiq; suum relinquo. meliora adferentibus subscribam & cedam.

1268. Suatopelcus decrepitus iam, mortuus est, & recordatus defectionis suæ, moriturus filiis mandat, vt Polonos duces omni ratione & beneuolentia sibi deuinciant. quod quia postea obliti sunt facere, magnis se calamitatibus implicarunt.

1270. Ludouicus Von Balderhem Magister prouincialis Prussiæ (erant enim alii Generales) vnà cum Liuoniæ Magistro Plescouiam obsidet, & Russos ad faciendam pacem cogit.

Paulus Episcopus Cracouiensis.

1271. Paulus Episcopus Cracouiensis ob raptum sacratæ virginis ex Skalensi monasterio, qua abusus esse fertur, Syradiam iussu vel permissu Boleslai ab Othone & Zegota iuuenibus Toporum familia ortis, deportatur, ibique mensem vnum seruatur. Hic diuinitus quadam die de cœlo ob sua scelera increpitus fertur huiusmodi verbis: Væ tibi Paule Episcope. Rursus ferunt, talibus dictis eum in cubiculo compellatum: Ne timeas Paule Episcope, age quod lubet, septimo deinde anno morieris.

1273. Boleslai victoria contra defectores in hunc annum incidit. Huius belli concitator fuisse fertur idem Paulus Episcopus. Ipse tamen Boleslaus non prorsus immunis à culpa fuisse fertur. Nimirum, quòd indulgentia quadam calumnias in iudiciis regnare pateretur; quibus etiam hactenus impunè laborant Causidici nostri seculi. Neque prorsus incorruptus iudex fuisse ferebatur: onerosus item

nobilitati

nobilitati propter crebras venationes. Nam tunc ferunt adhuc nobiles ſubuectiones præbuiſſe principibus. Itaque mutatione plerique principis, nouoque domino creato, ſperabant ſe liberatum iri iſtis malis. Paulus tamen autor fuit conuenticulorum aduerſus Principes, ſemina iaciendo futuri belli.

1279. Hoc anno Boleſlaus Pudicus ad quartum Idus Decembris fatis conceſsit. Cracouiæ apud diuum Franciſcum, quod monaſterium ipſe condiderat, ſepultus eſt in choro templi à ſiniſtra parte. In cuius ſepulchro tale epitaphium legitur. ANNO DOMINI MCCXX. OBIIT ILLVSTRISSIMVS PRINCEPS ET DOMINVS BOLESLAVS CRACOVIENSIS, &c. Sed inſcriptio tempore variat à calculo chronologorum noſtrorum. Benignus & religioſus Princeps fuit. Cuius illa extant in Cracouienſem Epiſcopum, & eccleſiam memorabilia beneficia, quibus ſacerdotes, eorumque adſcripticios ab omnibus penſionibus & teloniis liberauit. Ab omni item iuriſdictione magiſtratuum ſuaq; ipſius exemit (quod ab Archiepiſcopo etiam quodam effectum fuiſſe ſupra meminimus) Epiſcopumque omnino Ducali iure in bonis ſuis eſſe voluit. Adhæc poteſtatem fecit Canonicis Cracouienſibus ſenos ex nobilitate aut duodenos ex plebe quos vellent ab expeditione bellica eximendi. Condidit etiam ſancti Marci monaſterium Cracouiæ. Ciuitatẽ Cracouienſem iure Saxonico ſiue Magdeburgenſi, quod etiam Sredenſe & Teutonicum vocatur, vti iuſsit, conſtituitq;. Quinquaginta duos annos poſt mortem patris Kinga vxor virgo permanſit, mortemque mariti moderatè tulit. Diſtractiſque cunctis facultatibus in vſus egenorum, diui Franciſci profeſsioni & inſtituto vitæ ſeſe addixit. Poſtremò Sadeciam commigrauit, ibique reliquum tempus vitæ in monaſterio peregit. Non multò poſt Pudicum mortuus eſt Boleſlaus Caluus Legnicienſium Dux Rogatka dictus.

Epitaphium Boleſlai.

Immunitas Cleri.

A bellica expeditione tunc primùm clerus exemptus.

S. Marci monaſterium.

Kinga Regina & Ducißa.

De origine Ducum & Archiducum Auſtriæ.

Rudolphus Albertum filium Auguſtæ Vindelicorum, in cõuentu principum Auſtriæ, Styriæ, Carinthiæ & Carniolæ ducem appellauit. A quo originem duxerunt ii, qui deinceps illis regionibus præfuere vſq; ad noſtra tempora, & Carolum Quintum Imperatorem, Hiſpanorum, Siculorum, Neapolitanorumque regem, ac Ferdinandum Cæſarem, regem Romanorum, Hungarorum, & Bohemorum, fratres germanos, ac liberos eorum inclytos.

LESCVS NIGER.

Anno ab orbe condito 5345.
Anno Christi. 1279.

SVccessorem Boleslaus accepit Lescum Nigrum Siradiensem Ducem. Hunc enim viuus adoptauerat: præterea ex fratre patruele nepos ei fuit. Patri igitur adoptiuo Lescus iustis persolutis, nemine ex cognatis aduersante, rerum potitur. Inter extraneos Rusi primùm duce Leone Danielis filio & Romani illius Haliciensium nepote, adiunctis sibi Tartaris, primò Lituaniam, deinde & Poloniam aggrediuntur. Cum istis Palatini duo ad Goslice pagum altero à Sendomiria milliario temerè quidem, vt qui multò pauciores, sed tamen euentu prospero concurrunt, cõmisso que prœlio, tertia die Februarii eos fuderunt. Nam, cæsis primis, magna trepidatio cæteros inuasit. Sic, abiectis armis, terga verterunt. Cæsa feruntur in eo prœlio hostium octo millia, capta duo, militaria signa septem. Nostri victoria potiti, mox Rusiam vastant vsque Leopolim. quæ vrbs ab hoc duce conditore nomen tunc accepisse dicitur.

Prœlium Gozliciense.

1281. Bellum cum HENRICHO Wratislauiensi nomine tantùm & non re ipsa, Probo dicto, ob Duces tres captos. Quo anno etiam Siculi Gallos vna hora, dato campanæ ad vesperas signo, per omnes vrbes ex composito trucidant. Hinc in prouerbium abiit: Siculæ vesperæ.

1282. Ius tum Lescus dicebat Cracouiæ, cum audisset Lituanos & Iazygas subita excursione Lublinensium regionem tripartito agmine depopulari. Itaque sepositis omnibus negotiis, armis correptis, magnis itineribus ad eos contendit. Sed hostes iam præda onusti recesserant. Itaque cum lassus animo angeretur, sopore eum inuadente, diuinitus consolatur á quodam, qui speciem diui Michaëlis referebat, in somno ei apparente: qui ei sponsionem certæ victoriæ faciebat, si non desisteret, & persequeretur hostem. Paruit ille: Nam, cum somnium hoc militibus manè exposuisset, dici non potest, quàm eos alacres ad persequendos hostes reddiderit. Itaq; cum recentibus hostium vestigiis insisteret, 13. Octobris ad Naruam & Nemen flumina eos consequitur. Perculsi aliquo modo metu, cum se iam euasisse sperarent; Sed tandem ad arma ventum, Iazygibus arma arma acclamantibus. Modum pugnæ & instructionem exercitus habes à me in libello Campiductoriæ expressum. In summa, victoria nostri potiti sunt gloriosa. Nam & canes nostratium, quos secum iam ducebant Barbari, vt lętiore vlulatu nostris quodammodo gratulabãtur: sic sæuis morsib. Barbaros ipsos impetebant. In eo prœlio reliquiæ Iazygum equestris ordinis, qui à suscepta religione defecerant, penitus

rant penitus extinctæ sunt & deletæ. Lescus victor in Poloniam rediens diuo Michaëli, qui sibi in somnis victoriæ spem fecerat, Lublini templum eius rei mnemosynon condidit.

Septima expeditio.

Tunc Liuonici Ensiferi totis viribus suum robur in vnum conferentes Lituaniam ingreßi, cum Doumante prœlium acerrimum committunt in campis Vidriminscijs Gedrociorum, duobus milliarijs à stagno nobili Kiamento dicto. Ibi robur Liuonum concidit, totusq; illorum exercitus deletus est. Vnde campus ille hactenus Caulis vocatur, quod significat bellum lingua Lituanica. Inueniuntur illîc hactenus à colonis fragmenta framearũ, sagittarum, & pili hastarum. Celebratur etiamnum ab agrestibus cantiunculis hic Doumantes. qui tandem seditione, ciuiliumq; bellorum incommodis patria extorris & extrusus ad Plescouienses profugit, à quibus etiam in Principem fuit electus. Hic primùm Plescouiã muris cingere cœpit. Vnde Plescouienses Moschi quandam suorum mœniorum partem, parietem Doumantis hactenus vocant. Sed quia ambiens principatum Lituanicum ad necandum Troidenum Ducem subornauerat rusticos, qui redeuntem à balneis nihilq; tale suspicantem fustibus interemerunt, ideo à Laurasio filio eius prœlio victus, & trucidatus est. Fuit igitur Laurasius filius Troideni Reguli Lituanorum, qui, vanitate gloriæ huius mundi spreta, in monasterium sese abdiderat. Sed ob cædem patris grauißimè commotus, cucullo abiecto ad tempus, & correptis armis Doumantem persequutus est, exercituq; eius fuso, eum interemit. Postea, vbi iræ suæ satisfecißet, ad institutum regulæ redijt, designato in locum suum Lituanis principe Vithene. Ab hoc se libertates accepiße, gloriatur Lituania. Sed forsan mala fide à principibus, qui Laurasio succeßerunt, seruatæ, aut ab ipsismet negligenter curatæ & defensæ sunt. Vsque enim ad Cazimirum Poloniæ regem & forsan ad Augustum, ingemiscebant conquerentes, se oppreßos seruitute, populi Lituaniæ. Hæc per modum compendij cuiusdam de rebus Lituanorum percurruntur.

Campus Caulis.

1283. Suetopelcidæ Duces Pomeranorum Cruciferis sua donârunt. At donationes illas legatus Pontificius Philippus Episcopus Firmianus, qui tum ex Hungaria malè ibi tractatus venerat, rescidit. Gneuense tamen territorium eis concesßit; in quo mox arcem condiderunt, præsidioq; firmarunt. Eodem anno Lescus prœliatus est cum Lituanis ad Lukouiam, qui tum Sedomiriensem agrum vastabant. Laudatur hîc pietas Lesci, qui initurus prœlium, suos milites ad humiliandum se Deo cohortabatur, & sacrosanctæ Eucharistię vsu, pec

Donationum rescindendi ius penes legatum Pontificis.

catorumq; confeſsione ſe communire iubebat. Addidit & cohortatoriam orationem, qua eis ob oculos poſuit, honeſtiſsimum eſſe pro patria mori, gloriæ, quàm vitæ, bonos forteſque viros cupidiores eſſe debere. Irent ergo alacres, cæſorum hoſtium ſanguine ſuis parentarent, & captiuos opem lachrymis & eiulationibꝰ implorantes liberarent. Inſtructionis huius hypotypoſim in Campiductoriæ meæ libello reperies. Apparuit hinc ſumma fortitudo noſtrorũ hominum qui, quaſi firmo muro obiecto, denſo agmine acies hoſtium diſiecerunt. Poſt debellatos hoſtes in Paulum illum Epiſcopum Cracouienſem animaduerſum eſt, qui captus, in Syradiam iterum à ſatellitibus eſt deportatus. Creditum eſt enim, eum memorẽ prioris captiuitatis, quum apud Leſcum detineretur, per quoſdam nobiles ex Sedomirienſibus Lituanos ad illas incurſiones Poloniæ concitaſſe. Magnas enim neceſsitudines & clientellas habuit Paulus in tractu Sedomirienſi; quibus confiſus ſemper rebus nouandis ſtudebat. Illo ipſo tempore Lucardis mors condolenda, vxoris Præmiſli maioris Poloniꝫ Ducis, accidiſſe fertur; quę à pediſſequis ſuis iugulata fuit. Nec expers huius culpæ Præmiſlus eſt habitus; eò quòd ne quæſtionem quidem de ſcelere habuiſſet, nec pœnas exegiſſet. Vulgari igitur carmine notatus eſt. quod carmen ſua ætate Dlugoſsus vulgò cantari ſolitum eſſe memorat. In hac elegia, vel cantico, oratio Lucardis miſerabilis expreſsa fuit, quæ maritum pro coniugali amore & honore, quem illi ſemper habuiſſet, ſupplex orabat, ne vitam ſibi adimeret, ſed vel vna ſubucula tectam in domum paternam remittat. Cauſa verò huius parricidii Præmiſlo ea fuiſſe fertur, quòd nullos ex ea ſuſciperet liberos. Sed non inultum id ſcelus tulit Præmiſlus. Nam etiam poſt ſecundas nuptias prorſus abſque maſcula prole deceſsit. Erat illud ſeculum corruptum, & Principes plerique illicitis libidinibus dediti erant. Narratur ferè per idem tempus, Alberti Comitis Turingiæ, cum inſigni eius vxoris calamitate ac miſeria exemplum damnatæ libidinis. Duxerat iſte Margaretam Friderici ſecundi Imperatoris filiam, ex qua duos filios ſuſceperat, Fridericum & Ticemanum generoſiſsimæ indolis adoleſcentes. Sed ea nõ contentus, exarſit amore pellicis tanto, vt etiam vitæ coniugis inſidias ſtrueret. De quibus illa certiſsimis indiciis edocta, vt cederet furoribus & ſceleri mariti, & vitæ conſuleret, hortantibus amicis prudentibus ac fidelibus, conſilium de fuga cœpit. Oſtenditur adhuc locus in arce Iſenacenſi, vbi non eſt alta magnitudo à ſcopulo extra arcem & feneſtram ex qua domina cum quinque comitibus demiſſa fuit. Nocte cùm migratura eſſet, priuſquam à filiis diſcederet, aſsidebat ad lectulos, & calamitatẽ ſuam deplorabat. cumq; conſiliarius ſenex & matronæ eam comitantes & hortarentur, vt properaret; tandem valedictura filiis

Lucardis mors miſerabilis.

auellebatur

auellebatur inuita, quòd eorum pericula sciret non leuiora suis, Friderichum natu maiorem, lachrymis & eiulatu, materni doloris magnitudinem ostendens, osculis crebris complexa, postremò mirabili motu genam eius mordicus prehendit ac læsit. Vulneris cicatricem Princeps quoad vixit, retinuit, & cognomētum inde Admorsi consecutus est. Mater tandem Francofortum euasit, vbi in monasterio virginum commorata, ne procul à filiis abesset, post paucos annos mortua est. In istud etiam tempus miserandus casus Episcopi Wratislauiensis refertur, cuius causa hæc fuit: Imperauerat quandam contributionem ordini ecclesiastico Henrichus Pius Wratislauiensis, quæ cum non daretur, ille bona episcopalia occupat, ob quam causam ab Archiepiscopo Svvinka Gnesnensi excōmunicatur. Et quia excōmunicatio secum trahebat interdictionem à sacris, & ceremonia religionis plebi adempta & sublata, murmur, odia, & querelæ excitantur. itaque ille vt istum Gordianum nodum semel præcideret, iratus Episcopum & Sacerdotes omnes ditione sua eiecit, ne scilicet vulgus dum ociosos Sacerdotes perambulantes videret per vrbem nec sacra peragentes, aspectu eorum magis ad detrahendum ei irritaretur, studiaque in contraria vt fieri solet, scinderetur. Perlata hæc res fuit vsque ad consilium Lugdunense. sed iam prius aures patrum falsis criminationibus Henrichus per legatos occupauerat. Itaque Thomas in quintum vsq; annum exilium perfert apud Ratboriensem Ducem à quo honestè habitus fuit. sed & Ratboriensem Ducem bello eam ob causam Henrichus persequitur, agrosq; eius diripit, nil que omittit, quod ab irato hoste in eo casu fieri solet. Cum igitur obsidione aliquātulum Ratboriensis premeretur, ne aliqua sibi maiora incommoda ab Henricho accerseret, ipsemet Episcopus indutus Pontificia veste, cum Sacerdotibus ad Henrichum prodit. Attonitus Henrichus, & quasi numine afflatus de papilione exiliit, & obuiam prosiliens ad pedes Episcopi sese abiecit. consecuta est demum reconciliatio. Nam animo ita compunctus erat Henrichus, vt etiam Wratislauiam ipsam vrbem cum territorio sempiterno iure ecclesiæ, & ipsi donaret: sed Episcopus pius eam donationem abnuit & refutauit. Deus tam prudentes & mansuetos procul à maleuolentia Episcopos huic seculo deprauato largiatur. In minore autem Polonia Paulus telam, quam texere cœperat in perniciem Lesci, perfecit. Ita enim ei odia & pericula procreauerat, vt etiam ægrè se Cracouiæ cum vxore sustentaret & defenderet, cunctis contra eum insurgentibus. Nam & ii qui ei fauebant, quique in comitatu eius aulico fuerant, ab eo se subducebant, veriti ne sibi fraudi esset, à publico vniuersi conuentus consensu, qui contra Lescum agitabat consilia, dissidere. Cracouia sola tum in fide Lesci permansit. ipse cum vxore

Exemplum irati principis erga Episcopum.

Episcopi mansuetudo qua fregit pertinaciam Principis.

in Hungariam profugerat. Requisiti tandem Cracouienses à cunctis ordinibus, responderunt, Non licere sibi iusiurandum Lesco semel datum violare. Gratus fuit postea Lescus & memor tantæ beneuolentiæ, quam in duriore fortuna à Cracouiensibus expertus est. Ideo Teutonibus solis regimen vrbis tunc attribuit, habitu quoq; & cultu corporis cum eis conformato, ostendens quanti eos faceret. Hæc anno 1285. gesta sunt. Ac re semel in deterius vergente multæ calamitates tum in Poloniam & Poloniæ principem Lescum coniurasse videbantur. Gostinum à Cazimiro surreptum, Ploscum à Wladislao interceptum, & Sochaczouia. Prusia tum vermes caudis cancrorum consimiles produxerat, qui, quoscunque aculeo pupugissent, intra tertium diem extinguebant. Dobrinum à Prusis incensum. Mazouia Cirnensis à Lesco vastata. Tartari Poloniam depopulátur, à quibus Cracouia ægrè sese defendit. Syradienses fusi & præda exuti à Mazouiis, contrà Mazouia à Syradiensibus. Tartari tum Sądecensi monasterio, pauore, vt creditum est, diuinitus perculsi parserũt. Tanta autem tum præda è Polonia à Tartaris abacta esse dicitur, vt, cum eam apud Wladimiriam recognoscerēt & partirentur inter se, vnum & viginti millia innuptarum puellarum censa esse dicantur. Lescus igitur his aduersis rebus & suggillationibus hominum afflictus ex mœrore & angore animi in morbum incidit, quo tanquam igne deustus & tabefactus vltima die Septembris vita hac misera defunctus, & in templo sanctæ Trinitatis apud sodales Dominicanos honorificè sepultus est. Cui epitaphium tale est inscriptum. HIC SEPVLTVS LESCO NIGER DVX CRACOVIENSIS ET SEDOMIRIENSIS, QVI DIEBVS VITÆ SVÆ HVNC LOCVM ORNAVIT. OBIIT ANNO MCCLXXXVIII. Bonus & frugi princeps fuit, si vltima prioribus respondissent. Donauit hic Episcopo Cracouiensi iure sempiterno decimam de omnib⁹ metallis in cuiuscunq; solo reperirentur.

Fides Cracouiensium in Lescum.

Calamitates quæ præcesserunt Lesci mortem.

Lesci mors.

INTERREGNVM.

Orbata tunc Polonia legitimis dominis erat, cuius principatus in medium positus erat; quem alii ambiebant iure cognationis, vt Wladislaus Locticus frater Germanus Nigri; alii gratia populari, vt Boleslaus Plocensis; alii & potentia, vt Henrichus Wratislauiensis; qui omissa Bohemia, ad cuius principatum procerum quorundam conspiratione contra Venceslaum inita, inuitabatur, clam accersitus à ciuibus Cracouiensibus cum iusto exercitu aduenit. Venienti ciues, inter quos lanii maximè pollebant potentia, portam vrbis aperiunt. Quod vbi Boleslaus resciuit, Cracouia se, nequicquam eum retinentibus proceribus, proripuit. Wladislaus verò Locticus apud Syradienses

Intestina & socialia bella.

radienses quiescebat. sed cum videret quemque pro se agere, indignum putans alienum fratri suo Lesco successorem in principem quęri, exercitum cogit, & ad Seueriam oppidum ad quartum Calendas Martias cum Henrici copiis signa confert. Occurrit tum ipse Henrichus. sed Opoliensis suis copiis alium ducem copiarum præfecerat. Commmittitur itaq; prœlium multis vtrinque cadentibus. sed Wladislaus victor euasit, Opoliensisque saucius ab eo captus est. Victor Cracouiam profectus apertis portis omnium consensu & acclamatione renunciatur, plerisque equitibus fidem eius sequentibus. Sed & hic non diu principatum retinuit. Henrichus enim minimè deiectus Seueriensi clade, nihil ad celeritatem reliqui sibi faciens, nocte intempesta Cracouiam accessit, eamque in potestatem redegit. At Wladislaus inopinato tumultu perculsus, cum neque numerum, neque genus hostium exploratum haberet, proditionem metuens ad Franciscanos sodales se recepit; vbi suos passim per vicos palantes cædi & se quæri audiens, sumpto monachi habitu, de muro à Franciscanis demissus euasit. Grassatum est deinde per vrbem in eius familiares. Interim Wratislauiensi tum mortuo, Wladislao ad recuperanda amissa ianua patefacta est; nisi Gryphina Lesci Nigri vxor conatus eius elisisset. Nam hæc de sua dote sollicita, ius suum principatumque Poloniæ, confictis ad id diplomatis Vencesłao Bohemiæ donat. qui cupidus proferendi Imperii cum exercitu in Poloniam adeundæ possessionis gratia misit. Cui Præmislus, deducto præsidio, Cracouiam tradidit. Videbat enim cum acri hoste ipsi impendere inimicitias. Ne igitur duplici bello pariter distineretur, validiorem hostem ei obiecit. Bohemus igitur, Cracouia accepta, Sedomiriam pergit, & in itinere Oblecomum arcem prope Vistulam sitam, vi capit. Ad Sedomiriam vbi venit, à Wadislao, multis cæsis, & plurimis vulneratis, repulsus est. Itaque Gryphina secum abducta, veritus ne sententiam mutaret, in Bohemiam abiit. At Wladislaus re ad Sedomiriam ex animi sententia gesta erectus, Wisliciam deiecto hoste, nullo negotio recuperat. Inde Cracouiam populabundus pergit.

Locticus ad sodales Franciscanos.

Octaua & nona expeditio.

1290. *Commemorari hîc possent infinita particularia bella Cruciferorum, & vastationes certaminaq; terrestria, naualia & glacialia cum istis gentibus. Multos mortales hæc absumpserunt, adeo vt pro maxima & stupenda expeditione censeri possent. Vithenes per dies octoginta Prussiam vastat. sed postea à Cruciferis in angustias conpulsus cum suo exercitu adeo profligatur, vt ipsemet in Lituaniam ægrè euaserit. In sequenti anno Libenteile Cōmendator Ragnetanus Austechiam pro*

uinciam maritimam & municipium Romanouo, clarum gentilicia religione, euertit. Ibi enim sedes primaria fuit religionis idolatricæ, & gentium summi Pontifices isthic habitabāt. Hos Kriuei krïueito vocabant. Quod facinus pro scelere nefando ducebant eius sectæ homines. Ideo Lituani, Samogitæ, & alij eius farinæ multa certamina, vt pro aris & focis, terra & mari eis mouerant.

Nouedomani audax facinus.

Memorabile sane & audax facinus commemoratur hîc Lituani cuiusdam militis, cui nomen Noucdomano fuit, qui, vt classem Cruciferorum in flumine Nemen ad nocendum paratam faciliùs delere posset, mulieris miserabilis habitu se ornauit, sedensq; ad fluminis ripam supplices manus nauigantes versus in cœlum attollebat, dolenter lamentando, operamq; implorando, applicarent ad ripam, misererentur afflictæ, vellent eam à popularium suorum vi & tyrannide liberare. Hæc lingua Polonica, cuius peritus erat, cum singultu & lachrymis identidem implorans opem, clamore reiterabat. Illi miserati, applicant classem ad ripam, recepturi eam. Interim ille, rudente manu forti correpto, nauem primam, & cum hac totam classem ei adnexam retinet. Ibi exclamantis signo audito ij, qui in proxima sylua insederant, adiutum accurrunt. ita atroci certamine orto, circumuenti hostes ad vnum contrucidantur. Circa eadem tēpora Osilia insula à Lituanis oppugnata multos mortales perdidit. Cōsimile et illud memoriæ mandatum est de illa instructissima inusitatæ amplitudinis triremi, quam eodem in flumine Mariani extruxerant. diciturq; per ambitum transtrorum pinnacula habuisse: Ex hac, obseruata occasione, ad hanc aut ad illam ripam, prout videbatur, applicantes, ad prædas agendas prosiliebant. & si quis in eos irruebat, iterum naui à litore reducta, ad alteram partem se transferebant, aut in medio gurgite, iaculantes in hostem, sistebant nauem. Ex hac cum sæpe Lituaniam infestarent, Lituani diu, quonam eam modo arcerent, deliberabant. Nam, etiamsi sexaginta scaphas milite instructas obijciebant ei, nihil proficiebant, donec rudentem arte quadam nacti cum anchora abscinderent. Ita illa machina fluctib. abrepta & demum rectore destituta primò per alueum fluminis fluctuans, tandem in ipsum salum delata depressa mergitur, & cum milite in abyssum Acheronta petit.

1288. Sub idem tempus arcem Carcus ad ostia Treideræ fluminis, quà se mari sociat, Vithenes expugnauit. vbi etiam Brunno Magister Liuoniæ cum 150 c. armatis prostratus periit. Eodem anno Strasburgum seu Brodnicium Lituani inuaserunt, & sacra pariter ac prophana euerterunt, ac defœdarunt. Et quidam ex eis scelestus etiam in fontem sacrum aluum expurgauit. Sed Schak quidam strenuus miles ipsos assecutus, mores eos docuit honestiores, fusis, ac profligatis eorum copiis. Schakoues,

is. Schakones, Bazynij, Schorcij adhuc Patricij remanserunt ex veteribus familijs quæ in Prusiam concesserāt. Fuit Sachakus Venceslaus ex eadem puto stirpe, Cancellarius Ducalis Prusiæ, qui cōplures legationes cum laude obiit ad reges Poloniæ. Cum hoc ego aliquot annos exegi in academia & aula Ducis Prusiæ Alberti Senioris. Fuit Vithenes supra alios infestior Christiano nomini, multaq; petulantiùs egit aduersus Christianos. Nam & in Polonia tunc Cathedralem Ecclesiam Lęciciensem spoliauit, multis æditis exemplis contumeliosis in sacratum ordinem. Et anno 1311. magnis copiis Prusiam ingressus, omnes eius prouincias vsque ad Braspergam ferro & igne euertit. Cumq; infinitas cateruas captiuorum secum abduxisset, hierothecā, in qua mysteria sacra Romano ritu asseruantur, arripiens, corā nobilium virginum captiuarum comitatu manibus suis confregit, pedibusq; conspuendo conculcauit, addita exprobratione: Quid sibi vult Deus iste, qui nec vos nec se ipsum è manibus meis vindicare potest? Sexta tandē Maij in aurora ipsa, ab Henricho de Plock, legato vel succedaneo Magistri Prusiæ fusus fugatusq; fuit. Multi tunc mortales conciderunt, multi in deditionem accepti. quorum alios Cruciferi laqueo strangulatos suspenderunt, alios in flumina & stagna viuos præcipites dederunt. ita vt ex illo Vithenis numeroso exercitu paucissimi euaserint. Quin & ipse duobus tantùm comitatus caput vulneratus, ad suos euadens ægrè vitam seruauit. Huius victoriæ memoriale monasteriū virginibus sacris ipse Plock Toruniæ muratū excitauit. Tales multæ clades illatæ et acceptæ Vithenis temporibus enumerantur, quem Regem Lituaniæ Dorsburchius vocat.

Venceslaus Schak Cancellarius Ducalis Prusiæ.

1292. At Bohemus in sequenti anno, coacto exercitu, Poloniam intrat, & in Syradiensem ditionem primùm impetum facit. Habebat quidem Wladislaus exercitum; sed nunquam tamen ad iustam aliquam dimicationē veniebat. sed obequitans, hostem continuis incursionibus exercebat, è latebrisq; subito prosiliens offerentes se excipiebat; ita vt ii nusquam postea è castris absq; forti equitum præsidio prodire auderent, & in castris excubias nocturnas duplicarent. Ita hostes fatigati, combusta tamen Syradia, ad sua dilabuntur.

1292. Annus hîc nobilitatus est morte Kunegundis Boleslai Pudici vxoris. quæ in Monasterio Sądecensi, plus duodecim annis post mortem mariti exactis, duram vitam ducens, extremum diem clausit. Hanc Paulus Cracouieñ. quem Improbum historici vocant, consecutus est; sed forsan ad sepulchri tantùm foueā, non etiam cœlestis patriæ ianuā. qui cum aliis studiis minimè dignis Episcopo, tum venationi sic fuit deditus, vt venatorē, quòd feram imprudens casib[us] repulerat, venabulo trāsadegerit. Accepit autē successorem Procopium de gente

pium de gente Cufflonum,& Gryphinæ propinquum, quæ in Bohemiam abducta fuit. Circa hæc tempora etiam accidit, vt Luticus Pacoslai filius Henrichum Legnicienſem Ducem dominum ſuum balneantem dolo caperet. Erat hic Luticus ex intimis Henrici. ſed patrem eius Pacoſlaum gratia & fauore principis inſoleſcentem, Henrichus capite plecti iuſſerat; quòd is homicidii reus, crimen, fruſtra diſſuadentibus amicis, gloriabundus fateretur. Lenierat tamen eum Lutici Henrichus dolorem, poſtea collatis in eum plurimis beneficiis. Sed malè curatum ipſi vulnus videbatur, cum ei refricaret cicatricem Cõradus Glogouienſiũ Dux, ſummus Henrici ob interuerſum Wratiſlauienſium principatũ, inimicus. Hic itaq;, cogitans eum in aliquod præſentiſsimum periculum præcipitare, Luticum ad facinus ſollicitat; efficitque vt apud eum plus valeat vetus dolor, quàm tot recentia beneficia. Henrichum igitur in balneo corp⁹ curantẽ, ac nihil tale ſuſpicãtem Luticus ex balneo extrahit, & vili palliolo tectũ atque equo impoſitum, continuato nocte dieq; curſu, Sanduoithum, quod in ditione Conradi erat, aſportat. Inde vinctus Glogouiã perducitur, & in anguſto vaſe ferreo concluditur; in quo duo parua foramina erant, alterum quo cibum ſumeret, alterum quo aluum purgaret. In eo ſex menſes aſſeruatus dimittitur. ſed tamẽ vires recolligere non potuit. Verùm, tribus ex actis annis, paulatim contabuit. Ita vides, quòd ne vetuſtas quidem, quæ nobis ſimplicior fuiſſe videtur, à dolis & malignitate humano generi innata, libera fuit.

Vithenes ad Sochaczouiam

1293. Anno à Lituanis, duce Vithene, maiori Poloniæ & præſertim Lecycyenſibus clades illata & depopulatio ingens edita; ita vt ex abductis captiuis viginti capita in ſingulos hoſtiũ cederent. Commiſerat prœlium cum Vithene Cazimirus dux, frater Loctici, ad Sochacouiam vadato Bſura amne, magnamque ſtragem in Barbaris ediderat. tandem, cum in conſertiſsimos hoſtes incidiſſet, interfectus victoriam hoſti conceſsit. Nam ducis caſu conſpecto, commilitones eius, victoriam proſequi non poterant. Eodem anno Cruciferi, obliti beneficii Mazouiorum, Viſnam arcem eorum expugnant. Exinde pro defenſorib⁹ hoſtes eis redditi, cauſabantur ſe id iure feciſſe, quòd dux Maſouiorum receptaculum Lituanis eorum hoſtibus preberet. Troideni enim ducis filiam in vxorem ſibi acceperat. Itaque indulgendo Lituanis, ſuis præſens exitium creauit. Sed iam ad Præmiſlum veniendum eſt.

Prætext⁹ cur in Patronos ſuos Mazouios Cruciferi ſæuierint.

PRAEMISLVS REX.

PRæmiſlus, Præmiſli prioris filius poſthumus, vir excelſo animo, nihil niſi magnum cogitans, cùm eſſet dux maioris Poloniæ, animos totius Poloniæ, ſua dexteritate in rebus agendis in

agendis in se conuertit, cogitareque secum cœpit de restituendo regno Poloniæ, quod iam ducentis & quindecim annis intermissum in obliuionem venire cœperat. Ad eam rem perficiendam præter id, quòd regio stêmate natus, in maiore Polonia, hoc est, sede Lechi primaria, dominii sui fines latiùs protulerat, iuuabat eum quòd etiam ab Henricho Wratislauiensi testamento Cracouiensis & Sedomiriensis Princeps nominatus fuerat. Igitur his opibus & titulis fretus, cuncta sibi prona instituto perficiendo, & minimè impossibilia factu putabat. Igitur indictis Gnesnam vetustam totius Poloniæ sedem Comitiis, anno Christi 1295. rex creatur, & à Iacobo Svvinka Archiepiscopo Gnesnensi tricesimum octauum annum agens inungitur adstantibus Ioanne Gerbisco Posnaniensi, Ioanne Ronca Wratislauiensi, Goslao Plocensi & Conrado Lubesensi. Vislaus verò Wladislauiensis Antistes, & Culmensis habebant legitimas causas absentiæ suæ. De Procopio narratur, quòd æger & propinquus morti erat. sed Culmensis laborabat inuidia, quòd iam Cruciferis Rigensique Episcopo addictus esset. De Wladislauiensi ignoratur, quid eum detinuerit. Sed forsan his omnibus consilium Præmisli durum videbatur, cum singuli sua studia aliis Principib⁹ obstrinxissent. Ideo post principia stare & euentum rei domi malebant expectare, iuxta illud: Minùs gaudebis & minùs dolebis. Suscepto regno Præmislus mox cogitationes suas intêdere cœpit, vt Poloniam vniuersam pacatam redderet, & in concordiam pristinam vnumque corpus omnes Palatinatus, qui tunc pro Ducatibus erant, redigeret. Ac primùm ob præsumptum à se regnum cæterorum Ducum animos blandis ac modestis legationibus demulcere cœpit, & ad sopienda odia, sedandaque dissidia cohortari cæteros non desiit. Et quoniam Cruciferos de occupando Gedano consultare cœpisse, vtque illud fructuosius, quàm cum in manib⁹ Polonorum esset, redderent, cogitasse subolfecerat, idcirco Gedanum munire cœpit, propter euitandas Cruciferorum machinationes, & (quod multò periculosius prudêter præuidebat) ne videlicet mundo iam ad deteriora prolabente, classes aliquarum gentium, portum illum secundo vento inuectæ, de occupanda Pomerania, & Pomeraniæ adiacentibus prouinciis, consilium nefarium inirent. Interim, quum animus eius magna meditatur, mors inopinata eum septimo aut octauo regni suscepti mense perimit, Marchione Brandeburgensi operam ad eam rem suam, vt creditum est, conferente. Habuit is de Satecensi territorio, quod Polonis pridem surripuerat cum eo controuersiam. sed forsan magis metuebat potentiam principis nouis accessionibus auctam & cumulatam. Itaq; obseruata occasione, quum Liberalium, vt fertur, seu ipso Bacchanalium die genio indulgeret, eum securum nilq; tale opinantem opprimit.

Deliberationis initium de restituenda regni Poloniæ monarchia.

1295. Comitia generalia.

tem opprimit. Strenuè quidem ille, vt decuit fortem virum, hostes reprimebat. Sed cum vnus omnium telis cominus eminusque peteretur, ad extremum succubuit.

Quo tempore, & per quam occasionem Præmislus trucidatus fuit ex D. Cromero.

Otho Longus elector Marchio, cum Othone altero, & Iohanne Conradi fratris filiis ex Constantia Præmisli sorore susceptis, & valida suorum manu, nocturno itinere per syluas & auia profecti, diluculo eius diei, quo Christiani anniuersario cinere capitibus aspergendo præteritorum flagitiorum abdicationem, & vitæ mutationem profitentur, armatis locum circumdant, rati omnibus, qui circum regem erant, longa vigilia & crapula pridiana sopitis, nihil sibi negotii fore in peragendo scelere. Expergefactus tamen tumultu Præmislus subita & in opinata re primò cõsternatus, cum paucis, qui euigilarant, in hostes ad se venientes, nesciens, qui nam, quàmq; multi essent insiluit, & multis strenui fortisque viri operibus in eos editis, cum vnus omnium telis cominus eminusque peteretur, obrutus cecidit. Volebant hunc Saxones equo impositum secum abducere. Sed cum agitationem nullam ferre posset, pugionibus immaniter confossum reliquere.

WLADISLAVS LOCTICVS Rex designatur.

Comitia Posnaniæ ad Kalendas Maii, qui dies diui Alberti memoriæ apud Polonos dicatus est. vbi de nouo rege creando proceres cum nobilitate conueniunt. Ibi eligitur Locticus propter multas causas. Pręcipuè verò, quòd peritiam rei militaris multò vsu sibi comparasset, & non parum roboris habere videretur. Omnes eum pro rege se agnituros iurant, arciũq; & munitionum omniũ possessio ei traditur. Distulit tamen is, incertum qua de causa, coronationem inunctionemq; nec Regis nomen, sed Hæredis regni Polonici vsurpauit. Interea profectus, Pomeraniam in ordinem redegit, Voislaum quendam ei pręficiens. Syllesiam autem lõgè latèque depopulatus est. Cuius prouinciæ vrbs primaria Wratislauia aut tunc, aut paulò ante obsidione ita fuit pressa, vt conditiones accipere cogeretur, & mœniorum vrbis altitudinem ad quatuor cubitos demoliri. Sub idem tempus Boleslaus Dux exactiones ante eum diem in

um diem in Polonia inauditas inuexit. vt nobilitas ex censu pro magnitudine possessionum & reddit.uum descripto militaret; cum viritim antea id facere solerent. Proditum est tunc memoriæ de Conrado Gibboso Sinauiensi Duce, qui præposit⁹ Wratislauiēsis fuit; quòd, cum ad Archiepiscopatū Salisburgēsem vocatus esset, & in itinere apud Viennam accepisset, cereuisiæ vsum illa in regione non esse (laudabili enim olim cereuisiæ Suidniciensi assueuerat) repudiato Archiepiscopatu domum reuersus sit. Vituperatur hac de causa & stoliditatis reuincitur, quòd ei in mentem non venerit, artifices cereuisiarios eò deducere, si tantopere cereuisiæ desiderio tenebatur. Meritò igitur reuertens à fratre compedibus coërcitus est. Sed & Wladislaus Locticus rex nouus amplitudine honorum, vt sæpe fit, mox deprauatus, libidinibus indulsit, & latrocinia militum non coërcuit. Qua de re admonitus ab Episcopo Posnaniensi cum non resipuisset, excommunicatur, & omnibus sacris interdicitur. Et quamuis satisfecisset Episcopo, tamen homines odium semel in eum conceptum concoquere non poterant. Proinde post tertium annum regnum ipsi abrogatur. & Venceslaus Bohemus, aliis multis indigenis Ducibus præteritis, creatur. quòd nemo potentior iam hosti obiici Wladislao potuerit; qui munitiones quasdam in terra Cracouiensi ad eam diem retinuerat. Euenerunt hæc anno 1300.

Iuxta quantitatem redditu um sub Locticco ordo militat equestris.

Decima expeditio.

Pro expeditione decima oppugnationes, propugnationesq́; arcium, vrbium, insularum computari possunt. Nam si respicias Occidentem, & Septemtrionem, nulla ferè arx est, quæ non sit oppugnata ab hoc ordine Crucifero: Vscie arx in finibus Pomeraniæ adeò acriter fuit oppugnata, vt cum omnibus orientalibus vrbibus, quæ obsidionem à Saracenis sustinuisse dicuntur, conferri possit. Quia enim repentina inuasione inexpugnabi lis videbatur, tria castella per circuitum in propinquo eius excitata sunt, vt ita lenta obsidione & continuis vexationibus ad deditionem cōpelli posset. Vineæ etiā, turresq́; ambulatoriæ sunt paratæ ac constructæ. Sic quoque Santocum infœlix sæpius repetitis vicibus oppugnatum, sæpe inuictum, sæpe etiam concussum fuit, ad extremum expugnatum est. Viq; semel omnis præcideretur pro eo digladiandi occasio, funditus dirutum, euersumq́; fuit. Sic Dremum, sic Valcium, sic Sluchouum. Quid referam Dodecapoleos seu Marchiæ nouæ vastationes? Dersauiæ item, Choinicij, Magdeburgi in Prussia, & aliarum infinitarum vrbium, ad extremum ipsius Gedanni? De qua vrbe D. Cromerus sic: Nec in vlla cuiusquam munitionis expugnatione plus Polonici sanguinis effusum esse prædicatur ab vllis Barbaris, quàm tunc à religiosis illis,

osis illis, & Polonorum beneficiarijs. Quid oppugnatio Suiociæ arcis? vbi duo patibula è regione arcis excitata erant. Ipse verò Ziffridus Commendator, vt lictor sanguine madens, quotidie compluribus funibus, atque restibus equi ephippio impositis, seipsum deuouebat non priùs sumpturum cibum, quàm omnes illos funes, atque restes in suspendendis captiuis insumpsisset. Transeo ad fines Lituaniæ. Illa execranda Velona sæpissime oppugnata, tribus etiam castellis, vt de Vscie arce supra retulimus, excitatis coangustata, quot absumsit mortales? Vbi & ipse Mag. Dux Gediminus, dum periculoso exemplo ipsemet & ducis, & militis officium in procurandis machinis obit, ictus globo sub muris arcis concidit. Sic Kowna, sic Gartena, ipsa denique Vilna caput gentis. Sed harum calamitatum descriptiones breuitatis causa abrumpam. Hæc ergo excidia & discrimina tam Lituanica, quàm Polonica, aliud nihil inuexit, nisi illud infœlix consilium de mittendis huc Roma & transferendis Cruciferis.

VENCESLAVS REX.

Venceslaus accitus, Gnesnæ coronatus, Rixæ Præmisli regis filiam in vxorem ducit, vt sibi eò firmiùs stabiliat regnum. Omnia, quæ in ditione Wladislai erant, in potestatem suam redigit. Interim Rusi nacti occasionem, Sedomirien. tractum longè & latè vastant, arce Corcinensi, quæ lignea etiam tum erat, incensa: priùs ferè, quàm, omnibus peractis, ad regem de excursione eorum nuncius perferretur. Sed tamen Venceslaus malebat Wladislaum persequi, quàm Russos. Wladislaus tunc in eam miseriam deuenerat, vt nusquam pedem figere, nemini se credere, omnes suspectos habere, cogeretur: veritus, ne quo modo in casides venantium incideret. Itaque in syluis latitare, & locum subinde etiam, quem vesperi ceperat, media nocte mutare cogebatur. Tentare quidem animos procerum non desiit. Sed, cum omnes pauere, consensum ordinum metuere, decretumque Comitiorum aspernari nolle animaduertit, in Hungariam profugit; & ex Hungaria Romam priuato habitu profectus, facinora sua duriore pœnitentia expiauit. Interim Venceslaus Bohemia rediit, Bohemis suis re vniuersa in Polonia cōmendata. Obtulerat tum filium suum duodecim annorum Hungaris in regem. Nam multis displicebat exemplum, regem à Pontifice accipiendi. Ideo non omnes Hungari, Caroli Galli Neapolitani regis filium Marcellum, ab eo Roma missum, pro rege agnoscebant. Interim Poloni Rusos cum Tartaris, & Lituanis profligarunt, magnamque stragem in eis ediderunt; arcemq; Lublinensem, quæ septem & quinquaginta annos in Russorum potestate fuerat, recuperarunt. Sedecia à Venceslao

Loctici calamitates.

Causa cur Hungari Carolum Marcellū Gallum pro Rege nolebant agnoscere.

à Venceslao rege condita; Biecz possessio Episcopo Cracouiensi ademptа; parœciæ tantùm conferendæ potestas penes Episcopum relicta. Non vidit postea Venceslaus Poloniam, eò quòd occupatus fuit bello Hungarico. Obtrudebat is filium, vt dictum est, Hungaris in regem, sed non adiuuit fortuna conatum eius. Ideo, repudiato regno, ex Hungaria filium reduxit, & tandem Pragæ veneno appetitus lenta morte absumtus est. Eius morte cognita, Wladislai res in Polonia meliore loco esse cœperunt. Nam & Bohemos Cracouia depulit Wladislaus, Alberto Aduocato autore, & aliorum voluntates postea facilè sibi adiunxit. Fecit quidem anno sequenti Venceslaus Iunior expeditionem in Poloniam, vt patri succederet. Sed, antequam Poloniæ fines attingeret, Olomucii meridiano tempore in cubiculo quiescens, interfectus est. A suis ne, an ab alienis subornatis ab Alberto Cæsare, ne tum quidem in recenti scelere certò sciri potuit. Ex eo tempore Bohemi exteros reges habere cœperunt.

WLADISLAVS LOCTICVS.

Iterum Anno 1305.

COmitia Cracouiæ noui regis gratia habentur, in quib⁹ Wladislaus magno omnium consensu Rex creatur, exceptis Posnanień. & Calisień. Hi enim verebantur, ne grauiùs in eos animaduerteret, quòd eum prius eiecissent. Maluerunt igitur se subdere Henricho Glogouiensi, qui ex sorore Præmisii natus erat. Qua de causa Wladislaus Henricho bellum statim intulit. Verùm, illo nusquam in aciem prodeunte, motus illi conquieuere. Coronatio tamen Wladislai minimè tum perfici potuit; quòd diadema, ac reliqua regni insignia Gnesnæ de more asseruarentur. Et Archiepiscopus, sine quo non fit coronatio, in ditione Henrici erat. Hæc de potestate Archiepiscopi in coronando rege totidem verbis ex D. Cromero sunt desumpta; ne quid meis verbis detractum ordini cuipiam quis esse putet. Quamquam tunc vacasse sedem Metropolitanam Gnesnensem idem autor testatur. Pomerania etiam in ordinem redigitur à rege Wladislao. Gedano præficitur Iudex Pomeraniæ. Sicque, iureiurando à Pomeranis accepto, quòd in potestate ipsius semper futuri essent, putabat se clausisse templum Iani, & pacem semper duraturam sanxisse: sed mox ad ingenium rediere. Autor nouorum motuum fuit Petrus Cancellarius Pomeraniæ, qui quantò plus possidebat, tantò maiore cupiditate & ambitione æstuabat. Et, cum repulsam passus esset à Wladislao in quibusdam postulatis, consilium nefarium cœpit prodendæ patriæ Marchionibus; qui ingressi cum exercitu facilè omnes munitiones regionis capiunt, adiuuante Petro. Gedanum cum castra admouisset, portæ ei oppidi à Germanis aperiuntur: cum magna

tur: cum magna iam ex parte Teutones ibi essent. Arx à Bogusso Iudice, & Nemira honestissimo equite defendebatur, donec Wladislaus subsidia auxiliaria eis submitteret. quod quia citò perfici non poterat, & indies incommodis obsidionis vrgebantur, Cruciferos interea adiutum sibi Poloni, annuente rege, euocant. Hi enim amicissimos se Polonis, vt iure optimo esse debuerant, præseferebant. Statuuntur conditiones, vt dimidiam arcem ipsi tenerent, & annum vnum suis sumptibus arcem à saxonibus defenderent. Deinceps verò post exactum annum, quæcunque impendia facerent, eis præstarentur; nec prius arce decederent, quàm exoluta illa sibi essent. Omnia hæc semina erant futurorum bellorum Crucifericorum, quæ Poloniam exercuerunt, fatis sic ordinantibus. Represi quidem sunt hostes, & vindicata à Saxonibus mœnia. Sed cum superiores iam se Pomeranis Cruciferi esse animaduerterent, ferociùs se gerere, & sæpe cum illis iurgari, atque rixari, ad extremum totam arcem sibi vendicarunt. Primores Pomeranorum, ipsumque præfectum arcis Bogussum in carcerem coniecerunt. Bogussus tempori seruiendum sibi ratus, totam arcem ipsis concesit, quam ad primam postulationem promittebant se reddituros, vbi pro impensis eis satisfactum esset. Facilè quidem de exitu rei diuinabant nostri. Sed quid facerent, cum extrema quæq; illi minarentur? Itaque cuncti arce excesserunt. Hæc vbi audisset Wladislaus, cœpit eum pœnitere consilii. Videbat enim lupis se ouem commisse: non sublatum, sed duplicatum sibi bellum, duosque se pro vno hoste sibi conciliasse. Accedebat ad eas calamitates, quòd arx Cracouiensis, quæ tum lignea erat, non ita pridem vnà cum templo primario conflagrarat; cum ab ea parte vrbis, quæ circum ædem omnium sanctorum est, ex fortuito ibi enato incendio carbo ardens vento delatus, in tecto Basilicæ plumbeo inhæsisset. Et hæc est causa, cur superiorum principum sepulchra in arcis templo non apparent; sed tantum posteriorum regum, qui post hoc incendium vixerunt. Sed Basilica, dirutis eius veteribus muris, in eam, quam nunc obtinet, formam & amplitudinem post quartum decimum annum reædificata est ab Hankero Episcopo Syllesio, nobili gente, Oxio. Sed ad Cruciferos redeamus; quorum Magister Henrichus, & rex Wladisla9 conueniunt in Graiouice pago, in tractu Cuiauiensi: definituri de arce Gedani, quam hypothecæ nomine tenere se prætendebant Cruciferi. Paratos autem interim se reddere eam declarabant, si impendia persoluerentur. Æquum eum postulare Rex ait, & expensarum omnium summam iubet iam proferre. Ibi ille conceptum animo dolum detegit, ac centies mille marcas latorum grossorum poscit. Genus est hoc numismatis, quod vnà cum Wenceslao Bohemo rege in Poloniam non ita pridem inuectum fuerat, & quar-

rat, & quarta parte nostratem grossum excedit. Ferunt enim, ante hunc Wencessaum signato auro aut argento Polonos in emendis rebus minimè vsos fuisse, sed tantùm permutationem rerum vsurpasse. De inopia autem & nummo Polonico ex pellibus aspergillorum, ne scio quid Poëta Ianicius, & alii tradiderunt. quibus ego conquerentibus de tanta inopia veterum non possum assentiri. Quæ res supra iam demonstrata est, & adhuc demonstrabitur. Negat igitur Wladislaus, iustam eam esse æstimationem, bonorumque virorum arbitrio in eo se stare velle ait. At magister id recusat: subsecuta sunt deinde alia mala: Lituani enim Calisiensem & Syradiensem tractum vastant. *Moneta.*

1310. Cruciferi cum Marchionibus fœdus ineunt. Pomerania Polonica bello petitur à Cruciferis. Gedanenses nundinæ in prædam cedunt vrbem inuadentibus & populantibus. Nec in vlla cuiuspiam munitionis expugnatione plus sanguinis effusum esse prædicatur à Barbaris, quàm tunc à religiosis illis, & quidem beneficiariis gentis nostræ. Gedano potiti Dersczauiam, quod Tschouuum à nostris vocatur, petunt, eamque perfidiosè iuris sui faciunt; Cazimiro regis filio non sine cõtumelia excluso. Choinicium; deinde Svvece arcem adoriuntur, & capiunt. Vbi Siffridi commendatoris (præfectos arcium sic vocant) præ aliis plusquam barbarica hostilitas apparuit. qui quotidie compluribus funibus atque restibus in equum impositis, seipsum deuouebat non priùs sumpturum cibum, quàm omnes funes illos atque restes in suspendendis Polonis insumpsisset. Atqui huius nefariæ impietatis breui pœnas dedit. Quadam enim die, cum ad focum staret, furiis de repentè exagitatus, in ignem se coniecit. Ita diuino iudicio, qui permultos iniustè perdiderat, iustè periit. Paululum tandem Cruciferi prouecti, tota Pomerania potiuntur. Ne autem id absque prætextu iuris iustitiæque titulo fecisse videantur, rem totam tali fuco tegunt: Pomeraniam emunt à Marchionibus Brandeburgensibus decies mille marcis latorum grossorum, eamq; emptionem ab Henricho Cęsare sibi, & ordini suo confirmari curant. Tali fuco probatos se fortasse coram Dei iudicio, & apud bonos viros fore putarunt. Nec dissimili scelere Liuonienses Cruciferi eodem tempore Rigam vrbem atque territorium Episcopo, à quo ante centum & quatuor aut quinque annos simili de causa in Liuoniam inducti erant, per summam iniuriam eripuere. Qua de re cum Romæ contestata lis plus octoginta annis ducta esset, tãdem Bonifacius nonus Rigam ordini Cruciferorum, quindecim millibus aureorum acceptis, addixit. Per idem ferè tempus Templariorum ordo potens & ipse ac locuples, per vniuersum orbem Christianum, quasi dato ex Viennensi concilio à Pontifice signo, deletus est, ob nefanda quædam scelera, & prauas de religione opiniones; bona

Cruciferorum plusquam barbarica crudelitas.

Siffridi commendatoris barbarica atrocitas.

Bonifacio venalis iustitia. Sic & Polonis cum Prussis accidit.

Templarij.

que eorum

que eorum Rhodiensibus D. Ioannis militibus attributa. Dogmata Templariorum, quæ antea Valdensium fuerant, expressa sunt in Concilio Lateranensi sub Alexandro tertio Papa, parte prima. Sed nos ad nostra reuertamur. Quòd autem Wladislaus non statim præbuerit se vindicem iniuriarum, quas à Cruciferis Prussiensibus ditiones eius patiebantur, motus Cracouiẽsium in causa fuerunt. Nam eius vrbis ciues qui non ita pridem Henrichum Wratislauiensium Ducem opera laniorum in eam introduxerant, Poloniæque pro Principe obtruserant, Boleslaum Opoliensem eodem exemplo ad eosdem honores euehere moliebantur; Alberto Aduocato, & Muscata Episcopo eis consilium præbentibus. Sed in vtrosque animaduertit Wladislaus: Episcopum enim captum ab eo referunt, & in custodiã traditum. Aduocato autem redditus peramplos è molis, macellis, atq; tabernis ademit. Reliqui ciues, qui defectionis capita erant, vnà cum Aduocato Boleslaum in Syllesiam secuti sunt, ibique exularunt. Iam enim antea Ducem hunc Opoliensem acciuerant, promittentes eis arcis facillimam deditionem, illis ipsis quos cõmemorauimus, adiutoribus. Sed cum spe exciderent, propugnatoribus in fide Wladislai permanentibus, domum Aduocati in ipsis mœnibus propè portam, quæ à diuo Nicolao nomen habet, eminentem, pro arce Boleslaus occupauit. Sed cum imminere iam Wladislaum cum exercitu audisset, præmonitus à Rege, non sine quadam expostulatione seueriore, paruit monitis, deductoque præsidio domo Aduocati, vrbe excessit. Eius defectionis suspicio serpserat etiam ad prępositum Miechouiensem. Ideo huic quoque irrogata pœna est, adempto ei pago Lentkouice satis luculento, quem Albertus Aduocat⁹ præpositi frater tum possidebat. Acciderunt hæc circa annum domini 1313. Per id tempus Henrichus Imperator vi veneni in Eucharistia dati extinctus fuit. Fames autem in his regionibus talis & tanta extitit, vt nullo quantumuis fœdo edulii genere, ac ne cadaueribus quidem humanis, Dlugosso referente, vulgò abstineretur. ita vt etiam parentes in filios sæuirent. Quam famem pestis, & pestem Crucifera bella secuta sunt. Hæ igitur calamitates Wladislaum retrahebant, ne tam citò, vt sperabant alii, exerta cum gladio manu in Cruciferos animaduerteret. Interea Cruciferi veterib. nouas iniurias adiecerunt, clero etiam non parcentes, cum tamen & ipsi in clero numerari vellent, vsurpatis sibi decimis, & suppressis sacerdotiis, eorumq; prouentibus in priuatos vsus conuersis. Magna postea contentione & strepitu iuris in Consistorio Romano de iis rebus à Polonis, & Cruciferis litigatum est; & præsertim coram Ioanne Pontifice eius nominis 22. Quo etiam Oratores à Rege, adeoq; vniuerso clero missi sunt, vt Cruciferis omnes eorum nefarias impietates exprobrarent, deq; omnibus regis & regni iniuriis

Conspiratio contra Wladislaum Episcopi, Aduocati, & Præpositi Miechouiensis & ciuium Craco.

1313.

gni iniuriis tam ecclesiasticis, quàm secularib9 eis litem intenderet; simulq; autem vt Wladislao diadema & nomen regium impetrarent. Existimabant enim inauspicatò id sibi Præmislum sumpsisse, Pontifice inconsulto. Meminerant enim honorem hunc Polonis interdictum fuisse statim post cędem diui Stanislai. Cruciferi autem vbi hoc subolfecerunt, mittunt & ipsi Oratores cum plenaria potestate, hoc est, saccis auro argentoq; plenis, vt, quàm maximè possent, conatus Wladislai irritos redderent. Ad quas res perficiendas cum opus haberent grandi pecunia, Pomeraniæ toti binos grossos imperarunt in singulas marcas, quas quisque in bonis haberet. Ad hæc eiectas naufragio merces lege Rhodia vsurpare cœperunt. Quibus rebus factum est, vt toto fere quadriennio nihil aliud impetraret Gerardus Poloniæ legatus à Pontifice, quàm vt cognitio causæ in ipsa Polonia Archiepiscopo Gnesnensi, Posnaniensi Episcopo, & Abbati Mogilensi delegaretur. Quod verò ad regnum attinet, Pontifex, vt Poloni iure suo pristino vterentur, permisit. Nam aperte Wladislao regnum decernere noluit, ne Iohannem Bohemiæ regem, & socerum eius Philippum regem Franciæ offenderet. secretò tamen voluntatis suæ significationem Gerardo dedit. Cum igitur Pontificis mentem & voluntatem Wladislaus perspectam haberet, comitiis indictis Cracouiæ ad vicesimam diem mensis Ianuarii, vnà cum vxore Heduigi in Basilica Cracouiensi coronatur, anno Christi 1320. Atque ex eo tempore ius coronandi regis atque ipsa regni insignia Gnesna Cracouiam translata sunt. Nec multò pòst Elizabetham filiam Carolo Hungarorum regi bis viduo in matrimonium collocat. Interim de legatorum à Pontifice iudicium Cruciferi detrectant, appellationēque interponunt: sed reiecta appellatione damnati sunt. Itaq; Pomeraniam regi reddere, ac centum quinquaginta millia marcarum pecuniæ pro perceptis fructibus, aliaque triginta millia in litem expensa numerare iussi sunt. Cum autem non parerent rei iudicatæ, anathemate icti sunt, ita vt nusquam, iis præsentibus, sacra fieri liceret. Dum hæc ita geruntur, Lituani Mazouiam depopulantur, & Duces Syllesiæ parricidialibus bellis labefactati, prædæ Iohannis Bohemiæ sese exposuerunt. De cuius astutia & inexplebili auaritia dicerem nunc, nisi prius id fecissem, idque non meis verbis, ne quis rem esse fictam putet, sed præcipui nostra ætate Chronicorum Germaniæ scriptoris, qui Carion dicitur. Inuenies hæc superiùs folio. Ad interuertendum Ducatum Syllesię partim vi, partim astutia prębuerunt occasionem fratrum germanorum, Wladislai, & Henrici dissensiones atque improbitas. Wladislaus latrocinia exercebat, diuexans Bohemiam & Syllesiam. Comprehensus à rusticis ab Henricho fratre qui Dux Wratislauiensium erat, in carcerem conicitur. Ita, vna labe aliam trahente,

Coronationis ius recuperatum ex Pontificis consensu.

Syllesia adempta quibus occasionibus.

liam trahēte, ambo eò sunt perducti, vt regi Bohemo se subderēt, filiaq; illi venderent. Ad extremum autem Wladislaus qui Glogouiensium Dux dicebatur, veneno sublatus est, ne ampliùs hominibus iniurias, stirpi verò suæ ignominiam inferret. Augebat inter fratres hæc dissidia Rex Iohannes & fouebat, committens eos inter se, vt sibi hoc modo obnoxios magis redderet. Henrichus tamen parentem suam Poloniam venerabatur, Wladislaique Poloniæ regis fidei se, ac suum dominatum omnem tradebat, sed Wladislaus vir bonus, vbi hostem eius propulsauit Henrichum sua sibi habere iussit, vt sorores nubiles inde nuptum posset locare. Id vbi cognouit Iohannes rex, qui iam de Wratislauia propemodum desperarat, noua spe erectus, dolum adhibet. Henrichum per speciem arduorum & arcanorum negotiorum accitum blandiciis, liberalitate, precio, ingentibus promissis, & odio denique inimici fratris induxit, vt Wratislauiensi dominatu cederet. Ita adiutoribus vsus proceribus, & maximè ciuibus Wratislauiensib⁹ pecunia corruptis, effecit vt ipsi ius suum venderet Henrich⁹, & quod efflagitabat adipisceretur. Wratislauia igitur potitus est Iohannes, & non longè post Goltbergense & Haniouiense territorium, quod Wratislauiensis Senatus hypothecæ nomine à Boleslao possidebat, per iniuriam ei ademit. Expostulauit cum eo de erepta sibi Wratislauia Boleslaus, iusiurandumq; & fœdera commemorauit, atque obiecit; quodque difficillimo tempore se eiectum à Bohemis omni ope destituisset, exprobrauit. Sed ea expostulatione hoc tantùm profecit, vt Iohannes responderet ei: Propinquiorem se sibi esse, quàm cuiquam alteri. Simili ratione & Legnicium occupauit. Sed quid dico simili? cum illa precibus potissimùm, hoc verò minis additis extorserit. Quare metu Boleslaus perculsus imperata fecit, & eò redactus est inopiæ, vt filios quoque ad extremum Wratislauiensibus mercatoribus oppignoraret. Posthæc reliqui Duces, nempe Glogouiensis Zegauiensis, Olesnicìensis, Stinauiensis, & Falkembergensis vltrò in ditionem Bohemi regis deuenere, & partim timore potentiæ Iohannis, partim inuidia Wladislai regis, libertatem suam Bohemis prodidere. Militium ad extremum Episcopi Wratislauiensis arcem idem rex Iohannes per vim iuris sui fecit. Quamobrem diris à Nankero Episcopo & anathemate deuotus fuit, & ipse cum omnibus præsbyteris & Monachis Wratislauia excessit; nec tamen arcem recuperauit. Solus Suidnicensis Dux, & post eum filius eius vnicus in fide Boleslai & societate Polonorum permansit. Retinet etiamnum pleraque omnis Syllesia vestigium vetustæ originis suæ à Polonis deductæ, pensionem, quam S. Petri nummum vocant. Quæ quidem per illa ipsa Syllesicæ defectionis tempora eò redacta est, vt nummus tantùm æreus, quem obolum vocam⁹, in capita

Iohannis regis Bohemorum perfidia & auaritia.

in capita quotannis penderetur; cum antea tres oboli, & cribrum auenę in singulas familias pendi solerent. Sed iam ad Wladislaum à Sylesiis redeamus, quem maximè sollicitum reddebat erepta à Cruciferis Pomerania, quibus cum & Bohemi iam sentire incipiebant, vtpotè quòd vtrique rapto viuere ex Polonis assueuerant. Accedebant & cò Lituani, quos domare difficile erat, cum secum pugnandi copiam non facerent, sed, rapta præda, fugerent; & domi obiectu syluarum, & paludum latebris, ac denique incultarum solitudinum interiectu tuti essent. Fluctuante igitur Wladislao rege, nec satis explicante, quænam via sibi ad euadendum ex iis difficultatib. potissimùm ineunda esset, tandem hanc sententiam frequens senatus comprobauit. Cum Gedimino Duce magno Lituanorum (hunc titulum à Russis cum principatu eorum ad se Lituani transtulerunt) sanciendam esse cum primis amicitiam ad quam rem vt sibi viam præstrueret, legatos mittit, qui fœdus cum eo feriant, & filiam eius Cazimiro filio suo vxorem petant, & rogent, vt captiuos Polonos liberos dimittat. idque sibi loco dotis gratissimum futurum pollicerentur. Non grauatim Gediminus legatorum postulatis annuit, sponsamque euestigiò cum eis mittit. Quæ ingentibus omnis conditionis, sexus, atque ætatis captiuorum cateruis comitata, veniens Cracouiam, religionem Christianam à Nankero Episcopo edocta, & sacro lauacro initiata, Annæ nomen accepit, & ritu solenni Cazimiro sextum decimum annum agenti nupsit, anno Christi. 1325. His rebus ex animi sententia à Wladislao rege peractis, occasiones rei benè gerendę vndique sese ei postea offerebant. Nam Mazouios cum exercitu, peruastata eorum regione, à societate Cruciferorum facilè auulsit, & in Marchiam progressus cum infesto exercitu, debiliorem ad res moliendas reddidit; cunctosque Cruciferos metu non mediocri perculsit. Lituani, qui regem iam sequebantur, maximè omnium, nondum exuta barbarie, in hostes desæuiebant. Vltus est tunc Wladislaus Prȩmisli mortem de Marchionibus: reduxitque secum 6000. captiuorum.

Facinus cuiusdam monachæ memorabile.

Commemoratur in ea expeditione præclarum monachæ cuiusdam facinus, quæ capta à Lituano quopiam, cum ad stuprum traheretur, rogauit eum, ne sibi vim faceret. mercedis autem loco promisit, se illum edocturam esse, quî corpus eius vulnerari nullo vnquam ferro posset. Quod cum ediscere ille percuperet, dixit illa, quid faciendum esset, idque in suo corpore primùm fecit; dein iugulum ei for

 tis puella præ-

tis puella præbuit, vt in ipsa eius rei periculum faceret. Credulus ille, stricto gladio, caput eius amputauit. Ita illa Barbari libidinem elusit, stuprumque honesta morte euasit.

Bellum cum Cruciferis.

Igitur Wladislaus tali rerum suarum fundamento iacto, non putauit sibi diutiùs differendum esse bellum cum Cruciferis; qui ne Pontificis quidem Maximi autoritate, vt ipsi Pomeraniam redderent, commouebantur. quin etiam fastu turgidi subinde potentiam suam, vt insuperabilem, iactitabant. Itaque in sequentem annum expeditionem toti Poloniæ contra eos ad Checzini oppidum indicit; à Carolo rege Hungariæ genero suo non contemnenda auxilia impetrat; à Rußsis, à Lituanis similiter obtinet. Cum quibus omnibus fines hostium ingressus, omnia agit hostiliter, vt Crucesignatos elicere in aciem posset. Sed illi in munitionibus se diligenter abdiderant. Quia autem Poloni rudes esse videbantur in oppugnationibus munitionum, ab hoc genere pugnæ in initio aliquantisper abstinet. Cum autem Mazouiã nostri infestare cœpissent, prodeunt Cruciferi cum Mazouiis & Cuiauiam petunt, quo cum properè nostri accurrissent, collatis signis, funduntur hostes Mazouii quidem erubuere tum cognatos Polonos: Sed Cruciferi plusquàm pro sepulchro domini dimicantes fortiter ad internecionem vná cum Commendatore Toronensi cæsi sunt. Hoc anno Nankerus Episcopus Cracouiensis, vt qui Syllesius esset, ad Wratislauienses transiit, & Iohannem Grotum Slupecium successorem habuit, hominem gratum Pontifici, eò quòd adolescens cum eo familiaritatem contraxerat.

Iohannes Grotus Slupecius.

Vndecima expeditio.

1329. *Rex Bohemorum Ioannes cum Magistro Prußiæ Samogitiam vastat, & depopulatur, vt iam in Polonica historia monstratum est. Kumererk Comes & Baro de Egerburg cum maximis copijs à Rheno vsque progreßus, agmina maxima ducens in Prußiam venit. Adiunxerat se istis promiscua multitudo, ex qua cõtracta phalanx vocabatur vsitatè Peregrinorum exercitus. Sed isti modico operæprecio facto, in hyberna conceßerunt. Tanta enim tum sæuitia hyemis fuit, vt arbores etiam iniurijs cœli & intensißimo gelu perstrictæ vix ad se post aliquot annos redierint. Subsequutæ sunt tandem vastationes terræ Dobrinensis, & oppugnatio arcis Gedimini à nomine Ducis appellatæ. Fuit Gediminus Dux Lituaniæ bellicosus, qui Cruciferis ita cœperat esse formidabilis, vt etiam Pontifex, ad mitigandum eum, legatos suos miserit. De hoc sparsa fuit fama à Cruciferis, quòd proposuißet in animo sacro baptismo initiari. Sed ille hoc resciens, misit oratores suos Rigam, per quos oratione perampla palàm in corona omnium expurgauit se ab eo rumore.*

eo rumore. Cuius orationis exordium tale fuit: *Missæ sunt* (inquit) *quædam literæ à sacerdote Romano Papa, quibus dominus meus infamatur baptismi suscipiendi: Sed dominus meus iurauit per Deorum fortitudinem, se perseueraturum in religione patrum suorum, &c.* Fuit autem Gediminus hic Magister stabuli apud Vithenem Mag. Ducem Lituaniæ, vir ambitiosus & excelsi animi, qui interfecto domino suo principatum inter suos arripuerat, et latè propagauerat, subacta magna parte Russiæ. Nam domitis Cruciferis, Wladimirum Ducem ad Wladimiriam vicit, promotis castris Luscum, Lucensium Ducem eadem felicitate submouit & profligauit. Stanislauum Kiouiensium Monarcham acerrimo prœlio ad profluentem Piernam, quatuor milliaribus ab ipsa vrbe, cum cæteris Ducibus superauit, Seueriamq; suo imperio subiecit. Non contentus ea victoria, etiam Tartaros aggreditur, eosq; vincit, superat, & vltra ostia Tanais pellit, ac submouet. Rediensq; post eas victorias ad suam regiam, de hostibus deuictis ac debellatis triumphauit, ciuibus vrbe effusis eum cum manuum applausu excipientibus. In his ferè omnibus nostri historici cum Lituanicis Annalistis conueniunt, eo excepto, quòd eum negant fraude adijsse possessionem Magni Ducatus Lituaniæ. Stabuli enim Magistrum fuisse pernegant, sed potiùs filium Vithenis legitimum asserunt. Nostri quidem historici, Dlugossus, Miechouius, & Cromerus in aula regum Poloniæ, Gedimini seu Gedeonis nepotum, vixerunt, eisq; ab intimis secretis fuerunt. Existimo, quòd non passi fuissent reges nostri eos in hoc errore versari, suumq; progenitorem indignè hac tanta macula ab ipsis aspergi. si, inquam, à rei veritate eos aberrasse vidissent. Adde quòd quidam ex nostris istis scriptoribus, quò viciniores illis temporibus fuerunt, eò certiora scire, & nobis tradere potuerunt. Magnum tamen est, fateor, id, quod opponitur, nempe consensus Latopisciorum seu Annalistarum. nisi fortè metu Gedeonis tantùm eius scelus occultarunt. Sed suum cuique hîc iudicium relinquo, malintne eos, qui veluti publica fide scripserunt, sequi, an illos, quos sui sæpius falsi accusant. Bellis his confectis Gediminus, & pacata Lituania, ad decorandam patriam sese conuertit, sedemq;, quæ primò Nouogrodia Kiernouiam translata fuerat, rursus amœnitate loci inuitatus, Kiernouia Trocos veteres transfert. Locorum situm non describo. nam in Chorographia nostra id cuiuis videre licet. Post aliquot annos, cum venatum procedens, delatus esset ad loca, vbi nunc est vrbs Vilna, vrumq; animal eximiæ magnitudinis propria manu venabulo, in monte, vbi nunc est arx, confecisset, res ipsi, & cæteris applaudentibus boni ominis est visa. Accessit eò somnium, eidem rei consentaneum. Vidit enim eodem in loco

odem in loco illa ipsa nocte per somnum lupum cataphractum, in quem alij centum lupi terribiles vlulatus edebant. Magno igitur consensu creditum est, non fuisse fortuitum somnium: sed admoneri diuinitus, vrbem istic præclaram statuendam. quod & postea fecit, sedemq; eò Trocis ex augurum sententia tertium transtulit. Locus ille inter duo proxima flumina Viliam, & Vilnam, antea præter solitudines & prata amœna, nil habuit. Ibi verò corpora mortuorum Ducum, nota ceremonia, cremabantur, quæ lingua patria Suuintoroha, non longo interuallo à latino sono & significatione, quasi Sanctus rogus dixeris, vocabatur. At postea vrbs ibi condita, atque vnà cum ea Respub. Lituanica paulatim ad eam celsitudinem, quam modò videmus, creuit. Rex Poloniæ Locticus audiens, quòd stabili pede fortuna faueret Gedimino, filiam eius locari in vxorem filio suo Cazimiro expetit, & facilè obtinet. Hocq; præludium quoddam fuit vnionis illius duarum istarum gentium, quæ postea facta est temporibus Iagellonis. Adducitur nupta Cracouiam, deducentibus eam mille viris, hirsutis pellibus vrsinis amictis, quo terribili ornatu non minùs tunc cunctorum in se oculos conuerterunt spectatorum Lituani, quàm olim Imperator Otho Magnus, cum, ducens ingentem exercitum, sub muris Parisiorum in Gallia constitit, cunctis militibus eius à maximo ad minimum stramineos pileos capite gerentibus. Atqui vterque hic ornatus etiam à pauperrimis hoc delicato seculo risu & cachinnis exciperetur. Locticus igitur et Gediminus post illam affinitatis coniunctionem feliciter administrarunt vterque suam Rempub. sed dispar vtriusque fuit exitus. Nam Wladislaus morte naturali fatis concessit, Gediminus autem cum ipsemet ceu miles gregarius machinas mœnibus arcis Vielonæ admoueret, à milite Mariano globo bombardæ, tum primum in Germania inuentæ, necdum Lituano militi visæ, traiectus fuit. Itaque extinctus Vilnam ab exercitu deportatur, et in prato bustorum Suuintoroha, vitali seu fiduciali equo, vt vocat, impositus, cum nobili quodam armigero viuo, qui tunc ei dilectissimus fuit, ritu gentis recepto, duob. herodijs vel falconibus, duobus vertagis, & duobus pedibus vrsorum vngulatis adhibitis, armatus comburitur. Illi quidem corpus ipsum vnà cum flamma in cœlum deferri opinabantur. Christiani verò corpus terreum terræ mandari, animam verò vtpote, cœlestem, cælitum consortio iungi credunt & confitentur.

1329. Insequenti anno Iohannes rex Bohemorum euocatus à Cruciferis, cum grandi exercitu, vere ineunte, in Prussiam venit, Dobrinumque & Wladislauiam expugnat: Tandem Mazouiam pariter cum Cruciferis ingressus, eò adegit Ducem gentis, vt se ipsi Iohanni, quasi iusto Polonorum regi subiiceret. Tandem Cruciferi,

ne iniustè ac per vim Pomeraniam sibi vsurpasse dicerentur, perfecerunt precibus,& precio apud Iohannem(aut ex composito res ita agi videbatur) vt sibi Pomeraniam iure sempiterno donaret;Dobrinum autem quatuor millibus & octingentis sexagenis (vt vocant) Pragensibus venderet, venditionemque obsignatis literis testaretur. Omnia hæc perficiebantur artibus Ioannis, qui Syllesiorum Duces Syllesia priuare iamdudum statuerat. His peractis, reduxit Ioannes exercitum, & stulta vanitate de subactis & ad religionem compulsis Barbaris triumphauit.

1330. Æstate sequenti maturescentibus segetibus denuo Cruciferi isti cum Liuonibus,fratres videlicet cum fratribus, egresi, Vissogrodum, Naclum, Raciazum, & alia pleraq; ditionis suæ faciunt. Wladislauiam vbi accesserũt, acceperũt aduentare Regem cum magnis copiis,Hungarorum,Austriorum,atque Lituanorum.Itaque dilapsi,ad sua defendenda redierunt. Postquam verò Wladislaus fines hostium attigit,populationes longè latèque exercere iussit. Nec vllum crudelitatis genus ab iratis omissum est. In transmittenda Deruancia flumine aliquantulum difficultatis fuit. Nam vada huius fluminis caudicibus ac sudibus per longum spacium hostes impedierant. sed rex citato equo retrò fluuium traiecit. Grauiorib. equis vtebantur hostes.itaque non potuerunt in tempore ad vadum nostris occurrere. Aduentantium vim ii, qui primi de nostris copias transmiserant,fortiter sustinuere;donec omnis exercitus traiecit, & ad suos ordines rediit. Hostes inopinata re perculsi, cedunt; nec nostris pugnandi copiam faciunt. Sed ad petendas conditiones pacis delabuntur.vbi rex non difficilem se præbuit. Induciæ ad annum factæ, ea lege,vt Dobrinum arcem Cruciferi traderent.De Pomerania verò Carolus Hungariæ & Ioannes Bohemiæ reges arbitri delecti. At Carolum Regem tum aduersus casus perculit.de quo sic accipe.

De Caroli Regis Hungariæ quodam casu.

Felicianus quidam de Zaachorum familia, stricto gladio in cœnaculo Carolum Regem adortus.sed frustratus ictum, dextram modò eius leui ictu perstrinxit, Reginæ quatuor digitos dextræ manus amputauit : filios verò pædagogi accurrentes obiectu corporum suorum protexere. Mox parricida à Iohanne Patocio, nobili iuuene,prostratus, concursu satellitum membratim dissectus est.De causa sceleris variant autores.Nonnulli eum affectasse tyrannidem volunt; alii stuprum claræ sorori suæ à Cazimiro Reginæ fratre, ipsa conscia & conciliatrice, illatum vlcisci eum voluisse, memorant.

Cruciferi

Cruciferi ad ingenium redeunt.

Cruciferi præſenti metu liberati nihil de conditionibus impleuere. Itaque paulo poſt ſequenti anno Comitia habentur & in Comitiis rex Wladiſlaus bellum decernit. In quibus etiam iturus ad bellum Rex more Perſico Wladiſlaum filium viginti annos natum toti Poloniæ præficit; vt fama nominis eius non tam ſe facilè Saxones & Bohemi commouerent. Ad hæc vt regnum is retineret, ſi quid aduerſi in Pruſsico bello accideret.

1333.

Perſarum conſuetudo.

Vincentius Samotulius.

Sed ob ademptionem præfecturæ Vincentius Samotulius plurimùm offenſus, ad Cruciferos transfugiens, multa pericula creat regio exercitui: Cruciferique, ipſo ductore, pleraque oppida in Polonia occupant. ita vt parum abfuerit, quin Cazimirus ipſe Piſdris oppido caperetur. ſed præmonitus, porta confeſtim ſe eiecit.

Cazimir⁹ vix euaſit manus hoſtium.

Legnicienſis arx demum capta, Gneſna, Znena, & alia pleraque intercepta, incenſa, & vaſtata. Cum igitur Wladiſlaus angeretur, ſpectans patriæ incendia ad aliud cõſilium decurrit. Cognouerat id fieri Vincentii conſiliis. itaque Vincentium ſibi rurſus reconciliandum ſatagit; nec ſibi indecorum ducit, etiam ſubdito ſe, vbi res expoſcit, demittere. Nam talis demiſsio confertur pugillatorum ſaltationi, qui, quò magis ad humum ſeſe acclinando priùs demittunt, eò altiùs neruis adnixi, ſurſum feruntur poſtea ſaltu & attolluntur. Mittit igitur ſecretò ad Vincentium, vt eum ad ſeſe pelliceret. Ille, vt eſt Polonorum nobilium natura minimè obſtinata, Regi morem gerit. veniensque ad regem, veniam ſupplex petit; Communicatoque cum rege conſilio, qui ei impunitatem promittebat, proditione proditionis maculam eluere & obliterare tentat, adhortaturque regem ad conferendam cum hoſte manum. Docet, in tanta multitudine plurimam eſſe fæcem imbellium hominum; ſi impetum in eos facerent, vim noſtrorum nequaquam ſuſtinere eos poſſe, quantumlibet glorientur de robore cataphractorum, & phalangum ſuarum. ſibi verò eas partes ſumit, vt hoſtem ab omni ſuſpicione prœlii abductum fallat. ac deinde iterum in caſtra Cruciferorum reuertitur; quibus percõtantib. reſpondet, nihil à Polonis periculi eſſe. Regem pauidum & conſcium exiguarum ſuarum virium diutius exercitum tenere non poſſe. Ita confirmati Cruciferi in incœpto perſiſtebant, magis populationibus dediti, quàm ad pugnam capeſſendam alacres. Interim Rex contemplatur locorum conditiones, & vbi committendi prœlii idoneæ occaſiones arripi poſſent.

Plouucenſe prœlium.

Eſt Pagus Plouuice propè Radeiouiam, vbi latè patens eſt planities; ita vt opportunior locus ad prœlium noſtris equitatu maximè valentibus tum non offerretur. In hoc igitur totus erat Rex, vt omnia ex præſcripto artis militaris fierent, cuius peritiſsimus erat. Non putabant autem Cruceſignati, rem vniuerſam dimicationi Regem commiſſurum; ſicuti Vincentius eos ſecuros reddiderat. At, vbi hinnitus plurimus equorum

rimus equorum audiri cœptus est, & strepitus aduentantium increbuit (nam conspectum densa nebula adimebat) tunc illi quoquouersum cursitare, dissonum clamorem edere, & alia argumenta pauoris ostendere cœperunt, quæ omnia Regem, & regium exercitum plurimum cõfirmabant. Ita enim hæc clara erant, vt etiam digito rex suis, quò magis eos sponte pugnare exposcentes ad prœlium animaret, ostenderit. Orationem protrepticam non est mei instituti hîc, vbi breuitati studeo, explicare. Inueniuntur ista luculenter apud alios. Constat tamen Regem maximè incubuisse, vt æquitatem causæ suscepti belli suo militi demonstraret, calamitatem captiuorum, ploratus, & eiulatus miserabiles amplificaret, quos ferè ab exercitu exaudiri affirmabat. Adsunt, inquit, propè propinqui nostri, qui fidem vestram implorant. Contrà verò hostium immanitatem, & truculentiam amplificabat. An vos latet, inquit, an vos fugit gentis immanitas, humanis hostiis olim diuos placare solitæ? Ego, ne virtuti vestræ diffidere videar, si vos diligenter in hostem tam trucem incitare instituerem, ampliùs non loquar. Reipsa commonstrate, vos esse non degeneres parentum vestrorum, qui non numerare hostium multitudinem, sed necessitatem pugnæ ineundę ponderare solebant. Hæc quasi paruus puer (Nam perpusillæ staturæ erat; inde & Lociticus dictus est) in medio virorum proceritate corporis conspicuorum, & armis fulgentium, ore flammiuomo, ocellis micantibus, voce ardua & excelsa, perorando explicabat, non sine vehementiore totius corporis gestu, præsertim verò manuum, brachiorumque crebra motatione; seueritatem quandam militarem in fronte corrugata præseferens. Nam prorsus Martialis naturę erat. Insusurauit etiam compluribus, ac secretò concredidit consilium Vincentii, de hoste à tergo aggrediendo. quę res plurimnm faciebat, ad muniẽdos & confirmandos suorum animos. Explicat igitur acies: ac prima de quinque, cohors aulicorum, magno impetu in hostem inuehitur. Excipiunt illi, qui contrà constiterant. Non impigrè deinde aliæ cohortes concurrunt, exceptis subsidiariis. Pugnatur vtrinq; summa contentione, neque quisquam refert pedem. Adest omnibus locis Wladislaus suos animans, & defessis integros submittens, ipse indefessus, quamuis effœto iam & senili corpore. Feruescente autem prœlio, cum Vincentius adhuc nusquam appareret, subuereri iam Rex cœperat, ne quem is dolum necteret. Circumspiciebant & alii memores promissorum Regis. tum ille à tergo hostium clamore sublato, cum suis impetum in extremos auersos, quemadmodum conuenerat, fecit. Ibi verò turbati illi, reque noua perculsi. primi etiam, exaudito clamore & tumultu, respicere, & sciscitari inter se, quidnam id esset. Instant nostri acriùs respectantibus, & remissiùs pugnantibus. Nec mo-

Compendium & capita orationis adhortatoriæ ad fortiter pugnandũ.

bus. Nec mora; iam cæsis duabus, vniuersas acies perterrefactas in fugam conuertunt. Fit longè maior fugientium strages, quàm quæ dudum pugnantium fuerat. Adeò namque dolori, & iracundiæ Poloni indulgebant, vt neminem viuum seruarent. Iamque debellatum nostri credebant, cum ecce longiore interuallo nouas hostium copias effuso cursu aduentare aspiciunt. Erant ii, qui, præmissi ad capiendam Brestam, ibi hæserant. at certiores facti de nostrorum aduentu, suppetias latum suis accurrebant. Aliqui autem ex ipsis cum inter nostrorum ordines se inserere cœpissent, renouato prœlio, repulsi sunt à nostris, nec vim nostrorum recenti victoria ferocientium sustinuere. Erant enim & lõgo cursu equorum defatigati, & armorum nimio pondere prægrauati. Cæsa feruntur his duobus prœliis hostium quadraginta millia, Dlugosso referente. Triginta verò tantùm de promiscua nostrorum multitudine, ac duodecim de nobiliorib. tum cecidere. inter quos insigniores fuere Zegota Morauicius Cracouiensis, Christinus Ostrouius Sedomiriensis, signiferi, Svvincius Castellanus Zarnouiensis. Dies, quo hæc gesta sunt, fuit 27. Septembris. Et quoniam ferè ad vesperam pugnatum erat, reliquum illius diei, & nox sequens curandis & reficiendis corporibus data est. Postera die cæsorum strages recognita est, & spolia lecta. Inter quæ rex ipse obequitans, conspicatus est quendam iacentem multis vulnerib⁹ affectum & admiratione cæteris prostratis digniorem, cui nomen Florianus Sari fuit. Cuius historiam carmine redditam, vtpote rem memorabilem hîc adscribere volui.

Victoria memorabilis Polonorum de Cruciferis ad Ploυnce pagũ

Tempus erat, quando nostros inuaserat agros
Gens fera, de nigra quæ cruce nomen habet.
Huic Wladislaus Loktek occurrit in armis,
Fudit & hostiles fortiter ense manus.
Nec mora, cæsorum squalentia corpora lustrat,
Postera cum cœli fulsit ab axe dies.
Ecce iacet miles viridi resupinus in agro,
Milleque vulneribus debilitatus erat.
Iliaque intrepidus manibus cohibebat amicis,
Vulnera ne forsan per geminata fluant.
Vidit vt hæc dux, ad proceres sic voce locutus:
Illius ò ingens est dolor, atque labor.
Miles ad hæc: Maior dolor est vicinus in aruis
Pessimus, expertus dux generose loquor.
Subiicit his Princeps: Isto te fasce leuabo,
Ne dubita, vitam dent modò fata tibi.
Hinc miserum tollit, spaciosaque vulnera sanat,
Et totum pagum donat habere viro.

Stemmaque virtutis transuersas insuper hastas
Tres dedit: huic Sario nomen eratque viro.

Ex hoc stemmate nunc claret Ioannes Zamoscius regni Poloniæ Cancellarius & supremus Copiarum præfectus.

Duodecima expeditio.

Sequitur duodecima expeditio, & ea non postrema, contra Wladislaum Locticum Regem Poloniæ, à quo magna clade tum profligati sunt, vt iam in Polonica historia pluribus ostensum est, sed propter res Lituanicas iterum breuiter mentionem eiusdem rei nos facere oportuit. Quàm autem irato numine tum ordo ille depugnarit, ex numero cæsorum intelligi potest. D. Cromero sic referente: Cæsa, inquit, fuerunt his duobus prœlijs hostium viginti millia, de nostris verò quingenti; vt apud alios reperio, triginta.

Tredecima expeditio.

Gedimino successit Olgerdus, qui vlcisci volens mortem patris Gedimini, Prussiam ingressus longè latèq; eam vastat, ita vt superiores vastationes collatæ cum hac posteriore, nihil esse videantur. Eodem tempore Eberhardum Schorc, phalãgem Saxonum ducentem deleuit. Non ausi tunc sunt prodire ad certamen Cruciferi, sed tantùm ex tectis prospiciebant, spectantes penatum suorum incendia. Vastatio igitur Locticiana, quæ accidit anno 1527. Gedimino & Hungaris auxilia sua in hoc cõferentibus, si coniugatur cum ista, tantam effusionem sanguinis efficiet mortalium, vt ad eam ex Apocalypsi illa prædictio adaptari possit: Ab his, inquit, tribus plagis occisa est tertia pars hominum de igne, & ex fumo, & sulphure, &c. Magister Prussiæ Rudolphus Dux Saxoniæ Lutterus, Generalis (nam iam Venetijs sedem suam huc transtulerant) audita & visa clade suorum, in rabiem & amentiam versus, præ dolore moritur. Præcesserunt has vastationes & miracula. Accidit tum tremor terræ in Prussia, illis terris antea inauditus, aliquot vicibus, haud dubiè prænuncians eas calamitates. Hoc successu Olgerdus elatus, exercitum victorem duxit contra Tartaros, patris Gedimini virtutem imitatus. Non debet autem latere lectorem de Tartaris, quòd ii tempore interregni Polonici, hoc est, regno diuulso, & inter regulos in partes & prouincias sciso, occasione arrepta, non modò Russiam sed & Podoliam, & ipsam Poloniam sæpe armis infestarunt, & attriuerunt; Podoliamq; vectigalem sibi, magna ex parte, reddiderunt. Vnde Bacota, Balakley, Czapczakey, Kuczmien, Kaczibey & alia prodigiosa nomina minutarum arcium Podolicarum Scythicam phrasim & feritatem resonantia,

Occasio, quando irrepserunt Tartari in Russiam.

nantia, quæ pulsis Tartaris, ad hunc diem permanent. Deus igitur miseratus Poloniæ, Hungariæ, Germaniæq; calamitates, excitauit Olgerdum Lituanum, qui, etiamsi gentilis erat, tamen omnib. Christianis Europæis egregiã tunc nauauit operam. Progressus enim cum suis copijs vsque ad Borysthenem & ostia eius, totum robur Tartarorum, & tres duces eorum Kadlubachum, Demetrium, et Kaczibeium, à quo portus ille Kaczibeius vocatus est, armis suis attriuit, profligauit, & disiecit, ita vt alij eorum vltra Tanaim fluuium, alij vltra Tyram, ad Dobrucenses vsque campos, à quibus Orda Dobruciorum vocata est, fuga dilaberentur. Attriuerat iam hos quoq; antea Demetrius Moschorũ Dux. Sed successu victoriæ elatus, securiorq; factus, cum Olgerdo inimicitias sibi vltrò attraxit. Missis enim ad eum legatis, imperat ei tributũ. quare exasperatus Lituanus legatos eius penes se detinet, et absque vlla mora collecto exercitu, primò Witepskum, deinde Moschouiam vsque cõtendit. nec prius cessauit, donec vrbis ipsius Moschouiæ mœnibus exercitum admouisset, in monteq; adorationis (vt ipsi vocant) è conspectu arcis ante ipsam vrbem constitisset. Nouum hoc erat apud Demetrium et, instar portenti cuiusdam, stupendum. Acciderunt hæc anno 1331. die ipso Paschæ, cum Demetrius iret ad Cirkiew. Ecclesias enim suas Russi ita vocant. Cum itaque ritu solenni deduceretur, per legatos, denunciat ei bellum Olgerdus, & mittit non absque contumelia ouum vermiculato opere variatum, (mos est enim patrius Russis in ea festiuitate puerulis suis ludentibus ouum varijs coloribus distinctum donare) loco tributi, quod exactum oratores suos ad ipsum paulo ante miserat. Addit et fomitem cum silice & chalybeo excussorio, minaturq; conflictum & incendia, ni sibi ex tempore capiat consilium. Vnde apud Lituanos de bellatoribus vigilantibus in prouerbium abijt: Si vis ouum variatum coloribus hosti donare, surge mane et lucem anticipa. Hæc à me ex sententia Annalistarum Lituanicorum et præcipuè D. Stricouij viri de Lituania optimè meriti narrãtur. Demetrius ergo, cum in præsentissimum periculum videret se coniectum, elata illa & temeraria opinione de suis viribus, tempori seruire coactus est. Itaque, vt redimat pacem, imperata facit. Conditiones, qualescumq; tandem proponebantur, accipit. Sic victorem victor Olgerdus domat, arcemq; deinde ipsam Moschouiæ ingreditur, et trophæi instar vexillum suum cum hasta præpilata in medio arcis defigit. Fines inter vtrumq; magnum Ducatum præscribit ad Vgram flumen vsq;. Ouansq; exercitum incolumem in Lituaniam reportat. Vbi Vilnam venit, à suis cum triumpho et complosione manuum, more gẽtis, excipitur. Fuit hæc victoria celebris, statimq; per orbem diuulgata est. Itaque,

Olgerdo hæc tribuuntur nõ Vitoldo.

gata est. Itaque hoc successu Olgerdi principes Christiani commoti, & calamitatib. Cruciferorum excitati, metuentesq; ne Olgerdus eodem impetu in vniuersam Christianam Rempub. irrueret, vires eius reprimere volentes, copias, quàm possunt maximas, vndique maximo apparatu contrahunt. Pontifex Clemens sextus conficit Bullas, tradit cruciatas, emittit litteras ad cunctos principes Christianos, hortatur, monet, expediant arma, eant tanquam ad extinguendum commune incendium à gentibus idolatricis ortum. Promittit indulgentias in forma plenissima: ita vt, qui tunc profiteretur militiam contra Lituanos, & Samogitas, iretq; ad illud bellum, non secus id eum iuuaret, ac si Hierosolymam ipsam ad sepulchrum Domini, aut Romam ad Iubileum, vel Compostellam ad sepulchrum Diui Iacobi, votum peregrinationis impleret. Vnde æstimare licet, cum quanto ardore tum administraretur illud bellum. Ideo superius alicubi dixi, quòd aliquis molem istius belli Septemtrionalis pensitans, non absurdè illud cum orientalibus, quæ ob recuperationem terræ sacræ suscipiebantur, comparauerit, vel etiam eis prætulerit. Nam ibi remotior, & per mare periculosior nauigatio fuit. hîc propior & per terram tutior. Ideo tantùm ibi 10. expeditiones nobiliores numerantur. Hîc verò duplò plures, exceptis particularibus bellis, numerari possent. Ibi 100. annis bellum gestum fuit. hîc ferè 200. durauit. Ibi periere 300000. hominum. hîc etiã ad centenas myriadas numerus istorum ascendit. Sensit hos dolores non tantummodo Lituania, sed etiã ipsa parens nostra Polonia, vt mox patebit inferiùs, vbi bella Grienualdica, Choiniciensia, & Marchionica narrabimus. Hæc ergo de indulgentijs cum perlata essent ad Germanos, Gallos, Anglos, Hungaros, & Electores Imperij, statim Ludouicus ipse Rex Hungarorum ducit exercitum per Poloniam (nam nepos fuit Cazimiri Magni) similiter Ioannes Rex Bohemorum, & comes Lucemburgensis cum Bohemis & Sylesijs; sic & filius eius Marchio Morauiæ; sic Comes de Hales. auxilia item insularium Regum, Angliæ, & Daniæ aduenerunt. Sic Saxoniæ Dux, & Pomeraniæ, Marchio Brandeburgensis, & alij quàm plurimi principes & supremi copiarum ductores vndiq; conueniunt. qui vbi in Prussiæ campos conuenerunt, iam non opus erat Lituanis, eam hostilitate ampliùs vastare, & ad egestatem reducere. Nam isti ipsi tale exitium illi prouinciæ intulerunt, quale ab hoste crudelissimo quispiam expectaret. Reges igitur ad summam caritatem annonæ redacti, increpato ipso Magistro, & obiurgato, quòd malus Ædilis annonæ fuisset, & quòd ea, quæ ad victum pertinent, exercitui & equis nihil procurasset, quodq; in eas angustias eos præcipitasset, domum redierunt

Rodolphus Saxo tum Magister in Prussiam venit. Sed eam iam vastatam inuenit.

Duo sacra bella conferuntur

mum redierunt. Quæ autem ipsi non vastauerant, Lituani post illorum discessum vastarunt, ac funditus omnia deleuerunt, & solo æquarunt. Hic finis fuit illius expeditionis & sacri belli Lituanici. Interim incentores illarum calamitatum bella illa nobis funesta, & conflictus, veluti quædam equiria & hastiludia, absque vlla commotione aut commiseratione inspectabant, alia post alia agmina submittentes, & bella ex bellis serentes; donec ad prœlia Grivaldica, & Choinicięsia cum Polonis res deuenit. vbi iam non de finibus tuendis, sed de summa rerum, deq; aris, & focis irato & furente Marte dimicatum est.

Quatuordecima expeditio.

Olgerdo successit Iagello. Quo autem tempore dissidiis laborabat Polonia ob interregnum, eodem tempore & Lituania intestinis bellis occupata fuit. Kiestutus Dux accusatus apud Iagellonem à Voidilone plebeio homine, sed affinitate Iagellonis insolescente, delatorem comprehendit & in patibulum agit. Iagello talionem reddens, vicissim Birutam magni nominis senatorem, & ipsius Kiestuti socerum, ad patibulum trahit, & ante vrbem in monte laqueo suspendi iubet. Neque hac vindicta satiatus, ipsum Kiestutum in carcere necat, Vitoldoq; ipsi similiter fecisset, ni piæ vxoris arte ac beneficio seruatus fuisset; quæ inuisens virum, loco eius pedissequam, quam secum adduxerat, mutatis inuicem vtriusq; vestibus & habitu, in carcere discedens reliquit. Consequuta sunt inde tristia mala: Vitoldus ad Cruciferos transfugit; quatuor fratres Iagellonis partim strangulat, partim in profluentem deiicit, partim in patibulum agit, & manu propria crudeliter sagittis configit. Inde cum Magistro Prussiæ Valerodo, et Lancastro regis Angliæ fratre, stipatus Gallicis Anglicisq; præsidiis, terra & vndis fluminis Nemen, magnas copias ducit, ac primùm Grodnam, deinde ipsam Vilnam tanquam hostilis vrbs esset, nil patriæ miseratus, eam defendente primò præside Smogorseuio Polono, qui Procancellarius & Dux belli erat, post verò Olesnicio, acriter oppugnat. Olesnicius, vt arcem commodiùs defendat, vrbem ipsam Vilnam flammis absumit. At Vitoldus interim nihil eorum, quæ ad summam crudelitatem restabant, omittit: absque vlla commiseratione, patriæ nutricis suæ incendia & depopulationes quotidie spectans. Quid putas quantum hominum tunc flamma ac ferro absumptum est? Annon bella hæc loco expeditionis maximæ censeri possunt? Nil iuuit apud Cruciferos, quòd per ea tempora Neophyti Christiani facti erant Lituani, non profuit inquam, illis quidquam quòd nomina sua Christo dedissent. Amota tamen causa debuit cessare effectus. At illi, baptisato Iagellone, alios colores & prætextus belli inue-

tus belli inuenerunt. Et sicuti Moschus, nostro tempore, ansam belli contra Stephanum Regem quæritans, vendicare sibi Pomeraniam, Prussiam, & Liuoniam cœpit ratione cuiusdam iuris successionis post Prussum Ducem prognatum suum, quem finxit Claudij Imperatoris fratrem fuisse. Ita tum illi destituti iusto prætextu belli, Primò dixerunt, sibi Lituaniam donatam fuisse à Mendoco illo, qui à Pontifice Rex nominatus fuerat. Secundò Samogitiam sibi vendicabant, quasi à Kiestuto ipsis donata fuisset. Tertiò Marchiam nouam pariter vendicabant, quasi ipsis a Marchionibus venditã aliquot millibus grossorum Pragensium; quam venditionem prætendebant ipsis confirmatam fuisse ab Imperatore. Qui nulli rei impensiùs studebant, quàm malignitati, rapinæ, ventri, & ijs quæ sub ventre sunt, Obliti interim Hierosolymæ, cuius defendendæ voto tenebantur. nec eis ea vrbs in memoriam redibat vnquam, nisi quando post commessationes & prandia, animi causa, per eius figuram terræ insculptam decurrebant. Vsu enim illis receptum erat vbique in Prussia, in collibus editioribus prope arces nobiliores figuram quandam labyrintheam & intricatam terræ insculpere, quam Hierosolymam vocabant. vt Grudenti & alibi etiam nunc videre est. Hanc ipsi, vel serui ipsorum coram eis, hilaritatis ergo, post pocula & crapulas percurrebant, & hoc pacto religione se solutos putabant, si pro defensione vera Hierusalem à Saracenis oppressæ, fictam ludibundi percurrerent. Hanc vanitatem illorum, & otium traducens Cazimirus tertius, haud illepide in eos iocatus est, missa legatione ad Pontificem Pium secundum antea Æneam Syluium vocatum, rogans vt istos suos milites in insulam Tenedum in orientem deportandos curaret, defensuros ibi Christianos à Turcis, vt Regula illorum postulabat; quandoquidem iam, prudentia senatus Polonici, Septemtrio Baptismo sacro initiatus esset, manusq; Christo dedisset. Nihil profuerunt hæc. Immo cum apertè non posset Pontifex, clam tamen per submissos oratores Cruciferos istos in nostram gentem exacuebat. Sigismundus itidem rex Hungariæ & Imperator quomodo nutriuerit illa dissidia inter Polonos, & Cruciferos, ex historia liquet. Nam Griualdici belli ipse fuit præcipuus faber; & deinceps, quoad vixit, nihil aduersum nos de sua malignitate & hypocrisi remisit. Qui cum apud Hungaros captiuus detineretur, & opem à Wladislao Iagellone imploraret, Iagello, quò eum officiis suis sibi deuinciret, & deprauatum animum eius sanaret, de liberando eo satagit & pecuniæ non exiguam vim mutui nomine ad eum mittit. Sed is tamen ea re minimè fuit placatus. Proinde vt par pari fratres Iagello & Vitoldus referrent, Bohemicos tumultus contra eum concitauerunt, misso

uerunt, misso nepote Coributo, qui se Bohemis aggregando, ducem se illis præbuit. At Sigismundus ad conuiuium euocatus Luccoriensе, rursus machinatur mala. Nam vt Vitoldum cum Rege fratre committeret, & ab eo auelleret, coronam illi promittit, & titulum Regis Lituaniæ. Ita vtrinque & Marte & Mercurio, & ferro & ingenio decertatur. Expostulante enim Sigismundo, quòd Coributum Rex Wladislaus in Bohemiam submisisset, Vitoldus non à Rege, sed à se submissum fuisse prædicabat. Rursus ad Vitoldum conuersus & rogans, cur iniquè igitur ipse secum egerit: Vitoldus in ipsum culpam reijcit, quòd nimirum infideliter amicitiam coleret. Ita ille vicissim rogatus, quare committere & collidere vtramq; nationem Polonicam & Lituanicam intempestiua honorum delatione sategerit, negauit is palàm; sed tamen clam inter suos iactabat, se inter istos duos canes, Vitoldum nempe & Iagellonem, os iniecturum esse, cuius vterque arrodendi cupiditate inuicem sese mordendo deuorarent. Meritò igitur cum turpiter sæpius maleuolentiæ exempla erga nostras gentes edidisset, à Bohemis pro hoste nationum linguæ Dalmaticæ declaratus fuit: Sed & Pius Papa non dissimili ratione, vt diximus, in nostras gentes peccans, à scriptoribus historiæ nostræ eiusdem malignitatis accusatur. Sed iam, quia nobis legem breuitatis imposuimus, ommissa descriptione prolixiore expeditionum istarum, per seriem decem sequentium comitiorum, incipientes à coronatione Iagellonis, res Lituanicas summatim scribemus.

Insequenti anno Cruciferi, aucti numero militum, ex Germania Cuiauiam populatum eunt. Breste autem obsident. Contra quos bonus Senetio iterum exercitum ducit. Videbant tunc Cruciferi oppida & pagos incensos, & vbiuis incendiorum flammas collucentes. Ideò irritatus Magister Lutherus Crucifericus, prœlio cum Rege decernere voluit. Sed à Commendatoribus ab ea temeritate retractus fuit. Caduceatore igitur misso, á credulo Rege annuas inducias impetrant. Ne tamen Rex nihil egisse cum illo exercitu videretur, vt Syllesios vlcisceretur, qui superiore anno Poloniæ terrorem armis incutere voluerant, copias duxit. Vbi, cum omnes pauore consternati in arcibus latere vellent, quinquaginta & ampliùs munitiones eorum cepit. Reuersus ab eo bello Cracouiam, donatis ac dimissis auxiliariis, languere cœpit. ac sensim inualescente morbo, vbi imminere mortem sibi sensit, ritu christiano sacris mysteriis confirmatus est. Deinde, quæ disponenda restabant in gubernando principatu, peragens, Cazimirum filium ad colendam iustitiam hortatur; eumq; proceribus assidentibus languida voce commendat, vtque eum post se Regem creare velint, rogat. Post hæc in Martio, qui mensis senibus

mensis senibus exitialis esse solet, extremum diem clausit, & in Basilica Cracouiensi ad læuam aræ maximæ sepultus est. Sed inscriptio in eius sepulchro nulla apparet; sicuti nec in Cazimiri Magni. An quia contempserit honores istos caducos, an verò quòd intus in monumento incisum sit aliquid, quod doceat, cuius illud sepulchrum sit, ignoro. Regnauit post coronationem suam annis tredecim, & paulò amplius, Princeps singulari prudentia, patientia, mansuetudine animi præditus, adeuntibus perfacilis, statura pusilla, sed animi celsitudine peramplus. De quo rectißimè scriptum est: Fuisse eum animi magnitudine tanta, vsque ad decrepitam ætatem, & virtute adeò excellente, vt cum maximis regibus rectè comparari poßit, & eò quidem magis, quòd turbulentius & mutilatius regnum accepißet. Præceßit hunc paulò Vincentius ille Samotulius, qui & hostilitatis & commiserationis erga patriam suam exemplum in se reliquit. non tamen impunè ei ceßit illa præuaricatio aduersus parentem suam Poloniam. Nam, licèt posterioribus ausis superius ab se patratum facinus obliterasse se iam crederet; tamen commemoratio incendiorum patriæ, & iustus dolor ad eam diem seruatus ob amissos sanguine iunctos, & rei familiaris detrimentũ eius opera acceptum, ita quosdam contra eum extimulauerat, vt sibi aliter satisfactum iri nequaquam persuaderent, nisi eum tanquam autorem illarum belli superioris calamitatum è medio tollerent. Plus enim apud offensos seruatus & continuatus dolor præteritorum malorum, quàm præsentium beneficiorum & meritum obsequiorum, valere solet.

LIBER SEPTIMVS, in quo comprehenditur historia Polonica incipiens à temporibus Cazimiri Magni Regis Poloniæ, vsque ad Stephani primi tempora, sub quo hæc in lucem eduntur.

PROOEMIVM.

IAM omnes videre poßunt, quàm aptè hæc distinctio librorum huic historiæ quadret. Quòd autem à Cazimiro Magno septimus liber incipiatur, causa est, non modò quòd Poloniæ regnum ad interitum spectare incipiens, ob dominorum pluralitatem, eorumque discordijs distractum, & in multas portiunculas diuisum, rursus in unam monarchiam reunitum est: sed etiam quòd ab hoc rege legibus reformatum, pacis artibus recreatum, muris & varijs munitionibus instauratum fuit. quo nomine, Magnus vt vocaretur, meruit Cazimirus.

CAZIMIRVS MAGNVS.

Anno ab orbe condito 5295.
Anno Christi 1333.

CAzimirus Rex cum vxore coronatur; etiamsi Heduigis Cazimiri mater, se regina superstite, negabat eam debere coronari. Sed hic scrupulus statim exemptus est, exorata matre à Cazimiro. Quæ, vt nihil dubii relinqueret, Sądeciam antiquā secesit, diui Francisci institutum professa. Ioannes Melstinius, Iascus dict⁹, Regi iuuenilium cōsiliorum moderator est datus. Nix hoc anno sub finem Aprilis, quæ 5. diebus durauit, magnam fertilitatem præter expectationem omnium attulit. Locustarum enim etiam vis magna in Poloniam postea aduolauerat. Cum autem Cruciferi sententia lata à regib. Hungariæ & Bohemiæ, eiusque conditionibus non starent, missus est legatus ad Pontificem Iohannes Grotus Slupecius Episcopus Cracouiensis, qui apud Benedictum duodecimum perfecit, vt duos Prælatos mitteret, qui Polonorum Regi Cuiauiam, & Dobrinum redderent, & decem millia florenorum adiudicata numerari à Cruciferis curarent. Cruciferi verò, ne arbitrorum decreto, aut Pontificis mandatis parendi necessitate tam feruidè vrgerentur, perfecerunt apud Lodouicum Cæsarem, vt is Cruciferis, & Magistro ordinis Theodorico, pœna adiecta, interdiceret, ne cuiusquam præcepto quicquā de iis terris, quas ab Imperio

Moderator iuuenilium Cazimiri consiliorum Iascus Melstinius.

ab Imperio haberent, cuiquam cōcederent, neúe apud vllos iudices de iis disceptarent præter assensum ipsius. Indignabantur enim Imperatores & ægerrimè ferebant, iura Imperalia à Pontificibus attingi. Sed optimè excipi poterat, nihil hîc in Imperatorē peccari, cum eas terras, de quibus lis erat, non ab Imperatoribus, sed à Poloniæ Regibus haberent. Consederuut tandem iudices Wratislauiæ,& Cazimiro adiudicarunt Pomeraniam, Cuiauiam, Dobrinum, Culmense & Michalouiense territoria. Pecuniamq; pro damnis maximam ei Cruciferi dare sunt damnati;& quia iudicatum non præstiterunt, anathemate percussi sunt. Dimicatum est postea, alternante fortuna victorias. Habitaq; sunt Comitia Cracouiæ; in quibus Carolus rex Hungariæ successor designat⁹ Cazimiro.& declaratum est, Syllesios defectione sua ad Bohemos sese hoc honore successionis indignos reddidisse. Sequentem annum Russia Meridionalis subacta, & ad Palatinatuum formam redacta, insignem facit. Cumq; Leopolim Cazimirus in suam potestatem redegisset, hoc vnum Rusi sunt pacti, vt retinere sibi veteres religionis ritus liceret. Ingens vis auri, argenti, gemmarum, vetusta Russorum Ducum gaza, in iis arcibus reperta est. in qua insignes erant duæ cruces aureæ plurimis & pretiosis gemmis distinctæ. Ad hæc duo diademata cum sella & veste auro gemmisq; rigente. Hæc omnia Cazimirus secum in Poloniam asportauit. Hi autem successus animum eius postea deprauarunt. Nam, ablegata Zarnoueciam vxore legitima Heduigi, Hessorum Principis filia, totum se libidini tradidit. ita vt etiam cōditiones pacis iniquas à Cruciferis, solis Episcopis reclamantibus, acceperit; quò sic ociosus liberiùs voluptatibus indulgere posset.

Iura Imperialia & Pontificialia.

1343.

1345. Iohannes rex Bohemiæ ille, qui Syllesiam nostris detraxerat, Poloniæ intulit bellū tanto ardore, vt cum senio, laboribusq; confectus esset, ac alterum quoque oculum iam amisisset, tamen libenter se moriturum tum affirmaret, cum Cracouiæ muros manu victrice palpasset. sed eum spes fefellit, exercitu eius à Polonis partim dissipato, partim profligato. Cecidit in eo prœlio ex Bohemis Zagliz Ptaszek,& Alzo Sramberg. capti quamplurimi. Palma rei bene gestæ Prædotæ Galcæ, gente Odreuazia, data,& Toporo Hinconi, qui ita dictus fuit ab Hincone Bohemo spectatæ nobilitatis viro, quem in conflictu ceperat. Ioannes ipse Rex paulò post in bello Anglico in Gallia interfectus occubuit.

1346. Comitia illa Visliciensia celebrata, quibus Palatinorum, & iudicum infinita potestas certis cancellis coërcita est; vt non ex moribus, aut libidine sua, sed è scripto iure deinde iudicarent. Certæ etiam mercedes eis, & aliis administris iudiciorum constitutæ sunt; vt ne quid præterea à litigantibus exigerent, mulctæq;, quas iudices arbitratu

dices arbitratu suo dicebant,& exigebant,definitæ,Ad hæc sublatus mos barbarus iurisiurandi conceptis verbis dandi,in quo si quis vel verbo lapsus esset,atq; adeò si titubasset, causa,quantumuis iusta,cadebat.

1346. Cazimirus nouum oppidum Cracouiæ iunctum condidit,& de suo nomine Cazimiriam appellauit;cum antea Bauolus pagus diceretur.

1349. Russicum bellum in quo Cazimirus magna fœlicitate vsus est; vna æstate expugnatis Lusco,Wladimiria, Breste,Chelino, Volinia omni,Belzensi, Brestensiq; tractu:Hæc sibi Lubartus,& Keistutus, ductis vxoribus stirpis Russiæ ducum, vsurpauerant. Postea Ludouicum Hungariæ regem successorem in regno sibi designauit. Hungarici verò reges iure suo in Russiam,quod adhuc somniabant post Colomanum, cesserant. Reuersus ex Russia Cazimirus, secundis rebus, laudibusque hominum elatus, rursus damnatæ libidini se tradidit,palàm cōcubinas in arce Cressovv & Opoczno alendo. ob quam rem Martinum Bariczkam vnum de Vicariis Crac. missum, vt regem de ipsius facinorib. admoneret,vix id facere ausum statim in profluentem Vistulæ demergi iussit. Et mirum est,quòd in albū martyrum non fuerit relatus. Propter quod nefas Regis,pœnæ epidemicæ consecutæ sunt. Pestis præsertim exitialis; quæ miseros mortales passim absumebat, & in quintum diem prolata, carbunculis,& apostematis enecabat. A quibusdam creditum est,eam à Iudæis,infectis veneno fontibus,effectam fuisse. Non modò autem in ipsa Polonia,sed in aliis quoque prouinciis eadem lues inualescebat. Tartari etiam aliquoties Russorum terras infestārunt. Et vix Tartaris cessantibus,Lituani idem ausi subingrediuntur, trāsmissis copiis per Istulam, vadum eis monstrantibus nostris. His tot calamitatibus edomitus Cazimirus rediit ad se; & crimen necati sacerdotis agnouit. missoque legato ad Pontificem, absolutionem, & decimas omnium decimarum in subsidium aduersus Barbaros sibi impetrauit.

Bariczka Vicarius Ecclesiæ Cracouiensis

Lituani.

Decimas rex non audet sibi vsurpare sed à Pontifice impetrat.

1353. Cum Martius, Aprilis,& Maius vltra medium, verno ac pene æstiuo calore ad calamos, & aristas segetes perduxisset, coorto de repente acri frigore & gelu, nix duos cubitos alta terras operuit,& in sextum vsque diem durauit. Et cum omnes iam existimarent,segetes corruptas,vbertas frugum prȩter spem tanta coorta est, quanta vix vnquam aliàs fuit.

1355. Missi ad Ludouicum Regem Hungarorum legati nomine totius Poloniæ, retulerunt diploma eius,quo is recepit,nunquam se,neque posteros suos vllum tributum, aut exactionem vlli ordini Polonorum, neque sacro neque profano, imperaturum; neque iter facientem cuiquam oneri omnino futurum. Præterea damna ac de-

trimenta

trimenta in expeditionibus, quæ fiunt vltra fines, accepta, omnibus compenſaturum. Hæc ſunt, quæ ordini nobilium Rex Ludouicus ante regnum initum conceſsit. Acceſsit eodem anno Mazouia ad ſocietatem cæteræ Poloniæ: & regiæ authoritati ſeſe ſubdidit. Veniens enim Caliſsiam Ziemouitus Dux Mazouiorum vnà cum prouinciæ cunctis ordinibus, ad ſextum calendas Ianuarii publicè vexillum ad pedes Regis proiecit, & in verba eius aliorumq; deinceps regum Poloniæ iurauit. Ad hæc obſignatis tabulis ſubiectionem ſuam teſtatus eſt. Eodem tempore ex Germania coloni in Ruſsiam à rege acciti, oppidis & pagis in Pedemontana regione ſeu Podgorze ad imitationem Germanorum nomina impoſuerant. qualia ſunt Lemburga, Landeſchutum, Piſlna, Gerlica, Freiſtadia, Hicinum, Ticinum, & conſimilia. Superiùs autem monſtratum eſt, Baſtarnas iiſdem in locis prorſus conſediſſe, quibus etiam hæc palma tribuebatur ante mille annos, quòd reliquis Sarmatis diligentiores patresfamilias eſſent. Cum ergo hanc laudem auitam atque antiquiſsimam hic angulus Sarmatiarum habuerit, non eſt mirum, quòd nunc toti Poloniæ abundè equos, pecora, linum, copiam butyri, caſeorum, & ſimilium rerum ſuppeditet. Amauit hic princeps ſupra modum ordinem ciuium & agreſtium; ita vt vulgò Rex ruſticorum vocaretur. Nec ipſos modò Teuthonas iure ſuo Saxonico ſiue Magdeburgenſi vti permiſit; ſed ſuis quoque Polonis id ipſum indulſit. Quoniam verò ab iis iudiciis ad Magdeburgenſe tribunal in Germaniam vſque prouocabatur, non ſine quadam ignominia Poloni nominis & magno diſpendio litigantium, ſuſtulit eam prouocationem Cazimirus. & in arce Cracouienſi ſupremum & prouinciale iudicium Teuthonicum conſtituit, ad quod prouocationes omnes ab inferioribus ſubſelliis ex tota Polonia fierent. Cui quidem iudicio præſidet peritus eius iuris Aduocatus vnà cum ſeptem Scabinis (ſic enim appellari quæſtorem cum iudicibus vſitatum eſt,) quos magnus Procurator arcis deligit, ab eoque iudicio ad Regem prouocatio permittitur. Sed, quando cauſæ cognitio binis ſex oppidorum ſiue ciuitatum decurionibus ſeu conſulibus delegatur, ab iis prouocatio nulla eſt.

Tribunal ciuilium cauſarum conſtitutum, quemadmodum nunc Petricouiæ & Lublini cauſæ nobilium iudicantur.

Compoſitio inter ſtatus.

1356. Heduigis Regina, cum Zarnoueciam Caſtellum ablegata quindecim annos ibi, honeſtè tamen & lautè habita, vixiſſet, ad extremum à patre, nemine prohibente, domum reducta eſt.

Borcouicius Palatinus Poſnanienſis biennio poſt mortem reginæ Heduigis in Olſtinenſem arcem deportatus, in tetro & obſcuro carcere inedia vitam finiuit. cuius exemplo conterriti homines malefici, ac prædones, non mediocriter coërciti ſunt.

1358. Nec diu cunctatus Cazimirus, tertiò vxorem ducit, Heduigem & ipſam Henrici Glogouienſis Ducis filiam.

 1359. Hoc anno

1359. Hoc anno Rex & Iaroslaus cognomento Bogoria Archie piscopus Gnesnensis inter nobilitatem Cracouiensem, Sedomiriensemque, & Bozentam Episcopum Cracouiensem de iure decimarum, de iurisdictione ecclesiasticorum iudicum, de nouis parœciis instituendis, de moderandis immunitatibus Clericorum,& consimi libus controuersiis agunt, atque componunt, ipsisq; libertatum suarum patronis abusus suos, excessusque amicè modificantibus, concordiam conciliat. Nondum desierat ira Dei grassari ob delictum Regis, etiamsi cum Pontifice Romano Cazimirus in concordiam iam redierat. Nam à Valachis Poloni ignominiosè sunt profligati strategemate quodã, quod compedes Vegetius vocat. Id fit in hunc modum: Inciduntur ab agrestibus robora in syluis, ita tamen, vt trun cis suis adhuc vtcunque cohæreant. Vbi verò iam eas syluas agmina hostiũ ingrediuntur, tunc agrestes planè succidunt extrema ipsisque citima robora, eaq; impellunt, vt sic reliqua omnia deinceps sese impellant ac mutuò collidant. Ita ruina obruti, qui ingressi fuerint, pari ter imbelles cum fortissimis cõcidunt,& ex illa maxima strue ligno rum, tanquam capones ex corte educti mactantur. Effodiuntur etiam scrobes in orbitis viarum, & cespitibus adoperiuntur, vt currus, & alia impedimenta vnà cum rotis deprimantur, retardenturq;. Adii ciuntur & terriculamenta quædam, quibus ducentes exercitus, sublato clamore, facilè in pauorem & trepidationem impelluntur.

Compedum struendorum modus.

Hoc accidit nostris, iisdem fere in locis, primùm, vt dictum est, sub Cazimiro Magno, & postea etiam Iohannis Alberti Regis tempori bus, quando prioribus cladibus attriti, cautiores esse nolebant. Iam nunc nostri experientia edocti prudentiores sunt. Etenim transmissuri exercitum, præmittere solent exploratum aliquot turmas equitum leuioris armaturæ, qui occupant loca in illis syluis natura magis munita. Et, si viderint aliquod periculum, recurrunt ad suos vel in tempore præmonent vniuersum exercitum. Si verò aliqui interim ex Valachis occurrerint, sustinent eos leuioribus certaminibus, donec auxilia submittantur. Ac ita securè transitus exercitui patet. Redeo iam ad historiam. Ad hanc externam cladem nostrorum accesserunt & domesticæ strages. pestilentia nimirum tanta, vt in sola vrbe Cracouiensi nondum ita frequenti, vt nunc est, viginti millia mortuorum censa esse dicantur. Magis autem in nobiles & locupletes, quàm in vulgus grassata est hæc lues. cum alioquin, quemadmodum experientia docet, sæpius eueniat vt in bello quidem nobiliores, in peste verò plebem Deus ad pœnam exposcat.

1364. Cazimirus Rex missis Auinionem ad Vrbanum quintum Pontificem oratoribus duo impetrauit: Alterum, vt in Russia cathedra metropolitica erigeretur: alterum, vt Cracouiæ noua Academia exemplo

demia exemplo Caroli Imperatoris,qui idem Pragę in Bohemia nō ita pridem præstiterat,instituerentur. Vtrumq;,inquam, impetrat; & mox perficit. Quanquam Academiæ cœptum opus morte Cazimiri intermissum fuit. vt tam pii,& tam sancti instituti atque operis Iagello Wladislaus postea particeps,Deo sic præstituente,redderetur. Eodem anno, visitando ecclesias Archiepiscopus Iaroslaus, controuersiam veterem de decimis,tanquam vlcus priùs malè sanatum, curare vult;& cicatricem obducere tentat,per compromissum litem dirimens. Eodem anno Wratislauia fortuito incendio conflagrat. Fames etiam Poloniam inuasit,quæ cura ac diligentia Regis mitigata est. Horrea enim sua & granaria referta aperuit in gratiam plebis. Sic alii cōmutatione rerum, alii opus faciendo, qui verò ditiores erant, pecunia emendo, sibi facilè annonam comparabant. Itaque hoc tempore complures arces in Polonia, & oppida muris, vallis, atque fossis munita, piscinæ, aggeres, & aquæductus multis in locis facti. Ex quibus est ille, qui Bochnam vsque per quinque miliaria duci est institut⁹;quò deriuata & immissa aqua ex Vistula, sal, ligna, ac cæteræ merces vltrò citroq; nauibus,vel ratibus deportarentur. Præbuit ergo Cazimirus sequentib. regibus exemplum,vt non modò in solio diademate & aliis regni insignibus ornati sederent, nec tantùm Martis cruenta facta meditarentur; sed etiam œconomicis factis aliquando vacarent. vtq; non modò exactionibus & teloniis, sed etiam emolumentis suo ipsorum ingenio partis se viuere meritò gloriari possent. Hoc sanè præstitit Cazimirus. qui tali sua industria effecit,vt anno sequenti,cōuiuium memorabile illud celebrando,splendorem gloriæ suæ auxerit, exteris regibus id spectantibus, & non sine admiratione contemplantibus. Pontifex autem maxim⁹ Vrbanus,mitigatis tum regum animis,non modò pacem inter inimicos,verùmetiam affinitatem conciliauit; effecitque, vt Carolus Imperator neptem Cazimiri Regis Elizabetam Boguslai filiam, vxorem quartam duceret. Tertiam enim Annam Bernardi Svvidniciensis Ducis filiam acceperat; ex qua Wenceslaum filium susceperat. Cum hac Svvidniciensem dominatum,supremum Syllesiæ spolium Poloniæ detractum,sibi acquisiuit.

Visitatio Archiepiscopalis.

Nuptiarum descriptio ex D.Cromero.

Conueniunt eò inuitati à Cazimiro Reges, Ludouicus Hungarorum, Sigismundus Gothorum siue Danorum, & Petrus Cypriorum, Ponto & aduerso Histro in Valachiam, & inde terrestri itinere per Russiam Cracouiam aducctus. Præterea Duces, Otho Bauarorum, Ziemouitus Mazouiorum, Boleslaus Svvidniciensium Bernardi defuncti frater, Wladislaus Opoliensium, & Boguslaus cum sponsa filia. Ad

sa filia. Ad extremum venit Carolus cum splendido comitatu. Cui venienti omnes principes, atque reges cum Cazimiro Cracouia ad vnum miliare obuiam profecti sunt; & non modicum spatium pedibus progreßi, quod idem facere Imperatorem cognouerant, amicè inter se consalutarunt. Cum autem ibi appropinquarēt, Carol⁹ sponsam cum patre, & magna puellarum & matronarum caterua obuiam habuit, deductusque cum ingenti pompa, in arcem Cazimiro petente, diuertit. Cæteris in vrbe hospitia distributa. Omnes hi principes aduenientes, in extremis Poloniæ finibus Cazimiri iussu comiter & perhumanè accepti ac deducti, liberaliter & magnificentißimè habiti sunt: durantibus vsque in vicesimum diem nuptiis, & conuiuiis. Et cum abunde omnia ad sumtum suppeditarētur hospitibus, regiorum procuratorum atq; dispensatorum prouidētia; tamen ne quid magnificentiæ desideraretur, magna dolia in foro vrbis collocata sunt; alia vini, alia auenæ plena, vnde sumerent, quantum quisque vellet. Præerat autem procuratoribus, ac dispensatoribus omnibus regiis Verincus Germanus Cōsul Cracouiensis: quem Cazimirus propter singularem industriam, atq; dexteritatem in rebus agendis thesauro suo præfecerat, & omnium cōsiliorum suorum non modò participem, sed moderatorem propemodum habebat. Is igitur cùm esset ditißimus, nō habuit satis nuptias illas regio nomine quàm splendidißimè administrare; sed, vt suam quoq; magnificentiam Poloniæ adderet, Imperatori, Regibus, Ducibus, & proceribus eorum domi suæ conuiuium magno apparatu dedit, & ampla munera omnibus largitus est. Inprimis autem Regi suo Cazimiro; ita vt, quæ ei donauit, plus centum millibus florenorum æstimata esse dicantur. Nuptiis ritè peractis, & fœdere sempiterno inter Reges icto, ac iure iurando firmato, & mißis inter se vltrò citroque amplißimis muneribus, domos quisque suas discesserunt, ad fines vsque regni à Polonis proceribus deducti. Post hanc Cazimiri cum regibus solenniter initam amicitiam, omnes vicini, depositis armis, eum prensabant & se fidei eius committebant. Ex quibus Georgio Belzensium Duci, cum se imperata facturum promitteret, conceßit, vt ditionem suam retineret. Quin & Chelmensem arcem de Lituanis captam Cazimirus ei adiecit. Eadem expeditione, quam in Rußiam susceperat, Luscum, Wladimiriam, Olescum arces in iurisditionem suam redegit. Cruciferi etiam, cùm in Prußiam suscepißet iter videndi Magdeburgi gratia, vt ad eius, aliarumque vrbium exemplum Poloniā magis cultam redderet, perhumaniter & honorificè eum acceperunt; ac mansuetudine, & prudentia eius victi, submißionem erga eum testati sunt tantam, quātum antea armis nullus regum Poloniæ sibi apud eos conciliare potuit.

Ceremonia Regum & Principum obuiam euntium Imperatori.

Georgius dux Belzensium.

1370. Sic

1370. Sic igitur ad summum gloriæ culmen Cazimirus regno perducto, & sibi æterna fama acquisita, anno 1370. Predboriæ, cum venatum die festo ad proximam syluam, frustra dissuadentibus aliis, abiisset, fugientemque ceruum insequeretur, equo, quo vehebatur, cum impetu labente ipsius corpus, cum carnosum esset, conquassatum est. Relatus est Predboriam, & postea Sedomiriam, indies febri inualescente, præsertim cum iam frigida aqua, iam mulso vteretur, nec à medicis præscriptam sibi victus rationem seruaret. Cracouiam deinde delatus, quærit ex medico Mathæo, num iam Cracouiam peruenisset, tacitè admonens promissorum, quibus ei Cracouiæ certam sanitatem medici polliciti erant. Quæsiuit postea, an aliqua spes eius valetudinis superesset. Cumque animaduerteret, medicos more suo bona spe ægrotantem ductare, testamentum condidit, in quo multa multis largitus est, & præsertim Gnesnensi & Posnaniensi ecclesiæ. Cracouiensi verò crucem alteram insignem auream ex duabus, quas Leopoli deportauerat. Executionem testamenti Iohanni Strelcio Decano Cracouiensi & Cancellario regni, Suchivilko dicto, commisit. Ad extremum in Christiana religione, vt Christianum decet, mortuus est, & in Basilica Cracouiensi ad dextram aræ maximæ honorificè sepultus, sub imagine sculpta in marmore. Vixit sexaginta; regnauit annos triginta septem. pacis artibus clarus, sed & bellicæ laudis non expers. Nam Mazouiam, Russiamque regno adiecit; & quæ alii bellis cruentis præstare non poterant, ille consiliis salutaribus commodè perfecit. Oppida cinxit muris triginta, arces ferè quadraginta: monasteria complura. Academiæ Cracouiensis fundamenta iecit, aquæductus, & piscinas extruxit, quamquam hæc cura posteriorum regum potiùs fuit. Sed & hanc ipse non est aspernatus, iuxta illud: Quæ singula non iuuant, coniuncta multa iuuarint. Tabernæ mercatorum, & propolium in foro Cracouiensi eius est opus. Sed quod maximum vallum est Reipub. & firmamentum fortissimum, leges egregias promulgauit; & laqueos earum, & alia barbarica instituta summa cum dexteritate resecuit. Adeuntibus facilis; *Leges Cazimirianæ.* querimonias etiam infimorum, vbi ipsi tenuiores homines difficiles se præbere solent, ille constanti temporis spatio ad id constituto, per benignè audiuit. Tenuiores à potentiorum vi & iniuria sedulò vindicabat; ita vt æquior plebi, quàm nobilitati esse videretur. in moribus elegans. Poloniam bellis, & aliis calamitatibus vastatam & infrequentem, populosiorem reddidit. Cæterùm in vita domestica non deerant ei sua vitia. In cibo, & potu intemperans; & inde in libidines ruebat. Nam præter greges cócubinarum, asseruabat Bohemam quandam Rechecanam captus eius pulchritudine. qua cum aliter potiri non posset, conceptis verbis vxorem eam se ducturum promisit: confirmante

ſit: confirmante id Abbate Tinecenſi, quem mulier illa cum vidiſſet tiara ornatum, Epiſcopum Cracouienſem eſſe credidit. Sed & hanc cum deinde caluam & ſcabioſam comperiſſet, eiecit, & Iudææ cuiuſdam Heſter conſuetudine vſus eſt. Itaque iuſta Dei pœna, nulla maſcula prole, exceptis nothis, relicta, deceſsit. Sacerdotes tamen continentes, licèt ipſe incontinens, ſingulari fauore proſecutus eſt. Statura fuit procera, licèt paruulo patre natus, eaque corpulenta; capillo denſo & criſpo; promiſſa barba; voce ſonora: ſed balb⁹ aliquantulum. Quæ forma & corporis habitus Cazimiri Magni, prorſus cum Cazimiri primi forma corporisque habitu conuenit. ita vt iſti duo principes, vt nomine, ita & perſona ſimillimi inter ſe fuiſſe videantur.

LVDOVICVS HVNGARORVM & Polonorum Rex.

Anno ab orbe condito	5332.
Anno Chriſti	1370

QVia non vitas regum Poloniæ, ſed Polonorum res geſtas iuxta annalium normam deſcribere ab initio propoſuimus, ideo à Ludouici rebus geſtis in Hungaria abſtinebimus. immorabimur autem iis tantùm rebus, quæ ad Poloniæ regnum ſpectare potiſsimùm videbuntur. Magno tunc dolore Polonos occupatos fuiſſe, nemo eſt qui non videat. Nam iis, qui indigenis regibus antehac parere didicerant, nunc externo regi ſe ſubdere graue & onerosum erat. Accedebat eò, quòd Mazouii ad prædas accurrebant: Sątocum & alia ſibi vendicando. Lituani etiam, rati ſe nactos commodam occaſionem, Volinia capta, progrediuntur ad Iſtulam; & tandem vſque ad intima Poloniæ, vbi eſt Liſſecenſe monaſterium omnia diripiunt. Itaque Poloni, cum aliunde nihil opis ſperandum reſtaret, mittunt oratum Ludouicum, ne cunctetur, ſed quamprimùm, ad capeſſendum iam ſibi deſtinatum regnum veniat. Quod cum & proceres Hungari inſtantes ſuaderent, reſpondiſſe fertur: Non ſatis intelligere, neque hos, quid ſuadeant, neque illos, quid petant. Proſpiciebat enim è re neutrorum id fore. Nam ſicuti duobus gregibus non expedit vnum paſtorem habere; ita duas Reſpub. vix vlla ratione ſine alterius incommodo ab vno adminiſtrari poſſe exiſtimabat. Venit tamen ad nos. cui frequentes Poloni ad Sądeciam obuiam progreſsi, eum excepere. Rogatus publicè à Iohanne cancellario, an teſtamentum regis Cazimiri ratum eſſe iuberet, præcipitanter aſſenſus eſt. Nam immodicæ donationes mortui regis ſine magno damno Reipub. præſtari non poterant. Ideo poſtea ipſemet de iis, quæ nothis filiis Cazimirus legauerat, apud terreſtres iudices (vt vocant) di

ſceptandum

sceptandum esse censuit. De eius coronatione à maioribus Polonis scrupulus iniectus est. Hi enim contendebant, vt Gnesnæ veteri more fieret. sed Ludouicus proximorum regum Wladislai aui, & Cazimiri auunculi exemplum ea in re secuturum se esse dixit. Coronatus est itaq; Cracouię ab Archiepiscopo Gnesnensi decimoseptimo die Nouembris: Nec tamen desiderium Cazimiri defuncti regis ex animis hominum Rex nouus euulsit; imò plus etiam auxit. cum non modò (in quo valde dissimilis Cazimiro erat) aditus ad eum difficiles essent; sed ne adiri quidē à nostris sine interprete posset. Nam tum lingua Latina non ita fuit, vt nunc, vsitata Polonis. Commemoratur autem, quòd circa eius coronationem à Wladislao Opoliensi, & Cazimiro Stetinensi Duce iusiurandum acceperit, quod perpetuò in potestate ipsius, & regum Poloniæ deinceps futuri essent. Vide Dlugossum. Exequias deinde magnificentissimas & sumptuosissimas auunculo apparauit. vbi infinita penè hominum multitudo lachrymis, planctu, eiulatu, ingens defuncti regis desideriū testata est. præsertim, quòd vnà cum eo successionem regum suorum vetustissimorum iam inde à Piasto hactenus deductam & continuatam, abruptam atque extinctam esse cerneret. Hoc cum Ludouicus probè animaduertisset, veritus ne aliquam filiæ Cazimiri nouandarum rerum occasionem Polonis darent, ablegauit eas in Hungariā. & constituto ibi iudicio, perfecit, vt non ex iusta vxore natæ, ideoque hæreditatis paternæ incapaces pronunciaretur. Quod sanè ingrati hominis facin⁹, ex iustâ diuini numinis vindicta extitisse videri potest, vt filiæ Cazimiri paternarum libidinum, & stupri ingenuæ puellæ Feliciani filiæ oblati in eodem pene loco, quo ille deliquerat, pœnas luerent. Abiit postea Ludouicus ex Polonia, Elizabetæ reginæ matri administratione regni commissa. At Goluchouius postmodum motus est præfectura maioris Poloniæ, & Otho Pilecius cōtra leges ei substitutus. Sequenti anno Iarosla⁹ cæcus abdicauit se Archiepiscopatu. Memoratur etiam de eo illud excelsi animi facinus; quòd, cum iuuenis adhuc Bononiensis Academiæ Rector esset, transtulit inde Academiam sua authoritate, propter Britannum siue Anglum quendam scholasticum à magistratu vrbis capite plexum. nec priùs eam restituit, quàm pro cæde illa Angli satisfactum esset. Fertur autem Iaroslaus mandasse moriens, vt cadauer suum non ostio, sed pertuso pariete in Basilicam sepeliendum inferretur. quòd non ritè, neque legitimè Archiepiscopum se factum esse diceret.

Terrestres iudices inter regem, & posteros Cazimiri iudicant.

Stetinensis & Opoliensis ducis iusiurandū.

Ingratitudo Ludouici regis pœna Cazimiri libidinum.

Iaroslai Archiepiscopi facta.

1374. Leges quædam & libertates à Ludouico ordini nobilium datæ. Primò, vt vectigalis nomine subditi nobilium non nisi binos grosos in singula iugera quotannis darent; cum antea duodecim dare consuesent. Secundò vt nobiles à reliquis pensionibus, & one-

Capita libertatum à Ludouico concessa.

 ribus deinceps

ribus deinceps liberi esent, eorumque subditi perpetuam vacationem & immunitatem haberent. Tertiò ne rex vllum magistratum perpetuum siue honores aboleat, neúe extero homini cuiquam conferat; ac ne præfecturam quidem arcis cuiusquam, aut oppidi. Addunt quidam expositionem. Quæ iurisdictionem adiunctam haberet. Easdem præfecturas nemini ex Ducum illustri genere orto se daturum promittit. Hæc Casouiæ Ludouic⁹ Rex sancit, ordinibus cunctis Poloniæ assentientibus. Tametsi Episcopi ne eos quidem binos grossos concedere volebant, defendentes se Boleslai Pudici remissione. Hæc ille cum præstitisset, Poloni vicissim annuerunt eius votis, vt alterutra filiarum eius post ipsum in Polonia regnaret.

1375. Secuti sunt motus quidam in regno, quorum causa fuit Wladislai Cuiauiensis Ducis in Poloniam reuocatio. Hic enim non contentus fortuna sua, abdiderat se in monasterium Endiuioni. Cuius recordati quidam ex Polonis, cum angerentur supra modum ob dominatum externi regis, hunc, vtpote qui solus ex legitimis successoribus Piasti remanserat, ex monasterio reuocant. Veniens igitur molitus est nõnulla. sed quia inuitis fatis hæc fiebant, nequaquam ei eiusque asseclis consilium successit. Rediit igitur Endiuionem, spreta Abbatia, quam ei Ludouicus homini gratificaturus in Hungaria dederat. ibique denuo cucullam sumpsit. Narrauit mihi vir Magnificus quidam ex maiore Polonia, illustri loco natus, se istic vidisse monumentũ Wladislai istius (quamquam ipse putabat esse Boleslai Audacis) cui Epitaphium tale inscriptum fuit: WLADISLAVS REX POLONIAE HVC DELATVS ET MORTVVS HIC SEPELIRI VOLVIT, &c. Elizabeta Ludouici mater ex Dalmatia reuersa in Poloniam, cum ei de Lituanorum incursionibus referretur, muliebri leuitate laborans, quietos & securos omnes esse iubet, inquiens: Filium suum tam longis grauibusque esse manibus, vt solum nomen eius non modò Lituani, sed cunctæ circumcirca nationes contremiscant. Interea ipsa musicis & choreis erat dedita. Tunc etiam ille tristis casus accidit, cum aulici Elizabetæ Hungari, diripientes fœnum ante portam Velicensem, contentione cum ciuibus exorta, Iascum Kmitam præfectum Cracouiensem sagitta emissa interfecerunt; post verò ex ipsorum numero centum sexaginta prostrati ceciderunt. Triduo arx fuit occlusa & ab armatis obsessa. quo casu Elizabeta perculsa in Hungariam mœsta reuersa est. Hoc etiam tempore in Græcia Turcæ vrbes nobiles cepere. Itaque Pontifex, oratore misso, binos grossos de vnaquaque ex prouentib. marca ad subsidia fereda Christianis à Polonis exigit. Quoniam autem Prædislaus Pogorelicius Episcopus Wratislauiensis paulò ante vita excesserat, relicta magna pecunia, ideo ex eius hæreditate legatus triginta millia aureorum adiunxit illi

Wladislaus ex genere Piasti Endiuioni in monasterio.

Ingens pecuniæ summa exigitur & Romam ex Polonia exportatur.

adiunxit illi summæ. Insuper octo alia millia annua pactus est Pontifex, donec aliquis Prædislao successor daretur. Cuius approbationẽ ob id Pontifex in septimum annum distulit. Motus eo exemplo Ludouicus Rex, suscepturusque bellum contra Lituanos, ab Episcopis subsidia ad tam pium bellum contra Barbaros petit. Sed nihil impetrat. Verebantur enim Episcopi, ne munifica ac voluntaria ipsorum contributio in morem, & mox inde in legem abiret. Nihilo tamen minus prosequitur institutum bellum contra Lituanos Ludouicus. In qua expeditione orto inter Hungaros, & Polonos iurgio, Petrus Safranecius in faciem ab Hungaro quopiam vulneratus fuit. Cumq; res ad seditionem spectare videretur, Petri dolorem Rex leniens, donat ei territorium cum arce Pieszkovva skała. Septem vexilla Toporum familiæ in illa expeditione fuisse feruntur. Sub idem tempus cathedra Præmisliensis & Wladimiriensis instituta, Gregorio Papa annuente. Porrò Archiepiscopalis sedes in Russia Haliciæ constituta fuit. Hæc Ludouicus ideo faciebat, quod iam inhiaret Russiæ, quæ ei ob fertilitatem soli supra modum placuerat; & propterea cò expeditionem antea ipsemet susceperat. Nam Archiepiscopo Haliciæ, in sede nimirum veteri Colomani Hungari regis, vt supra commemoratum est, residente, facilè omnem Russiam, quam iam animo conceperat, dicto obedientem sibi fore pollicebatur. si inquam Archiepiscopus istic ex ipsius sententia resideret. Suspecta ea res fuit Polonis, quod attinet Russiam. Sed mussantur fere principum & potentiorum iniuriæ. Adiecit & aliud enorme, quo magis exasperatos Polonorũ reddidit animos, quòd Wladislaum Opoliensem se absente gubernatorem regno præfecit. Negarunt Poloni se homini externo, quem ipsi sibi principem non constituissent, pariturós esse. Eò accessit & ecclesiastici ordinis murmur. Nam, cum liberatos se à Boleslao Pudico ab omnibus contributionibus sæpius allegarent, Ludouicus tamen absens, vt aliquid ab eis emungeret, consilium illud est secutus: Magnũ petas, vt æquum obtineas: Imperauerat enim eis dimidium veteris exactionis; hoc est senos grosos in singula iugera; vtque ita exigerentur, quæstoribus edixerat. Cum illi iniuriam sibi fieri quererentur. Respondit, se gratiam illis fecisse non iniuriam. Nam cum duodecim grossos veteri instituto cogerentur numerare, ille dimidium tantùm exigebat. Cum autem immunitatem ab eo donatam, regno datis diplomatis, vrgerent, Respondit, eos eam gratiam tum, cum hæc generatim omnibus donarentur, refutasse. Ita vltrò citroque commutatis verbis, eo res recidit, vt ex duobus malis minus eligendo, maluerint duos grosos vnà cum reliquis ordinibus contribuere, quàm, nouis artibus circumscripti, ad grauiora onera pendenda cogi. Nam Pudici priuilegia, & immunitates, quæ

Hæc eadem ex actio Regi negatur.

Prorex vel gubernator Regni.

Ecclesiasticus & politicus ordo offensus.

tates, quę ſacro ordini conceſsę fuerant, non admittebantur; eò quòd ille fuiſſet princeps partis Poloniæ, non totius: itaque coronati Regis locum minimè tenuiſſet. Aliam autem faciem rerum ſubſecutam eſse. Quare nouum caſum nouo remedio indigere. Hi colores tum excogitati fuerunt.

1380. Poſt hoc tempus machinam æneam, quæ à ſono terribili Bombarda vocatur, Germanus homo apud Venetos excogitauit. Ludouicus Polonis Budæ Comitia indicit ad medium quadrageſimæ. Erat hæc res noua, multaque ſecum incommoda trahebat; ad exteras oras per tanta locorum interualla Senatores euocare, veris præſertim tempore. Conſtituti tunc ſunt Triumviri, penes quos ſumma rerum in Polonia eſſet.

1380. Zauiſsa Epiſcop⁹ Cracouienſis in prędio ſuo Dobrouoda, ſeu repentino & vehementi morbo, ſeu de ſcala lapſus (variat enim fama) cum aceruum fortè ad conſtuprandam ruſticanam puellam aſcenderet, extinctus eſt. Et cum funus eius pompa militari efferretur ab amicis, auditæ ſunt voces dæmonum vociferantium: Proficiſcamur meretricatum. Auditi ſunt tum & ſtrepitus, & hinnitus equorum. Poſt hunc Ioannes Gneſnenſis Archiepiſcopus, homo præcipiti iracundia, & in eccleſiaſticos homines dictis & factis contumelioſus, deceſsit. Ludouicus Rex cum languere ſe, & ſenſim deſtitui viribus ſentiret, indictis Comitiis Zvvoleni in Scepuſio, frequenti ſenatu Mariam filiam natu maiorem, & vnà cum ea Sigiſmundũ ſponſum eius, Marchionem Brandeburgenſem, ſucceſsorem in regno Polonorum deſignat. Sed Sigiſmundus non ſuo ordine, & ante tempus agens negotium, magnum obicem in hoc adeundo regno ſibi ipſi poſuit. Interim Ludouicus Tirnauiæ, vbi cum Hungaris Comitia celebrabat, 13. Septembris moritur. Regnauit in Polonia duodecim annis. Statura fuit mediocri, prominentibus oculis, atque labris; capillo, barbaque criſpa; ſereno vultu, humeris parum incuruis, moribus temperatis, in ſupplices clemens, maleficio iuxta, ac beneficio ſe ſuperari haud patiens. Nihil vnquam inconſulta aſtrologia faciebat, in homines doctos fuit propenſior. Illud habuit peculiare, quòd nonnunquam, diſsimulato habitu, vicos & oppida perluſtrauit, vt cognoſceret, quid de publicanis & exactoribus, iudicibus & magiſtratibus ſuis, ac de ſe denique vulgus hominum aſſentandi neſcium ſentiret, multaque ex horum ſermonibus in ſe ſuiſque correxit, ac caſtigauit. Bulgaros, Boſnenſes, Serbios, Croatas, eos denique, in quibus ſolis nomen Slauorum hæſerat, ad officium ipſi parendi reduxit. Ita dominante eo, Polonia, & Poloniæ adiacentibus dominiis coniunctis, iterum, quaſi poſtliminio, gentes illæ, quæ quondam ad Slauonicam confœderationem pertinebant, veluti oues in vnum

Ioannes Gneſ. Archiepiſcop⁹.

Slauonicæ gentes ſub Ludouico in vnum corpus coagmentatæ.

ouile

ouile compulsæ, & rursum coactæ in vnum corpus coaluerunt.

INTERREGNVM.

Sigismund⁹ Marchio Brandemburgensis à Ludouico socero designatus, iam se propemodum pro Rege Poloniæ gerebat. Sed tribus rebus voluntates Polonorum à se alienauerat: Primùm quòd Demaratum, morosum hominem, præfectum Posnaniensem vt amoueret rogantibus nobilibus, surdis auribus audiebat. Deinde quòd eiici & remoueri ex cænaculo Polonos cibum sumpturus patiebatur: Postremò quòd sacerdotium quoddam in Polonia, repudiatis procerum precibus, homini Bohemo contulerat. Itaque maioris & minoris Poloniæ nobiles causa eligendi noui Regis in oppido Radomsko indicunt Comitia. vbi concluditur de stirpe Ludouici regem creandum; sed talem, qui in Polonia per se ipse regnum administraturus esset. Quo quidem verbo facilè Maria filia cum Sigismundo eius viro excludebatur, Sigismundus enim Hungariam simul obtinere cupiebat. In Wislicìensibus verò Comitiis, vbi ipse adfuit apertiùs repulsam passus, discedit. Et cum Cracouiam diuertere voluisset, exclusus est. Verebantur enim, ne dolo, vel accitis ex Hungaria militibus, eam in potestatem suam redigeret. Rediit ergo in Hungariã. Sumptus tamen ei de publico suppeditati sunt, dum per Poloniam iter facit. Ibi eum turbæ excepere. Inuenit enim Carolum Neapolitanum ab Horuato præfecto Croatiæ opera Reginæ interfectum esse. Polonia quoque maior tum à tumultu non erat liberata, ob Demaratum præfectum; qui etiamsi in Vislìciensibus Comitiis satisfacturum se omnibus receperat, tamen responsum retulit: Non aliter satisfacturum esse, quàm, si magistratu abiret. Itaque publico placito nobiles ei parere detrectabant. Secutæ sunt deinde cædes & prœlia inter Suiduam & Demaratum, interque Ziemouitum, & eos, qui Elizabetæ partium erant. Nam Archiepiscopus Bozenta, priuato consilio ad Ziemouitum transiens, regem eum Leciciæ renunciauerat. Et nisi exercitum ad sedandos motus ex Hungaria Elizabeta misisset, maior Ilias malorum & calamitatum adhuc secuta fuisset. Præstitisset tamen, si ipsamet venisset. quod quia non fecit; missus est ad eam Sediuoius Szubinius, vt maturaret suum aduentum. Sed, cum videret, se ambiguis verbis ab Elizabeta ductari, quodque peius est, ne rediret in Poloniam, vetari, ipse clam sese Iadera vrbe euoluens, fere intra viginti quatuor horas sexaginta miliaria bene longa, vt sunt Hungarica, crebro mutando equos, emensus, Cracouiam lassus peruenit, vt de omnibus Polonos certiores faceret. Sancitũ est igitur postea (& statuta dies octaua Maii) vt Heduigis altera Ludouici filia se sisteret, si regnare vellet. ni faceret, aliter

ret, aliter sibi prouisuros esse. Sed neque hac via aliquid perfectum esset, nisi iterum Szubinius, quem angebat nobilium iuuenum retentio, in Hungariam priuatim profectus fuisset. vbi perfecit, vt Heduigis in Poloniam redirет. Venit itaque comitata Demetrio tituli sanctorum quatuor coronatorum præsbytero Cardinali, & Archiepiscopo Strigoniensi, aliisque Proceribus Hungaris. Ad cuius aduentus famam exciti Polonorum proceres, vsque ad Sądeciam profecti sunt. Deducta Cracouiam honorificè cum perampla ac splendida aurea & argentea stragulæ vestis suppellectili, qualis decebat tanti Regis filiam, die sanctæ Heduigis Legniciensis ipsa Heduigis coronatur à Bozenta Archiepiscopo magna omnium lætitia & fausta acclamatione. Ita lenitum fuit in animo Polonorum regis desiderium, propter suaues & liberales mores Heduigis Reginæ cum verecunda modestia, prudentia, decentique suauitate coniunctis. quarum virtutum non vulgare condimentum erat forma corporis eximia. Noua deinde cura procerum animos incesit de adiungendo Reginæ marito. Et iam quidem Vilelmus Austriorum dux, quem à pueritia in aula sua educauerat Ludouicus, designatur ei maritus. Sed Iagello Lituanus huic antepositus est à Polonis. In ea deliberatione habita est ratio inprimis incrementi fidei Christianę tum & accessionis magnæ prouinciæ ad regnum Poloniæ. Promittebat enim Iagello summa cum alacritate se & permissurum, vt ipse primùm, deinde suus populus initiaretur sacris Christianis per baptismum, & Lituaniam regno adiecturum, si ei Heduigis in matrimonium daretur, verumtamen nihil citra senioris reginæ sententiam his de rebus statuere iussum est. Ad quam ipsa Heduigis quoque prouocabat, cum procerum postulationem aliter rectè refutare non posset. Sed illa optatum responsum Polonis dedit. Si, inquit, è re vestra publica hoc fore existimatis, non remoratura sum vestra commoda, neq; religionis Christianæ incrementa præcisura. Interim Vilelmus Austrius, certior factus de statu rerum Polonicarum, ac de propensa Heduigis Reginæ erga se voluntate, cum splendido comitatu, & apparatu, magnisque diuitiis Cracouiam inopinatus venit. Sed arcis ingressu prohibitus est. Illa tamen eius videndi causa, luce clara, stipata suo aulicorum & puellarum comitatu, in cœnobio diui Francisci conuenit. Fama etiam, siue vera siue falsa, vulgatum est, eam confirmandi matrimonii causa priùs, quàm Iagello appropinquaret, eò venisse: Sed quicquid erat, suasu Demetrii Gorаii regni Thesaurarii verentis, ne quid tale fieret, nihil actum est. Intelligens autem Vilelmns sibi Polonos palam aduersari, simul de aduentu Iagellonis certior factus, aliquanta interiecta mora, clam se Cracouia euoluit.

1386. Aduenit tandem Iagello Cracouiam 12. die Februarii vnà cum

nà cum Ducibus Rufsis,& Lituanis, habens etiam ſecum fratres aliquot germanos, & Vitoldum patruelem. His comitatus Iagello eſt ingreſſus. In thalamoque ipſo Heduigem Reginam, magna cum admiratione eximiæ formæ eius, ſalutauit. Poſtridie autem ei dona perampla per Vitoldum, & Boriſsum & Svvidrigelonem miſit.

WLADISLAVS IAGELLO.

Anno ab orbe condito 5348.
Anno à Chriſto nato. 1386.

QVia omnibus in Polonia, qui ad regium munus efferri & coronari debent, antiquus mos eſt idemque pius & religioſus, vt antea per modum præparationis cuiuſdam peccata confiteantur ſua, ſacroſanctæque Euchariſtiæ ſumptione obſignentur: Ideo cum Iagellone idem mos eſt ſeruatus, idque eò magis, quòd Wladiſlaus antea gentilis erat. Nam & tota Lituania more gentium ignem pro Deo colebat atque ſerpentes; nihilque alienum in eis à gentiliſmo erat. Hos igitur errores, Catechumenus cum eſſet Iagello, priuſquam cum Heduigi matrimonium iniret, vnà cum fratribus abdicare iuſſus, 14. Februarii à Bozenta Epiſcopo ſacro fonte ablutus eſt; Chriſtianæque religioni initiatus, Wladiſlai nomen accepit. ac tum demum matrimonium ſolenni ritu cum Heduigi regina contraxit; Lituaniamque omnem vnà cum Samogitia, & ea parte Rufsiæ, quæ in ditione eius erat, Poloniæ iure ſempiterno adiunxit, & in vnum corpus redegit; iureiurando interpoſito, & obſidibus datis ipſo Vitoldo, & Lubarto. Nam veteres tametſi ad eam perfectionem ſapientiæ exquiſitam non peruenerant, de qua præſens ſeculum gloriatur, ita tamen cauti erant, vt vnicè cauerent, ne Reſpub. quoquo modo decepta, detrimentum aliquod irreparabile pateretur; néue ſub ſpecie religionis deciperetur. haud facilè perſuaſi, quantumuis noui hoſpites demiſsè ad aram ſtarent, & ſuſpiria ducerent (forſan ad conſpectum formoſiſsimæ virginis) liberaliterque multa de ſe deierantes pollicerentur. Quarto autem die poſt, inunctus ab Archiepiſcopo diadema regium nouum ſuſcepit. Nam vetus, in Hungariam à Ludouico aſportatum, nondum ad eam diem reportatum erat. Sequenti die in vrbem ſolenni pompa deductus, ſolio in foro poſito collocatus, iuſiurandum à Cracouienſibus & oppidanis de more accepit. Poſtea indultum eſt conuiuiis & choreis. Per eos dies Cruciferi ab Andrea fratre Iagellonis, qui apud Ruſſos religionem Chriſtianam profeſſus erat, concitati, Lituaniam hoſtiliter inuadunt. Sed dedit poſtea Andreas temeritatis pœnas toto triennio Checinenſis carceris ſqualore confectus. Iohannes etiam Venetius, gente Polomenius, iudex Poſnanienſis, qui propter iniuſta iudicia, & ſcelera perpetrata cruen-

Iudex cruentus Dæmon vocatus.

petrata cruenti dæmonis cognomen meruerat, à Posnaniensi conuentu confiscatione bonorum, & carcere multat⁹ est. Laudatur hoc tempore pietas Heduigis reginæ; quæ, cum videret, Regem maritum ecclesiasticorum bona, barbarico adhuc more, pignoris nomine occupasse ac cepisse, ob negatam ei stationem vt vocant, eum vt pignus dissolueret deprecata est. Cum igitur ille pignora capta reddi iussisset, ibi illa suspirans: Pignora quidem reddimus inquit, agrestibus; cæterùm lachrymas quis eis reddet? Pium Reginæ dictum, & sempiterna memoria dignum. Profectus est deinde Rex cum Regina in Lituaniam. Vbi Apostoli, & Euangelistæ officio functus, ita elaborauit in promouenda fide Christiana, vt etiam ipsemet eis interpretatus sit symbolum Apostolicum. Cum autem immensi esset laboris singulos sacro fonte tingere, nobilioribus tantùm hic bonos habitus est, reliquum verò vulgus cateruatim distributum aqua sacra à sacerdotibus aspergebatur; vnumque nomen cuique cateruæ, tam virorum, quàm mulierum, imponebatur. Ad quod diuinum opus vt alacriùs eos Rex inuitaret, pannos laneos nouos, & calceos eis largiebatur, cum ad eum diem istis carerent, & peronibus, vt historia testatur, magna ex parte vterentur. Vilnæ demum Basilicæ extructæ & Episcopatus institutus est. Reuertens Iagello in Poloniam Leopoli Petrum Palatinum Moldauiæ, seu Valachiæ cum proceribus ipsius, solenni iureiurando adactos in fidem & clientellam suscepit.

PRIMVS CONVENTVS.

Dixeram superiùs, me deinceps res Lituanorum, per seriem Comitiorum, instar epitomes, consignaturum, hoc iam nunc præstandum est. Nam historici varia methodo texere solent historias; alii per Pontificum vitas; alij per Imperatorum mutationes; alij per Regum ætates procedunt. nos hîc per comitiorum, seu conuentuum celebrationes rem totam edisseremus. Iagello igitur Magnus Dux Lituaniæ, fessus & fatigatus tot calamitatibus, tam à Cruciferis, quàm à fratribus illatis, qui coniurasse videbantur in eius patriæ perniciem, de Heduige Ludouici regis filia ducenda consilium capit; vt ita amplissimi regni amicitia munitus, hostes suos, tam extraneos, quàm domesticos, facilè contemnere ac compescere posset. Senatus Polonici hîc summa prudentia, & prouidentia commendatur; quòd conficiendis nuptijs istis, non modò priuatas vtilitates, & bella Cruciferica tolli posse iudicarunt, sed etiam Septemtrionales gentes, quæ etiamnum ethnicæ superstitioni mancipatæ erant, ad religionem Christianam conuerti posse sperarunt. Et sanè, quæ Pontifices cum Imperatoribus tot bellis, & impensis præstare non poterant, hoc salutari eorum consilio perfecta sunt. Pax restituta, Christianorum res

stianorum res auctæ ac propagatæ, & omnes bellorum causæ tandem sublatæ. Quod quibus modis, quibusue medijs confectum sit, ex breuissima suo ordine ac per temporum seriem descriptione decem comitiorum, quæ in ea causa coacta sunt, iam patebit. Fuerunt quidem & aliæ postea expeditiones, & bella Grinualdica & Choiniciensia; nec statim hoc vlcus sanari potuit. sed describentes acta comitiorum celebriorum, expeditiones etiam istas in transcursu breuiter consignabimus, ostendemusq́; quando, & per quos hæc bella finita fuere, & templum hoc Iani occlusum. Nam hoc plurimum facit ad amplificanda merita nationis nostræ apud omnes Principes Hierarchici ordinis. Sicut enim antea Christianos proficiscentes ad bella Orientalia contra Saracenos nostri iuuerunt; ita hæc Septemtrionalia ante Cruciferorum huc aduentum humeris suis ipsi sustinuerunt, & post deiectos Cruciferos Septemtrioni pacem ideoq́; omnibus Christianis restituerunt. Primus igitur conuentus fuit in negotio vnionis circa coronationem Iagellonis. Quid autem ibi tractatum, & conclusum fuerit, ex conditionibus inter Polonos, & Lituanos, in priuilegijs, & Chronico Lituanorum expresse liquet. Quarum prima & præcipua fuit, vt ipse Iagello cum suis fratribus & dominijs Christianus fieret. Secunda, vt ipse cum omnibus dominijs suis statim se vniret, incorporaret, inuisceraret (sic enim priuilegia loquuntur) ad regnum Poloniæ. ita vt pro vno denique dominio reputentur; & ea, quæ Lituani rapuerant & auulserant à regno Poloniæ, restituantur; hoc est arces ciuitatesq́; & præcipuæ Russicæ prouinciæ, nec non & Podlasia; captiuiq́; inde abducti liberi dimittantur. Tertia, vt terræ Syllesiticæ, Pruthenicæ, & Pomeranicæ à regno Poloniæ tempore interregni, videlicet post diuisionem inter posteritatem Regum, auulsæ omnino recuperentur. Quarta, vt Iagello thesauros omnes suos, quos habet, & habere poterit, in Reipub. vtilitatem conuertat. Cum his conditionibus totidem fere verbis expressis, Poloni cum Lituanis ad Iagellonem sunt dimissi. quas vbi ille expresse ac luculenter comprobauit, relatumq́; est, ipsum nec breuem statura esse, nec deformem, sicuti in vulgus & potissimùm apud Reginam ab aduersæ factionis hominibus sparsum fuerat, quin potiùs vtrumque commodius reperiri, cuncti hoc nuncio, et Regina ipsa exhilarati sunt. Cōscriptæ sunt deinde transactiones, iusiurandum datum & acceptum, vades, & sponsores interpositi. sicuti latiùs apud alios, & in hisce annalibus nostris descriptum habetur. Passim autem ad commendandum Principem suum paranymphi Iagellonis iactabant, Iagellonem, quod multis principibus viris petentibus hactenus negauit, id eum Heduigi, & matrimonio eius daturum esse, vt se Christianis mysterijs initiari sit curaturus.

1390. Antequam Rex iret in Lituaniam, intercesserat simultas quædam inter Regem & Reginam. Delata enim fuerat Regina apud Regem & probri insimulata, ac si, illo adhuc absente Vilelmum AVSTRIVM clam Cracouiam venientem, ad se admisisset: sed Regina ea de re iureiurando Regi satisfecerat; & delator, cum documentis destitueretur, &, se dixisse, negare non posset, mentitum se esse, clara voce latratu de more sub scamno edito, professus erat. Est verò apud Polonos antiquitus ea grauissima & plena dedecoris pœna. Ita amor coniugalis postea inter eos redintegratus fuit. Absente Rege, Elizabeta, exercitu comparato, in Russiam perrexit, & Leopolim, aliasque vrbes in potestatem suam redegit; Hungaris, & Sylesiis deiectis, quibus præfecturæ à Ludouico commendatæ fuerant. Eodem tempore Lancaster Anglorum Regis filius, & Francones, Teuthonesque opinione piæ militiæ contra Barbaros à Cruciferis illecti, cum triplici exercitu in Lituaniam hostiliter veniunt. Aduersus quorum vim Nicolaus Moscorouius cum aliis Polonis ægrè arcem Vilnensem defendit. Non erat tunc ita absurdum, idque ob vim arctæ illius vnionis vtriusque gentis, in Lituania præfecturas Polonis commendari. Nam & post Moscorouium Iohanni Olesnicio gente Debino, præfectura Vilnensis à Rege commendata fuit.

Præfecti Vilnenses ex nobilitate Polona.

1391. Per idem tempus Croatæ, Bosnenses, Bulgari, Valachi, atque Transalpini imperium mulieris, & externi regis Sigismundi aspernati, ad defectionem propendent; & Heduigem, vt veram hæredem Hungariæ, agnoscunt. Sic Bazarabiæ Palatinus cum ditione sua in fidem, & clientellam Wladislai regis, Heduigisque reginæ concedit. Quæ ideo adnoto, vt melius res Slauonicæ, quo in statu fuerint, etiam post mortem Ludouici, cognosci posśit. Et existimo, in gratiam & fauorem harum gentium, sub idem tempus sacra Slauonicâ linguâ Cracouiæ in templo ad sanctam Crucem ab eadem Heduigi prudentisśimo consilio instituta fuisse. Nimirum vt commendabiliorem se eis hoc pacto redderet. Hoc ministerium & cantus Slauonicus retentus fuit vsque ad tempora Dlugosśi Historici; quod idem attestatur autor. Russiæ pars, & cum ea Belzensis præfectura sub idem tempus Ziemouito Mazouiorum Duci, assentiente Regina, donatur.

1392. Wladislaus, vt se molestia belli Lituanici liberaret, cum fratres germani ignaui, & venationibus tantùm dediti essent, Vitoldum patruelem Lituaniæ Ducem declarat, qui fidelitatis iuramentum ei præstat.

Lituaniæ Dux Regi iuramentum præstat.

1394. Vitoldus iure precario à Wladislao Rege Cameneciam impetrat in feudum. Nam Cazimirus Magnus iamdudum vnà cum Russia eam possederat.

1396. Sigismun-

1396. Sigiſmundus Rex Hungariæ, ne ſibi à Turcis Bulgariam Raſciamque auferri pateretur, coacto exercitu ex variis nationibus, infeliciter cum Baiazete Turco pugnauit ad Nicopolim. Nam Galli, cum ſibi, honoris cauſa, primum agminis locum in eo prœlio depopoſciſſent, atque impetraſſent, vbi ſe eis in conſpectum Turcici præcurſores obtuliſſent, non expectatis phalangibus Germanicis, & equitibus Bohemicis, Polonicisque, à Baiazete lunata acie (vt fert eorum conſuetudo peruetuſta) partim cæſi, partim capti ſunt. Hoc infelici caſu perculſi cæteri, diffugerunt, & ipſe Sigiſmundus exutus caſtris, & omnibus ſpoliatus ornamentis regiis, in parua nauicula vix euadens, incidit in claſſem Venetorum, quę eum reduxit. Hæc acta ſunt ad Nicopolim Bulgariæ metropolim. Laudatur in eo prœlio animoſitas Scyborii Poloni, qui fugit gente Stoius. Hic ſequens fugientem Regem, cum nauiculam ingredi non poſſet, & Turcæ imminerent, ita vt erat armatus in Danubium ſe proiecit, & enatauit, charuſque poſtea Sigiſmundo fuit. Baiazetes autem paulo poſt apud Stellam montem celebrem victoria Pompeii de Mithridate memorabili prœlio victus eſt à Tamerlane Scytharum Imperatore, & in ferrea cauea in modum feræ per Aſiam circumuectus. Vitoldus etiam cum Flediga Scytha Tamerlanis legato eodem tempore infeliciter pugnauit: Vbi fortiter pugnans Melſtinius, cum euadere poſſet, occubuit. Cum enim ei, quòd timidus eſset, commilito quidam Sciucouius, obieciſſet, eumque illectum venuſtæ vxoris amore terga daturum in pugna auguratus fuiſſet, eò quòd pacem Melſtinius ſuaderet Vitoldo ineundam cum Tartaris, ipſe quidem augur ex pugna retulit pedem, aufugitque, Melſtinius autem inter confertiſsimos hoſtes, vt optabat, maluit occumbere. Annotatur autem hîc, quòd paulo ante à Vitoldo Scythæ illi Lituanici fuerant traducti, & ſupra Vaccam collocati non procul à Vilna.

Locus ille Coſſonaſi à Turcis vocatur, hoc eſt Anſerum campi, quod id genus volucrum ſtatis anni temporibus eo conuolent, vt totis agminibus in Europam commigrent.

Melſtinij mors heroica.

1399. Per idem etiam tempus Heduigis Regina circa partum mortua eſt. Hæc mirificè ob id laudatur, quòd Reginis Poloniæ exemplum ducendæ vitæ perfectiſsimum reliquerit. Fuit namque Heduigis pietate & ſanctimonia vitæ prædita; ab omni faſtu, leuitate, & iracundia aliena; ocii iuxta ac alienorum à ſuo ſexu atque dignitate negotiorum fugiens. Tempus omne ſuum, vel in diuino cultu, aut lectione eorum, quæ ad pietatem, moreſque formandos pertinerent, vel audiendis & leuandis viduarum, pupillorum, & aliorum miſerabilium querimoniis & calamitatibus impendebat. Pragæ domum peramplam Lituanis erudiendis condidit. Academiæ Cracouienſi perficiendæ multa legauit. Ieiuniis aliiſq; exercitiis Chriſtianis vacauit. Præter autem alia ſigna ſanctitatis eius, illud memoratur, quod, Cruciferis in quodam conuentu ferocientibus, & iuſtas conditio-

nes pacis aspernantibus, prophetico spiritu cladem illam, qua postea illorum vires fractæ conciderunt, prædixerit; inquiens, se quidem viuente, pro ea audacia nihil aduersi eos passuros; post mortem verò suam maximis cladibus illa omnia expiaturos.

3400. Iustis Reginæ peractis, Wladislaus mœstissimus, de retinendo regno dubitabat, mortua hærede. Neque enim ignorabat, se externum hominem, propter vxorem apud liberrimam gentem regnasse; sed à Senatu recreatus, & meliora sperare iussus, acquieuit sententiæ eorum.

SECVNDVS CONVENTVS.

1401. *Conuentus secundus in negotio eiusdem vnionis fuit Vilnæ celebratus, quò Wladislaus se contulit, vt promissa pactaq; conuenta cum Vitoldo, & Lituanis suo, Polonorumq; nomine renouaret. Vbi promissum & litterarum monumentis cautum est, vt si Vitoldus absque liberis decederet, in Regis & regni Poloniæ potestatem venirent omnia, quæcunque is possedisset, vna cum magno Ducatu, excepta dimidia parte Nouogrodiæ cum quatuor prædijs quæ Sigismundo Vitoldi fratri cedere debeat. Ea tamen lege vt Regi & regno Poloniæ sit subiectus. Exceptis etiam bonis dotalibus Annæ vxoris Vitoldi, quæ post eius demum obitum ad Regem & regnum deuolui deberent. Hæc acta esse anno* 1401. *litteris ea de re tunc conscriptis & obsignatis confirmatum est. Deplorant hic quidam scriptores, & conqueruntur, Lituaniam fuisse tunc hac transactione circumuentam: erratumq; hoc, vt illi vocant, in Senatorum Lituanicorum simplicitatem reijciunt. At mulier, si pudica est, minimè dolere debet, quòd aliquando vni nupserit. Floret pace, opibus, & gloria nihilominus vt Poloniæ regi pareat, magnus ille Ducatus, & gratulari sibi debet, quòd hac ratione tandem Dei Optimi Maximi beneficio liberatus sit ab illis Crucifericis, ne dicam tartareis furialibusq; bellis, incendijs, vastationibusq;, quæ eam Lituaniam circiter ducentos annos exercuerant, ac vexauerant miris modis; &, quæ res peior erat, à ciuilibus bellis, & funestis lanienis Regulorum suorum. Certè Vitoldus non fuit humilis animi. si circumscriptum se sensisset, erratum hoc in Hrodlensibus Comitijs correxisset. quod tamen non fecit, imò firmiori assensu, & solenni ratihabitione confirmauit, ac roborauit vnà cum alijs; vt inferius patebit. Quod autem ex Latopiscijs seu Annalistis, qui millies errorũ grauissimorum conuicti sunt, de conuentu Præmisliensi commemoratur; scriptores, qui veluti publica fide nobis historiam tradidisse videntur, nihil ea de re nobis reliquerunt.*

1401. Secundæ nuptiæ Wladislai cum Anna Ciliciæ Comitis filia, quibus nuptiis Anna mater sponsæ, Cazimiri regis filia interfuit. Non statim verò post sponsalia hæ nuptiæ fuerunt. sed sponsa priùs octo menses linguam Polonicam didicit. Eodem anno Academia Cracouiensis excitatur. Per hoc tempus Venceslaus Caroli Imperatoris filius, qui post patrem annos viginti duos imperium tenuerat, ab eoque tandem propter ignauiam remotus fuerat, totus compotationibus deditus; adeò vt cum aliquando accepisset de quadam arce sua nuncium, eam conflagrasse, non quidem de rebus maioris momenti, quomodo se haberent quærit: sed tantùm de vino sollicitus, an cella vinaria incendio superfuisset euestigiò interrogat. *Altera vxor Iagellonis.*

1402. Wladislaus Rex templum corporis Christi Posnaniæ erigit. Quòd, inquit, istic corpus Christi in pratis Posnaniensibus repertum fuit. Referunt autem ciues Posnanienses, tunc Regem ipsum Posnaniæ fuisse. cumq; eodem in templo die Ascensionis imago resurrectionis sursum funibus iuxta morem auitum eius festi traheretur, interrogasse fertur, cuius esset ea imago. Responderunt, Dei. Tum ille, Detis ei, inquit, candelam. Cum verò Diabolus in specie Draconis deiiceretur ex summitate templi, rursus interrogauit, quid sibi hoc vellet, Responderunt, esse Diabolum cælo deiectum. At ille, Detis ei duos cereos. Interrogatus quid ita ? Respondisse fertur Polonico idiomate: Služ Bogu á dyablá niegniewáy/ id est: Deo seruias, Diabolum ad iram ne concites. Quanquam id de Diabolo iniquissimo illo iudice Posnaniensis prouinciæ dictum esse quidam putant. Eodem tempore Wladislaus, cum esset Toruniæ, dum obequitat, vt videret situm & munitionem vrbis, à muliercula quapiam seu casu, seu data opera sordibus perfusus fuit. Et cum morti ob delictum illud destinaretur muliercula, ipse impunitatem ei impetrauit. Rastrale (vt vulgo appellant) seu agraria contributio, decem nimirum grossi in singula iugera, imponitur, ex quo centum millia marcarum collecta esse memorantur. Tanta tunc fuit quæstorum fidelitas. Hoc etiam tempore particularia comitia instituta fuisse, memoriæ proditum est. Wladislai item cum Venceslao Rege Bohemorum Wratislauiæ conuentus, non sine admiratione Bohemorum & cunctorum hospitum, celebratur. Nam cum Marsalcus regius præcesisset Regem, comitatus sexcentis hastatis: Rex Bohemiæ ratus, iam ante vrbem adesse Regem, prodiit.

De bello Grinualdico Polonorum Lituanorumq; cum Teuthonibus ordinis Cruciferorum, & causa belli.

Causa belli ma-

Ausa belli magni Pruthenici liquet ex legatione & colloquio Archiepiscopi Gnesnensis, quod habuit cum Cruciferis. Cum enim Archiepiscopus dixisset, Regis, non Vitoldi proprium & hæreditarium esse dominatum Lituaniæ, & proinde desinerent Lituaniam infestare: Magister excandescens ad hæc verba, feroci vultu, & ore tremulo statim se arma Lituaniæ illaturum minatur. Cui Archiepiscopus non ferens Magistri superbiam: Desinas, inquit, nos bello terrere: si arma contra Lituanos ceperis, vicissim arma nostra domi senties. Ad hæc regessit Magister: Cum ita dicis, caput ergo potiùs petam. Ex hoc colloquio liquet, Lituaniam fuisse præcipuam causam suscepti belli; quòd eam infestare & diripere Cruciferi non desinerent. Sed Venceslaus Rex Bohemiæ, arbiter huius controuersiæ electus, eandem auxit, & maius belli excitauit incendium; dum nulla habita ratione iustitiæ, & æquitatis, pro Cruciferis fert sententiam. qui insuper ineptissimè, quæ extra controuersiam erant, adiungit; vt Poloni scilicet non nisi ex Occidentalibus oris regem sibi deinceps peterent. Desperata igitur æqua pace, Wladislaus, dimissis in omnes partes litteris, restibus de more alligatis, expeditionem cunctæ Poloniæ edicit. Incidit tunc quæstio in Senatu, an mercenarii milites externi deberent aduocari ad hoc bellum. Sed Zbigneus soluit hunc nodum: Si, inquit, vicerimus, non nos, sed hostes eis stipendia præstabunt. Sin verò victi fortè fuerimus, an erunt, qui pro cæsis captisque, ea petant? Atque ab eo tempore consilium hoc Zbignei à senatu regio comprobatum, in eiusmodi casu locum obtinuit. Laudatur etiam hîc Polonorum factum; qui possessiones peramplas in Hungaria à Sigismundo habentes, cum intelligerent, eum ad violandum fœdus cum ipsorum Rege pronum esse, raro exemplo & memorabili, omnibus bonis suis in Hungaria valere iussis, & Sigismundi pollicitationibus spretis, patriæ suæ auxilia laturi accurrerunt. quibus Wladislaus liberalitate, & gratitudine postea respondit. Ituri ad bellum, Archiepiscopum tum gubernatorem Poloniæ ac veluti interregem aliquem reliquerunt. Poloni, Vitoldus, & Lituani ad Cernecense monasterium cum regio exercitu conueniunt, nauali ponte iuncto. Cruciferis interea consilia agitantibus, omnes bellum paci anteponunt, excepto Comite Vendensi; qui propter vsum rerum & annos prudentior, dissentiebat ab aliis pacem suadens, & communem esse Martem, dubiumque euentum belli, dictitans. In quem Varnerus Commendator inuectus. Poteras, inquit, cum isthoc animo domi manere, & ægrotorum fratrum curam gerere; At ille, ego, inquit, quæ recta & vtilia iudico in medium consulo. Verumtamen, si aliter aliis videbitur, ita me Deo propitio geram, vt genere meo dignum erit. Tu vide, ne sis dictis, quàm factis, fortior.

Archiepiscopus pro conciliatore pacis Fecialem agit, edicens ante tēpus bellum.

Iniquum regis Bohemi arbitrium.

Deliberatio de externo milite

Primatus vtilitas tempore belli & interregni.

ctis, fortior. Intercepit rixam Commendatorum Sciborius; pace inque enixiùs suadere cœpit. Sed eum quoque, licèt tum oratorem, Magister increpuit, inquiens: Polonus cum sis, rem Polonorum agis. In exercitu porrò regio cum ex Lituanis quidam prædas in Polonia agerent, ædiculamque sacramenti alicunde abstulissent, ipsumque sacramentum profanè abiecissent, clamare ac fremere cuncti cœperunt, nisi plectantur latrocinantes & sacrilegi, militiam se deserturos esse, nec in castris sic impiis commoraturos. quo clamore & fremitu commotus Rex, autores sceleris perquiri iussit. Inuenti duo Lituani, Vitoldi iussu, ipsi sibi patibulum excitant, & suis vterq; manibus barbaro, sed patrio tamen more, sese suspendunt, obiurgantes interim se mutuò, quòd sua cunctatione iram Principis in se magis accenderent. quasi is morte atrocius etiam aliquid amplius in eos statuere posset. Interea dux belli supremus cum imperio, Zindramus Mascouius Ensifer Cracouiensis, ortus ex familia, cuius est insigne sol, declaratur. Erat is statura parua, sed ingenti spiritu, & rei militaris admodum peritus, homoq; planè industrius. Priùs igitur passim proceribus inter se deliberantibus & tantum munus suscipere detrectantibus, ille tandem ad se omnium consensu delatum cunctans, & summa modestia alios præferens, suscepit. Deus det huic seculo tam prudentes & ab omni ambitione & labe alienos viros. Adiungitur Duci supremo belli consilium castrense; in quo, tanquam in comitiis, de summa rerum statuebatur. Tertiò edictum publicum conscribitur & promulgatur, cuius capita longum esset hîc referre. Verùm in libello nostro Campiductoriæ hoc, & alia complura huius belli descripta reperies. Ibidem, causæ quoque explicatæ, cur ante conflictum illi Teuthones præmissi sint cum tibicine ad exercitum regium cum illis duobus gladiis. quos, cum Regi offerrent, is vt boni ominis rem ab eis accepit. Tali autem ad Deum oratione non sine lachrymis & suspiriis excitasse suos ad prœlium fertur. Deus Optime Maxime, inquit, non modò factorum, atque dictorum, sed & cogitationum omnium cognitor. Tu mihi testis es certissimus, me inuitum ad hoc bellum cum Christianis, vtcumque licèt Christianis, gerendum descendere. Tu etiam nosti consilia pacis me nunquam defugisse. Sed quando nihil apud istos mansuetudine profeci, arma sumere coactus sum, tuisq; auspiciis vexillum hoc nunc explico. Tu, quæso, iustiori causæ faueto, & Christianum sanguinem, quos bellum vtrinque absumet, ab illis, qui bello causam dederunt, expetito. Hæc Rex, collachrymante omni exercitu. Abstersis tandem lachrymis, carmen patrium, cuius autorem Diuum Albertum fuisse referunt, cecinere. Interea à Zindramo Mascouio, & Vitoldo ducibus belli acies instructæ erant. Læuum cornu Poloni, dextrum Lituani

Zindramus Mascouius supremus Dux belli.

Oratio Regis ad Deum ante conflictum.

tenuerunt; eò quòd Sagittiferorum dexteritatem plus iuuat ad dextram esse. Quinquaginta fuere signa Polonica; Lituanica, quadraginta. In prima acie robur totius exercitus, & veterani milites collocati. Iamque signum pugnæ à Rege poscebatur, & iam bini ex aciebus procurrentes cum pari numero hostium manus conseruerant. Rex, peractis sacris, armatus in aciem prodibat, cum ecce duo aliunde progressi, intacti ad Regem perducuntur. Hortantur illi ne cunctanter & meticulosè pugnam ineat; duosque gladios offerunt, alterum Regi, alterum Vitoldo. Ne autem inter nemora cogerentur latere, promittunt etiam vias & spacia se dilataturos & ampliaturos regiis aciebus. Dumque illi obnixè orant, vt fides dictis ipsorum habeatur, non modico interuallo retrocedunt hostium acies. Rex igitur pius gladios oblatos humiliter accipiens, ingemuit dicens: Quamuis armis omnigenis abundo, attamen hoc munus, quod præsagium victoriæ (Deo fauente) videtur, libenti animo accipiam. His dictis, classicum vtrinque canitur. Inde maximo clamore infestis signis concurritur. Tartari & Lituani arcubus suis, creberrimo sagittarum iactu æthera obumbrant. A Teuthonibus tamen in primo conflictu fugati sunt. In quorum locum Poloni armis munitiores & viribus recentes successerunt. Hi tandem Pruthenas acies perfregerunt, & vndiq; circumdatas ad internecionem funditus prostrauerunt. Cæsa feruntur in eo prœlio quinquaginta millia. Magister autem Generalis, & Commendatores omnes (quos trecentos fuisse affirmant) capti sunt. Captus item Côradus Albus Olesnicensis & Cazimirus Stetinensis Duces. Nec mirum cuiquam videri debet id, quod dixi de numero cæsorum. Nam centum quinquaginta millia hostium fuisse cæsa quidam scriptores tradunt. Tota Germania tum conspirauerat. Verba sunt D. Cromeri; cuius sententiæ cæteri omnes hac ætate historici, præcipui subscribunt. Huic bello nullum simile legitur in historia harum gentium. Zarnouius Bohemus, qui cum cohortibus Bohemorum, bello feruescente, secesserat, ob id infamia ita fuit notatus, vt ne vxor quidem coniugali thoro eum dignaretur. Attamen ista secessio Bohemorum nostris tum fuit bono. Nam Nicolaus Traba, qui eos latitantes obseruauerat, acriter obiurgando nomine Regis tunc iubet eos redire, cum adhuc plurimum in debellando restabat laboris. Hi ergo reuertentes in aciem noui exercit⁹ speciem hostib⁹ præbuere, terroremque addidere. De captiuis non est sumptum supplicium, nisi de duob⁹, Marquato Salisbergio cômendatore Brand, & Schimbergio; nequicquam Vitoldum deprecante Rege. Nam in colloquio quodam prope Kaunam matri Vitoldi probrum obiecerant, & capti nihil de fastu suo remiserant. Fuit autem Mater Vitoldi Biruta nomine fœmina adeò honesta, vt etiam pro sancta à gentibus illis,

Ante prœlium initum visio quædam in cælo apparuisse fertur, monachi cucullati luctantis cum Rege. Sed victus monachus cælo deiicitur. Quæ res tum pro omine futuræ victoriæ accepta fuit. Qua de re vide apud alios.

tibus illis, dum virginitatis voto obstricta viueret, haberetur. Non temere igitur tantopere iratus est Vitoldus iis, qui eam probro afficiebant. Testatur D. Stricomus, se in Samogitia Polondæ ad mare vidisse eius idolum; quod Suietos Byrutos à Samogitis & Curlandis vocatur. Narratque, illuc, quæstus causa, statis temporibus, Sacrificulos confluere in eiusque honorem cereos & alia hactenus offerre, & sacrificare. cum tamen illa ethnica fuerit, & ritu ethnico virginitatis votum vouisset. Huius patrem nomine similiter Birutum Iagello pro Voidilone Kiestuto strangulato ira feruens in monte ante Vilnam suspendit. Insequenti die post victoriam solennes gratiarum actiones cum hymnis, & aliis solennibus ceremoniis Deo omnipotenti exoluuntur. Hinc cæsorum funeribus cura impensa est. Inuentum est corpus Magistri Vlrici Comitis Vendensis; qui ita, vt prædixerat, fortissimè dimicans occubuerat. Alia corpora curribus imposita Magdeburgum deuecta sunt; Rege mortem hostium, simulque rerum humanarum vicissitudinem piis suspiriis & lachrymis prosequente. Vexilla hostium, & aliæ exuuiæ ad perpetuam memoriam Cracouiæ in Basilica arcis posita sunt. De numero cæsorum ex Polonis sic Cromerus libro septimo. Et affuit Polonis sanè non obscurè diuinum nomen in eo prœlio. Nam præter Tartarorum, Russorum, Lituanorum stragem, quæ non parua fuit, de nobilioribus Polonorum cecidere, inter quos Iacubouius gente Roscus, & Imbranius Ciulicius gente Cerinius maximè insignes fuere.

1414. Eiusdem Iagellonis temporibus Sigismundus rex Hungariæ, frater Venceslai, Caroli quarti filius Imperator, pacem Ecclesiæ restituere cupiens, plurima regna obiuit, vt concilium Constantiæ eorum quoque assensu conuocaretur. Fuit apud Gallum, apud Anglum, apud Polonum regem; Romæ quoque apud Pontificem. Ad hoc autem Concilium venit Iohannes vicesimus tertius Papa. Imperator ipse Sigismundus noctu die natalis Domini eodem aduenit; & in missa eiusdem diei nocturna Euangelium illud ipsemet, vti Diaconus, cantauit: Exiit decretum à Cæsare Augusto, alludens ad ea quæ ibi agebantur; cum eius cura & sollicitudine conuocatum fuisset vndique concilium illud. Aderant autem ibi à Polonis quoq; missi legati, & honorificentissimè ab omnibus sunt habiti. Pii tunc affectabant esse principes. Nam idem ipse Imperator amictus vestitu clericali Euangelium cantauit vt Clericus. Iagello verò Poloniæ Rex Lituanos propria voce in religione erudire in templo non erubuit.

Post talem & tantam victoriam Poloni modestè satis superque se gesserunt erga Cruciferos. Nam præter quàm quòd ex captiuis Nobilioribus tantum de Marquato commendatore & Schimbergio

sumptum est supplicium, idque, vt dictum est, à Vitoldo iustissimè illis irato, nequicquam interim pro eis deprecante rege, muneribus etiam, infinitis ii, qui Polonis sese adiungere non recusarunt, sunt honorati. Nam & ciuitas Gedanensis dimidium omnium emolumentorum molæ farinæ, agrumque vnius milliaris spacio circum vrbem, in mari etiam piscationem per duo miliaria consecuta est. Kinsberga, Torunia, Elbinga tunc in ditionem Regis venerunt, & aliæ à Cruciferis possessæ vrbes quamplurimæ, paucis exceptis. Plauenius tunc nobilissimus inter Cruciferos orationem habuit valde argumentosam & meditatam. Cuius summa erat: Parcere subiectis & debellare superbos. Quem versum inscriptum aureis litteris in porta arcis Regiomontanæ ipse vidi. Fuit & alia tum victoria Polonorum de Cruciferis ad Coronouiam celeberrima. Alia etiam sub Golubio, quarum descriptiones infra habebis.

Tertius conuentus.

1413. *Comitia Grodlensia celebrata fuerunt post reditum Regis ex Hungaria; vnde Coronam veterem, sceptrum, pomum, & Boleslai gladium regni insignia reportauerat. Horum causam hanc fuisse putant: vt videlicet cum maiore & celebriore solennitate renouarentur repeterenturq́; denuo pacta inter Lituanos & Polonos. Nam illi conuentus superiores, & si fuerunt celebres satis, tamen, si conferantur cum isto, priuatum quiddam sapere videntur. Ideo hic & diplomata iisdem de rebus sunt confecta, & ob maiorem solidioremq́; coniunctionem insignia prosapiarum Polonicarum prosapiæ Lituanorum pro se quæque speciatim accipiunt; ita vt in posterum nō tanquam socij nominis Poloniæ, sed tanquam populares censerentur. Sed quid dico populares, quandoquidem & gentiles & cognatos atque adeò fratres, propterea quòd iisdem signis militaribus ab vno quasi adoptati, vnum assem, (vt sic dicam) participent, dicere possumus. Nam hoc verba illa priuilegiorum huius coniunctionis testandæ causa confectorum, Incorporamus, inuisceramus, vnimus, appropriauimus, innuere videntur. Quæ, inquam, verba ter & quater in iis priuilegiis repetuntur; ne fortè casu* ἕρκος ὀδόντων, *vt Homerus ait, effugisse viderentur. vt in posterum nulla differentia inter Lituanum & Polonum relinqueretur. Ideo & electio Regis, vt posthac vna foret Lituanorum iuxta ac Polonorum, statuitur. quod vtique in prioribus conditionibus quodammodo suppressum fuerat. Tunc verò Lituania verè liberam se factam fuisse profiteri potuit. Nam & bona terrestria (quæ vocant) tunc ipsis sempiterno & hæreditario iure à Rege attributa donataq́; fuerunt. ita vt ea vendendi, commutandi,*

& donandi

& donandi facultas eis permitteretur: neque post mortem patrum possent deinceps eisdem à Principe priuari. Forsan enim antea precariò à Principe ea possidebant, eisq́; quoad illi placuisset, fruebantur. sicuti apud Asiaticos hactenus fieri audimus. Item concessum, vt iure dotis vxoribus possessiones obnoxias facere possent. Hæc Comitia vocantur Polonica lingua ob summam celebritatem Walny Seym, hoc est, comitia firmissima, quasiq́; vallo quodam munita. Alij, vt rem minimè vulgarem tum accidisse existimetur, Gallico vocabulo Parlamentum, vbi videlicet omnia ad vnguem excutiuntur, vocant. Siue enim spectes hominum frequentiam, siue verborum formam in contractibus seruari solitam, siue cautiones, siue solennitates, nihil reperiri posse puto, quod ibi ad perfectionem addi possit. Qui in arcem illam Grodlum veniunt, videre possunt ibi picturam in quodam pariete, in quo Wladislaus ipse, & Vitoldus expressus est. Episcoporum etiam ibi depictus est ordo, quo alter alteri assidebat; tum etiam procerum aliorum dignitateq́; aliqua præditorum subsellia. Ducum quoque & equestris ordinis consessus. Nam nunciorum terrestrium (quos vocamus) vsus nondum tantopere, vt nunc, obtinuerat. Subcamerarij enim, Iudices locorum, Vexilliferi, et alij officiales vulgò dicti eorum munus supplebant. Eodem anno Rex, veniens Posnaniam, Petrum Episcopum Posnaniensem in delubrum seuocauit, & in genua procumbens, culpam ab eo deprecatus est, quòd eum sede Cracouiensi deturbasset. quæ res per se veræ virtutis plena, ac pietatis, dignitatem regiam & autoritatem minimè diminuit aut eleuauit; imò commendabiliorem reddidit.

1418. In hunc annum incidit expeditio 15. cōtra Cruciferos (quas expeditiones supra texere inceperamus) regis Poloniæ, regis Daniæ, Sueciæ, Noruegiæ, Ducum Pomeraniæ, qui omnes, cum in castris essent, fœdus inierunt contra Cruciferos.

Quartus conuentus post mortem Vitoldi.

1431. In rebus humanis nihil est ita firmum ac stabile, vt commoueri nequeat. vt in hoc exemplo videre licet. Diximus de Grodlensium comitiorum autoritate ac celebritate in negotio vnionis inter Polonos & Lituanos. Nunc quid mox euenerit, consideremus. Mortuo Vitoldo, cum Rex in Lituaniam ire instituisset, Swidrigelo frater ipsius, non expectato aduentu eius, vt à Lituanis in Vitoldi locum inauguretur, & curat, et perficit. quod ille fecit, vt vnionis illius quasi structuram à fundamentis nouo exemplo dirueret. Adiecit & alia nefanda. Adortus enim Regem

nim Regem in consessu verbis asperis, caniciemq; eius nihil reueritus, vix manus ab eo abstinuit. Polonis etiam, qui reliqui penes Regem manserant, catenas & Siculas vesperas minabatur; hanc insolentiam eius Lituanis fouentibus, aut saltem in ea conniuentibus. Largitionibus enim maximis eorum voluntates sibi adiunxerat. Nec rex ipse prorsus immunis ab ea culpa esse prædicabatur; siue quòd præ senio vigorem iudicij iam amisisset; siue quòd impensiùs Swidrigeloni fratri faueret, vt ei in Lituaniæ Ducatu succederet. quod vt faciliùs agi & cõfici posset, maiorem partem Senatus Polonici, & in ijs Zbigneum Episcopum Cracouiensem, à se amandauerat. Igitur, cum hoc triste nuncium in Poloniam perlatum esset, complures Regem insultantes criminabantur ac dictitantes: Cõdignè hæc Regi accidere quod suo iumento, vt dicitur, sibi periculum attraxisset. Pro innato tamen amore Polonis erga dominos suos fremere cuncti cœperunt. Inde delectum exercitus pro vindicando Rege agunt, vtq; ad condictum tempus cuncti se sistant ad ripas Viepri fluminis ad pagum Kiany in Lublinensi prouincia, edicunt. Liberatur interim Rex, qui quodammodo captiuus in Lituania detinebatur; et placationis loco mille siclis à Swidrigelone lenitus, dimittitur.

WLADISLAVS TERTIVS.

Anno à condito orbe 5396.
Anno Christi 1434.

NOuem ferè annorum erat Wladislaus cùm Rex declaratus est. Proinde eius coronatio turbas quasdam dedit. Quidam enim contendebant propter teneram ætatem iusiurãdum eum rite præstare non posse, & idcirco coronationem differendam omnino suadebant. Verùm hic scrupulus exemptus est, producta tabella à Zbigneo è Cracouiensi Basilica, in qua effigies Cazimiri Magni electi Regis impubis adhuc depicta erat. Proinde contradicentes refutati, rationibus destituebantur. interim tamen nectentes moras, vt præteriret dies, plures ex nobilitate ad se pertrahere conantur. Quod vbi animaduersum est, Marsalcus Olesnicius iubet, vt, quibus placeret coronare Wladislaum, ad dextram concederent, qui alter, ad læuam. Ita lis dirempta, cum omnes magno consensu Wladislaum coronandum clamarent; iuramentum tamen tunc ab eo non exigendum, sed ad maturiorem ætatem id differendum. Interim autem placuit, vt Sophia mater, & primores pro eo fideiuberent, cum non priùs ad regni gubernacula accessurum, quàm iusiurandum rite præstitisset.

1438. Vix ea sopita controuersia, alia emersit inter ecclesiasticos, & ordinem equestrem. Equestris ordinis homines Iaroslai constitutiones vrgebant de decimis ex campis noualibus. Sed tandem illud

tantùm obtinuerunt tunc patroni ecclesiarum, ne obstringerentur conuehere curru suo decimam, neque delectum in frumento sacerdos haberet; modò ne data opera vitiosum ei daretur. Hoc tempore Podlasiam Polonis ademptam fuisse annotatur. Paulo ante dissidia in religione inter Bohemos Sigismundus Rex & Imperator curauerat sanari, introducta constitutione concilii Basiliensis, qua permittitur vsus Eucharistiæ sub vtraque specie Laicis, vt vocant.

1440. Alberto Rege atque Imperatore mortuo, Hungari proceres assiduis precibus ad regnum Hungariæ suscipiendum Wladislaum inuitant & obsecrant. Re in consultatione Senatus posita, variabant sententiæ Senatorum, dissuadentibus multis, difficultatemq; duorum amplissimorum regnorum administrandorū, & Turcici belli magnitudinem exaggerantibus, Aliis Reipub. Christianæ negotium id requirere contendentibus, & rem gloriæ plenam non esse parui pendendam. ac præstabilius esse, Polonos Hungarorum armis atque periculo contra Turcorum vim sese tueri, quàm, illis proditis, & illo quasi intermedio pariete sublato, per se ipsos omnem maximi & difficilimi belli molem sustinere: Aderat fortè Amuratis Turcarum Imperatoris legatus, pecuniamq; & centum millia armatorum Wladislao offerebat, vt contra Hungaros susciperet bellum. Interim nuncium allatum est ex Hungaria, Elizabetham posthumum ex Alberto Cæsare peperisse. Et iam Rex abiecerat omnem de suscipiendo eo regno cogitationem; sed tamen victus est legatorum perseuerantia. Hoc tempore fames maxima occupauit Poloniam; ita vt vulgus tenerioribus foliis, & frōdibus arborum, & radicibus herbarum vesceretur. Attamen, rebus ita exposcentibus, in Hungariam iter Rex instituit; veniensque Budam, vrbem illam in suam redegit potestatem. At quia iam Ladislaus posthumus infans præcipitantia matris coronatus erat, Rex Wladislaus in Poloniam omnino cōstituerat redire, nolens esse Hungaris causa ciuilium bellorum. Verumtamen Hungarorum perseuerantiæ cessit. Renunciatur ergo, attollitur, vt vocant, & coronatur Rex. Interim Amurates non ignarus Hungaricorum dissididiorum, ciuilisq; belli, Bielogrodum obsederat; ad quem Rex Wladislaus Lucam Gorcanum, & Ostrorogum oratores suos mittit; postulans, vt ab obsidione discedat, pacemq; ac fœdus dudum vltro expetitum secum sanciat. At ille ferox cōtinuauit obsidionem in septimum vsque mensem; nec nisi strage suorum adactus, ab ea discessit. Secutæ sunt tres de Turcis victoriæ amplissimæ; vna ad Bielogrodum; altera in Transyluania; tertia ad Vascapum, vbi à regiis copiis magnis cladibus Turcæ sunt affecti. Capta est etiam à Wladislao Sophia, quam Sardicam nonnulli antiquitus fuisse volunt. Profligata etiam ac ad internecionem vsque prostrata sunt ad Morauam flumen

Lucas Gorcanus, & Ostrorog⁹ legati ad Turcam.

Clades Turcicæ tres.

flumen Turcorum triginta millia; capta quatuor. Subacta est etiam Bulgaria. Fuit & ille præclarissimus Regis Wladislai conflictus pridie natalis Christi cum Carambeio duce Turcarum, præfecto Nato liæ suæ Asiæ; qui ibi fusus & superatus in deditionem Regis venit. vbi fortiter dimicans Rex, aliquot sagittas aduerso pectore, vt refert Callimachus, excepit. Fuerunt etiam alia prœlia Wladislai cum Tur cis, partim ipso assistente, partim administrante per Hunniadem, & alios. quæ semper fortuna, consiliis, & auspiciis nobilissimi Regis felicissimè ex animi eius sententia confecta sunt. His successibus in vniuersum orbem christistianum celeri fama vulgatis, frequentes ab omnibus Principibus & Rebuspub. atque etiam à Constantinopolitano Imperatore Ioanne Palæologo legationes venerunt ad Wladislaum; cui tam insignes victorias gratulabantur, & ad prosequendum incœptum eum hortabantur; pollicentes auxilia. Veniunt etiam ex Polonia congratulatum & rogatum, ne omnino despicatui & derelictui haberet Poloniam; rediret, & quæ per eius absentiam neglecta erant, redintegraret. Veniunt & ab ipso Amurate pacem postulantes & fœdera; redempturiq; Carambeium, quinquaginta millia num mûm aureorum numeraturos se promittunt. Rex Wladisla9, & Hun gari tam honestam & gloriæ plenam pacem non abhorrebant. Sed quò faciliùs in suas conditiones pertraherent oratores Amuratis, in augustum amplissimumque Hungarorum & Polonorum consessum perduci eos, ibique à Wladislao audiri curant. vbi pacem petentib. induciæ tantùm decem annorum sunt datæ. Paucis interiectis dieb. veniunt à Venetis & præfecto classis eorum nnncii, adferuntque litteras, quibus nunciatur, Amuratem omnes ferè copias suas in Asiam ad bellum Caramanicum traduxisse; mare ab ipsis, & sociis, classium præsidio teneri; hortanturque Regem, vt contra Turcam expeditionem paret, eamque acceleret, &, hac occasione arrepta, toti Christiano orbi operam nauet. Vbi nuncii siue oratores iam commemorati perorassent, tum Iulianus Cardinalis, qui etiam Basiliensi concilio interfuerat, nomine Pontificis Romani verba facit: orsus eodem modo, vt nuncii Venetorum, atque initi fœderis vinculum dissolue re tentat. Inducias illas & fœdus necessitate quadam factum ait, & à Rege expressum: tempori Barbaros seruire, mox pacta violaturos. argumento esse, quòd, lapso iam tēpore, non impleuerint promissa. Priora item esse cum Pontifice, Venetis, Genuensibus, Burgundione fœdera, & societatem belli initam magis valere oportere. Quòd, si qua religione Rex teneatur, ne iusiurandum Barbaris datum violet, illo se eum Pōtificis Maximi autoritate prorsus liberare. Hæc identidem agendo & inculcando, perpulit Regem iuuenem, vt contra sacramentum iurisiurandi aliquid sibi permitteret; assentiente etiam

Hunniade

Hunniade Bulgarici regni promiſsione illecto. Non placebat hoc Regis de violandis pactis conſilium proceribus Polonis. ſed curioſos ſe in aliena Repub. diu obluctando, nolebant præbere. Itaq; poſt medium Septembris Rex Segedino caſtra mouit, non ſatis alacer, nec ſpe optima; quaſi conſcius periurii videretur. Iam enim Turcæ & filios Deſpotæ, & munitiones promiſsas reddiderant, ſicuti in pactis conſtitutum fuerat. Traiecit autem Danubium apud Orſanam tertia Nouembris, & ad Nicopolim viceſimo ſexto die peruenit. Cui Dracula Palatinus Moldauiæ occurrit; viſaque paucitate exercitus regii, in quo vix quindecim millia equitum, & peditum longè minùs erat, reditum Regi ſuadet. Cum autem nihil profeciſſet, quatuor millib. ſuorum hominum, duce filio, exercitum eius auget. Ipſe verò domum redit, duobus in aduerſum belli euentum velociſsimis equis Regi donatis. Vbi præclarum inprimis eximiæ virtutis ſpecimen duo Poloni equites Ioannes Tarnouius & Leſcus Bobricius, vel Hungaricorum annalium teſtimonio, edidere; dum alter Sumeni arcis portas, duobus vulneribus acceptis effringit, alter Petreſsi murum primus aſcendit. Interim Amuratem cum octoginta millibus, Iouio teſte, ex Aſia traieciſſe, conniuentibus, aut mercede corruptis iis, qui nauali exercitu ſe prohibituros tranſitum Barbaris receperant, relatum eſt; nec tamen hic nuncius Regem ab incœpto deterruit. Cum ad Varnam eſſet, poſt ortum ſolem hoſtes adeſſe ab exploratoribus nunciatum eſt. Laborare ex apoſtemate cruris Rex cœperat. itaq; Hunniades, militibus prœlium poſcentibus, ad hunc modum aciem inſtruit. Dextrum cornu montibus contiguum Deſpotæ, Tranſalpinis, Iuliano legato, & Epiſcopis concedit, Bobricio iis adiuncto cum paucis Polonis. Siniſtrum ipſe ſibi deſumpſit. Regem in media acie cum cæteris Polonis & Hungaris aulicis collocauit. Caſtra curulia præter morem remotiùs reliquit noua ratione inductus; quòd, inquit, intra ea multorum ignauia facilè latere ſoleat. Aciem vniuerſam formam hemicicli (alii arcuatam, alii lunatã aciem vocant) habere iuſsit. Ferè conſimili more Turcici Imperatores noſtro æuo acies inſtruere ſolent. Ita acie inſtructa, ex illa valle ſita inter montes, qui ad Varnam terminantur, vbi aciem Hunniadi inſtruere placuerat, prodeunt, & ad duo millia paſſuum hoſtibus obuiam eunt. Ibi ſignis defixis, ad tres horas hoſtes expectati. Accidit intereà, vt ſæua tempeſtas tranquillo tempore derepente coorta ſigna concerperet, & ardor atq; alacritas prœliandi in noſtris iam fame ob expectatum diutiùs hoſtem preſsis, Turcis ob id ipſum data opera tempus prœliandi extrahentibus, tepeſceret, & aliquo modo obtuſior redderetur. Apparent tandem hoſtes ab extremis collibus in dextrum cornu noſtrorum inuehentes. nec impetum eorum noſtri ab

Inſtructio exercitus ad Varnam.

ea parte, equis insuetum camelorum aspectum, & odorem non ferentibus, sustinuerunt. Fusi per montosa Galatam versus ad decem ferè millia passuum fugantur. Meliore verò euentu à Rege, & Hunniade ab alia parte pugnatum est. Nam Barbari, nostris in eos validis copiis ruentibus, ad quatuor millia passuum non sine cæde, instabili ferè genere pugnæ vtentes, submoti sunt. Inde reuertitur Rex ad opem ferendam suis, qui reliqui in dextro cornu cum Iuliano & Francobano ægrè vim Barbarorum sustinebant. Impetu igitur hîc quoque non dissimili facto, hostes obstinatè pugnantes in fugam egit; ita vt dissipati Thraciam trepidatione implerent, quasi iam vniuersus eorum exercitus deletus fuisset. Iamque fuso ac fugato, & à sinistris, & à dextris vniuerso equitatu Turcico, videbatur Regi tãtùm restare pugna cum Ianiceris; qui nudati præsidio equitum non diu victoris vim laturi existimabantur. Itaque temerè & cum paucis Polonis in eorum phalangem inuectus, contra opinionem omnia duriora reperit. Ibi enim ipse Amurates erat, quibusq; fortissimis stipatus. Ibi Asiaticus Bassa, qui cum plerisq; orientalibus eò sese ex fuga receperat. Itaque Rex pedem referre turpe ducens & genere suo indignum, nec eius esse, qui bellum infert, fugere; cum magnam, inter consertos hostes pugnans, stragem edidisset, Asiaticumq; Bassam, quemadmodum Bonfinius memorat, interfecisset, ad extremum iam sub vesperam in Ianicerorum confertissimam cohortem irruit. Sed quia isti dolo scrobem seu fossam, cespite instratam, ex instituto artis militaris illis vsitato, sibi circumdederant, ideo, impetu in eos facto, equus cespite cedente vnà cum Rege in scrobem corruit. Itaque illi accurrentes Regem armis opprimunt & obtruncant; Principem lõgiore vita & immortali gloria dignissimum. Alii paulo aliter hæc referunt. Ego autem tritam viam ingressus sum, remq; narraui quemadmodum exceperunt veteres nostri ex ore duorum maximi nominis Polonorum, qui euaserant viui ex illo prœlio, & in Poloniam redierant, Ioanne, inquam, Resouio, qui postea Episcopus Cracouiensis fuit, & Georgio Sanocio, artium Magistro, qui præmium strenuè nauatæ in prœlio operæ Archiepiscopatum Leopoliensem consecutus est. Poterant autem omnium ferè optimè omnia isti nosse; cum magno omnium cõsensu celebratum sit, Polonos à latere Regis nusquam tunc temporis discessisse. In Iulianum porrò Cardinalem declamitant potissimum omnes, eumq; consilii mali notabiliore morte diuinitus pœnas exoluisse referunt. Cum enim vnà cum loculis auro impletis, quos secum attulisse dicitur, ad traiectum fluminis delatus esset, narrant à nauiculario fuisse interfectum, & in profluẽtem nudum deiectum. Callimachus verò scribit, cum in deuio saltu seminudum & saucium à Georgio Sanocio Polono, cuius modò mentionem fecimus

onem fecimus conspectum,& cum exprobratione perfidiæ increpitum ibidem periisse. vtcunque est, certe de hoc potest illud Vergilianum vsurpari:

cadit ipse Tolumnius augur,
Primus in aduersos telum qui miserat hostes.

Amurates ipse & totus tunc exercitus, si qua re animatus est ad sustinendum vsque ad finem illud prœlium, certè illa animabatur, quòd certò sperabat, Deum non inultam relicturum illam Christianorum nominis diuini in vanum assumptionem. In annalibus Turcorum annotatum referunt, Amuratem tunc, cum iam prœlium incalesceret, accitis suis ducibus, in equo residentem expandisse magnũ vexillum, quo imago crucifixi saluatoris depicta fuit, hisque verbis suam orationem exorsum fuisse: Christe crucifixe, si deus es, vt Christiani credunt, & nos non repugnamus, tam claram tamque euidentem contumeliam nominis tui nunc vlciscere, & vindica hanc perfidiam. Et non ita multò post, cum effatus esset hæc verba, incepisse nostras acies inclinare. Mirum est, quanta fama & celeberitas sic istius pugnæ: vt ferè nullus sit historicus, nullus poëta, nullus iurisconsultus, nullus denique theologus, qui huius nobilissimi Regis vicem querulis vocibus non deploret, & lugeat. Fuit Wladislaus hic proceræ staturæ, facie fusca, honesta tamen ac dignitatis plena, capillo nigro, laboris & inediæ patientissimus; iustitiæ & religionis cultor eximius. Commissa hæc pugna fuit anno 1444.

CAZIMIRVS TERTIVS.

Anno mundi 5409.
Anno Christi 1447.

CAzimiro hoc nullus Regum nostrorum, quod sciam, diutiùs feliciter regnauit. A coronatione enim eius ad mortem quadraginta quinque annos habemus. Itaque regnum eius longam historiam continet, & Longolius noster siue Dlugossus prolixè eam descripsit. D. autem Cromerus octo libris perpetuis eandem complexus est. Ego verò fessus & visu debilitatus quid faciam? Mediocritatem sequar, vel potiùs adhuc infra mediocritatem me continebo. Singulis tamen huius regis annis aliquid (nam hoc propriè annalistam decet) adscribam, quod vtile nostro æuo vel ad constituendam Rempub. vel ad formandos mores, vel ad bella tractanda iudicabo. Nam ita & superiùs me gessi, nõ nisi ea commemorans, quæ profutura huic nostro seculo iudicaui. Cætera non ita necessaria vel prorsus omittens, vel obiter tantùm attingens.

1447. Hoc anno 25. Iunii Cazimirus coronatur. Tertia post die, Castellano CRACOVIENSI coronam præferente, Palatino sceptrum, Posna-

ptrum, Posnaniensi Palatino pomum, Sedomiriensi verò gladium, in vrbem solenni pompa deductus,& in solio in foro posito collocatus, iusiurandum à Cracouiensibus de more accipit. Interregni tempore, antequam coronaretur, morosa & forsan etiã imperiosa admodum cunctatione, cum ad regnum inuitaretur, est visus. Cuius cunctationis causas alii alias ponunt. Sunt, qui dicant, causam fuisse, quòd præ aliis posteris Regis Iagellonis tenerrimè patriam suam Lituaniam adamarit. alii Senatui magni illi⁹ Ducatus tantam moram tribuunt; quasi illi aut Polonis dominari, aut nihil officii vnquam eis præstare in animo habuerint. Erga hunc eius barbaricum fastum (hoc enim nomine historicus quidam hoc vitium in eo notauit) Polonicus senatus ita prudenter, ita modestè, ita lõganimiter se gessit, constantiq; patientia omnia vitia in eo tolerauit, expectans, vt suos corrigeret mores, vt meritò nunc, sicuti & tunc, palmam togatæ prudentiæ promeruerit; cum omniumque fortissimorum regnorum senatu conferri hac in parte, atque etiam multis præferri possit. Per idem temp⁹ Comes Gorcanus huius Palatini Posnaniensis Stanislai à Gorka tritauus, & Petrus Samotulius Castellanus Calisiensis ad Pontificem missi impetrarunt Regi decem millia florenorum in subsidium contra Tartaros, quæ ordo ecclesiasticus conferret. Decimæ verò decimarum quas petebant, negatæ sunt eis.

Quàm longanimiter se gesserit senatus Poloniæ in tolerãdis neuis suorum dominorũ.

Gorcanus Comes.

Decimas ex subditis impetrare à Pontifice Rex conatur.

1448. Hoc anno legatus Pontificis Eugenii Cracouiam venit. Cui academia Cracouiensis nullum honorem venienti exhibuit, eo quòd Basiliensi concilio omnia tribuebat, necdum de cessione Felicis innotuerat, qui ad Pontificatum ab eo concilio promotus fuerat.

Quintus conuentus Lublini.

1448. *Cazimirus tertius, siue aliquorum consilio inductus ad capessendum Ducatum Lituaniæ Sedomiria discesserit, siue clam de muro se demiserit, vt scribassus Latopisciorum tradit, certè hac re omnes ordines regni, ipsumq; Wladislaum fratrem plurimùm offendit; cuius rei quia Lituani autores fuisse perhibebantur, dissidia ea de causa inter Polonos & Lituanos toto tempore dominatus Cazimiri ab his comitijs Lublinensibus glissebant. vbi cum in conspectum vtrique venissent, acerbiùs Poloni cum Lituanis expostulabant. Demonstrabant Lituani, se sic fecisse, quòd aliter fieri nequibat, nisi incurrere periculum magnum voluissent propter sublatum Sigismundum Ducem ipsorum. Regesserunt Poloni, periculum istud vitari potuisse, si gubernatoris, nõ Ducis titulo Cazimirus Lituaniam administrasset. Contra illi, Si titulo ducis vix effugi id poterat, multò minùs gubernatoris. Ita, dum vtrique sese carpunt*

se se carpunt acerbiùs, Rex monuit Polonos, vt ita attemperarent verba sua, ne Lituani acriùs irritati alienentur: Responsum est clarius: hac commodiorem viam ad retinendos eorum animos nullam restare, quàm si Lituani, Russiq; omnes, abrogato suo ipsorum principatu, Polonorum regno atque nomine censeri se deinceps velint. quod cum illi nequaquam vellent, responsum datum est tale: Intentionem autoris hac in re spectarent; pacta conuenta seruarent; priuilegia Grodlensia non posse eos rescindere, nisi priùs libertates suas, adeoq; ius nobilitatis suæ in dubium vocent. Hæc stare incolumia non posse, si semel illa labefactata corruant. Quare prudenter se hîc gererent, ac cauerent, ne effugientes Charybdim, in Scyllam inciderent: Quod attinet Podoliam, hanc à Cazimiro Magno fuisse partim iure belli, partim iure propinquitatis Poloniæ regno adiunctam, & postea ex Ludouici, & post Ludouicum ex eius præfectorum manibus vendicatam. Nam & Camenecіam Bacotam, & alias arces à Cazimiro fuisse exstructas & firmatas. Hæc erat summa controuersiæ. Quod si quis altiùs rem repetere vellet, inueniret etiam ipsum Ptolomæum ante mille quadringentos annos, incolas Podoliæ vocasse Sarmatas Tirangitas. Quòd tunc & postea Tiræ seu Dnestri vtriusque ripæ hæredes erant; Imò & Strabo, & Ouidius totam ripam Euxini & Mæotidos Sarmatarum patriam facit. Et postea Chobrius Rex Poloniæ & Audax Boleslaus, vt existimo, hac de causa atrocia ac cruenta bella pro illis terris ad Kiouiam, nec nō & Criuoustius, Cazimirusq; secundus post eum gessere, ita vt & Borysthenes sanguine intumescere, & terra ipsa rubescere videretur. Itaque etiam si quis Rubeam seu Rubram Russiam vocatam eam regionem, aliam ob causam concedat: tamen hac etiam de causa Rubra merito vocari potest, quòd Polonorum, aliorumq; sanguine sæpius irrigata fuerit. Testantur hoc cippi & sepulchreta heroum Poloniæ per vniuersam eam sparsa. Hinc illæ columnæ æreæ iniectæ sunt flumini Borystheni à Chobrio, & alia monumenta posita. Quòd si Scythæ tempore interregni, hoc est, cum Polonia scissa in multas Satrapias à suis Regulis esset, occasione nacta, ferro omnia vastarunt, id non iure belli, sed latrocinantium more factum censeri debet. Lituania porrò si Tartaros superiori æuo propulsauit, & aliquot prouincias à dubiis possessoribus vindicauit, hæc impendia posterioribus temporibus à legitimis dominis & possessoribus reparari sibi ac compensari sensit. De quibus rebus priuilegia & transactiones monstrantur claræ. Ideo Cazimirus Magnus illis temporibus ita confidenter pro possessore se Podoliæ gessit, vt etiam Tira secundo flumine inde Cyprius frumenta nauibus submiserit, ipsumq; Regem Cypri ad Caroli Imperatoris nuptias & conuiuium illud celebre Cracouiam

lebre Cracouiam versus contendentem, illac potißimùm deducendum cu rarit. Quin & Wladislaus Iagello in gratiam Constantinopolitanorũ idem, quod Cazimirus in gratiam Cypriorum per Borysthenem à Cacibæio portu fecisse scribitur. Nemo autem ringi aut mirari debet, si Deus primæua regna, quæ illo adhuc aureo seculo post diluuium statim extiterunt, quale est inter alia regnum Sarmaticum, peculiari quadam prouidentia tuetur & ornat. Hæc ideo addenda putaui, vt lectis chronicis Lituanicis, alijsq; cum eis cõiunctis, habeat quisq; in promptu, quid statuendum hîc sit; ac tandem, demonstrata veritate, æquabiliore et magis pacato animo vtraque gens Polona & Lituana coniunctionis mutuæ hoc vinculum, vt maximum Dei donum, veneretur, Deumq; inde celebret. Sub idem tempus Duces Seuerienses pacta conuenta cum Vitoldo olim inita, cum Cazimiro Vilnam venientes, confirmant. qua de re diploma extat, cuius exordium est tale: Ego dux Michael Ioãnis Nouosiedlensis & Odoiouiensis, cum fratre suo duce Fedoro, & cum nepote duce Ioanne Basiliade, &c. Et paulo post: Modus componendarum litium inter eosdem duces & magnum ducem Moschorum, magnumq; ducem Pereslauiensem, et magnum ducem Prunscensem describitur. Videlicet, vt si quid tale accideret, commissa reali (ita vocant) iudicio tota res permitteretur. Quòd si quisquam istorum trium magnorum ducum re iudicata stare nollet, Rex spõdet, sese tãquam patronum, Seueriensium causæ non defuturum. Hinc autem colligere licet duces Prunscenses tunc in illa regione absolutè imperitasse. Adequatur enim hîc dux Prunscensis Moscho & Pereslauiensi, qui sine dubiò habuerunt absoluti iuris dominium suum.

Ducum Seueriensium transactio.

1449. Comitia Petricouiensia, in quib. cõtentio de loco inter Cardinalem, & Archiepiscopum mota, non tamen tum sedata fuit.

1450. Cazimirus Rex hactenus iuramentum regno non præstiterat. Itaque conuentum est inter proceres, ne pro iusto Rege Cazimirus haberetur, quoad is iusiurãdum, quod sæpe petitum fuerat, præstitisset.

1451. Comitia Petricouiensia, in quibus controuersia illa de loco inter Cardinalem, & Archiepiscopum prudentisśimè sopita fuit, hoc modo. Archiepiscopus principem locum haberet. Sancitum verò, ne quis Cardinalatus honorem deinceps, Senatu inconsulto, peteret, aut vsurparet. Videbant enim prisci homines, iuramenta, quę fieri consueuerunt in Romano cõsistorio cum iis, quæ regno à consiliariis præstari solent, non per omnia conuenire.

Sextus conuentus Parcouiæ, & septimus Brestæ.

1451. *Parcouiæ conuentum agunt cum Lituanis Poloni; vbi eadem cantilena recantatur. His datam fidem, pactaq; conuenta vrgentibus; illis ad metam constitutam progredi detrectantibus. Sed iam vehementiùs istic egisse videntur Poloni. Angebantur enim, & pro ludibrio reputabant, quòd ad insignem sublimitatem & quasi ad culmen res Lituanicas perduxissent, eorum Principes ad tantam maiestatem extulissent, thalamoq; suæ regiæ filiæ admisissent, per vniuersum orbem rem vniuersam sparsissent, bellum cruentum ad Grinualdum eorum causa sustinuissent, ad extremum autem res eò redacta esset, vt non nisi labores, sumtus, pericula, et tumultus comitiorum pro tantarum rerum gestarum fructu & emolumento haberent. Cum igitur se spe deiectos, & propemodum expectatione frustratos ludificatosq; perpenderent, paulatim flammæ odiorum ita succensæ inter vtranq; gentem erant, vt Lituani senatores absque fide publica ad comitia illa venire renuerent; quæ tamen eis denegabatur, ne quid fœderibus hac re derogaretur. At illi durius quid suspicati, ad comitia venire detrectabant. Emanauerat enim fama, vt asserunt annalistæ Russi, acsi clam conclusum fuisset in senatu Polonorum, vt, si venissent, captiui tamdiu detinerentur, donec fidem datam liberassent, pactaq; conuenta adimplessent. Venerunt tandem: Sed vrbem non ingressi extra mœnia castris positis locum cœperũt. Verùm cum munitioni non satis fiderent, noctu tertia die solis absq; seruis in fugam se vsque Brestam coniecerunt; relicta suppellectili, & aliqua manu suorum in castris. Hæc vbi nunciata essent, rei nouitate perculsi Polonorum quidam, castra relicta visum accurrunt. Vnde coniectura coniecturam & suspicione suspicionem augente, ex illo leui argumento in opinione semel concepta confirmantur. Nam & serui eripientes se fuga, rumorem inuulgatum pauore suo comprobarunt. Ab eo tempore, ob illum euentum fortuitum, occupauit animos Lituanorum erga Polonos latens quoddam odium; ita vt eos posthac vt debitor suum creditorem solet, intuerentur. Nam et insignia militaria, quæ paulo ante in signum vnitatis confirmandæ acceperant à nobilitate Polona, non sine fremitu tunc eis remiseruut; vt quidem referunt Latopiscij. Solutis comitijs Rex per speciem venationis in Lituaniam raptim se expediens abijt. idq;, quemadmodum aiunt, & verisimile est, vt offensos Lituanorum animos cõsolaretur, melioraq; de se et Polonis sperare iuberet. Laudatur in ijs comitijs oratio Zbignei, quã habuit in causa istius vnionis.*

Octauus conuentus Syradiensis, ex D. Cromero ad verbum.

In comitijs

1452. *In comitijs verò eadem, quæ pridem, cantilena à Lituanorum legatis superbè, & non sine minis repetita. Eiq; modestè à nostris responsum est: Cum Rege de iureiurando & confirmatione importunius actum: Itaque is in angustum redactus, cum octo primoribus consiliarijs secretum consilium habuit: Et cum asseueraret, non posse tunc se sine capitis sui periculo atque defectione Lituanorum, postulatis Polonorum satisfacere, annum vnum impetrauit; vt interea Luscum, & primarias munitiones Lituaniæ in potestatem suam redigeret, thesaurumq; Lituanicum, in Poloniam transueheret. Tametsi admonebat Palatinus Sedomiriensis Olesnicius, videndum esse, ne Rex Polonos vana spe & pollicitatione lactaret: eoq; syngrapham siue diploma, quod ea de re fidem faceret, ab eo exactum, & Regis, ac omnium illorum signis obsignatum Archiepiscopo asseruandum concreditum est: atque ita conuentus ille solutus est.*

Nonus conuentus Parcouiensis, ex D. Cromero.

1453. *Mense Iunio Rex apud Parcouiam, Polonorum simul & Lituanorum comitia habuit. Verùm adeatamen Lituani proceres nō adfuerunt, insidias nescio quas caussificantes: Legationem modò misere, quæ vsitatam illam de corrigendis fœderibus, reddendaq; Podolia & Volynia cantilenam occineret. Proferebant nostri diplomata Iagellonis, Vitoldi, & Suidrigellonis, et suis ipsorum argumentis Lituanos refellebant. quòd ij dicerent oppigneratam Vitoldo à Iagellone Rege Volyniam, & Podoliam quadringentis millibus aureorum fuisse, Vel inde enim liquidò constare, eas terras Polonici iuris esse, &, mortuo Vitoldo, vnà cum pecunia in ditionem Iagellonis legitima successione recidisse. Ad extremum ferebant eis arbitros, siue Regem, siue Pontificem Max. seu quem alium principem vellent. Tartarorum principem siue Cæsarem illi edebant. Quod cum indecorum atque etiam ridiculum esset, ita dimissa est legatio, vt intelligerent Lituani, Polonos iuri suo nequaquam defuturos. Tentatum est à Rege & nonnullis consiliarijs, vt in aliud tempus res tota adhuc reijceretur, Sed negarunt Poloni. Commemoratur hîc oratio Zbignei Episcopi, quodq; cum maxima libertate perorarit. Extenuans enim Lituanorum minas, fidem & obsequia Polonorum erga Reges amplificabat. contrà Lituaniæ proceres in odium inducebat, & suspicionem. Etiamsi, inquit, fortuna paginam verteret, Poloni nihil de suis erga Regem studijs mutabunt vnquam. Audiuit hæc Rex subtristis, demisso capite, & crebra ex imo pectore trahens suspiria. Hæc ex Dlugosso & D. Cromero.*

Diluitur argumentum de Podolia & Volynia.

Decimus conuentus Petricouiensis.

Parcouia Petricouiam ad alia comitia ad diem natalem D. Ioannis Baptistæ indicta itum est. Ibi fortaßis acta sunt ea cum Rege & à Rege, quæ Dlugoßus Parcouiæ acta eße prodidit. Ibi quidem prolata est ab Archiepiscopo Regis promißio diplomate consignata; postulatumq; à Rege, vt ei promißioni tandem satisfaceret. Sumpta ad deliberandum die, respondit ille: Non licere sibi aduersum priori iureiurando, quod Lituanis dedißet, iusiurandum dare; daturum tamen, sed vti modò Regem Polonorum, non etiam vti Lituanorum principem. Captiosum, sicuti reuera erat, eiusmodi iusiurandum visum est. Itaque instare proceres vnà cum Sophia Regis matre, vt captione illa Rex abstineret; &, commendato cuipiam Lituanorum principatu, Polonam Rempub. per se ipse diligentiùs administraret; Lituanos à suo contubernio amoueret; quatuor de primoribus Polonorum senatoribus publicè declarandos semper in consilium adhiberet, ac de illorum sententia cuncta ageret decerneretq;. Quæ verò præter sententiam ipsorum acta vel decreta forent, irrita vt eßent; stationes, & subuectiones vti moderatiùs, & more antiquo exigeret. Ni hæc faceret, diutius se non expectaturos; sed sibi reiq; suæ publicæ aliter prospecturos. Dictisq; facta adiecerunt; nam data & accepta fide mutuò sese obstrinxerunt, neutiquam defuturos se eße patriæ reiq; publicæ. His tandem tam importunis postulatis, atque etiam minis motus Cazimirus, iusiurandum, quale petebatur, dedit. Quo facto, proceres cætera omiserunt postulata, siue in aliud tempus reiecerunt, veriti ne ægrotum Regis animum exacerbarent: simul sperantes, eum tempore sanatum iri. Hæc sunt illa nouendialia comitia quæ videlicet in nonum tantùm durauere diem: quod quidem veluti nouum & insitatum Dlugoßus memorat. Nunc, siue quòd liberiùs sententiam suam explicare cuique licet, siue quòd senatu Lituanico & nuncijs aucta est frequentia comitiorum, adijciuntur secundò & tertiò alij nouem. Vel quia methodus & compendium tractandi negotia publica sæpe impeditur ac tollitur intempestiua quorundam facundia. Non ita multo post Zbigneus Cardinalis moritur, maximus Lituanomastix, vt vulgò, & potißimum à Lituanis, existimabatur. eò quòd impensiùs & acriùs vrgeret negotium hoc; ne videlicet illud fœdus coniunctionis, & amoris mutui inter vtranque gentem, quod maximum Dei donum eße censebat, in caßum abiret. Fuerat enim præsens cum ab initio pacta illa fierent, ideo meliùs, quàm plerique alij iudicare poterat de vniuerso illo negotio. Sed de his hactenus. Et quia Cazimirus iureiurãdo ab eo toties efflagitato, extremã ma

Reformatio regiorum consiliariorum & aulicorum extra comitia.

Zbignei mors.

x num illis

num illis transactionibus tum imposuisse est visus, nos quoque huic epitome historiæ rerum Lituanicarum finem faciemus.

1452. Dauid Turca Amuratis fratris filius, pulsus olim à patruo Sedomiriam ad Regem venit. Sachmates etiam Imperator Tartarorum à suis fugatus ad Regem in Lituaniam fugit. sed hic captus Caunæ ad finem vitæ suæ in carcere retinetur. Eodem anno Hungari, Bohemi, & Moraui Fridericum tertium Imperatorem in noua ciuitate vrgent, Regemq; suum Ladislaum ab eo obsidione extorquent. Ludouicus Magister Prussiæ primus Regi fidelitatem iurat. Isidorus Kiouiensis Episcopus qui in Florentino concilio multa eruditè disserens de religione Christiana inclaruerat, à Russis pulsus, eò quòd in Latinorum religionem concesserat.

1453. Tartari in Volyniam excursionem faciunt, vbi nouem millia captiuorum, ingentemque aliam prædam fecerunt. Hos sunt insecuti, qui Podoliam inhabitant, Poloni cum præfectis regiis, inter quos Lascius Zincouiensis, & Ioannes Niemiec laudantur. Hi noctu securos aggrediuntur; & magna strage profligant, prædamq; omnem illis excutiunt. trecenti tantùm ex eis euaserunt, qui nostrorum paucitate animaduersa, postero die cum nostris, viribus resumptis, manus conserere volebant. sed paruo negotio fusi fugatique sunt. Hoc anno Constantinopolis à Turcis capta.

1454. Prussi se, & suas munitiones Regi Polonorum dedunt. Nuptiæ Cazimiri Regis cum Elizabetha Alberti Cæsaris filia celebrãtur. Hoc eodem tẽpore Capistranus Franciscanus homo eloquens in Bohemiam venit, vt omnes ad religionem Romanam perduceret. Tandem in Poloniam Cracouiam à Zbigneo Cardinali aduocatur. Hîc primùm in ipso foro, deinde in æde virginis M. quotidie per interpretem conciones ad populum habebat; quibus Rex & Regina adesse solebant. Is cum ludos, aleam, choreas & alia eiusmodi prohiberet, talem sibi opinionẽ breui cõciliauit vt pro sancto haberetur. Episcopi Prussiæ hoc tempore Regi, iureiurando interposito, se addicunt; & abiecto cultu Cruciferorum, veterem habitum, qui diui Augustini profitẽtium regula dicitur, resumunt. Pacificatur tandem Prussia, Rege eis magnas prærogatiuas ex sua liberalitate concedente. Nam cum antea Cruciferis è Gedanensi ciuitate sexaginta aureorum millia quotannis prouenirent, vt Vapouius scribit, ipse pro his omnibus duo tantùm millia aureorum imponit. Eodem anno malè pugnatum à nostris ad Choinicium. Primam quidem alam Cruciferorum Poloni perfregerunt, funditusque profligarunt, & Baltazarum Ducem Zeganensem occiderunt, Bernandumque Slumbarg Ducem ceperunt. sed tandem, cum se acies nostrorum frequentes ob angustiam loci explicare non possent, alii cæsi, alii dissipati sunt; & Rex, dum

& Rex, dum restituere pugnam conatur, in periculo fuit. Eius cladis culpa referebatur in eos, qui minùs commodum prœlio locum delegerant, & leuiorem equitatum, ex præscripto militaris disciplinæ, ad turbandos & perrumpendos hostium ordines, non præmiserant, sicuti antea Polonis consuetudo fuerat.

1456. Comitia Petricouiensia; in quibus tributum antea & post inauditum sancitur; quod sic describitur: Placuit vniuerso conuentui, vt Rex pariter, & ecclesiasticus equesterque ordo vniuersus dimidium annorum censuum conferrent, ne bonorum quidem & magistratuum fructibus exceptis; oppidani verò immobilium iuxta ac mobilum bonorum æstimatione facta, vt binos grossos pro quali bet marca penderent. Agrestes verò singulos grossos in capita marium, & fœminarum numerarent. Cæterùm equestres homines, qui nullos haberent agricolas, & adscripticios census, singuli vicenos quaternos grossos: Cum autem ne hæc quidem suffectura essent, aurum insuper & argentum sacrum è Cracouiensi Basilica à Rege importunè flagitatum; sed ab Episcopo constanter negatum est. Cui cum Rex irasceretur, placatus est quinq; millibus florenorum Episcopi & sacri collegii fideiussione à mercatoribus mutuò acceptis, vt tamen Rex ea postea solueret. Eodem anno à Iohanne Hunniade maxima clade Turcæ affecti apud Nandor Albam; vnde ipsius Mahometis Imperatoris Turcarum fuga consequuta est. Vbi non ignobilis fuit sexcentorum Polonorum opera, qui à monacho Capistrano euocati erant ex Polonia.

1456. Ladislaus filius Hunniadis perduellionis insimulatus, cum insidiatorem suum Vlricum Ciliciæ Comitem interfecisset, capitis pœnam luit, & Mathias frater eius iunior natu Viennam abductus est. Hic postea à Podebracio Rege Bohemorum, quinquaginta millib. aureorum numeratis, redemptus, Rex Hungariæ declaratur.

1457. Comitia Petricouiæ, & inde ad prouincialem Colensem conuentum Rex ipse ire non neglexit. Impetrauit autem à nobilitate eius or͡g, ut susciperent in se mun⁹ defendendarum trium arcium: Slochouiæ, Suecæ, ac Thucholiæ, quoniam pecunia deerat in stipendium mercenariis militibus, qui pro præsidio in his arcibus collocarentur. Erat hæc noua inuentio & compendiosa ratio muniendi arces. Gedanum deinde est Rex progressus; vbi Carolus Danorum Rex exul pedestri comitatu ei occurrit, eumque salutat. Eodem tempore Magdeburga arce potitus est Rex, persoluto stipendio militibus, quibus eam Magister Prussiæ hypothecæ nomine donec id solueret, tradiderat. Erat autem summa quadringentorum septuaginta sex millium. Commendatur hîc Gedanensium erga Regem & regnum beneuolentia & officiositas. maximè verò, quòd ad

Carolus Danorum Rex obuiam it Cazimiro cum pedestri comitatu.

Gedanensium merita erga Cazimirum.

exoluendam eam pecuniam triginta millia denuo extra ordinem collecta contribuerunt. Commendantur & maiores Poloni, quòd tempore difficili subierint sponte, non coacti, onus tale, vt in centenas marcas annui census, singulos hastatos equites mitterent. Hastati autem singuli apud veteres Germanos tres equites intelligebantur. nempe hastatus reuera vnus grauioris armaturæ vnà cum duobus sagittariis. Nam & auratum equitem olim **Dritter** Germani vocabant, quasi Tertium; quia videlicet duobus aliis sibi adiunctis militabat. Sed postea **Ritter**, adempta littera D. nominare cōsueuerunt, vnde nostrum Polonicum nomen **Rycerz**, quo strenuos viros appellare solemus. Per eadem tempora latrocinia innumera in finibus minoris Poloniæ exercebantur; ita vt tota Polonia minor contra eos latrones expeditionem generalem fecerit. quam valde numerosam tum fuisse tradunt, ita vt sexaginta bellatorum millia in iis castris censa fuisse Vapouius memoret. Eodem anno Gizonius Iohannes ob ingrauescentem ætatem præfectura motus fuit: Sed sui aliam eius rei rationem reddunt: nempe quòd Pontifex maximus id apud Regem clam per internuncios curauerit, eò quòd Ziscæ Bohemo auxilia submittere Gizonius solebat.

Hastatus quid apud veteres Germanos significat.

1458. Hoc anno expeditio fuit in Prussiam; ex qua Rex reuocatur ab vxore; quæ cum Cazimirum filiū peperisset, supra modum coniugis absentis desiderio angebatur. Ad eam igitur cum Rex reuersus esset, ibi legatos Georgii Podebracii noui regis Bohemorum audiuit. Petebat is fœdus cum eo & ingentia auxilia contra Cruciferos ei promittebat.

1459 Hic annus nobilitatus est insigni victoria de Cruciferis, & eorum clade. Nec multum abfuit, quin Ludouicus Magister eorum viuus in potestatem nostrorum venerit. Ingens præda reperta apud victos; ita vt viceni aurei in singulos milites diuiderentur. Wratislauia autem & reliqua Syllesia dedebat se Regi; sed rationem Podebracii Rex habere voluit. Comitia postea Petricouiæ indicta sunt. ad quæ nuncii Cracouienses non nisi sub fide Regis veniunt, & per Rituanium hominem magni animi, & eloquentem de multis rebus cum Rege expostulant. Præfectorum eius tyrannidem is accusat, nominatq; Iohannem Kuropatvvam, qui Senicium & Laticinium nobiles Chelmenses indicta causa spoliarat, & omni contumelia affecerat. Commemorat & merita Polonorum in familiam Iagellonum, & opes quas ad Lituaniam iuuandam toties profuderant. Exprobrat Regi monetæ, quam cudebat, leuitatem, & non coërcitam licentiam importandi adulterinam. Quòd item vectigalib. Poloniam onerari pateretur. Sed & alia consimilia tum proponebantur Regi ob oculos; quę ego adscriberem, nisi scirem Rituanii orationem etiamnum

Capita orationis Rituanij qui post mortuum Zbigneum Regem liberius redarguere consueuerat

sæpius &

ſæpius & domi & in comitiis commemorando iterari. Lecti ſunt deinde viginti viri, qui de conſtituenda & reformanda Repub. ſententiam ſuam dicerent: Regis autem arbitrio omnia deinde ſubiicerentur. Iugeralis contributio duodenorum groſsorum tum impoſita eſt agricolis. Ab eccleſiaſtico verò & equeſtri ordine octaua pars cenſuum promiſſa Regi in ſtipendia militum. Eodem anno Iohannes Albertus filius Cazimiro natus.

Viginti reformatores Reip. eliguntur.

1460. In hunc annum incidunt illæ diſsenſiones non tam inter Iacobum Sieniennium, & Iohannem Gruſczinium, quàm inter Regem, & Pontificem maximum; quòd patrocinium hic Seniennii, ille Gruſczinii ſuſceperat. quæ diſſenſio paulatim incenſa ita efferbuit, vt aliquid magnum breui pepererit. Nam Sieniennius eam ob cauſam regem ita irritauerat, vt Rex ipſi & eius aſſeclis extrema quæq; non modò minaretur, ſed etiam iam reipſa inferret. Itaque Sieniennius Pinczouiæ in arce patria obſideri iuſſus, in eam anguſtiam redactus fuit, vt cogeretur in Melſtinum arcem ſe recipere; vbi à Iohanne Melſtinio receptus vnà cum Dlugoſſo totum annum ſe continuit; nequicquam prohibente Rege, ne perduellem ſuum & hoſtem publicum Melſtinius ſeruaret. Pauci quidam ex ordine eccleſiaſtico tum Pontificiam autoritatem regiæ anteпoſuerunt. Et ii quidem à Rege duriùs ſunt tractati. Crizanouius ab apparitoribus per mediam vrbem foras eductus eſt eò planè veſtitu, quo Canonici in templo vtuntur, ita vt populus aſpiciens eius vicem commiſeraretur. Dlugoſiis redditus adempti. & alii acerbitatem Regis experti ſunt. Iis verò, qui cum Rege ſentiebant, ſi Pontificiis interdictis grauabantur, regio iuſſu & minis à Pontificiis decretis ad concilium futurum vniuerſale prouocabāt. Meminerat enim Rex, in Baſilienſi concilio paulò antè concluſum fuiſſe, & magno conſenſu ſancitum, vt Pontifices deinceps ſententiæ concilii ſubiicerentur. Quam concluſionem & ipſe Nicolaus Pontifex approbauerat, eiq; ſubſcripſerat. Ad hoc igitur præſidium Rex, exemplo aliorum Regum, Ducum, Imperatorum, in omnibus controuerſiis cum Romanis Pontificib. tanquam ad tutiſsimam arcem confugiebat in illo diſsidio.

Sieniennij controuerſia cum Gruſczinio ſeu potiùs cum Rege.

1461. Iudicium regium in Cracouienſes ciues, de cæde Andreæ Tencinii.

1462. Ziemouitus & Wladiſlaus Mazouiorum Duces veneno ſublati, & de ſucceſsione in Mazouię & prouinciæ Belſenſis dominatum controuerſia. Pacta & conuentiones inter Regem Cazimirum & Georgium Regem Bohemiæ. Qui vtriuſq; Regis conſenſus, cum Georgius in religionis negotio ſuſpectus eſſet, minimè probabatur Pontifici, eumque exaſperabat contra Cazimirum. Conuentus item eorundem regum Poloniæ & Bohemiæ, in quo ſplendor Polonica-

rum opum talis tantusque enituit, vt nunquam Cazimirum ad conuiuium inuitare ausus fuerit Georgius; ne scilicet proderet paupertatem suam.

1463. Capha à Turcis capta. Magnus tunc Poloniam inuasit timor. De Cruciferis aliquot celebres victoriæ terrestri & nauali prœlio partæ. Proinde continuis cladibus debilitati, ad extremum tantùm legati Pontificii autoritati confidebant, qui tamen nihil pro fecit. Nam aliquoties legatus prodiderat suum consilium, quòd videlicet plus faueret Cruciferis, quàm iustitiæ. Et aliquando, cum eo inuito ciuitatum Prussiæ nuncii publicè introducti essent à Polonis, mox toti oppido interdixerat sacris. Caussa autem huius excommunicationis fuit, quòd cum Rege sentirent, aduersante Pontifice. Cum autem nostri, per speciem supplicationis ob rem bello benè gestam, campanas pulsare cœpissent, legatus ita irritatus fuit, vt etiam mulieribus maritorum consuetudine & contubernio interdixerit, quò maritos à fide Regi data citiùs auellere posset. Quæ res etiam tum risum omnibus mouit. Scribunt & illud: Cum Rex in quodam colloquio priuato à legato exasperatus dixisset, malle se regno excidere, quàm Sieniennium pati, se inuito, fieri Episcopum, legatus vociferari cœpit. Præstare, vt tria regna pereant, quàm vt ius & authoritas Pontificis perturbetur aut diminuatur.

Polonorum victoria de Turcis ad Sauum, qua se plurimùm Mathiæ Regi commendabiles reddiderunt; ita vt postea opera eorum libenter vsus fuerit in militia. Numerus Turcarum erat quatuor millium. Polonorum quinquaginta tantùm.

1464. Iudæi direpti Cracouiæ. Cruciferorum clades apud Golpergam. Pii secundi Pontificis Maximi mors.

1456. Cazimiri autoritas & opinio apud Christianos creuit & apud Barbaros ex hac occasione: Pontifex Romanus & Imperator per Patriarcham Antiochenum apud Ezigerum summum Tartarorum principem egit, vt Turcis bellum inferret, quò eos à bello Christianis inferendo auerteret. Ezigerus respondit, in eo postulato se ex voluntate Cazimiri fœderati amici sui pendere velle. Denuo igitur Pontifex cum Imperatore Antiochenum Patriarcham ad Cazimirum mittunt, petitum vt Christianos adiutos vellet ea in re; quandoquidem ipse Christianus communi religioni id deberet. Sed Rex eam deliberationem ad comitia distulit. Sub idem tempus quidam ærarii milites ob non soluta sibi stipendia, coacto iusto exercitu, contra ipsum Regem quædam machinantur. Angebat ea res supra modum Regem, quòd sibi à bellis non concederetur respirare. Et maximè dolebat ei, quòd didicerat eam ob rem Cruciferos resumere spiritus, cum iam antea satis attriti animum ferme despondissent. Itaque

sent. Itaque statuit milites istos tanquam perduelles bello persequi. Quo comperto, accepta fide, in rem præsentem conueniunt, & pœnam publicè deprecati, ad pedes Regis sese abiiciunt. Hac igitur demissa deprecatione tandem non modò veniam impetrauerunt, sed etiam pecuniam emeritam consecuti sunt. *Ira & clementia Cazimiri.*

1466. Polonorum victoria de Cruciferis ad Osiecum. Venit interea Legatus à Pontifice ad componendas lites; quemadmodum ad Regem antea scripserat. Cui Rex per Dlugossum indicauit, se pacem non abnuere; modò ille bona fide patificatorem se interponeret; neque imitaretur Hieronymum Cretensem legatum superiorem, qui Regi, ac si filius eius esset, operam suam pollicitus, cum postea ad Cruciferos peruenisset, donatus ab eis calice aureo, ipsis non obscurè fauebat; Et Cretensis, vt est in prouerbio, cretizauit. Interceptæ enim fuerant literæ legati, & ad manus Regis deuenerant, in quibus calicis huius mentio fiebat.

Celeberrima pugna Polonorum ad Choinice; vbi & oppidum captum fuit, ibique non modò abolita est illa infamia acceptæ quondam cladis, sed etiam multis modis compensata. Ad medium igitur Septembris, cum ex oppido erupissent hostes, commisso cum nostris prœlio, in oppidum reiecti sunt. Nec multò post, prandentibus nostris, rursum erumpentes, cum aliquot horis strenuè dimicassent, multis amissis, terga verterunt. Instabant nostri fugientibus. Hostes verò veriti, ne cum suis nostri simul in oppidum irrumperent, celeriter clauseruut portas permultos suorum excludentes: qui partim cæsi, partim capti, partim in fossam plenam aquæ armati sese præcipitantes submersi sunt. Nec multò post nostri sagittis ignem iaculati, noctu oppidum incenderunt; ita vt quarta pars eius vna cum frumento conflagrarit. Quo casu tandem victa est hostium pertinacia, & missis in castra Vldarico Eisenoueno magno Commendatore, & Iohanne Zalio, vitam fortunasque pacti, nunquam contra Polonos arma se sumpturos esse, sanctè iurarunt. Redditis itaque, receptisque vicissim captiuis, inter quos erat Paulus Iasenius, oppidum cum bombardis, & omni apparatu & instrumento bellico ad quartum Calend. Octobris dediderunt, & lacrymantes Pambergam profecti sunt. Post hanc Cruciferorum cladem pax perpetua sancita fuit, Cruciferique in fidem & clientellam Polonorum recepti, & Magister eorum Princeps renunciatus, ac consiliarius regni. Ab eo tempore Pomeraniæ Ducatus, Michalouiensis quoque, & Culmensis terra recuperata regno Poloniæ adiungitur; pro quibus Poloni centum & octoginta annis cum Cruciferis armis decertarant. *Secundum bellum Choinicense, & victoria Regis.* *Pomerania et Michalouiensis Culmensisque terra Poloniæ adiungitur.*

1462. Sigismundus Cazimiro natus.

1462. Iohannes Dlugossus regiis liberis præceptor designatur.

Nuncii etiam

Nuncii terrarum instituti.

Nuncii etiam prouinciarum instituuntur. vt bini scilicet è Palatinatibus seu Satrapiis mitterentur ad comitia; qui videlicet essent veluti custodes communis libertatis, & medium quoddam, quo posset faciliùs & placidiùs summa potestas cum inferioribus ordinibus coalescere. Sylla quidem Romæ sustulerat Tribunos plebis in gratiam Senatorii ordinis. At Pompeius, quia Reipub. vtiles videbat, eosdem restitui curauit.

In hunc annum reyicitur nunciorum terrestrium (quos vocant) prima institutio: quā quam antea Rituanius, & alij, Craconiensis terræ legati ad Comitia delecti fuerant

1470. Hoc anno venit ad Cazimirum legatus Friderici Imperatoris Raphael Lescinius: eques quidem Polonus, verùm complures annos in ministerio Imperatoris versatus, eique inter paucos charus. Is conatus est Mathiam Regem apud Cazimirum in suspicionem adducere; vtque ab eo sibi caueret, tanquam ab homine vafro, sedulò præmonuit.

1471. Georgii regis Bohemiæ mors. Wladislaus Cazimiri filius Rex Bohemorum creatus.

1472. Cazimirum regem Pontifex, atque etiam ipse Aegypti Sultan⁹ per oratores ad suscipiendum bellum contra Turcas adhortatur. Sed Cazimirus tunc bellis Prussicis, & expeditione duorum filiorum in Bohemiam, & Hungariam ita fuit exhaustus, vt ne in quotidianum quidem victum sumptus ei suppeterent. Eò factum est, vt militibus stipendia non persoluerentur. Hinc extiterunt plurima latrocinia. Nam mercenarii milites, vnde se alerent non habentes, vias publicas quodammodo obsederunt, & alia extrema consilia ceperunt.

1473. Turcæ bis collatis signis cum Husancassano Aegypti, Syriæque Imperatore insigni strage victi. Ad quinquaginta sex millia cæsa militum, & centum quinquaginta tribuni, quos Subbassas vocant, tum perierunt.

1475. Subacta Bazarabia à Turcis, quæ sita est ad littus ponti Euxini intra ostia Tiræ & Danubii, pauor ingens & trepidatio mentes nostrorum hominum inuasit; non secus ac si ipsa iam Podolia & Russia vastaretur.

1479. Sophia Cazimiri regis filia Friderico Marchioni Branderburgensi nupta. ex qua natus est Albertus ille Dux Prussiæ, princeps sempiterna memoria dignus; patronus etiam meus olim clementissimus.

1479. Mortuo Bninio Posnaniensi Episcopo, duo competitores eius Episcopatus fuerunt: Vriel Gorcanus Lucæ Palatini filius, Gnesnensis & Posnaniensis præpositus, & Cancellarius regni; & Stanislaus Curozuacius Procancellarius regni. Sed Iacobo Archiepiscopo interueniente, collegium Posnaniense regiam authoritatem in eligendo Vrielc secutum est; qui Vriel etiam promissum Regis aliquantò ante

liquantò ante habuisse dicitur. Fuit autem & alius Lucas Gorcanus Palatinus Posnaniensis, & postea idem Cuiauiensis Episcopus, pater Andreæ; quem Posnaniensem absolutè ob nominis eius celebritatem Poloni vocabant.

1489. Cazimirus fœdus icit cum Baiazete Turcarum Imperatore, per oratorem suum Nicolaum Firleium, gente Leopardium; qui postea Castellanus Cracouiensis, & dux exercitus Polonici fuit. *Nicolaus Firleius Dux exercitus.*

1492. Mors Cazimiri, subsecuta est. qui Vilna profectus cum Trocos vnius diei itinere peruenisset, fessus, ex nimia agitatione languere cœpit. & inualescente morbo, vbi animaduertit supremum vitæ diem sibi instare, testamentum condidit, quo Wladislaum filium exhæredauit. Deinde sacrosanctis Christianæ religionis mysteriis perceptis, mense Iunio animam exhalauit. Inde in Poloniam solenni pompa elatus in basilica Cracouien. sepultus est ad dextram in sacello sanctę Crucis. vbi & Elizabet vxor Cazimiri ab Alexandro sepulta fuit. Extatque ibidem epitaphium eius. Vel potiùs delubri eius inscriptio characteribus Slauonicis. *Causa mortis Cazimiri.*

Polonicè.

Ku chwale imienia naywyßßoho Bohá oycá wßemohußczoho / pobudowan kościol y sieiá káplicá / powielenim wielikoho á prestawnoho Korolá / proświetnoho Kázimirá z Boskoy milosti Polskoho y wielikoho Kniáziá Litowskoho / Trockoho / y Zomoitskoho / y Kniáziátiá Pruskoho / Páná y dediczá tych y inych mnoho ziem Hospodará. y ieho Korolowey pronaiáśnieyßey pániey Elizábety z pokolenia Czárskoho prodká prenáiáśnieyßoho o Zygmiontá Páná ziemie Rákuskoy / Czeskoy / y Vhorskoy. Poletu ná rożenia Bożoho pierwßoho siemdziesiatoho tysiacnoho / á doconczáli sieiá káplicá Miesiácá Octob. 12. dniá.

Eodem anno Mathias Rex Hungarorum ex apoplexia moritur.

Ioannes Albertus.

Anno ab orbe condito 5454.
Anno Christi 1492.

Cazimiro sepulto ad medium Augusti, conuentus agitur Petricouiæ noui Regis creandi gratia. Minùs pacata fuit illa electio; sicut ferè fit, vbi certus modus electionis incipiendæ, dirigendæ, & perficiendæ præscriptus non est. Marsalcus regni, & Tenczinius Sigismundo, vt eligeretur, fauebant. Idem sentire videbatur Zbigneus Olesnicius Archiepiscopus Gnesnensis, tametsi creditum est, eum clam Mazouio fauisse, cum quo tum fixit in patenti campo tentorium. Insolentiùs autem & ferociùs sese gerebant Mazouii; vt, si non impetrarent, vi exprimerent id, quod petebant. *Incommoda incerti electionis modi.* *Zbigneus apertè Sigismundo fauebat, clam Mazouio.*

1493. Albertus coronatur, Zbigneo Archiepiscopo mortuo, Fridericus Cardinalis, Archiepiscopus & Cracouiensis Episcopus creatur. Venetorum legati gratulantur regnum regi, atque occultè eum contra Turcam concitant. Nam ipsis Dyrrachium eripuerat. Turcæ verò legatus, peramplis donis oblatis, pacem & amicitiam ei deferebat. Verebatur enim Turca ne pluribus simul bellis implicaretur. Fridericus Imperator interim moritur. Apud Visnoueciam in Volynia nostri à Tartaris superantur. Iudæorum domicilium Cazimiriam translatum; quem locum Cazimirus Magnus Gymnasio destinauerat.

1495. Iohannes Mazouiorum dux obiit. Plocensis ditio Poloniæ adiuncta est.

1496. Barbara Cazimiri filia Georgio Duci Saxoniæ à fratre Ioanne Alberto in matrimoniū collocatur. Philippi Callimachi mors Polonis non ingrata. Nam idem ei acciderat, quod omnibus exteris qui modestè secunda fortuna non vtuntur. Increbuerat fama, cum ad tyrannidem incitasse Regem, decretaq; eius venumdare solitum fuisse. Et difficulter quidem inuidiam, & obtrectationes hominum vitant, qui se in gratiam regum insinuant, sed tamen meminisse debent consilii illius diuini. Exaltatus es supra alios, sis quasi vnus ex eis. Iouius scribit Callimachum miserè apud pistorem vitā finiuisse, sed refutatur epitaphio, quod Cracouiæ sepulchro eius, in ædibus s. Trinitatis, inscriptum ita legitur.

Callimachi epitaphium.

Philippus Callimachus experiens, natione Thuscus, vir doctissimus, vtriusque, doctrinæ & fortunæ exemplum imitandum, atq; omnis virtutis cultor præcipuus, diui olim Cazimiri & Iohannis Alberti Poloniæ regum secretarius acceptissim⁹, relictis ingenii ac rerum à se gestarum pluribus monumentis cum summo omnium bonorum mœrore & regiæ domus, atque huius Reipub. incommodo. Anno salutis nostræ 1496. Calend. Nouembris vita decedens hic sepultus est.

1494. Iohannes Albertus Rex cum fratre Wladislao Bohemiæ & Hungariæ Rege in Liuocz conuentum agunt; consultantes, quomodo, coniunctis viribus, cædem crudelissimam Wladislai patrui sui vlciscerentur, propositumque suum nemini reuelant. Ideo Iohannes Albertus Creslaum Curosuantium Cancellarium & Episcopum Wladislauiensem, qui ipsum ab instituta expeditione, quam Bucouiensem vocant, reuocare conabatur, immanius obiurgauit; inquiens, sacerdotem sacrorum, non belli curam gerere debere: se autem vel indusium suum concrematurum esse, si id consilii sui conscium esse sciret. Non desunt alii, qui adhuc occultiorem causam illius belli suscipiendi præter hanc habuisse Regem affirmant, quam ei

Alij de Sigismūdo fratre in Palatinatu Valachiæ constituendo consilium habuisse prædicant.

Callimachum

Callimachum insidiosè inspirasse in perniciem equestris ordinis, hactenus Poloni autummant.

1496. Expeditio belli quam Bucouiensem vocant. Hanc fatalia quædam signa, vt tum existimatum est, præcesserunt. Equus generosus in quodam paruo torrente iuxta Leopolim sub Rege succubuit, paucula que aqua obrutus est. Eques item Polonus Szrobski, cum esset insanę mentis, clamabat vociferans: Nostri in suum malum proficiscuntur. Fulmen quoque quendam equitem cum duodecim equis interemit.

Bucouiensis expeditio.

Præludia & occasio inimicitiarum inter Stephanū Moldauiæ Palatinum, & Ioannem Albertum Regem hæc erant: Promiserat Moldauus se Regi cum vniuerso exercitu commeatum pabuli suppeditaturum. quod quia non præstitit, Rex plurimùm ei indignabatur. Socauiamque exercitum admouit; quæ cum venienti portas occlusisset, quaternis castris positis, oppugnare eam instituit. Habuit autem Rex tum exercitum numerosum. Nam octoginta millia bellatorum habuisse dicitur: curruum ferè triginta millia. Aderant etiam cum eo Sigismundus frater. Aderant & Magistri Cruciferorum Ioannis Tieffen legiones: sed ipse Magister Leopoli mortuus erat. Verùm, cum recordarentur Poloni se eductos ex patria ad alia maiora, quàm ad Socauiæ oppugnationem, tædio moræ dimißionem à Regepetunt. Et iam Wladislaus Rex Hungariæ inter Regem & Palatinum inimicitias per legatos composuerat. Fœdere itaque firmato, facilè Rex suorum votis annuit; prȩsertim cum valetudinarius esset. Interea in reditu, iam nihil tale nostris opinantibus, cum syluam Bocouetiam ingreßi essent, Stephanus fœdifragus tam à fronte, quàm à tergo, eos aggreditur, magnamque stragem in nostris edidit, complures captiuos secum abegit: Inter quos Gabriel Comes à Thecin erat. Et narrant ii, qui cum Palatino Syradiæ Magnifico Alberto à Lasko Despotam Valachiæ anno 1562. deducebant, se vidisse in illis syluis ossa illorum, qui tum fraude circumuenti & interfecti à Valachis fuerunt. Sed existimo & ipsorum Valachorum ossa ibi reperiri. Nam & in ipsis nostri, Regis præsertim aulicus exercitus, magnam cladem fecerunt; ita vt prorsus pro victis ab illo conflictu Valachi discesserint, & plures multò ex eis perierint, quàm ex nostris, exceptis Mazouiorum cohortibus, quæ illo syluestri genere pugnæ illis incognito, Valachis autem vsitato, concisæ sunt. Sed mox, vbi ad littora Pruti ventum est, iterum virtute Polonorum commissa pugna, Valachi fusi fugatique in syluas se abdiderunt, magnam stragem nostris in eis edentibus.

Gozdziec sylua illa à Gottis veterib. dicta, qui illa loca olim habitabant.

1498. Turcæ Rußiam vastantes, hyberna tempestate deleti. Periisse tunc eorum supra quadraginta millia tradunt. Multi postea reperti, qui

perti, qui, interfectis equis, in eos exenteratos & adhuc calentes tum se illatebrauerant. sed frustra; statim enim calor artus vita & sanguine destitutos deserebat. Reliqui, cum sese vtcunque tandem explicassent, & in Moldauiam euasissent, à Stephano Palatino, & Valachis primò excepti sunt. sed cum Polonorum insequentium habitum mentirentur, diuexati sunt ab iisdem & contrucidati; ita vt vix decem millia ex toto ipsorum maximo numero, qui nostras regiones inuaserant, Istro transmisso, salua domum redierint. In religionem hæc res cessit Turcis; ita vt sibi persuaderent, gentem Polonam atque Russam diuinitus defendi. Eo quòd irati cæli pruinis & niuib. tum delecti fuissent.

1500. Opatouia à Tartaris exusta, Zaichostum etiam, Bresta Lituanicum, Turobinum. Petrus Myskouius capitaneus Leopoliensis copiis tum mercenariorum præfectus erat. Tunc etiam Slupecius tantùm vno vase cremati vini (quod vocant) seu aquæ vitæ, in campum educto, Barbaros placauit, ne ædes quas in villa patria Slup habebat incendio traderent adeo insigni artificio fabrefactas, vt etiam cum omnibus structuris horum temporum, quando omnia subtiliùs fiunt, comparari possit. Mihi certè illa domus videtur insigne monumentum antiquitatis.

1501. Adornante iter in Prussiam cum exercitu Ioanne Alberto rege, mittit ad eum Stephanus Moldauiæ Palatinus legatos, deposcens, vt sibi Eliam Petri, qui ante ipsum Palatinus fuerat, filium profugum traderet; causam prætexens, quòd is affectare dominatum diceretur. Traditus quidem non est ei Elias, verùm capite plexus inspectantibus legatis. Et ne iniustè id factum esse existimaretur, vulgatum est crimen falsi in litteris regiis eum commisisse. Mittuntur postea legati ad Magistrum Prussiæ. Sed dum eunt & redeunt legati, Ioannes Albertus rex apoplexia vitam Toruniæ finiuit, ætatis suæ anno quadragesimo quarto. Regnauit octo annis, totidemque mensibus. Corpus eius Cracouiam reuectum & in Basilica arcis sepultum. Vbi hoc epitaphium marmori incisum legitur: IOANNES ALBERTVS REX POLONIAE SVCCESSIT PATRI DIVO CAZIMIRO, DE CHRISTIANA REPVB. NEDVM DE REGNO, BENEMERITVS. PACE ET BELLO CLARVS, INGENIO MAGNO, animo inuictus erat, rei bellicæ miles, eius ingenii consultor testis fuit. Nouem annis auitum & paternum regnum tenuit, annum agens quartum & quadragesimum Toruniæ 17. Iunii. Anno Domini M D I. primo immatura morte periit, relictis post se fratribus, Magno Wladislao Hungariæ & Bohemiæ rege, Alexandro Poloniæ successore. Regina mater ex longa stirpe Imperatorum, quæ filia regis, vxor, & mater erat, charissimo filio & bene merenti

Elias Palatini dux Valachiæ.

bene merenti cum altero filio Sigiſmũdo Duce hoc ſepulchrũ poſuit.

ALEXANDER.

Anno mundi 5463.
Anno Chriſti 1501.

COmitia noui regis eligendi gratia indicuntur Petricouiæ; vbi heroës Polonici adeoque omnes ordines conueniunt. Ibi alii Wladiſlaum Bohemiæ & Hungariæ Regem, alii Sigiſmundum Glogouienſem Ducem; alii verò Alexandrum Ducem Lituaniæ, regem expoſcebãt. Sed, cum illud diploma ampliſsimum, viginti quinque ſignis procerum Lituanorum obſignatum legati Alexandri in medium produxiſsent, omnis dubitatio ſublata eſt. Non deerant tamen, qui conſilio dolum addere volentes, ſpargebant rumorem, Alexandrum omnino cum exrrcitu aduentare. Sic enim fit, vbi certus electionis modus non extat. Aderat autem in illis comitiis ipſe Fridericus Archiepiſcopus, filius Cazimiri Regis. tamen liberum populum liberè conſultare permiſit in præſentia ſua de rebus quas vtiliores fore iudicarent conſeruationi Reipub. Polonæ. Specioſa quidem fuit oratio eorum, qui Wladiſlaũ proponebant. Nam paternum & auitum regnum duorum regnorum Hungariæ, & Bohemiæ opibus & autoritate munire, erat certè aliquid, quod oculos hominum facilè perſtringere poſset. Tamen ad mentionem Lituaniæ & neceſsitudinis cum Lituanis iamdudum contractæ, omnes illos titulos quantumuis ſuo ſplendore coruſcantes, ſicuti & antea quoque tempore Wladiſlai Iagellonis, ſpreuerunt Poloni, & Lituanorum amicitiam cunctis aliis rebus prætulerunt; vt eos hoc modò & ratione tantò magis ſempiterno iure non tam ſibi amicos, quàm ſecum membra & viſcera vnius Reipub. redderent. O prudentiſsimum vetuſtatis conſilium; quod poſtea & ipſe Wladiſlaus per nuncios collaudauit, & Sigiſmundus præſentia ſua factum cohoneſtauit, approbauitque. Itaque coronatur Alexander Cracouiæ. Helenæ verò vxori eius diadema denegatum eſt: eò quòd mordicus Græcorum religioni adhæreret. Nec filia meliorem ſpem de ſe dabat, ab inſtitutis que Romanæ eccleſiæ prorſus abhorrebat. Eodem tẽpore Sachmates Zauolgenſium Tartarorum princeps à præfectis regiis capt⁹ Vilnam tranſmittitur, & cum aliquoties euadere conatus eſset, ex fuga retractus eſt.

1502. Tartari Taurici Opatouiam, Lagouiam, Belzum, Iaroſlauiam diripiunt, & incendunt. Tunc fuit ſecunda Opatouiæ conflagratio.

1503. Hic annus memorabilis Friderici Cardinalis morte. Erat Fridericus aſpectu decoro ac dignitatis pleno. ſed animi mœrore ci

tò consenuit. cruciabatur enim, quod fortuna eum fratribus non æquasset, regios honores ei denegando. Ideo veluti despondens animum, inertiæ sese dediderat, in compotationibus, turpique luxu ac sordibus cum quibusdam suis marcescens. Ad extremum morbo Gallico confectus moritur, vt Miechouiensis refert. Epitaphium eius sepulchro tale inscriptum legitur: HOC OPVS FRIDERICO CARDINALI CAZIMIRI FILIO qui quinque & triginta annis exactis, 1503. Marci 14. obiit, fratri charissimo diuus Sigismundus rex Poloniæ pientissimus posuit. Ei Andreas Rosa in Episcopatu succedit. Eodem tempore Vincentio Prærebio Episcopatus Præmisliensis defertur. Iohannes Lascus à secretis & annulo Regem in Lituaniam sequitur, bene exercitatus in negotio Cancellariæ. Conradus Mazouiorum Dux moritur, & filiis in feudum Mazouia conceditur, vt mascula proles hæreditate eam obtineret, orbi verò inter se succederent. Laudaturque hic liberalitas Alexandri, qua cæteros fratres superasse dicitur. Valachus prouinciam Pocuciæ, ad montes Sarmaticos sitam, iuris sui facit, de sua ditione iniustè priùs detractam dictitans.

1505. *Motus in Lituania non omnino leues, dum Senatus Gliniscium, & Gliniscius Senatum apud Regem accusat. Fuit Gliniscius magni animi vir. Hic adolescens adhuc in Germania apud Albertum Saxoniæ Ducem, dum in Frisia bellũ gerit, strenuè se gessit, ac per omnes militiæ gradus magnum sibi nomen peperit. Itaque, rediens ad suos, vt fit, multa sibi permittebat, alios despicatui habens. Quamobrem cuncti eum elati animi hominem iudicabant; dabantq; ei vitio, quòd potentia sibi parata & opibus, alios in odium apud principem adduceret, plerosque etiam falsò criminaretur. Ita alij Palatinatu moti, alij Senatus ingressu exclusi in acerbo dolore versabantur. Vilna tum muro primùm cincta. Mechmet Kierei Tartarorum Dux, ad Minsko castris positis, quoquouersus cohortibus dimissis, Lituaniam vastat. Dumq; reprimitur impetus hostium, Prunscius Dux Hlebus multitudinis armis opprimitur. Sed quia delati sumus ad commemorationem huius strenui Herois, monet me occasio, vt altiùs repetam historiam huius stirpis. Post mortem Wladimiri Monomachi nuncupati, Monarchæ Kiouiensis adeoq; totius Rusiæ, vnus ex filijs eius Iaroslaus occupauit Rezanensem Ducatum: vnde cognominari voluit Magnus Dux Rezanensis. atque instituit, vt posteritas ipsius pro insignibus vteretur viro loricato in equo decurrente, cum stricto gladio. Ipsi, inquam, hoc inuentum tribuitur. Hic, confecto curriculo & vitæ, & dominatus sui*
1545. *in Rezanensi Ducatu anno 6652. vt Rusi ab orbe condito numerant, duos filios reliquit; quorum maiori natu Iacopelko Ducatus Rezanensis sorte*

zanensis sorte cessit. Suetoslaus verò iunior in Ducatu Prunscensi sedes suas fixit. titulo similiter Magni Ducis sibi vsurpato. Etenim fuit vir magni animi, non obscurè referens indolem illorum duodecim Heroum, vel vt Russi vocant Bohatirorum, à quibus originem ea gens ducit; vt annalistæ Russorum memoriæ mandarunt. Hic moriens reliquit Georgium filium ex filia Olhæ Ducis Branskij. Georgio defuncto anno 6687. successit Ihorus, & Iaroslaus. Ihorus Hlebo Rezaenensium Duci cum auxiliares copias adduxisset, in conflictum belli equo delapsus & grauiter vulneratus, in itinere dum reuerteretur, mortuus est; relicta filia Olha, quæ postea Duci Quatuoreclesiensi nupsit. Iaroslaus autem filium habuit Wladimirum, qui ex Olha coniuge Restouiensi Ducissa Olham & Wsenolodum filios suscepit. Horum Olha anno 6727. à Tartaris, qui Duce Balakleio (à quo propugnaculum illud ad Borysthenem nomen accepit) Russiam vastabant, interfectus est. Wsenolodus autem ex Ducissa Sudaliensi filium habuit Mscislaum, mortuusq; est anno 6737. Huius Mscislai temporibus, iuxta annalistarum Russorum sententiam, anno à condito orbe 6747. Batti ille princeps famosissimus Tartarorum cum valido exercitu progressus, deuastauit patriam sedem istorum Ducum, Prunsko vocatam. Ipse Mscislaus in Quatuoreclesiensem principatū profugiens, ægrè vitam seruauit. Fratres tamen, nepotesq; eius, adeoq; omnes eius ditiones vna cum arcibus mole belli tum oppressæ & deletæ fuerunt. Post mortem Mscislai Georgius filius ex Ducissa Iaroslauiensi habuit filium Suetoslaum. cuius æuo inciderunt illa bella Russica Gedimini Magni Ducis Lituaniæ, à quo etiam Stanislaus Kiouiensium Monarcha principatu exutus & deturbatus, Prunskum ad hunc confugiens, portum suorum malorum reperit. Recreatus demum Rezanum concedens ad Ducem Rezanensem, filiam eius vxorem accepit, & ibidem vitam finiuit. Demetrius filius Swetoslao successit, qui Tartarorum Zauolgensium Circassiorumq; continuis incursionibus fatigatus, anno 6861. fatis concessit; filio relicto Rosislao, qui ex Ducissa Tucrensi progenuit Demetrium filium, & tandem anno 6892. mortuus est. Demetrius nobiles inimicitias & bella gessit cum Duce Rezanensium, quoad vixit; ideo quòd auxilia ferens Duci Moschouiæ, ditiones eius attriuisset, ac debellasset. Hic, relictis duobus filijs, Georgio & Michaele, mortuus est anno 6929. De cuius morte cum ad Moschorum ducem fama peruenisset, misso Duce Iaroslauiensi, consolatur eos, beneq; sperare iubet; ac veluti memor necessitudinis, quæ ei cū patre eorum intercesserat, beneuolentiam eis suam vltrò offert. hoc agens insidiosè & modis omnibus persuadere tentans, vt se eius tutellæ & defensioni vtpote minores iusta ætate permitterent.

ætate permitterent. Erat hoc speciosum consilium, ac tempori illi & eorum ætati imbecilli conueniens. Sed præmoniti de humanitate Moschi insidiosa, nequaquam eius legationi assentiuntur. Offensus ille vehementer, cogit contra eos exercitum. Georgius in tempore monitus auxilia Tartari Præcopensis, missa in stipendium militi pecunia, implorat. Hinc aliquot millia expeditiorum Tartarorum Carus Princeps mittit; quibus suorum tria millia Georgius adiungit. Cum hac manu Moscho iam appropinquanti cum exercitu occcurrit. Committitur prœlium a-
1423. trox. Sed dux immaturæ ætatis multitudine circumfusus profligatur; ita vt fugæ se committens ægrè ad Præcopensium Ducem incolumis euaserit. Acta sunt hæc ab orbe condito anno 6930. iuxta annalistas
1427. Russorum. Postea Dux Moschouiæ, contracto exercitu, obsidione cingit arcem Prunsko, & vi eam vnà cum orphano Michaele capit, quem secum in Moschouiam abducit; vbi possessiones ei attribuit. arci verò captæ præsidium validum imponit, ac omnem Ducatum in prouinciam redigit, quæ hactenus ditioni eius subest. Fuit principatus iste opulentissimus, felicitateq; soli nulli prouinciæ, quæ Moschis parent, excepto Rezanensi Ducatu, cedens. Ideo Magnus Dux libenter eum titulis suis adiungit. cuius rei monumenta Archiui Regij documento esse possunt. Habuit autem illa prouincia milites strenuos. Nam sita est in loco obuio ferocissimis gentibus inter profluenta Dunæ & Dunec, ripamq; Mæotidos, non longè à portu Azow; vt in Chorographia nostra expressum cernis. loco fere illo, vbi aræ Iulij Cæsaris inter antiquitates monumentum celeberrimum, sitæ esse à Strabone & Ptolomæo Geographis perhibentur. Quia verò Batti, Balakleius, & alij clari duces Tartarorum quibus cis Volgam habitatio est, illac exercitus suos ductarunt, ideo per hanc prouinciam via expedita & transitus in Europam Tartaris commodior patet. Itaque est illa eorum iniurijs valde obnoxia. Ad quorum tamen transitus prohibēdos Helena mater Ioannis Basilij Ducis Moschouiæ, anno salutis 1537. arcem muro & turribus frequentibus muniuerat, præsidioq; firmo imposito, armorum omnis generis apparatu referserat. Cuius rei oculatū testem habuimus in Polonia virum non postremæ autoritatis apud illam gentem, Ducem Andream Krupski, qui ex mandato Magni Ducis Moschorum Ioannis Basilidis nuper mortui, præfecturam illam cum imperio militari administrauit, idq; per 2. annos sed Moschi tyrannidis metu deinde perculsus, ad Regem transijt; cui præfectura Kowlensi in Volhynia prospectum fuit: vbi etiam vitam finiuit. At verò Georgius, de quo ante diximus, cui facies decora ac principali stirpe & ipsius genere digna, apud Carum Præcopensem gratiam conciliauerat, interim obtinuit, vt ad recuperandas patrias sedes

Aræ Iulij Cæsaris in Ducatu Prunsciorum.

das patrias sedes remitteretur, adiunctis ei duobus Cari filijs cum exercitu non contemnendo: ea lege, vt, vendicata sibi patria, annuum tributum Præcopensi penderet, pecuniamq; in militum stipendia expensam numeraret. Accidit autem dum ille prosequitur iter, vt Carus ipse iam senex moreretur. quo nuncio accepto, ex itinere domum reuertuntur milites omnes, Georgio secum vincto reducto, & in custodiam tradito. Non enim cernebat gens illa aliam rationem, qua sibi de expensa pecunia cauere posset. Itaque illic vndecim annos illam captiuitatem pertulit, donec benignitate Iagellonis est liberatus; qui etiam missis duobus magnæ autoritatis viris, quorum alter & quidem præcipuus Holsanensis Dux fuit, eum aduenientem in finibus benignè excipi, & honorificè in Poloniam deduci iussit, anno 1434. Hic Georgius postea Sigismundi Ducis Lituaniæ tyrrannidem veritus, vxorem ducit Ducissam Slucensem, ex qua filium Ioannem suscepit, qui vnà cum matre breui fato concessit, Orbitatem igitur suam consolaturus secundò adiunxit sibi vxorem filiam Solomirecensium Ducis ex qua Hlebum filium procreauit anno 1462. verùm, sex annis exactis, subsecutus est priorem vxorem. Fuit vir comitate morum, & mansuetudine cum alijs, tum ipsi Cazimiro Regi filio Iagellonis maximè commendatus, qui erga eum signum fauoris & beneuolentiæ non vulgare edidit, curia Brestæ ipsi donata, & ampla possessione Comoncicka vocata, quam antea Rinuntouith, & ipse vir clarus, loco præfecturæ rexerat. Georgij Hlebus filius vir acer in armis fuit, staturæ proceræ & conspicuæ; ideoq; se seruitijs Reipub. totum addixerat, & temporibus Iohannis Alberti, & Alexandri regum Poloniæ aulicus fuit primò, deinde Magister cohortum effectus, copias ductauit. Duxit is vxorem, filiam Tiuonis Viltenensis Trocensisq; Potbipiatham nuncupatam; ex qua duos filios suscepit, Fridericum, & Andream, filiasq; aliquot, quarum vna peperit Ioannem Zinouicium Dapiferum Magni Ducatus Lituaniæ, qui & capitaneus vt vocant, Trabscensis fuit. Hlebus tandē anno 1513. ad Minsko à Tartaris, cum multa opera strenui viri ac bellatoris edidisset & cum contemptu etiam vitæ suæ egregiè dimicasset, interfectus fuit. Vir decora facie, & suaui ingenio præditus: ideo cunctis; & potissimùm ordini equestri desiderium sui moriens magnum reliquit. Ab omnibus ergo solenni pompa eius funus deducitur, & mole ex terra in altum egesta honoris causa sepelitur. quæ ad hunc diem in Lituania Magnus cippus Ducis Hlebi Prunscij vocatur. Fridericus Hlebi filius Palatinus Kiouien. & Præfectus multorum capitaneatuum fuit. Matrimonio autem iunxit sibi Theodoram filiam Bogusij Zglouiczinij. de quo obiter pauca. Fuit Bogusius vir toga clarus thesauriq; terrestris (vt vocant)

Lituaniæ præfectus. Duxit is vxorem Ducißam Sanguſkouiam ex qua tres filias habuit, quarum maior natu fuit Anna, quæ nupſit Staniſlao Tencinio Palatino Cracouienſi; cui peperit Ioannem illum Baptiſtam Palatinum Belzenſem, Præfectumq; Lublinenſem, virum maximæ expectationis; niſi mors immatura tranſmarinam peregrinationem periclitantem peremiſset; et Catharinam fœminam lectiſsimam. Hæc primò nupſit Georgio Duci Slucenſi, peperitq; ei tres filios, qui nunc in luce hominum verſantur. Tandem Chriſtophoro Radiuilo Palatino Vilnenſi ſecundo matrimonio eſt copulata. Iulia Boguſij minima natu filia Hornoſtaio nupſit. Theodora autem tradita fuit Friderico Prunſcio Palatino Kiouienſi, vt iam dictum eſt, ex qua duos ſuſcepit filios & duas filias. Horum liberorum eius duo, Georgius & Maria immatura morte ſublati ſunt. Elizabeta verò alia filia iuncta eſt matrimonio Ioanni Zborouio, Caſtellano Gneznenſi, aulæ regiæ copiarum præfecto, Odalanouienſi, Grudecenſi, Vendenſi, Volſtinenſi, Dubiſcienſiq; capitaneo, cui peperit filiam Annam anno 1576. quæ viuit; mater verò fatis conceſsit. Porrò Alexander alter Friderici filius qui Kiouiæ anno 1553. natus eſt viuus ſupereſt. Hic, vt Reipub. meliùs inſeruire poſset, in exteris nationibus magnam partem ætatis ſuæ varijs ſtudijs occupatus exegit. In Germania ſub præceptore ſtrenuo, viro inſigni, ſtudiorum ſuorum primum tyrocinium fecit. Tandem profectum ſuorum ſtudiorum vberiorem reddere volens, Lutetiam Pariſiorum conceſsit. Inde in Angliam, & in Galliam Belgicam. vbi Gantabrigiæ Louanijq;, veluti mercaturam bonorum ſtudiorum profeſsus, ſubſtitit. In Hiſpaniam tandem, & poſtremò in Italiam, impulſus deſiderio videndi variarum Rerumpublicarum formas, et militaris diſciplinæ inſtituta, nauigationem, & peregrinationem moleſtam ſuſcepit. Quæ res ei poſtea vſui fuit. Nam, cum Reſpublica Polona & Lituana de eligendo in regem Henrico Gallo deliberaret, ille, quamuis adhuc adoleſcens Magni Ducatus Lituaniæ nomine, ex ſententia Reipublicæ illius, vnà cum Nicolao Radiuilo Palatij Magiſtro oratorem in comitijs egit. Et poſtea, confirmata iam ætate, Stephano regi ad famam benignitatis eius & aliarum maximarum virtutum excitus, ſuis ſumptibus ſponte, ſeu voluntaria (quam vocant) militia militauit. Commemoratur iam & à ſcriptoribus laudibus extollitur eius equitum ala, ob decorem eximium, equos egregios, armorum copiam &, quod maximum eſt, lectiſsimorũ iuuenum numeroſam manum. Hic nunc coboneſtatus Dapiferi Lituaniæ titulo, Luceoriæ, vbi olim ſedes Ducum Rußiæ fuit, & conuiuium illud multorum regum toto orbe decantatum, Præſidis munere fungitur. Sed ad patrem eius Fridericum redeo; cuius inter alia in Rempub.

lia Rempub. merita illud non postremum à viris militaribus sæpe commemoratur, quòd arcem celeberrimam in aditu & finibus ipsisq; faucibus Scythiæ, vltra Kiouiam, Bialacerkiew dictam excitauit efferamq; illam gentem transitu ad nos, quoad fieri potuit, prohibuit. Certè summa eius industria vel ex loci illius ad construendam arcem delectu patet. Est enim ille locus veluti pharos & specula totius Russiæ, vnde primum & certissimum nuncium de Barbarorum aduentu affertur. Sæpe ibi videas Tartaros sub mœnibus arcis, tanquam canes in culinam prospectantes. Quòd si lateant aut fallant excubias aliquandiu, magnus & inemendabilis error statim sequitur. Cum verò tempestiuè obseruantur, fama tandem de eorum irruptione ab vna in aliam arcem defertur, donec ad Campiductorem et inde ad Palatinos Regemq; ipsum peruenit. Significat autem apud nos Campiductoris nomen simile quid eius, quod apud Gallos Admiralij appellatio declarat. Nam, vt ille à maris custodia sic vocatur, ita hic à campis illis amœnissimis & à solitudinibus, quæ per centum & ampliùs milliaria nostratia Scythiam versus patent, nominatur. Horum enim illi custodia & tutella veteri instituto committitur. Potest igitur hic heros inter principes fortunatos connumerari, quòd gratia & beneuolentia maximorum, & minimorum, sibi comparata, ex hac luce decesserit; fortuna cum eo semper blandè, quasi ei obstricta esset, agente. Mortuus Vilnæ anno 1555. sepelitur in templo monasterij sodalitij Bernardinorum.

Campiductor quid propriè apud Polonos.

1505. Elizabeta regina, pientissima fœmina, quinque filiorum ad tantam sublimitatem honorũ euectorum aspectu satiata, moritur.

1506. In Polonia in Senatu motus quidam oriuntur. Certatum enim est inter politicos & ecclesiasticos de ordine & ratione sedendi in Senatu regio, ac de expeditionibus bellicis. Contendebant proceres, vt Episcopi alterum latus regis sibi concederent, alterum, vel dextrum, ipsi tenerent; deinde, vt bona ecclesiis addicta, perinde ac Nobilitatis bona, publica belli onera sustinerent. Tuebantur Episcopi prærogatiuas suas; quòd regio lateri ab vtraque parte asfidendi ius haberent, & militiæ vacatione ecclesiastica bona antiquitus gauderent. Post longam altercationem Rex tandem controuersiam ita diremit; vt Episcopis & ecclesiis suæ prærogatiuæ saluæ manerent.

Per idem tempus duo Strusii fratres, adolescentes strenui & bellicosi, à Valachis oppresi occubuerunt. De quibus etiam nunc elegiæ, quas Dumas Russi vocant, canuntur, voce lugubri, & gestu canentium se in vtramq; partem motantium, id, quod canitur, exprimentes; quin & tibiis inflatis rustica turba passim modulis lamentabilibus, hæc eadem imitando exprimit.

Strusij.

Hoc anno Ioannes magnus Moschorum dux cum Stephano illo magno Va-

Moschorum potentia aucta amicitia Valachorum.

magno Valachorum Palatino affinitate & amicitia contracta, Casanenses, Permios, Sibiros, Lapos, Iugros Hungarorum progenitores, Bulgaros Asiaticos, Suecos, Liuonos, partim subiugauit, partim tributarios sibi fecit, & Lituanis septuaginta arces ademit. De hac re vide Hebersteinum Slauum oratorem apud Moschum Maximiliani Imperatoris. Eodem anno Lituani Tartaros ad Kleczko oppidū ingenti clade prosternunt & contrucidant. Laudatur in eo prœlio virtus Stanislai Kiska Lituani, quem copiis rex præfecerat. Laudatur & dexteritas Glincii aliorumque. Sed & Czarnicouii Sediuouii Palatini Posnaniensis animus & prudens ex tempore captum consilium prædicatur. Is enim Vilna accurrens cum trecentis ex aulico Regis comitatu hastatis, in primo agminum congressu è propinquo colle Tartaris se ostendit; cumque armis fulgentem frontem aciei suæ latiùs diduxisset, ac tympanis atque tubis vehementiùs insonare iussisset, Lituanis quidem animum, hostibus verò terrorem non mediocriter auxit, cum longè maiorem quàm pro numero, speciem exercitus vtrisque subitò ex loco opportuno monstrasset. Itaque statim Tartari territi terga dedere. & Lituani alacres eos persequi non desierunt, donec omnes ad vnum cruenta clade fudissent. Quæ victoria cum Regi iam animam agenti nunciaretur, sublatis in cælum manibus suspirans & collachrymans, tacitus, amisso iam vsu linguæ, gratias agere Deo est visus, omnibusque circumstantibus manum porrigens ad superos commigrauit; anno ætatis quadragesimo quinto Vilnæ; vbi & sepultus quiescit. Quatuor annis & mensibus octo Poloniæ regni sceptra tenuit. Cæsa referuntur tunc Barbarorum viginti millia; totidem equi capti, & præda omnis excussa. Admodum autem industriè tunc Lituani reliquias exercitus Scythici deleuerunt. Nam non contenti post primam & secundam impreßionem victoria, conferebant se ad statiua hostium, quæ Koß/ hoc est calathus, vocantur. Ibi taciti manentes opperiebantur, donec cæteri hostes, qui prædatum longè lateque excurrerant, casus suorum ignari, ad statiua, quemadmodum inter eos conuenerat, reuerterentur. Ita cunctos, qui post tertiam aut quartam diem turmatim reuertebantur, vt quique primi venerant, excipiebant, & aggressos magna strage concidebant. ex qua qui euadebant, à militibus interficiebantur, quos Glincius in eum finem, quacumque suspicabatur Tartaros in fugam se coniecturos, antea disposuerat. Ita & castra repetentes, & fugæ inde sese committentes, vtriq; ad vnum occidione occisi sunt.

Alexander sub finem fœlicior Alberto. Contrà Albertus ab initio fœlicior.

SIGISMVNDVS.

SIGISMVNDVS.

Anno ab orbe condito 5469.
Anno Christi. 1507

CVrato sumptuosè funere Alexandri, Sigismund⁹ frater eius Dux Glogouiensis,& Opauiensis Capitaneus generalis,Magnus Dux Lituaniæ, Petricouiæ Rex Poloniæ eligitur, & Cracouiæ ab Andrea Rosa Archiepiscopo Gnesnensi 24. Ianuarii coronatur. Sequenti verò die eques, coronam in capite gestans,in vrbem de more descendit;& ibi iusiurandum à magistratu vrbis Cracouiensis, & claues vrbis accipit. Ad regium igitur munus & potestatem euectus, statim dedit operam diligenter, vt omnes ordines,& magistratus regni ad officia eorum legitima reuocaret; constitutaq; bene Repub. hostes regni coherceret. Cum autem neruo belli Respub. Polona ob immodicas largitiones Alexandri nuper mortui regis destituta esset,Sigismundo hac de causa valde solicito peropportunè Ioannes Bonerus vir prudens,& diues præstò fuit. Nam præter id,quòd pecuniæ,ex propria arca,magnam vim ei contribuit,ac numerauit, eas etiam ditiones & bona, quæ erant hactenus alieno ære obstricta,vt liberari possent,effecit.qua de re ex Ludouico Iusto Decio in vita Sigismundi, sic accipe: Comitatum Scepusiensem ex manibus Iohannis Iordan duodecim millibus aureorum liberauit. Ducatum Osvvicensem, & Salinas Russiæ à Paulo Nigro Cracouiensi ciue quatuordecim millibus aureorum exemit. Proschouiam oppidum à Georgii Lang hæredibus nouem millibus aureis liberauit. Nieschouiensem arcem è manibus Stanislai Koscielecii nouem millibus redemit. Item paulò post inter Cracouiensis vrbis mœnia, ad præfecturam pertinentia;præsertim molendina,custodiam piscium, macella, & quædam alia plus duodecim millibus redemit. Salinas Cracouienses censibus plurimùm grauatas, iis, magna pecuniarum summa erogata,leuauit; quibus tunc,in initio regni Iohanne Iordan mortuo, Andream de Koscielec præfecit. Ilkusiensis plumbi Olboram à Seuerino Bethmano quinque florenorum millibus exemit. Præterea Syradiam quinque millibus, Gostiniam duobus millibus, Miedzirzecz duobus millibus trecentis, Radomiam trib⁹ millibus, Sochazouiam septem millibus, Piotrkouiam mille ducentis, Drohobicz quinque millibus,Rabstinensem arcem mille quingentis,Arcem Ritter mille,Lublinense teloneum mille quadringentis,Slochouiensem arcem quatuor millibus,Tucholā vndecim millibus,Sandz quatuor millibus, Iuno Wladislauiam quinque millibus, teloneum & pontale Thoruniense decem millibus florenorum,ex diuersorum manibus eruit. Atq; hæc omnia in ipsis fermè regni initiis cum aliis multis regio ærario adiecit. Interim Moschus, Glincio duce, qui Zubrezinio

Prima cura Regum recens electorum.

Iohannis Boneri prudentia et diuitiæ.

Bona regalia alieno ære obstricta liberantur.

Glincius.

qui Zubrezinio per idem tempus interfecto, ad eum transierat, exercitum in expeditionem contra nos educit. Cui Sigismundus copias suas, Duce Firleio, opponit. Moschicus exercitus, qui sexaginta millium fuisse certò affirmatur, potentiam Sigismundi, & industriam ducis belli reformidans, illa nocte, quæ conflictum diremerat, nequicquam eos ex fuga retrahente Glinscio per syluas & paludes dilabitur. Sub idem tempus Glinscius, per Georgium Rechemberg equitem Germanum summæ tum authoritatis apud Regem, reconciliari cupit. Non abhorret Sigismundus à viro; imò nobilem quendam iuuenem Polonum Trepkam ad illum in Moschouiam ablegat. qui vt commodiùs mandata Regis exequi posset, perfugam se simulauit. Sed, aduersante ei fortuna, à Moscho capitur; & mox ad quæstionem abripitur ac torquetur. Laudatur in eo iuuene, quòd arcanorum domini sui tam pertinax fuit custos, vt etiam grauissimè tortus, sicuti Moschi in hoc excellunt, tamen mandatum perferendum sibi concreditum non reuelarit. Laudant Athenienses suam Leænam meretricem, quæ, cum tormentis adigeretur, vt consilia eorum proderet, qui contra Hipparchum tyrannum conspirauerant (nam amica fuit eorum) linguam dentibus ipsa sibi amputauit. At Trepka noster linguam integram habens, ingenita sibi virtute tacuit; ac maluit quæque extrema subire, quàm aliquid contra decus nobilis Poloni committere.

Firleius dux belli contra Moschum.

Rechemberg.

Trepka veru alligatus & ad lentum ignem tostus secretum sibi commissũ non pandit.

Leæna meretrix.

1509. Moschorum magno Duce iam pulso, ac propemodum profligato, Valachus iterum cum Polonis in harenam descendit. Ad vrbem Leopolim is, & magnam partem Russiæ penetrauerat, thesaurosque inde non exiguos exportauerat. quem Poloni insecuti, cum assequi non possent (nam in profundis syluis se abdiderat) Dorochimam, Sczepanouice, Czarnovvczice, Botuszaniam, Chocymiamque cœperunt, & Sochauiam grauiter oppugnarunt. Ita, vniuersa regione peruastata, ad suos spoliis onusti, graui agmine reuertuntur. Interim, cum nostri Tyram seu Nestrum traiicere vellent, Valachi, nactos se rati eorum profligandi occasionem, è syluis ad pugnandum eosq; fluminis transitu prohibendos instructi erumpunt. Cum quibus equitatus aulæ regiæ, qui in ea, vbi hostes erant, fluminis ripa remanserat, prœlium acre commisit, transmissisque clam à tergo aliquot cohortibus Polonorum, omnem exercitum Bogdani Valachi fuderunt. Captiui fuerunt in eo prœlio inter alios primores, aliquot Palatini & multi equites; quinquaginta autem securi percussi. vt scilicet compensaretur mors mercatorum Polonicorũ, quos Stephanus pater istius captos Trebovvliæ, in oppipo Podharce concidi iusserat. Triginta porrò captiui insignes Leopolim deducti sunt, in his Logophetus minor, id est Procancellarius, quem Golofetum nostri corruptè vocant.

Bellum Valachicum.

Logophetus Valachiæ.

1511. Lubecenses Gedanensium portum inuadentes, multa damna eis inferunt; æs, cuprumque (quod vocant) Phocarorum inde abripientes. Per idem tempus Laskovvskius genere Sarmata à Turcarum Imperatore legationem obit. Quod exemplum est veteris instituti illorum principum. Legationes enim transfugis libentiùs, quàm suis, mandant. Vitus de Fuerst legatus Imperatoris Maximiliani Pisonem Oratorē summi Pontificis in senatu sede & loco priore deturbat. Interrogatus quid ita? respondet & demonstrare conatur, in rebus politicis potiorem locum deberi Imperatori, quàm Pontifici. Hæc autem promanabant ex veteri dissidio inter Henricos Fridericosque & Pontifices de Cæsarchia (vt ita loquar) & Hierarchia, vtra alteri præferenda sit.

Laskowski Turcicus legatus.

1512. Cum Sigismundus iam expertus esset arma Moschorum & Valachorum, tertiò Scythæ contra eum arma mouent. quib⁹ Constantinum Ostrouicium cum Lituanicis copiis, & Nicolaum Camenecium cum Polonicis ad Visnoueciam opponit. sed antequam vidissent hostem, concertatio quædam nobilis de principatu loci inter vtrosque oborta fuit. Constantinus enim dextrum cornu sibi deposcebat, eumque honorem sibi deberi contendebat, quòd longo, vsu hostium copiæ sibi, suisque optimè cognitæ essent; contrà verò Nicolao & suis incognitæ. itaque verendum esse, ne insuetis militib. pugnæ mala facientib. initia, aliquid triste consequatur. Contrà Poloni, eorum auspiciis rem geri clamabant; neque ex vsu fore tam exiguum exercitum in multas cohortes diuidere. Consultiùs igitur esse, vt adæquatis honoribus, & viribus iunctis, tanquam vnius corporis, vniusque Reipub. membra, quam Deus dare vellet fortunam expectare, de eaque masculo animo, viribus cum hoste contendere. Interim dum in hanc, & in illam partem commutantur sermones, anteambulones hostem iam prope adesse renunciant. Itaque, altercatione posthabita, raptim acies ad hunc modum instruuntur. Constantinus cum Lituanis dextrum latus occupat, quod Poloni antea aliquoties ob arcuū commodiorem vsum eis sponte concedebant, (nam vsu compertum est maiore dexteritate dextrā tenentes è pharetra iacula depromere & eiaculari) Polonis autem mercenariis sinistrum cornu tutandum cessit. Acies media ex nobilibus patriciis, ac veteranis confecta fuit. ita vt isti in medio, illi verò cum mercenariorum aliquot cohortibus veluti antemurale coram eis constiterint. Constantinus, vbi animaduertit, media acie instructa, honori suo Polonos prudenter cauisse, copias suas aliquot parasangis seorsim à Polonicis aciebus, ad colles quosdam abducit. Interea præter spem hostes, acie directa, agminatim suo more tripudiantes, in Constantini aciem statim irrumpunt; vt ita repentina audacia maiorem ei terrorem

Descriptio prœlij cum Tartaris ad Visnoueciam, cuius pictura cernitur Cracouiæ apud Franciscanos.

Altercatio, vtra pars dextrum cornu tenere debeat.

ei terrorem incuterent. Susceptum est vtrinque magna spe victoriæ certamen. Iamque magna ex parte mixtæ erant cohortes Lituanorum cum Barbaris, cum Constantinus paulatim retulisse pedem dicitur; vt ita ipsum suis sequentibus, procellam Tartarorum, quæ ei imminebat, in Polonicas copias induceret. At vix Polonicas acies attigerat, ecce clamor à tergo coortus, significans, Lituanos Barbarorum insultus, atque pertinacem pugnam, telorumque ingentem vim ampliùs ferre non posse. Perculsusque Constantinus, cum suorum fugam videret, Polonos, vt subueniant quam primùm, hortatur. Hæc ferè ad verbum ex Iusto Decio retuli. Scio alios tradere, quòd Constantinus consultò secesserit, vt hac ratione hostem pugnandi auidum post se eliceret; ac ita dum ipsum longa acie hostes vrgerent, latera eorum, hastatorum nostrorum cuspidib. obiiceret. Sed Iustus illius seculi scriptor, contrarium tradit. Præfectus itaque Polonicarum copiarum, videns Lituanos à fortuna mulctatos, Sampolenskio, & Bernardo Pothocio strenuis militibus negocium dat, vt actutum subsidia laturi accurrant. Constantinus etiam suos fugientes sistit. Itaque redintegratis viribus, pugna atrox committitur. Mutata fortuna, qui paulò antè fugere cœperant, intrepidis animis hostem fugere cogunt. Interea Tartari, laborantibus suis, omnes, paucis exceptis, qui custodiendis captiuis relicti erant, ad ferendam opem accurrunt. Polonorum quatuor cohortes in eos immissæ ita iam se insinuauerant, vt vndiq; circumseptæ, in mediis aciebus non apparerent. submissæ deinde aliæ post alias continuatis vicibus; quæ tamen hiatum illum in summo ardore conflictus explere non poterant. Rediit ergo res ad illam mediam aciem; atque ita vniuersus exercitus vtrinque pugnare cœpit. Dum autem pertinaciter inter vtrosque certatur, vna ex nostris cohortibus, inter confertissimos hostes penetrando, à primis peruasit vsque ad nouissimos, vbi captiui nostri præsidio Tartarorum tenebantur. Quibus conspectis, statim vincula manibus paucorum demunt. hi soluti, alios quoque soluunt ac liberant; atque ita, sublatis manibus in cælum, ope diuina implorata, arreptis securibus, verutis, & quæ casus offerebat, mox ex captiuis milites fiunt, & perrumpentes acies hostium, secant, confodiunt, laniant. Itaq; Tartari animaduerso infortunio suo, viribusq; & consilio destituti, terga vertunt, & quò quemq; casus ferebat, eò per campos diffugiunt. fugientes nostri persequuntur, sternunt, ac conficiunt. Gloriosa hæc victoria fuit, & incruenta. Nam, cum ex hostibus viginti quatuor millia ceciderint, ex nostris vix centum perierunt. Hoc prœlium penicillo adumbratum habes Cracouiæ in Peristylio monasterii Diui Francisci.

Ducis Zatoriensis mors.

1513. Helena Alexandri Regis vidua moritur & Ianusius Zatoriensis Dux

toriensis Dux dum Myskouium virum militari disciplina insignem, vt Iustus refert, variis iniuriis afficit, ab eo, dum venationi vacat, interficitur. Occasio dissidii inter eos fuit riuus aquæ admodum paruus, vt ipse vidi, quem Dux arbitratu suo auertebat.

1514. Sigismundus, cum accepisset triste nuncium, Sindensko arcem nominatissimam in finibus Lituaniæ dolo, & astu Glinscii à Moschis captam, exercitum triginta quinque millium contra Basilium Moschorum Ducem mittit. Et Lituanis quidem Constantinum Ostrouium, virum illa ætate peritia artis militaris cunctorum existimationem sua fama obscurantem, præficit. Polonis verò Svvierczouium celsitudine animi nemini secundum. Insigniores ex patriciis Polonis in hoc exercitu commemorantur Tencinius, Pilecius, Zborouius, Myskouius, & Kmita: Moschi, iam superato Borysthene, ad nostros contendunt. Sed deinde data opera retrocedunt, vt nostros ob fugæ speciem, quam ipsi præsetulerant, exultantes, ad iniquiorem illis locum secum pertraherent. Iam enim inter proficiscendum locum certamini peridoneum, vt eis tum videbatur, ex sententia cunctorum delegerant. Itaque ad eum, qui trans Borysthenem erat, remeantes, in vlteriore ripa nostros opperiebantur. Poloni cum Lituanis, vbi ad Borysthenis fluenta peruenissent, difficultate transeundi obiecta, pollicentur, se Moschorum voto parituros, copiamque pugnandi daturos, modò patiantur ipsos flumen traiicere. Moschis perplexè ea in re agentibus respódentibusque, Poloni subitario opere flumen ponte insternunt, peditatumque per eum transire iubent. ipsi cum toto equitatu, summa alacritate, in Borysthenis profluentem sese coniiciunt; feliciterq;, non nisi vno milite amisso, traiiciunt. Borysthenes flumen est, quod cum Rheno & Danubio confertur. sub arce tamen Orsensi, vbi eum superarunt, angustior paulo esse videtur. Nunciabatur interea Iohanni Celadino summo copiarum Moschi præfecto, iam partem exercitus regii flumen traiecisse; suadebantque, vt eam partem inuaderet, quæ tranauerat. At ille barbarico fastu plenus: Si, inquit, hanc exercitus partem profligauerimus, cum reliquis quid tandem faciemus? Etenim suis viribus tantopere fidebat, vt per iocum dictitaret, se non tam pugnando, quàm flagris abigendo, de nostris victoriam relaturum. Semel autem victoria adepta, totam Lituaniam se occupaturum animo iam conceperat. Vbi nostri aliquomodo post tranatum in aurora Borysthenem sese recollegerunt, & madorem nimium ex aquis contractum desiccarunt, ad tertiam diei horam acie instructa, in medium prodeunt, tanta alacritate, & tam excelso animo, ac si partam iam manibus tenerent victoriam. Itaque tubarum clangor, equorum hinnitus, militum animosus cooritur clamor. manus denique conferuntur. Lituani, vbi pri-

Pugna ad Orsam cum Moschis.

Ostrouiꝰ Dux Constantinus.

mam impreſsionem fecißent, de induſtria pauliſper cedunt, ad locum, vbi tormenta collata erant; quæ in Moſchos inſequentes, magno fragore, & reboatu diſploſa ſunt. Interim rurſus Lituanici equites in hoſtes irruentes, ad extremos penetrant, & cum illis conſerunt manꝰ, quos in inſidiis in valle quadam à Moſchis collocatos, vt à tergo noſtros adorirentur, nouerant. Moſchi, qui in prima acie ſtabant, cum detectas viderent ſuas inſidias, inexpectato genere pugnæ conterriti, libenter terga vertiſſent; ſed media acie vndique ſepti, quà euaderent, cernere non poterant. Vbi tamen, mucrone lateri adacto, multi paſsim ſternerentur, reliqui quoquo verſus dilabuntur. Excepit media acies prœlium pari infortunio. Nam ecce interim clamor noſtrorum à poſtremis aciebus oritur, & peruadit vſque ad Moſchos, quo ſignificabatur hoſtem fugere. Quare iamdudum ad fugam parati, paratiores, ea voce audita, redduntur, cunctique fuga ſalutem ſibi quærere conantur. Sed fruſtra. Nam Poloni, & Lituani effuſis copiis illos inſecuti, paſsim eos cædunt, ſternunt & con trucidant. reliqui aquis obiecti cuiuſdam fluminis, cui Cropirna eſt nomen, quodque Orſam & Dubrovvam interlabitur, ita in ipſa fuga abſorbentur, vt demerſi curſum fluminis impedirent. tanta autem ſtrages ſpacio quatuor milliarum eſt edita, vt, tanquam manipuli in meſſe, per campos, vbique, proſtrati & vngulis ferratis equorum protriti iacerent. Magno conſenſu ab omnibus traditur hiſtoricis, & ab ipſo Sigiſmundo Eberſteino denique idem comprobatum fuit, vniuerſum Moſchorum exercitum tunc conſtitiſſe octoginta millibus equitum. Solus Iouius à Demetrio oratore Moſcho corruptus & deceptus, hac in parte eleuans Moſchicæ ſtragis magnitudinem, quadraginta millium tantùm mentionem facit. Sed eius ſententiam puto à nobis optimè confutatam eſſe in libello Campiductoriæ. Capti ſunt in eo conflictu omnes militiæ præfecti, & conſiliarii; hique ad Regem miſsi. Iohannes Celadin ſupremus Dux exercitus, cum duobus præcipuis viris Vilnæ in compedibus ferreis eſt detentus. Ex Polonis, & Lituanis tantùm trecenti deſiderati ſunt. & ab eo tempore Moſchorum Dux campeſtre prœlium non audet cum Rege Polonorum committere. Noſtri, caſtris opulentis direptis, domum redeunt, captiuiſque Moſchis omnes vrbes, oppida, & angulos villarum replent: vt ad extremum victum talibus mancipiis ſuppeditare eos tæderet.

Paulo vberiùs hæc à D. Stricouio narrantur. ex illo igitur reliqua diſces.

Vnum adhuc, quod in eo bello accidit, & miraculi inſtar refertur à Sigiſmundo Eberſteino, prȩteire nõ poſſum. Dicit ſe militem, Perſtinski vocatum, in reditu ex Moſchouia vidiſſe ad menſam Szidlouecii ſedentem. de quo id, quod mox audies, & Szidlouecius, & alii complures, qui id viderant, comprobabant. Nimirum, cum ab equo rabie cor-

Militis Perſtinski caſus. Videntur hæc priore bello cũ iiſdem Moſchis accidiſſe. Rex enim dici-

quo rabie correpto in medium flumen Borysthenis abreptus, excussusque esset, & diu non comparuisset, ac planè pro perdito, & deplorato haberetur (fuit enim armatus cruretenus) subitò ex aquis in ripam egressum esse, tribus ferè hominum millibus id inspectantibus. Qui interrogatus ab Ebersteino, ad eandem mensam, vt dictum est, cum eo accumbente, quomodo meminisset, quid secum ageretur, cum in ipso alueo fluminis lateret. Dixit, se, postquam equo excussus in flumen fuisset, ter elatum esse supra aquas; atque ibi sibi venisse in mentem, quod ante dici audiuisset: pro perdito habendum esse eum, cui non succurrritur cum tertiò emergit. Itaque se oculos aperuisse, atque alteram manum sustulisse, ceu signo dato, vt ei subueniretur. hacque ratione progressum enatasse. Addebatque se bis plurimam ex flumine aquā hausisse, & tamen diuinitꝰ conseruatum esse.

tur spectator fuisse, cum Perstinus enataret. Atqui hoc posteriore bello Rex non ad fuit.

1515. Mense Iulio Sigismundus Poloniæ, & Wladislaus Hungariæ, Bohemiæque rex, fratres germani cum Maximiliano Imperatore Viennæ in Austria conueniunt; insigni planè ac splendido apparatu. auro siquidem & gemmis stragulaque veste certatum quodammodo est inter hos reges. Sed Sigismundum apud Italos, Germanos, Hungaros, cunctosque Christianos qui aderant, spectabilem supra modum victoria Orsensis nuper de Moscho parta reddebat. Ita vt quacumque veheretur equo, cunctorum oculos in se conuerteret. Ibi etiam constitutæ sunt nuptiæ inter ipsum Sigismundum & Bonam Iohannis Galeatii quondam Ducis Mediolanensis filiam. Hunc conuentum nostri Prisporcensem vocant, eò quòd Posonii primùm fratres conuenerant, cumque eis Lodouicus Wladislai filius.

Modus & ordo, quo se inuicem hi reges exceperunt.

Sigismundus primùm, paulo post Wladislaus, & postremò Maximilianus Cæsar, suis quisque comitatus, ad pyrum quandam arborem in campo accessere. Missi sunt aliqui hinc inde legati, simulatq; in ipsa planicie omnes fuere, antequam mutuo congrederentur. Igitur, magna fide, vtrinque pacatis animis, Cæsar ad Reges fratres lectica vectus substitit. Ibi Ludouicus Wladislai filius primo loco Cæsarem, vti patrem ac dominum, salutauit. Secundo loco Anna eius soror eundem salutatum accessit. Wladislaus inde tertio loco ad ipsum verba fecit. Postremò Cæsar Sigismundum humanissimè excepit. Ferturq; hæc verba tum protulisse. Hæc est dies, quam fecit Dominus. Lætemur, & exultemns in ea. Ad hæc Sigismundus latinè (vt singularis erat eruditionis) respondisse perhibetur, Serenissime Cæsar, vtinam hic conuentus noster sit felix ac faustus nobis, subditis nostris,

tis nostris,& toti Reipublicę Christianę. Expleto salutandi munere, interuallo perbreui facto, alii qui aderant, illustrissimi cuiusq; nationis Principes, Cæsaris & regum dextras amplexi sunt. Mirum est autem, quantopere Maximilianus regibus fratribus, & alterius filio credebat sese, atque in medio eorum magna cum fiducia versabatur. Laudatur hîc Mathematicorum Academiæ Cracouiensis solertia, quòd videlicet verè prædixerint horam, diem, & successum congressus tantorum regum.

1516. Tartarorum incursio in Podoliam, quos Martinus Camenicius cum paucis copiis ad Trebovvlium feliciter pugnando superat. Et alio in loco quingentos eorum equites ad vnum occidione occidit. Sed ante initum prœlium more suo Tartari immanissimè captiuos iuuenes,& puellas trucidant.

1517. Mense Februario quatuor scelerati viri, & quidem sacerdotes, qui Cracouiæ Albertum Fontinum prouincialem minoritarum occiderant, permittente summo Pontifice, sui sceleris dant pœnas. Duo ex hiis sacris de more priùs exuti atque exautorati capite truncantur, quorum alter concionator erat. Reliqui perpetuis carceribus addicti.

1517. Lateranense concilium celebratur, ad quod Iohannes à Lasko Archiepiscopus,& Stanislaus Ostrorog Callisiensis mittitur. Extat tertio tomo conciliorum, Regis Sigismundi edictum, quod vnà secum isti in concilii consessum attulerunt. In hoc concilio pragmatica sanctio olim in concilio Basiliensi sancita abrogatur, damnaturque. Iam enim plerique reges & principes à Pontificiis decretis ad concilium generale prouocare assueuerant. Ideo & Cazimirus tertius Rex Poloniæ exortis quibusdam inter ipsum, & Pontificem controuersiis, conquerentitibusque subditis eius de iniuriis, quibus supra modum grauabantur à iurisdictione Papali & decretis eius, iussit & edixit, vt ad concilium generale omnino prouocarent. Sed & Academia Cracouiensis Basiliensi concilio tunc adhærens, necessariò hanc ipsam sanctionem pragmaticã approbauerat. Timens igitur Leo decimus Papa, ne ratione hac autoritas pontificia collaberetur, & de singulis cum singulis in concilio tantus monarcha litigare causamque dicere cogeretur, hanc sanctionem pragmaticam, quæ pontifices censuræ concilii subiiciebat, hoc conuocato concilio, abrogari,& condemnari curat. Itaq; in hoc concilio Martinus quoque Luter⁹ condemnatur, propterea quòd & ipse ab initio cum suis accusatus & comparere iussus, eodem modo ad concilium prouocauit generale. Commemoratur hîc, quòd, cum Ioannes à Lasko Archiepiscopus Romam proficiscens Venetias diuertisset, orandiq; in Senatu facultate ei data, multa de meritis gentis Polonæ erga Rempub.

ga Rempub. Christianam in sua oratione disseruisset, Dux Venetorum Lauredanus exceperit, Nostri quoque, inquiens, terra, marique multa bella gerunt. Cui Lascus: Longè, inquit, serenissime princeps dissimile Venetis ac Polonis belli studium hactenus fuit. dum alteri pro gloria, pro rerum suarum amplitudine, & plerumque pro ipsius dominatus atque imperii amplificatione, bella ipsi non pauca aliis sua sponte, intulerunt. Alteri verò, multo suorum sanguine, pro Repub. Christiana Barbarorum eruptiones sustinent, & tanquam muro obiecto, sistunt ac cohibent. ne transcensis ab his ipsorum finibus, intima Christianorum in periculum deueniant. Quibus addere potuisset, Polonos varias terras centum milliaria nostratia in longitudinem & latitudinem patentes, quas Prussi, Iazyges, Lituani veteres, & Samogitæ colunt, ad fidem Christianam & veri Dei agnitionem armis compulisse. Quare, sicuti alii ob similes causas Christianissimi, alii verò Catholici, sic ipsi (si ita loqui licet) Deicolentissimi vel potiùs Apostolici meritò possunt vocari; & locum omnium dignissimum in quouis Hierarchico consessu eorum rex tenere aut debet aut certè potest. Nam sicuti Apostolus Paulus plus se aliis laborasse iure gloriatur, ita hoc ipsum de illis haud iniuria prædicare licet.

1518. Sigismundo Regi Ducis Mediolanensis filia Bona sponsa Cracouiam adducitur. Cui cuncta Polonia cum splendido apparatu obuiam procedit. Fiunt nuptiæ; & coronatur Bona.

1520. Eadem filium Sigismundum Augustum parit.

1523. Iacobus Vinckelblochius Gedanensium concionator seditionis accusatur. Cuius rei gratia Rex Gedanum petit; vbi supplicio afficiuntur multi.

1525. Albertus Marchio Brandeburgensis Magister generalis ordinis Teutonici Cruciferorum, post plurima bella & dissidia, quæ illi cum Poloniæ regno intercesserant, tandem Sigismundo reconciliatus cum eo in gratiam redit. ab ipsoque primus Dux Prussiæ creatur, & abiecto habitu rituali Cruciferorum filiā Friderici Regis Daniæ vxorem ducit. Suspectum hæc res reddidit Regem summo Pontifici, quòd abrogato videlicet in homine ab ecclesia Romana dissentiente monachatu antiqui sodalicii Cruciferici, cum eo ita benignè egisset. Ideo Iusto Decio mandatū à Rege fuit, vt ipsum ea de re apud Pontificem excusaret atque purgaret. Extant literæ Iusti ad Regem, quibus docet, quo successu hoc negotium Romæ gesserit. Cæterùm reuera nescio, an vlli ex Principibus Germaniæ qui eam susceperunt, Lutheri doctrina tantopere vtilis fuerit, quantopere regi Poloniæ Sigismundo fuit, qui eam est abominatus. Nam si ordo ille monasticus Cruciferorum in Prussia perdurasset, potuissent adhuc, vt pili in barba abrasa, iterum atque iterum illa bella funesta & diuturna renasci.

na renaſci. At vbi ducalis Pruſsia Auguſtanam confeſsionem amplexa eſt,& propterea Dux eorum,exuta veſte Cruciferica,vxorem duxit,iam bella illa & ſemina bellorum à radicibus imis abſciſſa funditus corruerunt atque extincta ſunt.

1526. Ludouicus Hungariæ Rex,ſepoſito conſilio Sigiſmundi amantiſsimi ac prudentiſsimi patrui,& ferociorum quorundam conſiliis abreptus,bellum contra Turcorum Imperatorem Solymanum mouit,quo ſe,& Hungariam propugnaculum non poſtremum Chriſtianorum perdidit.Miſerat Ludouicus ante expeditionem iſtam ad Sigiſmundum Trepkam nobilem Polonum,rogatum,vt ipſum viſendi ſibi facultas daretur,quò cum eo de ratione ſuſcepti belli contra Turcam conferre poſſet.Sed Sigiſmundus Prutenica expeditione occupatꝰ,ei hac in re morem gerere non potuit.Diſcedens igitur Trepka,veluti fatidico ſpiritu inſtinctus: Iam ergo, inquit, ô Rex fratris tui filium nunquam videbis,nec legationem ab eo audies. Et ita accidit. Nam paulo poſt nunciatum eſt,Ludouicum Regem atque vnà cum eo ipſum Trepkam armis Turcicis in pugna Muchacouienſi cecidiſse. Credunt autem pleriq;,Sigiſmundum offenſum fuiſſe, quòd ei Ludouicus ab initio diſſuadenti hoc bellum non obtemperaſſet. Eodem auno Duces Mazouiæ Staniſlaus & Ioannes immatura ætate decedunt,ſicque ducatus Mazouiæ Poloniæ regno plenè ceſsit.

1530. Sigiſmundus Auguſtus Sigiſmundi filius Rex Poloniæ eligitur ac coronatur,ac deinde vnà cum patre 18. annos regnat.

1531. Bellum cum Valachis,quod noſtri Oberſtinenſe vocant. cuius occaſio hæc fuit: Petrus Palatinus Valachiæ infeſtis armis in Pokutiam irruit,coloniamque Sniatinum,& vicina quæque cædib. & incendiis replet. contra quem Sigiſmundus exercitum,duce Ioanne Tarnouio,mittit. Poſuerat is caſtra ad Oberſtinum pagum loco natura munitiſsimo. Petrus autem colles editiores occupauerat,vnde ſeſe viſendum præbuit noſtris. Habuit autem numeroſum exercitum,id eſt militum ad quinquaginta millia. Nam Turcos & Hungaros quoſdam ſibi adiunxerat. Inſtructio aciei exercitus Polonorum ſingularis planè fuit, & artificioſiſsima, ingenio atque induſtria Tarnouii excogitata, cuius deſcriptionem & typum in lib. noſtro Campiductoriæ expreſſum habes. Præcipua tamen cauſa noſtris victoriæ fuit illud,quòd non ab ea parte,qua ſperabant Valachi,pugnæ copiam prudentiſsimus noſter campiductor dedit. Sperabant illi,vt plerumque ſolet, à fronte concurſuras acies, & iam, patefacta in latum caſtrorum porta,in armis refulgentes ſtabant,prætenſis haſtis,& gladiis ſtrictis, tāquam iam prœlium inituri. Verùm,ne quis pedem ferre extra caſtra auderet,antequam dux copiarum iuberet, grauiſsimè interminatum fuerat.Igitur Valachus cunctatione Poloni in prœlio ineundo ani-

ineundo animaduersa, ratus metu id nostrorum fieri, castra eorum per auersam portam adoriri decreuit. Qua in sententia susceptoque consilio vt eum nostri confirmarent, iubet Tarnouius cohortes, quæ in extrema acie, quam vallarem vocant stabant, in eum expedire arma, & vires experiri. Prodeunt Balicius, Mathias Wlodecus, Sienauius, & alii. Pugnant vtrinque acriter; isti cōfisi virtuti, illi multitudini. At vbi Valachi primos conatus suos, qui fortiores esse solent, in illam partem contulissent, & ita latera sua anteriori portæ phalangum suarum obuertissent, nostri nacta occasione, exoneratis machinis bellicis, destinatis ictibus ita eorū latera petunt, vt etiam ipsa bombardarum maiorum orificia, & rotas, quas secum trahebant, attingerent, ac perfringerent. Itaque exorta in medio eorum maxima conturbatione, cohortes illæ firmissimæ, quæ à fronte sese illis ab initio opposuerant, in eos medios iam insiliunt, iamque eorum vmbilicos petunt. Ita & à fronte, & à tergo excitata pugna, atque in medio lateribus reuulsis, trepidare, & in metu versari cœperunt Valachi stratagematis nostrorum artificium admirantes. Ita vndique, magis, ac magis in nostris inualescente furore bellico, planè turbantur hostes, sternuntur, atque in fugam vertuntur. Cumque iam, solutis ordinibus, nec caput nec cauda exercitus eorum ampliùs agnosceretur, à nostris passim contrucidantur. Ipse Palatinus vulneratus vix euasit. De Logopheto, & numero cæsorū Valachorum, Turcorumque, deque captiuis, ac triumpho, quo fuit exceptus Tarnouius, apud alios luculenter scriptum reperies.

1546. Martinus Lutherus moritur. Cuius mortem statim consequutum est bellum Caroli v. cum principibus Germaniæ. Sed non est mei instituti exterorum res gestas conscribere. Post illud bellum rediens Albertus Dux in Prussiam per Poloniam, & transiens Posnania, secum accepit viros doctos Euangelicos: Martinum Glossam Magistrum studii Cracouiensis, Ioannem Seclucianum, & Samuelem monachum Dominicanum. Isti Regiomonti commorati, libellos cōplures lingua Polona per Poloniam de religione sparserunt. Et hæc fuit origo ecclesiarum reformatarum in Polonia. origo desolatio

1548. Sigismundus primus Rex Poloniæ iam vitæ, & gloriæ satur, non dico moritur, sed ad beatiorem vitam, regnumque melius, imperio Poloniæ pacatissimo relicto, ipso die Paschæ hinc lætus migrat. Vixit 81. annos. regnauit ferè quadraginta duos. Moriturus admonuit grauiter circumstantes, qualiter se gerere deberent in gubernanda Repub. Sed Sigismundum Augustum filium potissimùm quomodo allocutus sit, placet adiicere. Tibi quidem mi fili, inquit, deinceps mater, & sorores, & maximè Respub. curæ esse debebunt. In te spes omnes omnium sitæ sunt; quas frustrari te æquum non est.

Nonnihil qui-

Nônihil quidem nobis debet Polonia:sed nos illi multò plus.Quippe quæ nos,maioresque nostros, posthabitis quibusdam illustrioribus & elegantiorib.& fortasse etiam potentioribus,sibi reges asumpsit, & summa fide, studio,obsequioque coluit. Te autem,quemadmodum ipse nosti,adhuc puerulum regio diademate insigniuit. Ad eius igitur salutem, & dignitatem vicissim te voluntatem tuam, studia,& conatus omnes adiungere inprimis æquum est.Id verò ita demum rectè facies,si omnibus te æquabilem,familiarem verò non nisi grauissimis,& sapientissimis quibusque præbueris:si nullius ius, & innocentiam neque gratia, neque odio cuiusquam opprimi sines. Hæc vbi effatus esset,cunctis plorantibus,animam expirat;sepeliturque in delubro Basilicę Cracouiēsis, quod vocant regium sacellum. Quis & quantus fuerit hic,ex epitaphio monumento eius inciso cuiuis cognoscere licet. Id autem tale est: DIVVS SIGISMVNDVS IAGELLONIVS POLONIAE REX, ET LITHVANIAE DVX Magnus,Scythicus,Valachicus,Moschouiticus,Prussicus victor ac triumphator,pater patriæ in hoc monumentum à se magnificentissimè erectum illatus requiescit.

SIGISMVNDVS AVGVSTVS.

Anno ab orbe condito 5510.
Anno à nato Christo 1548.

SIgismundus Augustus porrectum à Diuo patre sceptrum regium accipit;vel potiùs olim dàtum secumque communicatum solus tenet. Cumque togata prudentia maximè excelleret,sapientissimè,quoad vixit,regnum administrauit. In matrimoniis tamen non fuit felix. Nam Elizabeta Ferdinandi Romanorum,Hungariæ,& Bohemię Regis filia,quam duxerat, nulla prole relicta,sequenti anno qui fuit 1545. mortua est. Barbaram deinde Lituanam, ex stirpe Radiuilorum, quæ primùm Gasardo nupserat, in matrimonio habuit. Sed & hæc non diu superstes fuit. Eam autem inuita regina Bona matre, & procerib. aduersantibus duxerat. Mortua Vilnæ in ecclesia D. Stanislai honorificè tumulatur. Tertiò vt, si fieri posset,prolem haberet,& amicitiam cum Ferdinando redintegraret,aliam filiam eius Catharinam,quam Franciscus Dux Mantuę viduā reliquerat, germanam sororem Elizabetæ, in matrimonium sibi consociat.Nuptiæ anno Domini 1553. Cracouiæ cum magna omnium ordinum hilaritate, & applausu celebrantur.sed tādem,cum nulla spes ex ea suscipiendæ prolis superesset,Maximiliano fratri Romanorum Imperatori in Germaniam eam honorificè remisit. Non ita multò, postquam eam duxerat, Regina Bona eius mater in Italiam,aduersante Senatu,discessit, non sine magno mœrore filii, & filiarum eius. ita enim eis valedicere videbantur, & complexu eius lachrymabundi

chrymabundi hærebant, acsi eam postea nũquam visuri essent. Affirmabat quidem illa, & sanctè promittebat, curata valetudine, se reuersuram. sed paulo post in Italia est mortua, thesauris magnis relictis, quos postea magna cum difficultate à Philippo Hispaniarum Rege vindicabant successores. Discessura mater annulum filio donauerat, cum gemma admodum pretiosa, quæ stella vocabatur.

1552. Gedanum Rex Augustus splendido comitatu, & pomposo apparatu proficiscitur, quò etiam dux Prussiæ Albertus Marchio Brandeburgensis venit. Venerunt & proceres regni Poloniæ & Magni Ducatus Lituaniç: inter quos Iohannes Comes de Tarnovv Castellanus Cracouiensis, Iohannes Kmita Palatinus Cracouiensis. Nicolaus Radiuilus Dux in Olika Palatinus Vilnensis, & alii complures. Habitæ sunt deinde deliberationes de rebus Pruthenicis, & ipsius Reipub. Gedanensis meliore administrationis forma; & forsan Liuonici belli, quod postea subsecutum est, ibi quædam probuleumata facta sunt. Magnificè Rex Augustus, vt rarus hospes dominus & hæres, habitus est à Gedanensibus; nec absque muneribus amplissimis ipse & eius senatus dimissus fuit. Tandem abundè honoratus in Lituaniam abiit per Regiummontem; vbi similiter cum summa alacritate ab Alberto duce Prussiæ sene venerando honorificentissimè exceptus, & tractatus est. Periculum tamen vitæ magnum tum Rex adiit. Nam, cum more Germanico magno bombardarum reboatu salutaretur, casu quodam, aut ignorantia artificis, cum ignitam pilam tubus mortarii euomuisset, ea ferè ipsum attigisset, nisi, DEO sic prouidente, equus illius ex loco suo opportunè paululum decessisset. armigero tamẽ eius Visnouecio, qui cum ponè sequebatur, caput pila volans abstersit. In gubernatione Reipub. hic rex mira dexteritate vsus est. cuius rei multa documenta produci possent. idque inprimis, quòd ipso regnante rarus fuit ex principibus Christianis, regibus, & Monarchis, qui fluctuante mundo ob controuersiam in negotio religionis Christianæ, aliquod naufragium non sit passus. Carolus ipse quintus Imperator prudentissimus fuit, & tamen in Germania, & Hispania multum vidit effusum sanguinis Christiani, si non ipso imperante tamen certè conniuente. Sic in Anglia quot quantæque persecutiones, in Galliis item quot quantæque lanienæ, & bella parricidialia extiterunt! Hoc incommodum nec Ferdinandus Caroli frater euitare potuit, quin in Bohemia, & Austria eius rei tristissima aliquot exempla ipse ediderit. Solus Sigismundus Augustus inter Christianos Principes ea in re palmam meruit. Nam, cum totus ferè orbis Christianus, vt dictum est, furenter nomine religionis quateretur, ille tamen Poloniam, & Lituaniam sanguine ciuium fœdari non est passus. Minabatur ille interdum, à legatis Pontificis exagita-

tificis exagitatus;sed tamen interea inter alia Ducem Prussiæ,& vrbes eius prouinciæ ex præscripto confessionis eorum viuere passus est.Quin & Polonis suis à Romana ecclesia deficientib. ea in re molestus non fuit; & non modò confessionem fidei ab eis exhibitam amanter manibus suis suscepit;sed etiam concionatores eorum interdum audiuit, & in aula seruauit. Ex quibus fuere Ioannes quidam Cosminius, & Laurentius Prasnicius. Et professus quidem est ille,se Romanæ Ecclesiæ obsequentem esse. tamen incentores sacrorum bellorum, & præsertim concionatores,asperiùs classicum canentes ciuiliaque bella cientes,peius cane & angue odio habuit,eosque sæpe seueriter increpauit. Meminerat enim prudentissimus princeps maiorum suorum mores, & instituta,qui malebant semper cum Tartaris experiri aleam cruentissimi belli,quàm communem parentem patriam vndique à ferocissimis Barbaris per circuitum septam,ciuilibus, & parricidialibus bellis implicare. Hic etiam Princeps duas res maximas in Repub.effecit id est Poloniæ & Lituaniæ vnionem, & legum executionem.quę ita impossibia ad pręstandum cunctis in Polonia maioribus nostris videbantur, vt etiam multi senatores prudentissimi,rerumque peritissimi sæpius dictitarent;cum vnio Poloniæ Lituaniæque, & executio legum fiet, permissuros se, vt sibi laqueus collo iniiciatur.

1563. Warsouiæ comitia indicuntur, in quibus post multas deliberationes priuilegia ea de re antiqua & potissimùm Alexandri regis explicantur, & diligentissime declarantur.

1569. Lublini vnio illa Magni ducatus Lituaniæ cum regno Poloniæ executioni demandatur. Reclamabant quidem huic rei quidam ex proceribus Lituaniæ, vtque præsentia sua id non confirmarent,valedicẽtes Regi discesserant.Sed absentia illorum non obstante, Rex in conscientiæ foro non fore priùs se liberum dixit, nisi ea, quæ maiores sui solenniter promiserant, iureque iurando confirmauerant, reipsa præstitisset. Itaque sempiterna memoria dignissimus princeps antiquæ postulationi, & pactioni satisfaciens quasdam Lituanorum prouincias, ad Poloniam spectantes,à Cazimiro Iagellonis filio aliisq; principibus auulsas,regno Poloniæ adiunxit, vniuit, atque, vt sic vsitatè loquuntur, incorporauit.

1568. Comitia fiunt magno omnium ordinum concursu,vbi alterum adynaton,seu impossibile iudicatum & incredibile idem August⁹ perfecit;executionem nimirum legum,& maximè earum, quæ de occupatione bonorum regalium sancitæ sunt.Missi sunt ergo reuisores, & postea lustratores, (his enim appellationib. isti ab iis,qui Regi à commentariis erant, nominabãtur)per vniuersas prouincias regni, qui iureiurando obstricti cogebantur omnia fideliter oculis suis perlustra-

ſuis perluſtrare, perluſtrataque Regi deferre: perlata autem Rex autoritate ſua, totiusque regni, executioni mandabat. Ibi etiam quarta pars redditũum omnium regalium fiſco Reipub. eſt applicata, & annatæ Epiſcopales eidem deſtinatæ; vt inde exercitus ad defendendas prouincias Ruſsiæ, aut aliam quamuis ob cauſam, vbi neceſsitas efflagitaret, aleretur. Multa ſunt & alia prudenter, & circumſpectè ab hoc Rege ſancita. ſed hæc erant præcipua. Cum enim videret Sigiſmundus Auguſtus, ſe abſque poſteritate ex hac vita deceſſurum, loco poſteritatis hoc fore duxit, vt memor paternæ admonitionis, ſub finem ipſius patris vitæ, chariſsimam patriam ordini bono reſtitutam relinqueret. Quapropter omnem dedit operam, vt ea, quę pro auus eius Wladiſlaus Iagello ſanctè cum regno pactus erat, Cazimirus auus confirmauerat, Sigiſmundus verò pater, & patrui Iohan. Albertus, & Alexander ſtipulatione quadam interueniente promiſerant, id ipſe reipſa præſtaret, & perficeret. Duas germanas ſuas ſorores Sigiſmundus Auguſtus in matrimonium collocauit; alteram Suecorum Regi, alteram verò Brunſuicorum Duci. Tertia virgo lectiſſima prouidentia diuina aſſeruata fuit, vt temporibꝰ difficilimis præſidium patriæ eſſet. Hanc enim tandem STEPHANVS primus Rex Poloniæ in matrimonium duxit.

Deſcriptio Reipub. Babinenſis exhilarandi lectoris gratia.

Per idem tempus res faceta, & plena iucunditatis à quibuſdam nobilib. in terra Lublinenſi excogitata fuit. Inſtituerant iſti ſocietatem quandam, quam Rempub. Babinenſem vocabant: eò quòd loci cuiuſdam Babin dicti dominus & poſſeſſor is fuit, quo autore potiſsimùm illa Reſpub. ſtabilita florebat. Significat autem vox Baba patria lingua anum, & Babine id, quod ad anum pertinet. Iam iocos, luſuſque, aniles nugas vulgò vocare ſolent. Itaq; locus ille vetuſtate neglectus ac penè deletus, prætereuntibus riſus materiam non tam ſua exilitate, quàm appellatione, ſæpe largè ſuppeditabat. Homines igitur lepido, & amœno ingenio præditi, occaſione arrepta, à loco, & loci poſſeſſore Rempub. Babinenſem, id eſt ſedem principalem omnium, qui miſcentur ſermonum facetorum, iſtam ſocietatem appellarunt. Vt autem hæc ſocietas magis conſpicua redderetur, imitati ii, ex quibus ipſa conſtabat, ipſius Reipub. Polonæ conſtituendæ rationem, Regem, & Senatum ſibi deligunt; Archiepiſcopos, Epiſcopos, Palatinos, Caſtellanos, præfectos oppidorum & militiæ, Cancellarios, & alia id generis munera gerentes ac magiſtratus ſibi deſignant, & creant. Deferendi autem has dignitates, & munia imponendi hunc

nendi hunc morem tenebant. Quemcumq; in conuiuiis,& conuentibus celebrioribus obseruassent in aliquo genere dictorum aut factorum, præter modum ac decorum excellere, eum maximè idoneum ad obeunda munera ei rei consentanea censebant. Verbi gratia: Multus erat quispiam in sermone de sublimibus rebus, & eius conditioni minimè conuenientibus, hunc aut Archiepiscopum aut aliquem magnum Satrapam faciebant. Si quis vel sermone lapsus, vel aliam ob causam paradoxon aliquid seu perdifficile creditu in medium attulisset; hunc aut rhetorem, aut cancellarium Reipub. suę constituebant. Si quis Thrasonicè gloriabatur, quòd fortiter,& audacter se gessisset in aliquo conflictu, aut de rebus bellicis supra modum non suo tempore, nec suo loco garriebat; hunc præfectum copiarum, aut equitem auratum creabant; literasque super ea re confingebant, cera, & sigillo obsignatas, quas non contemnendis viris, sibi tamen similibus deferendas tradebant; qui assurgentes eas accipiebant,& quadam cum reuerentia ad eum ad quem scriptæ erant, deferebant. Is autem cogebatur officium illud suscipere; vel, si illud dedignabatur, ab omnibus risu excipiebatur. Et quò morosiùs se gerebat quis renuendo ac recusando eiusmodi honores, tantò magis ab illis irridebatur, & festiuè aulicis dicteriis ex composito tam diu exagitabatur, traducebaturque, donec edomitus collum submitteret. Quare ad mores corrigendos, ad sermones cautè miscendos, ad ciuilitatem modestiamque in iunioribus formandam iocus & vrbanitas illa plurimùm pertinebat. Et erant ita nasuti censores vitæ ac morum illi optimi duces huius societatis, vt nullus physicus affectus humanos, & potentias animæ ita exactè definierit, nullus ethices professor de vitiis, & morib. ita explicauerit, nullus physiognomus ex vultu, gestu, incessu & intuitu ita hominum naturam cognouerit, vt illi (sic enim eos hoc loco vocare libet) diuini patres. Et cum aliquis eis nouicius per iocum in societatem offerrebatur, tunc, veluti deliberaturi, tardiùs eum recipiebant. Proloquatur, inquiebant, detque primùm specimen aliquod suæ indolis; tum, videbimus ad quod officium erit maximè idoneus. Nam & ad inferiora quædam ea res descendebat. Si quis enim de canibus, de feris, de falconibus, non tempore suo, aut loco paulo fusiùs verba faciebat, hunc statim aucupem, & venatorem Babinensem faciebant. Si quis autem de religione supra modum ad mensam disserebat, mox eum concionatorem Babinensem pronunciabant. Si quis ex sententia Romanæ ecclesiæ, aut cuiuspiam alterius sectæ, supra modum zelo flagrabat, aut etiam acerbiùs ea de causa in alios inuehebatur, mox eum inquisitorem hæreticæ prauitatis Babinensem declarabant. Si quis de equis, & eorum proprietatibus verbosiùs disserebat, si de œconomicis rebus, admixto

bus,admixto præſertim mendaciolo aliquo, vt fit plerunq; inter comeſsandum,curioſiùs loquebatur, mox eum vel magiſtrum equitũ, vel regium œconomum Babinenſem, ad exemplum Magni procuratoris Cracouienſis creabant; aſſurgenteſque interdum, in ipſa menſa honores illos eis deferebant. Vſque adeò autem iſta ludicra Reſp. inualuerat, vt rarus eſſet in ipſo regni ſenatu, in clero, inter aulicos, inter alios ordines regni, cui non aliquid tale aſpergeretur. Sic alios, capitaneos; alios, copiarum ductores; alios, infantes Hiſpaniarum; alios, Fac totum, alios,turbines Babinenſes vocitabant. Res iſta denique ad Sigiſmundum Auguſtum regem perlata eſt. de qua non ſine magna delectatione ſæpius multa audiuit. Et cum iniecta eſſet mentio aliquorum procerum,qui inſigniti erant eiuſmodi honoribus, interrogauit,an etiam Regem in ea Republica haberent.Cui reſpondiſſe fertur ipſe capitaneus Babinenſis,qui pr̨e aliis ſupra modum vultu,aſpectu ipſo,& ſermone facetus erat:Abſit,inquit,à nobis cogitatio iſta, vt, te viuente, ſereniſsime Rex, & ſuperſtite, de alio rege eligendo cogitemus, aliumúe creemus. tu & hîc, & apud nos Rex eſto. Riſit placidè humaniſsimus & benigniſsimus Rex,nec vllum ſignum indignationis dedit; imò verbis, quæ addidit, riſum omnium auxit. Cæterùm, cum aliquando quidam paulo grauiùs de regno Alexandri magni, deque Perſarum,Babyloniorum,& Romanorum monarchia in conſeſſu horum hominum diſſereret. Tum quidam ex eis ſermonem excepit. Quid,inquit, antiquitatem iactas, & amplitudinem illarum monarchiarum? Noſtra Babinenſis antiquior & Græca,& Perſica. & denique omnibus eſt. Quia Dauid de ea dixit: Omnis homo mendax. & hoc eſt eius fundamentum atque eſſentia. Ergo in ea Darius, Alexander magnus,& totus mundus includitur. Cunctis ſe ſe inuicem intuentibus,hic ſermo ab omnibus cum applauſu exceptus eſt. Iactabant autem, ſe habere priuilegia à regibus, & Imperatore, atque etiam ſummo Pontifice, quibus eorum Reſpub. confirmaretur. Iam ſi quis acerbè aliquod verbum in alium torſiſſet, aut mendacium cum damno alterius, & læſione dixiſſet, hunc nequaquã idoneum ad capeſſendos honores in ſua Repub. iudicabant. At qui vrbanè abſque damno cuiuſquam aliquid comminiſcebatur, hunc non modò laudabant,ſed etiam officio aliquo cohoneſtabant. Locum porrò comitiorum ſuorum iocoſo vocabulo GELDAM appellabant, à Gedanenſibus mutuata voce, qui popinam ſuam GELDAM vocant. Sed apud nos inconditum garritum multitudinis congerronum ea vox ſignificat. Et erant homines illi, qui duces erant illius ſocietatis, prudentes, & magnæ exiſtimationis apud quoſque bonos, & apud ipſum Regem. Imò Petrus Caſſouius officium iudicis terreſtris Lublinenſis iam longo tempore ſumma

Nomen loci comitiorum Babinenſium.

 cum laude ſu-

cum laude sustinuit,& nomine prouinciæ Lublinensis in nuncium terrestrem ad comitia generalia non semel electus est. Duo autem potissimùm ex hoc numero, hic videlicet Cassouius, qui Cancellarius, & Psomka,qui præfectus Babinensis vocabatur,adeò amabiles erant,vt etiam in deliciis à plerisque principibus viris haberentur. Nullaque conuiuia,nullæ nuptiæ iudicabantur felices,& iucundæ, quas illi beati senes sua præsentia non cohonestarent. Viuit adhuc alter eorum Cassouius.Psomka verò ante biennium mortuus est placida, & Christiana morte. De quo eiusque morte cum in celebri quodam conuiuio mentio fieret,poëta quidam haud vulgaris, à proceribus inuitatus,Epitaphium mortuo, & quidem ex tempore, scripsit. quod tale est.

Epitaphium D. Psomkæ fundatoris societatis Babinensis.

Plurima si cuiquam debet Respublica, Psomkæ
Debet, in hac viridi qui requiescit humo.
Namq; sodalicium sanxit, fundamina cuius
Confecti absque dolo sunt fuerantq; sales.
Cresce sodalicium. quòd si tibi nostra probantur
Carmina, me gremio, iungito, quæso, tuo.

1557. Pontem Varsouiæ exemplo Traiani Imperatoris,qui quondam in Istro simile quid fecerat, Augustus Rex in Istula miro, ac penè Dædaleo opere fabricat. Cui ne incendium fortuitum nocere posset, idúe accidere, quod ante sexcentos annos ponti Caroli Magni in Rheno acciderat, Anna Regina soror Sigismundi,& vxor Stephani primi regis Poloniæ propugnaculum ad alteram ripam ex viuo lapide erexit, eiusque portæ Epigramma tale inscribi curauit, quod nobilitatem stirpis eius, & ipsius Augusti admodum efficaciter exprimit.

Anna Iagellonia Poloniae Regina,
Magnorum regum : coniunx,soror,filia,
Hoc opus,&c.

Tametsi autem, & ante, & post susceptum ab eo regnum Sigism. Augustus mauortium se,vt filium patris fortunatissimi bellatoris decuit, demonstrauerat, & multum militaribus viris, & instrumentis ad bellum pertinentibus delectabatur, armamentariumque plenum machinis fusilibus vt haberet,sollicitè curauerat : tamen, quia vetus dictum est:Virum,qui æuum cum tribus vxoribus egit,Martem iam non habiturum socium; ideo suam famam extendere alia via aggreditur; nimirum Friderici tertii Imperatoris exemplum imitatus, qui , cum

qui,cum animaduertiſſet; infelicem ſe bellatorem eſse aduerſus Mathiam Huniadem Hungariæ regem,pacis artib⁹,& induſtria malum illud corrigere,& compenſare ſategit. Nec tamen etiam in bellicis rebus ſua laude fraudari debet Auguſt⁹. Commemorabo igitur expeditiones eius bellicas,& victorias eius auſpiciis partas.

1557. Aduerſus Guilelmum Furſtembergium magiſtrum Liuoniæ ordinis Teutonici bellum iuſtiſsimum hoc anno ſuſcepit, centenisq; millib. equitum,& peditum lectiſsimis tam Polonorum quàm Lituanorum Ruſſorumque comitatus in Liuoniam,ipſum ſe ducem belli præbens,deſcēdit;eo quidem animo,vt omnino prœlium cum hoſte committeret, quò Archiepiſcopum Rigenſem conſobrinum ſuum,à potentia Magiſtri liberaret. At Furſtembergius ſibi conſuluit. Cum enim tantam & ducis, & exercitus alacritatem & pugnandi quaſi ardorem animaduertiſſet, ſupplex veniens ad Regem, vnà ſecum Archiepiſcopo adducto,pacem efflagitat,prœliumque deprecatur; & ſe vnà cum vniuerſo ordine,& prouinciis ſuis in fidem, & clientelam Regis dedit. Ita tum Auguſtus intra vnum menſem maximum bellum & incepit,& confecit. Productum fuit bellum vario Marte inter Pruſsiacum Magiſtrum,& Polonos ferè per ducentos annos,multumque ſanguinis cruentus Mars ibi fudit, infinitæque animæ ad Orcum ſunt miſſæ. At Auguſtus Dei beneficio cum Liuoniæ Magiſtro æque potente,vt Pruſſus fuerat hoſte, plura etiam latifundia in ſuo principatu poſsidente,breuiſsimo tempore bellum omne abſoluit, vel potiùs extinxit. Cauſa belli erat, vt dictum eſt, oppreſsio Archiepiſcopi Rigenſis,quem Rex liberare decreuerat. Huius autem oppreſsionis cauſæ fuerant literæ quædam interceptæ, quaſi ab Archiepiſcopo ſcriptæ de diſsipanda illa colluuie Cruciferorum, eò quòd dignitatem domus Brandeburgicæ in ipſo Archiepiſcopo Rigenſi neglectui haberet,omnia ſibi munia arrogando.Ita intempeſtiua de prærogatiuis concertatio formam illam Reipub. hominum tetricorum immutauit. At Fuſtembergius poſtea ſibi pericula attraxit. quo in captiuitatem abducto, Gottardus Ketelerus Weſtfalus equeſtri genere natus,in eius locum ſurrogatus fuit. Hic cum aduerſam fortunam anteceſſoris ſui, & tyrannidem Moſchi reformidaret, & nulla ſpes auxiliorum aduerſus eum ab imperio affulgeret,Regi Polo. fidelitatis ſacramentum ea lege præſtitit,vt ipſum contra Moſchum & alios hoſtes defenderet. Nam Curlandiæ,& Semigaliæ Dux fuerat pronunciatus. Duxit autem is poſtea vxorem Annam Megelburgenſem antiqua ſtirpe regum Obotritorum progenitam.

1558. Inuidit Moſchus hanc gloriam Regi Auguſto. Itaq; hæreditarii cuiuſdam iuris prętextu numeroſo cum exercitu Liuoniam

armis tentat.

armis tentat. Torpatumque arcem Episcopalem, & alias plerasque suæ ditioni adiungit. Cuius superbiam Sigismundus non ferens, armis eum domare constituit. Hinc bella Moschouitica orta sunt, quę vsque ad hæc tempora durârunt. Hoc eodem anno Rex Crasnostauiam, expediendorum quorundam cōsiliorum causa, ex Lituania venerat. Hoc etiam anno Albertus Nouicampianus professor Academię Cracouiensis moritur. qui qualis fuerit, & quàm dignus, vt eum nostris annalibus celebremus, ex eius epitaphio, quod Cracouiæ in templo indiuiduę Trinitatis visitur, cognoscere licet. Habuit autem Poloniæ regnum sub Sigismundo Augusto viros eruditos plures ac pręstātiores, quàm sub vllo alio Rege. Inter quos digni potissimùm memoria sunt, ex theologis quidem & historicis, Stanislaus Hosius, & Martinus Cromerus. Ex oratoribus & optimarum artium scienti a præditis Stanislaus Orichouius florido genere scribendi præstans, & Andreas Fricius, qui de Republica librum eruditum scripsit. Ex poëtis verò & mansuetioribus musis deditis Ioannes Kochanouius, Andreas Tricesius, & Iacobus Prilusius iuris terrestris peritissimus: qui parens omnium qui nunc causas in Polonia agunt forenses meritò dici potest.

1562. Sub tempus Carnispriuii (vt loquuntur) seu Bacchanalium, die Febr. 23. Moschus Dux æstuans ob felicitatem Regis, coacto exercitu trecentorum millium Poloczkam obsidione cingit, ac partim formidine, partim consiliis ad astum compositis per deditionem capit, thesauris incredibilibus inde asportatis. Iudæos quos ibi inuenit, omnes baptismum abhorrentes in glaciem profluentis Dunæ compellit, crustaque glaciei circumsecta, ibidem eos demergere iubet. Polonis autem honos quidam est habitus. Vbi huius rei fama Varsauiam ad Regem comitia tum celebrantem delata est, iustus dolor cunctorum animos occupauit. & communi consensu decretum est, vt detur opera ne id impunè tyranno cedat.

1563. Expeditio ad Neuelam. Florianus Zebridouius supremus dux tum copiarum fuit. Stanislai verò Lesniouolscii, Stanislai Zamoscii, & Ioannis Zborouii summa virtus, & fortitudo animi corporisque innotuit. Nam cum agmen tantùm mille quingentorum ducerent, tamen exercitum Moschouiticum qui quadraginta millibus constabat, fortiter represserunt, & magna ex parte, dextra victrici, profligarunt dissiparuntque. Postea anno domini 1564. Magnus Dux Moschouiæ detentis diutiùs oratorib. Lituanorum in Moschouia, exercitum celeriter conscripsit; quem, absolutis oratoribus, in Lituaniam populabundum misit. Hic exercitus diuisus est in duas partes: quarum vna Duce Srebny, quà Smolenskum itur, altera Duce Soiski, quà Ploczkam, tēdebat. qui Soiski in campis Czasniciensibus ad Vlam

bus ad Vlam fluuium castrametatus est. Quod cum Nicolaus Radiuilus Palatinus Vilnensis, dux exercit⁹ Lituaniæ ſupremus, & Gregorius Chodkieuiceus campiductor ab exploratorib. reſciuiſſent, hos ſtatim aggrediuntur, magnaque ex parte trucidant ac confodiunt; reliquos fugant. quorum multi per ſyluas & agros palantes, partim à colonis cæſi, partim aquis ſubmerſi ſunt. Triginta autem millia in ipſo conflictu occiſa eſse compertum eſt. Ibidem PETRVS Soiski, ſupremus dux exercitus Moſchouitici, vulneratus, fuga euadens, à ruſtico quodam ſecuri (magno cum dolore Lituanorum, quòd viuus captus non fuiſset) occiditur. Vilnam delatus honorificè in Ruthenorum eccleſia primaria ſepelitur. Altera porrò exercitus pars, quæ Smolensko ad Orſcham cum Duce Srebny contendebat, audita ſuorum cruenta clade, metu perterrita, omni bellica, ipſaque copioſiſsima, ſupellectili abiecta, in pedes ſeſe coniecit, turpique fuga ſuæ ſaluti conſuluit.

Eodem anno 1564. in ipſo feſto diuæ Margaritæ, præfectus copiarum Staniſlaus Pacz Archidapifer magni Ducatus Lituaniæ ac locum tenens (vt vocant) tunc temporis Palatini Vitepſcenſis, collegit ex Viteblienſi Palatinatu exercitum, adiuncta curia ſua, & duob⁹ centurionibus, aliiſque cohortibus, quibus ipſe præfecerat Iſidorum Signiferum Viteblienſem, & Ioannem Svviporod Tenutarium item Viteblienſem, vt vſitatas appellationes vſurpem. Iſti cum duobus millib. equitum leuis armaturæ contra hoſtem Moſchum, qui tunc temporis Iezeriskam tredecim millibus armatorum grauiter oppugnabat, proceſserunt, manuſq; acriter conſeruerunt; & hoſtium perrupta acie, tormentis potiti ſunt. Inde vlteriorē exercitum, qui fugam ceperat, inſequuntur. Aſsecuti, ſternunt ac contrucidant, nonnullos capiunt. Octo millia Moſchorum cæſa. cæteri, armis abiectis, quacumq; potuerunt, fuga ſaluti ſuæ proſpexerunt. Noſtri verò omnem ſuppellectilem, & vniuerſa hoſtium arma, tormentumque quoddam magnum, tela ignea, vexilla, bombardas, & id genus alia abſtulerunt. ſicque Dei benignitate incolumes ac ſpoliis onuſti, paucis ex ſuis in conflictu deſideratis, Witepskam redierunt. Georgius autem Tovvmak Dux exercitus hoſtilis vix euaſit. qui poſtea, viribus reſumptis, eandem arcem Iezieriska acerrima oppugnatione, & igneis telis expugnauit.

1567. Ericus Rex Suecorum cum ſex millibus Suedis in campis Kirempenſibus ab exercitu Regis Poloniæ Auguſti profligatus fuit. Qua in re laudatur induſtria & virtus Nicolai Taluoſii Caſtellani Samogitiæ. Huius ſuorum cladis nuncio accepto, Ericus in rabiem quodammodo verſus, multa tyrannicè fecit. Nam & Ioannem fratrem Ducem tum Finlandiæ, cui nupta erat Catharina Auguſti

 Regis Poloniæ

Regis Poloniæ ſoror, noctu in arce Amboten in Finlandia capit, & aliquot annos in vinculis tenet. Laudatur hîc Catharinæ fides coniugalis; quæ memor mandati diuini in calamitate extrema marito non defuit, imò vilißima quæque ſeruitia in captiuitate ei præſtitit. Ericus tandem ambiens matrimonium Reginæ Angliæ, cum paſſus eſſet repulſam, impotentia animi actus, & dolore victus, duxit Stocholmi enſem fœminam, multaq; inſolenter agens, ſolio deiicitur; & in eius locum frater eius Ioannes captiuus ſurrogatur. Circa eadem tempora Ericus Dux Brunſuicenſis cum viginti peditum ſignis, turmis aliquot equitum adiunctis, in Pruſsiam contendit, Gedanumque fruſtra obſedit. Cumq; vlteriùs caſtra promouere vellet, à Duce Pruſsiæ Alberto Marchione, traiectu Iſtulæ, ſicuti ei à Rege iniunctum fuerat, prohibetur. Chriſtophorus verò Megelburgius, qui poſt Guilelmum Brandeburgenſem Rigenſis Archiepiſcopus deſignatus fuit, ab eodem rege Sigiſmundo Auguſto in vincula coniicitur. Creditum eſt, Regem ſubolfeciſse, vtrumque iſtorum turbas quaſdam dare cogitaſſe, & agitaſse conſilia quædam noxia de Pruſsia. Memoria autem proditum eſt, Megelburgios duces originem ſuam ducere ex ſtirpe veteri Obotritorum regum gentis Slauonicæ; quorum poſtremus Pribiſlaus nominatur.

Ericus Dux Brunſuicenſis.

Chriſtophorus Megelburgius.

Poſtea aliquot annis cum Moſcho vario Marte decertatum eſt, magnis & paruis conflictibus. arces quoque vtrinque tentatæ ſunt. Dux quidem Sangusko præfectus copiarum Lituanicarum Vlam, & Suſam arces Moſchorum infeſtauit, ipſorumque hoſtium vires debilitauit; ſæpiusque parua manu ingentes eorum copias fudit.

1572. Tandem verò Rex Auguſtus, firmato fœdere, & ſtabilita pace cum Moſchorum Principe, recordatus ſe hominem eſſe & caſibus mortalium ſubiectum, teſtamentum condit. & cum aliquantulum langueret, medicorum variorum opera eſt vſus. Tandem Iulii menſis die octaua Kniſini in confinio Lituaniæ & Poloniæ moritur, obdormiens cum patribus ſuis, vt pagina ſacra loquitur. Corpus eius primò Tykocinum; demum poſt annum Cracouiam deportatum fuit. Vbi in eodem delubro cum patre ſepelitur. Eius autem monumento epitaphium tale eſt inſcriptum.

De cauſa eius mortis variè varia narrant, & vix credenda.

SIGISMVNDO AVGVSTO POLONIAE REGI, ET MAGNO LITVANIAE ET RELIQVAE SARMATIAE DVCI AC DOMINO. PRINCIPI CONSILIIS PROMPTISSIMO, FACTIS LENTISSIMO. MORIBVS PIENTISSIMO. VITAE BENIGNISSIMAE. ANNA INFANS REGINA POLONIAE, FRATRI BENE MERENTI, SVO SVMPTV POSVIT, ET SVIS IPSA LACHRYMIS CONSPERSIT.

LIBER

LIBER OCTAVVS,

in quo capita rerũ post Sigismundum Augustum gestarum consignantur.

QVæ acta sint post mortem Sigismundi Augusti, & præsertim sub Stephano primo, breuiter, comitiis celebrationibus describendis, ostendemus. Nam latiorem harum rerum expositionem, propter certas causas, in aliud tempus reijciendam putauimus.

1572. Mortuo Sigismuudo Augusto Rege, Knisini mensis Iulii die 8. ibidem primus procerum conuentus est habitus, & consultationes de statu interregni. Eodem anno generalia comitia procerum & equitum habita sunt propè Varsauiam in loco Camennio dicto, causa eligendi Regis. Vbi aderant oratores Pontificis, & Imperatoris Romanorum, Suecorum Regis, & aliorum Principum. Vbi etiam confœderatio inter Catholicos & Euangelicos sancita. hoc est, lex, qua prohibetur, ne alter alterum nomine religionis iniuriis afficiat, aut in Reipub. muniis, siue palàm, siue occultè posthabeat: Nam hoc, Pœnandi verbum, quod ibi legitur, significat. sed vtriq; in mutua pace viuant, & politica concordia, expectãtes, donec tempus id, quod iustius erit, detegat. Hæc autem sapientissimè excogitata, nempe, vt vitari possent motus, & bella parricidalia, de quib. etiam nunc in Gallijs audimus, sanctè & sine dolo sibi inuicem spopõderunt, &, vt Reges quoq; futuri, cum inaugurarentur, idem iureiurando comprobarent, constituerunt. Vnde verba illa in formula: Inter dissidentes de religione pacem manu tenebo. Ideo & Henricus Gallus, & Stephanus primus hoc ipsum, cum inaugurati sunt, præstiterunt.

1573. Henricus Regis Galliæ frater, Andium Dux, nouus Poloniæ Rex electus mense Maio. Oratores in Galliam missi adducendi in regnum noui Regis gratia.

1574. Aduentus Henrici noui Regis Cracouiam, ibidemque coronatio mense Ianuario. Discessio eiusdem Regis è regno, audita Regis fratris morte post menses quatuor. Expostulatio Polonorum cum eo acerba, quòd tacitè & occultè discessisset.

1576. Comitia Cracouiæ; ad quæ Stephanus Batorius Transsyluanorum Princeps, stipatus comitatu spectatissimo veteranorum venit. &, quemadmodum superiore anno in conuentu Varsauiensi Rex electus, & postea in Andreiouiensi confirmatus fuerat, ita hoc anno in Cracouiensi inauguratus fuit. *Comitia Cracouiæ 1576.*

1576. Comitia Toruniæ magna cum celebritate aguntur; vbi *Comitia Toruniæ 1576.*

 potissimùm

po tissimùm de Gedanensibus agitantur consilia;qua ratione possent ad officium reduci. sed cum aut fiducia opum,aut veriùs à consiliariis Imperatoris deprauati,nihil de consiliis semel initis remitterent, criminis læsæ maiestatis damnantur,& proscripti,seu, vt vulgò loquuntur,banniti pronunciãtur.& paulò post, decreto bello,animad uersio est in eos constituta. Victoria Regis,& clades illorum ad Dersauium descripta est à Lasicio,& aliis. Reconciliati postea Regi & regno ducenta millia florenorum numerarunt, & conditiones oblatas acceperunt. Plurimum eos iuuit deprecatio pro ipsis apud Regem principum Germaniæ,& quòd complures ex eis viri graues demonstrabant,procella vulgi ciuium tumultuantis compulsos, se, & alios non paucos deterioribus consiliis adhærere necessum habuisse.

Comitia Varsauiæ 1578.

1578. Postquam ventum est Varsauiam ad generalia totius regni comitia,primo ipso comitiorum die Moschi Principis & Tartari iniuriis expositis, bellumne cum his, aut cum vtro horum velint, rogat Rex.Cum Moscho bellum iussum:cum Tartaro dilatum.Iudicia item tribunalia ante ab Augusto expetita, ab Henrico verò permissa,à Stephano tum instituta fuere.nimirum vt tota Respublica ex suo corpore constitueret sibi iudices,qui causas vltimæ instantiæ, vt vocant,iudicarent,ac definitiua sententia lites dirimerent. Hæc res nouo ferme adhuc Regi publici fauoris & beneuolentiæ plurimum conciliauit,& iis, qui intimi Regi à consiliis erant, gratiæ sunt actæ, quòd non dissuasissent Regi rem,quæ saluti Reipub. futura erat. Introducti demum & auditi sunt legati exterarum gentium, & Georgius Fridericus Marchio Brandeburgensis valetudinarii agnati sui Alberti Friderici, Alberti senioris Ducis Prussiæ filii, curator constitutus fuit: qui mox fidelitatis solenne iuramentum Regi præstitit. Aderant ibi & Pomeraniæ Ducum legati, qui Principum suorum nomine in Bithomensem Leoburgensemque tractum ius imperiumque Polonici regni agnoscebant;earumque ditionum literas inuestituræ (quas vocant) à Rege acceperunt. Reliquum tempus deliberationi de bello iam decreto administrando tributum est.

Comitia Varsauiæ 1579.

1579. Quo anno Polotia recepta fuit,eodem paulò post comitia Varsauiæ sunt celebrata. Rex inde rediens magna cum lætitia exceptus,sed non eadem tamen de ipso omnium sententia fuit.Varii enim variè eius consilia,& illustria facinora interpretabantur. Creditum est autem, suspiciones quasdam de illo sparsas fuisse à quibusdam,qui vrbanæ vitæ assueti,pacis tantùm artibus præstabant. Hi siquidem animum iam desponderant;nec se emersuros vnquam sperabant;quod viderent, passim eos,qui militiam sequebantur, prouehi ad honores. Quæ res cum fuisset obseruata, eam suspicionem Rex per Cancellarium oratione luculenta ex animis omnium eximere

conatur.

conatur. Hac igitur ratione diluta sunt omnia capita criminationũ: ostensumque, togatæ vitæ hominibus, qui vera virtute niterentur, more patriæ recepto semper restare aditum ad consequendos hono res,& præmia: nec opus esse, confugere ad illicita & inconcessa con silia,ac labefactare fundamenta iacta rerum bene gerendarum. Hac oratione blanda placati esse sunt visi animi omnium;itumque est in eam sententiam, non agendum esse morosiùs cum Principe; nec ani mum eius serenum, & plenum spe felicis exitus incepti belli,acerbioribus expostulationibus turbandum. vt, quo ardore animi rem inceperat plenam gloriæ, & ad salutem incolumitatemque Reipublicæ inprimis spectantem,eodem in ea perficienda pergeret. Adornatur igitur expeditio iterum contra Moschum. Interim autem cum Rex Vilnæ subsistit, Nassolimus legatus Moschi cum Georgio Osci lio quædam consilia suspecta habet; quæ res pessimè Oscilio cessit. Nam,patefactis consiliis,ad supplicium rapitur. Ibidem Vilnæ Paulus Vchanius, qui apud summum Pontificem, oratorem egerat, reuersus ensem Regi notis ceremoniis dedicatum à Pontifice obtulit. Dirigit deinde Rex iter suum Czasnicium ad delectus habendos,inde ad oppugnandum Velissium: tum verò Lukos: postremò Zauolociam. Tres istæ munitissimæ arces opera Ioannis Zamoscii præfecti copiarum: consilio autem ac felicitate Regis expugnantur. Nec cæterorum interea supprimo labores, pericula, & cum contemptu vitæ suæ heroicos ausus: quorum etiam nomina in Chorographia nostra expressimus. Situm porrò horum locorum, adeoq; totius illius regionis, tabula expressum habes in eadem Chorographia nostra: quam tabulam literis ipsius regiæ maiestatis requisiti, ac iussi, nec non ab eius internuncio inuitati, superiore anno exarauimus. Eodem anno sub autumnum nouus quidam morbus,quique veteribus medicis & recentibus incognitus dicebatur,Europam eodem ferè tempore peruagat⁹ est. Quanquam non desunt,qui affirment,idem morbi genus bis non ita multò ante,id est anno 1557. in æstate, & anno 1562. in autumno,bonam similiter Europæ partem occupasse. Hunc igitur morbum & exercitus, & Rex ipse, dum ex Moschouia reuertitur, sensit. Natura morbi fuit talis,vt ab ima parte spinæ (quam vocant) cum rigore exorsus totum corpus perreptaret, supra modum debilem,quem inuasisset,ex grauedine potissimùm,reddens.tãdem in febrem,nisi citò mitesceret,desinebat.Sed & curatio eius difficilis. Nam ad incisionem venæ non cedebat;& medicamentis purgantibus materia copiosior ad pectus attrahebatur. Vnde ei medici,sicut nec nomen proprium,sic remedium vllum certum non inuenerunt. Ita Deus nouit humanum genus solo flatu oris sui prosternere; adeò vt nihil ratio arsúe humana tunc opitulari queat.

1581. Redeunte Rege ab expeditione Wielikolukana effusa est ei tota Varsauiæ ciuitas extra portas,& maius gaudium obortum, quàm antea: Vbi descendisset in templum, exceptus fuit solenniter cleri nomine ab Andrea Patricio oratione erudita & memorabili: qua testatus est incredibile gaudium vniuersorum:adeò vt etiam ad aduentum eius campanæ in locis sublimioribus appensæ imitatæ vocem humanam sono suo nomen eius modulantes exprimerent. Stephane,Stephane,Stephane. Per eosdem dies alii oratores, historici, & poëtæ varios ingenii partus edidere. Ego verò tradidi ipsi Regi triumphum,hoc est libellum,in quo victori vario poëmatum genere efformaueram & more priscorum Romanorum etiam consecraueram,aras,columnas,Pyramides,& arcus triumphales, exemplum cuiusdam Græci authoris in hoc imitatus. Elucubraueram etiam commentarios, quibus totam scientiam rei militaris in artem redegeram, quam variis exemplis historicorum,& schematis pulcherrimis illustraueram.Hic liber per me regiæ maiestati fuit tradit⁹; non tamen est typis mandatus. quamuis ex regio mandato à deputatis reuisus approbatusq; & maiestatis regiæ testimonio diplomateque solenniter comprobatus fuerit.Continebantur enim in eo quædam arcana regni in negotio instructionis exercituum, quæ profanare neutiquam consultum iudicaui. Sed ea quotannis magna cum diligentia adhuc artificiosiùs illustro,atque expolio,adhibito consilio magnorum virorum, qui diu inter strepitus armorum versati sunt. Huius libri copiam q̄ sibi fieri volet,sciat eum apud me,dum vixero, & post mortem meam apud hæredes meos futurum,à quibus id facilè impetrabit.adhibita tamen quadam sponsione & cautione,ne temere euulgari possit.Et iam pluribus viris illustribus,ab ipsis requisitus,eum ipse curaui describi. Sequentibus diebus, cum inciperentur haberi comitia,similiter à prouincialibus nuntiis excipitur Rex amplissima oratione, qua pro re bene gesta nomine totius Reipub. ei gratias agunt. Gratitudo hæc quidem non displicebat Regi,veruntamen hortabatur & monebat,vt non lætarentur tantùm victoria,sed ea etiam vterentur,eamq; continuarent. Itaque,cum Duces belli conquererentur, Regem annuis expeditionibus,& regressionibus impediri ac distrahi,milites confici,& hosti spacium respirandi dari; quò perpetuò bellum duci queat,in biennium tributum sciscitur.Prȩterea distinctè,cōscribuntur decreta,quȩ spectant ad emendationem regiminis in toto regno: Delecti etiam deputantur, qui, quæ vtiliora essent, cognoscerent. Tandem,confectis conficiendis, nuncii prouinciarum valedicentes & omnia fausta percantes Regi, duo rogant ab eo,rationem in posterum eligēdi Regis, & compositionem inter stat⁹.Rex testat⁹ est,se cohorrescere,quoties ei in mentem veniret

Comitia Varsauiæ 1581.

tem veniret tumultuum electionum prçteritarum,& expauescere ad ea, quæ dissidia inter statum ecclesiasticum,& politicum trahere secum possent. Sed in vtraque re magnas se difficultates perspicere. curaturum tamen,quantum in se esset, vt in his Reipublicæ laboranti subueniatur prospiciaturque. Hortaturque,quemadmodum & antea facere solebat,vt,ipso absente,paci & tranquillitati publicæ pro se quisque studeat. fausta tandem quæq; ac felicia precatur, tam iis, qui domi mansuri essent,quàm,qui in bellum ituri;vt mox lætabundi vtrique in mutuos complexus ruerent. Ad quam rem tantus plausus à circumfusis excitatus est,vt plausum ipsum tanquam omen læti futuri successus, ac non diuturni belli, pleriq; viri graues acceperint. Etsi autem deliberatio de modo eligẽdi Regis multa secum pericula trahit, præsertim si minùs syncerè tractetur: tamen reipsa periculosius est chaos illud informe,& anarchia,qualem superioribus electionibus vidimus oculis nostris. Quare,omissa ocasione maximi huius incommodi tollendi,metuendum est,ne in nos postmodum illa quadrent,ac meritò iactentur. Serò veniunt Israelitæ ad colligendum manna post ortum solis. Serò afferuntur falces post messem, cum iam non nisi spicilegium restat. Serò pulsant fores quinque fatuæ virgines. Serò conantur intrare pigri per portam clausam. quando videlicet iam inter occidentales & orientales dominos distractum,scinditur studia in contraria vulgus. *Electionis inordinatæ incommoda.*

In iisdem comitiis promulgata fuit ab Ecclesiasticis correctio Calendarii, quæ Roma transmissa fuerat à Gregorio eius nominis 13. Pontifice Max. Veteri instituto ac decreto sacrorum conciliorum, ab Alexandrinis, quòd ibi antiquitus Mathematica studia florebant,anni supputationem Romani,& alii petebant. Ex horum ergo sententia, anno constituto, æquinoctium vernum 11. die Martii iam habebatur,eò quòd nulla prçmonitio facta esset de quinta circiter parte horæ, quæ, cum singulis annis ad explendas sex horas illas desideretur, propter quas quarto quoque anno dies vnus intercalatur,intra centum & viginti plus minùs annorum spatium,vnum diem conficit. Vnde res eò deducta erat,vt, iam decem diebus à concilii Niceni tempore confectis,iisq; in anno redundantibus,Pascha, & consequenter festa alia omnia,quç mobilia vocantur,quæq;Christianis celebratissima sunt, sæpissime spatio aliquot septimanarum tardiùs haberentur,quàm ipsius Niceni concilii,in quo de tempore Paschatis Christianorum constitutum est, mens fuerat. Gregorius igitur 13.Pontifex Romanus,hunc errorem sublatum volens,æquinoctium vernum,à quo mathematici annum incipiunt,ad 21. mensis Martii diem reiecit, decem diebus ex anno expunctis & amputatis. ita vt præterea solstitium hybernum semper cum festo natalis Domini concurrat; *Calendarij renouatio.*

ni concurrat;quemadmodum ab initio non ſine cauſa excogitatum ac ſtatutum fuerat. De hac redintegratione anni magna pars homi num benè ſentit; & plerique Mathematici Academiæ Cracouienſis eam abſolutè,ac perfectè traditam ſcribũt.Eam & ego probo, quanquam video (ſi tamen iudicium extremum humano generi vſuram huius ſeculi priùs non abruperit) rurſus poſt centum & viginti annos vnum diem in anno redundaturum. Nam adhuc integer dies quarto quoq; anno intercalatur,cum tamen,vt paulò ante attigim⁹, non ſex horas integras ſingulis annis,ſed quinque tantùm cum quatuor circiter quintis vnius horæ partibus, præter trecentos & ſexaginta quinque dies, quibus ordinarius annus expletur,ſolis curſus contineat. Ratio quidem huius correctionis ſolido fundamento ni titur,& eſt neceſſaria;miramurque,cur Græcæ Eccleſiæ homines,& noſtri Ruſsi huic ſanctioni contradicant. Sed Græcos miſſos faciamus, qui mordicus ſua placita iamdudum retinere ac tueri didicerunt. De Germanis pleriſque miror magis,quòd huic rei refragentur: cum ante promulgationem Calendarii iſtius vbiq; per Germaniam viri literati expeterent correctionem hanc,vt teſtantur complures ab eis ea de re libelli editi. Imò patrum noſtrorum memoria vir quidam German⁹ in Ptolomæi doctrina excellentiſsimus,Ioannes Regiomontanus,hac de cauſa Romam fuit euocatus,vt Pontifici ea in re nauaret ſuam operam: vbi ab inuidis æmulis veneno fertur ſublatus fuiſſe. Sed ego coniicio,Germaniam non tam ob renouationem Calendarii angi,quàm quòd rem tanti momenti arbitrio vnius,vt ipſi aiunt,ſuſcipere debeant. Nam veterum conciliorum canonibus cautum fuiſse demonſtrant,nihil tale tentandum, nec an num reformandum,abſque concilii legitimi cognitione.

Eodem tempore ordo militiæ pedeſtris,exemplo legionum Romanarum,in Polonia inſtitutus fuit.Nam veteres Poloni,quia campeſtria incolebant,equis potiſsimùm gaudebant. Porrò munia pedeſtrium apud eos extraneus miles, non ſine magnis ipſorum ſumptibus,obibat. Vt igitur hoc incommodum vitari poſset, miſsi fuerunt ad regias poſſeſiones, qui ex robuſtiſsimis viceſimum quenque in militiam legerent,& qui ita in militiam veniſſent, ab oneribus ru ſticis ipſi & poſteri eorum immunes redderẽtur. Cautionem tamen hac in re à prudentibus audio deſiderari, ne hoc aliquando fraudi Reipublicæ eſſe poſsit.

Comitia Varſauiæ 1582. 1582. Vbi proximè præterita deſierant comitia Varſauiæ, inde hoc anno initium ſumſerunt: hoc eſt à conſultatione de ratione eligendi Regis ,& de compoſitione inter ſtatus. Addita etiam erat deliberatio de correctione vel modificatione tribunalitiorum iudiciorum,& de Liuonia ordinanda. Sed quia tum ſuſpicionum ſpineta

interſtatus

inter ſtatus ſupra modum creuerant, non videbatur commodum inter illa aſpera carrecta ſemina rerum bonarum iacere, & rem tanti momenti dubiis mentibus obiicere. Inuecta eſt demum de euocationibus ad forum incompetens altercatio. quæ tam multum temporis abſumſit, vt quę priùs erant propoſita, ad alia comitia differre neceſſe fuerit.

Verùm is etiam qui in initio anni 1585. Varſauiæ celebratus fuit conuentus, eundem exitum fermè habuit. *Comitia Varſauiæ 1575.*

1586. Biennio ferè exacto, iam temp⁹ ſequentium comitiorum appetebat; & iam literæ, quibus indicebantur proxima comitia, per omnes partes regni perferebantur, probuleumataq; prouincialium comitiorum in palatinatib. iam magna ex parte habebantur, & nuncii terrarum deligebãtur; cum ſubitò de ægritudine ſimul & morte Regis veriſsima fama ſpargitur. Vſq; adeò inopinanter accelerauit finis vitæ eius. Cauſa mortis referebatur in exſiccationem domiciliorum cerebri, ob cogitationes vehementes, & ſollicitudines de proximis comitiis, quibus ſarcire ſatagebat incõmoda ſuperiorum comitiorum; in quibus parum aut ferè nihil effectum fuerat. Contrà alii, exſiccationem domiciliorum cerebri lētum morbum eſſe oſtendebant; ſubitam autem mortem ei⁹ indicium eſſe acuto morbo correptum eum fuiſſe. Sed quæcunque tandem fuerit eius mortis cauſa, certè non modicas turbas, & pericula Reipublicæ hæc mors ſecum affert atque denuntiat. Sed vt de tanti Regis morte aliquid ſingularius memoriæ prodamus, cum magis ac magis in horas inualeſceret morbus, & permodica ſpes de eius vita ſeſe oſtenderet, interrogatus à circumſtantibus quo pacto ſe haberet, reſpondiſſe fertur. Licere ſibi nunc vti verbis illis diui Tertulliani: Quinquaginta quatuor annos peregi. ſcio quales dies fuerint; quales verò futuri ſint in poſterum, ignoro. Admonitus tum ab hominibus religioſis, vt myſteriis ſacris de more procurari ſe pateretur, primò ne impediretur admonuit; deinde ad craſtinam diem negotium diſtulit. Interim ob morbi vim proſtratis iam viribus, & hora mortis inſtante, verbis illis ex Dominico in cruce Eptalogio, ipſum Dominum imitatus, animam ſuam Deo reddidit: In manus tuas domine commendo ſpiritum meum, die 12. menſis Decemb. occidente iam ſole. Fuit vir tam in pace, quàm in bello excelſo & forti animo; iudicii magni, pręſertim vbi ab affectib. liber erat; in victu & amictu parcus; ab omni iactantia & oſtentatione alien⁹; eruditione inſigniter tinctus; ſermonis latini valde ſtudioſus, & prorſus Terentianus. Quod attinet conſtitutionem corporis, fuit quadratæ ſtaturæ ad proceritatem aſſurgentis; faciе dignitatis plena; capillo nigro; ore venuſtè reſtricto; colore fuſco ſimul & rubente; dente adeò albus, vt parem non viderim;

viderim; quæ res eum meo iudicio valde amabilem reddebat; naso subsimo. atque vt breuiter dicam Attilæ primo Duci Hungarorum similimus. vt ex Procopii historici descriptione liquet. Natus est anno Domini 1533. sexto Calend. Octobris. Vixit ad annum ætatis suæ quinquagesimum quartum. regnauit annos decem, menses septem, dies duodecim. Cum autem tres pœnæ epidemicæ à Theologis numerentur: fames, pestis, bellum; & his deterior quarta addatur, turbatio ordinis in Repub. (nam ordine publico integro permanente, sæpe illis tribus occurritur: at soluto in Repub. glutino ordinis, primò bellum, deinde fames, ad extremum & pestis in immensum grasari solet) horum malorum nullum, regnante hoc Rege, Rempub. Polonam, Dei beneficio, attriuit. Nisi quòd in publico ordine, & iudicijs comitialibus iampridem quædam desiderabantur. Cui incommodo ipse haud dubiè prospexisset, si ei vsuram vitæ huius supremus Rex regum & dominus dominantium longiorem concesisset. Sed iam ad finem vitæ eius narratione perducta, finem quoque hîc historiæ nostræ faciemus.

Caue tibi Polonia.

Ad lectorem.

Autor ipse longo interuallo toto hoc tempore, quo hæc Cracouiæ imprimebantur, in Rußia abfuit. Quare ignoscat lector, si plerisq; in locis contextus indiget correctione. Nam ne iam impreßa quidem recognoscendi, nisi quædam obiter, sicut nec indicem conficiendi, propter alias occupationes tempus habuit. Edunt alij tertiùm suos libros; & tamen obrepunt errata aliqua, quæ facilè condonantur. Quantò magis prima hæc editio veniam merctur! Ex secunda porrò editione, volente Deo, cuncta castigatiora expectato.

Erratorum aliquot, emendationes. Prior nnmerus paginam, *posterior versum indicat.*

Paginâ 2. versu 18. Comminiscent Lege commiscent. 3. 5. Cancellum Lege cancellos. 3. 6. ilias L. Ilias. 5. 32. regundarum L. regundorum 18. 2. incrementum L. incrementum effatu dignum. 20. 34. Sampson L. Samson. 23. 8. eorum L. earum. 26. 22. inter quos L. inter quas. 28. 25. scribit Dio L. scribit Dion. 33. 20. mperium L. imperium. 57. 22. galactipha gus L. galactophagos. 59. 23. submouendum L. submonendum. 66. in versu Ouidij. mala bracchis L. mala frigora bracchis 93. 8. regundarum L. regendarum. 104. 24. Rzda L. Rha. 116. 19. Tibris L. Tigris. 121. 3. Galllias L. Gallias. Et versu 12. illla L. illa. Et versu 15. enm L. cum. 122. 30. admirattioni L. admirationi. 134. 13. sub Boleslao Chabri L. sub Boleslao Pudico. 141. 8. imbecilli iudicij L. imbecillis iudicij. 153. 7. Christumnatum L. Christum natum. 160. 27. imaginattones L. imaginationes. 168. 22. oportunos L. opportunos. Et versu 27. falus L. salus. 378. 20. Strenuum L. Sturmium. 177. 10. coercenda L. coërcenda. 178. 16. Germanarum L. germanarum. 182. 4 Premissum L. Premislum. Et versu 27. oportuna L. opportuna. 242. Scarbina L. Scarbicus. 262. versu vltimo & in sequentibus. Gonortius L. Gouortius. 289. 6. Vidrimiuscijs L. Vidiminscijs. Otthomari L. Otthocari. Pieczimegij L. Pyeczynyegi. Marthomani L. Marcomani. 300. 20. Marcellum L. Martellum. 368. 16. & 17. Aegypti Sultanus L. Persarum rex. Et versu 25. & 26. Aegypti, Syriæque Imperatore L. Persarum rege.

Pag. 388. versu 20. 1517. Lateranense concilium, &c. Totus hic locus reponendus est pag. 383. & ad annum 1512. referendus. & pro Leo decimus, *quod hîc versu 33. legitur, legendum est* Iulius secundus. *Quanquam sciendum est sub Leone decimo reuera pragmaticam sanctionem Basiliensis concilij abrogasam fuiße.*

Proprijs sumtibus ipsius authoris excusum est hoc opus.

